COMMENTARII
COLLEGII
CONIMBRICENSIS,
SOCIETATIS IESV,
IN QVATVOR LIBROS DE COELO,
Meteorologicos, & Parua Naturalia,
Ariſtotelis Stagiritæ.

HAC NVPER EDITIONE, SVMMA diligentia, mendis quàm pluribus expurgati; atque in Studioſorum gratiam editi.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COMMISSIONE GOVERNATIVA PER ... ROMA

VENETIIS, M DCVI.
Apud Iacobum Vincentium, & Ricciardum Amadinum.

BIBLIOTH. CARMELIT. IVS. M.AE DE VICTORIA

INDEX QVAESTIONVM PERTINENTIVM AD QVATVOR LIBROS DE COELO.

In Librum Primum.

Sitne vniuerſum perfe-
ctum, an non. pag. 5
Sitne apta diſtributio motus in rectum, circularem, & ex ijs mi-
ſtum. 27
Vtrum cuilibet corpori ſimplici vna tantum latio; cuilibet lationi vnũ duntaxat corpus accõmodetur. 33
An conuerſio ſit naturalis cœlo. 36
Num cœlum ex materia, & forma conſtet, necne. 44
Vtrum natura ſubſtantiave corporũ cęleſtium a ſublunari diuerſa ſit, annon. 49
Vtrum materia cœleſtis, & ſublunaris inter ſe ſpecie diſtinguantur. 56
Sitne cęlum diſſolubile, & aliquando re ipſa diſſoluendum. 77
Rectene Ariſtoteles probarit, nullum motũ circulari eſſe contrarium. 87
Poſſintne per diuinam potentiam plures mundi eſſe, an non. 135
Poſſitne Deus mundum hunc perfectiorem reddere. 138
Vtrum Deus alios, atque alios mundos in infinitum perfectiores poſſit condere. 145
Quibus terminis definiantur potẽtiæ actiuæ, quo ad intenſionem, & extenſionem effectus. 157
Quonam modo potentiæ actiuæ, quo ad reſiſtentiam terminentur. 165
Quibus limitibus circumſcribantur potentię actiuę quoad diſtantiam ſpatij. 168
Quinam terminus potentijs paſſiuis quoad accidentium intenſionem aſſignari debeat. 172
Vtrum mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuo durare poſſit, an non. 187

In ſecundum Librum.

Sintne orbes cœleſtes animati. 201
An cœlum cuilibet ſublunari corpori naturæ dignitate præſtet. 212
Vtrum ſex poſitionum differentię ex natura rei cœlo inſint, an non. 227
Agantne corpora cœleſtia in ſublunarem mundum, an non. 235
Vtrumne etiam cęlum Empyreum in ſubiecta corpora influat. 242
Vtrum corpora cœleſtia interuentu

 motus,

motus, & lucis duntaxat, an etiam per alias occultas qualitates influant. 246
An ceſſante motu cœli, ceſſare debeāt omnes motus, actioneſque inferiorum corporum. 252
Num aliquis effectus naturalis reſpectu cęli caſu eueniat. 258
Vtrum cœleſtium corporum virtute animantia progigni queant. 262
Vtrum animalia, quæ aſtrorum vi ex putri materia gignuntur, ſint eiuſdem ſpeciei cum alijs eiuſdem nominis, quæ ſemine procreātur. 272
Num corpora cœleſtia in hominis voluntatem influant, an non. 276
Poſſintne Aſtrologi ex obſeruatione ſyderum futura contingentia prænunciare. 278
Vtrum cœlum globoſa figura præditum ſit. 303
Rectene ab Aſtronomis cœleſtium ſphærarum numerum, & ordo ſtatuatur. 313
Num globi cœleſtes quo altiores, eo nobilioris naturæ ſint. 322
Vtrum cœleſtia corpora inter ſe ſpecie diſtinguantur, an non. 327
Vtrū omnes ſphærę cœleſtes infra primum mobile ſimul ab Ortu ad Occaſum, & ab Occaſu in Ortum conuertantur. 332
Vtrum cęleſtes orbes ab intelligentijs moueantur, an non. 338
An primū mobile immediate a Deo moueatur. 347
An facultas, qua intelligentiæ cęleſtes ſphęras voluūt, ab earum intellectu, & voluntate differat. 351
Vtrum ſphærę cœleſtes ab vna, an a pluribus intelligentijs moueantur. 354
Qua ex cauſa proueniat diſparitas celeritatis in motibus corporum ſublunarium. 363
Vtrum motus cęli, ac ſiderum æquabiles, & ordinati ſint, an non. 368
Vtrum natura aſtrorum ſit diuerſa a ſublunari, & eiuſdem rationis cū ſuo orbe, necne. 375
Sitne aſtrorum lux ſubſtantialis eorū forma, vel etiam corpus, an non. 380
An lux omnium aſtrorum, & vniuerſim lux omnis, eiuſdem ſit ſpeciei, necne. 383
Num aſtra de ſuo luceant, vel potius lumen a Sole mutuentur. 388
Vtrum lux efficiat calorem, necne. 394
Sitne motus cauſa caloris, an non. 401
Moueanturne aſtra cœlo immoto. 417
An aſtrorum, & cœleſtium ſphærarum motus concentum ſonumve aliquem efficiant. 425
De diſparitate motus planetarum ſecundum Ariſtotelem, & de aliarum cœleſtium reuolutionum periodis. 431
Num recte ſe habeant, quæ de numero ſtellarum in terrantium, de cęli imaginibus, & de ſiderum magnitudine ab Aſtronomis traduntur. 445
Quæ ſit terræ magnitudo, quę diuiſio quænam eius partes habitentur. 479
An terra comparatione cœli inſtar puncti ſe habeat. 488
Num terra in medio mundi conſtituta ſit, habeatque idem centrum grauitatis, & magnitudinis. 492
Sitne terra mari depreſſior, an non. 499

An

An terra in medio mundi quieſcat: & quænam eius immobilitatis cauſa ſit. 503

In tertium Librum.

Sintne mundi elementa quatuor, an non. 553

De elementorum inter ſe dignitate. 561

Vtrum quodlibet elementum ſit maius inferiori ſibi proximè cohærente. 568

Vtrum quodlibet elementum rotundam habeat figuram. 589

In quartum Librum.

Sintne duo elementa leuia, duo grauia: vnum ſummè leue, alterum ſummè graue. 631

Vtrum elementa grauitatem, aut leuitatem in ſuis locis habeant. 635

Problemata de rebus ad quatuor elementa ſpectantibus. 639

PROOEMIVM
IN QVATVOR LIBROS ARISTOTELIS DE COELO.

ORdinis methodique in diſciplinis tradendis non laudator ſolum, ſed diligentiſſimus obſeruator Ariſtoteles, poſtquam in octo Phyſicæ Auſcultationis libris de toto naturalium corpòrum genere, eiuſque principijs, cauſis affectionibus in commune diſſeruit; nunc à generali diſputatione deſcendens, partes ac membra entis mobilis ſigillatim explicanda aggreditur. Nec.n. probanda eſt ſententia quorundã, quæ iam * alibi à nobis confutata eſt, exiſtimantium libros Phyſicorum ad Metaphyſicam pertinere, Phyſiologiam verò à libris de Cœlo inchoari.

*confutata ipiox. Ph. defenſa a Miran. l. 15. de ſingulari certamine a ſect. 2.

Eſt autem de re huic operi ſubiecta nonnihil diſſidij. Iamblichus, & Syrianus putant eſſe, id de quo tractatio tota inſcribitur, id eſt, *Cœlum:* neque hic de cæteris corporibus per ſe ex profeſſo agi, ſed vel quia eorum cognitio ad cœleſtium corporum naturam intelligendam conducit, vel quia cœlum in ea influit. Alexander, cui D. Thomas aſſentitur, credit eſſe *Vniuerſum;* propterea quod hic, vt ex primi libri progreſſu conſtat, Vniuerſi proprietates tradantur, videlicet: eſſe perfectum, vnum, ingenitum, indiſſolubile. Simplicius alijque nonnulli arbitrantur, eſſe *Corpus ſimplex,* quod cœlum & quatuor vulgata elementa comprehendit: conſideratim tamen qua ratione moueri loco poteſt, ac prout partes ei ſubiectæ certam ſtationem, & locum in mundo obtinent. Hæc ſententia placet: tum quia reuera Ariſtoteles in primo & ſecundo libro agit de quinto corpore ſimplici; in tertio vero & quarto de elementis ſecundum prædictas affectiones: tum quia non alibi in ſua Phyſiologia de corporibus ſimplicibus hunc in modum ſpectatis diſputat, cum tamen hæc conſideratio, vt quæ apud Philoſophos magni ſit momenti, peculiare opus efflagitet. Hic eſt igitur horum librorum ſcopus, hæc materia: in quam ita incumbit Ariſtoteles, vt alia quoque ad eam pertinentia tractationis occurſu interſerat, & accuratè ac diligenter ediſſerat. Non fuit autem de mixtis corporibus in commune, quatenus motum in loco ſubeunt, ſeorſum agendum: quia cognitis elementorum motibus, promptum cuique erat, mixtorum, prout ex elementis coaleſcunt, lationes pernoſcere; cum illa non niſi vi dominantis elementi cieantur.

Nihil vero noſtræ ſententiæ de ſubiecto huius operis efficit eius inſcriptio. Solent enim interdum libri ab eo, quod præſtantius eſt, nuncupari: inter corpora verò ſimplicia principem locum obtinent cœleſtia. Illud tamen monuerimus (quod annotauit etiam Simplicius) opinionem Alexandri à noſtra nihil diſcrepare; modò Alexander accipiat Vniuerſum, prout comprehendit omnia ſolaq; corpora ſimplicia, quæ ſunt ampliores, & ſpe-

ctabiliores

ſtabiliores partes, è quibus proximè integratur: de quibus tantum Ariſtoteles in hoc opere agit, vt ex illius progreſſu conſtat, aduertitque D. Thom. ad textum quintum.

Quanta, autem huiuſce partis Philoſophiæ, dignitas ſit, ex obiecti præſtantia conſtat: præſertim qua ex parte de Cœlo diſputat, quo, ſi ſtatum ſpectemus, nihil firmius; ſi ordinem, nihil certius; ſi pulchritudinem, nihil elegantius.

Et verò quantam eandem contemplatio noſtris animis afferat voluptatem, tum experientia ipſa docet: tum id, quod ſcripſit Philo Iudæus in lib. de Mundi opificio, aiens fuiſſe hominem introductum à Deo in mundum tanquam in conuiuium, & theatrum: alterum abundans vberrimis copijs rerum, quas terra fluuij, mare, aer ſuppeditant, ad vſum ſimul & iucunditatem: alterum refertum varijs ſpectaculis; quæ præſertim cœleſtis orbis magnitudine immenſus, curſibus rapidus, ſplendore pellucidus quotidie exhibet, dum ſiderum tanquam gemmarum interlucentium varietate conſpicuus procedit ſuda nocte, ſerena gratia; dum aſtrorum, quæ in ſeptem inferioribus globis verſantur, & errantia dicuntur (cum tamen nullo errore vagentur, ſed indefecto ordine reciprocis itineribus eant) ortum, progreſſum, occaſumq; oſtendit; dum tot ſignorum ſeſe velut manu complectentium innumeros greges in aprico, quaſi in amœniſſimo campo ducit.

Deniq; quanta ex hac diſciplina ad morum eruditionem, & caducarum rerum deſpicientiam vtilitas fructusque deriuetur, hiſce verbis docet Seneca, in exordio natural. quæſt. *Quàm iuuat inter ſidera ipſa vagantem diuitum pauimenta ridere, & totam cum auro ſuo terram: non illud tantum dico, quod egeſſit, & ſignandam monetæ dedit; ſed & illud, quod in occulto ſeruat poſterorum auaritiæ. Nec poteſt antè contemnere porticus & lacunaria, ebore auroq; fulgentia, & tonſiles ſyluas, & deriuata in domos flumina, quàm totum circumeat cœlum, & terrarum orbem ſupernè deſpiciens anguſtum, & magna ex parte opertum mari, etiam ea parte qua extat; latè ſqualidum, & aut uſtum, aut rigentem, ſibi ipſe dicat: hoc eſt punctum, quod inter tot gentes ferro, & igni diuiditur. O quàm ridiculi ſunt mortalium termini? Punctum ſanè eſt illud, in quo nauigamus, in quo bellamus, in quo regna diſponimus.* Hæc Seneca, & alia quæ ſequuntur in eandem ſententiam.

Porro totum hoc opus quatuor libris continetur. In primo oſtenditur, dandum eſſe quintum aliud corpus præcellenti natura præditum, quod vna cum quatuor elementis mundum hunc ſpectabilem conſtituat, & omnia corpora ſimplicia dignitate ac naturæ præſtantia excedat: ſimulque nonnulla Vniuerſi attributa explicantur. In ſecundo, de Cœlo ipſo priuatim agitur. In tertio & quarto, de Elementis. Sed hæc in fronte, & veſtibulo cuiuſque libri vberius exponentur.

IN PRIMVM LIBRVM
PROOEMIVM.

INitio huius libri probat inprimis Ariſtoteles, Vniuerſum perfectum eſſe, omnibusq; ſuis partibus abſolutum. Tum, ſimplices motus, ſi generatim loquamur, tres duntaxat numerari; qui à medio, qui ad medium, & qui circa medium eſt: atque horum poſtremum conuenire alicui corpori, quod in rerum natura neceſſariò conſtituendum ſit, nimirum Cælo. Item, corpus cæleſte non eſſe vnum è quatuor elementis, aut ex ijs compactum; ſed alterius naturæ à ſublunari, compoſitione ſimplex, ordine primum, genere quaſi diuinum, conditione inuiolabile, quod nec graue, nec leue ſit, neque gigni, aut interire, diminui, vel augeri poſſit; cui denique nullus motus præter circularem conueniat. Probat deinde, Mundum certis limitibus concludi, nec vllum infinitum corpus, aut motum ſubire poſſe, aut in natura exiſtere; item, nec mundos eſſe numero infinitos, aut vno plures, neque extra cœli ambitum aut corpus eſſe, aut uacuum. Poſtremò ſuadere nititur, Mundi vniuerſitatem corruptionis expertem eſſe, & neque ortum habuiſſe, neque vllis ſæculorum ætatibus eſſe interituram.

ARISTOTELIS DE COELO,

LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Tex. 1. Leg. Mac. 1. lib. c. 5. I Somnijs Scipion. D. Th. 2. 2. qō. 70. art. 2.

SCientia Naturalis fere plurima circa corpora, magnitudines, atq; borum affectus motuſve, & inſuper circa principia quæ ſunt ſubſtantiæ talis, verſari videtur. Eorum enim quę natura ſunt, alia ſunt corpora magnitudineſve, aliaſ corpora ac magnitudinem habent, alia principia habētium ſunt. a Continuum igitur eſt, quod in diuiſibilia ſemper diuiſibile eſt. b Corpus, quod eſt diuiſibile omni ex parte. Magnitudo autem ea, quæ ad vnum eſt diuiſibilis, linea eſt, quæ ad duas ſuperficies: at ea, quæ ad tria eſt, corpus. Atque pręter has nulla alia prorſus eſt magnitudo, propterea quod ipſa tria omnia ſunt, & ter ipſum omni ex parte. c Nam, vt Pithagorici etiam inquiunt, ipſum omne ac omnia tribus ſunt definita. Finis enim medium atque principium ipſius omnis numerum habent: hæc autem trinitatis. d Quapropter hoc a natura numero ſumpto perinde atque quadam illius lege, & in Deorum ſacrificijs celebrandis vti ſolemus. e Aſſignamus inſuper & appellationes hoc modo: duo enim ambo dicimus; & duos ambos atque vtroſque; non omnes: at de tribus hanc appellationem dicimus primo. Hæc autem dicimus, quia ſequimur, vti diximus, ipſam ſic proficiſcentem naturam.

Tex. 3. f Quare, cum omnia, omne, atque perfectum inter ſeſe non differant forma, niſi materia tantum, & hiſce de quibus dicuntur: corpus profecto magnitudinum ſolum perfectum erit. Solum enim iſtis tribus eſt definitum: hoc autem eſt omne. Atque cum ſit tribus ex partibus diuiſibile, omni ex parte, atque omnino eſt diuiſibile. Cæterarum autem magnitudinum, altera ad vnum, altera ad duo eſt diuiſibilis. Nam vt numerum ſubeunt, ſic & diuiſionis continuationiſve participes ſunt. Alia enim ad vnum continua eſt, alia ad duo, alia omni ex parte atque

Tex. 4. omnino eſt talis. g Quæ igitur magnitudinum ſunt diuiſibiles, hæ continuæ quoq; ſunt. At ſi omnes quoq; continuæ diuiſibiles ſint, nondum ex hiſce, quæ nunc diximus, patet: verum illud emerſit, in aliud inquam genus è corpore migrationem non eſſe, vt ex longitudine in ſuperficiem, & ex ſuperficie fit in corpus. Nam enim talis profecto magnitudo perfecta erit; fiat enim egreſſio ratione defectionis neceſſe eſt: at perfectam defectionem habere negant; eſt enim omni ex parte. h Eorum igitur corporum, quæ partis ſubeunt formam, tale eſt vnumquodque

per rationem: omnes enim habent dimenſiones. Attamen ad id, quod eſt propinquum, tactu eſt definitum: idcirco corporum vnumquodque multa quodammodo eſt. Ipſum autem omne ac vniuerſum, cuius hæc ſunt partes, perfectum eſſe neceſſe eſt, & omni ex parte atque omnino, vt nomen ipſum ſignificat, & non partim eſſe, partim non eſſe. De ipſius igitur vniuerſi natura, ſiue ſit magnitudine infinita, ſiue tota mole finita, poſterius conſideremus oportet.

Tex. 5.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Quæ cadant in cõtemplationem Phyſicam.

Cvm inſtitutum Ariſtotelis in hoc opere ſit, agere de partibus elementaris mūdi, quæ ſunt corpora ſimplicia; docet primo, hanc diſceptationem ad Phyſicum pertinere, vtpote cui incumbit in corporibus, magnitudinibus horumq; affectionibus, & in principijs ſubſtantiæ corporeæ contẽplandis uerſari. Qđ ita eſſe ex eo concludit, quia in conſideratione Phyſicā ueniunt oĩa, quæ natura ſunt, ſeu quæ ad naturā ſpectant, uel ſm naturam dñr: quo modo ſe habent corpora, magnitudineſve, & ea in quibus hæc inſunt, id eſt, compoſita naturalia & eorum partes.

Continuũ quid.

a Continuum igitur] Quia omne corpus eſt continuum, oſtenſurus perfectionem Vniuerſi, quatenus corporis rationem obtinet, declarat prius quidnam ſit Continuum, aiens[continuum eſſe, quod in ſemper diuidua ſecari poteſt.] Quæ definitio, ut annotauit hoc loco D. Thomas, traditur per materialem cauſam: ſiquidem partes diuiduæ, ex quibus continuum coaleſcit, ſunt quaſi eius materia, quemadmodum & illa eiuſdē continui definitio, quæ alibi ab eodem Ariſtotele inculcatur (uidelicet, [Continuum eſt, cuius partes communi termino copulantur)]traditur per cauſam formalem; quia termini, nexuſve quantitatis, ſunt quaſi formę ipſius continui.

Excellentia corporis inter cæteras ſpecies quantitatis.

b Corpus quod] E tribus quantitatibus continuis permanentibus, linea, ſuperficie, corpore, ſoli corpori perfectam in hoc genere abſolutionem conuenire oſtendit ex eo: quia linea uno duntaxat modo ſectilis eſt, nimirum ſecundum longitudinem, ſuperficies duobus modis, ſecundum longitudinem & latitudinem; corpus uero tripliciter dimenſum eſt ac diuiduum, ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem, nec præter ulla alia magnitudo aut dimenſio eſſe poteſt: quandoquidem tribus, ſeu ternario numero, ut mox patebit, omnia contineri perhibentur, & quod trifariam dicitur, id omni ex parte tale ac perfectum cenſetur.

Pręſtantia numeri ternarij.

c Nam, ut Pythagorici] Quæ ternarium numerum ſortiuntur, perfecta eſſe probat ex Pythagoræorum diſciplina, apud quos celebre erat,] omne & omnia](quæ uerba abſolutionem quandam notant) tribus definita eſſe, quia in termino inuenitur ratione principij, medij & finis, & quod ſenſim a natura perfectionem acquirit, primò incipit, deinde progreditur, poſtremò terminatur.

Varia ratio Deum colendi apud antiquos.

d Quapropter hoc]Idem probat ex conſuetudine gentium, quæ naturæ quaſi legē ſecutæ in re diuina facienda tria adhibebant. Nam Chaldæi & Æthiopes, Deum uenerabantur thure, auro, myrrha: Græci, igne, hoſtia, ara: plerique alij, thure, igne & precatione. Quò ſpectat illud ex Thocrito in Pharmaceutria:

Ter libo, terq; hac pronuntio myſtica verba.

Virg. Ecl. 8.

Et illud: —numero Deus impare gaudet.

e Aſſignamus inſuper]Idem confirmat ex communi vſu loquendi. Nam cũ de duobus loquimur, ambo dicimus vel vtrumque; cum autem de tribus, tum primo [omne] offerimus, & accommodamus.

f Quare cum omnia] Ex dictis hanc concludit rationem ad propoſitum confirmandum. Omnia, omne, & perfectum, non diſtinguuntur forma, id eſt, formali ſignificato; quando quidem hæc tria ex ſua formali ratione integritatem, & abſolutionem quandā important, ſed diſſident materia, ſiue rebus ſubiectis, de quibus enuntiantur. Nam dum propriè loquimur, [omnia] accõmodamus diſcretis, ut cum dicimus omnia elementa: [omne] ſeu [totum] continuis; ut cum dicimus omnem aquam: perfectum uero formis,

ueluti

veluti ſcientiæ & albedini. Cum ergo inter magnitudines ſolum corpus habeat rationem omnis, quatenus omnem in ſe dimenſionem continet, modiſque omnibus diuiduũ eſt, fit vt inter cæteras magnitudines corpus duntaxat perfectum iure cenſeatur.

g Quæ igitur magnitudinum] Tria recenſet, quorum certitudo quanta ſit declarat. Primum eſt: omnem diuiduam magnitudinem eſſe continuam, quod per ſe manifeſtum eſſe vult. Secundum: omnem magnitudinem continuam eſſe in partes diuiduam, quod paulò ante in definitionem continui poſuit, neque hoc loco demonſtratum ab eo fuit, ſed in 6. Phyſic. Tertium, quod iam ex ſuperioribus liquet, non ſtari progreſſum a corpore ad aliam magnitudinem, ideſt, ex ductu corporis non fieri aliam magnitudinẽ. Nam id, à quo eſt ad aliud progreſſio, defectum & imperfectionem aliquã habet; quia progreſſio eſt ab eo quod deeſt, quod tamen in corpus minime conuenit, cum in eo ratio omnis, atque adeò perfecti reperiatur.

Duo hic aduerte. Alterum eſt: locutum in præſentia Ariſtotelem more Mathematicorum, qui imaginantur, lineam fieri ductu ſeu progreſſu pũcti, ſuperficiem ductu lineę, corpus ductu ſuperficiei. Alterum: id, quod Ariſtoteles hoc capite probabiliter tãtum oſtendit, videlicet præter tres dimenſiones non dari aliam, demonſtrari a Ptolemæo in Analemmate: cuius demonſtrationem affert Simplicius hoc loco, com. 2. D. Thomas & Auerroes ibid. Mag. Alber. tract. 1. c. 2. Ea vero hunc in modum explicari poteſt. Dimenſio colligi debet ſecundum lineas rectas ſeu perpendiculares: atqui ſupra idem punctũ tres duntaxat lineæ perpendiculares cadere poſſunt, ergo tres tantummodo ſunt dimẽſiones. Maior probatur: quia menſura debet eſſe certa & minima, vt docet Ariſtoteles 10. Metaph. cap. 2. tex. 4. Inter omnes autem lineas, ductas ab eodem puncto ad idem punctum, recta ſeu perpendicularis eſt minima. Aſſumptio vero oſtẽditur, quia ſi ſupra idem punctum poſſent duci plures lineæ perpendiculares, quam tres, ſequeretur in eodem plano verſus eandem partem ab eodem puncto poſſe duci duas perpendiculares, quod tamen eſt contra 4 prop. 11. lib. Elem. Eucl. eſt autem linea perpendicularis, ut habetur ex eodem Euclide, 1. libro Elem. defin. 10. [linea, quæ ſuper rectam lineam cõſiſtens duos rectos angulos efficit.]

Conſule Claudiũ in Sphærã de Sacro Boſco. c. 1.

Linea p̄pendicularis.

h Eorum igitur corporum] Ex iis, quæ hactenus diſſeruit, colligit præcipuum inſtitutum huius capitis, nempe; Vniuerſum eſſe perfectum, intellige in ſua ſpecie: idque tum merito corporum ſingulorum, ex quibus coagmentatur; tum in ſe. Priori quidem modo, quia quodlibet corpus, vt paulo ante oſtenſum fuit, omnes dimenſiones vendicat, tametſi prout alterum ab altero circumſcribitur & finitur, vnumquodque ſit quodammodo mutilum, atque adeo perfecti & imperfecti rationem obtinens: perfecti, quatenus nulla ei deeſt dimenſio; imperfecti, quatenus id, quod ab alio finitur & limitatur, imperfectum eſt. Poſteriori autem ſenſu abſolutionem Vniuerſi inde concludit: quia corpus, quod ita eſt totum, vt non contineatur ab alio, nec rationem partis ſortiatur, id perfectum abſolutumque cenſetur: at Vniuerſum ita ſe habet; cum omnia corpora ſuo complexu coerceat, & ab alio comprehendi non poſſit. Quam abſolutionem ipſum Vniuerſi nomen indicat. Nam quod in ſe vniuerſa cohibet, nequit ab alio circumſcribi, ut ita partim perfectum, partim imperfectum iudicetur, ſicuti de ſingulis corporibus dicebamus.

QVAESTIO I.

Sitne Vniuerſum perfectum an non?

ARTICVLVS II.

Quibus argumentis oſtẽdi videatur, non eſſe perfectum.

QVoniam Ariſtoteles proximo capite Vniuerſi perfectionem aſtruere conatus eſt, ea de re paulo accuratius hoc loco diſſeremus. Quod igitur Vniuerſum 1. arg.
nõ ſit perfectũ, nitetur quis ſuadere hũc in modũ: Vniuerſo deeſt pulchritudo. ergo & perfectio. Cõſecutio perſpicua eſt: namq; vt D. Dionyſius 4. c. de diuin. nomin. docet, pulchrũ & perfectũ reciprocãtur, nec niſi rõne inter ſe differunt, quia vnumquodq; perfectũ vocatur, qua rõne

Diſcrimē inter perfectum, & pulchrū.

nihil ei deeſt in ſuo genere; pulchrū vero quaten⁹ iſta dignitate vim cognoſcētem ad ſui aſpectum, & notitiam allicit. Vnde Plato in Cratylo dixit, pulchrum eſſe boni ſplendorem in ijs, quæ oculis, aure, aut mente percipiuntur. Antecedēs trifariam probatur. Primum: quia in vniuerſo multa reperiuntur indecora & fœda; vt monſtra, quæ fiunt de errantis naturæ vitio, definiunturq; a Philoſophis* entia naturalia, alienam ſuæ ſpeciei deformitatem habentia. Tum, quia culpæ B ſceleraq; omnia, non ſolum ijs a quibus cōmittuntur labe aſpergunt, ſed ipſum quoq; Vniuerſum dedecorant ſua fœditate, quod* Theologi in 4. diſt. 47. teſtantur. Item, quia deficiente pace, quæ eſt trāquillitas ordinis, neceſſe eſt ordinem ipſum, quo mundi pulchritudo potiſſimum continetur, illico perturbari. Deficere autem in Vniuerſo pacem, ſatis cōſtat, tum ex aliarum rerum antipathia & repugnātia; tum maxime ex elementorū C lite, quæ ob qualitatum, quibus cōſtant, diſſidiū, cōtinenter inter ſe pugnāt, & in mutuam perniciem cōcertant, vt alieno videlicet detrimēto alantur, & exſtincto aut depulſo aduerſario tutiora ſint.

*li. 2. Phyſic.

*Cum afferſit cauſas, ob quas mundus igne purgari debeat: vbi D. T. quæſt. 2. quæſtiū. 2

2. arg.

Deinde: in Vniuerſo quædam deſiderantur, alia redundant nō eſt igitur vndique aptum & perfectum. Prior antecedentis pars oſtenditur, quia nō videntur in ratione rerum creatarum exiſtere oēs gradus entium; cum multo plures in theſauris diuinę ſapientię, & potentiæ con- D tineantur. Item, quia deſunt multæ ſpecies, quę per effictricem naturaliū cauſarū vim denuo excitari queunt. Deſunt etiam aliæ, quæ procreari a Deo poſſunt, & quidē ijs quæ iam exſtant multo perfectiores. Poſterior pars antecedentis ex eo concluditur, quia multitudo ſingularium in eadem ſpecie ſuperuacanea eſt; ſiquidem rerum indiſſolubilium ſpecies vno ſingulari, diſſolubiliū paucis abunde conſeruatur. Deinde, quia vermes, cæ- E teræq; ad genus beſtiolæ, & alia multa, q̄ hominibus non modo vtilitatem nullam pariunt, ſed frequenter etiam nocēt aut moleſta ſunt, ſuperflua oīno videntur.

3. arg.

Pręterea: Si Vniuerſum perfectū eſſet, ſequeretur, aggregatum ex Deo & rebus creatis, eſſe quid perfectius quam Deū;

A hoc autem admittendum non eſt, ergo neque illud. Probatur conſecutio, quia plura entia perfecta plus in ſe perfectionis continent, quā vnumquodq; eorum: proindeq; id, quod ex ijs coaleſcit, perfectius euadit. Minoris veritas inde perſpicua eſt, quia quocunq; modo ſpectetur Deus, nihil eo perfectius, aut eſſe, aut excogitari poteſt.

Item: Quantum decoris Vniuerſitati confert pulchritudo formarum, quibus 4. arg.
B tanquam imaginibus mundi Theatrum exornatur, quantamq; eidem parit elegātiam cęleſtium corporum ab interitu immunitas; tantundem adimit ruditas materiæ, rerumque ſublunarium interitus & inconſtantia: igitur Vniuerſum nō eſt ſimpliciter pulchrum atque perfectum.

Rurſus: Omne totum, quod eſt vndique abſolutum, conſtat ex optimis; tale enim eſt totum ipſum, quales ſunt partes è quibus eius perfectio cōſurgit, ſed 5. argum.
C Vniuerſum non conſtat ex optimis, non eſt igitur vndique abſolutum. Probatur minor, quia in Vniuerſo alia magis, alia minus bona exiſtunt, atq; adeo non omnia optima ſunt. Quod ſi quis dicat, hāc ipſam bonitatis inęqualitatē perfectionem eſſe, & ad Vniuerſi pulchritudinem abſolutionemq; cōducere: ſic contra licebit obijcere. Omnis perfectio a Deo, vt ab archetypo & fonte totius eſſe, diffunditur communicaturque: rerum inę- Præoccupatio.
D qualitas non ita ſe habet; non eſt igitur perfectio. Probatur aſſumptio, quia nullo antecedēte creaturarum demerito nihil cauſæ erat, cur diuinus opifex, in quem nulla cadit iniuſtitia, res alias alijs deteriores conderet, & has ad infimam conditionem deijceret, illas ad altioris naturæ gradum eueheret: quare non videtur rerum diſparitas a Deo effluxiſſe.

Poſtremo: Neque intelligentię, neq; homines ſunt partes Vniuerſi. ergo Vni- 6. arg.
E uerſi perfectio eſt diminuta. Conſecutio ex eo patet, quia ſi eiuſmodi ſubſtantiæ non ſunt partes Vniuerſi, caret vtiq; Vniuerſū nobiliſſimis creaturis, ſine quibus eius perfectio non vr̃ poſſe conſtare. Antecedens, qđ ad intelligētias ſpectat, pbat̃, quia intelligentiæ appellant̃ a D. Diony. c. 5. cœleſt. hierarch. mētes ſupermundanæ, i. extra mundi ordinem conſiſtentes.

Quod

Quod uero ad homines attinet, confirmatur idem antecedens: primum, quia mundus eſt quaſi hominis domus; incola autem domus non eſt eius pars: deinde, quia homo, vt teſtatur etiam Ariſtot. 1. Pol.c. 5. eſt finis mundi: finis autem non eſt pars eius, cuius finis dicitur; maxime cùm finis cenſeatur perfectior eo, quod ad finem dirigitur: pars autem eo, quod componit, ignobilior ſit.

ARTICVLVS II.

Varia Mundi ſiue Vniuerſi acceptio, eiuſque definitio.

De hiſce mũdis Plato ĩ Tim. Auct. operis de ſapiẽtia ſẽm Aegyp. li. 2. c. 5. Plotinus l. 5. Enn. 3. ca. 6. D. Aug. li. 3. cõtra Acad. Clemẽs Alex. l. 5. ſtrom. Euſe. de ꝑpar. Euang. li. 2. c. 12. Ficinus in cõuiu. Pla. Eugub. 3. de perẽni Philoſ. c. 11. Lactã. li. 2. c. 13. D. Tho. 1. p. q. 91. artic. 1. Philo Iud. ĩ l. de mundi opif. Mirand. in Heptapl. Cœlius l. 2. ant. lec. c. 8.

VT propoſitæ quæſtionis explanatio illuſtrior ſit, aduertendum eſt, quinque Mundos, & à noſtris, & ab antiquis Philoſophis ac Theologis celebrari: nempe Mundum Archetypum, Angelicum, Elementarem, Mundum magnum, Mundum paruum. [Mundus Archetypus,] ſiue intelligibilis, eſt diuina mens, in qua omnes formę & exemplaria rerum faciendarum: vel, vt definit D. Auguſ. 1. Retract. cap. 3. eſt ratio ſempiterna & incommutabilis, qua fecit Deus mundum. [Angelicus] eſt, qui ex triplici Angelorum Hierarchia conſtat. [Elementaris] eſt, qui cõponitur ex quatuor elementis, & corpore cœleſti, quod etiam elementum uocat Ariſt. lib. 3. huius operis, ca. 1. tex. 1. & 1. Meteor. cap. 3. & initio lib. de Color. [Mundus magnus,] quod propriè Vni-D uerſum uocatur, eſt tota creaturarum collectio [Paruus mundus,] Græcis (microcoſmos,) eſt homo. Dicitur aũt homo paruus mundus, quòd omnium in unum confluentium naturarum poſſeſſionem, & totius Vniuerſitatis ſummam in ſe cohibeat. Eſt enim in illo mixtum ex elementis corpus, uita ſtirpium, brutarum animantium ſenſus, corporum cœleſtium (quantum eius natura fert) à contrariis, ob temperamenti æqualitatem, remotio; E Angelicæ mentis, propter intelligendi uim, participatio: ac denique, quod ſummum eſt, impreſſa diuinitatis effigies. Id quod præter alios obſeruarunt Triſmegiſtus in Pymandro, Gregorius Magn. hom. 29. in Euang. Nazianzenus orat. 2. de Paſchat. Nyſſenus in li. de hom. opiſ. capite 16. Auguſt. in libro

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

A ad Oroſ. contra Priſcillianiſtas, capite 8. Damaſcenus lib. 2. fid. Orth. c. 12.

De perfectione mũdi, D. Gregor. Nazianz. in orat. đ pace. D. Th. 2. contr. gent. a ca. 39. Alẽſis 2. p. a q. 16 Mag. Sẽt. in 1. diſt. 44. ibidẽque Scho. Doct. itẽ M. Alb. 2. par. ſum. tract. 11. q. 66. Pluta. 1. de plac. c. 6. Plato ĩ Timęo.

Porro cum Ariſtoteles capite ſuperiori oſtendit, Mundum eſſe perfectum, de ſolo elementari locutus eſt, de hoc enim duntaxat in toto huius operis progreſſu egit. Nos uero cum in diſputationem uocamus, ſit ne Vniuerſum perfectum, Vniuerſum accipimus pro mundo magno, ſiue pro Vniuerſitate creaturarum, quæ fuit quarta mundi acceptio paulo ante aſſignata.

B Mundum uerò ita ſumptum, hoc modo definit Ariſtoteles in lib. de Mundo ad Alex (ſi eius eſt illud opus) [Mundus eſt compages, è cœlo terraq; coagmentata, atq. ex ijs naturis, quæ intra eam continentur.] Siue: [Mundus eſt ordo & digeſtio uniuerſorum, quæ a Deo & per Deum aſſeruatur.] Etſi fortaſſe Ariſt. hiſce definitionibus, ſaltem priori, ſolum mundum corporeum complecti uoluerit.

C

ARTICVLVS III.

Comprobatur Vniuerſi perfectio: tum aliter, tum ex abſolutione ſingularum rerum, quæ in ea continentur.

Cõcluſio.

HIs ita conſtitutis, propoſitæ quæſtioni reſpondemus: Vniuerſum haud dubiè perfectum eſſe. Perfectum vero intelligimus, non omnigena perfectione (hæc enim in ſolam diuinam naturam conuenit) ſed ea quæ in ſuo genere per-D fectio dicitur. Huiuſce aſſertionis veritatem ſuadet inprimis ipſa appellatio Vniuerſi, quod Latini à perfecta abſolutaque elegantia [Mundum] vocarunt, quia nihil eo ſit mundius & pulchrius. Pythagoras vero omnium primus, à ſingulari digeſtione ordineq. decentiſſimo, (coſmon.) Plato à rerum comprehẽſione, (ſpecierum plenitudinem] nuncupauit. Probat quoque eãdem aſſertionem ea ratio: quia vniuerſum eſt arte factum quod-E dam ſupremi Archetypi, diuinæq; artis, quod proinde non poteſt perfectum non eſſe. Quo ſpectat illud Boetij lib. 3. de Conſol. Philoſ. metro 9. ad imitationem Platonis in Timæo.

——Tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipſe

Mundum mente gerens, ſimiliſque ab
imagine formans,
Perfectaſque iubes perfectum abſolue
re partes.

Præterea idem ex eo oſtenditur, quia Vniuerſo in ſuo genere, id eſt, ad Vniuerſi rationem nihil deeſt; vt ex iis quæ mox dicemus, patebit. Tria nimirum ſunt, ex quibus mundi perfectionem & pulchritudinem potiſſimum conſtare oporteat: videlicet, ſingularum rerum ex quibus componitur abſolutio, naturarum diſtinctio & varietas, partium ordo. Hæc autē tria in Mundi vniuerſitate mirificè elucent.

B

Duplex rerū perfectio.

Lege D. Tho. 1.p. q.6.art.5. D.Bonau. in 4.d.49. 1.p.q.1.n.3. Aleſ.4.p.q.8.m.1

Ac quod ad primum attinet, duplex eſt cuiuſq. rei perfectio, vna eſſentialis, altera accidentaria. Perfectio eſſentialis eſt ipſa rei eſſētia; vt animal rationis particeps comparatione hominis: accidentaria vero ſunt accidentia, quę vel ab eſſentia dimanant, vt facultas ad capeſſendas diſciplinas à natura hominis; vel aliunde rem ornant & cohoneſtant, vt eundem hominem ſciētia. Si igitur de eſſentiali perfectione loquamur, ſicuti nulla res ſua quiditate; ita neq. eſſentiæ perfectione carere poteſt. Quod ēt de accidentaria, quæ ab eſſentia fluit, dicendū eſt: ſiquidē illa inuariabili perpetuoq; nexu cum materia rei cohæret. Si vero aduentitiā ſpectemus, etſi illa varietatem & mutationē ſubire queat, amitti tamen omnino non poteſt, nulla.n.res ſuis omnibus deficitur accidentibus, etiam aduentitiis. Liquet igitur, prędictam perfectionem vnicuiq; rei in mundo exiſtenti competere.

C

D

Rurſus idē ex eo cōfirmari poteſt, quia tunc effectus quilibet perfectus cēſetur, cùm in ſuum recurrit principium: vnde & circulus inter omnes figuras, & conuerſio inter omnes motus, principem locum habent; quia ſcilicet in eis fit ad principium reciprocatio. Redeunt aūt oēs res creatæ ad ſuum fontem, ſuumq; effectorē Deum, dum eius ſimilitudinem ſecundū ſuum eſſe & naturam gerunt, eiuſq. perfectiones licèt non oſtendant exprimendo, adumbrant tamen imitando per oēs quippe Deus Opt.Max. aliqua ſuę ſignificationi, ſparſit indicia. Nā cuiuſq. rei à ſe ipſa indiuiſio Dei vnitatē, decor ſapientiā, vtilitas bonitatē repræſentat. Qua de re D. Dionyſ. in lib. de diuin. nom. c.10.

E

D.Tho.1.par.q.45.art.7. Alē ſis 2.p.q.1

A

D.Auguſt.6.de Trinit. cap.vlt.& in libro de natur. boni, cap.3. aliiſq; in locis.

m.2.ar.2. Hen.Gandauēſ.1.p. ſum.ar.21. quæſt.2.

ARTICVLVS IV.

Aſtruitur perfectio Vniuerſi, ex naturarum varietate, & diſtinctione.

QVod ſpectat ad naturarum varietatem & diſtinctionem, ſine qua Vniuerſi abſolutio conſiſtere non poſſet, eſt etiam hac ex parte Vniuerſum perfectū, quia continet omnes entium gradus, ſaltem primarios ac generales: vt lib.1.contra gent.c.85.& lib.3.c.71. D.Thom. docet. Siquidem comprehēdit in ſe ſumma rerum genera, in quæ primò ens diſtribuitur: item ſubſtantias corporeas & corporis expertes: compoſita, mixta & ſimplicia: animantes ratione præditas, & ratione carentes: formas materiæ affixas, & à materia liberas, aliaq. genera ſimiliter. Quin vero nulla eſt Categoria, quæ aliquot ſpecies quaſi in commune mundi Rempublicam non conferat.

B

C

Lege D. Tho. in d. 44.q.1.ar.2, ad 3.& 1.p.q.50. & Caiet. ibid. Ferr. 1. contr. gent.c.85.

Inſuper, cùm in vnius ſpeciei naturæ gradus omnes & perfectiones includi nequeant, oporteatq. multas eſſe ſpecies, per quas eiuſmodi gradus, & perfectiones diſpertiātur, & quarum vna aliam dignitate vincat, ea varietas & inæqualitas paſſim occurrit in mundi vniuerſitate, in qua ſpecies per quoſdam veluti gradus aſcendunt. Nam mixta perfectiora ſunt elementis, plantę metallis, bruta plantis, homines brutis, ſubſtantiæ a materia abiunctæ hominibus.

D

a Ariſt.li.4. huius operis a cap.1.

Præterea, ſub his ipſis rerum generib. magna varietas & diſcretio eſt. Et enim ex elementis, a quædam leuia ſunt, alia grauia, quædam ſupera, alia infera; quædam calida, alia frigida: quædam ſicca, alia humida. In metallis, b alia obſcura, alia nitentia: alia pretioſa, alia vilia. In plantis c etiam & arboribus non minor differentia, ſunt enim vrbanæ, ſylueſtres; aquatiles, terreſtres; humirepæ, ſublimes; florigeræ, & ſine floribus. Item in animantibus, d terreſtria, aquatilia, volatilia, quadrupedia, reptilia, & in his varia diſcrimina. Poſtremò ſubſtātiis materiæ expertibus e ſua inest diſtinctio, tum ex ſpecifica naturarum differentia;

E

b Plin. li.33. natur. hiſt. & 34 Georg. Agric. lib.2 de nat. foſſil.

c Auctor l. de plāt. lib. 1.c.3. Plin. l.26 c.9.& 31.

d Ariſt. li.1. de hiſt. ani. Plin. lib.8. hiſt. nat.

tum

e D. Diony. c. 6. cęleſt. hier. D. Th. 1. p. q. 108. Lege Phi. 1. libro de mũdi opi. ſ. Sineſ. in li. de ſomnijs, Cle. Alexan. in orat. adhor. ad Gręc. Plo. li. 2. Enn. 3. cap. 17. Cœl. lib. 1. lect. ant. c. 2. D. Tho. in 4. d. 48. q. 2. art. 2. Hen. Gãd. qđli. 4. q. 12. de hac re agit D. Tho. 2. li. contr. gẽt. c. 45. & 46 & Ferr. ib. Caiet. ad q. 65. 1. p. art. 2.

tum ex triplici hierarchiarum cœtu, no-
uem in ſe ordines complectente. Atque
ita demum, vt Trimegiſtus in Aſclepio
ait, quaſi harmonia quædam in mundo
exiſtit. Sicut enim in cantu ex diuerſa-
rum vocũ moderatione concentus qui-
dam concors efficitur, ſic mundi vniuer-
ſitas ex rerum inæqualium, ac diſſimiliũ
conſenſu & varietate concinit, Vnde Py
thagoras Vniuerſum prædicabat ea ra-
tione eſſe compoſitum, quam poſtea ly-
ra eſt imitata. Qua ſimilitudine vſus et
eſt Philo Iudæus in lib. de Cherub. Diuus
vero Auguſt. epiſt. 5. & 28. mũdũ compa-
rat carmini, quod ſyllabis longis ac bre-
uibus concinne & numeroſe conſtat.

Quæri aũt ſolet, vtrũ miſta ptineat ad
eſſentialẽ Vniuerſi perfectionẽ: oriturq;
ratio dubitãdi ex eo, q, poſt vniuerſalis
iudicij diẽ, præter hoĩem nullum miſtũ
remanebit, cũ cætera cõi orbis incendio
deflagratura atq; extinguẽda ſint: nequaquã
vero exiſtimandum eſt, mundũ inno
uatione illa in deteriorem ſtatũ mutan-
dum, quin potiũs in meliorẽ perfectio-
remq; transferendum, communis eſt Pa-
trum ſententia, elicita ex diuinis literis.
Qua de re D. Auguſt. libro 20. de ciuit.
Dei, cap. 16. D. Hierony. ad cap. 51. & 63.
Eſaiæ. D. Ambroſius, & D. Gregor. Mag.
ad c. 2. 1. Apoc. D. Greg. Nazian. orat. 10.
in laudem Cæſarij, Magiſter in 4. d. 48.
ibiq; eius interpretes: item Alenſis 2. p.
q. 13. mem. 3. Hen. Gand. quodl. 4. q. 12.

Ad hanc dubitationem reſpõdemus:
etſi miſta non pertineant ad eſſentialem
perfectionem elementaris mundi; perti-
nere tamen ad eſſentialem perfectionem
mundi magni, totam rerum creatarũ vni
uerſitatem amplectentis, cum eius eſſen
tia non ſolũm ex ſimplicibus, ſed ex mi-
ſtis etiam, tanquam ex partibus coale-
ſcat, vt planũ eſt. Nec refert, q, poſt diem
iudicij Vniuerſum abſq; miſtis perfectũ
erit, vt enim ſtatus ille aliã conditionem
ſortietur, videlicet incorruptibilitatis;
ita non oportet vt eius perfectio, & pul-
chritudo ex eiſdem partibus efflorеſcat:
habet enim mundus, quaſi vnus homo,
ſuas ætates, quarũ quælibet proprium a
cæteriſq; diſtinctũ nitorẽ, & dignitatem
obtinet, vt animaduertit Auguſtinus
lib. 83. quæſtionum, q. 44.

ARTICVLVS V.

Concluditur perfectio Vniuerſi, ex ordine partium, tam inter ſe mu tuo, quam ad Deum, ſub triplicis cauſæ genere.

DEnique elucet, vti diximus, Vniuer ... Quid ordo.
ſũ perfectio in ordine partium qui-
bus conſtat. Eſt enim [ordo,] (ſecundum
B eius quandam notionem) vt D. Aug. 19. ... M. Alb. 2. p. ſum. q6. 63. tracta. 11. mẽ. 1.
de ciuit. Dei, c. 13. definit, [partium di-
ſpariumq; rerum ſua cuiq; loca tribuẽs
diſpoſitio.] Quam diſpoſitionem eſſe in
mundi partibus, præſertim grãdioribus,
quæ ſunt corpora cœleſtia & elementa,
nemo non videt: optimum namq; ſitum
ac ſedem, cuiuſq; naturę congruentem,
ſortitæ ſunt, adeo vt vnaquæq; pars ſuo
in loco, vt in patria, conſiſtens, mutatio-
nem non expoſcat. Qua de re plura di-
C ximus in * Phyſicis. ... *lib. 4. c. 8. q. 31

Eſt autem præter hũc ordinem ſitus,
alius quoq; ordo, perfectionem rerum
creatarum mirifice cõmendans: quo ſicu-
ti milites ad ſe viciſſim & ad ducẽ exer-
citus; ita Vniuerſi partes ad ſe & ad prin
cipem Deũ ordinãtur. Ad Deũ quidem,
vt ad causã efficientem, exemplar, ac finẽ
vltimũ: ideoq; res oẽs dicuntur à Deo
creatæ in modo, ſpecie, & ordine; vt do-
cet D. Aug. in lib. de natiui. boni, c. 3. Vt
D enim ad Deũ ſicuti ad cauſam efficientẽ
referũtur, competit [eis modus,] hoc eſt,
eſſe certo modo & limitatione tributũ.
Vt vero ſpectant Deum tanquã cauſam
exemplarem, cõuenit eis [Species,] id eſt,
eſſe ſpecificum, formatum & cõpletũ. De
nique vt reſpiciunt Deum velut finẽ, ac-
commodatur eiſdem [Ordo,] hoc eſt, in-
clinatio ad bonum, & finẽ vnicuiq; pro-
prium. Quæ tria ſignificatur Sap. 11. in il
lis verbis: [Oĩa in numero, pondere, &
E menſura conſtituiſti Numerus] enim ſpe
ciẽ ſignificat, quia ſpecies ſunt veluti nu
meri: teſte Ariſt. lib. 8. Metaph. tex. 10. c.
3. [Pondus] ordinẽ, quia vt corpora pon-
deribus, ita quælibet res innata propen-
ſione in ſuum proprium bonum fertur.
[Menſura] modum, quia menſura rem
modificat & coercet.

Habent præterea vltra hunc ordinem
alium ad ſe res omnes creatæ, quatenus

 aliæ

aliæ alijs adiumento ſunt: ſiquidem infe riora corpora per ſuperiora reguntur, ſu periora a ſubſtantijs immaterialibus mo uentur: inter has vero quæ ſublimiores ſunt, alijs diuina myſteria enunciant; vt D.Diony. 15. c.cœleſt.hier.teſtatur.

ARTICVLVS VI.

Diluuntur duo priora argumenta primi articuli.

Sol.1.argum.

AGgrediamur nunc ad diſſoluenda arguméta, quæ initio propoſuimus. Ac primi quidem antecedens negari debet,& ad eius probationem dicendū: qđ ad monſtra attinet,ea nō oīno pulchritudine carere,ſicuti nec eſſentiali deficiūt perfectione;vt cōſtat ex ijs quæ ſuperius docuimus. Deinde,licet alienam ſuæ ſpeciei deformitaté habeant; facere tamen ad Vniuerſitatis elegantiā, A quatenus alia ex eorū collatione pulchriora apparét,vt in 2.Phyſicæ auſcult.lib diximus. Ob quam rationé (vt inter alios aſſerit D.Aug.c.9.lib.3.de lib. arbit.) mala culpæ,quantumlibet in ſe turpia ſint & deformia, atq; ſecundū ſe præcisè ſpectata dedecoris notā mundo inurant; conferūt tñ ad mundi ornamentum, quatenus ex eorum comparatione virtutum ſplēdor magis enitet, & bona eminentius cōmendantur,ac magis placent. tum præſertim quia,vt B idem S.Doctor ait c.11. Ench. & lib.1.de Ord.c.7.Deus,quæ ipſius bonitas eſt & potentia, e malis bona elicit, dum mala rectè ordinat, & peccati dedecus emendat pœna peccati. Quare multa impedirentur bona,ſi nullum malum a Deo permitteretur. Neque enim iuſtitia vindicans, & patientia ſufferens laudaretur,ſi iniquitas non eſſet.

A Conſule D.Aug. lib.16. de ciu.Dei,c. 8. Alb. M. 2. par. sū. tract. 11. q.62.

B Idē aſſerit Lac. in lib. de Ira Dei,c. 13. Iſido. lib. 1.de ſummo bono ca. 11. Hugo de S.Victore 1.de Sacr. par.4.c.6. D.Aug.li. 1. de ciu. Dei,c.8.et ſeq.& lib. 11.ca.18. Euſeb. de præpa.Euan. li. 3. Seneca in li.cur bona eueni-

Ad id quod de rerum inter ſe diſſidētium pugna in eodem argumento adducitur, reſpondendum eſt:huiuſmodi pugnam mundo pulchritudinem non adimere. Namq; (vt aduertit D.Ambroſius lib.3.Hexam.ca.4.D.Damaſcenus in ſua Philoſ.c.12.& D.Gregorius Niſs.in lib. Hexam.Clemēs Alex.lib.1.Strom.) quę res vna ex parte diſſident,eędem ex altera conueniunt, & mutuo inter ſe fœdere copulantur; atque adeo ſecundum eam rationem ordinis tranquillitatem fer-

A nant. Quod potiſſimum in elementis, vt alibi c diſſeruimus, videre eſt.tum quia contentio & pugna inter contraria phyſica,eſto ordinis trāquillitatem aliquantulum impediat, nō tamen ordinem tollit,quia ipſe ordo naturæ ita poſtulat.

ant D.T. 1.ſent.d. 46.q.1.ar. 3.& 1.p. q.22.art. 2.&Caie. ibidem.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & quod ad eius probationem primò aſſumitur de generalibus entiū gradibus; quos in mundo contineri patet ex dictis. Ad reliquam partem eiuſdem ar-

c lib.4. Phy.q.3. cap.5.

Sol.2.

B gumenti dicendum: licet Deus & mundum aliū perfectiorem condere, & hunc quem videmus perfectioré reddere poſſit, vt ſuo loco vberius explicabitur; in hoc tamen nihil deſiderari, quo minus perfectus cenſeri queat. Etenim ſpeciebus, quæ diuina virtute denuo produci queunt, non eget mundus ad eam perfectionem, quam in hoc ſtatu depoſcit: quas autem ſiue ars, ſiue natura ſubinde proferet, eas virtute, id eſt, in ſuis

C cauſis iam continet.

Quod item obijciebatur (fuit autem ea Manichæorum obiectio) eſſe quædam in mundo ſuperflua, falſum eſt. Nihil enim continet mundi vniuerſitas, quod non aliquid cōmodi & vtilitatis pariat, aut parere ſaltem poſſit, ſi eo congrue & ſapienter vtamur; quantumlibet prima ſpecie inutile, aut omnino pernicioſum videatur. In quam ſñiam lege, quæ ſcripſit D.Aug.lib.1. de Gen.contra Manich.

Lege Ariſto.lib. 1. de part.animi.c.vlt. Galen. li. 3.de vtil. p.c.10.

D c.16.& lib.11.de ciuit.Dei,c.22.D.Ambroſ.lib.3.Hex.c.9.Hieron.lib.2.contra Iouin.Lactan.lib.6.diuin.iuſtit.c.4.& in lib.de Ira Dei,c.13. Theod.q.13.& 18. in Gen.Cic.lib. 2. de nat.deor.Priuatim uero, quod ad animantes noxias attinet, docet D.Aug.lib.3.de Gen.ad lit.c. 17. eas quadrifariam homini cōmodas eſſe: uidelicet, quia ipſum pœnaliter lædunt, aut ſalubriter exercent, aut utiliter probat,aut ignoranter docent.

Conſule D.Bon. 2. d.15.q.1. nu.28.Abul. in c. 2.Gen.q. 30.

E Illud etiam, quod de indiuiduorum multitudine in eodem argumento obiectum eſt,nihil efficit. Non enim natura ob eam tñ rationem ſingularia producit, vt ſpecies per ea conſeruet; ſed ut eorū copia mūdū locupletet:tametſi negandū nō ſit,rerum intereuntium indiuidua ad Vniuerſi perfectioné, ſaltē primariā,minimè pertinere:ſicut enim,teſte Auicen-

na 1. Suffic.c. 1.in ea nec primò nec per ſe natura fertur; ita nec illa ad primaria ſui perfectionem depoſcit, vt D. Tho. 2. cont.gent.c.83.edocet.

ARTICVLVS VII.

Explicantur cætera primi articuli argumenta.

Sol.3.

De hac re diſputat Dur. in 1. diſt.44.q. 3.

AD tertium neganda eſt conſecutio, & ad eius cõfirmationem dicẽdum: tũc aggregatum ex pluribus entibus pfectis eſſe qd perfectius, q̃ vnumquodq; eorum per ſe ſumptum, cum vnũ in alio non continetur eminenter atq; infinitè perfectius, quã in ſe; quo tñ pacto creaturæ continentur in Deo. Itaq; rñ argumẽto concluditur, aggregatum ex Deo, & rebus creatis eſſe plura entia perfecta, quã ſolum Deum; non aũt eſſe quippiã Deo perfectius: ſicuti nec punctum lineæ additum maiorem reddit lineam; vt D. Tho. explicat in 3. ſent. diſt.6.q.2. art.3.

Sol.4.

Ad quartum reſpondendum eſt, quod ad materiã attinet, etſi ea ex ſe rudis ſit, ãugere nihilominus mũdi ornatum, quatenus Prothei cuiuſdam more varias formas induit, quibus vniuerſitas naturæ exornetur. Quare D. Dionyſius 4. cap. de diuin. nom. etiam materię ſuã pulchritudinem attribuit. Ad reliquam eiuſdẽ argumenti partem dicendum: interitum imperfectionem quandam eſſe, neq; tamen mundi perfectionem turbare; quandoquidem res caducæ, dum aliæ cedũt, aliæq; ſuccedunt, peragunt infimam pulchritudinem temporum in genere ſuo, iſtius mundi partibus congruentẽ; ornatur enim hac mutabilitate Vniuerſum, ſicuti ſermo bene compoſitus vtiq; pulcher eſt, quamuis in eo ſyllabæ omneſq; ſoni quaſi naſcendo ac moriendo tranſcurrũt. Cõſule D. Aug. in lib. de natu. boni, c.8. & in lib. cõt. epiſt. Manichæi c. 41.

M. Alb. 2. p. ſum. tracta. 11. q. 62.

Sol.5.

Ad quintum dic, cum Plotino lib. 2. Enn.3 c.3. D. Tho. 1.p.q.47.art.2. & Alenſi 2.p.q.16. Totum, quod perfectum eſt, conſtare ex optimis, hoc eſt, ex partibus, quæ toti apte, decenterq; conueniãt; nec oportere, vt quælibet pars ſimpliciter optima ſit: tolleretur enim. v. g. animantis perfectio, ſi quodlibet eius membrum oculorum obtineret dignitatem, nec ciuitatis deſcriptio conſtaret, ſi ordinis ſenatorij amplitudine cũcti eminerent, nec placeret Comœdia, in qua omnes heroes eſſent. Sic igitur omnium opifex Deus totam mũdi vniuerſitatem optimã conſtituit, licet eius partes alijs alias perfectiores crearit, quia ſic totius operis ſtructura atq; ordo poſtulabat.

Ad eã rationem, quę oſtendere nitebatur, rerum inæqualitatem neq; perfectionem eſſe, neque a Deo effluxiſſe, conceſſa maiori neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendũ: nullã in eo iniuſtitiã fuiſſe, q Deus res alias alijs prætulerit. Nec.n. ad id antecedens culpa aut demeritum quæri debuit, qd neque eſſe potuit, ſicut neq; in lapidibus è quibus artifex domum conſtituit, ſed ſpectandum a Deo fuit id, quod ipſa rerum natura & Vniuerſi ordo efflagitabat, quidquid in contrariam partẽ ſcripſerit Origenes 1. περὶ ἀρχῶν c.7. & 8. cuius errorem confutat D. Thomas loco proxime cit. & 2. contra gent. cap.44.

Rerum diſparitas a Deo inſtituta.

Error Origenis.

Sol.6.

Ad ſextum argũ negandũ eſt antecedens, ad cuius confirmationẽ dicendum, qd ad Angelos attinet, appellari eos a D. Dionyſio mentes ſupermundanas, accepto mundi noĩe paulo preſſius, vt res dũtaxat materia concretas cõprehendit. Id vero, qd probare videbatur, hoĩem ppea q mundi incola ſit, Vniuerſi partem non eſſe, ita diluendũ eſt, vt dicamus: hoĩem ſic eſſe mundi incolã, vt nihilominus vna cum cæteris rebus creatis quandam veluti familiam conſtituat quo pacto negari non poteſt, eum partem eſſe Vniuerſi, cum in eiuſmodi familia cenſeatur. Itaque non dicitur homo pars mundi, quatenus mundus eius hoſpitium eſt; ſed prout ex eo, & rebus alijs mundus conſtat. Nõ debet autem mirum videri, q homo & pars & finis mundi ſit; alia tamen & alia ratione. Pars, quatenus ex eo cæteriſq; rebus mũdus cõponitur: Finis, prout eius gratia ſenſibilium rerum Vniuerſitas condita fuit, non tanquam ob principalem, ſed ob minus præcipuum finem. Ad id, quod obijcitur, partem eſſe imperfectiorẽ toto, finem aũt perfectiorẽ eo, quod ad finẽ dirigitur, reſpondemus: ſi homo cõferatur cum mundo cor-

pore,

pore,qui ex ipſo,cæteriſq; rebus ſenſibilibus conſtat, eſſe hominem toto illo imperfect.orem; cũ in eo toto non hoĩs tm̃, ſed aliarũ ẽt rerũ corporeorũ pfectiones includãtur, at mundũ ſub hac amplitudine acceptũ non fuiſſe hoĩs gratia creatũ; alioqui homo,qui in eo ita sũpto cõtinetur,eſſet conditus ſui ipſius gratia. Q.ſi

A ſi homo per ſe ſeorſum ſpectetur,& ex altera parte reliquus mũdus corporeus, dicetur homo & finis illius, & eo pfectior, nõ quidẽ extẽſiue, quaſi plura entia cõplectatur,ſed intẽſiue, prout oĩum creatarũ rerũ ſummã, & perfectionum collectionem in ſe cohibet , modo ſuperius explicato Lege D.Th.1.p.q.93.art.3.

CAPVT II.

Nunc de partibus ipſius per ſpeciem dicendum eſſe videtur,hinc exor-
Tex. 5. *dio ſumpto. a Omnia namq; corpora naturalia magnitudineſve*
mobiles per ſe loco dicimus eſſe. Natura enim principium ipſis inſi-
tum eſſe motus aſſerimus. b Omnis autem motus ad locum accom-
modatus , quem lationem conſueuimus appellare, aut rectus eſt , aut circularis,
aut ex hiſce miſtus. Simplices enim hi duo ſunt ſoli: propterea quod & magnitu-
dines hę ſolum ſimplices ſunt, recta & circularis. Circularis igitur eſt,qui circa
medium fit. Rectus aũt,quo ſurſum itur atque deorſum. Atq; eo ſurſum iri dico,
Tex.6. *quo è medio pergitur;eo vero deorſum,quo ad medium tenditur. Quare lationũ*
ſimplicium aliam è medio, aliam ad medium , aliam circa medium eſſe neceſſe
eſt. c Atq; hoc cum ratione ea, quæ initio dicta eſt ſecutum eſſe videtur:nam
Tex.7. *& corpus tribus confectum eſt,& ipſius etiam motus. d Cũ aũt corporum alia*
ſimplicia ſint,alia ex hiſce compoſita;atque ea ſimplicia dico,quæ motus ſecun-
dũ naturam principium habent ; vt ignem, terram, horumq; ſpecies, & ea quæ
ſunt hiſce propinqua ; motiones etiam alias ſimplices, alias quodammodo mi-
ſtas eſſe neceſſe eſt;ſimplicium quidem ſimplices,compoſitorum aũt miſtas,mo-
ueriq; compoſita nutu eiuſce ſimplicis , quod in his ipſis dominatur ac ſuperat.
Tex.8. *e Si igitur ſimplex in ratione rerum eſt motus, conuerſio aũt motus eſt ſimplex,*
atque corporis ſimplicis ſimplex eſt motus, & ſimplex motus corporis ſimplicis
eſt(nam ſi compoſiti ſit,per id illi ſimplex quod ſuperat competit)ſimplex quip-
piam eſſe corpus in ratione rerum profecto neceſſe eſt , quod quidem ſit aptum,
Tex.9. *circulari motu ſuapte natura ferri. Etenim fieri poteſt , vt vi quippiam eo mo-*
ueatur motu,qui ad aliud corpus accommodatur : at vt eo moueatur ſecundum
naturam,fieri nequit,ſi vniuſcuiuſque corporis ſimplicis vnus ſit motus,ei com-
Tex.10. *petens ſecundum naturam. f Si præterea motus,qui præter naturam eſt,ei qui*
ſecundũ naturam eſt,aduerſatur , vnumq; vni contrarium eſt, cum conuerſio ſit
motio ſimplex:ſi non ſecundũ naturã, & corpori quod fertur ineſt,præter natu-
Tex.11. *ram inſit eidem neceſſe eſt. Si igitur ignis ſit quod aduerſatur,aut quippiã aliud*
tale,naturalis ipſius motus conuerſioni contrarius eſt: atque motus ij,quibus in-
fera ſuperaque loca petuntur,inter ſeſe contrarij ſunt. Sin vero quippiam aliud
corpus adſit, quod præter naturam in orbem fertur , erit alius quiſpiam motus
ipſius ſecũdum naturam: at id eſſe non poteſt;nam ſi ſit motus,quo ſurſum itur,
ignis vel aer erit:ſin quo deorſum acciditur, terra erit vel aqua.

g At

g *At vero talē lationē, & primā eſſe neceſſe eſt: perfectum enim imperfectum* Text. 12.
antecedit natura. Atq; circulus quidē perfectum eſt; linea verò recta nulla eſt ſa
nè perfecta: neq; enim infinita, terminū enim atq; finem haberet, neq; finita, eſt
enim quippiam extra omnes, quippe cum fieri poſſit, vt cuiuis incrementum ad-
datur. Quare, ſi prior quidem motus corporis ſit prioris natura; conuerſio vero
prior ſit recto, atq; ipſe rectus corporis ſit ſimplicium motus, ignis .n. loca recto
motu ſupera petit, & terrea corpora eodem ad infera mediumq; feruntur: &
ipſam ſanè conuerſionem cuiuſpiam corporis ſimplicis eſſe neceſſe eſt. Miſtorū
enim lationem eius nutu ſimplicis fieri diximus, quod in miſtione dominatur at Text. 13.
que ſuperat. Ex his igitur patet, aliam quandam in ratione rerum corporis ſub
ſtantiam eſſe, præter eas corporum conſtitutiones quę hic ſunt, diuiniorem his v-
niuerſis atq. priorem. h *Præterea, ſi motus omnis aut ſecundum naturam, aut* Text. 14.
præter naturam eſt; & qui motuum eſt cuipiam præter naturam, is alij natura-
lis eſt, quod quidem intueri licet in hiſce motibus, quibus ſurſum itur atque deor-
ſum; alter enim igni, alter terræ, ſecundum naturam & præter naturam eſt; con-
uerſionem ēt (cùm horum reſpectu ſit pręter naturam) alij cuipiam competere ſe
cundum naturam neceſſe eſt. i *Inſuper, ſi conuerſio cuipiam competit ſecūdum* Text. 15.
naturam, patet eſſe quippiam corporum ſimplicium atq. primorum, quod quidē
ſic ſuapte natura verſatur, vt ignis ſurſum, & terra deorſum fertur. Si vero cor-
pora, quæ verſantur circa medium, præter naturam feruntur, mirabile ſanè, me-
taſq; penitus egredi rationis videtur, hunc ſolum motuum continuum eſſe per-
petuumve, qui quidem præter naturam illis corporibus ineſt: in cęteris.n.ea, quæ
præter naturam ſunt, citiſſimè corrumpi perireq; videntur. Quare ſi ignis ſit id
quod verſatur, vt quidam inquiunt, non minus hęc motio præter naturam eſt ip
ſi, quam ea qua infera loca petuntur. Ignis.n.eum eſſe motum videmus, quo re-
ctè pergitur è medio ſurſum. K *Quapropter ex his omnibus quiſpiam rationi* Text. 16.
bus, corpus quippiam aliud eſſe crediderit, præter ea corpora quę hic & circa nos
ſunt, ſeparatum, tanto præſtantiorem habens naturam, quanto plus ab iſtis cor-
poribus diſtat.

CAPITIS II. EXPLANATIO.

OMnia a namque] Quia ſuperiori capite oſtendit, mundum elementa-
rem perfectum eſſe, eius autem partes ſunt quinque, cœlum, ignis, aer,
aqua, & terra: de Cœlo nunc agere incipit, tanquam de parte omnium
prima & excellentiſſima. Vt ergo probet, præter quatuor elementa dan-
dum eſſe quintum corpus ſimplex, nempe Cœlum, hypotheſes quaſdā
præmittit, quę futurę diſputationis fundamenta eſſe debent. Prima eſt:
omnia corpora ſuapte natura loco moueri poſſe: ſiquidem omnia conſtant natura, quæ
principium eſt motus & quietis.

b Omnis autem motus] Secunda hypotheſis eſt: omnem lationem aut rectam eſſe, 1. hypotheſis.
aut circularem, aut ex his mixtam. Quod uero non plures ſint lationes ſimplices, ſi ge-
neratim loquamur, quam recta aut circulares, ex eo oſtendit, quia duæ tantum ſunt 2. hypotheſis.
magnitudines ſimplices, recta & circularis, per quas motus localis exercetur. Definit
autem vtrumque motum ſimplicem, aiens circularem eſſe, [qui circa medium, hoc eſt,
circa centrum uniuerſi fit.] Rectum, [qui in ſublime, aut deorſum tendit.] In ſublime
autem tendere eum, quo à medio mundi: deorſum, quo in medium mundi pergitur.
Tum

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Tum ex dictis concludit, tres omnino eſſe ſimplices lationes: è medio, ad medium, circa medium.

c Atque hoc cum] Tres eſſe lationes ſimplices ex eo confirmat: quia, vt corpus triplici dimenſione conſtat, ita conſentaneum eſt, vt ei tres motus ſimplices attribuatur. Hoc vero ait Ariſt. cum ratione, hoc eſt, probabiliter dictum. Re. n. vera tres motus non neceſſario è tribus dimenſionibus arguuntur, ſed quatenus videtur congruere, vt ſicuti corpori perfectus numerus dimenſionum, nempe ternarius, conuenit; ita & ipſi idem motuum numerus accommodetur.

d Cùm autem] Partitionem illam, qua latio in ſimplicem & mixtam diſtribuitur, rectè traditam eſſe ex eo ſuadet, quia cùm motus ſit actus mobilis, eo pacto motum diuidi oportet, quo mobilia: at mobilium alia ſimplicia ſunt, alia ex ſimplicibus concreta.

8. hypotheſis. Ex hac vero confirmatione tertiam elicit hypotheſin, nimirum: vnumquodque corpus ſimplex vno ſimplici motu naturaliter cieri, mixtum autem non ita ſeſe habere, niſi in eo aliquod ſimplex contineatur, quod præualeat ac dominetur cæteris; vt videre eſt in plumbo, in quo terræ grauitas excellit. Quod tamen quo pacto accipiendum ſit, progreſſu dicemus.

e Si igitur ſimplex] Deſcendit iam ad certamen legitimum, quodque inſtituti præcipui eſt, attingit. Probat, præter quatuor vulgata elementa dandum eſſe quintum corpus ſimplex, hoc eſt, Cœlum. Quod quinque rationibus ſtabilire nititur. Prima ita habet: Neceſſe eſt omnem motum ſimplicem naturaliter alicui corpori ſimplici conuenire: ſed motus, qui in orbem fit, eſt ſimplex, daturque in natura rerum, ut conſtat: oportet igitur dari aliquod ex quatuor elementis, cum hæc ſurſum & deorſum ferantur, & vnius corporis vnus tantum ſit motus ſimplex: erit igitur corpus aliud ab his diſtinctum, nempe Cœlum.

1. ratio, qua probat dari quintam ſubſtantiam.

f Si præterea] Antequam alteram ad idem inſtitutum comprobandum rationem proferat, duo ſumit. Vnum eſt motum præter naturam, id eſt, violentum, contrarium eſſe motui ſecundum naturam: ſicuti motus terræ in locum ſuperum contrarius eſt motui eiuſdem in locum infimum. Alterum: vnum vni duntaxat aduerſari, quod probatur 10. Metaph. cap. 6. text. 14. Tum ita concludit: Aut motus circularis, quem in cœleſti mundo deprehendimus, conuenit cœlo naturaliter, aut præter naturam (ſumit autem motum præter naturam pro violento.) Si naturaliter, iam igitur cœlum non eſt de quatuor elementis aliquod, vt ex ſuperioribus conſtat, quare neceſſariò cœlum erit aliud corpus ab iis diſtinctum. Si contra naturam, ſit igitur corpus illud, quod ita in orbem fertur, ignis v.c. vt quidam inquiunt, aut aliud è quatuor elementis. certè neceſſe erit motum naturalem ignis, qui eſt in locum ſuperum, contrarium eſſe motui circulari; quod tamen fieri non poteſt, quia iam vni duo eſſent contraria, nempe motui ignis, motui ignis, motus circularis & motus deorſum. Quod ſi quis dicat, eiuſmodi corpus, quod præter naturam circumagitur, eſſe diuerſum à quatuor elementis; oportebit conuenire ei aliquem alium motum naturalem, quod non minus eſt impoſſibile, quandoquidem ſi ei naturalis ſit motus ſurſum, aut erit ignis, aut aer: ſi deorſum, aut erit terra, vel aqua. Quare non uidetur negandum, corpus, quod ſupra quatuor elementa in orbem verſari conſpicimus, eo motu ſecundum naturam agi, eſſeque ab elementis diſtinctum.

Motũ violentum eſſe contrarium naturali.

Vnũ vni contrariũ

2. ratio.

3. ratio. g At verò talem] Tertia ratio ſe ita habet: Motus ſimplex, prior natura perfectiorque cæteris motibus ſimplicibus, competere debet alicui corpori ſimplici, reliquis item corporibus ſimplicibus priori nobiliorique; vt ita motus & mobile proportione ſibi reſpondeant: atqui motus circularis eſt prior natura, & nobilior cæteris motibus ſimplicibus, quibus mouentur elementa: conuenit igitur alicui corpori ſimplici, quod eiſdem elementis & prius natura, & excellentius ac diuinus ſit. Porrò autem, quod circularis motus prædicto modo reliquis excellat, ſuadet Ariſtoteles ex imperfectione motus recti. Motum autem rectum imperfectum eſſe, dilemmate quodam ex natura lineæ rectæ concludit. Nam linea recta vel finita eſt, vel infinita. Si infinita, ſanè quia finem non habet, imperfecta eſt; præſertim cùm, vt ex Pythagorica

thagorica diſciplina dictum iam fuit, cuiuſque rei perfectio in tribus poſita ſit, principio medio & fine. Si finita, quia licebit illi ſemper aliquid adiungere, quo maior fiat,
Obiect. 1 propterea imperfecta eſt. Nam cui aliquid addi poteſt, id aliquo egere videtur. Eſt autem indigentia imperfectio. Quare fatendum eſt, & lineam rectam, & motum qui ſuper ea ſit, imperfectum eſſe. Erit tamen qui ita obijciat: Linea circularis non eſt magnitudo perfecta, cum non omnes tres dimenſiones obtineat: non recte igitur Ariſtoteles ex per- Rei perfectio in tribus poſita.
Obiect. 2 fectione circularis lineæ motus circularis perfectionem comprobauit. Secundò: Quid-
Obiect. 3 quid principium, medium, & finem habet, perfectum eſt, vt ex ſuperius dictis conſtat: ergo cum linea recta finita hæc tria vendicet, quid eſt cur perfecta non cenſeatur? Tertiò: Infinitum perfectione, cuiuſmodi eſt Deus, non habet finem, non ergo Ariſtoteles probe colligit lineam infinitam eſſe imperfectam, quia finem non habet.
Abſolu. 1 obiect. Ad primum horum reſpondet D. Thom. hoc loco, etſi linea circularis non ſit ſimpliciter perfecta magnitudo, vt probat argumentum; eſſe tamen perfectum quid ſecundum notionē lineæ,
Dilut. 2. quatenus ei nihil lineæ adijci poteſt. Ad ſecundum dicendum, vt aliquid ex parte ſit abſolutum, ſat eſſe competere ei rationem principij, medij & finis; non tamen vt ſimpliciter ac modis omnibus in eo genere ſpecieve perfectum habeatur, at iuxta poſteriorem
Dilut. 3. hunc ſenſum negauit Ariſtot. lineam rectam perfectam eſſe; quod tamē iuxta priorem concederet. Ad tertiam: probationem Ariſtotelis non concludere abſolute in quolibet infinito, ſed in quantitate infinita, de qua ſermo erat: imo & in hac conſecutionē probabilem tantum eſſe, vtpote quæ ſolum vim habeat ex etymologia vocabuli τέλος, quod finem perfectionemque ſignificat.

h Præterea ſi motus] Priuſquam rationem quartam proponat, duo ſumit. Alterum eſt: omnem motum ſimplicem aut naturalem eſſe, aut præter naturam. Nomine motus præter naturam comprehendit tam violentum, quam illum qui nec violentus eſt nec naturalis. Secundum eſt: motum qui præter naturam vni conuenit, alteri ſecundum naturam conuenire, vt patet in motu ſurſum, qui terræ præter naturam, igni vero ſecun- Diuiſio mot⁹ ſimplicis.
4. ratio. dum naturam competit. Tum ita ratiocinatur: Motus circularis conuenit elementis præter naturam, ergo datur quinta ſubſtantia ſimplex, cui naturaliter inſit. Hæc autem conſecutio ex ſuperius dictis conſpicua eſt.

4. ratio. i Inſuper ſi conuerſio] Quinta ratio: Conſtat dari in natura rerum motum circularem, vel igitur in mundi vniuerſitate aliquod corpus ſimplex exiſtit, cui is motus ſecū dum naturam conueniat, vel non. Si exiſtit, habetur propoſitum: nam cum motus circularis nulli elementorum naturaliter competat, vt iam liquet, dabitur quintum corpus ſimplex, cui ſuapte naturę competere dicatur. Quod ſi quis reſpondeat, eiuſmodi circularem motum non naturaliter, ſed præter naturam duntaxat tali corpori conuenire, id abſurdum omnino eſt. Primum, quia minime congruit, vt motus circularis, qui (vt in 8. Phyſic. Auſc. lib. demonſtratum fuit) ſolus continuus & perpetuus eſſe poteſt, nulli corpori naturaliter accommodetur. Deinde, quia ſi tantummodo præter naturam corporibus conueniret, non poſſet tot ſeculorum ætatibus durare; quandoquidem ea, quę naturæ aliena ſunt, ſempiterna eſſe nequeunt. Occupatio.

K Quapropter ex his] Ex dictis colligit, ſi corpus cœleſte, vt quidam voluere, eſſet igneæ naturæ, non minus ei debuiſſe præter naturam conuenire in orbem agi, quam deorſum ferri, hoc eſt, neutrum horum motuum cœli naturam conſecuturum fuiſſe. Tandem concludit, dari aliud corpus præter ſublunaria, quod non modo alterius, ſed multo præſtantioris, ac diuinioris naturæ ſit.

QVAE-

A

QVAESTIO I.

Sitne apta diſtributio motus, in rectum, circularē, & ex ijs mixtum.

ARTICVLVS II.

Non videri aptam.

1.arg.pro partene-gat. PRo parte negatiua quæſtionis hæc ſe offerunt argumenta. Cieatur ignis per lineam rectam hinc verſus Septentrionem: is motus non eſt rectus, cum neque ſurſum, neq; deorſum tendat, neque vero ex his mixtus, quia linea, ſuper quam fit, non eſt mixta: ſimplicitas autem motus deſumi debet ex ſimplicitate lineæ. Nō igitur diuiſio illa perfecta eſt.

2.argum. Secundo: Si aeris particula a concauo lunæ in ſuum locum per lineam rectam demeet, non mouebitur deorſum, quia non ad medium: neq; ſurſum, quia non a medio: igitur non feretur motu recto. Sed neq; circulari, ut patet, neq; mixto, vt ex ſuperiori probatione conſtat: plures igitur ſunt ſpecies lationum.

3.argum. Tertio: Si quis iuxta mundi centrum poſitus digitum circa ipſum centrum in orbem circumduceret, eiuſmodi motus non eſſet ſimplex, nec mixtus: ergo &c. Probatur antecedens, nam q; non eſſet mixtus ex eo ſuadetur, quia æqualiter circa medium fieret. Quōd nō ſimplex, oſtenditur: quia Ariſtoteles ſuperiori cap.tex.7.non aliunde, quā ex ſimplicitate, & compoſitione mobilium, diuiſionem motus in ſimplicem & mixtum indagauit. Quo fit, ut motus qui corpori mixto cōuenit, ſimplex haberi nequeat.

4.argum. Quarto: Idem concludit poteſt in quibuſdam motibus corporum cœleſtium. Namq; orbes Eccentrici non voluuntur circa mundi centrum, cum habeant centrū aliud ſibi ppriū: Planetæ etiā interdum remotiores a terra ſunt, ut Sol dum eſt in auge; q̄nq; viciniores, ut idē Sol dū eſt in oppoſito augis. Cum igitur id qd circulari motu torquetur, debeat moueri circa mūdi cētrū, & ab eo parib. ſpatijs ſemper diſtare, ſequitur, non oēs orbium cœleſtiū, & planetarū motus circulares eſſe. Deinde, cū ij neq; recti ſint, neque mixti, ex ſuperius dictis colligitur, alia quærenda erit ſpecies motus.

ARTICVLVS II.

Prænotantur quædam ad controuerſiæ ſolutionem.

VT propoſita difficultas expediatur, ſcire licet; quemadmodum natura (quod † 2. Phyſic. lib. admonuimus) interdum preſsē accipitur, quo pacto ſola forma rerum non viuentium natura appellatur; ita motum naturalem aliquando ſumi ſtricte, prout de eo tantum B motu dicitur, quia non viuentium rerū forma prouenit: quo pacto ab Ariſtot. hoc loco vſurpat. Itaq; cum Ariſtoteles tripartita illa diuiſione motum diſtribuit, naturalem motum pro eo tantum accipit, qui ſolis rebus naturalibus vitę expertibus cōuenit. Id quod aduertūt hoc loco interpretes, poteſtq; primò ex eo deprehendi, quia nullam hic facit mentionem motus, qui ad dextrum vel ſiniſtrum, ante uel retro fit, quia ſcilicet hi C motus, ut D. Tho. annotauit, in animantibus, per ſe tantum conſiderantur. Dein de, quia cap.2.tex.7. ait, corpus ſimplex eſſe id, quod naturalis motus principiū in ſe habet. Qua in deſcriptione, niſi motum naturalem prędicto modo interpretemur, concedendū erit, animal dici corpus ſimplex; ſiquidē habet in ſe motus naturalis princip.ū, nempe aīam, quæ, ſi naturæ nomen nō admodū preſsē capiatur, haud dubie natura eſt, ac motus, q ab D ea dimanat, inter naturales numeratur.

† c.1.q.4. art.2.

Quo pacto ſuma tur ab Ariſto. motus ī propoſita diuiſione.

Sciendum præterea eſt, ex D. Thoma loco eodem: quemadmodum Ariſtoteles in hiſce libris de corporibus, prout partes vniuerſi ſunt, diſſerit, ita eorum motus expendere ſecundum vniuerſi cō ditionem, atque adeo penes ordinem ad centrum, quod principium, medium & finis totius ſphæræ habetur, ut ex cap.9. lib.8. Phyſic. colligitur. Pro quo etiā facit, q; hoc loco agitur tantum de motibus, qui proueniunt a natura, prout na- E tura ab anima diſtinguitur, vti iam monuimus: in quo maxime ſenſu dici ſolet natura determinata eſſe ad vnum. Proinde q; debet hic ſpectari motus, per reſpectū ad aliq d maximē vnū & determinatum in Vniuerſo, hoc eſt, ad mediū ſiue centrum, quod fixum immobileq́ue eſt.

Corpora ut cōſiderantur in his libris.

Quid ſit, naturā eſſe determinatam ad vnū, explicat etiam.

Nec

Scot. 1 9 li. q. 2. & Zimara ī theo. pp. 121.

Nec illum prætereundum: lineam rectam, circularem, & mixtam, ſuper quas latio fit, dupliciter ſpectari ac definiri poſſe: nimirum mathematicè, vel phyſicè. Mathematicè hunc in modū definiuntur: Linea recta eſt, [quæ ab vno puncto ad aliud punctū q̄ breuiſſimè pertingit.] Circularis, [cuius omnes partes ab aliquo vno puncto æquè diſtant.] Mixta, [quæ inter aliqua duo puncta, non tamen q̄ breuiſſimè extenditur.] Sic enim fit vt partim recta ſit, partim circularis: recta, quatenus in longum porrigitur: circularis, prout in gyrum flectitur. Phyſicè verò, ſiue in ordine ad centrum vniuerſi, ſic definientur: Recta linea eſt, [quæ a centro mundi ad circūferentiam quàm breuiſſimè procedit.] Circularis. [cuius omnes partes a cētro mūdi æqualiter diſtant.] Mixta, [quæ partim accedit ad cētrū mūdi, partim ab eo recedit.]

Vnde peti debeat ſimplicitas motus ī his libr.

Porrò vndena motus ſimplicitas apud Ariſtotelē in hoc opere petēda ſit, cōtrouerſum eſt. Auerroes a corporib. ipſis, q̄ motū ſubeūt: Simplicius a magnitudine, p quam mouentur, ſumēdam credit. Nobis tamē aſſentiendū videtur Philalteo, Taienſi, & alijs exiſtimantib. huiuſcemodi ſimplicitatē ab vtroq; pēdere: primaria quidē ac præcipua rōne ſimplicitate lineæ ſeu magnitudinis, ſuper qua corpus fertur ſimul cum vnitate termini, ad quē mobile per ſe tēdit; minus præcipuè vero a ſimplicitate facultatis mouētis, a qua motio progreditur. Quia fieri nequit, vt vnitas motus abſq; vnitate, & ſimplicitate ipſius Vbi cōſiſtat: vnitas vero Vbi, ad quod per ſe tendit mobile, abſq; vnitate & ſimplicitate virtutis eo impellentis nunquā datur. Itaq; vnitas termini & virtutis mouētis (intellige in nō viuētib. de quib. ſolis hic agitur) ſeſe mutuo comitantur, nec natura vlli corpori vnum terminum dat, cui etiam vnā mouentem facultatem non tribuat.

Quæ ſit facultas mouens ſimplex.

Sic vero eam facultatem mouentem ſimplicem hoc loco cenſemus, quæ per ſe ad vnū duntaxat Vbi inclinat, qualis eſt grauitas terræ: non tamen grauitas terræ & aquæ ſimul, quandoquidem illa ad locū terræ ſolummodo, hæ vero duæ ad locum terræ & aquæ ferunt. Eſſe autē motus ſimplicitatem ſecūdum Ariſtotelem ab hoc duplici fonte deriuandam, ex iis quæ in contextu docuit, colligi poteſt. Quod enim lineæ ſeu magnitudinis, atq; adeo Vbi ſimplicitatem requirat, cōſtat tum ex definitionibus motuum ſimplicium ab eo traditis: tum ex tripartita eorum diuiſione, quam a triplici linea ſimplici deſumpſit. Quod vero etiam facultatis motricis ſimplicitatem exigat, ſatis innuit cum docuit; eatenus corpora mixta ſimpliciē poſſe ſubire motionem, quatenus dominantis elementi vi concitari queunt: quaſi diceret, niſi mixta ab vna ſimplici virtute agitentur, non debere eorum motus ſimplices exiſtimari, quod ſequenti articulo magis elucebit.

Primum conſectarium.

Ex dictis nonnulla conſectaria inferūtur. Primū eſt: ad ſimplicitatē motus, de qua in præſentia diſſeritur, nullo pacto æquabilē celeritatē tarditatēve mobilis depoſci. Alioqui neq; grauiū & leuium corporū, neq; cœleſtiū ſphærarū motus ſimplices eſſent: ſiquidē illa, cū naturali impetu feruntur, celerius in fine mouentur, hæ vero ſecūdū partes polis viciniores tardius, ſecundū remotiores celerius voluuntur, ut videlicet maiora ſpatia cū breuioribus ad eodē gyros pariter occurrant.

2. cōſect.

Secundum eſt: motū, quo formica per columnā in gyrū aſcendit, duab. de cauſis non eſſe hoc loco ſimplicem reputandum. Primum, quia nō eſt naturalis, prout hic naturalem accipimus: deinde, quia non fit per ſimplicem lineam. Tertium eſt, ſi aliquid miſtū inanime, quod qualitates motiuas omnium elementorum participet, per aerem deorſum vergat, eum motum non debere ſimplicem exiſtimari, cum oriatur a duplici virtute motrici diſtincta ſpecie, videlicet a grauitate aquea & terrea.

ARTICVLVS III.

Controuerſiæ diſſolutio, & argumētorum, quæ initio propoſita ſunt explicatio.

Reſpōſio ad q̄. initio propoſitam.

HIs ita explicatis, reſpōdēdum eſt ad controuerſiā, ex cōmuni conſenſu Peripateticæ ſcholæ cum Simplicio, Alexandro, Themiſtio, D. Thoma, M. Alberto, & alijs hoc loco, & D. Damaſceno.

maſceno in Phy.cap.6. Probò traditam
fuiſſe ab Ariſtotele tripartitã illam mo
tus diuiſionem: cum neq; plura, neque
pauciora aſſignari queant naturaliũ la-
tionum membra. Sciendũ tamen eſt, hu

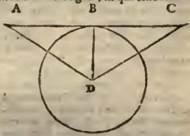
Lationũ non ſunt ſpecies plures logice, ſed Phyſicè.

iuſmodi ſpecies non debere propriè, ac
more Logico ſpecies iudicari. Sũt enim
compoſita quædam per accidens, ſicut
homo albus & homo niger: quia omniũ
corporum lationes, quemadmodum ad
Vbi, quod ſecundum ſpeciem Logicã
vnum eſt, tendũt ita ſub vna infima ſpe
cie Logica continẽtur: vt in * 8. Phyſic.
Auſc. libro docuimus. Poſſunt tamẽ in
varias ſpecies Phyſicas diſtingui pro va
rietate naturalium, & non naturalium
locorum ſiue Vbi, ad quæ feruntur.

* Ca.4.q.5. art.3.

Sol. 1. ar.

Argumenta verò, quæ initio propoſi
ta ſunt, hunc in modum diluentur. Ad
primum dicẽdũ erit: illum motũ ignis,
ac cæteros, qui per lineam tranſuerſã
fiunt, non eſſe ſimplices; quia non fiunt
per lineam ſimplicem in ordine ad cẽ-
trum, ſed per lineam miſtam, hoc eſt, cõ
poſitam ex partib. quarum una minus,
alia magis a centro mundi diſtat. Vt vi-
dere eſt in hac figura, in qua linea B D

breuior eſt, quam linea A D, & C D: at
que ita B D, & partes ei viciniores mi-
nus recedunt a cẽtro, quàm A & C: ex
quo ſequitur, motum, qui fit ſuper linea
A B D, conſtare ex acceſſu, & receſſu a
centro. Lege Maiorem in 2.d.14.q.3.

Solut. 2.

Ad ſecundũ reſpõdẽdũ eſt; motũ il-
lum aeris ſimplicẽ eſſe, fieriq; a medio
ſaltẽ virtute, quatenus videlicet tendit
ad locũ leuiũ, qui medio cõtrarius eſt.

Sol. 3.

Ad tertium quid reſpondendũ ſit, pa
tet ex dictis. Ille enim motus cum a vi-
uẽte fiat, naturalis eſſe nõ poteſt, prout
naturale a nobis in præſentia ſumitur:
quare nihil mirum, ſi neq; ſimplex ſit,

A neq; miſtus. Quòd verò in eodẽ argu-
mẽto additur, Ariſtotelẽ ex ſola ſimpli
citate, & cõpoſitione mobiliũ, diuiſionẽ
motus in ſimplicẽ & miſtũ indagaſſe, fal
ſum eſt, cũ præeicta diuiſio tum a lineis
quas mobile pertrãſit; tũ a mobili, non
ſimpliciter, ſed ſecundum eius virtutẽ
motricẽ ſpectato, ſumendã eſſe docue-
rit, ut ſupra oſtendimus. Itaq; tãtũ pro-
bauit Ariſtoteles eo loco, cõſentaneum
eſſe, ut quẽadmodũ corporũ alia ſunt
B ſimplicia, alia miſta; ita motuũ alij ſim-
plices, alij miſti ſint: non quaſi oẽs mo-
tus corporum miſtorũ miſtos eſſe opor-
teat, ſed tunc videlicet, cũ eis deficit v-
nitas magnitudinis ſuper qua feruntur,
& vnitas Vbi ad ꝙ tendunt, modo antè
explicato. Iiẽ, dũ idẽ mobile ſimul inci
tatur, nõ ab una tãtum, ſed a multis vir
tutibus motiuis, ut cum lignum per ae-
rẽ deſcendit impulſu grauitatis aqueæ
& terreæ. Quod tamẽ non accidit, cum
C mobile, in quo grauitas terrea aliorum
omnium elementorum vires ſimul ſum
ptas vincit, & tale mobile tendit per
aquam ad locum prædominantis in eo
elementi, id eſt, terræ: tunc enim vnius
ſimplicis virtutis impulſu per rectã li-
neam ad vnũ Vbi deorſum cõmeat; pro
indeq; in hoc euentu, tum ex parte ma
gnitudinis & termini, tum ex parte vir
tutis motricis, vno eodẽq; ſimplici mo
tu agitur, cum tamẽ miſtum corpus ſit.

Non omnes motut miſtorũ corporum miſti ſunt.

D Ad quartum reſpondemus: oẽs or-
bes cœleſtes, ſiue ſint eccentrici, ſiue cõ-
centrici, verſari circa mũdi centrũ: dif-
ferre tamen, ꝙ cõcentrici habeãt idem
centrum cum centro mundi: eccentrici
vero non itẽ. Quo fit, ut eccentrici, qua
tales, nõ moueantur ſecundum lineam,
cuius oẽs partes ſemper æquè diſtent a
centro mundi, & quod inde cõſequens
eſt, ut ij non cieantur motu exactiſſime
ſimplici, prout a nobis ſuperiori articu-
E lo explicatũ fuit, cum de circulari linea
ageremus. Dicentur tamen ijdẽ orbes
eccentrici iſtiuſmodi motu ſimplici mo
ueri, non ratione ſui, ſed ratione princi
palium ſphærarum, quib. continentur:
ut hoc loco annotauit D. Thomas: quia
principales ſphęræ, ſaltem quoad ſup-
ficiem connexã, ſunt cõcentricæ. Simili
ter dicendũ, licet Planetæ nunc magis,

Solut. 4. Lege D. Th. opuſ. 70. q. 4. artic. 3. & Clauium ad cap. 4. ſphær. de Sacr. Boſ.

nunc minus a centro mundi diſtent; tamen merito principalium ſphærarum, in quibus inſunt, æquis interuallis ab eo diſtare. Nec verò ſimpliciter negandum, orbes cœleſtes, & planetas circumuehi motu ſimplici, quocumque modo circumuehantur; quamuis, vti diximus, non ſeruent normam illam perfectiſſimi motus circularis.

QVÆSTIO II.

Vtrum cuilibet corpori ſimplici vna tantum latio; cuilibet lationi vnum tantum corpus ritè accommodetur?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRopoſita quæſtio, de motu vno ſecundum ſpeciem, itemque de corpore ſpecie vno, intelligẽda eſt. Quod ad priorem dubitationis partem attinet, conabitur qs ſuadere, vni ſimplici corpori plures ſpecie lationes conuenire. Primum: quia eadem videtur eſſe ratio in motu ad qualitatem, & in motu ad locum: at eidem corpori ſimplici competunt plures naturales motus ad qualitatem, vt aquæ humectatio, & refrigeratio. Deinde: quia motio quotidianæ reciprocationis, ſiue acceſſus, & receſſus, eſt mari naturalis: cum fiat cœleſti virtute, & omnia inferiora corpora naturaliter apta ſint a ſuperioribus moueri regique: atque adeò elemẽto aquæ duo motus naturaliter inſunt; vnus quo deorſum tendit, alter quo ad littora ſtatis temporibus accedit, & recedit. Tertiò; quia omnes ſphæræ cœleſtes infra primum mobile, quoad minimum duplici motu circumaguntur, videlicet ad Occaſum ab Oriente, & ad Orientem ab Occaſu.

Primum argu. ad priorem partẽ controuerſiæ. 2. argum. 3. argum. arg. ad alterã partem q.

Deinde circa alteram partem, quod duobus corporibus ſpecie diſtinctis, vnus idemque motus ſecundum ſpeciem competat, atque adeò quòd non cuilibet motui vnum ſpecie corpus accommodetur, hoc argumentum ſuadet. Namque terra & aqua diſtinguuntur inter ſe ſpecie, & tamen earum motus videtur eſſe ſpecie vnus: tum quia ambæ communi impetu

A per breuiſſimam lineã petunt mundi centrum; tum quia ſi ſpecie differrent, cum motui in ſuperiorem locum aduerſetur quilibet motus quo deorſum itur, iam motui ignis eſſent cõtrarij motus aquæ, & motus terræ; contra dogma Ariſt. aſſerentis proximo c. tex. 10. alijſq; in locis, vnum vni tantum eſſe contrarium.

ARTICVLVS II.

B *Explicatio controuerſię, & argumentorum, quæ proximo articulo propoſita ſunt diſſolutio.*

ASſerendum nihilominus: Vni corpori ſimplici vnũ tantum ſpecie lationem ſimplicem naturalẽ per ſe deberi, & vnamquamq; ſimplicem lationem naturalem vni duntaxat corpori ſimplici conuenire. Priorem partem huiuſce aſſertionis ſtatuit Ariſtot. ſuperiori cap. eamque C communi aſſẽſu approbãt plerique omnes Aſtrologi, qui pro numero motuum, quos in cœleſti mundo notarunt, ſphærarũ multitudinẽ diſtinxere, vt in progreſſu dicemus. Idem cõfirmat ea ratio: quia cum vnumquodque corpus ſimplex vnũ tantum ſibi peculiarem locum ſortiatur, vt docet Ariſt. 4. lib. Phyſ. c. 5. & 4. lib. huius operis, c. 5. cõſentaneum planè eſt, vt vnum motũ per ſe habeat, quo ad illum ſuopte ingenio tendat, vel quo in eo cir- D cumuoluatur, ſi tota mole non mutet locum, vti accidit corporibus, quæ circulari motu agitantur. Poſterior pars aſſertionis tradita eſt etiam proximè cit. loco ab Ariſtotele, aiẽte poſſe fieri, vt vi quidpiam eo agitetur motu, qui ad aliud & aliud accõmodetur corpus; at vt eo moueatur ſecundum naturam, fieri non poſſe. Item, quia Ariſtoteles ibidem ex quadripartita varietate motuum aſtruit quaternionem elementorum: quæ ratio futi- E lis eſſet, ſi duobus elementis vnus idẽque ſpecie motus conueniret. Confirmatur quoque ea ratione: quia ſi idem ſimplex motus pluribus corporibus ineſſet, cum motus ordinetur ad locũ, iam plura corpora ſimplicia eundem ſibi locum vendicarent, ſicque Vniuerſi ordo turbaretur.

Cõcluſio.

Diluamus igitur argumenta, quibus oppoſitum noſtræ aſſertionis oſtendi videbatur. Ad primum eorum, quæ ad prio-

Dilut. 1. argum.

priorem quæſtionis partem attinet, negandum eſt prius pronunciatum, dicendumq́; non eandem eſſe in vtroque motu rationem. Nam cum vnumquodque corpus ſimplex vnicum naturalem locū in Vniuerſo obtineat; conſequens eſt, vt vnam tantùm lationem naturalem in ordine ad eum locum expoſcat. At vnum idemque elementum plures habet qualitates naturæ ſuæ congruas, ſecundùm quas plures alterationes naturales ſubire nihil vetat.

Dil. 1. ar.

Dilut. 2. Ad ſecundum: æſtus reciprocationem eſſe aliquo modo naturalem mari, ſi ſpectetur non ſecundùm peculiarem appetitum propriæ formæ, ſed ſecundùm eam propenſionem, quam habent inferiora corpora vt ſuperioribus obtemperent: quo etiam pacto motus corporum ad vacuum impediendum naturalis cenſetur, quatenus oritur a communi inclinatione eis indita ad vniuerſitatis bonum tuendum. Nos verò cum negamus, poſſe eidem corpori duos ſpecie motus locales conuenire, de ijs tantùm motibus loquimur, qui priuatum cuiuſque corporis appetitum & inclinationem conſequuntur. Lege D. Thom. 1. part. quæſt. 105. art. 9. & 3. contra gent. cap. 100. Ferrar. eodem loco. Ægidium in 2. diſt. 14. Et Conciliat. diff. 15.

Dilut. 3. Ad tertium reſpondemus: vnicuique orbi cœleſti vnum duntaxat motum ſimplicem naturalem conuenire, id eſt, non plures ſpecie diſtinctos, tametſi multi eiuſdem ſpeciei naturales, eidem ſimul inſint, quorum vno per ſe, altero per accidens, hoc eſt, ſuperioris ſphæræ impulſu moueatur. Sic igitur Lunæ globus v. g. per ſe quidem ab Occaſu ad Ortum, per accidens uero ab Ortu ad Occaſum voluitur: qui motus inter ſe ſpecie non differunt, cum orbem Lunæ ad locum ſpecie diuerſum non transferant. Sunt etiam ambo naturales, quia cęlum, vt D. Thomas aſſerit in 4. d. 48. q. 2. art. 2. æquam habet propenſionem, vt ſecundùm quamlibet partē agitetur; dummodò tamen ſecundum ſe totum in ſuo loco naturali maneat.

Dilu. vlt. Poſtremum argumentum, quod circa alteram controuerſiæ partem adduximus, ita explicandum eſt, vt dicamus: aquam non ita ferri deorſum, vt vltra na-

A tiui loci terminos ſecundùm ſuæ propriæ formæ inclinationem tendat; licèt vlteriùs progreſſura ſit, ſi vacui periculum vrgeat, vel infra inueniat aerē ignēve, quibus ſe tanquam nobilioribus, naturæ decreto ac lege, perpetuò ſupponit, vt in* Phyſicis diximus. Quod item obijciebatur de contrarietate motuum, reſpondemus: cum oppoſitio inter motus elementorum ſpectetur ſecundùm loco rum diſtantiam, eos tantùm motus ſimpliciter ac perfectè contrarios eſſe, qui

* li. 4. c. 5. q. 3. art. 3.

B ad loca inter ſe maximè diſſita contendunt: quæ loca ſunt concauum Lunæ & Terræ medium. Quò fit, vt motui naturali ignis is tantùm ſit ſimpliciter contrarius, quo ad medium per vim defertur.

QVAESTIO III.

Sitne conuerſio naturalis cœlo, an non?

C

ARTICVLVS I.

Eorum ſententia, qui naturalem eſſe negant.

NOn paucæ quæſtiones, ad cœleſtem motum pertinentes, ſolent à Philoſophis in hiſce libris pertractari. Verum cæteris in cōmodiorem locum reiectis, D eam duntaxat in præſenti diſcutiemus, qua petitur, num cęlo ſecundùm naturam ſuus motus conueniat, an non; Auicenna lib. 9. ſuæ Metaph. cap. 2. Scotus in 4. d. 48. quæſt. 2. & in 2. diſt. 2. q. 6. Durand. in 2. d. 14. q. 2. Richard. eadem diſt. in 1. princ. q. 6. alijque nonnulli opinati ſunt, ſphæras cęleſtes nec naturali, nec violento motu, ſed præter naturam circumuolui. Pro qua opinione hæc afferri poſſunt argumenta.

1. Argu.

E Primum: Nullus locus eſt cęlo naturalis: ergo & nullus motus. Conſecutio perſpicua eſt: ſiquidem motus omnis ſortitur ſpeciem & rationem à termino, ad quem tendit. Anteccedens probatur, quia locus naturalis dicitur, in quo res ita conſeruatur: vt extra illum abſque ſui detrimento eſſe nequeat: cælum autem, cum ſit ab omni labe alienum, & natura ſua indiſſolubile, vbilibet æque ſe ha-

Locus naturalis.

ſe habet. Confirmatur argumentum: quia ſi locus, quo cęlum continetur, naturalis ei eſſet, non poſſet in eo motum ſubire. Enim verò ſymbolum & cognatio ambientis loci cum re contenta, non motum, ſed quietem parit: ſicuti bonum conueniens & iucundum, ſi præſens ſit, non iam deſiderium, quod tanquam motus, quidam eſt; ſed delectationem, quæ eſt veluti quies, excitare conſueuit. Rurſus idē corroboratur: quia ſi aliqua pars corporis cęleſtis à toto diuulſa ſub Lunæ orbe conſtituatur, æqua propenſione quoquo verſum feretur. Quare vel omnes motus naturales ei erunt, vel nullus: non omnes, quia natura eſt ad vnum determinata: ergo nullus. Cum igitur eadem ſit partis, & totius inclinatio ſequitur, totum cęlum ad nullum motum natura ſua inclinari.

Cognatio ambiētis loci cum re contenta.

2. argum. Secundum: Nullus motus liber eſt naturalis; cum omne naturale ſit neceſſariū nullum verò liberum neceſſarium ſit: atqui motus cœli eſt liber, ſiquidem adminiſtratur ab intelligentia liberè mouēte non eſt igitur naturalis. Adde quod, vt paulò ante diximus, natura definita eſt ad vnum: cęlo autem non vnus, ſed plures motus conueniunt; cum omnes orbes infra primum mobile ab Oriente ad Occaſum, & ab Occaſu ad Orientem circumferantur. Item, quia natura refugit infinitum, vt eſt apud Ariſtotelem 1. de gener. anim. c. 1. & ex inſtituto probatur lib. 4. Phyſ. à cap. 4. at conuerſio eſt motus infinitus, ſicuti & linea circularis ſuper quā fit: quare &c.

3. argum. *Cap. 8. Tertium: Semper natura alicuius gratia operatur, vt *2. Phyſ. Auſc. docuit Ariſto. oportet ergo omnem motum naturæ congruētem ſpectare aliquem finem, at cęleſtis motus nullum finem ſpectat; cum corpora cęleſti à primæua origine ſuam perfectionem finemq; obtinuerint, nec egeant vlla re ad quam aſſequendam moueantur: non igitur motus corporibus cęleſtibus naturalis eſt.

4. argum. Quartum: Si motus eſſet naturalis cęlo eſſet eidem naturalis quies: atqui non eſt: ergo neq; motus. Maior propoſitio non videtur neganda; cū eadem ſit quod ad hoc motus & quietis ratio. Minor ſuadetur: quia ſi quies eſſet naturalis cęlo, poſſet cęlum ſuapte natura quieſcere:

A quod tamen ſecus habet, cum non niſi miraculo poſt diem iudicij quieturum ſit.

ARTICVLVS II.

Verę ſententiæ explicatio.

SIt tamen huiuſce diſceptationis prima concluſio: Motum circularem eſſe naturalem cœlo. 1. Cōcluſio. B Hanc tuentur nobiliſſimi interpretes Ariſtotelis: Porphyrius referēte Simplicio lib. 2. Phyſ. tex. 3. Philoponus, Simplicius, & Auerroes, itemq; D. Damaſcenus in ſua Philoſ. c. 6. Plotinus lib. 1. Enn. 2. cap. 8. D. Thomas tum alijs in locis, tum lib. 3. contra gent. cap. 23. Ferrar. eodem loco. Capreolus in 2. d. 9. q. 1. art. 3. Ægidius in 2. d. 14. D. Bonauent. ibid. art. 3. Argent. q. vnica. art. 1. C Gab. art. 3. dub. 2. Zimara in theor. prop. 70. Sonc. 12. Metaph. quæſt. 11. alijque permulti. Probatur autem hæc concluſio primum ita: Cunctis rebus inſita eſt a natura inclinatio ad ſuam perfectionem: atqui motus circularis eſt pfectio cœli, vt paulò poſt liquidum fiet: igitur cœlo inſita eſt a natura ad illum inclinatio; proindeq; circularis motus non contra, nec præter, ſed ſecundum naturam conuenit cæleſti corpori. Deinde: Omne corpus D Phyſicum vendicat ſibi aliquam naturalem lationem, vt hoc in lib. initio cap. 2. ſtatuit Ariſtoteles: ſed ſphæræ cœleſtes ſunt corpora Phyſica, vt pote concreta ex materia & forma: ergo aliquam naturalem lationem ſortitæ ſunt. Non aliam, niſi eam quæ circulo peragitur, vt ibidem Ariſt. oſtendit: cientur ergo naturaliter circulari motu.

Secunda concluſio: Circularis motus nō eſt tantùm naturalis cælo ex parte 2. Cōcluſio. E materiæ, ſed ex parte etiam formæ. Hęc ſuadetur: quia vt motus cenſeatur abſolutè naturalis compoſitio phyſico, non ſat eſt materiā eſſe eius principium, ſed oportet, vt formam etiam tanquam natura ad illum ſeſe habeat. Vnde motus circularis & motus in locum infimum, non ſunt igni naturales; quia non ei conueniunt ratione formę, eſto competant ratione materiæ. Cum igitur conuerſio ſit

ſimpliciter naturalis cœlo, vt paulò ante oſtendimus, docuitq; Ariſtoteles loco citato perſpicuis verbis, aiens ſicuti elemẽto terræ deſcendere, ita cœleſti corpori naturale eſſe in orbem verſari: vtiq; non ſolùm materiam ſed formam quoq; cœleſtem oportet principium & cauſam eſſe, vt cœlum ita moueatur.

Forma cœli quo pacto ad motum concurrat.

Eſt autem inter Philoſophos diſſenſio quonam genere cauſæ forma cœli concurrat ad talem motum. Sunt qui dicãt, concurrere vt cauſam effectricem. Verùm hæc opinio confutanda a nobis eſt 2. huiuſce operis libro, vbi tum argumentis, tum communi Patrum & communiori Philoſophantium conſenſu oſtendemus, cœleſtia corpora non a ſe, ſed ab intelligentijs ad id munus obeundum deſtinatis moueri.

Opinio D. Thom. eiuſq; ſectatorũ.

D. Thomas in 4. d. 48. q. 2. art. 2. & 3. contra gent. c. 23. Ferrarienſis ibid. Capreolus in 2. d. 6. q. 1. art. 3. Soncinas 12. Metaph. q. 3. 9. alijq; ſectatores D. Thomæ aiunt, formam cœli concurrere tanquam principium paſſiuum, ſiue recepti uum motus. Qui ſi nihil aliud velint, quàm formam cœli eatenus præcisè concurrere, quatenus materiam, idoneã aptamq; reddit ad recipiendum in ſe motum, non ſatisfaciunt. Enimuerò hanc ipſam cauſalitatem præſtat quælibet forma ſuæ materiæ, ad eos motusqui corporibus non niſi præter naturam competunt. Nec enim illos materia per ſe recipit abſque beneficio formæ, qua perficitur & ſubſtantialiter actuatur; ſicque fit idoneum receptaculum actuum ſecundorum. Igitur qui propoſitam ſententiã

Propoſitæ opinionis illuſtratio.

magis illuſtrant, addunt, formam cœli ita concurrere tãquam principium paſſiuum ad motum circularem, vt non vendicet principium impulſiuum internum ad alium motum, ſicuti ignis vendicat. Nam ignis materia ſic recipit circularẽ motum, vt ex parte formæ habeat innatam inclinationem & principium impulſiuum ad motum ſurſum. Inde enim fit, vt ſi ſecundum illam inclinationem moueatur, dicatur naturaliter moueri: ſi cõtra illam, violenter: ſi aliter, præter naturam. Quod cœleſti corpori nequaquam accidit. Etenim cum non habeat principium internum actiuum inclinãs ad aliquem motum, cõſequens eſt, vt is qui ei ex parte formæ, eo modo quo dictum eſt competit, naturalis vocetur.

Hæc propoſitæ opinionis defenſio admodum celebris eſt hoc tempore in ſcholis Philoſophorum, quæ ita nobis probatur, vt addendum arbitremur, formam cœleſtem reſpectu motus circularis non ſolum eſſe principium paſſiuum, ſed modo aliquo formale: vt in * 2. Phyſ. Auſc. lib. ſtatuimus, quatenus is motus cœleſti formæ, & toti quod componit, maximè conuenit. Cuius rei indicium eſt circularis figura, vacuitas qualitatum ſurſum aut deorſum impellentium, & ſi quę alia ſunt, quibus natura cœleſte corpus ad circularem motum concinnauit.

* Cap. 1. q. 3. ar. 2.

ARTICVLVS III.

Diſſoluuntur primi articuli argumenta.

NVnc ad argumenta, quibus aduerſariæ partis auctores ſuam ſententiam confirmant, reſpondeamus. Ad primum dicendum eſt; locum cœlo naturalem eſſe, vt ſupra omnia emineat elementa: nec ad natiui loci rationem perpetuò requiri, vt ſe corpus intra illum ab interitu noxaq; defendat, extra illum vero deterius habeat. Quamuis enim id competat ſedibus elementorum, quæ diſſolutioni obnoxia ſunt: non tamen requiritur ad communem rationem loci naturalis, ad quam ſat eſt corpora in tali loco eum ſitum obtinere, quem pro ſuæ digni tatis modo ſeu menſura in mũdi vniuerſitate vendicant. Ad priorem verò eiuſdẽ argumenti confirmationem reſpondendum eſt: conuenientiam loci cum corpore contento eum tantum motum ſiſtere, qui dirigitur ad quietem, id eſt, motum rectum, quo corpora aliunde in patriam ſedem commeant: atque hunc motum magis propriè deſiderio ſimilem haberi, quamuis etiam motus circularis nonnullam deſiderij præferat ſimilitudinem; prout corpus, quod vertigine cietur merito ſuarum partium, alium atque alium ſitum ſubinde occupat, vt eſt à nobis in * Phyſicis explicatum. Poſteriorem confirmationem facilè

Reſponſio ad 1. argum.

Quidnã ſatis ad communé rationem loci naturalis.

*Li. 4. ca. 5. q. 2.

cilè refutabit qui dixerit: partem cęli à ſuo loco totoque diuulſam, ſi qua vi, ſiue in orbem, ſiue ad aliam loci differentiam impellatur, præter naturam agitatum iri. Nec enim is motus naturalis eſſe poterit: quia non eſt conſentaneus natiuæ inclinationi quam cœlum habet, vt in loco ſibi à natura præſcripto circumferatur. Nec verò contra naturam ſeu violentus exiſtimari debet: ſiquidem violentum dicitur, cuius principium exterius eſt, eo quòd patitur non conferente vim, ſed renitente: forma autem cœli, ſicuti ad motum efficienter non inclinat, ita nulli motui obluctatur. Quo etiam fit, vt nulla ei quies violenta eſſe poſſit.

Ariſ. li. 3. Eth. ca. 2.

Ad 2.

Ad ſecũdum dic: cœleſtem motum ex vi cauſæ efficientis (quod probat argumentum) non eſſe naturalem cœlo; ſed ratione paſſiui & formalis principij, vti diximus: poſſe tamẽ vtcunque etiam ex parte effectricis cauſæ naturalem vocari, quatenus ex cœlo & motore quodammodo vnum fit: nõ quidem vt compoſitum, quod ex materia & forma coaleſcit; ſed ſecundùm appulſum & contactum virtutis, quo naturæ, & res quæ mouetur mutuò coniunguntur, maximè in re propoſita. Habent enim id peculiare corpora cœleſtia, vt in modum naturæ ab intelligentia moueantur: tum quia ſemper eodem tenore & æquabilitate ab ea mouentur; tum quia, ſi vſitatum naturæ curriculum, & perpetua generationum corruptionumq; viciſſitudo ſpectetur, non poteſt intelligentia à ſuo orbe diſcedere, eiq; motum non impertiri: ſicuti etiam dicere cõſueuimus communem influxum, quo Deus ad tuendas res creatas, earumque actiones vnà cum eis adminiſtrandas, exhibet quanquam eſt ſimpliciter voluntarius ac liber; eſſe tamen quodammodo naturalem, ſi inſpiciatur ordinariæ legis decretum, quo Deus ſtatuit cauſis ſecundis preſtò eſſe, eiſq; ad functiones ſuas obeundas generalem concurſum impertiri. Ad primam eiuſdem argumenti confirmationem quid dicendum ſit, ex ſuperiori quæſtione liquet. Eſt enim natura præfinita ad vnum motum ſpecie: motus autem cœleſtis eiuſdem orbis ab Oriente & ab Occaſu ſpecie non differunt. Ad ſecundam naturam horrere infinitum propriè dictum, quale non eſt motus circularis.

Influxus, quo Deus cũ rebus creatis cõcurrit, quo ſenſu dici poſſit naturalis.

lib. 4. Phyſica. cap. 4.

Ad 5.

Ad tertium: Corpora cœleſtia, dum perenni vertigine circumeunt, & in ſublunarem mundum influxus demittunt, adumbrare intelligibilem motum diuinę mentis, imitarique pro ſuo captu exuberantem bonitatem, ac beneficentiam cauſæ primæ, omnibus rebus creatis ſeſe communicantem. Atq; hunc eſſe finem, quem cœlum motu ſuo ſpectat. Eum autem quoad poteſt aſſequitur, omnium ſublunarium corporum ortus occaſuſque promouendo, & quadripartitam anni temporum varietatem, Hyemis, Veris, Aeſtatis, & Autumni vtriuſq; multiplices rerum naſcentium prouentus fœcundo naturæ partu inuehendo: potiſſimum verò præparando materiam ad hominis generationem, ad quam, tanquam ad finem, cæterarum rerum generationes ordinantur, & cuius vtilitati omnia obſeruiunt: Vnde & Deuter. 4. legitur, [corpora cœleſtia fuiſſe à Deo condita in miniſterium cunctis gentibus.] Quam rationem fuſius perſequitur D. Thomas 3. contra gent. cap. 22. Sed hoc Dei beneficium hominibus in communne collatum, ex diuina prouidentia priuatim eos ſpectat, qui ad beatam vitam diuinitus prædeſtinati ſunt: videlicet (quod annotauit D. Thomas quæſt. 5. de potent. art. 5. & in 4. d. 48. quæſt. 2. ar. 2.) vt labentium temporum & generationum decurſu eorum numerus expleatur, cuius abſolutione * creatura omnis quaſi parturiens & ingemiſcens exſpectat. Patet ergo ex dictis, cœlum nequaquam fruſtra, ſed gratia finis, eiuſque præſtantiſſimi moueri; taliq; motu perfectionem conſequi: cum naturalium agentium magnum ſit ornamentum, ſeſe communicare alijs, & ſecundum cauſalitatis ſimilitudinem diuinam participare bonitatem.

Finis motus cœleſtis.

* Rom. 8.

ARTICVLVS IV.

Soluitur vltimum argumentum; decernitur, num corporibus cęleſtibus quies naturalis ſit.

POſtulat quarti argumenti difficultas, vt explicemus vtrum quẽadmodum

dum

A dum motus, ita & quies ſecundum naturam cęlo conueniat. Ad cuius rei intelligentiam prænotandum eſt, poſſe nos de quiete loqui vel ad mẽtem Ariſtotelis, vel ſecundum rem ipſam. Hoc poſito, duobus pronunciatis rem expediemus. Primum ſit: Secũdum mentem Ariſtotelis quies non eſt cœlo naturalis. Probatur: quia Ariſtoteles, vt *alibi ex profeſſo docuimus, arbitratus eſt, ſaltem ea, quæ ad communem Vniuerſi datum & mundi ordinem ſpectant, non liberè, ſed neceſſitate naturæ à Deo ſtatui & diſponi atque adeo nullatenus potuiſſe Deum non applicare intelligentias ad efficiendos motus orbium cœleſtium: & quod hinc ſequitur, cœlum non habere poteſtatem ſiue aptitudinem, vt à motu ceſſet; proindeq; nõ conuenire ei quietẽ & ſecundum naturã. Vnde lib. 9. Methaph. c. 4. text. 17. ſcripſit, [non eſſe pertimeſcendum, ne cęleſtia corpora ſtent.] ſubditq; eius rei cauſam, [quia non ineſt,] inquit [eis potentia contradictionis,] vt videlicet moueantur & non moueantur. Hinc Græci interpretes, Ariſtotelis veſtigia ſecuti negant quietẽ cœlo eſſe naturalẽ: Themiſtius, Philoponus, & Simplicius 2. Phyſ. Aphrodiſæus 2. lib. nat. q. c. 18. & ex Latinis nonnulli.

Primum pronunciatum.
*li. 8. Phyſ. c. 2. q. 5. ar. 2.

2. pronũc.

Secundum pronunciatum: Non eſt negandum ſecundum rem ipſam, quietem eſſe naturalem cęlo. Huius pronunciati veritas ex eo oſtenditur: quia cœlũ ſuopte ingenio, & ex propenſione ſuæ naturæ, põt indifferẽter moueri, & nõ moueri motum ſubire & ab eo ceſſare. Etenim cũ in ſe nõ habeat principiũ effectiuum motus, ſed natiuã habilitatẽ, ſiue vt motum ſubeat externa vi, ſiue vt quieſcat nullo impellente; vtique non magis motum quam quietem, vẽdicat aut reſpuit, ſed vtrumlibet naturaliter admittit. Quare quocunq; ceſſet à motu, quieſcet ſm naturã, eritq; ei quies naturalis: præſertim cum omnis quies, quæ corpori in loco naturali conuenit, naturalis ei ſit.

Cur cœleſtia corpora à ſuo motu non niſi miraculo quietura ſint.

His nõ obſtat, ꝙ cęleſtia corpora poſt diuini iudicij nõ niſi miraculo à ſuo motu ceſſare debeant. Non enim id propterea miraculum dicitur, ꝙ quieſcere ſit ſupra naturam cœli, in ſe atq; ex intimis ſuis principijs ſpectati; ſed quia inductio talis quietis immutabit (quod ſolius diuinæ virtutis eſt) vſitatum rerum curſum, & extinguet ſeriem generationem & corruptionum mundi ſub lunaris, quæ motu cœli continuato, ſi res ſuæ naturæ relinquerentur, perennis eſſet, & in omnem æternitatem duratura. In quam ſententiam lege, quæ ſcripſit D. Thomas in 4. d. 48. q. 2. art. 2.

QVAESTIO IV.

B Vtrum cœlum ex materia & forma conſtet, necne?

ARTICVLVS I.

Eorum opinio, qui cœlum expers materiæ conſtituerunt.

EXplicato cœleſti motu, a quo Ariſtoteles ad inueſtigandam cœli naturam proceſſit, reliquum eſt, vt nos quoque de eadem natura, deque cœleſtium corporum ſimplicitate, compoſitioneve diſſeramus. Non defuerunt, qui cœlum corpus ita ſimplex fecerint, vt ab eo materiam penitus ablegarint. A qua ſententia nõ videtur alienus fuiſſe Iamblichus in lib. de myſter. Eã verò obnixè tuetur Aueroes in lib. de ſubſtan. orbis, cap. 2. & lib. 8. Metaph. c. 4. & lib. 1. huius operis tex. 7. & 20. vbi ait, [corpus cœleſte eſſe medium quid inter puram potentiam & purum actum, videlicet formam quandam per ſe cohærentem abſque materia, præditam quantitatis dimenſionibus, ad lationem aptam, lucis & quorundam aliorum accidentium participem.] Auerroem ſecutus eſt Durãdus in 2. d. 12. q. 1. nu. 14. Gabriel ibid. q. 2. Aureolus apud Capreolum q. vnica, art. 2. Mairones d. 14. q. 2. Baſſolius q. 1. arti. 4. alijque* nõnulli. Scotus verò in 2. diſt. 14. q. 1. putat, ſecundum Theologos tribuendam cęlo materiam, ſecundum Philoſophos negãdam: additque, Auerroem (quem alioqui raro laudare conſueuit) melius hac in re, quàm cæteros Peripateticos, Ariſtotelis mentem aſſecutum fuiſſe.

*Vt Meſ. quem citat Beſſario lib. 5. cont. calum. Plat. ca. 11. Godfredus quodli. 2. q. 2. Ant. An. 8. Meta. q. 4. Iãdunus q. 7

Quòd igitur materia nullo pacto cœlo inſit, his argumentis videtur concludi. *Primum: Philoſophi ad cognoſcendam materiã non alia ingreſſi ſunt via, quàm per tranſmutationem ab eſſe ad non

Saxonia. 1 huius op. q. 4. art. 1. 1. ratio.

non eſſe: & quidem iure optimo: ſicut n. operatio eſt entis in actu, ita tranſmutatio eſt entis in potentia. Quare cùm cœlum ab omni tranſmutatione procul abſit, à materia quoq; alienum exiſtimari debet.

2. ratio.

Secundò: Si in cœlo eſſet materia, poſſet cœlum corrumpi, ſed non poteſt: nō eſt igitur in cœlo materia. Probatur maior: quia cùm materia ſit pura potentia, atque adeò interminata, nequit ſibi certā aliquam formam, cui illigata ſit, definire; ſed vna abiecta poteſt quamlibet natura ſuſcipere. Id quod non obſcurè docet Ariſtoteles 9. Metaph. c. 9. tex. 17. aſſerens, omnem potentiam indiſcriminatim ſe habere ad eſſe & non eſſe: ſcilicet poſſe habere vel non habere actum; cuius eſt potentia. & 1. Phyſ. cap. 7. tex. 81. cùm ait, materiam eſſe priuationi ſubiectum. At priuationem ſemper nouæ formæ appetitio, deinde interitus rei comitatur; Stabiliturque argumentum: quia materia prius obtinet priuationem, quam formam; nam priuationem habet à ſe, formam ab alio: prius autem vnicuique rei ineſt quod à ſe, quam quod aliunde ſortitur. Sed in natura cœli nunquam fuit priuatio: ergo nec materia.

3. ratio.

Tertiò: Rerum multitudo non eſt abſque neceſſitate aut ratione à Philoſopho inducenda: ſed nulla neceſſitas, ratione perſuadet tribuere cœlo materiam; cùm omnia, quæ in cœlo animaduerſa atque comprehenſa ſunt, eidē conuenire poſſint, ſi ponatur eſſe forma abſtracta dimenſionibus ſine materia: nō eſt igitur, quod dicamus cœlum materia conſtare.

4. ratio.

Quartò: Ad Vniuerſi pulchritudinem, quam rerum varietas conciliat, pertinere videtur, vt exiſtat in natura corpus aliquod ſimplex, non modo ſimplicitate eſſentiæ, quo pacto elementa ſimplicia dicuntur; ſed etiam oppoſitæ compoſitioni, quæ ex partibus diuerſi generis, id eſt, ex materia, & forma conſtat: ſtatuitur ergo corpus tali ſimplicitate præditum; quod non aliud erit quàm cœlum, cuius merito ſummum mundi corporei & materialis, hoc eſt, natura cœleſtis, attingat infimum mundi incorporei, id eſt, animā rationis participem, ad cuius videlicet ſinceritatem proximè accedens.

A

ARTICVLVS II.

Non eſſe negandum, ineſſe cælo materiam.

D. Baſ. hom. 1. hex. 1. D. Amb. l. 2. Hex. c. 3. Itē D. Chryſoſt. ad po. Antioc. Theodoret. ſuper iſtud, Principio ſub mentum. Hip. ib. Seuerian. in illud, Vocauit Deus firmamentum celū. Alenſis 2. p. q. 44. m. 2. M. Alber. in tra. de quatuor coæuis: & in ſum. trac. 11. q. 53.

HÆC tamen ſententia nullo modo nobis probatur: tum quod parùm Ariſtotelicæ, parumq; Philoſophicæ ſit: tum quod diſſentiat à placitis antiquorum
B
Patrum, qui ad 1. capit. Geneſ. de rerum procreatione diſputantes, tanquam ratum ac firmum ſupponunt, corpora omnia tam cœleſtia quàm ſublunaria, ex materia conſtare. Vnde in controuerſiam vocant, vtrumne Deus hanc ſtatim informem produxerit, an non; Pro quo etiam facit illud Sap. 11. [Omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarum ex materia inuiſa.] Vbi D. Auguſt. lib. 1. de Gen. contra Manich. c. 5. &
C
de Geneſi imperfect. cap. 3. orbis terrarum nomine intelligit totum mundum corporeum. Itaque ſtatuimus, orbes cœleſtes ex materia & forma conſtare. Quam aſſertionem poſt Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem tuentur Auempace apud Albertum 1. cœli, trac. 2. c. 3. Auicebron in Lib. fontis vitæ. Plotinus lib. 1. Enn. 2. Alexander ſuæ. quæſt. cap. 10. Philoponus ad 6. & 13. Procli, Simplicius 2. huius operis
D
comm. 3. & 35. alijque interpretes. Item D. Thomas 1. p. q. 66. artic. 1. & 2. D. Bonauentura, Aegidius, & Capreolus in 2. d. 12. Herueus quodl. 4. q. 3. & alij, quorū ſententia hunc in modum probatur.

1. ratio.

Primò: Si cœlum eſſet forma ſine materia, conueniret ei immaterialis & nobiliſſima operatio: ſed non conuenit: non eſt ergo forma ſine materia. Maior propoſitio ſuadetur; quia operatio ſequitur eſſe & formam; & quo forma à materiæ
E
nexu liberior eſt, eo præſtantiorem naturam poſſidet: ideoq; intelligentia nobilior eſt quàm anima rationalis, quia hæc coit in vnum cum materia, illa verò minimè. Quare ſi forma cœleſtis ita à materiæ concretione abiuncta ſit, vt nullum habeat cum materia commerciū, haud dubiè nobiliſſimam ſortietur operationem, id eſt, intelligendi actum; eumque melioris notæ, quam ſit is qui ab ani-

ma rationali progreditur. Minor oſtenditur : quia ſi cœlum particeps foret intellectionis, eſſet etiam compos beatæ vitæ: quod a veritate procul abeſt; cum beatorum ſocietas ex ſolis Angelis, & hominibus conſtet. A

2. ratio. Deinde, vt Auerroes ipſe fatetur 1. cœli, comm. 91. vnum quodque ſub ſenſum cadit ratione materiæ, ſub intellectum verò ratione formæ : atqui cœlum cadit ſub ſenſum, cùm percipiatur aſpectu; itemque ſub intellectum, cùm a nobis intelligatur; igitur cœlum nō ſolum formam, ſed formam ſimul & materiam habet. B

3. ratio. Præterea: Motus phyſicus eſt materiæ argumentum, & propria entis mobilis affectio, vt ex ipſa * motus definitione liquet; ſed motus phyſicus conuenit cœlo : ergo cœlum eſt ens mobile. Ens autem mobile, vt docet Ariſtot. 2. Phyſ. ca. 1. text. 1. eſt quod ex materia & forma conſtat : igitur cœlum compoſitum eſt ex materia & forma. C

* lib. 3. Phyſ. c. 2.

4. ratio. Adhæc: Quantitas, raritas & denſitas comitantur materiam: ſed in corporibus cœleſtibus reperiuntur hæc omnia, vt ex dictis liquet: ergo in eis neceſſariò poni debet materia. Quod & ipſe Auerroes ſui oblitus videtur admiſiſſe, libro 7. Metaph. comm. 3. vbi de materia prima loquens, fatetur non poſſe dari accidentia, niſi vbi materia prima ſit.

Teſtimonia Ariſtotelis. Denique, attributam fuiſſe ab Ariſtotele materiam corporibus cœleſtibus, multa eius teſtimonia oſtendunt. Nam cap. 2. huius lib. text. 5. probauit, ſphæras cœleſtes circulari motu cieri, eo quod ex naturis conſtent: naturæ autem ſunt materia & forma. Rurſus 9. ca. eiuſdem lib. tex. 92. ait, cœlum eſſe ſubſtantiam ſenſibilem, & omne ſubiectum ſenſibus in materia eſſe. Item 12. Metaphyſ. c. 2. text. 10. affirmat, omnia quæ mutantur materiam habere, licet ea quæ ſempiterna & generationis expertia ſunt diuerſam habeant. Perſpicuè igitur ſentit, corpora cœleſtia admiſtione materiæ concreta, eſſe. D E

ARTICVLVS III.

Occurritur aduerſariorum argumentis.

Dilut. 1. rat. Diluamus nunc aduerſariorum rationes. Ad primam reſpondemus : non ex tranſmutatione ſubſtantiali duntaxat, ſed etiam ex accidentaria ſenſibili qualis eſt illuminatio, veniſſe Philoſophos in materiæ cognitionem : itemque ex motu phyſico, qui tametſi in nudam materiam non recipiatur, eam tamen latentem arguit.

Dilut. 2. Ad ſecundam neganda eſt maior propoſitio, ad eiuſq; probationem dicendũ: etſi omnis materia ſit pura potentia, nec vllum actum phyſicum, quem in ſua eſſentia includat, ſibi determinet, poſſe tamen aliquam materiam certam formam nexu indiſſolubili ſibi cohærentem ita reſpicere, vt nec illā faſtidire poſſit, nec aliam expetere: non enim hoc puræ potētiæ rōnem adimit, vti diximus * in Phyſicis. Vt autem id quod ex 9. Metaph. obiectum fuit, diſſoluatur, obſeruandum erit ex Ariſtotelis doctrina 2. de Interp. c. 3. duobus modis accipi potētiam: vno pro ea quæ non ſemper cum actu iungitur; qualis eſt potentia ad ſedendum, & facultas ad excipiendas formas a materia ſeparabiles: altero pro qua ius nō repugnātia; quo pacto dicere ſolemus Socratem, non modo vt ſedeat, ſed etiam vt ſuam humanitatem habeat, potentiam obtinere. Ariſtoteles igitur loco cit. potentiam in primo ſenſu vſurpauit, quod potentiæ genus non cadit in materiam cœleſtem; cadit tamen in ſublunarem, de qua ſola ca. 7. lib. 1. Phyſ. diſſeruit. Similiter, cum dicitur materia prius ſub priuatione, quam ſub forma exiſtere, id de ſola materia rerum corruptibilium intelligi debet, quæ ex ſe nulli certæ formæ addicta eſt: & in ſe ſpectata, omnium, quas ſubinde recipere poteſt, priuationem habet.

* Lib. 1. c. 19. q. 3.

Potētiam dupliciter ſumi.

Dilut. 3. Ad tertiam cōcedenda eſt maior propoſitio, neganda minor: neque enim motus Phyſicus, aut quantitas, aliaue accidentia ſubiecta ſenſibus, quæ cœlo inſident, & materialia procul dubio ſunt, in ſola forma hærere poſſunt. Quòd au-

tem

tem aduerſarij formam quandam dimenſionibus affectam, & nihilominus a materia liberam ad mundi ornatum exigunt, perperam faciunt: cum ſine illa poſſit mundi pulchritudo conſtare: ſiquidem concinna, & elegans corporum diſſimilitudo, ac varietas iam re ipſa in vniuerſo datur, cum in ſublunari globo ſint corpora diſſolubilia, ex materia & forma ſeparabili compacta; in cœleſti vero corpora incorruptibilia, ex materia & forma inſeparabili compoſita. Illa verò, quam ipſi deſiderant, corporum ſimplicitas, fictitia eſt, ut ex dictis patet.

QVAESTIO V.

Vtrum natura ſubſtantiave corporum cęleſtium a ſublunari diuerſa ſit, annon?

ARTICVLVS I.

Quos aſſertores habuerit, & quibus argumentis oſtendi videatur negatiua pars controuerſię.

PLerique Philoſophorum ante Ariſtotelē arbitrati ſunt, cœlum eiuſdē eſſe naturæ cum elementis. Quanquàm ij etiā inter ſe diſcrepantes fuere, vti referunt Theodoretus in lib. de mater. & mundo, Philo Iudæus in lib. de ſomn. Plutarch. 2. lib. de plac. cap 11. Mirandula lib. 1. de exam. vanit. cap. 12.

Heraclitus & Phythagoras cęlū igneę naturæ eſſe arbitrati ſunt. Quam opinionem ab Aegyptijs manaſſe, tradit Alber. tract. 1. huius oper. capit. 4. Aiebant enim hi, globum igneum, cúm celſiorem mundi partē occupaſſet, nec iam altius potuiſſet euchi, ſeſe in gyrū cōpoſuiſſe; ad eum modum, quo flamma, quæ vbi concameratæ fornacis ſummitatem attingit, in conuexam effigiem deflectitur.

Empedocles credidit, cœlum eſſe ſolidum velut cryſtallum, compactum ex aere & igni. Vel, ut alij referunt eſſe terreum graueque, nec tamen cadere, propter rapidiſſimam vertiginem qua circumuoluitur. Thales etiam cęleſtia corpora terreſtria conſtituit: eademque fabricauit ex terra Anaximenes.

A

Plato, ſecutus Timæum, in opere de anima mundi docuit, orbem ætherium cœleſtemve non eſſe prorſus igneum, ſed conſtitui ex floribus, ſeu (ut Proclus vocat) ex delicijs elementorum, maximè ex terra & igni. Cum enim, inquit, nihil videri poſſit ſine lumine, neo tangi ſine ſolidum, cœlum verò ſub aſpectum & tactum cadat; fateri neceſſe eſt cęlúm ex igni & terræ ſoliditate concretum eſſe: cū rurſus terra & ignis ſine aqua & aere coagmentari nequeant, vtique ſecundum congruam rationem hoc tanquam vinculo vtrorumque medio ad extrema vinciēda opus erat. Docuit autē Plato, plurimum igneæ ſubſtantiæ cœlo ineſſe propterea quòd cum iuxta ipſius dogma quatuor ſint genera animantium: vnum cœleſte atque diuinum, alterum pennigerum & aerium, tertium aquatile, terrenum quartum: par erat, diuinæ animationis ſpeciem, hoc eſt, corpoream molem cœleſtium animātium ad aſpectum pulchrā, atque adeò ſplendore ignis collucentem, a Deo effici. Hæc ex Alcinoo lib. de eius doctrina, cap. 12. Sunt tamen qui addubitent, vtrum cœli ſubſtātia ſecundùm Platonem mixta ſit, an ſimplex. Verùm quòd eam Plato ex elemētis, vti diximus, conſtituerit, patet ex ipſius Timæo: ſicque eundem intelligunt nobiliſſimi eius interpretes & alumni: Plotinus in lib. de mundo, Taurus, Porphyrius, & Proclus in eo lib. qui inſcribitur, [Obſeruationes eorum in quibus Platonis Timæo contradixit Ariſtoteles.

B C D

Eidē ſententiā attribuit Platoni Macro 1. lib. in ſomn. Scip. D. Aug. 8 de ciuit. Dei c. 11. Philop. ad 6. & 13. Procl.

E ſacris etiam doctoribus nonnulli, ut qui ad Platonicam doctrinam magis propendeant, cęlum ex igni conſtarunt. D. Baſilius hom. 3. Hexam. D. Ambroſius lib. 2. Hexam. c. 3. Theodoretus quæſt. 9. in Gen. D. Auguſt. 2. de Gen. ad lit. cap. 3. Tametſi D. Bonauentura in 2. d. 14. q. 2. nu. 6. patet, inter Philoſophos quintæ ſubſtantiæ aſſertores & inter Patres, nō eſſe rerum ſed verborum diſſidium: videlicet Patres, quia ignis maximè lucet, igneos cęlos appellaſſe, ſecundùm quandam rationem analogiæ; reuera tamen alterius naturæ eſſe credidiſſe.

E

Non deſunt autem rationes, quæ oſtēdere

Ratio q. cœleſtis natura non differat ab elemẽtari.

dere videãtur naturam cœli eiuſdem rationis eſſe cum elemẽtari. Eſt imprimis argumentum illud Platonicum, quòd paulo antè adduximus. Deinde hoc* corpora cœleſtia & ſublunaria habent communia accidentia: ergo & communem naturam ſiue ſubſtantiam. Conſecutio inde ſuadetur: quia accidentia ſunt veluti partus, qui ſubſtantias tanquam parentes ſuos exprimere & commoſtrare ſolent. Antecedens probatur: quia cęlo non ſolum ineſt quantitas, ſed etiam raritas & denſitas, vt elementarijs corporibus. Nam cœlum rarum eſſe patet, primum ex diaphaneitate, & ſuperiorum luminum ad nos traiectione: Deinde, quia ad Auſtralem polum viſuntur nocte ſerena quidam velut hiatus & foramina, quę nihil aliud ſunt, quam partes cœli alijs rariores. Conuenire autem cęlo denſitatem planum eſt: cum ſtellæ ſint partes cęli magis compactæ & denſæ, quæ ideo ſplendorem reuerberant & iaculantur. Præterea confirmatur idem antecedens: quia cœlum eſt affectum colore. qui ab eo cęruleus, a gemma Sapphirinus dicitur. Et Planetæ varij generis coloribus pinguntur: eſt enim Saturno color fuſcus, Ioui clarus: Marti rubeus: Soli, cum oritur ardens, poſtea radians: Veneri croceus: Mercurio nunc viridis, nunc fuſcus: Lunæ blandus.

** 2. argu.*

Quin verò ex Ptolemæi & aliorũ Aſtrologorum dogmatis, Planetæ ſe inuicem calore permutant & frigore, & a terræ etiam vaporibus variè afficiuntur. Sic enim ſtatuit Ptolemeus 1. lib. apoteleſ. Luna humida eſt, quoniam proximi terræ aſcendentibus ad eam expirationibus humeſcit; Saturni ſtella frigida imprimis, & modice ſicca; & friget procul à Sole poſita, areſcitque lõge à ſeculento terrę halitu conſtituta: Mars a Solis vicinitate ſiccæ, igneæ, ardentiſque naturæ eſt: Iupiter medius inter frigus Saturni Martiſque feruorem, ab vtroque temperatur; quoniam verò ſuper calidos Martis ac Solis orbes vehitur, ideò præcipuam calefaciendi obtinet poteſtatem: Venus humida eſt eque ac Luna ratione luminis ſui copia multos ſibi terræ halitus aſciſcit: habet itẽ à Sole, cui proxima eſt, vim calefaciendi: Mercurius & à Sole, cui ſemper hæret, obtinet exſic-

Ptolemæus q affectiones Planetis attribuat.

A candi proprietatẽ; & à terrę vicinia Lunæque confinio humectandi vires. Hæc ex Ptolemæo: quibus ſimilia ſcripſit Plinius lib. 2. natur. hiſtor. cap. 8. Vnde patet ſecũdum Aſtrologorum diſciplinam errantes ſtellas primarum qualitatum alterationi eſſe obnoxias. Quo nullum maius poteſt eſſe iudicium, ad deprehendendam conuenientiam inter cęleſtes & ſublunares formas.

B Poſtremò eſt ad inſtitutum comprobandum Theologicum argumentum, quod ita habet: Diuinæ literæ Gen. 1. docent, Mundi opificem Deum in prima rerum procreatione ſecreuiſſe aquas quæ erant ſupra firmamẽtum, ab ijs quæ ſub firmamento erant: firmamentum autem (Grecę *στερέωμα*, vt Septuaginta interpretes reddiderunt) eſt octaua ſphæra, ſiue ſtellatum celum; cũm ibidem dicatur Deus poſuiſſe ſtellas in firmamento: vel certè eſt compoſitum ex octaua ſphæ-

Argũ. ab auctoritate diuinarum literarum.

C ra & ſeptem inferioribus orbibus, vbi Deus ſtellas, i. ſydera, tam fixa, quàm errantia collocauit: igitur cœleſtis mundus, ſaltem quoad eiuſmodi aquas, eſt elementaris naturæ, videlicet aqueæ. Ac q. eæ aquæ veræ ſint, ſententia eſt multorum Patrum: ut Ambroſij lib. 2. Hex. cap. 3. & Baſilij hom. 3. de Opif. mundi, itẽ Chryſoſtomi, Hippolyti, Seueriani, Theodoreti, Bedæ, Iuſtini Martyris, & aliorum, qui cenſent ideò tales aquas

Quod in cœleſti mũdo ſint veræ aquæ.

D ſupra cęlum à Deo fuiſſe poſitas, vt inſiti algoris propinquitate ignem ſyderum & ætheris, ſ axis ſeruorem minuerent, atque ad temperiem reuocarent.

ARTICVLVS II.

Aſtruitur pars affirmatiua quæſtionis.

E PRimus Ariſtoteles eam ſententiam, quæ tuetur cęlum eſſe diſtinctæ naturæ ab elementaris, in ſcholis illuſtrem reddidit. Vnde in Prouerbiorum ferè abijt. Quinta ſubſtantia Peripateticorũ. Ariſtotelẽ ſecutus eſt eius auditor Theophraſtus, cæteriq; eiuſdẽ diſciplinæ alũni. Suadetur aũt hæc opinio, quæ vera eſt, primum ex eo: quia omnes formæ ſublunares ita materiam informãt, vt ab

Cœlũ nõ eſſe natu-

ræ ſublunaris. vt ab ea ſeiungi queant; vnde eſt quòd omnia ex ijs conflata, interitui ſubeunt at corpora cœleſtia immortalia ſunt. Secundò, idem probatur à motu circulari cœli: qui ut ſpecie differt ab ijs, qui corporibus ſub cœleſtibus conueniũt; ita diuerſam in cœlo naturam arguit. Tum, quia ſi cœlum eſſet elementaris naturæ, tenderet ſurſum aut deorſum; ſimiliterque ſi eſſet corpus miſtum: quandoquidem deberet agitari motu elemẽti prædominantis. Tertiò. à loco omnium ſupremo, qui non minus naturæ diuerſitatem indicat: nam ſi cœlum eſſet elementum, vel ex elementis concretum, neutiquam ſupra illa emineret. Quartò, ab actione: cum enim ſit commune, & vniuerſale agens, & in omnia ſubiecta corpora influentem vim ſpargat, eorumque miſtiones: alterationes & motuum viciſſitudines moderetur, æquũ eſt, vt eius forma, ſicuti agendi efficacitate, ita naturæ excellentia, præeat ac longè nobilioris notæ ſit, quàm elementaris. Priuatim verò, quod celeſtes globi non ſint ignei, probat ea ratio: qui cum tanta ſit ignis voracitas & acrimonia, (vnde Herodotus ignem belluam auidiſſimam inexplebilemque vocat, quæ quantò plura conſumit, tantò fœcundius ſe parit) ſi tota celeſtis machina, aſtraq; omnia ex igni coaluiſſent, iam pridem totus inferior mundus, eorum incendio deflagraſſet: præſertim cũ Sol & reliqua ſydera adeò magna, ſimulq; compacta & denſa ſint, vt non poſſint nõ quàm longiſſimè propter magnitudinem; quàm acerrimè propter denſitatem multitudinemque materiæ, cuncta vrere & depopulari. Quod eſt argumentum Ariſtotelis. 1. lib. Meteor, cap. 3.

Quòd nõ ſit igneæ ſubſtãtiæ.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumentis.

RAtiones, quæ probare nitebantur, cœleſtem ſubſtantiam à ſublunaribus non differre, ſic erunt explicandæ. Ad rationem Platonis dicendum eſt. cœlum cadere ſub aſpectum: num verò ſub tactum cadat, in lib. de Anima expendemus. Deinde negãdum, quidquid vide-

Reſponſ. ad 1. rationem.

A ri & tangi poteſt conſtare è quatuor elementis; cum terra, etiam in natiuo ſtatu, quantumlibet pura & ſincera, videri poſſit & tangi: quandoquidem ſplendore Solis perfuſa ob opacitatẽ aſpectum terminat, & interuẽtu ſiccitatis v. g. aut frigoris tangitur; nec tamen quatuor elementorum permiſtionem continet.

Ad ſecundam dicendum: imprimis ex vnitate affectionum, etiam eiuſdem ſpeciei, nõ ritè neque vniuerſim colligi, vni- *Ad. 2.*

B tatem ſpecificã naturæ ſubſtãtialis; quãuis appoſitè colligatur ex affectionibus proprijs & reciprocis. quomodo ex aptitudine ad capeſſendas diſciplinas, quæ homini propria & peculiaris eſt, & in Socrate ac Platone reperitur, aptè arguimus conuenientiam formæ Socratis & Platonis ſecundum ſpeciem.

Quod verò attinet ad illa accidentia, quorum in argumẽto ſit mentio, concedendum eſt, competere cœlo non quan-

C titatẽ ſolum, ſed etiam raritatem, & denſitatem: ut probat argumentum, docetque Auerroes lib. de ſubſtant. orbis, cap. 2. Mag. Alber. 2. de Cœlo tractat. 1. cap. 2. D. Thomas in 2. ſent. diſt. 2. queſt. 2. artic. 2. & diſt. 14. queſt. 1. articul. 2. & alij.

Colores autem cœlo cõuenire negamus, cùm ij ſolis miſtis corporibus ineſſe queant: vt dicetur in li. de Anima. Itaque cœlum color cæruleus aut ſapphiri- *Cur in cœlo appareat color cæruleus aut ſapphirinus. Itẽ Scali. exerc. 66. & 80. in Card.*

D nus reuera nõ imbuit, etſi imbuere videatur defixato aſpectu. Cuius rei cauſa eſt, ut aduertit Cardinalis Contarenus lib. 5. de elem. quia totum hoc corpus hinc ad vltimum cœlum longiſſimo tractu ſuſum, ſpeciem ſubit denſitatis, eò quòd diſtãtia repræſentat viſui multas partes, alias ſupra alias per longitudinem diſpoſitas, in linea viſuali: ita ut eadem ſit ratio viſionis in corporis rarò producti in longum, & eiuſdem in eo-

E dem corpore condenſato & in breuitatẽ coeunte. Sic igitur totum hoc ſpatium, aliàs quidem pellucidum, quia prædicto modo quaſi opacum redditur, terminum quendam offert, in quo figitur viſus: admiſtioq; illa luminis in opaco colorẽ cœruleum refert, qui tamẽ nõ eſt verus color, ſed apparens, id eſt, lux certa ratione attẽperata ſeſe obtutui noſtro exhibent. Ricardus in 2. d. 24. circa 3. princ. q. 6.

q.6.probabile exiſtimat, id, quod vide- A mus eſſe cęlū cryſtallinum, affectū tum propria, tum Solis & aliorum Aſtrorum luce: quę ideò viſum terminet, & hoc cęlum paulò denſius ſit, quàm reliquæ partes nō ſtellatæ orbium inferiorū: vel eſſe partes nō ſtellatas omnium orbium prædicta luce & denſitate conſpicuas.

Planetarum colores ficititij

Quod ad planetarum colores attinet, ſimiliter dicendum, non ineſſe eis veros colores, ſed lucem variè modificatam, quæ in, quibuſdam ad vnum, in alijs ad alium colorem videatur accedere. Eam autem modificationem prouenire, partim ex diuerſa eorū a Sole diſtantia, partim ex maiori minorive eorundē raritate: hæc enim in cauſa ſunt, vt nec omnes planetæ ſimiliter lucem ab eo hauriant, nec eodem pacto ad nos repercuſſum ſplendorē vibrent. Sed enim & varia affectio medij, per quod ſpecies ad oculū traijciuntur, aduentitios colores ſyderibus affingit. Conſtat enim, multum ad id referre aerem ſerenum, aut nubilum, aut ex vtroque miſtum. Quin verò nec ſemper ſtellæ octaui orbis eodē prorſus quo ſunt loco nobis apparent, ob diſſultationem radiorum ab vna parte medij ad aliam ferientium. Tantum momenti in medio eſt.

Illud hic etiam aduerte, nō ſatis inter Aſtrologos cōuenire de coloribus, quos planetis accomodant: vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit vterque Mirandula, alter li. 10.cōtra Aſtrol.c.13.alter li.3.de exam. van.c.8. Lege hac de re differentem Ægidium lib.2.Hex.c.35.

Quod ſpectat ad calorē, frigus, aliaſque primas qualitates, vel ex primis tantùm oriundas, quas Aſtrologi ſyderibus aſcribunt, dicendum: eas non affectu, ſed effectu; non formaliter, ſed virtute duntaxat eis competere. Nec item ſtellis in paſtum vapores atrahi, cùm neque alimento egeant, nec ſi egerent, traducere id ad ſe poſſent, obſidente viam ignis elemento prope Lunæ concaua, & in ſuper traiectum impediente cœleſtiū corporum ſoliditate.

Ad vlt. Exponitur locus 1.Gen.

Ad vltimam reſpondemus: etſi verba illa 1.Geneſ. a multis inſigni auctoritate Patribus, vt in argumento retulimus, intelligantur: ab alijs tamen, quorum ſententia veriſimilior habetur, ſecùs exponi; vt à D.Bonauent. in 2.diſ.14. arti. 1.q.2.à Durando q.1.M.Alberto eadem diſ.art.1.Ægidio 2.Hexam.cap.14.item à Lyra, Abulenſi, Caiet. & Cathar. non in Comment.eiuſdem cap.qui locum illum ita interpretantur, vt nomine firmamenti intelligatur cœlum ſtellatum, ſupra quod perhibeantur eſſe aquæ, ideſt, nonus & decimus orbis, aquæ ſimilitudinem referentes, quia vndique tranſlucidi ſunt, nec vllam in ſe ſtellam ha- B bent: vel ita, vt per firmamentum deſignetur aer (vtrumlibet enim ſignificat vocabulum Hebræum[Raquiah,] ideſt, extenſio ſiue expanſio) ſicque dicatur Deus ſecreuiſſe aquas pluuias ab aquis inferioribus. Quam interpretationem amplectuntur D.Aug. lib.2.de Geneſ.ad lit.c. 4.Rupert. in 1.lib.de Trin. & eius oper. cap.22.D.Hieron.in epiſ.83: quam ſcripſit ad Oceanum.

Alia expoſitio. Lege D. Tho. 1. p. q.68.ar.2 & 3. Eugub.in 1. ca.Geneſ.

C

QVAESTIO VI.

Vtrumne materia cœleſtis, & ſublunàris inter ſe ſpecie diſtinguantur, an non?

ARTICVLVS I.

Eorum ſententia, qui vtramque materiam vnius ſpeciei faciunt.

D

Communis fuit veterum Philoſophorum opinio (vt præter alios referunt Theodoretus in lib.de mat.& mund. & Plutarch.2. de plac.) materiam cęli cum materia inferiorū corporum ſpecie conuenire. Ita ſenſit Triſmegiſtus, Empedocles, Heraclitus, Thales Mileſius, Xenophanes, Anaximander, Xenocrates, Anaximenes, Plato, & alij, qui ante Ariſto- E telem de natura diſſeruerunt. In eandem poſtea iuere ſententiam Auicenna lib.1. ſuæ ſuffic.cap.3. D.Bonauentura in 2.d. 12.q.1.Ochamus in 2. q.22. Ægidius in 2.d. 14. & in opuſc.de mat. cœli, aliique non pauci.

Probatur verò hæc opinio hiſce argumentis. In quolibet cauſarum genere datur vna prima cauſa, vltra quam excurrere 1. argum.

rere inueſtigando non liceat, ut demon-
ſtrat Ariſtot.2.Metaph.capit.6. igitur in
genere cauſæ materialis deueniendum
eſt ad vnam materiam primam. Hoc au-
tem fieri nequit, ſi cęleſtis, & ſublunaris
materia ſpecie diſtinguantur, iam enim
non una dabitur materia, ſed plures: nō
eſt igitur putandum, materias inter ſe
ſpecies differrę. Confirmatur argumen-
tum: quia ſicut eſt vnus duntaxat purus
actus; ita oportet vnā tantummodo pu-
ram potentiam in natura rerū exiſtere.

Deinde. ut eſt apud Ariſt.7. Metaph.
2. argum. cap.13.text.49. Omnis diſtinctio fit per
aliquem actum: ſed materia cęli & ma-
teria mundi inferioris, cum ſint puræ po
tentię, nullum ſibi actum vendicāt: non
poſſunt igitur inter ſe ſpecie differre.
Quòd ſi quiſpiam occurrat, Ariſtotelem
docere omnem diſtinctionem fieri per
Prǫoccupatio. actum: vel intrinſecū, quo pacto diſtin-
guuntur ea quæ ex materia & forma cō-
ſtant: vel extrinſecum, quomodo cœle-
ſtis & ſublunaris materia inter ſe diffe-
runt, nimirum per formas, ad quas re-
feruntur: quod non adimit rationem po
tentiæ. Sic vrgent aduerſarij. Quælibet
duæ ſpecies diuerſæ habent intrinſecas
& eſſentiales differentias, quibus & ge-
nus contrahant, & inter ſe mutuò diſſi-
deant: ergo ſi prædictæ materiæ ſpecie
diſtinguuntur, aliquam intrinſecam &
eſſentialem differentiā obtinebunt. Qua-
re cum omnis differentia ſit actus, habe-
bunt vtiq; in ſua eſſentia aliquē actum,
atque adeò non erunt puræ potentiæ.

Preterea: Si duplex eſſet materia ſecū
3. argum. dum ſpeciem, cum vtraque parē nobili-
tatem ſortiri non poſſet (ſunt enim ſpe-
cies veluti numeri, teſte Ariſt.lib.8.Me-
taph.cap.3. text.10) ſequeretur earum
vnam altera perfectiorem eſſe: hoc au-
tem fieri non poteſt: ergo neque illud.
Probatur aſſumptio, tum quia pura po-
tentia a puro actu maxime diſtat, tāquā
vnum extremum ab alio: tum quia ma-
teria illa, quæ excellentioris notæ eſſet,
nō recte diceretur propè nihil, ſiquidem
longius diſtaret a nihilo, quàm ea quæ
eſſet deterior, cum tamē D. Auguſtinus
indiſcriminatim ac ſimpliciter materiā
vocet prope nihil: ſic enim ait li.12.Cō-
feſſ.cap.7.& 8. [Duo feciſti, Domine;
alterum prope te, ideſt, angelicam natu-
A ram, alterum prope nihil, ideſt mate-
riam primam.]

Item; Si Deus ſublunarem aliquam
ſormam cum materia cœleſti coniun- 4. argum.
gat, fiet ex ijs vnū quidpiam: ergo vtra-
que materia ſortitur vnam ſpecie ratio-
nem. Antecedens oſtenditur: quia ex pu-
ra potētia & puro actu ſuapte natura fit
vnum. Conſecutio inde patet: quia ſi ma
teria cœleſtis & ſublunaris forma in vni
us cōpoſiti naturā coaleſcant, iam vtra-
B que materia eundem ſpecie tranſcēden-
tem reſpectum habebit, eundemque or-
dinē ad formas. Ex quo ſequitur, vtram-
que ſub eadem ſpecie contineri.

Accedit commune illud argumen-
tum: Res nō ſunt a Philoſophis abſque
neceſſitate multiplicandę: ſed nulla ne-
ceſſitas cogit aſſerere, materiam cœle- 5. argum.
ſtem & inferiorem eſſe ſpecie diuiſas: re
ctius ergo Philoſophantur, qui vtram-
que ſub una ſpecie collocant. Probatur
C minor: quia neceſſitas ac pręcipua ra-
tio, quę ab aduerſarijs affertur, eſt ea, Pręcipuū
quam a cœleſtium corporū incorruptibi fundamē
litate dicūt. Aiunt enim, incorruptibili- tum op-
tatem, quam alioqui ratam eſſe volunt, poſitę opi
defendi non poſſe ab ijs, qui cęlo & infe nionis.
rioribus eandem tribuunt materiam:
propterea quòd ſi vtrobique eadem ma-
teria ſit, idem erit vtrobiq;, cōmunis ap-
petitus ad eaſdem formas: ſicque mate-
ria ignis appetet formam Lunę, materia
D Lunę formā ignis. Ex quo ſequitur tranſ Euertitur.
mutatio ſubiecti, & mutua formarum
viciſſitudo in vtraque materia, atq; adeo
cęleſtium ſphęrarū diſſolutio. At quòd
hęc ratio non concludat, probatur: quia
eſto cęleſtes orbes ex eadē materia com
ponantur, non continuò ſequitur, eos
poſſe diſſolui ſi conſtent forma, quę va-
gum materię appetitum refrenet, nec
ſinat materiam recipere qualitates inte-
ritus effectrices: qualem formam putan-
E dum eſt eſſe eam, ex qua cœleſtes globi
compacti ſunt. Quo ſane modo, aut per
ſimili, D. Auguſtin. lib.3 de Gen. ad lit.
cap. 10. cum dęmones corpore prędites
feciſſet, eos tamen ab interitu liberauit:
aiens pręualere in eis naturam, ad agen-
dum quàm ad patiendum aptiorem.

Denique huiuſce opinionis defenſo-
res, ut ęquiori iudicio cauſam tueantur, 6. argum.
a Philoſophia ad Theologiā prouo-
cant,

ea non poſſidetur ab aliqua forma, quæ cæteras in ſe virtute ſiue eminenter cohibeat, quęque omnem materię appetitionem expleat: quo pacto, inquiunt, ſeſe habeat forma cœleſtis, quę cum ad omnes inferiores formas producendas vim & cõcurſum præſtet, neceſſariò eas omnes in ſe virtute cõtinet. Verùm hęc reſponſio non ſatisfacit. Primùm, quia forma orbis Lunæ non continet virtute formas ſuperiorum orbium, ut planum eſt. Quo fit, ut forma Lunæ nec iam ſuæ materiæ appetitum exhauriat, nec omnem aliarum formarum priuationem remoueat. Vnde ſequitur, orbem Lunę cum Mercurio, Ioue, aut Sole comparatum, corruptibilem eſſe, ſiquidem illius materia poteſt horum corporum formas recipere: quas nõ recipiet, niſi prius ſuam intereundo deponat. Quinetiam nec omnium inferiorum corporum formas cęlum eminenter cohibet; ſed eas tantùm, quas propria vi, ut principalis earum cauſa, valet producere (hoc enim Theologi in eo, quod aliud eminenter continere dicitur, requirunt:) at inter huiuſmodi formas ſaltem animæ perfectorum animalium nequaquam cenſentur, cum (excepta rationali quę a Deo creatur) principalis earũ cauſa ſint alia animantia, ut ſuo loco patebit.

Reſpõſionis confutatio.

Lege D. Th. 1. p. q. 4. ar. 2. Duran. in 1. diſ. 36. q. 2. Cap. ibi. q. 1. ar. 1.

Hoc igitur amiſſo præſidio, ad aliud ſe recipiunt aduerſariæ partis defenſores, contendentes eam duntaxat materiam alterius formæ priuationi obnoxiam eſſe, quæ ſubeſt formæ habenti contrarium: formam autem cœli contrarium non habere, ut proximo ca. tex. 20. docuit Ariſtoteles. Sed neque adhuc vim argumenti euadunt. Nam ſiue materia cœli occupata ſit a forma habente, ſiue à non habente contrarium, ſi tamen ponatur eiuſdem eſſe rationis cum ſublunari, neceſſariò erit apta nata ad inferiores formas ſuſcipiendas: atque ita dum eis caruerit, earum habebit priuationem: ſiquidem priuatio non eſt aliud, quàm negatio formæ in ſubiecto apto.

Alia reſpõſio aduerſariorum.

Que etiã refellitur

Ariſto. 5. Met. tex. 22. & in nſis Phy. lib. 1. c. 9. q. 6. ar. 1.

Perſiſtunt tamen aduerſarij reſpondentque: hoc argumento ſolùm confici, dari in materia cœli potẽtiam remotam ad alias formas, non verò proximam, ex qua duntaxat corruptio exſiſtit: eſſe autem potentiam remotam materiæ, nati-

Aduerſariorũ repugnãtia.

A uam eius inclinationem ad alias formas, quæ tamen per nexum formæ nõ habentis contrarium eſt impedita, ne poſſit in actum egredi, re ipſa eiuſmodi formas ſuſcipiendo. Potentiam autem proximam vocari eandem propenſionem nihilo impeditam, qualem habet materia aeris ad formam ignis: cuius aeris forma, cum nequiquam inhibeat ingreſſum qualitatum ſibi aduerſariorum, quibus ignis generatur: fit ita, ut eius materia inſit completa priuatio, & potentia B proxima ad formam ignis, cæteraſque formas inferiorum corporum. Sed quòd hæc ſolutio non diluat argumentum, ex eo probatur: quia minime congruit, ut natura una ex parte tribuat inclinationem & appetitum ad aliquem actum, & ex altera parte expletioni talis appetitus obſtaculũ ponat: iam etenim ea potẽtia fruſtra eſſet. Nec officit, quòd materia corporum beatorum per dotem immortalitatis C impedita erit, ne formas alias queat recipere: quandoquidem id non ad aliquod naturæ donum, ſed ad ſupernaturale beneficium, & illius ſtatus prærogatiuam referendum erit.

Nihil proficit.

Lege Hẽ. Gand. ql. 9. q. 16. Pal. in 4. d. 44. q. 2. Cap. ibid. art. 3. ad arg. Scot. Fer. 4. contra gẽt. c. 86.

ARTICVLVS III.

Quæſtionis diſſolutio.

D Propoſitis ad vtramque controuerſiæ partem argumentis, quid nobis ſtatuendum videatur, duplici aſſertione exponemus. Prima hæc eſto: Secundùm Peripateticam doctrinam dicendum eſt, materiam cœleſtem differre ſpecie a ſuą lunari. Hanc probant teſtimonia Ariſtotelis multis in locis. Nam 1. de ortu, & inter. cap. 6. tex. 43. docet, ea tantùm in materia conuenire, quę in ſe mutuo agunt viciſſimque tranſmutantur: quod etiam inculcat ca. 7. eiuſdem lib. tex. 53. E & 54. & cap. 10. text. 87. Cõſtat verò inter cœleſtia, & inferiora corpora non dari actionem, & paſſionem reciprocam. Præterea 8. Metaphyſ. cap. 4. tex. 12. ait, [in ſubſtãtijs naturalibus perpetuis fortaſſe non eſſe materiam, aut non talem qualis in rebus caducis reperitur.] Et lib. 12. eiuſdem operis, cap. 2. tex. 10. diſertis verbis affirmat, [quæ ſempiterna ſunt, ac licèt ortu, & interitu vacent, la-

1. aſſertio

nionem tamen ſubeunt, id eſt, cœleſtia corpora, materiam obtinere, ab ea, qua res diſſolubiles cōſtant, planè diuerſam.

2. aſſert. Secunda aſſertio: In vtramq; partem probabile eſt, materiam cęleſtem ſpeciei diſtingui vel non diſtingui a ſublunari. Hanc aſſertionē probant primi & ſecundi articuli rationes, quas qui ęquo & attento animo expenderit, paria ferè momenta, vti nobis videtur, habere iudicabit. Nos tamen in decurſu noſtrarum cōmentationum in Ariſtotelem, cuius doctrinā, ſaltem cum æqua probabilitate defendi poteſt, profitemur, decreuimus eam partem tueri, quæ prædictas materias inter ſe ſpecie diſiungit: nè, cum de huiuſcemodi diſtinctione mentio inciderit, quod non rarò accidit, cogamur ambiguitatem ſententiæ nos ad vtramque partem accommodare.

ARTICVLVS IV.

Qua via progrediendum ſit ijs, qui materiam cęleſtem a materia inferioris mundi ſpecie diſcriminant.

PORrò ad maiorem illuſtrationē huius ſententiæ; cui adſtipulamur, non nulla diligenter animaduertenda erunt.

2. Quorum primum ſit: Cum eſſentia materiæ in ordine potētiave, ſiue reſpectu trāſcendenti ad formas conſiſtat, eas materias ſpecie inter ſe cōuenire, quæ eaſdem formas reſpiciūt, ſeu (quod eodem recidit) quæ eaſdem formas ſuapte natura induere poſſunt: quæ verò aliter ſe habent, ſpecie differre. Vnde collige, non modò cœleſtem materiam a ſublunari ſpecie diſtingui, ſed omnes ſublunares ſub vna infima, ſpecie contineri. Sicut enim, materia cœli nullam inferiorū corporum formam ſuſcipere poteſt: ita nulla forma eſt in inferiorib. corporibus quam horū materia ſubinde non admittat, vt ex mutua ipſorum tranſmutatione perſpicuè patet.

Occupatio. Neque obeſt, quòd in mundo inferiori tam multæ formæ ſpecie diſtinctę reperiūtur. Etenim materię identitas & diſcrimen, vt ad initiū 2. art. diſputabamus, non debent ſumi

A ex formis ſpectatis in ſe precisè, ſed ſecundum modum informādi. qui in cunctis formis inferioribus vnus ſecundum ſpeciem eſt; quatenus omnes diſſolubili nexu ſeparabiliterve informant.

obiectio. Erit tamen qui ita opponat: Si diſtinctio materiæ eſſet petenda a formis ſecundum modum quo informatur, etiam diſtinctio formarum eſſet deſumenda a materia ſecundum modum quo recipit fouetq; formas: quandoquidem vt mate-

B ria reſpicit formā, ita forma materiam: At quòd formarum diſtinctio non eo pacto a materia accipiatur, ex eo oſtenditur: qa materia ſublunaris, ut eſt vnius ſpeciei, ita vēdicat vnum ſpecie modū, quo omnes inferiores formas recipit. Quare ſi a materia ſecundum talem modum ſpectata formæ inferiores ſpeciem diſtinctionemq; ſortirentur, omnes in eandem infimam ſpeciem conuenirent.

Ref. Cap. Huic obiectioni reſpōdet Capreolus

C in 2. diſt. 12. q. 1. art. 3. non eodem pacto, quoad hoc, ſeſe rem habere in materia & in forma: quia cum forma ſit actus, non pendet eius diſtinctio a potentia, ſiue a modo potentiæ: licet diſtinctio ipſius potentiæ, quæ ignobilioris entitatis eſt, pēdeat a forma actuque ſecundum prædictum modum. Hęc reſponſio non ſatisfacit. Nam cum materia & forma ſint relata tranſcendentia mutua: ſicuti illa ab hac, ita hæc ab illa, ſiue in ordine ad il-

D lam diſtinctionem capiat oportet. Aliter ergo occurrendū, videlicet: formas ſublunares diſtingui ſpecie per ordinem ad materiam ſublunarem, conſideratam ſecundum modum recipiendi fouendiq́ue ipſas, qui modus in tot ſpecies diuiditur, in quot formę ipſæ. Cuius rei illud eſſe poteſt argumētum: quòd vt quęq; forma ſublunaris ab alia ſecundum ſpeciem diſtinguitur, ita ut illam materia in ſe recipiat foueatq; exigit diuerſum Ref. vere.

E temperamentum & diſpoſitiones, quæ quidem ſe habent ex parte materię, quatenus earum interuentu fit habilis aptaque ad recipiendas formas.

Deinde, ut inſtitutum circa diſtinctionem inferioris & ſuperioris materię perſequamur, illud eſt etiam præ oculis habendum: non ex priuatione & appetitu cuiuſque formæ; ſed eius tantum, quæ ſpecie differt ab ea quam materia poſſidet,

det, corruptibilitatem argui; ſicut enim materiam formam quam poſſidet, non niſi acceſſu alterius ſpecie differẽtis abijcit, & agens naturale non niſi formam ſpecie diſtinctam ab ea, qua materia informata eſt, in materiam inducere conatur, vt experientia ipſa docet: ita (quod conſectarium eſt) ſola priuatio formæ ſpecie diuerſæ interitum rei molitur, ac proinde ex ea duntaxat rei diſſolubilitatem deprehendere licebit. Ex quo patet, quamuis vnius cœli materia alterius formæ cæleſtis priuationem haberet; ſi tamen cœleſtia corpora eiuſdem eſſent ſpeciei, non inde rectè arguendum, cœlum caducum eſſe, & aliquando interiturum: cum ſola priuatio formæ ſpecie differentis malefica ſit, ſolaque agens naturale ad rei compoſitæ corruptionem inuitet.

Ex qua priuatione arguatur corruptibilitas.

Tertiò nec illud eſt prætereundum: etiam inter eos, qui materiam cœli a materia horum inferiorum ſpecie diſtinguunt, cõtrouerſiam verſari, num in omnibus corporibus cœleſtibus eadem ſit ſpecie materia, an non? Partem affirmatiuam amplexus eſt Capreolus 2. ſenten. diſtinct. duodecima, quæſt. vnica, artic. 3. Hiſpalenſis ibid. & Soncinas 12. Metaphyſ. quæſ. 10. Quibus illud potiſſimum fauet argumentum: quod ſicuti modus informandi ſeparabiliter, qui conuenit formis ſub cœleſtibus, eſt vnus ſecſidum ſpeciem infimam, ita modus informandi inſeparabiliter, qui cœleſtibus formis competit; cum par vtrobiq; ratio occurrat. Addunt præterea, non ſequi ex hac poſitione, materiam vnius cœli expetere formam alterius, aut eſſe in potentia ad illam: quia potentia, inquiunt, & appetitus materiæ cuiuſque orbis a ſua forma omnino expletur. Aduerſaria tamen ſententia verior eſt, quam aſſerit M. Albert. in tract. de 4. coæuis quæſt. 2. art. 8. Caie. 1. par. quæſt. 66. art. 2. Achillinus 1. lib. de orbib. q. 2. & alij. Nam ſi eorum materia vnius foret ſpeciei, neceſſariò materia orbis Lunæ reſpiceret non modo ſuam formam, ſed etiam formas aliorum orbium. haberetq; illarum priuationem; ſiquidẽ potentia eadem ſpecie, eundem ſpecie terminum ſortitur. Quare cum formæ globorum cœleſtium inter ſe ſpecie diſtinguantur, vt ſuo loco oſtendemus, ſequeretur cœlum diſſolubile eſſe.

Nec ſatisfaciunt qui dicunt, formam cuiuſque orbis ſatiare appetitum ſuæ materiæ. Non enim potentia, quæ multos actus ſpecie diſtinctos reſpicit, vnius duntaxat poſſeſſione expleri valet; cum eo adepto non minus adhuc ad cæteros obtinendos ſuapte vi inclinetur. Argumentum verò, quod pro aduerſa parte adduximus, facilè diſſoluet qui dixerit: etſi modus informandi ſeparabiliter ſit vnus ſpecie; modum tamen inſeparabiliter informandi in tot ſpecies diſtribui, quot ſunt cœleſtes globi. Rationem autem diſcriminis eſſe, quia ibi diuerſus informandi modus deprehenditur, vbi ſic materia a forma actuatur, vt ab alia forma diuerſæ ſpeciei informari nequeat; quod præſtat quælibet forma cœleſtis ſuæ materiæ. Etenim ſic illius capacitatem explet, vt aliam formam ſpecie diuerſam, nec deſideret, nec ſuſcipere valeat: ſed tam forma, quam materia ex ſua natura inter ſe mutuo approprientur.

Refellit quorundam reſponſio.

Soluitur argumentum aduerſariæ partis.

Obijciet tamen aliquis: videri nos ex parte recidere in ſententiam quam oppugnamus, dum aſſerimus, quamlibet cœleſtem formam explere ſuæ materiæ appetitum, & capacitatem. Sed occurrendum: nos haudquaquam admittere poſſe, vllam formam cœleſtem talem appetitum ſatiare, ſi eius materia reſpiceret ſimul alias formas ſpecie diſcrepantes (quod in aduerſariorum opinione, conſtituente prædictas materias ſub eadem ſpecie, fatendum eſt) ſed tantummodò aſſerere, cœleſtem formam ſatiare eiuſmodi appetitum, quia eum limitat, & circumſcribit, ita vt ad alias formas vlterius non referatur: & quemadmodum ipſa, forma aliam materiam actuare nequit; ita nec materia aliã formam poſſit induere, cum ſit tantummodo potentia talis actus.

Obiectio.

Dilutio.

Sane vero, quòd non liberè, nec ſine optima ratione pronunciatum a nobis ſit, modum informandi inſeparabiliter in varias ſpecies tribui, ex eo ſuadetur: quia minimè videtur inficiandum, poſſe a Deo creari orbes cœleſtes natura ſua, indiſſolubiles, coagmentatos ex formis & materijs, quæ non modo a ſublunaribus, ſed a ſe mutuo ſpecie diſſideant.

Modus inſeparabiliter informandi cur in varias ſpecies diuidatur.

fideant. Quo dato haud dubiè admittendum foret, modum inſeparabiliter informandi, qui tunc cœleſtibus formis competeret, eſto vnam cõmunem rationem haberet diſſectum iri nihilominus in plures ſpecies, pro cęleſtium ſphærarum multitudine. At quod in eo euentu eſſet, fierique poſſe aduerſarij concedẽt, id nos hoc rerum ſtatu factum iam opinamur tuemurque.

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum, quę primo articulo propoſita fuerant.

NVnc primi articuli argumenta diluamus. Ad primum reſpondemus: etſi in nullo genere cauſæ detur progreſſus in infinitũ, vt Ariſtoteles loco cit. demonſtrat; nõ oportere tamen in genere cauſæ materialis venire ad vnam materiã eo pacto, quo in genere cauſæ finalis & efficientis peruenitur ad vltimum finem, vnumque primum efficiens: ita vt ſicut datur vnus finis ſupremus ſingularis, & vnum primum ſingulare efficiens, a quo minus finis & omne efficiens dependet; ita detur vna ſingularis materia, a qua omnes materiales cauſæ dependeant. Fatendum tamen eſt, in quolibet compoſito phyſico deueniendum eſſe ad vnum vltimũ in genere cauſę materialis & ſubiectiuæ, videlicet ad materiam primam. Argumenti autem confirmatio facilè diluetur ab eo, qui dixerit, nõ eandem eſſe rationem actus puri, & puræ potẽtiæ. Etenim actus purus, cum omnẽ in ſe cohibeat perfectionẽ, nec ſpecie, nec numero multiplicari poteſt: pura verò potentia non ita habet, vt perſpicuũ eſt.

Solut. 1. Arg. pro opinione quæ cęleſtẽ, & inferiorem materiã ſpecie nõ diſtiguit.

Solut. 2. Ad ſecundum dicendum: materiam ſuperiorem & inferiorem diſtingui per actum extrinſecum, ideſt, per formas quas reſpiciunt, & per actum intrinſecũ metaphyſicum, hoc eſt, per differentias quibus conſtituuntur, & quibus materiã in commune contrahunt: quę differentiæ cum non ſint aliud quam ordo & ipſæmet potentiæ ad formam, ita ſunt actus, vt non adimant materiæ rationem puræ potentiæ, ſicuti fuit a nobis * in Phyſ. dictum.

*Lib. 1. c. 9. q. 3.

Solut. 3. Ad tertium conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius con- A firmationem dicendum: materiam cœleſtem præſtantiorẽ eſſe ſublunari, & hanc longius abeſſe a Deo, quam illam: verum hoc non obſtare, quo minus vtraq; inter ſubſtãtias ſit quidpiam infimæ notæ ac prope nihil, & longiſſimè diſtans a Deo; quatenus nulla ſubſtantia eſt, quæ minus habeat entitatis, quàm materia ſecundum ſuum genus ſpectata.

Sol. 4. Ad quartum negandum eſt, vlla vi fieri poſſe, vt materia cœleſtis cum forma B ſublunari, vel materia ſublunaris cum forma cœleſti in vnius compoſiti naturam conueniant. Non enim ex qualibet forma & materia, quantumlibet hæc ſit pura potentia vnum fit: ſed ex ijs quæ mutuum ad ſeſe ordinem & reſpectum habent. At neque ſublunaris materia ad cœleſtem formam ordinatur; cum ex ſua natura formam ſeparabiliter informantẽ vendicet; neque materia cœleſtis ſublunarem formam reſpicit: cùm ſimiliter C poſcat formam, quæ inſeparabili nexu informet.

Sol. 5. Ad quintum reſpondemus: ſuppoſita incorruptibilitate corporum cœleſtium, neceſſariò dicendum, eorum materiam differre ſpecie a materia inferiorum corporum: & ad huius rei impugnationem negandum, ſi materiæ ſint eiuſdẽ ſpeciei, poſſe vllam formam cœleſtem refrenare appetitum ſuæ materiæ ad cæteras formas. vt liquet ex ijs quæ hactenus diſſe- D ruimus. Videlicet ſtabili naturæ decreto omnis forma, quæ actuat materiam alias formas appetentem, nequit aditum præcludere extraneis corruptricibus qualitatibus; atq; adeo non eſt in eius poteſtate, cõpoſitum ab interitu vindicare. Ad id verè, quod ex D. Auguſtino citatur, dicendum: eam ſententiam, quæ angelos vel dæmones concretione corporum præditos faciebat, euanuiſſe iam, nec in Theologorum ſcholis admitti: imò nec E tutam videri poſt Concilium Lateranenſe ſecundum. Nam cap. Firmiter, de ſumma Trin. & fide Cathol. ſtatuit Conciliũ Deum ab initio temporis vtramque de nihilo condidiſſe creaturam, ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet, & corpore conſtitutam. Quibus verbis àngelica natura ſpiritualis vocatur, diſtinguiturque à corporea. Nec verò D. Auguſt. ex ſuo ſenſu dæmonibus corpus dedit,

dedit, ſed ex Platonicæ ſcholæ dogmate: vt interpretatur D. Thomas 1. parte quæſt. 51. art. 1. & D. Bonauen. in 2. diſt. 8. q. 1. & plerique alij ſcholaſticæ Theologiæ profeſſores.

Solut. vl. Ad vltimum dicendum: etſi multi nobiles Theologi locum illum Geneſ. vt in argumento dicitur, enarrent; ab alijs tamen ſecus explicari, aientibus, nec totum illud interſtitium, quod a terra ad cœlum Empyreum porrigebatur, aquis obſeſſum fuiſſe, neque Deum e materia aquarum celeſtes globos effórmaſſe: ſed tam cœleſtia, quam elementaria corpora, è quibus nunc conſtat vniuerſum, eodem puncto temporis condidiſſe. Itaque diuinam hiſtoriam nomine cœli totum cęleſtem orbem deſignaſſe: nomine terræ & aquarum, quaſi in ſumma, inferiorem mundum. Qua de re lege D. Thomam differentem 1. p. a quæſt. 75. & in 2. diſt. 12. ibidemque alios Doctores.

Qđ Deus non creauerit mūdū per interualla tēporum, ſed ſimul, putat D. Aug. li. 4. de Geneſ. ad lit. a c. 21. M. Al b. 2. part. sū. tracta. 12. q. 40. Philo. Iud. in li. de alleg. Caiet. a 1. c. Gen. Procopitus, Gazens, & alij.

Ad Patrum verò teſtimonia reſpōdet D. Thom. 1. par. q. 66. art. 2. ad 1. & in 2. ſent. diſtin. 14. q. vnica. art. 2. Patres eam opinionem non tam aſſeueraſſe, quàm ex diſciplina Platonis, & aliorum Philoſophorum, quibus operam dederant, retuliſſe. Itaque hac in re, quæ ſcholaſticæ, & Philoſophicæ palæſtræ magis eſt propria, non maiorem habere auctoritatem, quàm dicta Philoſophorū quos ſequuntur, niſi quod ab omni impietatis ſuſpicione longiſſime abſint: vel certè feciſſe omnium corporum materiam vnam, non vnitate infimæ ſpeciei; ſed vnitate ordinis: quo pacto omnia corpora vnum ſunt in ordine naturæ corporeæ.

ARTICVLVS VI.

Quo pacto argumentis ſecundi articuli reſpondendum ſit.

Reliquum eſt, vt ea quoque argumēta, quæ pro ſententia, quā tueamur, propoſita ſunt, diſſoluamus: quandoquidem vtramque controuerſiæ partem æqua fere probabilitate nixam eſſe ſtatuimus.

Reſpon. ad 1. Ad primum reſponderi poteſt: diuerſas illas rationes informandi non terminare per ſe reſpectum materiæ ad formam; ſed accidentario ſeſe habere ad illam, proindeque nōn ei inuehere ſpecificæ naturæ diſtinctionem. Quòd ſi quis petat, vndenam materia habeat, vt ſit vna ſpecie, cum non accipiat vnitatem a formis abſolute ſumptis; ſiquidem vna ſpecie materia ad plures formas ſpecie diſtinctas refertur? Occurrendum erit, materiam habere; vt ſit vna ſecundum ſpeciem, a ſua differentia ſpecifica, per quam conſtituitur; in ordine tamen & reſpectu ad formam, ſpectatam non abſolute & ſecundum ſe, ſed ſecundum rationem informandi actuandique ipſam materiam. Quæ ratio eſt vnius infimæ ſpeciei, licet formæ inter ſe ſpecie diſtinguantur: ſicuti & ratio viſibilitatis qua colores terminant ſpecificamque potentiam videndi, eſt vnius ſpeciei infimæ, quantumlibet colores ſpecie differant.

Reſpō. ad 2. Ad ſecundum conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius probationem diluendam accommodanda poſterior ſolutio, aiendo: etſi materia cęli referatur ad formas horum inferiorum, non tamen habere eorum priuationem, ſaltem completam; nec eſſe ad eas in potentia proxima, ſed remota, ob rationem, quæ inibi traditur. Ad cuius confutationem rurſus dicendum: nihil mirum eſſe, quòd natura impedierit cohibueritque materiæ cęleſtis appetitum, ne alijs formis re ipſa interdum potiri queat, cum inde non ſequatur eius potentiam, & appetitum fruſtra eſſe. Neque enim fruſtra eſſe dicitur id, quod tametſi in vno, aut pluribus ſingularibus non exeat in actum, exit tamen in alijs; vti in re propoſita euenit. Nam v.g. potentia, quam materia orbis Lunæ obtinet ad formam ignis recipiendamq́, perducitur ad actum in materia, quæ nunc ipſius ignis formæ ſubiicet: ſimiliterque res habet in ceteris.

CAPVT III.

Tex.17. *CVm a eorum, quæ dicta ſunt, alia ſuppoſita ſint, alia demonſtrata; patet, non omne corpus leuitatem aut grauitatem habere. Atque ſupponatur, quidnam ſit id quod leue, & quid id quod graue nuncupamus, oportet, quoad ſatis eſt ad vſum præſentem: exactius autem rurſus dicemus, cum ſubſtantiam ipſorum conſiderandam aggrediemur. Graue igitur id ſit, quod aptum eſt ad medium ferri. Leue id, quod aptum eſt a medio ferri. Grauiſſimum id, quod ſub his omnibus collocatur, quæ deorſum feruntur. Leuiſſimum id, quod ſuper omnia collocatur, quæ ſurſum pergunt. Omne autem, quod fertur ſurſum aut deorſum, aut leuitatem, aut grauitatem habeat, aut vtrumque; at non ad idem, neceſſe eſt. Ad alia namque grauia ſunt leuiaque: vt aer ad aquam, & aqua ad terram.*

Tex.18. *Corpus* b *igitur id quod verſatur, impoſſibile eſt grauitatem aut leuitatem habere. Fieri enim non poteſt, vt ipſum aut ſecundum naturam, aut præter naturam, ad medium, aut è medio moueatur. Latio enim recta non competit ipſi natura: nam vniuſcuiuſque corporis ſimplicis vna eſſe latio dicebatur. Quare erit idem quod ignis, aut cæterorum quippiam corporum, quæ recto motu cientur. Quòd ſi preter naturam feratur, ſi ea latio quę deorſum itur ſit præter naturã, ea ſanè qua ſurſum pergitur ipſi competit ſecundum naturam: ſi præter naturã ſit iſta, ſecundum naturam illa competet ſanè. Poſuimus enim, ſi contrariorum motuum alter eſt cuipiam præter naturam, alterum eidem competere ſecundum*
Tex.19. *naturam.* c *Cum autem ad idem totum & pars ſecundum naturam feratur, veluti tota terra paruaq; gleba; primò quidem fit, vt neque grauitatem neque leuitatem habeat vllam; nam aut ad medium, aut è medio ſanè ferri ſuaptè natura poßet: deindè fieri nequit, vt ipſum moueatur motu ad locum accommodato, aut ſurſum, aut deorſum ſubiens detractionem. Neque enim ſecundum naturam, neque præter naturam alio motu moueri poteſt, aut ipſum aut pars vlla.*
Tex.20. *Eadem enim eſt ratio de toto & parte.* d *Simili modo rationi conſentaneum eſt, & ingenerabile atque incorruptibile ipſum eße exiſtimare, & neque incrementa decrementaque ſuſcipere, neque alterationibus ſubijci poſſe: propterea quòd omne quod generatur, ex contrario, & ex ſubiecto fit quodam; & identidem, quod corrumpitur ſubiecta materia & a contrario ad contrarium ſanè corrumpitur, vt primis in ſermonibus diximus. Contrariarum verò rerum & lationes contrariæ ſunt.*

Si igitur nihil huic contrarium eße poteſt, propterea quod & conuerſioni nullus eſt contrarius motus natura; rectè id a contrarijs excepiße videtur, quod ingenerabile atque incorruptibile eſt. Generatio namque corruptioque in ipſis
Tex.21. *contrarijs eſt.* e *At verò & id quòd accreſcit, a propinquo quodam accedente ſubeunteque reſolutionem in materiam augetur: hoc autem non habet id, ex quo eſt ortum.* f *Quòd ſi neque accreſcere, neque corrumpi poteſt, eiuſdem eſt profectò ſententiæ, & alterationibus ipſum ſubijci non poße putare; alteratio enim motio eſt in qualitate. Qualitatis autem habitus quidem & diſpoſi-*

tio

tio non ſine mutationibus in paſſionibus fiunt, vt ſanitas atque morbus. Quæ verò naturalium corporum in paſſionibus mutantur, ea vniuerſa incrementa ſuſcipere decrementaque videmus, vt animalium corpora, parteſque ipſorum atque plantarum etiam, & elementorum ſimili modo. Quare ſi corpus quòd verſatur neque incrementa neque decrementa ſuſcipere poteſt, expers ipſum & alterationum eſſe conſentaneum eſt rationi. Patet igitur ex hiſce, quæ dicta ſunt, id Tex.22. *quod primum eſt corporum perpetuum eſſe, & neque accreſcere neque decreſcere, neque ſeneſcere, neque alterationibus, neque paſſionibus, ſubijci: ſi quiſpiam hiſce, quæ ſunt ſuppoſita, credit.* g *Videtur autem & ratio teſtis his eſſe quæ apparent, & ea, quæ apparent teſtes eſſe etiam rationi. Omnes enim homines de dijs exiſtimationem habent: & vniuerſi qui Deos eſſe putant, tam Græci, quam Barbari, ipſum ſupremum locum Dijs tribuerunt, propterea quòd immortale ad immortale eſt accommodatum: alio namque modo eſt impoſſibile. Si igitur quippiam eſt diuinum, quemadmodum & eſt, ea ſanè, quæ de prima corporum ſubſtantia dicta ſunt, bene recteque ſunt dicta. Emergit autem hoc & per ſenſum reſpectu fidei humanæ ſufficienter: in toto namque præterito tempore, per traditam ſucceſſione memoriam poſteris, non mutatum vllo pacto fuiſſe videtur, aut in toto vltimo cælo, aut in ſuarum partium vlla.* h *Videtur autem & ipſum nomen vſque ad hoc tempus ab antiquis hęc opinatis, quæ & nos dicimus, ſucceſſione traditum eſſe. Non enim ſemel, neque bis, ſed infinities eaſdem opiniones ad nos accedere putare oportet. Quapropter, quia primum corpus diuerſum quiddam eſt à terra, igne, aere atque aqua, Aetherem ſuperum locum appellauerunt, a ſemper currendo perpetuò tempore poſita appellatione. Anaxagoras verò hoc nomine abutitur non rectè, pro igne enim Aetherem dicit.*

i *Patet autem ex dictis, & cur impoſſibile eſt numero plura ea, quę ſimpli*- Tex.23.
cia corpora dicuntur, ſimplicis enim corporis motum ſimplicem eſſe neceſſe eſt. Solus autem motus hoſce ſimplices dicimus eſſe, circularem & rectum: & huius duas partes, vnam qua a medio, alteram qua ad medium pergitur.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

CVm a eorum, quæ] Probauit, dandum eſſe quintum corpus a ſublunaribus diſtinctum accedit nunc ad propriùs ſcrutandum eius tum naturam, tum differentiã a cæteris corporibus ſimplicibus, primò quidem inita comparatione ad motum localẽ, deinde ad alios motus. Oſtenſurus igitur, cœlũ nec graue eſſe, nec leue, nec vlli motui obnoxium, præterquam ei qui loco, ſit, hypotheſes quaſdam premittit: quod & ſe iam ſuperiùs feciſſe inquit, vbi quædam ſumpſit, alia demonſtrauit. Multa enim in Philoſophia ponenda ſunt, & ſine vlla eorũ probatione a diſcipulo concedéda: dum ea vel forte non intelligit, vel falſa eſſe credit: quæ [Poſtulata] dicuntur Poſtulantur enim cõceduntur q; pro tempore, ne diſputationis ordo turbetur; alias tamen confirmanda. Docet ergo, ex dictis notum haberi, non omne corpus graue aut leue eſſe; cum non omne corpus ſurſum aut deorſum feratur. Sumit verò hoc loco; quid graue, quid leue, quid grauiſſimum, quid leuiſſimum ſit: de quibus 4. huius operis lib. accuratius diſputabit. Deinde vult ex quatuor elementis duo eſſe, quorũ vnum dicatur ſimpliciter leue, nē-

Non omne corpus eſſe graue aut leue.

pe ignis, alterum ſimpliciter graue nimirum terra: reliqua duo nõ abſolute leuia aut grauia, ſed comparate duntaxat.

Cælum nec grauitate nec leuitate preditum eſſe.

b Corpus igitur id] Quòd cœlum nec graue, nec leue, ſit, hunc in modum colligit: Quidquid leue aut graue eſt, id a medio, vel ad medium fertur, vt ex proximè dictis conſtat: cœlum autem nec a medio, nec ad medium fertur: ergo nec graue eſt, nec leue. Aſſumptionem confirmat, nam vel cœlum eo motu naturaliter ageretur, vel præter naturam. Non naturaliter: quia cum vnius corporis ſimplicis, vnus tantum motus ſimplex naturalis ſit, ſequeretur cælum ignem eſſe, aut aliud è quatuor elementis, quibus motus rectus naturalis eſt: quod iam fuit ſuperius confutatum. Non poſſe autem cœlũ eo pacto præter naturam moueri probatur: quia ſi ei motus ad medium v.g. præter naturam conueniret, eidem naturalis eſſet motus a medio, aut è conuerſo (ſiquidem quoties duorum motuum ſibi aduerſantium vnus alicui corpori præter naturam competit, alter ei naturaliter ineſt) ergo cum neuter motus rectus cœlo naturaliter conueniat, neuter quoque eidem præter naturam competit.

Conſect.

c Cum autem ad] Ex dictis duo conſectaria deducit. Alterum eſt: nullam cœli partem grauitate aut leuitate præditam eſſe; cum eadẽ ſit, quo ad hoc, ratio totius & partium. Alterum: ſi portio aliqua cœli a toto diuelleretur, eam nec a medio, nec ad medium agitatum iri, ob rationem proximè adductam.

Cælum nec generari, nec corrumpi

d Simili modo] Explicat differentiam quinti corporis a ſub cœleſtibus, comparatione facta ad cæteros motus ſeu mutationes. Probat ergo, ipſum ortus & interitus expers eſſe. Nam quidquid gignitur è contrario & è ſubiecto gignitur, hoc eſt, ſit ex materia contrarias affectiones ſubeunte: ſimiliterque omne quod interit in contrariũ diſſoluitur: vt in 1. Phyſ. auſc. lib. dictum fuit: atqui cœlo nihil eſt contrarium: igitur cœlum ortus & interitus expers eſt. Aſſumptionem probat: quia ſubſtantijs, in quas contrarię affectiones cadunt, conueniunt contrarij motus: motui autem cœleſti nullus eſt contrarius, vt progreſſu patebit.

e At verò & id] Quòd cœlum nullo pacto accretionis aut decretionis motũ ſubeat, ita concludit: Quidquid accreſcit quodammodo oritur: quidquid decreſcit quodammodo interit: accreſcere enim non poteſt niſi adiectione alicuius, quod cum antea diſſimile eſſet, poſtea aſſimilatum, & in ſubſtantiam rei quę alitur conuerſum fuit: nec itẽ poteſt decreſcere niſi diſpendio alicuius partis, quæ priorem formam abijciat & intereat. Sed cœlum, vt proximè demonſtratum eſt, nec oriri nec interire poteſt. Ergo nec accrementum aut decrementum ſuſcipere.

f Quòd ſi neque.] Probat cœlum non alterari. Nam alteratio eſt motus ad qualitatẽ non quamlibet, ſed quæ paſſio aut patibilis ſit. Quidquid verò ſic alteratur, moueatur ab vna qualitate in contrariam. Rurſus quod ita ſe habet, accretionem & decretionem ſuſcipit; vt in animantium & ſtirpium generibus, atque in elementis videre eſt: at cœlum non accreſcit aut decreſcit, vti nunc oſtenſum fuit: ergo nec alteratur. Aduerte loqui Ariſtotelem hic nõ de qualibet alteratione: ſic enim etiam Luna alterari dicetur, dum lumen recipit: ſed de ea, quæ ad interitum ducit. hanc enim cœlum auerſatur.

Cælum nec accreſcere, nec decreſcere.

Aduerte etiam, licet accretio propria ſiat recepto attractoq; intus alimento; ac proinde ſolis viuentibus competat: fuſo tamen vocabulo comprehendere quodlibet accrementum rei, ſiue adacto intus alimento, ſiue alio corpore iuxta poſito, & in prioris ſubſtantiam conuerſo, ſiat. Hoc igitur loco ſumpſit Ariſtoteles acretionem in poſteriori ſenſu: quo pacto etiam ijs quæ expertia vitæ ſunt conuenit, vt igni.

Cælum non alterari.

g Videtur autem & ratio] Nonnullis indicijs comprobat, cœlum ab ortu, & interitu exemptum eſſe. Primum: quia omnes etiam Barbari, cœlum Dei ſedem facerent, non niſi quia immortali, & æterno numini ſedes perpetua & nunquam interitura conuenit. Secundo: quia ab eo tempore, quo Aſtronomi ſiderum & cœli motus contemplari cœperunt, nunquam vel in ſupremo orbe, vel in ſphæris ei ſubiectis, mutationem obſeruarunt.

De qua alteratione hic dicatur.

h Videtur autem &] Suam ſententiam de diuerſitate naturæ cœleſtis ab elementari, etiam antiquis Philoſophis probatam fuiſſe inquit: quod ex eo conijcit, quia cœlum diuerſo nomine ab ijs appellatũ eſt: nẽpe αἰθὴρ nõ quod ignitũ flagret ἀπὸ τοῦ αἴθειν

quod

quod eſt ardere:ſed ἀπὸ τοῦ ἀειθεῖν, hoc eſt, ſemper currere: quod nimirum perpetua circuitione voluatur. Vnde in reprehenſionem venit Anaxagoras, qui hoc abuſus nomine Aethera pro igne vſurpauit: nec mirum, cum cœlum ignem & ſolem nihil eſſe aliud quam ferrum igne accenſum crederet. Idem de etymologia nominis [Aether] traditur in lib. de Mundo ad Alex. hiſce verbis: [Aetheris appellatione cœlum ipſum, ſtelleque & omnis ſiderea compago intelligitur. non, vt quidam putant, quod igneus ſit & incenſus ſed quod curſibus rapidis ſemper rotetur.] Ceterum Tull. lib. 2. de nat. Deorum placuit æthera ab ardore dici.

Reprehẽditur Anaxagoras.

i Patet autem] Ex dictis, quibus oſtenſum fuit dari quintum corpus præter grauia & leuia, compertum eſſe inquit, non poſſe reperiri ampliorem numerum ſimplicium corporum: quia vt ſupra explicatum eſt, oportet cuiuslibet ſimplicis corporis aliquem eſſe motum ſimplicem: non eſt autem alius motus ſimplex præter eos, qui traditi ſunt, quorum vnus eſt circularis, alius rectus, rurſumq; rectus aut a medio, aut ad mediũ: è quibus is, qui eſt a medio, conuenit corporibus leuibus; nimirum aeri, & igni: qui ad medium, grauibus, videlicet aquæ & terræ: circularis autem primo ac ſupremo corpori. Quo patet, præter eiuſmodi corpora ſimplicia non inueniri in natura rerum aliud corpus ſimplex, proindeque Vniuerſi integritatem & perfectionem in his conſiſtere.

Numerus corporũ ſimpliciũ

QVÆSTIO I.

Sitne Cœlum indiſſolubile, & aliquando re ipſa diſſoluendum, an non?

ARTICVLVS I.

Quibus auctoribus pars affirmatiua queſtionis vera videatur, & quibus argumentis.

A

FVit de re propoſita inter veteres Philoſophos diſſidium: vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit D. Hieronymus Eſai. 51. Theodoretus in lib. de Mat. & mund. Euſebius lib. 15. præpar. Euang. Plutarchus 2. de plac. cap. 4. & alij. B

Plato in Timæo cœlos natura ſua mortales, & caducos, ſed diuino beneficio ab interitu liberos fecit. Sic enim Mundi opificem pro Deorum concione corpora cœleſtia alloquentem inducit, [Natura veſtra eſtis diſſolubilia, voluntatem autẽ mea indiſſolubilia; neutiquam tamẽ vos vlla mortis fata perimẽt: quia mea voluntas maius potentiuſq; vobis eſt vinculum ad perpetuitatem veſtram, quam illud quo fuiſtis tunc cum gignebamini colligata.] Heraclitus etiam & Cratylus, non ſolum terrena, ſed cœleſtia quoque perenni fluxu dilabi exiſtimarũt. Præterea Empedocles, Anaxagoras, Democritus, & Epicurei, itemq; Chryſippus, Poſidonius, Cleantes, Antipater, Panætius, & horum princeps Zeno, atq; eiuſdem ſectæ alumnus Seneca, arbitrati ſunt: conſumptum iri aliquando, non ſolum mundum hũc ſublunarem, ſed etiam cœlum, Quod Sibylla 2. li. orac. hunc in modum cecinit.

Plato nõ natiuam, ſed aſcititiam immortalitatem cœlo dedit.

Tunc ardens fluuius cœlo manabit ab alto
Igneus, atque loco conſumet funditus omnes,
Terramq; Oceanumq; ingentem, & cærula ponti
Stagna, lacus, fluuios, fontes, Ditemque ſeuerum:
Cœleſtemque polum, cœli quoque lumina in vnum
Fluxa fluent, forma deleta prorſus eorum.
Aſtra cadent etenim de cœlo cuncta reuulſa.

C

Ad hæc multi Patres varij in locis orbes cœleſtes natura ſua diſſolubiles eſſe tradiderunt D. Baſil. hom. 1. & 3. in Gen. Theodoretus in Comm. ſuper 8. Cap. ep. ad Rom. D. Damaſcenus lib. 2. fid. orth. cap. 6. D. Chryſoſtomus hom. 9. & 10. ad pop. Antioch. Iuſtinus Philoſophus & martyr. reſpondens ad quæſtiones Gentilium, quæſt. 93. 94. 95. & in opuſc. contra Ariſtot. quod etiam in parænesi ad Gentes ait Platonem è diuinis literis accepiſſe: item Irenæus lib. 4. cap. 16. D. Ambroſius li. 1. Hexam. cap. 6. Gennadius in lib. de eccleſiaſt. dogm. cap. 7. & alij.

Suffragatur huic ſententiæ diuinarum literarum auctoritas, docens cœlos, qui

nunc ſunt, vetuſtate conſumendos peritu roſque, vel ſaltem in alium ſtatum, & formam transmutandos: Nam Pſalmo 102. dicitur: [Opera manuum tuarum ſunt cęli: ipſi peribunt, tu autem permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſicut opertoriũ mutabis eos, & mutabuntur.] Eccleſia. 17. [Quid lucidius Sole, & hic deficiet;] Luc. 21. [Cœlum, & terra tranſibunt.] Apoc. 21. [Vidi cęlũ nouum, & terram nouam: prius enim cœlum, & prior terra iam abijt.] 2. Pet. 3. [Cęli magno impetu tranſient, elemēta vero calore ſoluantur:] vbi cùm Apoſtolus cœlos ab elementis diſtinguat, dici non poteſt cœlorum nomine aerem intelligere, ſed ipſos globos cęleſtes; proindeque palam aſſerere videtur, eos igni deflagraturos.

Præterea non deſunt ad idem inſtitutum confirmandum argumēta. Inprimis enim Ioannes Grammaticus, qui eã partem tuetur, ita ferè diſputat.

1. argum. Virtus finita, vt conſtat ex ijs, quæ docuit Ariſtoteles lib. 8. Phyſ. c. 10. text. 78. nequit perſiſtere infinito tēpore: cum neceſſe ſit proportionem dari inter virtutem eiuſque durationem: atqui virtus cœli finita eſt, ſicut & ipſum cœlum, quod finitam ac limitatam cohibet perfectionem: fit igitur conſequens, vt cœlum non poſſit infinito tempore durare, atq; adeò ut debeat tandem aliquando fatiſcere vetuſtate, aut vitio aliquo extabeſcere.

2. argum. Secundò: Id quod contrarias ſubit motiones, frangitur ac labefactatur: ſphæræ cœleſtes ſubeunt contrarias motiones; ſiquidem omnes infra primam commeant ſimul ab Ortu ad Occaſum, & ab Occaſu ad Ortum, quæ locorum differentię inter ſe oppoſitæ ſunt: neceſſe eſt ergo, machinam cœleſtem flaccidam, & ruinoſam eſſe.

3. argum. Tertiò: tam Ariſtoteles, quàm eius ſectatores, ea potiſſimum ratione cęlorum immortalitatem ſtruere nituntur, quod in eis nulla corruptionis indicia deprehendantur: ſed hæc ratio falſum aſſumit: nõ eſt igitur cur cęlos indiſſolubiles putemus. Minor propoſitio ſuadetur: nam, vt ex libris M. Varronis D. Auguſt. 21. de Ciuit. Dei, cap. 8. refert, ſtella Veneris dicitur ſemel mutaſſe magnitudinem, curſum, & figuram: id quod accidiſſe Rege Ogyge nobiles Mathematici, Adraſtus Cyzicenus, & Dion Neapolites, tradiderunt. Præterea anno ſalutis noſtræ 572. ſupra milleſimum, apparuit in Caſſiopea noua ſtella, quæ poſt biennium euanuit. Quare non eſt cur affirment, corpora cœleſtia ab omni labe, & diſſolutionis nota aliena eſſe.

ARTICVLVS II.

Enodatio controuerſiæ.

VT propoſitæ quæſtioni faciamus ſatis, prænotandum eſt: multipliciter poſſe quidpiam indiſſolubile, ſiue immortale dici. Primo modo, quia ex ſua natura habet eſſendi neceſſitatē, ita vt nulla vi a ſuo eſſe decidere queat. Secũdò, quia nullam habet cum materia coniunctionem. Tertiò, quia etſi materia conſtet, ea tamen eiuſmodi eſt, vt non teneatur aliarum formarum deſiderio: vnde fit, vt nec interire, nec peregrinas qualitates admittere poſſit. Quartò, quia eſto illius materia alias formas appetat; eſt tamen aliunde præditum aliqua qualitate, quę omni aduentitiæ affectioni corruptionem, aut noxam inferenti aditum præcludit.

Incorruptibilem ſ iuxta tis modis accipi.

Primo modo ſolus Deus Opt. Max. immortalis eſt, cùm habeat eſſe omnino indepēdens, & omnes res creatæ poſſint ab ipſo in nihilum redigi: in eoque ſenſu docuit ſextum Concilium generale, actione 11. Angelos non eſſe immortales per naturam, ſed per gratiam; quia videlicet ex ſe poſſunt non exiſtere, nec niſi Dei creātis beneficio eſſe habent. Secundo modo dicuntur Angeli indiſſolubiles, quandoquidem ſunt omnis corporeę molis expertes. Tertio modo controuerſum eſt, num cœleſtes orbes incorruptibiles haberi debeāt, idque in preſenti diſquirimus. Quarto modo erunt immortalia beatorum corpora, vt docet D. Thom. 1. par. q. 97. art. 1. ex D. Auguſtino in epiſ. ad Dioſcor. aſſerente, adeò potenti natura Deũ feciſſe animam, vt ex illius beatitudine deſfluxura ſit in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.

His ita conſtitutis præſens quæſtio duplici aſſertione explicanda eſt.

1. aſſertio. Prima ſit: Corpora cœleſtia ſuaptè ingenio indiſſolubilia ſunt. Hanc ſtatuit probauitque

Ariſto-

Ariſtoteles 3.cap.huius lib.& ca.1.lib.2. Et in lib.de Mũdo ad Alex. ſi eius eſt illud opus. Eandem amplexus eſt D. Dionyſius 4.c.de diu. Nom. & tota ferè Peripatetica ſcola communi aſſenſu.

Ea verò non alio argumento melius ſtabilitur, quàm experientia tot ętatum, & ſæculorum, quibus nec vlla iſtis conſtantia in cœleſti mundo obſeruata eſt; cum tamen in inferiori, quia corruptibilibus conſtat corporibus, tam multiplex ſit varietas, tam perennis mutatio: Sanè quidem ſi Lunæ globus diſſolui poſſet, non effugeret acrimoniam, & voracitatem ignis ſibi cohærentis, nec poſſet nõ ab eo indies abſumi. Fuit etiam perfectioni, & pulchritudini vniuerſi cõueniens, vt quemadmodum in natura quædam ſunt corpora animata, alia inanima; ita quædam eſſent corruptibilia, alia interitus expertia. Præterea naturæ ordo poſtulabat, vt ſuperior mundus, a quo inferioris vis magna ex parte dependet, & gubernatur, immortalitatis prærogatiuã excelleret.

2.aſſert. Quæri autem ſolet, num licèt corpora cœleſtia naturæ ſuæ cõditione immortalia ſint: diuina tamen virtute (ꝙ proculdubio fieri poteſt) re ipſa poſt diē iudicij diſſolui debeant? Cui dubitationi hunc in modum reſpondemus. Secunda aſſertio, Aſtra corporaq́; celeſtia poſt diem iudicij nõ ſunt diſſoluẽda, nec immutanda quoad ſubſtantiam: ſunt tamen nouæ lucis acceſſione diuinitus illuſtrãda. Priorem partem huiuſce aſſertionis affirmat D. Damaſcenus li.2.fid. orthod. cap.6. D. Gregorius lib.27. Moral.cap.5. D. Hieronymus in illa verba Eſaiæ [Cęli ſicut fumus liqueſcent.] Item Proclus & Methodius apud Epiphaniũ hereſ.64. & Oecumenius ad ca.3.epiſt.2. Petri. Poſteáq; id probari ex illis verbis ca.3. Eccleſiaſtæ: [Didici ꝙ omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in perpętuum.] Et Pſalmo 148. [Statuit ea in æternũ.] Pro quo etiam facit illud 1.ad Corin.7. [Præterit figura huius mundi:] nõ enim dixit Apoſtolus præterituram ſubſtantiam, ſed figuram. Poſterior verò aſſertionis pars conſtat Sacræ paginæ teſtimonijs, præſertim illo Eſaiæ 30. [Erit lux Lunæ ſicut lux Solis, & lux Solis erit ſeptempliciter:] hoc eſt, ſeptuplo maior, A quàm modo, eſt. Idemq́ue aſſerunt vnanimi conſenſione Doctores ſacri ad eundem locum, & Scholaſticæ Theologiæ profeſſores in 4. Sent. diſt.48.

ARTICVLVS III.

Explicantur, quæ in aduerſam partem adducta fuerant.

B NVnc ad ea reſpondeamus, quæ conclusiones a nobis propoſitas labefactare videntur. In primis quòd multi Patres cœleſtes globos incorruptibiles eſſe negarunt, dicimus cum D. Thom. 1. p. q. 66. art.2. pronunciatum id ab eis ex mente Platonis, qui docuit cœlos nõ natura ſua, ſed Dei conſeruatrice beneficentia ab interitu ſeruari. Veriſimile quoq; eſt, eorum aliquos accepiſſe incorruptibile C non tertio modo, de quo noſtra quæſtio eſt, ſed iuxta primam illam notionem, qua incorruptibile ſoli Deo conuenit.

Quod ad diuinarum litterarum teſtimonia attinet, reſpondet D. Auguſt. 3. de Gen. ad lit. cap.2.& 3. Et in explicatione Pſal.101. omnia eiuſmodi loca, quæ ſignificare videntur cœlum eſſe diſſolubile, interpretãda eſſe de aere. Eſt enim ſamiliare Scripturæ diuinæ, aerem cęlum nuncupare: ut Pſal.103. dicuntur [volu-D cres cęli,] id eſt, aeris. Quo etiam modo cęlorum nomen vſurpauit* D. Petrus loco citato, vt ex antecedentibus conſtat. Nam cum prius dixiſſet, terram celosq́; illuuione aquarum periiſſe, ſubdidit, eſſe illos iterum in diem iudicij igni deſtinatos. Quare cum manifeſtum ſit aquas diluuij non attigiſſet cęleſtes globos, patet non ſignificari ab Apoſtolo eos extremo incendio perituros. Adde ſi quando in diuinis libris ſphæræ celeſtes, aut ſide-E ra finem habitura mutandave legũtur, intelligendum id eſſe nõ de fine, ſeu mutatione quoad ſubſtantiam, ut docet D. Hieron. in commen. ad cap.65. Eſa. & D. Greg. lib.17. Moral. cap.5. ſed quoad illorum accidentia: cuiuſmodi ſunt vocatio a priori miniſterio, vſu & opere, & variatio conditionis, aut promotio in meliorem ſtatum: ceſſabit enim poſt diem iudicij eorum motus, & influxus, accipiẽtque

*Interprete D. Auguſt. 21. de Ciuit. Dei, c.14.

quę noua lucis incrementa, vt in 2. aſſertione diximus. Tametſi quidam ſacrorum voluminum interpretes exiſtimaſſe videantur, totam Aſtrorum, & cœleſtis mundi compagem diuina virtute penitus euertendam aliamque in eius locum ſubrogandam.

Solut. 1. argum. Ad primum verò argumentum eorũ, quæ in eodem artic. propoſuimus, dicendum cum D. Thom. 1. contra Gent. c. 20. omiſſa alia quadam reſponſione Commẽtatoris, quam ibidem refellit: Id, cuius eſſe à tempore per ſe non attingitur, ſed eſt totum ſimul & omnino fixum atque immutabile, etſi virtutis quoad intẽſionem finitæ ſit, poſſe tempore infinito perſiſtere. Nam cum ſemper eodem modo ſe habeat, hac ex parte eius virtus quodamodo infinita eſt, ac nihil differt, diune an momẽto duret: atque hoc modo ſeſe habere corpora cœleſtia quoad ſuam ſubſtantiam. Quare minime requirendam eſſe æqualitatem, inter natiuã eorum perfectionem & moram qua perdurant, quaſi neceſſe ſit, quantum hæc extenditur tantundem illam intendi ac perfici. Ariſtot. autem 8. Phyſ. loco cita. agit de virtute mouente finita, quæ tempore langueſcit. Conſule D. Thomam loco cit. & Ferrarienſem ibid.

Solut. 2. Ad ſecundum reſpondemus: Id, quod motib. verè ac propriè cõtrarijs cietur, diſſolui: aut ex toto, vt animantes, aut ex parte, vt elementa. Sed tales motus non conuenire cœlo: quia non ſubit alterationes, quę verſantur inter qualitates propriè contrarias, vt calefactionem & frigefactionem. Item, quia propria lationum contrarietas, nõ deprehenditur niſi in motu qui per lineam rectam fit, vt cap. 4. tex. 26. huius lib. demonſtrauit Ariſtoteles. Nec verò motus orbium celeſtium ab Oriẽte in Occaſum, & ab Occaſu in Oriẽtem ſibi mutuò repugnant, cum non fiant ſuper eoſdem polos, nec verſus partes ſimpliciter repugnantes, ut ſuo loco planius ac plenius dicendum erit.

Solut. 3. Ad tertium conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, dicendumque: ſi Veneris ſtella eiuſmodi ſubit mutationem, id nõ ad aliquam naturę vim referendum eſſe, ſed ad miraculũ & ad diuini numinis potentiam. Solet enim aliA quando Deus non ſine cauſa, licèt interdum nobis ignota, talia portenta ſiue miracula mundo exhibere: ſicut etiam in diuinis literis Ioſ. 10. legimus, ut Ieſus Naue Inchoatum prælium victoria finiret. Solem diuina virtute conſtitiſſe. Et Eſaiæ 38. retrorſũ commeaſſe, ut regi Ezechiæ quindecim anni ad viuendũ diuinitus conceſſi hoc prodigio ſignificarẽtur. Eundem Solem Chriſto morienre obſcuratum fuiſſe, teſtante ſacri B Euangelij hiſtoria.

Eiuſdem eclipſis meminit ex Ethnicis ſcriptoribus Phlegon in ſuis Chron. te ſte Origene tract. 3. in Matth.

ARTICVLVS IV.

Diluitur reliqua pars tertij argumenti: agitur de noua ſtella Caſſiopeę.

QVod ad Caſſiopeę ſtellam attinet, quam ipſi vidimus: magnam illa C omnib. qui rei nouitatẽ notarũt, admirationem peperit; conſeſtimque Aſtrologos, quorum eę partes erant, ad ſpeculationem & ferendum de ea iudiciũ excitauit: Apparuit anno 1572. durauit fere biennium: & initio quidem magnitudine & claritate Veneris ſtellã ſuperare videbatur: deinde aliquot tranſactis menſibus vſque eò decreuit, ut non maior videretur, quàm quoduis ſidus D tertiæ magnitudinis, eamque retinuit quãtitatem reliquo tempore donec euanuit. Vna cum tribus Caſſiopeæ ſtellis figuram, quam Geometræ [rhombum] vocant, exprimebat: non alio quàm diurno motu ſimul cum a plane progrediebatur: vbique locorum; conſentiente Aſtronomorum obſeruatione, eundem ſitum inter ſtellas fixas habere viſa eſt.

Igitur ſuam de ea ſententiam literis conſignarunt nobiliſſimi ætatis noſtræ E * Aſtrologi. Quorum nonnullis viſum fuit, hoc iubar ſtellam non fuiſſe, ſed cometam. nec in regione æthérea, ſed infra Lunę globum emicuiſſe. Verum hos ratio illa cõfutat, quòd cometæ, qui in elementari plaga viſuntur, non vbique eũdem exhibent cernentibus aſpectum, ſed ob propinquitatẽ (vt inter Aſtronomos ratum firmumque habetur) nunquam eodem in loco notãtur, ſi ad ſtellas inerrantes

Prima opinio de noua ſtella.

* Maurolycus, Abbas Meſſanẽſis, Paulinus, Pridianus. Chriſtophorus.

Clarius, Thadęus, & Ageſ-ſius. rantes collatio fiat. Præterea, cometæ tardiùs quàm ſidera feruntur, ſicut & aer cui inſident. At in noua ſtella nihil horum obſeruatum fuit.

Alij arbitrati ſunt, eam ſtellam in regione æthereâ cõſiſtere. Qui in diuerſa abiere: quidam enim putarunt, haud nouum eſſe aſtrum, ſed vnum è tredecim quibus Caſſiopeę ſydus cõſtat, atque ob ingentem exſpirationũ terreſtrium copiam quæ per id tempus inter ipſam noſtrumque aſpectum interiecta fuerit, ſolito maius, & ſplendidius eſſe viſum. At horum ſententia ex eo palàm coarguitur, quòd multi Aſtronomi, qui rem attentò inſpexerunt, prętet nouum illud aſtrũ alias tredecim ſtellas obſeruarunt in Caſſiopea. Quidam iudicarunt, eſſe ſtellam aliam ex minimis, quæ in aplaneſitę ſunt, & præ exiguitate obtutũ effugiunt, tunc verò interpoſita inter nos, & ipſam exhalationem multitudine, ſeſe in conſpectum dediſſe. Sed quòd neque hi veritatis ſcopum attigerint, ea ratio probat: quia non poſſet tãta ſpirationum vis inter illam, & aſpectum noſtrum interijci, quin eædem ſpirationes ſimul inter aliud vicinum ſydus eiuſdem Caſſiopeæ, & noſtrum viſum interponerentur, pro diuerſitate videlicet regionum, præſertim longiſſimo interuallo diſtantium, ſicut de Cometis antea diximus. Quare non vbique eadem ſtella, ſed alia atque alia nouo illo magnitudinis incremento conſpiceretur. Quod tamen ita accidiſſe Aſtronomi negarunt.

Tertia opinio. Reſtant duæ aliæ ſententiæ: quarum vna ſtatuit, hoc iubar effulſiſſe quidẽ in octaua ſphæra, nõ tamen veram ſtellam fuiſſe, ſed cometam, qui citra vllum miraculum ſolius naturæ vi exſtiterit: neque cœleſtia corpora ita eſſe ab interitu ſoluta, vt aliquando haſce tranſmutationes ſubire nequeant. Hoc placitum, prętꝛquam quòd refellitur communibus argumentis Peripateticæ ſcholæ, cœlorum immortalitatem ab iſtiuſmodi alterationibus liberam aſtruentis; poteſt etiam priuatim hoc pacto reuinci: Cùm ſtellæ ſint partes cœli denſiores, & nouum illud ſidus nõ niſi ex cœli materia, quæ tenuiſſima eſt, coagmentari debuerit: generari certè nequiuit, niſi alię partes cœli rareſcerent, aliæ denſarentur.

Stellę partes cœli dẽſiores.

A Hoc autem non fuit poſſibile per naturam: ergo neque illud. Probatur aſſumptio: quia cœlum non eſt naturæ fluidę: ſed conſiſtentis, & ſolidæ, ut annotauit Aphrodiſęus in primo Meteoror. vbi Ariſtoteles ait, motu Solis atteri, & attenuari aerẽ: quod minimè accideret, niſi corpus Solare ac cœleſte ſolidum eſſet. Item, quia alioqui ſtellæ fixæ aliquando ſibi mutuò magis appropinquarent, & à ſe recederent. Item, non poſſet primum
B mobile æquali celeritate inferiores orbes ſeco rapere: ut aeri accidere videmus, cuius ſuperior pars Lunæ globo circũuehitur, ſed quia fluidæ naturæ eſt, ac dum elabitur, totum cœli rapientis impulſum non excipit. idcircò minori velocitate circumuoluitur: vt conſtat ex motu cometarum. Denique capit. 37. lib. Iob, dicuntur cęli ſolidiſſimi eſſe, & quaſi ære fuſi. Non igitur fluidi ſunt, atque adeò nec rareſcere poſſunt, neque adden
C ſari. Præterea, ſi natura, vel partes addenſando, vel alio quouis modo, ſua tamen vi eam ſtellam proferre potuit, cur non hactenus multò plures eadẽ vi in lucem extulit? cur non aliquas materia rarefacta diſſoluit? maximè cum non ſit veriſimile, tot ſæculorum ætatibus ne id faceret impeditam fuiſſe.

Supereſt ergo, vt veriſimilior ſit alia opinio omnium vltima, quæ aſſerit, nouam hanc ſtellam, non phyſica, ſed ſuper
D naturali generatione à Deo fuiſſe procreatam: licet quidnam ea portendat, & quam ob cauſam Deus tam inſolitum ſpectaculum mundo exhibuerit, adhuc lateat. Nec eſt, cur quiſpiam hanc calumnietur ſentẽtiam, nobiſque vitio vertat quòd ad miraculum confugiamus: non enim hoc primum exſtitit eorum, quæ præter vſitatum naturę curſum, ſolâq; diuina
E virtute in cęleſti mundo acciderunt, vt ex ſuperius dictis conſtat.

Vltima ſentẽtia, quæ probatur.

CAPVT IV.

Text. 24. NOn a eſſe autem aliam lationem conuerſioni contrariam, ex compluribus quiſpiam ſumere fidem poteſt. Primò quidem ex eo, quia circumflexæ lineæ rectam opponi maximè ponimus. Concauum enim, & curuum non ſolum inter ſeſe opooſita eſ-
Text. 25. ſe videntur, ſed etiam recto coniuncta ſimulq́; ſumpta. Quare ſi quæ eſt contraria latio, cum maximè, qui fit ſuper linea recta conuerſioni contrarium eſſe neceſſe eſt. At ij, qui ſuper linea recta fiunt, inter ſeſe oppoſi-
Text. 26. ti ſunt ob loca; ſupra enim & infra, differentia loci atque contrarietas eſt. b Deinde ſi quiſpiam eandem etiam rationem & in recta linea & in circumflexa,) lationem enim ab A ad B ei contrariam eſſe dicit, qua à B ad A pergi-
Text. 27. tur)is eam lationem dicit, quæ ſuper linea recta fit; hæc enim finita eſt; circumflexa autem circa eadem puncta infinitæ eſſe poſſunt. c Similiter & in ſemicirculo uno, velut à C ad D, & à D ad C: eſt.n. illa, quæ ſuper diametro fit. Sem-
Text. 28. per enim vnumquodque per lineam rectam diſtare ponimus. Similiter res ſeſe habet, etſi quiſpiam circulo facto lationem eam quæ ſuper altero fit ſemicirculo
Text. 29. & contrariam poſuerit lationi quæ ſuper altero fit; veluti toto in circulo eam quæ ab E ad F, igitur, ſuper G ſemicirculum, ei qua ab F ad E pergitur, in ſemicirculo H. d Quòd ſi & hæ ſunt contrariæ: at non eę ſunt ob hoc inter ſe cōtra-
Text. 30. riæ lationes, quæ ſuper toto circulo fiunt. e At verò neque ea latio circularis is qua B ad A petitur, ei contraria eſt qua ab A ad C proficiſcitur. Ad idem enim hęc ex eodem eſt motio: contraria verò latio contrarijs eſt locis definita, à
Text. 31. contrario enim ad contrarium itur. f Quòd ſi circularis motio circulari eſſet contraria, fruſtra alteram eſſet: ad idem enim fit profectio per vtraſq́; Prę terea, id quod verſatur, quocunque ſigno inceperit, ad omnia ſimiliter accedere contraria loca neceſſe eſt: ſunt autem loci contrarietas ſupra, & infra, antè & retrò, dextrum & ſiniſtrum lationis verò contrarietates per locorum ſunt con-
Text. 32. trarietates. Si igitur ęqualia eſſent, motus ipſorum non eſſet: ſi alterum ſuperaret, alter profectò non eſſet. Quare ſi vtraque eſſent, fruſtra ſanè corpus alterum eſſet, ſuum non ſubiens motum: fruſtra enim calceum eum dicimus eſſe, cuius
Text. 33. vſus non eſt. At Deus & natura nihil prorſus faciunt fruſtra. Verum vbi hęc ſatis emerſerunt, de reliquis conſideremus oportet.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Nullum motũ cōuerſioni aduerſari

NOn a eſſe autem] Probat hoc capite nullum motum conuerſioni eſſe cōtrariũ, quòd ſibi antea cōcedi voluit ſine vlla cōfirmatione, ne diſputationis ſeries perturbaretur. In primis ergo oſtendit, non eſſe illi contrarium motum rectum, qui ei maxime opponi videbatur, ſicuti, & linea recta circulo: ratiocinaturq́; hoc pacto: Rectus motus recto motui contrarius eſt: ergo ſi rectus etiam circulari contrarius ſit, duo vni erunt contrarij, quod eſt abſurdum. Quòd autem motus recti, id eſt, qui lineis rectis peraguntur, contrarij ſint, probat: quia tendunt in locum ſuperum & inferum, quę loca vt inter ſe maximè diſtant, ita veram ſolidamq́; motuum contrarietatem, & repugnantiam arguunt.

b Dein-

b Deinde ſi quiſpiam]Oſtendit, nec motui circulari alium circularem contrarium eſſe. Etenim ea contrarietas vno è quatuor modis accideret. Primum, ſi diceretur motus, quo decurritur linea circularis A B, aduerſari motui quo tranſitur linea circularis ducta inter eadem puncta, ſupra vel infra lineam A B. Secundò ſi diceretur motus, quo itur per vnum ſemicirculum ab A in B, aduerſari motui quo itur per eſidem ſemicirculum à B in A. Tertiò, ſi diceretur motus qui fit per vnum ſemicirculum alicuius circuli ab F in D. contrarius eſſe motui, qui fit per alium ſemicirculum eiuſdẽ circuli a D in F. Quartò, ſi poneretur motus factus per integrum circulum ab A in idem A, per vnam partem aduerſari motui facto ab A in A per partem oppoſitam. Sed nullo horum modorum poteſt contrarietas accidere: ergo motus circularis alteri circulari contrarius eſſe nequit. Primam aſſumptionis partem oſtendit; quia cum inter pũcta A B poſſint infinitę lineæ circulares deſcribi, ſequeretur vni motui aduerſari infinitos, quod falſum eſt.

c Similirer & in]Confirmat ſecundam partem aſſumptionis: quia, ut motus contrarij cenſeantur, opus eſt terminus quàm maxime inter ſe diſtare: maxima autem diſtãtia in lationibus ſpectanda eſt, & metienda ſecundum lineam rectam, non penes lineã inflexam. Siquidem omnem menſuram certam, & definitam, minimamq; eſſe oportet, cuiuſmodi eſt linea recta iacens inter duo puncta: quæ imprimis non põt eſſe niſi vna, deinde eſt omnium linearum, quæ inter quælibet duo puncta deſcribi poſſunt, breuiſſima: cum infinitæ curuæ ſiue inflexæ inter eadem duo puncta duci queãt, quarũ quælibet maior eſt quam linea recta deſcripta inter eadem duo puncta. Cum igitur ad cõtrarietatem maxima diſtantia exigatur, & diſtantia quæ inter duo puncta non ſecundum lineam inflexam, ſed rectam menſuretur: conſequens eſt, ut motus, qui per ſemicirculum fiunt, veram contrarietatem minime ſortiantur. Et hac etiam ratione probata manet tertia pars aſſumptionis: tum præterea, quia portiones, quibus integra conuerſio conſtat, cum inter ſe continuari poſſint, mutuò ſibi aduerſari nequeunt.

Metaph. 10. cap. 2. text. 3. & 2. huius operis ca. 4. tex. 29.

d Quòd ſi & hæ]Addit, licet prædictæ partes motuum circularium eſſent contrariæ; non proinde abſolutè concedendũ, dari in motib. circularibus contrarietatẽ. Nec enim talis partium contrarietas ſat eſt, ad appellandos motus ſimpliciter contrarios.

e Atque verò neque]Suadet quartam partem eiuſdem minoris. Primum, quia motus contrarij poſcunt terminos ſibi aduerſos cuiuſmodi nõ ſunt, qui eo pacto per totum circulum efficiuntur, cum ſint ab eodem puncto ad idem punctum.

f Quòd ſi circularis]Idem rurſus confirmat in hunc modum: Si prædictis motibus ineſſet contrarietas, deberent in circulo deſignari cõtraria loca: in recta autem linea deſignantur duo tantum loca contraria, quæ videlicet maximè diſtant (alia enim perfectam contrarietatem non ſortiuntur) at in quolibet puncto circuli licet maximã diſtantiam accipere, ducta ab uno puncto circuli ad aliquod aliud diametro, quę rectarum linearum cadentium in circulo maxima eſt. Cum igitur ea, quæ contrarijs motibus feruntur, debeant oppoſita loca pertingere: neceſſe erit, ſi motus circulares ſint cõtrarij, vt vtrumque corpus in orbem agitatum, vndecumque moueri incipiat, ad omnia circuli puncta perueniat: cum omnia contraria ſint. Ex his autem abſurdum illud conſequitur. Nam antea corpora haberẽt æquales vires, aut inæquales. Si æquales, certe dum inter ſe concurrerent, neutrum alterum ſuperaret: ſicq; ambo perpetua quiete vincta tenerentur, atque ita fruſtra eſſent. Quod ſi alterum vinceret, id tantum moueretur: atque ita non obirent ambo ſuum motum & operationem, cuius gratia exiſtũt, proindeque fruſtra eſſent: cum tamen neque Deus, neque natura quicquã fruſtra moliantur. Obſeruat hoc loco D. Thomas, agnouiſſe Ariſtotelem, Deum eſſe cauſam efficientem corporum cœleſtium: cum dicat illa fruſtra eſſe non poſſe. quia nihil fruſtra a Deo fit. Ac ſanè quòd mundi creatio (etſi non noua, id eſt, quã mundus a Deo initio temporis è nihilo productus fuit, vti fides docet) Ariſtoteli innotuerit, multorum eſt Theologorum ſententia: D. Thomæ, non hoc tantum loco, ſed etiam 8. lib Phyſ. auſc. ad tex. 4. Alberti Magni de 4. coæuis quæſt. 1. Scoti in 2. diſt. 1. quæſt. 3. Heruæi in tractat. de æternit. mundi, quæſt. 4. & aliorum. Lege, ſi placet, quæ in hanc ſententiã ſcripſimus 8. lib. Phyſ. cap. 2. quæſt. 2. art. 2.

In linea recta duo ſolummodo loca contrarietatẽ exercent.

QVAE-

QVAESTIO I.

Rectène Ariſtoteles probarit, nullum motum circulari eſſe contrarium.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis Ariſtotelicæ rationes oppugnentur.

1. argum. INprimis contra ipſum pronunciatũ Ariſtotelis, aientis nullum motum eſſe contrarium circulari, poteſt opponi id, quòd ipſe docuit 8. Phyſ. cap. 8. text. 64. motus factos in circulo ad partes oppoſitas eſſe contrarios, quia ſe impediunt: & quòd aſſeruit cap. 9. eiuſdem lib. tex. 73. motum factum per ſemicirculum ab A in B. non poſſe continuari cum motu reflexo a B in A, quia hi motus ſibi aduerſantur. Quare videtur planè in Phyſicis concedere, dari inter circulares motus contrarietatem.

2. argum. Deinde contra id quod in prima ratione ſuppoſuit, vni vnum tantùm contrarium eſſe (quod pronunciatum cognatũ eſt alteri, tradito in primo Topicorum, nempe, [quot modis vnum oppoſitorum dicitur, tot alterum dici oportere) hunc in modum obijcitur: Liberalitati aduerſatur non ſolùm auaritia, ſed etiam prodigalitas: ergo vni plura ſunt contraria.

3. argum. Item contra ſecundam rationem ita diſputat Ioannes Grammaticus: Quemadmodum inter duo puncta deſcribi poſſunt infinitæ lineæ circulares; ſic etiam a centro mundi ad circumferentiam poſſunt duci infinitæ lineę rectæ: ſed ex hoc non ſequitur motui recto infinitos eſſe contrarios: ergo neque ex illo rectè colligeretur, circulari motui infinitos aduerſari.

4. argum. Contra tertiam ita argumentatur D. Thomas: Motus ad medium & a medio, ex communi conſenſu Philoſophorum, ſunt contrarij; & tamen non ſiunt ſecundum maximam diſtantiam: ergo contrarietas in motu locali non eſt ſecundum maximam diſtantiam accipienda. Probatur minor: quia in mundo maior eſt diſtantia ex vno polo ad alterum, quam a centro ad circumferentiam: cum illa porrigatur per integrum diametrum, hæc per ſemidiametrum: & tamen contrarietas in motu recto deſumitur, a diſtantia, quæ eſt inter centrum & circumferentiam.

5. argum. Denique poſtremam rationem ita impugnat Ioannes Grammaticus: Vt duo illi motus circulares ſe mutuò impedirent, ſic etiam duo motus recti per eandem lineam: ſed ex hoc non ſequitur, alterum motum rectum eſſe ſuperuacaneum: ergo neque ex illo aptè arguetur, alterum motum circularem ſuperfluum eſſe.

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum ſuperioris articuli.

HÆc tamen argumenta nihil contra Ariſtotelem concludunt. Ad primũ dicendum: nomen contrariorum accipi ab Ariſtotele 8. & 9. cap. illius libri laxiori ſignificato, videlicet pro ijs, quæ ſibi quomodolibet repugnant: hoc autem loco ſumi preſſius, quo pacto circulari motui nullus eſt contrarius. Reſpõſio ad 1. argument. Lege D. Damaſce. in Phyſ. c. 6.

Ad ſecundum: prodigalitatem, & auaritiam comparatione liberalitatis habere rationem vnius contrarij, quod communi nomine illiberalitas dici poteſt. Alij reſpondent, auaritiam duntaxat & prodigalitatem inter ſe abſolutè contraria eſſe, tanquam duo extrema; nec his liberalitatẽ perfectè aduerſari, ſed eo modo, quo colores medij aduerſantur extremis: quam imperfecta contrarietate vni multa repugnare nihil vetat.

Ad tertium reſpondet D. Thomas, lineas rectas infinitas ductas a centro ad circumferentiam æquales eſſe inter ſe, habereq; eandem diſtantiam, ac proinde eandem ſpecie contrarietatem: quare nõ ſequitur, vni motui recto diuerſos ſpecie diſtinctos contrariari. At cum infinitæ lineæ circulares neceſſario diſpares ſint, habeantque maiorem vel minorem diſtantiam, ac proinde diuerſam ſpeciem contrarietatum: rectè colligitur ex hypotheſi aduerſarij, circulari motui Ad 3. Lege ſimpliciũ hoc loco aduers° Philoponũ.

con-

contrarios eſſe infinitos ſpecie diuerſos.

Ad 4. Conſule D.Thom. huius op. lect 8. Ferrar.3. contra gent. ad c.8.

Ad quartum dicendum: contrarietatem in motu locali ſolum ſpectari penes maximam diſtantiam ſecundum lineam rectam, quæ eſt ſemidiameter mūdi, Hęc eſt enim diſtantia maxima, per quam naturaliter poteſt fieri motus rectus: non ea, quæ inter vtrumque polum extenditur.

Ad 5.

Quintū bifariā diſſoluit S. Thomas: ſed eius ſolutionibus omiſſis apertius reſponderi poteſt: cū contrarietas in rectis motibus ſecundum rectam lineā ſumatur, rectæ autem lineæ, quæ a cèntro ad circumſerentiam progrediuntur, plurimæ ſint numero inter ſe differentes fieri poſſe, vt per diuerſas illas lineas ac vias citra impedimentum contrarijs illis motibus corpora cieantur. Nec enim ad eiuſmodi contrarietatem opus eſt, ut corpora per eandem lineam ſibi inuicem occurrant, atque adeò vt ſeſe impediant. At cum circularis mòtus ſit ab eodē ad idem, ſi vnus eſſet alteri contrarius, ſeſe mutuò impedirent.

CAPVT V.

A ATque a primò conſiderandum eſt, vtrum ſit corpus quippiā infinitum, ut complures antiquorum putarunt; an id ipſum vnum quid ſit eorum, quæ fieri nequeunt. Hoc enim an illo modo res ſeſe habeat, non parum, ſed totum ad veritatis contemplationem vtique refert. Etenim hoc ferè contrarietatem omnium hiſce, qui de natura tota aliquid dixerunt, principium & fuit, & fieri ſanè poteſt. b Siquidē & paruus exitus a veritate fit hiſce, qui exorbitarunt, ſi longè progrediūtur decies millies maior: veluti ſi quiſpiā magnitudinem aliquam minimā dixerit eſſe. Hic enim minima magnitudine introducta, maximas rerū Mathematicarum vtique dimouebit. Atque huius cauſa eſt, principium vi maius quàm magnitudine eſſe. c Idcirco quod in principio paruum eſt, id in fine valdè magnum emerget. Infinitum autem & principij vim & quantitatis maximā habet: quare non eſt abſurdum, neque egreditur rationē, admirabilem differentiā eſſe ex infiniti poſitione, ſi quiſpiam ſumpſerit infinitum corpus in ratione rerū quippiam eſſe. Quamobrē a principio repetentes, de ipſo dicamus oportet.

d Omne itaq; corpus, aut ſimplex, aut cōpoſitū eſſe neceſſe eſt: quæro & infinitū ipſū, aut ſimplex aut cōpoſitū erit. Atqui patet, ſi ſimplicia ſint finita, cōpoſitū neceſſariò finitū eſſe. Quod.n. ex multitudine, finita ac magnitudine cōſtat, id & multitudine & magnitudine eſt finitū: tantū.n. erit, quāta ſunt ea ex quib. cōponitur atq; cōſtat. Reſtat igitur videre, vtrū ſimpliciū quippiam corporum infinitum magnitudine eſſe poſſit, an hoc fieri nequeat. Atque prius hoc de primo corpore viſo ac pertracto, de reliquis deinceps conſideremus. Corpus igitur quod verſatur, neceſſariò omne finitum eſſe, ex hiſce patere poteſt. Nam ſi corpus quod verſatur eſt infinitum, infinitæ profectò erunt & rectę lineę, quę è medio protrahuntur: infinitarum autem interuallum infinitum etiam eſt. Atq; interuallum linearum id dico, extra quod nulla magnitudo tangens lineas ſumi poteſt. Hoc igitur infinitum eſſe neceſſe eſt, finitarum.n. interuallum ſemper finitum erit: fieri præterea poteſt, ut eo maius ſemper ſumatur, quod datum eſt. Quare eadem eſt ratio & de ſpatio, quemadmodum numerum ex eo dicimus

Text. 34.

Text. 35.

infinitum

infinitum, quæ maximus non eſt. Si igitur fieri nequit ut infinito tranſitus fiat, atque cælum ſi ſit infinitum, interuallum etiam infinitum eſſe neceſse eſt; fieri
Text. 36. *profectò non poteſt, ut ipſum cælum verſetur. At verſari cælum videmus, rationeq́; iam definiuimus, conuerſionem corporis motionem cuiuſpiã eſſe. e Præterea, ſi a finito tempore finitum tempus abſtuleris, & reliquum finitum eſſe principiumq́; habere neceſſe eſt: ſi tempus autem ambulationis principium habet, & motionis etiam principium eſt; quare principium & magnitudinis eius erit, ſuper qua ambulatio fuit. Eadem eſt & in ceteris ratio. Sit itaque A B C linea, altera ex parte infinita, qua ipſum eſt C: & rurſus alia infinita vtraque ex parte D E. Si igitur ab A centro circulum linea A B C deſcribat, lineam ſecans D E, in orbem aliquando lata in finito tempore erit. Totum enim tempus, quo verſatum eſt cælum, finitum eſt: & id ergo tempus finitum eſt, quod eſt ablatum, in quo ſecans linea ferebatur. Erit igitur principium quoddam, quo primum A B C linea, D E lineam ſecuit: at eſſe non poteſt: non ergo fieri poteſt, ut infinitum verſetur. Quare nec mundus, ſi infinitus eſſet.*

Text. 37. f *Præterea ex his etiam patet, fieri non poſſe, ut infinitum motu ſit agitatum. Sit enim linea A quæ prope B lineam feratur, finita inquã prope finitã: ſimul igitur A linea à B, & B ab A abſoluta fore neceſſe eſt. Quantum enim alterius altera occupabit, tantum illius & altera occupabit. Si igitur ambæ in cõtrarium moueantur, citius abſoluentur; ſin altera prope manentem alterã moueatur, tardius: ſi modò eadem quod prope illam mouetur celeritate feratur.*
Text. 38. g *Verum illud eſt manifeſtum fieri non poſſe, ut finito in tempore quicquam tranſeat infinitum: tranſibit ergo in tempore infinito. Hoc enim eſt demonſtratum prius, in hiſce quæ de motu ſunt pertractata: nihil autem intereſt, finita prope infinitum feratur, an infinita prope finitam. Nam cum hæc prope vllam mouetur, & illa per hanc tranſire videtur. Similiter & ſi moueatur, & ſi non moueatur. Verum ſi moueantur ambæ, citius abſoluentur: quanquam nihil probibet, eam interdum quæ propè quieſcentem mouetur, citius quàm eam quæ prope quieſcentem mouetur, citius quàm eam quæ contra, tranſire; ſi quiſpiam eas quidem, quæ contra mouentur, vtraſque ferri tarde poſuerit: eam verò, quæ prope quieſcentem mouetur, multo celerius illis ferri. Nullum igitur rationi prorſus impedimentum afferetur, ſi prope quieſcentẽ altera moueatur; cum fieri poſſit, vt A, ſi propè B lineam moueatur, motionem & ipſum etiam ſubeuntem tardius tranſeat, uti diximus. Si igitur infinitũ eſt tempus, quo finita ſubiens motum abſoluitur, & id ſanè quo finita infinitam tranſiuit infinitum eſſe, pari ratione neceſſe eſt: Vt infinitum ergo ſit motum, minimè fieri poteſt: nam tempus fiat infinitum neceſſe eſt, etiam ſi per minimum*
Text. 39. *fuerit motum. At cælum tempore finito verſatur, totumq́; fertur in orbẽ. Quare totam eam tranſit circumferentiam quæ eſt intus, ceu A B finitã. Impoſſibile eſt ergo, id infinitum eſſe quod ſubit conuerſionem. h Præterea ut eſſe non poteſt linea infinita ex ea parte qua finis eſt, niſi ad magnitudinẽ fine careret: ſic & ſuperficies infinita eſſe non poteſt ea ex parte qua finis eſt. Cum verò fuerit terminata, nulla ex parte eſt infinita. Quadratum enim, aut circulum, aut ſphæram infinitam eſſe non dixeris, quemadmodum nec lineam bipedalem: Si*

igitur

igitur neque ſphæra, neque circulus, neque quadratum eſt infinitum: atque ſi
circulus non eſt, conuerſio non erit: & ſi infinitus non eſt, infinita non erit: ſi ip-
ſe circulus infinitus non eſt, verſari profectò corpus infinitum non poteſt. i Præ Tex.40.
terea ſi C ſit centrum, A B verò ſit infinita, & E ſit erecta ad rectos angulos
infinita, & inſuper infinita ſit C D ſubiens motum: nunquam ipſa C D ab E li-
nea abſoluetur, ſed ſemper perinde, atque A B linea ſeſe habebit; ſecat enim
in ipſo F puncto: non ergo infinita verſatur. K Inſuper, ſi cœlum eſt infinitum Tex.41.
atque verſatur, infinitum profectò finito tempore pertranſibit. Sit enim cęlum
quidem quod manet infinitum; id autem quod in hoc mouetur, æquale: quare ſi
verſatum fuerit, cum ſit infinitum: æquale ſibi infinitum tempore finito tranſi-
bit. At eſſe hoc impoſſibile dicebatur. Atqui dicere contra etiam licet. Cum fi- Tex.42.
nitum ſit id tempus in quo eſt verſatum, magnitudinem quoque finitam eſſe
neceſſe eſt eam, quam conuerſione tranſiuit, aut æquale ſibi conuerſione tranſi-
nit: & ipſum ergo cęlum finitum eſt. Corpus igitur id quod verſatur, exitu non Tex.43.
vacare, nec infinitum eſſe, ſed finem habere, ex hiſce iam quæ diximus patuit.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

ATque a primo] Explicauit hactenus, è quibus corporibus mundi moles coag- Diſcepta
mentata ſit, nimirum è quatuor elementis, & quinta ſubſtantia cęleſti: nunc quaſ tio de cor
dam Vniuerſi perfectiones, & attributa explicanda aggreditur. Ac primum diſquirit, pore infi-
num aliquod corpus infinitum exſtet, vt plerique Veterum exiſtimarunt: monetque nito, num
haud paruam huiuſce diſceptationis vtilitatem futuram; quòd hinc principium omni- fit.
nium diſſenſionum, quæ olim viguerunt, ductum fuerit.

b Siquidem, & paruus] Quanti interſit ad veri cognitionem, quidnam circa infini-
tum ſtatuatur, ex eo oſtendit: quia paruus error in principio in fine magnus euadit;
ſiquidem omnia ſubſequentia dependēt a principijs. Quod illuſtrat exemplo eorum,
qui inſectiles magnitudines inuexerunt, vt Democritus: poſita enim minima quanti-
tate, quæ in minorem diuidi nequeat, euertuntur plurima effata Mathematicorum, iu-
bentium lineam datam ſecari in duo media.

c Idcirco quod in] Eius quod dixerat cauſam eſſe ait: quia principia etſi mole par- Principis
ua, virtute magna ſunt; vt in ſeminibus, alijſque eiuſmodi rebus cernere eſt. Veteres mole par
autē Philoſophi, qui infinitum poſuere, principium id eſſe prædicabant, vt lib. 3. Phy ua virtu-
ſicæ auſc. fuſius explicatum fuit. Quòd ſi etiam principia, quæ quantitate parua ſunt, te magna
tantum momenti habent: vtique multo maius habebunt, quæ non virtute tantum, ſed
magnitudine etiam valent vt infinita.

d Omne itaque corpus] Cum omne corpus è numero ſimplicium, aut compoſitorum
ſit, oportet infinitum corpus, ſi detur, aut ſimplex eſſe, aut compoſitum: oportet item,
ſi corpora ſimplicia & numero & mole circumſcripta ſint, omne compoſitum pari cir-
cumſcriptione definiri, nec enim compoſitum quātitatem ſimplicium excedere valet. Nullū da
Oſtenſum autem ſuperius eſt, corpora ſimplicia certo numero comprehendi: quia nul ri corpus
lum præter ea quæ recenſita ſunt eſſe poteſt. Tantum ergo reſtat excutiendum, ſitne infinitū.
aliquod corpus ſimplex infinitæ extenſionis, an non? Negatiuam partem veram eſſe ait 1. ratio.
Ariſtoteles: atque inprimis hoc capite ſex rationibus ſuadet, nullum corpus ſimplex,
quod in orbem agitetur, infinitum eſſe poſſe. Nam ſi v.g. cœlum infinitum eſſet, lineæ
A B à centro ductę eſſent infinitæ, vtpote per infinitam magnitudinem porrectæ: præ-
terea ſpatiū inter lineas ſurſum infinitudinē haberet: ſicq; vt linea A perueniret ad lo
cū lineæ B. oporteret infinitum interuallū percurri. Quare cum infinitum percurri ne
queat, circumuolui cœlum non poſſet: quod tamen ſenſui & experientiæ repugnat. Infinitū

e Præterea ſi a finito] Duplicem hypotheſim præmittit. Vnam: Si a tempore infinito nō poteſt
auferatur tempus finitū, id quod remanet finitū eſſe debere. Alteram: tēpus, motū & decurri.
mobile parem conditionem ſubire, quoad finitum & infinitum. Ex his rationem ſecū- 2. ratio.

dam ita componit: Si cœlum infinitum eſſet, non poſſet conuerſionem ſuam conficere ſpatio viginti quatuor horarum, vt ex ſecunda poſtulatione liqueat: atqui conficit, vt ſenſu patet: non eſt igitur infinitum. Maiorem probat: nam ſi lineam A B C, infinitam verſus C fingamus egredi a cẽtro, cieriq; ad motum corporis: ſitque alia linea ex vtraque parte infinita D E quæ quieſcat: tunc linea prior, motu corporis circularis in orbem agitata, poſteriorem quieſcentem aliquando pertinget. Quare infinitum ſpatium finito tempore conficietur, quod abſurdum eſt. Imò quòd nec per aliquam partem ſpatij moueri queat, ex ſuperiori ratione manifeſtè patet. Quòd ſi quis obijciat cum Xenarcho: in corpore infinito non dari centrum, cum neque detur circumferentia, ad quã lineæ a centro ductæ æquales maneant, proindeque Ariſtotelis probationem futilem eſſe. Occurrendum, in corpore infinito non dari centrũ poſitiuè, quod in corpore circulari vnicum eſt, & circumferentiam requirit: ſed negatiuè, quia in eo nõ magis vnum punctum quam aliud, ſed quodlibet ſubit vicem centri; quia nullum magis vergit ad extremum, quàm aliud in corpore, quod extremo caret, quale eſt infinitum. Lege D. Tho. hoc loco, & ea quæ in hanc ſententiam ſcripſimus lib. 3 Phyſ. c. 8. q. 1. art. 4.

Occupatio.

f Præterea ex his] Accedit ad tertiam rationem: prius tamen ſupponit, ſi duæ lineæ finitæ iuxta ſe collocatæ ſint, & ambæ in contrarium ferantur, aut vna quieſcente, altera motum ſubeat, pariter ſeſe debere abſoluere, mutuoque diſiungi: quia nimirũ quantum illa ex hac, tantũ hæc ex illa occupabit. Quare diuellantur ſimul neceſſe eſt: quãuis celerius vtraque mota, quàm altera quieſcente.

Motus quo mouent duæ lineæ finitæ iuxta ſe poſitæ.

g Verum illud eſt] Accommodat id, quod proximè ſumpſit de duabus lineis, quarum altera finita ſit, altera infinita: docens ſiue infinita quieſcat, ſiue moueatur, vtramque pariter ſeſe conficere debere: eo tamẽ diſcrimine, quod fieri non poſſit, vt linea infinita tempore finito pertranſeatur: proindeq;, vt linea finita infinitam abſoluat, opus ſit tempore infinito, quod 6. Phyſ. auſc. lib. oſtenſum fuit. Nec quicquam refert, vtrum finita linea per infinitam, an infinita per finitam commeet. Cum enim linea infinita deferatur per finitam, nihil intereſt moueaturne finita linea an quieſcat: eſto ſi finita moueatur ſicuti & infinita, minus temporis conſumendum ſit. Vnde manifeſtum eſt, etſi linea finita quieſcat, idem valere tranſiri finitam ab infinita, atque infinitam a finita. His poſitis, oſtendit non poſſe corpus infinitum circulo moueri: atque ita corpus cœleſte, quod videmus in orbem agitari, non eſſe infinitum. Poteſt autem tota probatio ad maiorem perſpicuitatem in hanc rationem breuiter colligi: Si cœlum eſſet infinitum, non percurreret corpora ſua concaua ſuperficie contenta, niſi tempore infinito, ſiue ea moueri quis dicat, ſiue quieſcere: hoc autem experientiæ repugnat, cum videamus cęlum vigintiquatuor horarum ſpatio circulum abſoluere: igitur cœlum finitum eſt.

3. ratio.

4. ratio. h Præterea vt eſſe] Quarta ratio: Nihil quod terminis clauditur eſt infinitum: atqui omne corpus clauditur terminis, cum nullum ſit quod figura careat: igitur nullum corpus eſt infinitum. Quare nec erit corpus vllum circulare carens fine: nec dabitur motus circularis infinito corpori conueniens.

5. ratio. i Præterea ſi C ſit] Quinta ratio eſt: Imaginemur, inquit, in corpore infinito circulari lineam vnam A B infinitam, tranſeuntem per centrum: item lineam C D ſimiliter infinitam, ſed extra centrum: præterea lineam E, terminatam quidem centro, ſed inde in infinitum erectam, & ſecantem lineam C D. Si linea E moueatur alijs duabus quieſcentibus, nunquam poterit abſoluere lineam C D, cum ſit infinita, ſed ſemper eam in alio & alio puncto continget. Nunquam ergo circulare corpus motum perficiet.

6. ratio. K Inſuper ſi cœlum] Sexta ratio, quam ante perſtrinxerat, ita concluditur: Si cęlum eſt infinitum, etiam tempus quo voluitur erit infinitum: hoc autem ſenſui repugnat: non igitur cœlum infinitum eſt. Deinde monet, valere etiam hanc rationem è conuerſo. Nam ſi tempus, quo cœlum in orbem vertitur eſt finitum, etiam cœlum ipſum finitum erit: reſpondent enim ſibi mutuo quoad menſuram, tempus & mobile; vt ex ijs, quæ lib. 6 Phyſ. dicta ſunt patet.

CAPVT VI.

AT a verò neque id quod è medio, neque id quod ad medium fertur, infinitionem ſubit. Latione enim eas, quibus ſurſum itur, atque deorſum, contrarias eſſe conſtat. Contrarijs autem contraria loca petuntur: atque contrariorum ſi alterum definitum eſt, & alterum definitum erit. Medium verò eſt definitum: nam ſi vndeuis deorſum feratur id, quod ſub omnibus collocatur, fieri non poteſt, vt vltra mediũ ipſum progrediatur. Cum igitur medium ſit definitum, & ſuperum locum definitum eſſe neceſſe eſt. Quòd ſi loca ſunt definita atque finita, & corpora ſanè erunt finita. Præterea ſi ſuperius ac inferius locus eſt definitus, & id quod eſt inter hoc definitum eſſe neceſſe eſt. Nam ſi definitum non eſt, motus infini- Tex.44. tus erit profectò. Hoc autẽ impoſſibile eſſe antea demonſtrauimus: ergo mediũ ipſum eſt definitum. Quare & id corpus definitum eſt ſanè, quod in hoc eſt, aut eſſe poteſt. Ad id corpus, quod ſurſum & deorſum fertur, in hoc eſſe poteſt. Tex.45. Tex.46. Aliud enim è medio, aliud ad mediũ ferri ſuapte natura poteſt. Ex his igitur patet, corpus infinitum in ratione rerum eſſe non poſſe. b Et inſuper ſi pondus Tex.47. non ſit infinitum, neque quicquam horum corporum infinitum eſſe profectò poteſt. Infiniti namque corporis pondus infinitum eſſe neceſſe eſt: eadem fuerit ratio, & de corpore leui. Nam ſi eſt grauitas infinita, eſt & leuitas infinita: ſi id eſt infinitum, quod ſuper omnia eminet. Quod c quidẽ ex hiſce patere poteſt: ſit enim finitum, atque ſumatur infinitum quidem corpus A B, pondus autem ipſius C: ab infinito igitur magnitudo finita auferatur B D, atque pondus ipſius ſit E: ipſum igitur. E põdus minus erit ipſo põdere C: minoris enim magnitudinis pondus minus nimirũ eſt. Minus itaque pondus maius menſuret numero aliquo repetitum. At vt minus ſeſe habet ad maius, ita B D ſeſe habent ad B F magnitudinẽ. Fieri enim poteſt, vt quantauis ab infinita auferatur. Si igitur magnitudines ſimilitudinẽ rationũ ſubeunt cum ponderibus, & minus pondus minoris eſt magnitudinis, maius etiam magnitudinis erit maioris; ęquale ergo finiti pondus erit ac infiniti. Si maioris prӕterea corporis maius eſt põdus, ipſius B D pondus maius erit pondere corporis ipſius B F. Quare finiti pondus maius erit pondere infiniti. Inæqualium etiam magnitudinum idẽ fuerit pondus: finitum enim ac infinitum inęqualia eſſe conſtat. d Nihil autem intereſt, Tex.48. commenſurabilia ipſa pondera, an incommenſurabilia ſint. Etenim eadem erit ratio ſi incommenſurabilia ſint: veluti ſi E pondus, menſuram C pondus ter repetitis exſuperet. Nam ſi tres totæ magnitudines B D ſumantur, pondus ipſarum maius erit pondere C. Quare idem eueniet impoſſibile. e Præterea fieri Tex.49. poteſt, vt commenſurabilia ipſa ſumantur. Nihil enim intereſt, à pondere, an a magnitudine initium fiat: veluti ſi E pondus cõmenſurabile ſumatur ipſi pondeꝛi C, atque ab initio ea magnitudo auferatur, quę habet ipſum E pondus, ceu B D. deinde allata fuerit alia magnitudo, ceu B F, ad quam ita magnitudo ſeſe habet, vt pondus ſeſe habet ad pondus. Fieri enim poteſt, vt ſi magnitudo A B ſit infinita, quantauis ab ea magnitudo auferatur. His enim ſumptis, tam ma-

gnitudines quàm pondera inter ſeſe ſanè commenſurabilia erunt. f *At vero ni-*
Tex. 50. *hil ad demonſtrationem etiam refert, ſimilis ipſa magnitudo ponderis ac diſſi-*
milis ſit: ſemper enim æqualis corpora ponderis magnitudinis ipſius B D ponde
ri, quotquot vis ab infinito ſumere, aut auferendo, aut addendo licet. Quare pa-
tet ex his quæ diximus, corporis infiniti pondus finitum non eſſe: erit igitur infi
Tex. 51. *nitum. Quòd ſi hoc eſſe non poteſt, nec infinitum quicquam in ratione rerum*
corpus etiam eſſe poteſt. g *Atqui pondus infinitum quid in ratione rerum eſ-*
ſe non poſſe, ex hiſce patere poteſt. Si enim tantum pondus per tantum ſpatiũ
hoc in tempore motu cietur, tantum & inſuper in minore ſanè mouebitur. At-
que tempora rationem eam, quam habent pondera, contra ſanè habebunt. Ve-
luti ſi dimidium pondus hoc in tempore mouetur, duplum in dimidio huiuſce
mouetur. Præterea pondus finitum omne finitum ſpatium finito quodam in tẽ-
Tex. 52. *pore tranſit.* h *Quę cum ita ſint, ſi quippiam pondus ſit infinitum, moueatur*
ipſum, & non moueatur neceſſe eſt. Moueatur enim neceſſe eſt quo tantũ eſt
quantum finitum: & inſuper non moueatur rurſus neceſſe eſt, quo exceſſuum
quidem ratione ipſum moueri oportet, contraque maius in minore moueri. Ratio
Tex. 53. *verò infiniti nulla eſt ad finitum. Temporis autem minoris eſt ad maius tem-*
pus finitum, ſed in minore ſemper: minimum autem non eſt. i *Neque ſi eſſet,*
vtilitas vlla eſſet. Sumptum enim fuiſſet quippiam finitum maius in eadem ra
tione, in qua reſpectu temporis infinitum ad minus eſſet. Quare æquali in tem-
Tex. 54. *pore per ſpatium ęquale finitum ac infinitum vtique moueretur. At fieri non*
poteſt. At neceſſe eſt ſi infinitum quantouis finito, tamen tempore moueantur,
aliud etiam pondus finitum in hoc eodem per ſpatium finitum quoddam moue
ri. Impoſſibile eſt ergo pondus infinitum eſſe, & ſimiliter leuitatem. Et corpora
ergo infinitum pondus habentia leuitatem, vt in ratione rerũ eſſe non poſſunt.
K *Patet igitur, corpus infinitũ non eſſe: etſi hoc modo contẽplatio de ipſo fiat*
per rationes particulares; & ſi vniuerſaliter conſideretur, non ſolum per ratio
nes eas, quæ in ſermonibus de principijs à nobis ſunt dictæ. Determinatum eſt
enim et illo in loco de infinito vniuerſaliter, prius quomodo eſt, & quomodo nõ
Tex. 55. *eſt: ſed etiam nunc alio modo.* l *Poſt hęc autem conſiderandum eſt, ſi infini-*
tum quidem vniuerſum corpus non ſit, tantum ſit, vt plures ſint cæli. Forſitan
enim hoc quiſpiam dubitauerit nihil obſtare, vt hic qui nos circundat mundus
eſt conſtitutus, ſic & plures alios eſſe cælos; plures quidem vno, non tamen in-
finitos. Prius autem vniuerſaliter de infinito dicamus.

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Nullũ dari elemẽtum infinitum.

AT a verò neque] Quod proximo capite de cœleſti corpore aſtruxerat, id nunc de elementis confirmat: videlicet nullum eorum eſſe infinitum. Et quia elementorũ duo ſunt extrema, ignis, & terra; duo media, aer & aqua: de extremis priori loco differit. Argumentatur igitur hunc in modum. Quorum loca ſunt finita, ea ipſa finita eſſe neceſſe eſt: ſed ignis, & terræ loca ſunt finita: ergo ignis etiam & terra finita ſunt. Minorem probat: nam loca ignis & terræ ſunt contraria: contrariorum verò ſi vnum finitum eſt, alterum ſimiliter finitum eſſe oportet: ergo cũ terrę locus ſit finitus, locus etiam ignis finitus erit. Eſſe autem locum terræ finitum, ex eo conſtat: quia finitum dicitur, vltra quod progredi non licet: at terram ſic in infimo loco eſſe, vt vltrà

eum progredi nequeat, ea ratio conuincit: quia ſi vlterius moueretur, cœlum petea
ret atque ita aſcenderet; quod illius naturæ repugnat. Quare finitus eſt terræ locus:
atque adeo & ignis, qui illi contrarius eſt. Quòd ſi duo illa loca finita ſunt, multo ma-
gis finita eſſe oportebit ea, quę medio continentur: cum ab extremis coerceantur, & ab
extremo ad extremum non niſi per medium venire liceat: tum quia ſi ipſa media infi-
nita eſſent confici nunquam poſſent, ſicque ab extremo ad extremum nunquam accede
retur. Nec corpora leuia ſurſum, aut grauia deorſum tenderent, fruſtraque illis indita
eſſet a natura inclinatio ad ea loca occupanda.

b Et inſuper ſi pondus] Quemadmodum ex locorum, quæ elementis conueniunt cir
cumſcriptione, eorum finitudinem oſtendit: ita nunc eandem variè perſuadet ex finita
re motricium virtutum, quæ eiſdem competunt. Nam ſi aliquod elementum eſſet infi-
nitum, polleret infinita grauitate & leuitate. Quam illationem probat alijs quatuor ſe
quẽtibus. Abſurdum verò eſſe, dari grauitatem & leuitatem infinitam poſtea oſtẽdet.

c Quod quidem ex hiſce] Infiniti corporis, quod rectis lineis fertur, interminatam
atque infinitam grauitatem eſſe debere, ex eo probat: quia alioqui tria ſequerentur in
commoda. Primum: finiti, & infiniti eandem grauitatem eſſe poſſe. Secundum: finiti
poſſe maiorem eſſe grauitatem. Tertium: inæqualium magnitudinum (intellige, vnde-
quaque ſimilium) poſſe eſſe parem grauitatem.

Non poſſe corpus quod recto motu fertur infinitā habere grauitatem.

d Nihil autem intereſt] Conaretur fortaſſe quis Ariſtotelis demonſtrationem elude
re, & incommoda illa vitare: propterea quòd non videantur ea ſequi, niſi poſitis graui
tatibus commenſuratis, cum videlicet aliqua pars aliquoties repetita totum reddit, vt
vnitas binarum. At non ſemper ita ſe habere quantitatem minorem, comparatam cum
maiori: nec enim ternarius repetitus ex æquo reddit octonariũ, ſed ipſum excedit. Re-
ſpondet dupliciter. Primùm: nihil ad vim propoſitæ rationis differre, vtrum duæ graui
tates, de quibus loquebatur, ita ſibi commeſurẽtur, vt minor repetita maiorem dime
tiatur, aut exuperet. Semper enim colligitur, grauitatem magnitudinis finitæ habere
proportionem ad grauitatem infinitæ magnitudinis: quod abſurdum eſt.

Excluſio cauilli.

e Præterea fieri] Secundo reſpondet: poſſe nos in prędicta demonſtratione ſumere
duas grauitates commenſuratas: quia à grauitate infinitæ magnitudinis licet, prout
libuerit, hanc aut illam partem accipere, cum qua aliam ei æqualem è magnitudine fi-
nita conferamus, qua identidem ſumpta abſoluatur grauitas molis infinitæ.

f At verò nihil] Alterum cauillum excludit: Diceret quis, Ariſtotelem ſuppoſuiſſe,
magnitudines earumq; grauitates eandem inter ſe habere rationem. At enim id, eſto
in corporibus ſimiliarium partium ſeruetur, non ſeruari tamen in corporibus partium
diſſimiliarium, quæ diuerſas affectiones vendicant. Occurrit Ariſtoteles, nihil attine-
re, ſiue magnitudo homogenea, ſiue heterogenea ſit. quia integrum nobis erit, è corpo
re infinito maiorem aut minorem partem, adijciendo; vel detrahendo accipere; ita vt
vna aut multæ illius portiones ſumãtur, quæ tantundem habeant grauitatis, quantum
ea quæ ex infinita magnitudinę ad comparationem excerpitur.

Refutatio alterius cauilli.

g Atqui pondus] Oportere, inquit ex ijs quæ ſequuntur planum fieri, non dari infi-
nitam grauitatem. Primumq; tres hypotheſes ſubijcit, quarum prima eſt Si tanta hæc
grauitas mouet pręfinitam magnitudinem determinatò tempore, neceſſe eſt grauita-
tem maiorem (hoc enim ſignificant illa verba contextus, [tantum] & [inſuper,] ſeu &
[aliquid amplius] mouere eandem magnitudinem breuiori temporis ſpatio. Secunda
quę ex priori ſequitur, ita habet: Quam proportionem inter ſe grauitates obtinent, eã
dẽ vice verſa ſeruant tpa: ita vt, ſi ſimpla grauitas hoc tẽpore, dupla in dimidio illius
moueat. Tertia eſt: Finita grauitas mouet per ſpatiũ finitę magnitudinis finito tẽpore.

1. hypotheſis. 2. hypotheſis.

h Quę cum ita] Colligit, ſi infinita grauitas ponatur, danda eſſe duo contradicentia
ſimul vera: quia nimirum eius interuęntu corpus mouębitur & non mouebitur. Moue-
bitur, quia ſi hęc tanta grauitas mouet finito tẽporę, maior ciebit velocius, ac breuiori
ſpatio temporis: vt conſtat ex prima hypotheſi. Cum ergo infinita grauitas maior ſit
quàm finita, ſi finita mouet certo tempore per determinatum ſpatium conſequẽs eſt,
vt infinita tãtundẽ moueat, & adhuc amplius: nimirũ vel per maius ſpatiũ æquali tpe
vel per æquale ſpatium tempore minori: vt ex tertia hypotheſi liquet. Rurſus verò,

3. hypotheſis.

quod infinita grauitate non poſſit corpus moueri, patet ex ſecūda hypotheſi: Oportet enim maiorem grauitatem ſeruata proportione velocius mouere. Quare cum nulla ſit comparatio inter finitam, & infinitam grauitatem, nulla erit etiam inter tempus quo mouetur corpus infinitæ grauitatis, & tempus quo mouetur corpus grauitatis finitæ: pro indeque ſi corpus certo tempore mouetur à grauitate finita, mouebitur in minimo ab infinita. Minimum autem non datur, quia omne tempus poteſt in minores partes ſecari: mouebitur ergo in inſtanti, ſeu potius non mouebitur, cum repugnet, motū qui natura ſua ſucceſſiuus eſt momento peragi.

Non dari minimū tempus.

i Neque ſi eſſet] Non poſſe dari tempus minimum, quo infinita grauitas moueat, ex eo cōcludit: quia adhuc inter minimum illud tempus, & inter id quod finita grauitas conſumit, eſſet proportio: at hoc non minus repugnat, quam inueniri comparationem magnitudinis inter grauitatem finitam, & infinitam.

K Patet igitur] Ex dictis colligit, non poſſe dari infinitum corpus, ſiue ſpectemus peculiares rationes, hoc eſt, minus communes, quæ hoc loco allatæ ſunt ex ſingulis motibus, nempe recto, & circulari; & ſingulis corporibus, nimirum cœleſti, & elementari: ſiue vniuerſales, quæ tertio Phyſ. pertractatæ fuerunt, quibus etiam alias inferius adiungit.

l Poſt hæc autem] Inquirendum ſibi ait, vtrum, licet totum vniuerſi corpus non ſit infinitum, tantam nihilominus magnitudinem, & varietatem habeat, vt plures mundi ſimul cohæreant; prius tamen communibus rationibus pergit oſtendere, nullum dari infinitum corpus, vt inde ad inſtitutum procedat.

CAPVT VII.

Tex. 56. *OMne a itaque corpus, aut finitum, aut infinitum eſſe neceſſe eſt.*
Et ſi infinitum eſt, aut ſimilium, aut diſſimilium partium eſſe.
Et ſi diſſimilium partium eſt, aut ex finitis ſpecie, aut ex infinitis
Text. 57. *conſtare. Patet igitur, ex infinitis conſtare non poſſe: ſi quiſpiam*
nobis primas ſuppoſitiones manere ſinat. Nam ſi primi motus fi-
niti ſint, ſpecies quoq; ſimplicium corporum finitas eſſe neceſſe eſt. Etenim ſim-
plicis quidem corporis motio ſimplex eſt: ſimplices autem motiones finitæ ſunt,
atque omne naturale corpus motionem habere neceſſe eſt. b *At verò ſi infinitū*
ex infinitis erit, & quamque partium infinitā eſſe neceſſe eſt (dico autem aquā
vel ignem) at hoc eſſe non poteſt. Demonſtratum eſt enim, neque pondus, ne-
Text. 58. *que leuitatem in ratione rerum infinitam eſſe.* c *Præterea loca quoque ipſa-*
rum magnitudinum infinita eſſe neceſſe eſt. Quare & motus omnium infinitos
eſſe: hoc autem eſſe nequit, ſi primas ſuppoſitiones poſuerimus veras eſſe; &
neque id quod deorſum, neque id quod ſurſum fertur, in infinitum moueri poſ-
ſit. Impoſſibile eſt enim, fieri id quod ortum ſubire non poteſt, tam in qualitate,
quàm in quantitate, quam etiam in vbi. Dico autem hoc pacto, ſi impoſſibile
eſt album quippiam fore, aut pedale, aut in Aegypto: & fieri quicquam horum
impoſſibile eſt. Impoſſibile eſt igitur, & illuc etiam quicquam ferri, quò nullum
corpus peruenire poteſt ſubiens lationem. d. *Præterea etſi ſeiuncta ſunt, non*
Text. 59. *minus tamen hiſce, qui eſt ex omnibus, ignis infinitus eſſe poteſt.* e *At corpus*
Text. 60. *eſt id, quod omni ex parte dimenſionem habet. Quare qui fieri poteſt, vt plura*
quidem ſint diſſimilia, vnumquodque autem ipſorum ſit infinitum? omni enim
Text. 61. *ex parte quodque infinitum eſſe oportet.* f. *At verò neque ſimilium partium*
infinitum eſſe poteſt. Primò enim eſt alius præter hos motus: horum igitur vnum

habebit.

habebit. Quòd ſi hoc conceditur, eueniet ſanè, grauitatem aut leuitatem infinitam in ratione rerum eſſe. Atqui impoſſibile eſt id quod verſatur infinitū eſſe: fieri enim non poteſt, vt infinitum ipſum verſetur; nihil enim intereſt, hoc an cœlum infinitum eſſe dicatur: hoc autem demonſtratum eſt impoſſibile eſſe.

g *At verò fieri omnino non poteſt, vt infinitum habeat motum: aut enim ſecundum naturam, aut vi motus ciebitur. Atque ſi vi moueatur, eſt ipſius profectò, & ſecundum naturam motus: quare & locus proprius alius erit, ad quem ipſum ſuapte natura feretur, at hoc impoſſibile eſſe conſtat.* Text. 62.

h *Omnino autem fieri non poſſe, vt infinitum à finito patiatur, aut in quippiam finitum agat, ex hiſce patere poteſt. Sit enim infinitum quidem A, finitum autem B, & tempus, in quo finitum mouit ac infinitum eſt motum, C. Si igitur ipſum A calefactum eſt, aut pulſum à B, aut aliud quippiam paſſum in tempore C, ſit D ipſo B minus; atque minus æquali in tempore moueat minus: ſit autem E ab ipſo D alteratum. Quod igitur D eſt ad B, id ipſum ad finitum aliquod erit, puta F. Atque alterare ponatur æquale quidem æquali in tempore æquale, minus autem in æquali minus: & maius etiam maius: atque tantum ſanè, quantum ratio flagitabit, quam habet maius ad minus: a nullo ergo finito vllo in tempore mouebitur infinitum. Minus enim aliud æquali in tempore à minore mouebitur, ad quod id quod rationem ſubit finitum nimirum erit. Infinitum enim ad finitum nullam rationem ſubire poteſt.* Text. 63. Text. 64. Text. 65.

i *At verò neque infinitum vllo in tempore finitum mouebitur. Sit enim infinitum quidem A, finitum verò B, tempus autem C: igitur D in C tempore minus B ipſo mouebit: ſit illud F, atque quam rationem B totum habet ad F, eam habet E ad D. Ergo E mouebit ipſum B F in tempore C: finitum ergo & infinitum æquali tempore alterabunt: at fieri non poteſt.*

Supponebatur enim maius minore in tempore alterare: atque tempus ſumptum idem faciet ſemper: quare nullum erit tempus, in quo mouebit. K *At verò fieri non poteſt, vt tempore infinito moueat, aut etiam moueatur: finem enim non habet: actio autem atque paſſio habent. Atqui neque fieri poteſt, vt infinitum ab infinito aliquid patiatur. Sit enim tam A quàm B infinitum, C D autem tempus in quo paſſum eſt B ab A: pars igitur infiniti, quæ eſt E, quoniam totum B fuit paſſum, non æquali tempore paſſa eſt idem. Supponatur enim, minus tempore minori moueri: ſit E motum ab A, in tempore D F. Quod igitur eſt ipſum F D ad C D, id eſt ipſum E ad quippiam finitum ipſius B: hoc igitur ab A in C D tempore motum eſſe neceſſe eſt. Supponatur enim, ab eodem in maiore tempore atque minore maius minus ve pati: quæ quidem diuiſæ ſunt per temporis diuiſionem.* Tex. 66.

Nullo ergo tempore finito infinitum ab infinito moueri poteſt: infinito ergo. Sed infinitum quidem tempus finem non habet: id autem quod eſt motum habet. Si igitur omne ſenſibile corpus actiuam, aut paſſiuam, aut vtramque potentiam habet: impoſſibile eſt, corpus infinitum ſenſibile eſſe. l *At verò quæ corpora etiam ſunt in loco, omnia ſenſibilia ſunt. Non ergo corpus vllum extra cœlum infinitum erit: at neque etiam finitum. Nullum ergo corpus omnino eſt extra cœlum. Nam ſi intelligibile ſit, erit ſanè in loco. Extra enim & intus* Tex. 67. Tex. 68. Tex. 69.

locum ſignificat. Quare ſenſibile corpus erit: ſenſibile autem nullum eſt non
Text. 70. *in loco.* m *Licet etiam & rationes afferre ad artificem differendi magis accommodatas. Neque enim verſari poteſt infinitum, ſi ſit ſimilium partium; quippe cum non ſit medium infiniti, id verò quod verſatur circa medium moueatur: neque recta moueri; oportebit enim alium tantum infinitum eſſe locum ad quem ſuapte natura mouebitur, & alium item tantum ad quem pręter na-*
Text. 71. *turam feretur.* n *Pręterea, ſiue natura motum habeat recta pergendi, ſiue vi moueatur, vtroque profectò modo mouentes vires infinitas eſſe oportet. Vires enim infinitæ ſunt infiniti, & infiniti vires ſunt infinitæ: quare & id quod mouet infinitum eſſe neceſſe eſt. Eſt autem in hiſce, quæ de motu ſunt dicta, ratio quædam, qua demonſtratur, nihil finitorum potentiam infinitam, neque quicquam infinitorum finitam habere. Si igitur erit id quod ſecundum naturam mouetur, & pręter naturam moueri poteſt, erunt infinita duo: id, inquam, quod*
Text. 72. *ſic mouet, & id quod mouetur.* o *Praterea quod eſt id, quod infinitum mouet? Nam ſi ipſum ſe ipſum mouet, animatum erit profectò: hoc autem quonam pacto infinitum animal eſſe poteſt? ſin aliud quippiam eſt, duo erunt infi-*
Text. 73. *nita profectò; id, inquam, quod mouet, & id quod mouetur forma potentiaque diuerſa.* p *Si vniuerſum autem non ſit continuum, ſed (vt Democritus dicit ac Leucippus) corpora vacuo ſint diſtincta, vnum omnium eſſe motum neceſſe eſt: ſunt enim figuris diſtincta. Naturam autem ipſorum vnam inquiunt eſſe, perinde atque ſi quodque ſeparatum aurum eſſet. Horum autem vti diximus eundem motum neceſſe eſt. Quò namque vna gleba fertur, eò & vniuerſa terra mouetur: & totus ignis atque ſcintilla eundem ad locum feruntur. Quare ſi cuncta pondus habent, nullum corpus leue ſimpliciter erit: ſi cun-*
Text. 74. *cta ſint leuia, nullum erit particeps grauitatis.* q *Pręterea ſi pondus habent, vel leuitatem, aut vltimum quid vniuerſi, aut medium erit. Hoc autem eſſe nequit, quippe cum ſit infinitum: omnino autem vbi medium non eſt, aut vltimum, neque hoc quidem eſt ſupra, hoc autem infra, & nullus lationis locus corporibus erit. At hic ſi non ſit, motus non erit: moueantur enim aut ſecundum naturam, aut pręter naturam, neceſſe eſt. Hac autem definita ſunt proprijs alie-*
Text. 75. *niſque locis.* r *Pręterea ſi vbi præter naturam manet quippiam, aut quò fertur, illum alij locum cuipiam competere natura neceſſe eſt: quod quidem ex inductione patere poteſt, non omnia ſanè pondus, aut leuitatem habere, ſed quędam habere, quædam non habere neceſſe eſt. Vniuerſi igitur corpus infinitum non eſſe, ex his quæ diximus patet.*

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

OMne a itaque corpus] Vt argumento à motu locali deſumpto probet, non exſtare corpus infinitum, tres præmittit corporum diuiſiones: deinde ita argumentatur: Species motus ſimplicis quo ad locum itur, ſunt certo numero comprehenſæ, vt conſtat ex ijs quæ initio huius libri tradita ſunt: ergo & corpora ſimplicia certo numero continentur, alioqui aliqua eſſent corpora, quæ proprio motu carerent, cum tamen vnicuique corporis ſuus motus debeatur.

b. At vero ſi infinitum] Tribus rationibus oſtendit, non poſſe dari corpus infinitum,

ex diſſimilibus partibus conſtitutum. Prima ratio eſt: quia oporteret eius partes (intellige, vel ſaltem vnam aliquam ex ijs) in immenſum porrigi, atque ita infinita pollere grauitate, quod ſupra confutatum fuit.

c Preterea loca] Secunda ratio eſt: quia ſi partes totius infiniti magnitudine infinita prędıtæ ſint, oportebit ĕt loca infinitā capedinē habere: ſiquidē loca oīa rebus contentis paria ſunt. Quare & motus partiū infiniti erunt: quod tamē fieri nō pōt, ſi vera ſunt quæ fuere ſuperius demōſtrata; videlicet nihil poſſe ſurſū, aut deorſū in infinitū moueri, eò q̃ locus ſuperus, & infimus determinati ſint. Addit commune id eſſe omnibus motibus, ac mutationibus, ut id, quod eſt impoſſibile factum eſſe, impoſſibile ſit ĕt fieri. Nā v.g. ſi leo non poteſt eſſe particeps intelligentiæ, certè nec intelligentiæ particeps fieri poteſt. Itē, ſi coruus non poteſt eſſe albus, nec poterit albeſcere. Si Tagus nequit eſſe in Ægypto, nec eò à natura feretur: cum natura nihil fruſtra aggrediatur.

Locus & res locata æqualitatem inter ſe habēt.

d Præterea etſi] Diceret quis, non dari corpus aliquod infinitum continuum, ſed conſtans infinitis partibus diſcretis: quo pacto Democritus poſuit infinita corpuſcula inſectilia. Occurrit Ariſtoteles, nihil differre ſi eæ partes continuæ, aut diſcretæ ſint: cum ex illis, vtcunque ſe habeant, infinita moles conſurgat.

Refutatio cauillationis.

e At corpus eſt id] Tertio concludit, non poſſe dari corpus infinitum diſſimilariū partium. Nā corpus tribus conſtat dimenſionibus, longitudine, latitudine, & profunditate. Quare ſi ignis v.g. infinitus ſit omnes loci differentias occupabit: proindeque nullum cęteris corporibus ſpatium relinquet.

Nō poſſe exiſtere corpus infinitū partium diſſimilariū.

f At verò neque] Oſtēdit, non poſſe dari corpus infinitū ſimiliū partiū. Primū, quia oporteret cōuenire illi aliquē localē motū, vel rectū, vel circularem, quod tamen repugnat: ſi enim corpus infinitū rectà moueretur, haberet infinitā grauitatē, quod paulo ante impugnatū fuit: in gyrū, ſequerētur ea abſurda, quæ ſuperius explicata ſunt.

g At verò fieri omnino] Idem concludit ex eo, quia tale corpus infinitum ſimilium partium, vel moueretur ſecundum naturā, vel per vim. Non ſecundum naturam, quia darentur duo loci infiniti: vnus quem occuparet, alter ad quem tenderet; quod nō minus repugnat, quàm dari ſimul duo infinita corpora. Non per vim, quia conueniret ei aliquis motus naturalis: ex quo idem abſurdum exſteret: nullo igitur pacto corpus infinitum in rebus dari poteſt.

h Omnino autem] Perſequitur inſtitutum, probans corpus infinitū, neque infinitum āgere, neque ab eo pati poſſe. Interponit autem huius rei demonſtrationi quædā poſtulata, quibus tota probatio innititur. Primum eſt: Si id quod mouet æquali virtute & magnitudine præditum ſit, parem magnitudinem eodem tempore mouebit. 1. Poſtulatio.
Secundum. Si id quod mouet, tam virtute, quàm mole minus ſit, eodem tempore mouebit magnitudinem minorem. 2.
Tertium: Id quod minus eſt, pari tempore minus mouet; & quod maius eſt, itidem maius; ſed tantum, quanta eſt maioris ad minus proportio. 3.
Probat deinde inſtitutum in hunc modum; & primò quidē, agere aut pati nō poſſe tempore finito: nam ſi infinitum a finito quopiam moueretur certo ac præfinito tēpore: cum minus æquali in tempore moueatur a minore, ut patet ex tertio poſtulato: iam finiti ad infinitum eſſet proportio comparationis, ac proinde iam non eſſet infinitum: cum finiti ad infinitum comparatio eſſe non poſſit.

Infinitū non poſſe agere aut pati tēpore finito.

i At verò neq; infinitum] Eodem argumēto ducēte ad incommodū concludit, infinitū non poſſe corpus finitū finito tēpore mouere: quia iam finitum & infinitū ęquali tēpore mouebunt. Deinde probat, neq; infinito tēpore agere aut pati poſſe quia omnis actio, & paſſio ſinē exitumq; ſortitur. Quare ſi ageret, aut pateretur corpus infinitum, eius actio, & paſſio exitum obtinerent, ideoque definito tempore perficerentur.

Infinitum non poſſe mouere finitū tempore finito.

K At verò fieri non poteſt] Probat, infinitum non poſſe ab infinito pati, neque tempore finito neq; infinito. Non finito, quoniam tunc æquali tempore pars, ac totum pateretur. Quod probat. nam ſi infinitum certo tempore motū eſt, aliqua eius pars finita tēpore minore moueatur neceſſe eſt, minus enim minore tempore mouetur. Sed quæ eſt proportio temporis quo pars mouetur, ad tempus quo totū mouetur, eadem poteſt eſſe partis motæ ad aliā partem maiorem: nā cum ſit proportio finita, dabitur ſimilis in parte, quæ moueri ſupponebatur in ordine ad aliam maiorem; ſiquidem in infinito

ſemper

ſemper ſum: poteſt maior ac minor? ergo hęc pars maior eodem tempore mouebitur, quo totum, quod eſt impoſſibile. Non poſſe autem infinito tempore pati, ſimiliter ac antea oſtendit: nempe quòd infinitum exitu careat & termino, quem id quod motum eſt neceſſariò habere debet. Ex quibus colligit, nullum poſſe dari corpus magnitudinis infinitæ: cum enim omne ſenſibile corpus agere aut pati queat, aut vtrumq; & probatum ſit, neutrum poſſe infinito corpori conuenire, efficitur vt nullum corpus ſenſibile ſit infinitum.

l At verò quæ] Occurit tacitæ obiectioni. Diceret quis extra mundum dari corpus infinitũ intelligibile, idest, quod ſenſum effugiat, ſed tamẽ intellectu percipiatur. Reſpondet, neq; infinitum, neq; finitũ corpus illic eſſe, deinde, omnia corpora alicubi exiſtentia ſub ſenſum cadere, atq; ita nullũ dari intelligibile corpus: nec verò Mathematica, aliqua talia, exiſtere; quia his non propriè conuenit locus, vt etiam traditur li. 3. huius operis cap. 6. tex. 55. ſed per metaphoram, vt conſtat ex 1. de Gener. cap. 6. text. 44. & locus, vt item ſcriptum eſt in 4. Phyſ. cap. 1. text. 1. tantum quæritur gratia motus, a quo mathematica abſoluta ſunt. Probat etiã, non dari corpus intelligibile extra cœlum, quia extra & intrà ſunt differentiæ loci. Quare ſi corpus intelligibile extra cœlũ exſiſtat, erit ibi vt in loco: cumq; omne id quod loco circumſcribitur ſit ſenſibile, iã eiuſmodi corpus ſenſibile erit; rurſuſq; non erit, & quia ita ſupponitur, & quia reuera locus qui ſenſibili corpori debetur, non niſi intra vniuerſi complexum datur.

m Licet etiam & rationes] Rationibus physicis, ideſt, è principijs physiologiæ deſũptis probauit, nullum dari corpus infinitum: idem nunc dialectico more communioribus ac probabilibus argumentis confirmat. Primum ita: Omne corpus poteſt moueri: infinitum moueri nõ poteſt: igitur nullum eſt corpus infinitum. Minorem ſuadet: quia motus aut eſt circularis, aut rectus, quorum neuter corpori infinito competit. Non circulari, cum is circa medium fiat: & comparatione infiniti non detur medium, ſicuti nec extremum. Non rectus, quia quicquid cietur motu recto, aptum eſt cieri naturaliter, & contra naturam: atque ita poteſt modo vnum, modò alium obſidere locum. Quod tamẽ de infinito corpore dici nequit: nam cum oporteat locum, & locatum æqualia eſſe dabuntur ſimul duo loca infinita, ſicuti & infinita corpora contra naturam infiniti, a quo omnes loci differentię, etiam imaginariæ, occupantur.

Locus & locatum æqualia.

Omnis actio eſt a vincente.

n Preterea ſiue natura] Secunda ratio ita concluditur: Oẽ quod mouetur ab alio mouetur, & quidẽ fortiori (ſiquidem omnis actio eſt a vincente:) oportet ergo, si infinitũ mouetur, non à finito, ſed ab infinito, ſeu naturaliter, ſeu per vim moueri. Erunt igitur plura infinita, nempe infinitum quod motum affert, & quod motu cietur: quandoquidem, vt in 8. Phyſ. lib. oſtenſum fuit, nullum finitum poteſt habere infinitam virtutem & tamen id quod mouet, infinitum corpus infinita virtute præditum ſit oportet.

Omne animal vendicat determinatam figuram.

o Præterea quid] Hæc eſt tertia ratio, qua ſimul refellitur id quod quis ſuperiori argumento reſponderet: nempe, infinitum moueri à ſe, more viuentium. Si, inquit, infinitum ita moueretur à ſeipſo, eſſet animal cũ inter viuẽtia ſolum animal à ſe ipſo per ſe localiter moueatur: quod tamen eſſe non poteſt, quia omne animal determinatam vendicat figuram, certamq; proportionem ſingularium partium ad totum: inter finitum verò & infinitum non eſt proportio. At ſi nõ a ſe, ſed ab alio agitetur, vtiq; plura erũt infinita, alterum mouens, alterum motum: quod paulò ante impugnatum fuit.

p Si vniuerſum autem] Tribus rationibus oſtendit, non dari infinitum quod interiecta vacui diſtinguatur: ſicuti poſuere Democritus & Leucippus, qui arbitrati ſunt, corpora inſectilia nõ poſſe inuicem coniungi niſi vacuo interpoſito, nec mutuò differre niſi poſitione & figura. Probat ergo, non poſſe dari infinitum ex his conflatum: quia cum illorum omnium eadem ſit natura (vt, ſi vnum aliquod eorum ſeparatim ſumptum aurum ſit, totũ auri naturam obtineat neceſſe eſt) ita oportebit vniuerſa, aut grauia eſſe, aut leuia. Item cum eodem tẽdat gleba quò tota terra, & ſcintilla quò totus ignis: omnium idem motus erit: omnia ſimul cum toto quod conficiunt, vel ſurſum duntaxat, vel deorſum tendent: quorum vtrumque impoſſibile eſt. Nam ſi omnia grauitate prædita ſunt, nullum dabitur corpus leue: ſi omnia leuitate, nullum graue, contra manifeſtam experientiam.

Non dari infinitum diſtinctũ interpoſitione vacui.

Eodẽ tendit pars & totum.

Præte-

q Præterea ſi pondus] Secunda ratio: Si prædicta corpuſcula grauia aut leuia ſunt, mouebuntur ad medium vel ad extremum,deorſum aut ſurſum:quod repugnat , quia infinitum omnes locorum differentias confundit & tollit, quibus ſublatis nullus motus,ſiue naturalis,ſiue præter naturam,eſſe poterit.

r Præterea ſi vbi]Tertio ratio:Locus,ad quem vnum corpus tendit contra naturam & in quo per vim quieſcit,eſt alteri corpori naturalis,vt inductione patet. Nam, v. g. locus infimus quò ignis truditur, & in quo detinetur contra innatā ſibi inclinationē, eſt terræ naturalis: ſi ergo inſectilia corpora repugnante ingenio deorſum feruntur, nec niſi per vim inibi conſiſtunt,alia erunt corpora, quæ eodem per ſe tendat , ibidēque ſuapte natura maneant.Quod ſimiliter coucludi poteſt,ſiquis dicat,eiuſmodi corpuſcula naturali impetu inferiorem locum capeſſere.Non igitur omnia prædicta indiuiſibilia grauia erunt:nec eundem appetunt locum. Ex quo rurſus ſequitur quod antea colligebatur,plura dari loca:contra rationem Infiniti,omnia occupantis.

CAPVT VIII.

Nunc a autem dicamus,cur & plures cæli eſſe non poſſunt. Hoc enim Text. 76.
conſiderandum diximus eſſe, ſi quiſpiam demonſtratum eſſe de corporibus vniuerſaliter non putet,extra mundum hunc nihil ipſorum eſſe poſſe;ſed ſermonē dictum eſſe duntaxat exiſtimet de hiſce corporibus quæ indefinitè ponuntur,Omnia itaque corpora,& vi & natura,& manent & etiā mouentur. b Atque quo in loco non vi manent,ad eum ſecundum naturam feruntur; & ad quem non vi feruntur,in eo manent natura.Quo verò in loco ui manent, ad eum & ui ſanè feruntur: & ad quem ui feruntur, in eo ui quoque manent. c Præterea,ſi hæc latio ui fit, contraria competit ſecundū na- Text. 77.
turam. d Atque ſi ad hoc medium illinc ui terra feretur, hinc illuc ſecundum naturam feretur:Et ſi hic terra non ui manet,& huc natura ſanè feretur.Vnum Text. 78.
enim eum motum, qui ſecundm naturam competit, eſſe conſtat. e Prēterea, mundos vniuerſos ex iiſdem corporibus conſtare, cum ſint eiuſdem naturē; neceſſe eſt. Corporum etiam vnumquodque potentiam eandem habere neceſſe eſt: vt terram,ignem & ea quæ inter hæc collocantur.

Nam ſi hęc ſolo conueniunt nomine, & non forma: eadem quę illic & hic ſunt dicuntur;vniuerſum quoque nomine profectò tantum mundus dicitur.Patet igitur, ipſorum aliud è medio, aliud ad medium aptum eſſe ſuapte natura ferri:ſi ignis omnis eiuſdem eſt formę, & vnumquodque etiam cæterorum:quēadmodum & eæ partes ignis,quæ hoc in mondo ſunt.

f Hæc autem ita ſeſe habere,neceſſariò ex ſuppoſitionibus hiſce patet, quas de motibus prius attulimus. Nam & motiones finitæ ſunt, & vnumquodque Text. 79.
elementorum per vnumquemque motuum dicitur. Quare ſi motiones eædem ſunt, & elementa ſint eadem vbique neceſſe eſt,Partes igitur terrę, quę in alio mundo ſunt,ad hoc medium aptæ ſunt ferri:& ignis etiam qui eſt ibi, ad hoc vltimum ferri ſuapte natura poteſt.At impoſſibile eſt:ſi enim hoc eueniat, ſurſum quidem terram ſuo in mundo, ignem autem ad medium ferri neceſſe eſt: Simili modo & terram quæ eſt hic,e medio ſecundum naturam ferri, medium illius mundi petentē neceſſe eſt: propterea quòd mundi inter ſeſe talem habent

poſitionem.

Text. 80. *poſitionem. Aut enim ponendum non eſt, eandem corporum naturam ſimpliciū
in cęlis pluribus eſſe, aut ſi eandem eſſe ponamus: ipſum medium vnum, & vl-
timum itidem vnum faciamus neceſſe eſt. Quòd ſi hoc abſurdum eueniat, vno
plures eſſe mundos impoſſibile eſt.* g *Cenſere autem aliam ſimplicium eſſe na-
Text. 81. turam, ſi minus aut plus a proprijs locis diſtent, metas egreditur rationis. Quid
enim refert, tanta longitudine an tanta diſtent? differrent enim tanto ratione ma-
gis, quanto plus diſtant: formam autem eandem habent.*

Text. 82. h *At verò motum ipſorum aliquem eſſe neceſſe eſt: patet enim ipſa moue-
ri. Omnibusne igitur motibus vt moueri, cõtrarijsq; dicemus? At quod omnino
moueri aptum non eſt, id ut vi moueatur fieri nequit. Si igitur eſt quiſpiam
motus ipſorum ſecundum naturam, & eorum ſanè quæ ſunt eiuſdem formæ, et
ſingulorum ad vnum numero locum, ad hoc inquam medium, & ad hoc vlti-
mum motionem eſſe neceſſe eſt. Si verò ad eadem ſpecie, plura autem numero
Text. 83. motus ipſorum ſit, propterea quòd & ſingula plura quidem ſunt, ſpecie verò nõ
differunt: non huic quidem partium tale, huic autem non tale; ſed ſimiliter om-
nibus idem accommodabitur. Eadem enim omnes inter ſeſe ſpecie conſtat eſſe;
Text. 84. numero verò quamuis a quauis differre. Hoc autem ideo dico, quia partes quæ
hic ſunt, & partes quæ in altero mundo ſunt, inter ſeſe ſimiliter habent: & ea
quæ hinc eſt ſumpta, nullam differentiam ad earũ partium vllam habet, quæ in
alio, & in eodem ſunt mundo, ſed eodem modo ſe habet ad omnes; quippe cum
inter ſeſe non differant forma. Quare aut haſce ſuppoſitiones mouere, aut me-
Text. 85. dium vnum, & ultimum vnum eſſe neceſſe eſt. Quod ſi ſit, & cælum eiſdem
profectò ſignis eiſdemq; neceſſitatibus unum ſolum, & non plures eſſe neceſ-
ſe eſt.*

Text. 86. i *Eſſe autem quippiam, quò ferri terra eſt apta ac ignis, ex cæteris etiam pa
tet. Omnino enim id quod mouetur, ex quopiam in quippiam mutatur. Atque
hæc, ex quo inquam, & in quod ſpecie differunt. Omnis autẽ mutatio finita eſt
ſanè. Id enim quod ſanatur, ex morbo it ad ſanitatem, & id quod accreſcit, è
quantitate parua ad magnam accedit: & id ergo quod fertur, legem eandem
ſubit; etenim hoc ex loco in locum eundo fit. Id ergo ex quo, & id ad quod aptũ
eſt ferri, ſpecie differre oportet: quemadmodum ia quod ſanatur, non quæuis ſi-
ne vllo diſcrimine pergit, neq; quò vult is mouet. Et ignis ergo, & terra non in
infinitum, ſed in oppoſita ſanè feruntur: ſupra autem & infra ſunt ea, quæ in lo
co ſubeunt oppoſitionem. Quibus efficitur, ut hæc lationis ſint fines.*

Text. 87. K *Nam & conuerſio, oppoſita quodammodo habeat ea quę per diametrum
diſtant: toti verò non eſt contrarium quicquam. Quare & ex hiſce motio
quodammodo in oppoſita fit, atque finita: ſi igitur quiſpiam exitus, & non ſine
fine ferantur neceſſe eſt.* l *Non ferri autem hęc in infinitum, ſignum etiam
Text. 88. hoc eſſe videtur. Terra namque & ignis, quò propinquiora ſunt locis ſuis, illa
quidem modo, ignis uerò ſupero loco; eò celeriùs porrò feruntur. Quòd ſi infini-
tus eſſet ſuperus locus, infinita nimirum & celeritas eſſet: & ſi celeritas infinita
eſſet, & grauitas etiam et leuitas infinita eſſet. Nam ut quod inferius pergeret
celeritate deferens gruitate celere eſſet; ſic ſi infinita eſſet huius accretio, & in-
Text. 89. crementum ſanè celeritatis infinitum etiam eſſet.* m *At verò neque ab alio*

neque

neque vi, ut quidam inquiunt, extruſum ſurſum al[illegible] terum fertur. Tardius enim maior ignis ſurſum, [illegible] que moueretur: nunc autem contrarium fit ignis enim [illegible] ior celerius ſemper proprium locum petit. n *Neque porro [illegible] pergerent, ſi ui extruſioneque mouerentur. Omnia nam [illegible] quæ [illegible] cum longius ab eo quod vim attulit diſtant, tardius ſanè feruntur [illegible] unde vi pulſa ſunt, illuc non ui, ſed ſuopte nutu feruntur. Quare [illegible] ſumi de hiſce quibus de loquimur; ſatis poteſt.* p *Præterea, per ratio[illegible] quæ ex prima philoſophia adduci poßunt, & ex ipſa conuerſione, quamquidem hic ſimiliter & in cęteris mundis perpetuam eße neceße eſt, hoc tamē demonſtrari profectò poteſt.*

q *Fuerit inſuper manifeſtum, cælum neceßariò vnum eſſe, & ſi hæc conſiderabimus modo. Nam cum tria ſint elementa corporea, tria nimirū & loca elementorum erunt. Atque vnus quidem locus corporis eius erit, quod ſub omnibus collocatur, qui quidem circa mediū eſt: alius autē eius quod orbe fertur qui quidē vltimus eſt: & tertius eius quod eſt mediū corpus qui quidem inter hæc loca medius eſt. In hoc enim id eſſe corpus neceſſe eſt, quod eminet leuitate.* Text. 91.

r *Nam ſi in hoc non eſt, extra collocabitur ſanè: at fieri non poteſt. Aliud enim pondere caret, aliud pondus habet: locus autem eius corporis quod pondus habet, inferior eſt; ſi is qui eſt in medio grauis eſt corporis locus. At neque præter naturam in hoc eſt loco; competet enim ſecundum naturam: at nullum eſt aliud corpus in ratione rerum, ut putauit. In ipſo ergo medio, qui eſt inter dicta loca, hoc eße neceße eſt. Huius autem ipſius quęnam ſint differentiæ, poſterius explicabimus. De corporeis igitur elementis, quænam, & quot ſunt, & quis cuiuſque locus, & quot inſuper ſunt multitudine ipſa loca, ex his quę diximus patuit.*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

NVnc a autem dicamus] Poſtquam oſtendit vniuerſum non eſſe magnitudine infinitum, accedit ad probandum, non plures eſſe mundos (hos autem cœli nomine ſignificat.) Præmittit ergo imprimis aliquot hypotheſes, quæ ad propoſitū ſuadendum vſui erunt. Prima eſt: Omnia corpora quieſcunt & mouentur, tum natura ſua, tum vi: loquitur autem de inferioribus tantum corporibus. Hæc enim cum diſſolubilia ſint, ſicuti a potentioribus immutantur, & ad interitum rapiuntur, ita a proprijs locis per vim dimouentur. Non plures eſſe mundos 1. hypotheſis.

b Atque in quo loco] Secunda hypotheſis; Vbicunque aliquod corpus ſecundū naturam, & non per vim manet, illuc naturæ impetu fertur: & è contrario, in quemcūque locum per naturam corpus aliquod tendit, in eo naturaliter conſiſtit. Quod ſimiliter de motu & quiete violenta aſſerendum eſt.

c Pręterea ſi hęc] Tertia hypotheſis: Si qua loci mutatio alicui corpori violēta ſit, eius contraria erit ei ſecundum naturam: vt, quia motus in locum ſuperum eſt terræ violentus, motus deorſum erit ei naturalis.

d Atque ſi ad hoc] Ratione a motu deſumpta oſtendit, nō poſſe dari plures mūdos quia oporteret cuilibet ſuā eſſe terrā. Quare terra, quæ in alio mundo exiſteret, ad locū huius demearet: idq; aut per naturam, aut per vim. Si per vim, iam mutatio, quæ eſt a medio huius mundi ad medium illius, foret ei, ſecūdum naturā, vt tertia ſuppoſitione conſtat. Quod tā falſum eſt: q a a medio Vniuerſi non poteſt terra naturaliter

moueri

moueri,repugnante grauitate qua pollet. Vnde etiam patet,nec ſecundum naturam poſſe terram alterius mundi ad locum huius venire.

c Præterea mundos vniuerſos] Pergit oſtendere inſtitutum,ſimulq́;remouet quod quis ſuperiori argumento fortaſſe reſponderet:nimirum,mundos non conſtare ex ijſdem corporibus & ignem ac terram alterius mundi diuerſæ naturæ eſſe, ideoque non tenderet ad loca huius. Ait igitur,oportere mundũ vtrumque ex corporibus eiuſdem naturæ & inclinationis conflatum eſſe:alioqui non ſpecie, ſed ſolo nomine cõuenirẽt. Quod videtur alienũ ab eorũ dogmate,qui plures mundos facerent. Quare ſicut portio aliqua noſtræ terræ ad hoc medium,portio noſtri ignis ad extremum hoc contendit,quia,omnes eandem habent ſpecie formam: dabuntur ita & alterius mundi terra ignisq́ue quæ ad hæc ipſa loca nitentur,ut ratio antè adducta ſumebat.

Non poſſe eſſe plures mundos eiuſdẽ ſpeciei

f Hæc autem iti] Quod neque plures mundi eiuſdem ſpeciei eſſe poſſint,ex eo cõcludit, quia cum motionum genera certa ac definita ſint,neceſſe eſt ea, in hoc vnico mundo comprehendi,& motus huius atque illius in eandem naturam cõſentire. Quare hæc noſtra terra ad centrum illius tendet,& terra illius ad centrum huius. Quod tamen fieri non poſſe inde conſtat: quia iam terra per ſe ac ſuapte ui in ſublime feretur,cum nequeat ab hoc centro ad illud peruenire,aut contra:niſi è centro abeundo, atque adeò in ſuperiorem locum nitendo. Itaque aut aſſerendum eſt,vtrumque mundum non eiuſdem naturæ corporibus conſtare, quod fuit paulò antè impugnatũ: aut fatendum,neutiquam uno plures eſſe mundos.

g Cenſere autem] Putaret fortaſſe quiſpiam, etſi terra vtriuſque mundi eandẽ ſpecie naturam habeat,non poſſe tamen ad locum huius moueri propter intercapedinem locorum. Hoc ex eo confutat, quia ſpatij longitudo & diſtantia non mutat rei eſſentiam,nec affectiones quæ illam neceſſario conſequuntur,eſto accidentarij diſcriminis rationem inuehat. Quare ſi terra vtrobique eandem naturam vendicat, eandem obtinebit inclinationem nec non & motum,quia ab ea neceſſariò manat.

Spatij lõgitudo non variat inclinationẽ corporis ad motũ.

h At verò motum] Aliter mundi vnitatem comprobat,ad hunc ferè modũ: Conſtat corpora aliquem motum ſortiri,cum non ſemper quieſcant. Pro comperto item haberi debet,non moueri illa omnibus ſuis motibus per vim:quia quod nullum motum ex ſua natura vendicat, nullum etiam violentum ſubire poteſt, cum violentum dicatur, quod repugnat naturali inclinationi rei impellentis ad oppoſitum. Oportet ergo naturalium corporum,quæ mundi partes ſunt,aliquem eſſe naturalem motum:& quorum eadem eſt ſpecie natura,eundem eſſe motum ſpecie. At motionis, quæ eſt eadem ſpecie,idem eſt terminus. Igitur omnia grauia tendent ad medium,omnia leuia ad locum ſuperum huiuſce mundi:proindeq́ue & terra huius verget ad centrũ alterius,& ignis ad locum ſuperum eiuſdem.

Violentũ quid.

i Eſſe autem] Quod antea poſuerat,vides & omnia corpora Phyſica vendicare determinata loca,ad quæ natura ſua ferantur, ex eo ſuadet: Quia omnis mutatio eſt ex quodam in quoddam, non indiſcriminatim, ſed definitè. Non enim album v. g. fit ex grammatico,ſed ex non albo, ut in Phyſicis explicatum fuit:ſiquidem oportet omnẽ mutationem finitam eſſe,cum natura effugiat infinitum. Mutatio autem finita eſſe nõ poteſt,niſi certum terminum,quem petat & in quem deſinat,propoſitũ habeat. Quare oportet terram aliaque elementa certum habere locum,a natura præſcriptum, quẽ adeant & in quem vbicunque ſint ſuopte ingenio inclinentur.

Confutatio reſpõſionis. Quo pacto motus circularis verſetur ĩter cõtrarios terminos

K Nam & conuerſio] Diceret quiſpiam,motum circularem non habere certum terminum cum non tendat ex vno contrario in aliud. Occurrit,etiam motum circularem ſuo modo verſari inter contrarios, atq; adeò inter definitos terminos, quatenus in eo inuenitur ſua,qualiſcunque ea ſit,oppoſitio: non ſecundum aliqua puncta in circulo deſignata,prout ſunt puncta ipſius circuli: ſed duntaxat quatenus ſunt extremã diametri,qua maxima in circulo diſtantia æſtimatur. Item, quia licet tota ſphæra per ſe ex toto non mutet locum,mutat nihilominus ratione ſuarum partium, quibus diuerſum vbi partiale ſucceſſiuè reſpondet,vt alibi explicatum fuit.

l Non ferri autem:] Iudicio quodã oſtẽdit, corpus naturale non ferri in infinitum ſed ad certum terminum:quia terra quanto longius mouetur, & quanto magis centrò

appro-

appropinquat, tanto ſecus velocius: ſimiliterq́; ignis, quò altius euolat, & ad natiuã ſedem propius euadit. Quare cum hæc maior velocitas ex maiori grauitatis & leuitatis impetu obueniat, ſi motus naturalis corporum non concluderetur certis limitibus, ſed immenſum & interminatum ſpatium decurreret: ſequeretur, grauitatem & leuitatem in infinitum creſcere: quod fieri non poteſt, cum natura ab infinito abhorreat.

Nota locũ hunc Ariſtotelis, ad explicandam controuerſiam de cauſa maioris celeritatis in motu naturali grauium & leuium. Aperte enim ſentit, prouenire maiorẽ velocitatem acceſſu, & incremento grauitatis & leuitatis. Quod tamen non de ipſa grauitate quaſi habituali, ſed de accidẽtaria, quæ eſt impulſus ſiue impetus ab illa ortus, intelligendum eſt, ut ſuo loco fuſius dicetur.

m. At verò neque] Arrepta ex dictis occaſione, explodit ſententiam quorundã Philoſophorum, aientium corpora grauia & leuia, poſteaquam ſuas formas ſortita ſunt, moueri iniecto ſibi impetu ab extremo motore, eo modo quo vnum corpus a fortiori protruditur & vi defertur. Prima ratio contra hanc ſententiam eſt: quòd quæ per vim cientur, quò ſunt maiora, eò minori impetu aguntur. Et tamen in grauibus & leuibus conſtat oppoſitum accidere: ſiquidem maior ignis aſcendit celerius, maior terræ gleba velocius deſcendit.

Exploditur opinio quorundam, de motu grauiũ & leuium.

n Neque porrò celerius] Secunda ratio, qua idem confirmat, ita habet: Quæ ab extremo motore impelluntur, non ſolent in fine celerius moueri, ſed quo longius a motore ſuo abeunt, eò mouentur lentius: atqui grauia & leuia cum in naturalia loca tendunt, celerius mouentur in fine: non igitur ab extremo motore impelluntur.

o Atque vnde vi] Tertia ratio: Nihil per vim fertur ad eum locum vnde vi extrahitur: ſed grauia & leuia extrahuntur vi a proprijs locis, ut terra a loco infimo, ignis a ſupero: non ergo ad illa per vim, ſiue externi motoris impetu feruntur. Hic aduerte, non negare Ariſtotelem, grauia, & leuia, cum in naturalia loca tendunt, moueri ab extremo motore, videlicet a generante, vt a principe cauſa ſui motus id enim alijs in locis docuit, ut 8. Phyſ. auſc. cap. 4. ſed tantum docere, non agitari illa per vim ad propria loca.

3. argum. Grauia & leuia mouentur à generantibus.

p Præterea per rationes] Ait, poſſe mundi vnitatem cõprobari rationibus a prima Philoſophia petitis, & a natura conuerſionis, qua cœleſtia corpora mouentur. Nam 12. Meta. c. 8. text. 49. oſtenditur, vnum tantum eſſe mundum, quia eſt vnum tantum mouens primum. Similiter 8. Phyſ. c. 5. text. 42. demonſtratur, vnum tantum eſſe primum mobile, & vnum motum, nempe circularem: atque vnum primum motorem, cui motus omnes ſubordinẽtur: ex qua ſubordinatione vnitas mundi concluditur.

q Facris inſuper] Ratione ſumpta tum a cœleſtibus, tũ a ſublunaribus corporibus ſuadet vnum tantum eſſe mundum. Sumitq́; ut tria ſunt corporea elementa, cęlũ, terra, & medium: ita tria eſſe loca eis reſpondentia: locum medium, qui omnium infimo, & grauiſſimo corpori debetur, nempe terræ: extremum ac ſummum, qui conuenit corpori circulari, id eſt, cœlo: intermedium qui corpori leui competit. Vnde colligit, non eſſe plures mundos: quia ſi alius mundus eſſet, contineret in ſe alia loca ſuis corporibus recipiendis: quæ tamen non dantur. Aduertit D. Thomas hoc loco, appellare Ariſtotelem corpora ſimplicia elementa corporea, ad diſcrimen materiæ primæ, quæ etiã dicitur elementum: non tamen corporeum, quia ex ſe omni forma corporum caret. Item, vocare cœlum elementum, quemadmodum & 1. Meteor. cap. 1. quia ut ex quatuor elementis vulgatis coaleſcunt miſta: ita ex ipſo, vnà cum alijs corporibus ſimplicibus, conſtat Vniuerſum.

Cur ſimplicia corpora appellentur ab Ariſtotele elementa.

r Nam ſi in hoc] Oſtendit, corpus leue medium eſſe inter infimum elementum, hoc eſt, inter terram quæ in medio mundi iacet, & cœleſte corpus quod ſupremũ obtinet locum, interpoſitum eſſe corpus leue (intellige, vel ſimpliciter, vel per comparationẽ) nempe tria ſuperiora elementa, aquam aerem & ignem. Nam ſi medius ille locus non conueniret, vel eſſet ſupra, hoc eſt, in cęleſti regione, vel infra. Non infra, quia is locus debetur grauibus: non ſupra, quia non eſt locus elementorum: ſed corporũ immortalium. Fatendum igitur eſt, corpus leue prædictum medium occupare. Quòd ſi quiſpiã dicat: leue corpus non ſecundum, ſed præter naturam in hoc medio loco cõſiſtere: id refel-

Occupatio.

refellit, quia locus qui vni corpori conuenit præter naturam, neceſſariò alteri ſecundum naturam competit: nõ inuenitur autem aliud corpus, cui hoc medium natura debeatur: quare hoc à corpore leui naturæ diſtributione occupabitur. Addit explicaturum ſe in progreſſu, quæ ſint huius corporis medium occupantis differentiæ: propterea'ꝙ inter cęlũ & terram tria ſunt corpora, aqua, aer & ignis: de quibus ut de vno hactenus loquutus fuit, de eiſdem ſigillatim acturus in tertio & quarto huius operis.

QVAESTIO I.

Sintne plures mundi, an vnus tantum?

ARTICVLVS I.

Quid veteres Phyſiologi hac in re ſenſerint.

Gail. Pariſi. in 1. de vni v. Mieand. 1. lib. de exam. va. nit. ca. 11.

IN propoſita quæſtione varia extiterũt Philoſophantium placita, quæ commemorat D. Ambroſius lib. 1. Hexam. c. 1. D. Auguſtinus lib. 18. de Ciui. Dei, c. 41. Theodoretus in lib. de mat. & mun. Philo Iudæus in lib. de mundi incorr. Plutarchus 1. de plac. ca. 5. Cicero lib. 2. Acad. quæſt. & lib. 1. de Fin. M. Albertus in ſum. de Homine in quæſt. de Hominis habitaculo, atr. 2.

* Acad. quę ed. 1.

Qui plures mundos excogitarunt.

Quidam plures inuexere mundos, finitos tamen: ut Manichæi. Alij innumerabiles: ut Democritus: qui in his magnã ponebat diuerſitatem, aſſerens in quibuſdam neque Solem eſſe, neq; Lunam, in alijs ſplẽdidiora nitere ſidera, quàm quę apud nos viſuntur: Item, quoſdam eſſe animalibus deſtitutos & plantis, omniq; humore vacuos, alios hiſce rebus affatim abundare. Infinitos quoq; mundos excogitarunt Metrodorus, Anaximander, Anaximenes, Archelaus, Ariſtarchus, Xenophanes, Diogenes, Leucippus, Epicurus, & Anaxarchus: quem (vt Plutarchus refert in lib. de tranq. animi) cum Alexander Macedo de mundorum infinitate diſſerẽtem audiuiſſet, illachrymaſſe fertur: rogantibusq; amicis, num aliquid ei dignum lachrymis accidiſſet? an indignum eſt, inquit, nos flere ſi cum infiniti mundi eſſe perhibeantur, nondum vnius domini ſimus? Vnum mũdum facere Thales, Pythagoras, Hippaſus, Anaxagoras, Parmenides, & Meliſſus, Heraclitus, Stoicorum princeps Zeno, Plato, & Ariſtoteles.

Qui vnũ cõſtruere.

Fuerunt autem vtriuſq; partis Philo-
A ſophi, & ij etiam qui dogma idem tuebãtur, diuerſis rationibus in eam ſententiã adducti. Namq;, vt cęteros omittamus, Metrodorus abſurdum eſſe aiebat, in magno campo vnam ſpicam naſci, & in infinito vnum mundum. Democritus & Epicurus mundorum infinitatem aſtruebant, ex conflictatione & nexu infinitarum partium inſectilium. Plato in Timæo, & apud Alcinoum in lib. de eius doctrina, cap. 12. duobus potiſſimum argumentis innixus, mundi vnitatem pro-
B babat. Primum, quia perfectus atq; integer non foret, niſi omnia in ſe comprehenderet, & compactus conſtitutuſq; eſſet ex omnibus rebus a Deo creatis. Secundò, quia cõueniens eſt, mundum ſuo Archetypo & intelligibili exẽplari, hoc eſt, diuinæ naturæ reſpondere: vt quemadmodum vnus eſt Deus, vna prima cauſa, ita vnum ſit vniuerſum. Eiſdem rationibus vſus eſt Philo Iudæus in lib. de
C Mundi opifi. Alenſis 2. part. quæſtiõ. 11. mem. 1. & alij.

ARTICVLVS II.

Veræ ſententię explicatio.

NOs propoſitæ quæſtioni reſpondentes aſſerimus, procul dubio vnum tantum eſſe mundum. Quam aſſertionẽ argumenta illa Platonis & Ariſtotelis
D probant, etſi non euidenter. Poſſet namque eis haud magno negotio ab aduerſarijs reſponderi, ut ex his, quæ progreſſu dicemus, planum fiet. D. Athanaſius in orat. contra idola, aſſerit, ideo opificem naturę Deum vnum duntaxat mundum condidiſſe, ne de multorum numero multi etiam opifices exiſtimarentur, ſed ex vno opere vnus quoque illius auctor crederetur. Monet tamen rationem hanc mundi vnitatem non conuincere: quia licet ex vniuerſitate creatarum rerum vnus eius conditor fuiſſe intelligatur;

Lege D. Tho. 1. p. q. 47. ar. 3 & de pot. q. 3. ar. 16 ad. 1. & 12. Plut. in lib. de

Homero. Guil. Pariſ. 1. p. de vn. Cel. l. 1. c. 7.

tur; cum inde infinita virtus opificis, quæ A in vno tantum creatore eſſe poteſt, innoteſcat: non tamen hæc retro commeant, vt ex eo quòd vnus eſt conditor, vnum tantum eſſe mundum neceſſariò concludamus; cum ab eo multo plures effici potuerint. Conſule D. Auguſtinum lib. 7. de Ciuit. Dei, cap. 9. & Methodum in libro de Reſurrect.

Dari vnũ tantũ mũdũ, fidei diſciplinæ cõſentaneum.

Quamquã verò Phyſicæ rationes non ſuppetant, quæ vnum tantùm eſſe mundum apertè demonſtrent: tamen quod B vnus tantum ſit, fidei diſciplinæ omnino conſentaneum eſt. Cum liquido conſtet ex humanæ proſapiæ hiſtoria, tradita in libro Geneſeos, ac palam etiam docuerit D. Paulus Act. 17. [feciſſe Deum ex vno omne genus hominum:] cum idem Apoſtolus ad Rom. 5. dicat, [per vnum hominem peccatum in hunc mundum introiſſe:] cum Matth. vlt. mittantur diſcipuli ad docendas omnes gentes. Ex quibus locis, alijſque nonnullis colligi- C tur, totum genus hominum in noſtro hoc mundo genitum propagatumque fuiſſe, & intra eum contineri. Niſi quis dicat, effectum a Deo alium mundum, in quo homines non ſint: vel hinc ad illum traſuectos fuiſſe a Deo aliquós, tãquam in coloniam. Quorum vtrumq; ridiculũ eſt, ac nullam præ ſe ferens ſpeciem veritatis. Ad idem confirmandum affert D. Thomas 1. p. q. 47. art. 3. illud Ioannis 1. [Mundus per ipſum factus eſt:] vbi dum D Mundus numero ſingulari exprimitur, eius vnitas non obſcurè indicatur. Certè M. Albert. 2. p. ſummæ de homine, aſſertionem multorum mũdorum vocat hæreſin: & D. Iſidorus lib. 8. Etym. c. 5. inter hæreſes, quæ apud Chriſtianos aduerſus Catholicam fidem exortæ, & ab Apoſtolis ſanctisq; Patribus, vel Concilijs damnatæ ſunt, enumerat eam, quæ infinitos mundos ponit. Quòd etiam habetur in Decretis 24. q. 3. cap. [Quidam autem.] E

ARTICVLVS III.

Cur Mundus, cum tam diſſimilibus conſtet naturis, vnus dicatur.

De hac mũdi vnitate D.T.

SI quis verò petat: quamobrem totum hoc vniuerſum, quod tantam diſſimi-

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

A lium naturarum varietatẽ in ſe cohibet, vnum dicatur? exploſa eorum ſententia, qui vnam cunctis rebus animam informantem dabãt, cuius nexu, & copulatione inter ſe omnia tanquam eiuſdem animalis membra iungerentur, & a qua vnius mundi rationem haberent; quem errorem * alibi confutabimus: reſpondendum eſt, dici vniuerſum vnum, propter cauſarum efficientium ſubordinationem, qua inferiora corpora cœleſtibus, B hæc intelligentijs, hæ Deo Opt. Max. ſubijciuntur. De qua ſubordinatione Ariſtoteles lib. 2. Metaph. cap. 2. a text. 6. D. Thom. lib. 3. contra gent. c. 17. Eſt præterea Vniuerſum vnum propter harmoniam, qua omnia ad commune bonũ totius vniuerſitatis conſentiunt: docente Ariſtotele 12. Metaph. c. 10. tex. 52. Item propter ordinem, quem cuncta habent tanquam vnius exercitus milites, tũ inter ſe, tum erga vnum ducem, & princi- C pem Deum; ad quem vt ad ſupremum totius naturæ finem, & vltimum ac ſummum bonum, contendunt: vt * alibi expoſuimus ex doctrina Ariſtotelis loco proximò cit. D. Dionyſij 4. c. de diu. no. Triſmegiſtri in Pimandro, Platonis in Timæo, & aliorum.

loco cit. Dur. in 1. d. 44. q. 3. Guil. Pariſ. lib. de vniuerſo. Tul. 1. de legib. & de diuinatio. lib. 2. * 2. huius operis q. 2.

* Lib. 2. Phyſ. c. 9. q. 2. ar. 3.

Docet etiam M. Albertus extremo ea. ſum. de homine, trifariã ordinatum eſſe Vniuerſum: nimirum in ſe, ad hominem, & ad Deum. In ſe, generatim loquendo D triplicem habere ordinem: videlicet locati ad locum, mobilis ad motorem, potentiæ ad actum: alia namque ab alijs continentur, motum accipiũt, perficiuntur. Erga hominem vero multiplex eſt rerum creatarum reſpectus: ſuperiora namque ipſum tuentur Inſtruuntque, nempe Angeli: inferiora ei obſeruiunt, ad rationem alimenti, & vitæ ſuſtentationem, laborumque adiumenta: quædam ei ſunt vſui ad ſtudium ſapientiæ, alia ad comparandam exercendamque E virtutem, alia ad alias commoditates, & emolumenta. Denique ordo totius Vniuerſi ad Deum, non tantum elucet in cauſalitate finis, quatenus omnia ad ſummum bonum aſpirant, vti ſupra monuimus; ſed etiam in participatione eiuſdem ſummi boni: quandoquidem, vt D. Dionyſ. 4. c. de diu. nom. ait, quanquam Deus omnibus rebus æqualiter adeſt,

Conſule D. Aug. 1 lib. de ordine.

Lege etiã Ariſt. c. 8. & 9. huius lib.

non omnes tamen illi ex æquo adſunt: quia non eodem omnes gradu, ſed ordine quodam perfectionem diuinam participant. Nam cum Deo conueniat eſſe, vita & cognitio, tã intelligibilium quam ſenſibilium: quæ ex ijs plus ſortita ſunt, magis ad ipſum appropinquant; quæ minus, longius recednnt. Ita verò quæ vitæ munere deſtituta ſunt, in vltimo gradu iacent: quæ vitam, cognitionem, & immortalitatẽ hauſere, in ſummo ſtant: A reliqua in medio. Liquet igitur, vt totũ vniuerſum ordine teneatur, & vt ordinis beneficio vnum ſit. Hinc præclara illa ordinis encomia: [Abſque ordine mundum non eſſe: Ordinem eſſe formã Vniuerſi: pulchritudinis parentem: mutuæ rerum amicitiæ indiſſolubile vinculum: catenam auream, ſine qua neque in vnitate multitudo, neque in multitudine vnitas dari poſſit, ſed in turbatam congeriem illico omnia diſſoluantur. Ordinis encomia.

CAPVT IX.

Tex.92. *Dicamus a autem deinceps oportet, mundum non ſolùm vnum eſſe, ſed etiam plures eſſe non poſſe: & inſuper perpetuũ eße, cùm neque corruptionem, neque generationem ſubire poſſit: primo dubitatione de ipſo allata. Nam ſi hoc pacto conſiderauerimus, impoſſibile eſſe videbitur, vnũ ipſum ac ſolum eſſe. Vniuerſis enim rebus, quæ aut a natura, aut ab arte ſunt facta, aliud eſt ipſa per ſe ipſam forma, & quę eſt cum materia mixta: ceu ſphæræ forma, alia eſt, & aurea atque ænea ſphæra: & circuli rurſus alia eſt ipſa forma, & æneus circulus ligneusve. Sphęræ namque quidditatem aut circuli aſſignantes, non aurum, non æs in ratione dicemus; quippe cùm hęc ſubſtantię hiſce non ſint: ſi verò ęneam aut auream ſphæram dicemus, etiam ſi præter ſingulare quicquam aliud intelligere ac ſumere non poſſumus; interdũ enim vt hoc accidat nihil obſtat, veluti ſi ſolus vnus circulus fuerit ſumptus: non minus enim aliud eße circuli, & huius circuli erit; & illud quidem forma, hoc autẽ in materia forma erit ac ſingulare. Cum igitur cælũ ſenſibile ſit, ſingulare erit profecto: ſenſibile enim omne in materia eſt: ſi ſingulare autem eſt, aliud eſſe huius cęli, & cæli ſimpliciter erit. Eſt ergo aliud, hoc cęlum & ſimpliciter cęlum: atque hoc eſt, vt ſpecies atque forma; illud vt cum materia mixtum. Quorum autem forma quędam & ſpecies eſt, eorum aut ſunt, aut eſſe plura ſingulariter poſſunt. Nam ſi ſint (vt quidam inquiunt) formę, hoc accidere ſanè neceſſe eſt: ſi nihil ſit talium ſeparatum, non minus idẽ euenire neceſſe eſt: in omnibus enim hiſce quorum ſubſtantia in materia eſt, plura eſſe infinita quæ ſunt eiuſdem ſpeciei videmus. Quare aut plures ſunt cæli, aut plures eße profecto poſſunt. Ex his igitur quiſpiam exiſtimauerit, & eße plures cęlos, & etiam eſſe poſſe.*

Tex.93. *b Conſiderandum autem rurſus eſt, quidnam horum dicitur recte, & quid nõ recte. Aliam igitur eſſe formæ rationem eam quæ ſine materia eſt, aliam eã quę in materia eſt, recte profectò dicitur, atque verum eſſe ponatur. Nulla tamẽ ob id ipſum, mundos aut plures eſſe, aut plures eſſe poſſe, neceſſitas eſt: ſi hic vniuerſa ex materia conſtat, vt conſtare videtur.* Tex.94. *Hoc autem modo forſitan id quod dicitur magis patebit: ſi enim ſimitas concauitas eſt in naſo, cui in carne, caroque materies ſimitatis: ſi omnibus ex carnibus vna fieret caro, atque in hac ſimitas eſſet orta, nullum aliud ſimum aut eßet, aut fore omnino poßet. Simili quoque*

modo,

modo, ſi materies in homine caro eſt atque oſſa: ſi vniuerſa ex carne atque oſſibus fieret homo, atque illa diſſolui non poſſent, alius homo profectò eſſe non poſſet. Eadem fuerit, & in cæteris ratio: omnino enim quorum ſubſtantia in ſubiecta materia quadam eſt, eorum nihil oriri poteſt, ſi non aliqua materia ſit. Cælum autem eſt quidem ſingulare, & ex materia conſtat: ſed ſi non ex ipſius materiei parte, ſed ex vniuerſa materia conſtat, eſſe quidem ipſius cæli, atque huiuſce cæli, aliud eſt: non tamen aut aliud erit, aut plures fieri poſſunt; propterea quod vniuerſam hoc materiam eſt complexum. Tex. 95.

Reſtat ergo hoc demonſtrare: ex vniuerſo, inquam, ipſum naturali corpore ſenſibilique conſtare. c Dicamus autem primum, quidnam cælum eſſe dicimus, atque quot modis; quo magis id nobis manifeſtum, quod quæritur, fiat. Vno igitur modo cælū dicimus, ſubſtantiam vltimæ vniuerſi conuerſionis; aut id naturale corpus, quod eſt in vltima Vniuerſi conuerſione: vltimum enim ſuperumque corpus cælum maximè conſueuimus appellare, in quo & vniuerſum diuinum dicimus eſſe. Alio modo cælum id corpus dicimus, quod eſt proximū vltimæ Vniuerſi conuerſioni, in quo luna & ſol, & nonnullæ ſtellarum ſunt collocatæ: hæc enim in cęlo dicimus eſſe. Inſuper alio modo dicitur cęlum id corpus, quod a conuerſione vltima continetur: totum enim ac vniuerſum, cęlum dicere conſueuimus. Cum igitur cęlum tribus modis dicatur, totum id quod ab extrema conuerſione continetur, ex vniuerſo naturali ſenſibilique corpore conſtare neceſſe eſt: propterea quod extra cęlum neque eſt quicquam corpus, neque eſſe omnino poteſt. d Nam ſi extra vltimam conuerſionem corpus ſit naturale, ipſum aut ſimplicium quippiam corporum, aut compoſitorum eſſe: & aut ſecundum naturam, aut pręter naturam ſeſe habere, neceſſe eſt. Simplicium igitur corporum quicquam omnino non erit: demonſtratum eſt enim, id quod orbe fertur mutare ſuum locum non poſſe. At neque id eſſe poteſt quod è medio fertur, neque etiam id quod ſub omnibus collocatur. Etenim natura quidem ibi non erunt: alia namque ſunt ipſorum propria loca. Si verò præter naturam ſuit, alij cuipiam corporum is qui extra eſt locus competet ſecundum naturam: qui namque huic præter naturam tribuitur, is alij competat ſecundum naturam neceſſe eſt. At nullum aliud præter hæc in ratione rerum ſimplex eſt corpus. Impoſſibile eſt ergo, corporum extra cælum quicquam ſimplicium eſſe. Quòd ſi corpus ſimplex nequeat vllum eſſe, neque quicquam mixtorum etiam eſſe poteſt. Sint enim & ſimplicia, ſi ſit mixtum, neceſſe eſt. At verò neque fore etiam poteſt. Aut enim pręter naturam, aut ſecundum naturam: & aut ſimplex, aut mixtum identidem erit. Quare eadem ratio ſanè redibit. Nihil enim refert, ſi ſit, an fore poſſit, conſiderare. Patet igitur ex dictis, nec eſſe, nec fore poſſe vllius extra cęlum corporis molem. Vniuerſus enim mundus ex ſua tota materia conſtat: materia namque ipſius naturale eſt, atque ſenſibile corpus. Quare neque nunc plures ſunt cęli, neque fuere, neque etiam fore poſſunt; ſed vnicum eſt hoc cęlum atque perfectum. e Patet inſuper, neque locum extra cęlum eſſe, nec vacuum, neque tempus: in omni namque loco corpus eſſe profectò poteſt. Tex. 96. Tex. 97. Tex. 98. Tex. 99.

Vacuum autem id eſſe dicunt, in quo corpus non eſt, ſed eſſe poteſt. Tempus Tex. 100

pus verò motus numerum eſſe conſtat: & motus ſine naturali corpore nullus eſt. At demonſtratum eſt, extra cęlum nec eßе corpus, nec etiam eſſe poße. Patet ergo, neque locum extra cœlum eſſe, neque vacuum, neque tempus.

f Quocirca, neque apta ſunt ea quæ illic ſunt eſſe in loco, neque tempus ſeneſcere ipſa facit, neque vllius eorum eſt vlla mutatio quæ ſuper extima ſunt diſpoſitæ latione: ſed nullis alterationibus, nullis prorſus paſſionibus ſubiecta, optimā in vniuerſa ſempiternitate vitam, & ſufficientiſſimam habent.

g Diuine namque nomen hoc pronunciatum eſt ab antiquis'. Finis enim qui vitæ vniuſcuiuſque continet tempus, cuius nihil eſt extra ſecundum naturam, ſempiternitas vniuſcuiuſque eſt nuncupatus: per eandem etiam rationem finis vniuerſi cęli, ac finis is qui tempus totum infinitumque continet, ſempiternitas eſt, a ſemper eßendo appellatione ſumpta, immortalis ſanè atque diuina. Vnde & cæteris alijs exactius, alijs offuſcatius, ipſum eſſe viuereque dependet. Etenim vt b externis ſententijs circa diuina, perſæpe rationibus diuinum omne neceſſariò mutatione vacare videtur: primum ipſum ac ſummum ita ſe habens, teſtis eſt dictis.

i Neque enim aliud præſtabilius eſt, quod quidem moueret; illud enim porro diuinius eſſet: neque prauitatis cuiuſquam eſt particeps, neque bonorum ſuorum cuiuſquam indiget.

K Et inceſſabili igitur motu non abſque ratione mouetur. Vniuerſa enim ceſſant deſinuntq; moueri, cum venerint ſuum in locum. Eius autem corporis quod verſatur idem eſt locus, in quo incipit, & in quò finit.

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

Dicamus a autem] Controuerſiam de vnitate Mundi non putauit Ariſtoteles ſatis ab ſe profligatum iri, niſi oſtenderet non modo vnum duntaxat eſſe mundum, ſed nec plures vllo pacto eſſe poſſe: itemque mundum eſſe perpetuum, ita vt nec temporum ſucceſſione poſſint plures exiſtere. Hoc igitur capite ſubijcit rationem, qua quis probare niteretur, poſſe dari plures mundos, vt ea ſoluta propriam ſtatuat ſententiam. Ratio hæc eſt: In omnibus ſenſibilibus, quæ natura vel arte fiunt & conſtat, aliud eſt forma in ſe ſumpta, aliud forma conſiderata in materia: cœlum, ideſt; mundus, eſt quid ſenſibile conſtans natura, cùm ſit corpus phyſicum: ergo aliud quidpiam erit cœlum in ſe, aliud hoc cœlum. Maior propoſitio oſtenditur: quia aliam rationem habet ſphæra, vel circulus abſolute; aliam ſphæra ænea, vel æneus circulus (vnde & in definitione ſphæræ non ponitur æs, etſi in definitione æneæ ſphæræ adhibeantur.) Quod etiam patet, vbi vnum tantum ſingulare exiſtit. Nam etſi vnus tantum daretur circulus, alia eſſet notio circuli in commune, alia huius determinati circuli. Idemque iudicium erit de compoſitis naturalibus: quandoquidem vniuerſalia cōpoſita vendicant materiam communem, ſingularia definitam & certam. Deinde ita progreditur: In ijs, in quibus aliud eſt forma ſeu natura in commune, aliud hæc forma, poſſunt dari multa ſingularia: cum illud commune poſſit in multis ſingularibus contrahi; imò cum ita ſeſe rem habere inductione pateat: ſiquidem dantur multi leones, multę aquilæ, multi lapides, multi ignes, quod item in cæteris eiuſmodi cernere licet. Cum igitur in cœlo, id eſt, mundo, aliud ſit forma, aliud hæc forma, non erit inficiandum, plures mundos poſſe dari.

b Conſiderandum autem] Vt propoſitam rationem diluat, expendēdum ſibi eſſe ait,

quid

quidnam probe aut non probe in ea dictum ſit. Probe dictum,inquit,aliam eſſe rationem formæ,quæ eſt ſine materia(intellige ſingularis)aliam eius quæ materiæ coniuncta eſt. Negat tamen,vbicunque ea diuerſitas reperitur; confeſtim dari multitudinem indiuiduorum:quia cùm vnum totam in ſe materiam includit, impoſſibile eſt dari plura: quemadmodum ſi hæc ſimitas ex tota carne conſtaret,non niſi vnicum ſimum dari in natura poſſet. At mundus totam materiam, quæ in natura rerum inueniri poteſt, in ſe cohibet. Vnde eſt,quod, licet aliorum ſingulorum,quæ ſub ſenſus cadunt multa exiſtant indiuidua, plures tamen eſſe mundos repugnet. Hæc autem ratio nihil concludit,quemadmodum neque cæteræ, quibus Ariſtoteles idem probare contendit: vt in quæſtione ea de re excitanda patebit. — *Perpenditur ratio propoſita.*

c Dicamus autem] Vt oſtendit,cœlum, hoc eſt,mundum, conſtare ex tota materia, docet, tribus modis cœlum accipi: nimirum pro vltima ſphæra, pro complexione orbium cœleſtium,in quibus ſunt ſtellæ errantes, pro vniuerſitate corporum, quæ a ſupremo orbe continentur. Tum aſſerit,extra cœlum tertio modo ſumptum nullum corpus dari. Ex quo ſequitur,mundum hunc omnibus corporibus quæ eſſe poſſunt, atque adeò tota materia conſtare. — *Cœlum trifariam ſumi.*

d Nam ſi extra vltimam]Probat, neque dari actu,nec dari poſſe vllum corpus extra mundum:quia vel tale corpus eſſet ſimplex, vel compoſitum. Item,aut inibi ſecũdum naturam conſiſteret,aut per vim. Quæ omnia fieri non poſſe,ſingulatim oſtendit. Aduerte autem,licet extra cœlum nullum ſit corpus; eſſe tamen ſpatium ſiue capedinem ad recipienda corpora:vt in 8.Phyſ.diximus. — *Extra mũdum nullum dari corpus.*

e Patet inſuper]Ex dictis compertum eſſe ait, extra mundum neque locum dari,neque vacuum,neque tempus:quæ affectiones naturalia corpora attingunt. Non dari autem locum probat, quia cum locus ſit ad recipienda corpora, & hæc eſſe extra mũdum non poſſint, fruſtra eiuſmodi locus daretur. Quo etiam liquet,non dari illic vacuum: cum vacuum ſit locus non repletus corpore, aptus tamen repleri. Non eſſe item extra mundum tempus inde concludit,quia tempus eſt numerus motus, vt cõſtat ex ijs,quę lib.4.Phyſ.tradita ſunt: & vbi nullum eſt corpus naturale, nec motus eſſe poteſt;proindeq; nec numerus motus. — *Extra cœli complexum non dari locũ. Nec vacuum. Neque tempus.*

f Quocirca neque apta]Cum extra cœlum neque locus ſit, neque tempus:docet,ea quæ ibi ſunt nec contineri loco, nec ad ſenectutem,& interitum compelli, nec alterationem,aliumve eius generis affectum ſubire; ſed vitam ab his omnibus ſecretam & liberam in ſempiternitate traducere. Videtur autem hic locus deſumptus ex Platone in Phædro. Sed quænam entiam ponat Ariſtoteles extra mũdum, non conſtat inter eius interpretes. Quidam putant ſolum Deum: alij Deum, & intelligentias; quibus hinc ſuppetit argumentum,in Peripatetica doctrina,ad probandum Deum eſſe actu in ſpatio imaginario extrá mundum:alij volunt,non dici ab Ariſtotele huiuſmodi ſubſtantias immateriales eſſe extra mundum, quaſi exiſtant in ſpatio illo imaginario, ſed extra conditionem, & ſortem rerum materialium Phyſicas eas mutationes ſubeuntium. Qua de re lege,ſi placet,quæ ſcripſimus. 8. Phyſ. c.10.q.2.art.2. — *Quid extra mundũ corporeũ ſtatuat hic Ariſtoteles, diſſident interpretes.*

g Diuine namque] Vox Græca αἰὼν ἀπὸ τοῦ ἀεὶ εἶναι,ideſt, ex eo quod ſemper eſt (Argyropilus tranſtulit ſempiternitatem,] Peritionis[ſæculum]) bifariam ſumitur: vno modo,prout ſignificat periodum,ſiue menſuram, continentem tempus,& durationem cuiuſque rei;vt pro ſpatio vitæ humanæ ſecundum naturam præſcripto: alio modo,quatenus deſignat ſpatium complectens totam durationem cœli, & omne tempus omnemque exiſtendi infinitatem. Hanc poſteriorem rationem permanendi ait Ariſtoteles ijs conuenire quæ extra mundum ſunt,a quibus ad res cæteras, pro cuiuſque modo & conditione,vita atque eſſe deriuatur.

h In externis]Contextus Græcus habet, ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις φιλοσοφήμασι, ideſt, in circularibus,ſeu quæ coram confuſa multitudine habentur, diſputationibus:quæ etiã exotericæ appellantur, vt in proœmio Phyſ. expoſuimus. Confirmat ergo Ariſtoteles id, quod dixerat de ſempiternitate, & immutabilitate intelligentiarum, teſtimonijs Philoſophorum, qui in exotericis & publicis altercationibus, quas de diuinis rebus habebant,id ipſum teſtabantur. — *Diſputationes exoterice.*

Primam cauſã neque ſubijcit tẽpori neque vlli mutationi. I Neque enim aliud] Primam cauſam, quæ extra cœlum, & extra omne tempus eſt, mutatione vacare inde oſtendit: quia ipſa mouet alia, nec ab vllo moueri poteſt; alioqui non eſſet prima cauſa, nec cęteris dignitate naturæ præſtaret: cum id quod mouet, nobilius ac præſtantius ſit eo quod mouetur. Item, quia ſi mutationem ſubiret, ſequeretur eam alicui incommodo eſſe obnoxiam, aut re quapiã indigere; cum omnis mutatio naturæ inſtituto, aut mali alicuius depulſionem, aut acquiſitionem boni ſpectet.

K Et inceſſabili] Conſentaneum eſſe inquit, vt primum mobile perenni agitatione verſetur a prima cauſa, quæ ſtabilis manens dat cuncta moueri: corpora enim ſublunaria a motu ceſſant, quia tendunt in loca diſtantia, quibus adeptis quiete potiuntur: at quod in orbem verſatur, etſi partes mutent ſitum, eundem tamen communem locum perpetuo obtinet.

QVAESTIO I.

Poſſintne per diuinam potentiam plures mundi eſſe, an non?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis oſtendi videatur, non poſſe.

Primum argumen. STatuimus c. 8. cum Ariſtotele, vnum tantũ eſſe mundum: nunc, an ſaltem diuina virtute plures eſſe poſſint, diſquiramus. In partẽ negatiuam hæc ſe offerunt: Vniuerſum procreatum fuit a Deo ad exẽplar diuini Archetypi, ſeu mundi intelligibilis, vt docuit Plato in Timæo: cuius ſententiam approbat D. Aug. 1. li. Retract. c. 3. aiens mundum intelligibilẽ nihil eſſe aliud, quam ipſam rationẽ ſempiternam atque incõmutabilẽ, qua Deus mundum architectatus eſt. Cum igitur mundus intelligibilis, nec ſit, nec poſſit eſſe, niſi vnus, & Deus nihil moliri valeat niſi diuinum illud exemplar intuendo, idque externo opere adumbrando; neuti quam videntur plures mundi diuina virtute fabricari potuiſſe.

2. argum. Secundò: aſpectabilis mundi fabrica non poteſt ſine materia conſtare, ſed hic mundus abripuit conſumpſitq; omnem materiam, vt Ariſtoteles proximo ca. aſſeruit: non poteſt igitur alius mundus a Deo efformari. Adde quod, cum fruſtra ſit potẽtia quæ in opus nũquam prodit, ſi Deus aliã materiam poſſet efficere, cũ eã non effecerit, ſequeretur otioſam eſſe eiuſmodi potentiam, quod nemo dicat.

A Tertiò: nihil a Deo inordinatum fieri poteſt, cum omnia diuina opera perfecta ſint: atqui ſi eſſent plures mundi, daretur magnæ naturæ inordinatio: ergo impoſſibile eſt effici a Deo plures mundos. Minor probatur ijs argumentis, quæ Ariſtoteles c. 8. huius lib. a motu, quiete, ſituq; elementorum deduxit. Quibus accedit, tum illud de vnitate primi motoris, tum quod nomen ipſum Vniuerſi ſuo ambitu quicquid vſquam eſt complectitur. Quo B fit, vt vniuerſum non niſi vnum eſſe poſſit, alioqui Vniuerſum non eſſet. 3. argum.

ARTICVLVS II.

Poſſe à Deo plures creari mundos, nec ſuperiora argumenta vim habere,

VViteleph, vt erat impietatis veneno conſperſus, inter alia falſa dogmata illud quoque euomuit: non poſſe Deũ alios effectus ædere quam edit, atq; adeo nec plures mundos creare; propterea, quod naturæ neceſſitate ageret. Idemq; ſecutus fuit Abaylardus. Hunc errorem impugnat Vualdenſis in Doctrinali fidei antiquæ a c. 10. Eiuſdemque fundamentum euerſum a nobis fuit in * Phyſicis, cum aduerſus Ariſtotelem oſtendimus, Deum omnino libere operari. C

*Lib. 8. c. 2. q. 5. a. 1

D Sit igitur cõcluſio omnino certa: poſſe à Deo plures effici mundos. Hanc ſtatuit D. Athanaſius in orat. contra idola, D. Ambroſius lib. 2. Hexam. c. 2. & cõmunis Patrum aliorumq; Doctorum cõſenſus. Quòd verò ita ſentire oporteat, liquet ex eo, quia plures mũdos effici, nec repugnat ex parte diuinæ potentiæ quæ eſt Cõcluſio.

eſt infinita; nec ex parte ipſius effectus, A cum ex eo nulla ſequatur implicatio.

Solut. 1. argum. Reſpondemus igitur argumentis in aduerſam partem adductis. Ad primum dicendum eſt: mũdum creatum fuiſſe ad imitationem diuini Archetypi; ſed Deũ non vnam tantùm habere ideam rationemve intelligibilem ad procreandum mundum, ſed infinitas, ad quarum intuitum poteſt non tot, quin plures producere. Itaque cum mundi vnitas oſtenditur ex vnitate Archetypi, ideſt, Dei, in quo B omnia rerum faciendarum exemplaria continentur (quo pacto admittendũ eſt, vnum tantum dari Archetypum fundamentaliter, hoc eſt, vnam eſſentiam diuinam, in qua ſunt infinitæ imitabilitates) ea ratio probabilis tantum eſt.

Sol. 2. Ad ſecundum conceſſa maiori neganda eſt minor, ſi intelligatur de omni prorſus materia: licet enim hic mundus totam materiãm, quam Deus produxit, in ſe cohibeat; non tamen exhauſit omnem C quam creare Deus poteſt, ſi velit. Lege Iuſtinum Martyrem in lib. de quorũdam decretorum Ariſtotelis reprehenſione, ad capit. 9. lib. 1. de Cœlo. D. Baſilium hom. 2. Hexam. & D. Ambroſ. lib. 2. Hexam. cap. 2. contra hunc Ariſtotelis errorem diſputantes. Ad argumenti confirmationem dic: potentiam quæ ad opus tanquam ad finem ordinatur, ſi in opus exire non poſſit, fruſtra eſſe. Ad diuinam D potentiã non ordinari ad opus tanquam ad finem, vt planum eſt.

Solut. 3. Ad tertium dicẽdum: ſi plures mundi à Deo crearentur, nihil in eis præpoſterum inordinatumve futurum: nec rationes Ariſtotelis id conficere; vt diſertè oſtendit Plutarchus in eo libro qui inſcribitur: [Quòd ceſſauerint oracula.] Itaque facile Ariſtoteli reſpondebit qui dixerit, terram non inclinari per ſe primo ad centrum huius, aut illius mundi, ſed ad centrum Vniuerſi in commune, ſeu E indefinite ſumpti; ideoque in quocunque mundo ea conſtitueretur, per innatam propenſionem ad illius centrum contenderet: &, cùm primum naturali ſuo loco potita foret, quieſceret, nec ad centrum alterius mundi tranſmeare conaretur. Quod pari modo de cæteris elementis comparatione ſuorum locorum naturalium aſſerendum eſt. Nec obſtat, quod elementorum loca certa, & definita ſint; ſicut enim elementa hoc in mundo determinatas ſedes obtinent: ita & in alio reſpectu illius determinatas ſedes haberent. Adde, ſuperi & inferi loci appellationem non accommodari, niſi iis, quæ eiuſdem mundi ambitu cõtinentur: proindeque creatis a Deo pluribus mundis, neque hunc ſupra illum, neque illum ſupra hunc, neque terram huius ſupra illius cœlum, neque cœlum huius infra terram illius, fuiſſe collocanda.

(Margin: Reſpõſio ad rationẽ Ariſtotelis.)

Ad 2. Ad rationem de vnitate primi motoris dicendum eſt: poſitis pluribus mũdis in quolibet dandum vnum primum mobile, vnumque primum motum. & vnicuique applicandã ſuam peculiarem intelligentiam effectricem primi motus. Nec tamen iccirco admittendum, dari tunc plures cauſas ſimpliciter primas, aut plures principes, ſeu motores Vniuerſi: quia vnus idemque naturę creator Deus ſua immenſitate mũdos omnes impleret, ſuaq; prouidentia gubernaret.

Ad 3. Lege Ca. in 1. d. 43 q. 1. art. 2. prope fin. Duran. in 1. diſt. 44. q. 3. Ad vltimam, quæ ab Vniuerſi appellatione deſumpta eſt, reſpondendum: Vniuerſum bifariam accipi: nunc pro omnium rerum creatarum, quæ vſpiã ſunt, complexu: quo modo vnum duntaxat Vniuerſum dari poteſt, cuius partes forent plures mundi ſi exſtarent: nunc pro iis tantùm, ex quibus vnus aliquis mundus coagmentatur; quo pacto non repũgnat plures eorum vniuerſitates, tanquam eiuſdem imperij prouincias, à Deo condi.

QVÆSTIO II.

Poſſitne Deus mundum hunc perfectiorem reddere, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

NOnnulli, quorum meminit Hugo Victorius, arbitrati ſunt, non poſſe Deum quicquam melius facere, quam facit: qui proinde negabant, poſſe hunc mũdum a Deo perfectiorem reddi. Eorum ratio fuit: quia ſi quicquam Deus poſ-

1. argum. ſet melius facere, nec tamen efficeret, A hoc ipſo non bene faceret: quia poſſe melius facere, & non optime facere, vitium facientis eſt: quod lõge abeſt a Deo. Corroboraturque vis argumenti auctoritate D. Auguſtini lib. 3. contra Maximum, capit. 7. & lib. 83. quæſt. 50. vbi ex eo demonſtrat, non potuiſſe Deum meliorem filium gignere: quia ſi voluit & non potuit, infirmus eſt; ſi potuit & noluit, inuidus: vnde concluditur, æqualem genuiſſe filium. Pari ergo ratione, ſi in diui B na poteſtate eſſet, ea quæ producit meliora efficere, nec tamen ea produceret meliora, inuidiæ culpam ſuſtinere.

2. argum. Secundò ita licebit argumentari: Abſolutio Vniuerſi magna ex parte continetur perfectione eſſentiali ſpecierum quibus conſtat; ſed hæc augeri non poteſt: ergo nec illa. Probatur minor, quia eſſentia ſpeciei non poteſt incrementa, aut decrementa ſuſcipere; cum ſpecies, docente Ariſtotele 8. Metaphyſ. cap. 3. C tex. 10. ſint tanquam numera.

3. argum. Tertiò: Mundi perfectionem maximè oſtendit ordo rerum, tum erga Deum, quem vt finem vltimum cunctæ reſpiciunt, tum inter ſe, quatenus vt quæque nobilior eſt, ita altiorem locum in mundo obtinet. Namque (vt * in Phyſicis latè diſſeruimus) aqua, eò quod terram dignitate vincit, ſupra terram eminet; ſimiliter aer ſupra aquam; ignis ſupra aerem: quod item ſeruatur in diſpo- D ſitione ſituque orbium cœleſtium. Atqui nec res meliorem finem ſpectare queunt, vt liquido conſtat: nec corpora, ex quibus hic mundus compactus eſt, aliter diſpenſari poſſunt, niſi peruerſo naturæ, & dignitatis ordine; ita vt nobiliora ſubſint ijs, quæ deterioris naturæ ſunt, & contra. Igitur nullo pacto mundus hic ad altiorem perfectionis gradum promoueri poteſt.

Lib. 4. c. 5 q. 3. ar. 1.

ARTICVLVS II.

Quid in propoſita diſceptatione ſtatuendum ſit, aliquot aſſertionibus enodatur.

AD illuſtrationem veritatis quędam prænotanda ſunt. Primum eſt: Bifariam poſſe in controuerſiam vocari, num B aliquid a Deo perfectius fieri queat: nimirum vel ex parte ipſius operis, vel ex parte modi quo res fit. Secũdum eſt: Etſi alijs modis, vt mox patebit, duobus tamen ſpeciatim poſſe a nobis concipi maiorem huiuſce Vniuerſi perfectionẽ: nẽpe, ſi Deus illius partibus, & ijs quæ iam exſtant ſpeciebus, alias denuo adijciat, vt noua corpora cœleſtia, & nouas ſpecies animantium: vel ſi vetera duntaxat aſſcititio ornamento excolat, & perfi- C ciat. Tertiũ eſt: perfectionem aut eſſe eſſentialem; vt rationis particeps comparatione hominis: aut accidentariam, vt eſſe congruenti magnitudine præditum, rectè valere, aliaque huiuſmodi. Quartum eſt: in rebus creatis multiplicẽ elucere ordinem, vt iam ſupra monuimus: videlicet aut partiũ in toto, aut partium totiuſve ad finem. Deinde, ordinem partium in toto, aut eſſe ordinem quo vna pars ad alterius bonum deſtinatur, aut D eſſe ordinem proportionis ſecundum dignitatem, aut ſitum earundem inter ſe. Rurſus, ordinem partium totiuſve ad finem, vel eſſe ad finem proximum, vel ad finem vltimum ad quem omnia collimant.

Lege D. Tho. 1. p. q. 25. a. 6. & in 1. d. 44. art. 1. 2. & 3. Durand. ead. diſt. q. 3.

1. aſſertio His ita conſtitutis ſit prima aſſertio: Si modum operandi, qui ex parte operantis, non ex parte operis ſe habet, expẽdamus impoſſibile eſt, vel Vniuerſum, vel aliquid aliud effici a Deo melius ſiue p- E fectius, quam ab ipſo effectum ſit. Hæc probatur, quia nequit Deus operari maiori bonitate, potentia, aut ſapientia, cũ hęc ſint ipſa eſſentia diuina. Lege D. Th. 1. par. quæſt. 25. art. 6. ad 1. Alenſem 2. p. quæſt. 18. memb. 3. Altiſiodorenſem lib. 1. ſum. cap. 12. quæſt. 7.

2. aſſert. Secunda aſſertio: Vniuerſum non poteſt a Deo magis perfici, quoad perfectio nem eſſentialem ſpecierum quibus conſtat.

Lege Duran. in 1.

ſtat. Hanc aſſertionem confirmat ſecundum argumentum ſuperioris articuli.

3. aſſer. Tertia aſſertio: Vniuerſum poteſt a Deo perfici, quoad aſcititiam accidentariamve perfectionem omnium ſpecierum. Hæc ex eo concluditur: quia poteſt Deus, cum nulla inde oriatur repugnantia, ſingulis indiuiduis noua impertiri accidentia, quibus magis adornentur: v.g. corporibus cœleſtibus & ſtellis vberiorem lucem, elementis & animantibus cæteriſq; miſtis corporibus alias perfectrices qualitates attribuere.

4. aſſert. Quarta aſſertio: Poteſt a Deo perfici Vniuerſum, additione nouarũ partium integrantium, vt plurium orbium cœleſtium, & nouarum ſpecierum, tam ſimplicium, quam non ſimplicium, tam immaterialium, quam materia conſtantium tam viuentium, quàm non viuentium. Huius quoque aſſertionis veritas ex eo conſpicua eſt: quia nulla ex iſtiuſmodi additione ſequitur contradictio. Sed enim in hoc euentu alijſq; ſimilib. mutationibus, non iam idem prorſus Vniuerſum dici poterit, cum eſſentia totius integralis ex ſuis partibus coaleſcat, proindeque ijs vel detractis, vel additis, non iam idem omnino totum permaneat. Itaque tale Vniuerſum habebit ſeſe ad id quod nunc exſtat, velut totum ad partem: ut aduertit D. Thomas in 1. d.44, q. vnica. art.2.

5. aſſert. Quod ad ordinem ſpectat, ſit quinta aſſertio: Poteſt hoc Vniuerſum a Deo magis perfici quoad ordinem, quo aliæ partes aliarum bonum pulchritudinem pro facultate ſua tuentur augentque: imò & quoad ordinem, quem habent ad commune bonum & decorem Vniuerſi. Hæc quoad priorem partem oſtenditur: quia vt in tertia concluſione ſtatuimus, ſicuti omnium ſpecierum indiuidua ad maiorem perfectionem accidentariam prouehi queunt, ita efficaciori conatu operari, atque adeò ſecundum nobiliorem modum ſibi mutuò adeſſe, & commodare poterunt: atq; ita hac conſideratione cenſebuntur inter ſeſe perfectius ordinari. Poſterior verò pars inde ſuadetur: quia ſi hoc Vniuerſum, vt ex dictis conſtat, melius perfectiuſq; reddi poteſt, iſtã eius partes, dum commune ipſius bonũ

A & concinnitatem ſpectant, ordinatę erũt ad præſtantius bonum obtinebuntq; hac ex parte maiorem ordinis excellentiam.

Verum enim verò ſi non habeatur ratio præſtantię extremorum inter quæ talis ordo verſatur, ſed ſolius ordinis pręciſè ſumpti, non oportet ſecundum menſuram & dignitatem partium, mundi vniuerſitatem quoad ipſum ordinem perfici: quia quẽadmodum in vili ignobilique inſtrumento muſico poſſunt fi-
B des æque benè, atque in præſtanti & affabrè elaborato, ſeruare ordinem & proportionem, tam vnaquæque ad aliam ſibi vicinam, quàm vniuerſæ ad communem harmoniam exhibendam: ita partes Vniuerſi, quantumlibet deteriores, poſſunt pro facultatis ſuę gradu & ſibi mutuò, & toti vniuerſo reſpondere, vt non minus in partibus inferioris, quàm altioris notæ, prædictus ordo eluceat: ſicut etiam æquè perfecta eſt proportio duo-
C rum equorum ad vnum, & duorum hominum ad vnum, & exercitus è barbaris ruſticisve conflatus poteſt ęque benè ad pugnam ſuis locis & ſtationibus diſponi, atque is qui è nobilibus conſtat.

Porrò quæri ſolet, vtrum quibuſdam Vniuerſi partibus ad meliorem conditionem accidentariam perductis, alijs verò in eodem ſtatu in quo nũc ſunt relictis, inconcinnitas & diſſonantia in mundo foret. D. Thomas 1. ſent. diſt.44. quęſt.2. Dubium.
D & 1. part. quæſt.25. artic.6. ad 3. Capreolus eadem diſt. quæſt.1. art.2. & plerique alij affirmate reſpondent: aſſerẽtes, oportere ſimul partes omnes ſecundum proportionem ſuam magis perfici, alioqui labefactandam rerum inter ſe proportionem, atque adeò concentum. Id verò nõ aliter confirmant, quàm ſimilitudine ducta ab inſtrumento muſico, cuius ſi chorda una magis intendatur, temperatio & melodia deperit. Quorundam reſponſio. Cõtra opinatur Aureo-
E lus apud Capreolum in 1. diſt.43. quæſt. 1. art.2. itẽque Argentinas diſt.44. quæſt. vnicã, articul.3. & Durandus diſtinct. 44. quæſt.3. Reſpõſio aliorum. Quod ex eo cõfirmant: quia in ſtatu hominis integro, tota natura humana multo excellẽtioribus, quam modo, non gratiæ tantum, ſed naturæ etiam muneribus excellebat, & tamen cæteræ Vniuerſi partes, ut cœlum ſtellæ & elementa, ſaltem ignis, & aer

non

non erat proportionaliter meliora. Quare vel tunc non eſſet debita inter partes Vniuerſi proportio: atque ita non fuiſſet mundus a Deo harmonice conſtitutus, vel certè nũc haud bene ſeſe habet: quia cum ſpecies vna, eaq; præſtãtiſſima, deterior effecta ſit, cæteræ nihilominus priorem ſtatum retinuere. Nõ igitur ad Vniuerſi concentum requiritur, ut omnes eius ſpecies perpetuò eandẽ ſeruẽt proportionem, quoad perfectiones accidentarias: alioqui ſi vna tantum ſpecies, quę in aliqua mundi partes duntaxat reperitur, ut de quibuſdam arborib. & animãtibus conſtat, in melius aut deterius mutetur, quod non rarò accidit, oportebit reliquas ſimilem cum ea mutationem ſubire, vel frequenter deſtruetur proportio bonitasq; Vniuerſi, quod eſt abſurdum. Statuit igitur Durandus, poſſe à Deo Vniuerſum melius reddi, ſi aliquæ eius partes meliores fiant, etſi aliæ nõ ſimul meliorefcant; nec ob id diſſolutam iri mundi harmoniam: quæ præcipuè cõſiſtit in inuariabili gradu & proportione bonitatum eſſentialium, & contentione ad vltimum finem, in quem impoſſibile eſt non ferri omnia dum aliquid appetunt: itemq; in connexione & habitudine, quam res inferiores inter ſe habẽt ſecundum impreſſionem & motum, quem a ſuperioribus cauſis accipiunt, a quibus earum vis gubernatur, qui etiam nexus, & conſenſio ſeruata huiuſce mundi identitate mutari nequit. Hæc opinio nobis veriſimilior videtur. Nec aduerſatiorum ratio a Muſici inſtrumenti ſimilitudine ducta rem conficit: etenim non eodem modo ſe habent ſpecies in mundo, præſertim quoad accidẽtarias perfectiones, atque chordæ in cithara; cum ſpecies, non ſecundum proportionem aſcititij ornatus, ſed præcipue ſub ea quam diximus conſideratione, mundi concentum efficiant.

Approbatur poſterior reſpõſio.

6. aſſertio

Sexta aſſertio: Elementa & corpora cęleſtia, quibus hoc conflatum eſt Vniuerſum, nequeũt magis a Deo perfici, quoad ordinem ſitus locorumve quibus continentur. Hanc aſſertionem demonſtrat tertium ſuperioris articuli argumentum.

7. aſſertio

Septima aſſertio; non poteſt hoc Vniuerſum magis perfici,. ex parte ordinis quo ſupremum finem ſpectat; quaſi aliũ nobiliorem finem queat reſpicere: Hæc probatione non indigẽt, cum ſit luce clarius, nullum finem ſupremo (qui eſt naturæ auctor Deus) nobiliorẽ dari poſſe. Non eſt tamen diffitendum, poſſe hoc Vniuerſum melioris fieri conditionis, quoadmodum contendendi in ſupremũ finem. quia cũ res omnes creatæ in eum ferantur, tum in alijs modis, tum ſecundum ſuas operationes quibus appetunt aliquod bonum, quod quædam ſummi boni participatio eſt: cum rurſus vnumquodque agens accidentaria perfectione diuinitus cumulari poſſit, ita ut perfectiori modo functiones ſuas adminiſtret planum relinquitur, poſſe Vniuerſum prędicto modo ad meliorem ſtatum perduci.

Quodlibet bonũ eſt quędã participatio boni ſupremi.

De ijs, quæ ad totam harum concluſionum materiam ſpectant, deq; alijs rationibus, quibus Vniuerſum poſſit aut non poſſit diuinitus perfici, cõſule Alenſem 1. part. quęſt. 20. mem. 3. D. Thomã, D. Bonauenturam, Richardum, Capreolum, Ægidium, alioſq; Doctores in 1. di. 43. & 44.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumentis.

Sol. 1. ar.

Argumenta initio quæſtionis propoſita ſic diluito. Ad primum negatiuum eſſe facientis, non efficere abſolutiſſimum opus quod poteſt: niſi forte ad id aliqua lege præceptove aſtringatur; quod in Deum comparatione creaturarum nullo modo conuenit.

Explicatur locu D: Auguſtini.

Ad teſtimonium D. Auguſtini dic. cũ Filius procedat a Patre per actionẽ immanentem naturalem, neceſſario a Patre ei communicari debere quidquid poteſt, atque adeò totam naturã diuinam, totamq; paternam bonitatem. Quocirca ſi Pater meliorẽ Filium quàm genuit generare potuiſſet, inuidus foret, quia negaſſet Filio quod illi ex vi diuinæ generationis debebatur: ſi autem voluiſſet meliorem gignere nec tamen potuiſſet, imbecillis eſſet, quia imbecillitatis eſt non poſſe quod velis. Hæc tamen ratio

non

non concludit in ijs, quæ a Deo creantur, aut alia tranſeunte actione quoquo modo perficiuntur: cum nulla Dei actio erga creaturas neceſſaria ſit, ſed libera; cumq́; nulla res creata ad æqualitatem Dei queat pertingere.

Ad ſecundum & tertium argumentum quid reſpondendum ſit, patet ex dictis.

QVÆSTIO III.

Vtrumne Deus alios atque alios mundos in infinitum perfectiores poſſit condere?

ARTICVLVS I.

Argumenta quibus pars negatiua comprobari videatur.

Licet ex ijs, quæ paulò antè diſſeruimus, rei propoſitæ explicatio magna ex parte perſpicua iam ſit: eam tamen vberioris doctrinæ gratia ſeparatim in quæſtionem adduximus. Videtur ergo hiſce argumentis oſtendi, neutiquam fieri poſ-
1. argu. ſe vt alij perfectiores mundi a Deo creētur: Perfectio & pulchritudo mundi tantum effloreſcit ex primis & omnibus rerum gradibus: ſed ij omnes hoc in mūdo exiſtunt: igitur nulla noua perfectio alijs mundis accumulari poteſt. Maior probatur: quia ſi mūdi ornatus & pulchritudo non penderet ex hiſce tantum gradibus, ſed ex ſingulis etiam eorū ſpeciebus, ſequeretur mundum non fuiſſe creatum a Deo perfectum; ſiquidem illis primis ſex diebus, quibus totum eius opificium omnibus ſuis partibus abſolutū diſtinctumq́; fuit, nondum habebat animalia quæ ex putri materia generantur. Minor dilucida eſt: habet enim hoc vniuerſum ſubſtantiam & accidens, cauſam & cauſatum, corporeum & expers corporis & ex vtroque compoſitum, animatum & inanimatum, neceſſarium, & contingens. Continet etiā omnes gradus eſſendi eſſentialiter ſubordinatos, nempe eſſe, vi-

A uere, ſentire, intelligere, vt * alibi docuimus. (* cap. 1. huius lib. q. 1.2. ar.)

Secundò: Formæ ſunt veluti numeri, vt docet Ariſtoteles 8. Metaph. c. 3. tex. 10. & Deus habet ſeſe ad modum vnitatis, teſte Dionyſio 5. cap. de diuin. nom. Sed numeri verſus vnitatem non procedunt in infinitum, quia non pergunt vltra binarium: ergo nec ſpecies accedendo ad Deum per incrementa perfectionis poſſunt in infinitum abire. Quare ne-
B que Deus nouas ſpecies producendo poterit mundos in infinitum perfectiores creare.

3. argu. Tertiò: Si Deus quolibet mundo aliū perfectiorem poſſet efficere, ex eo eſſet, quia quilibet quantumuis omnibus numeris abſolutus, infinitè diſtat a perfectione diuini eſſe: atqui hæc ratio nō ſufficit: ergo &c. Probatur minor: quia inter Deum & totam vniuerſitatem ſiue complexionem rerum, quæ a Deo produci
C poſſunt, eſt diſtantia infinita, & tamen repugnat; vltra huiuſmodi complexionem aliquid a Deo effici.

4. argu. Quartò: Incarnatio diuini Verbi tantum dignitatis attulit, non modò ſingulari illi humanitati ad diuinam hypoſtaſin aſſumptæ, ſed etiam toti hominum generi, imò & omnibus rebus creatis, quæ in homine tanquam in Microcoſmo incluſę ſunt; vt nihil mundo nec ad honorem magnificentius, nec ad gloriam ſublimius,
D nec ad decorem pulchrius a Deo tribui poſſit. Igitur cum alij mundi ad huiuſce dignitatis conſortium admittendi non ſint, oportebit eos, ſi procreentur, in multo inferiori excellentiæ gradu conſiſtere. Quare negandum videtur, poſſe mundos alios in infinitum nobiliores diuina virtute procreari.

ARTICVLVS II.

E

Statuitur pars affirmatiua quæſtionis: diluuntur argumenta, quæ negatiuam aſtruere videbantur.

VT rectè vereq́; ſcripſit Hugo Victorinus lib. 1. de Sacram. q. 2. c. 22. ſicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec

nec immenſitatem locus; ſic nec ſapientiam ſenſus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Quare fatendum neceſſariò eſt, quicquid a Deo fit, manere infra diuinæ virtutis eminentiam & perfectionem proindeq́; poſſe Deum alia atq; alia ſubinde perfectiora efficere, infinitè abeũdo. Quod, vt de alijs rebus particulatim ſumptis, ita & de mundis dicendum erit. Pro qua aſſertione lege ſi placet, quæ a nobis li.3. Phy. in tractatu de Infinito diſputata ſunt: & quæ ſcripſit Capr. in 1. d. 43. q. 1. art. 2. contra Aureolum, aduerſæ opinionis defenſorem.

Nunc tantùm ſupereſt, vt ſatisfaciamus argumentis, quibus oppoſitum oſtendi videbatur. Ad primũ neganda eſt maior. etenim perfectio vniuerſi etiam conſurgit ex varietate ſpecierum. Ad maioris verò confirmationem dicendum, primis ſex diebus fuiſſe a Deo fabricatum mundum ſimpliciter perfectum: quia etſi tunc nondum actu exſiſterent animalia quæ ex putredine gignuntur; erat tamen cœlo facultas indita ad ea producenda, eratq́; in mundi elementis vis quędã naturalis, & quaſi præſeminata materia, & quodammodo initiata primordia eorum omniũ: vt aſſerit D. Auguſt. li.3. de Gen. ad lit. c.4. Nec erat imperfectum vniuerſum, dum eiuſmodi animantia non actu, ſed poteſtate duntaxat continebat, quoniam hæc vt poſtremæ notæ ſunt, ita vniuerſi ornatum acceſſionę & deceſſione ſua aut nihil, aut ſaltem inſigniter, neque augent neque imminuunt.

Sol. 1. ar.
Lege D. Bon. in 1. diſt. 25. n. 49.
Sol. 2.

Ad ſecundum dicendum: formas eſſe quaſi numeros, Deum quaſi vnitatem: & vt ab vnitate tanquam a radice procedũt numeri in infinitum; ita a Deo, tanquam a fonte & principio totius eſſe, poſſe ſpecies in infinitum plures & perfectiores produci, maioremq́ue abſolutionẽ abſq; vllo termino accipere, prout vnaquęque ad Deum magis accedit. Nec in iſtiuſmodi acceſſu quærendam ſimilitudinem inter Deum & vnitatem, vt ſicuti numeri verſus vnitatem non progrediuntur in infinitum; ita ſpecies non poſſint abſque termino magis magiſque ad Deum accedendo perfici: Nec enim ea, inter quæ ſimilitudo eſſe dicitur, in omnibus ſimilia eſſe oportet.

Ad tertium conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum: licet tota collectio rerum producibilium infinitè diſtet a Deo, non idcirco tamen poſſibile eſſe extra illam quicquam fieri: quia manifeſta eſt repugnantia, poſſe aliquid produci, nec tamen in multitudine producibilium contineri. Talis verò implicatio minimè accidet, ſi Deus, ſumpta quacunq́. illius complexionis parte, aliam excellentiorẽ procreet: vt luce clarius eſt. Sol. 3.

Ad quartum dicendum inprimis: cum honor ſingularis illius humanitatis, aſſumptæ ad vnitatem perſonalem diuini Verbi, redundarit in omnes gradus entium, qui in homine continentur: negari non poſſe, etiam alios mundos, quos Deus crearet, in quibus ij communes gradus neceſſariò includerentur, admittendos fuiſſe ad tantæ dignitatis communionem. Secundò dicimus. tametſi nihil mundo maius tribui potuerit, quam Deum aliquam eius naturam prædicto modo ſibi copulare, hoc ipſum tamen beneficium latitudinem habere, ſecundùm quam poſſet aliud vniuerſum magis perfici & exornari quam hoc. Poſitą etiã incarnatione diuini Verbi, quandoquidẽ poſſet Deus in nouo illo mundo non ſolum humanam, ſed angelicam & aliquam aliam naturam ſibi vnire: quo dato licet eadem eſſe vtrobique maieſtas perſonæ aſſumentis: nobilior tamen cenſendus foret mundus, qui plures, quam qui vnam tantum naturam ad diuinæ perſonæ dignitatem euectam in ſe haberet. Quare hac etiam ex parte poſſunt a Deo plures mundi, eo qui nunc eſt perfectiores, creari. Tertiò addimus: licet ſumma dignitas, quæ naturæ creatæ communicari poteſt, ſit aſſumptio ad diuinam perſonam; adhuc tamen poſt eum honorem mundo communicatum ſupereſſe alios modos, quibus mundi perfectio poſſit a Deo magis extendi, vt ex dictis conſtat.

Sol. 4.
Ex doct. D. Au. in l. de prædeſt. Sãc. ca. 15. Irenæi lib. 3. ca. 18. D. Tho. 3. p. q. 1.

CAPVT X.

HIſce ita determinatis, conſideremus deinceps oportet, vtrum mundus ingenerabilis ſit, an generabilis: & incorruptibilis, an corruptibilis? prius cęterorũ opinionib. recitatis. Demonſtrationes.n. contrariorũ, dubitationes de cõtrarijs ſunt. Inſuper & dicenda magis credentur, ſi ſententiarũ earũ, quæ in controuerſiam veniunt, iura prius fuerint audita: abſentes.n. condemnari minus vtique videbuntur. Etenim eos, qui ſatis iudicauerint veritatem non aduerſarios, ſed arbitros eſſe oportet. b Omnes itaque factum quidẽ aſſerunt eſſe, ſed factum quidam perpetuum, quidam caducum; perinde vt quoduis aliud eorum, quæ natura conſtant, inquiunt eſſe: quidam viciſſim, interdum hoc, interdum alio modo ſeſe habere ſubeuntem corruptionem, idq; ſemper hoc fieri modo dicunt; vt Agrigentinus Empedocles, ut Ephesius Heraclitus dicit. c Igitur factum quidem eßе, perpetuum tamen eſſe aſſerere, ex ijs eſt profectò quæ nequeunt eſſe. Ea nãque ſola ponenda ſunt, quæ in multis, aut in omnibus eſſe videmus. De hoc autem contrarium accidit: vniuerſa enim quæ fiunt, & corruptionem ſubire videntur. d Præterea quod non habet principium hoc habendi modo, ſed aliter habere prius vniuerſa æternitate non poteſt; id & mutari profectò nequit: erit enim aliqua cauſa, quæ quidem ſi prius eſſet, aliter id ſe habere poßet; quod aliter ſeſe habere non poteſt. Quod ſi mundus ex aliter prius habentibus conſtat: ſi ſemper ſic ſe habentibus, & non potentibus aliter ſe habere, factus ipſe profectò non eſt: ſi verò eſt factus, & illa aliter ſe habere poſſe, & non ſemper ita ſeſe habere neceße eſt. Quare & conſtitutа diſſoluentur, & dißoluta ante conſtiterunt: atque hoc infinities, aut ſic ſe habuit, aut poterat ſic habere. Quod ſi ita eſt, non vacabit ſanè corruptione, neque ſi olim aliter ſeſe habebat, neque ſi aliter ſeſe habere poſſit. Tex.110.

e Subſidium autem, quod quidam eorum, qui dicunt mũdum incorruptibilẽ quidem eſſe, attamen factum eßе, ſibi ipſis enituntur ferre, uerum non eſſe uidetur. Inquiunt enim, & ſe perinde, ut Geometræ, qui deſignationes deſcribunt, de generatione mundi dixiße, non quia aliquando mundus eſt ortus, ſed gratia doctrinæ: quia diſcentes magis cognoſcunt, ſi ut deſignationẽ, viderint factum. f Hoc autem non ita eſt, ut dicimus: nam in deſignationum quidem effectione, omnibus poſitis eſſe ſimul accidit idem: in horum autem demonſtrationibus non idem, ſed impoſſibile ſanè accidit. Ea namque quæ prius poſterius ue ſumuntur, ſub contraria ſunt. Ex inordinatis enim olim, inquiunt, ordinata fuiſſe. Vt autem idem ordinatum ſit ſimul atque inordinatum, fieri nequit: ſed generationem eße quæ ſeparat tempusue neceſſe eſt. Indignationibus vero nihil eſt tempore ſeparatum. Eſſe igitur impoſſibile, perpetuum ipſum ſimul atq; factum eſſe, ex his quæ diximus patet. g Conſtituere uero mundum viciſſim atq; diſſoluere, nil aliud eſſe videtur, quàm ipſum ſempiternum quidem, formam autem mutantem extruere: perinde atque ſi quis interdum corrumpi,

Tex.102. Tex.103. Tex.104. Tex.105. Tex.106. Tex.107.

inter-

interdum eſſe putaret quempiã, qui vir ex puero, & viro fieret puer. Eſt enim perſpicuum, ſi elementa inter ſeſe conueniunt, non quemuis, ſed eundem ordinẽ eandemq́; fieri conſtitutionem: præſertim ſecundum eos, qui hanc ſententiam dicunt, qui quidem vtriuſque diſpoſitionis contrarium ipſum cauſam inquiunt eſſe. Quare ſit totum quidem corpus continuum permanens, interdum hoc, interdum illo diſponitur modo ac perornatur, conſtitutio verò totius, mundus eſt, atque cælum: non vtique mundus, ſed diſpoſitiones ipſius fiunt ac corrumpuntur. Text. 50. *b Hoc autem ortum, inquam, mundum omnino corruptum iri, & non redire, ſi ſit quidem vnus, impoſſibile eſt. Nam antequam ortus eſſet, conſtitutio præcedens ipſum ſemper nimirum erat, quam quidem haud factam mutari non poſſe dicimus. Sin verò ſint infiniti, magis fieri poteſt.* Text. 51. *At verò hoc etiam ſi fieri poſſit, necne, perſpicuum ex hiſce quę poſterius dicentur euadet: ſunt enim quibus fieri poſſe videtur, vt ingenerabile quippiam corrumpatur, & ortum vacet corruptione, ut in Timęo aſſeritur. Illic enim Timęus, cælum eſſe quidem ortum, non tamen eſſe caducum, ſed reliquo ſemper fore tempore dicit: ad quos naturaliter quidem de cælo ſolum eſt dictum. Si verò de omnibus vniuerſaliter conſiderauerimus, de hoc quoque fuerit manifeſtum.*

CAPITIS X. EXPLANATIO.

HIſce a determinatis] Diſcutiendum proponit, vtrumnè mundus ingenitus ſit & indiſſolubilis, annon? Ac primum aliorum opiniones & dogmata ſibi in mediũ afferenda eſſe ait, propterea quòd ad veritatem inueſtigandam inueniendamq́; id per quàm vtile habeatur.

Qui Philoſophi mundo exordiũ dederint.

b Omnes itaque factum] Docet imprimis, omnes Philoſophos in eam ſententiam conuenire, vt mundum ortum faciant: etſi aliqui inter ſe diſcrepent. Nam Orpheus, Heſiodus, & hos ſecutus Plato, docuere, mundum initium habuiſſe, ſed immortalem eſſe ac fine cariturum: Democritus fortuita atomorum concurſione genitum, eundéque corruptum iri, vt quodvis aliud corpus ex elementis coagmentatum, nec iterum inſtaurandum: Empedocles & Heraclitus viciſſim generari & interire, nunc amicicia congregante, nunc lite diſſoluente.

c Igitur factum quidem] Primam ſententiam oppugnat duplici ratione, quarum prior hæc eſt: Id quod a Philoſopho aſſeritur eiuſmodi eſſe oportet, vt in omnib. aut pleriſque ita ſe habeat: alioqui tanquam improbabile explodetur: atqui in re propoſita videmus quæcumque gignuntur interire: non igitur pronunciandum fuit genitum eſſe mundum, & tamen nunquam diſſoluendum. Hæc ratio, & quæ proxime ſequitur, nihil conficit, niſi de generatione phyſica intelligantur.

Idem eodem pacto ſe habens.

d Preterea quod] Poſterior ratio: Si mundus genitus eſt, ergo ex aliquibus principijs. Vel igitur hæc ante mundi ortum aliter ſe habere potuerunt, vel non. Si detur ſecundum, ſicuti ante ex eis non conſtituebatur mundus, ita nec poſtea cõſtitueretur: idem enim eodem pacto ſe habens ſemper idem efficit, aut non efficit. Si primum etiã modo eadem principia mutari poterunt, munduſque ex ijs conſtans mutationem ſubibit, atque adeò in interitum ruet.

Vt quidã Platonis dogma de noua mũdi pereca-

e Subſidium autem] Xenocrates, alijq́; Platonici, ut magiſtri dogma a reprehenſione vindicarent, aiebant Platonem nõ ex animi ſui ſenſu mundi originem tradidiſſe, ſed illuſtrandæ doctrinæ gratia: & ut auditores in cognitionem Vniuerſitatis facilius deduceret, eius quaſi ortum in tabella propoſuiſſe: eo modo quo Geometræ, qui triãgulos in puluere deſcribentes primum lineas quaſdam ducunt, deinde alias, nõ quaſi

ad

tione interpretētur.

ad triangulum componendum illæ prius, hæ poſterius concurrant; ſed vt ea, quæ ad trianguli ſtructuram exiguntur, apertius oſtendantur. Itaque Platonē mundum ex elementis quodam ordine coagmentatum dixiſſe, non quaſi a certo aliquo & præfinito tempore creatum putaret, ſed vt quibusnam ex partibus coaluiſſent, planè oſtenderet.

Refutatio ſuperioris interpretationis.

f Hoc autem non] Refellit defenſionem illam, ſiue interpretationem Platonici dogmatis, oſtendens: non eodem modo ſe habere, quæ Geometræ circa linearum deſignationes afferunt, & quæ Platonis diſcipuli de mundi generatione pronunciāt. Etenim in deſcriptionibus Geometricis idem accidit poſitis aut non poſitis ſimul lineis, è quibus triangulus conſurgit, nec in eo vlla ſubeſt repugnantia: quæ tamen inuoluitur in illa mundi effectione. Aiunt enim ex elementis tumultuantibus & inordinatis ordinatum fuiſſe mundum: cum tamen ordinatum non niſi ex ordinatis & inter ſe aptè compoſitis coaleſcat.

Contra eos, qui mundum ſæpe oriri, ſæpe occidere dicebāt.

g Conſtituere verò] Tertium dogma, quod aſſerebat, mundum ſæpe interire: atque ita ſempiternum eſſe, dum ortus occaſui, occaſus ortui ſuccedit, ea ratione confutat: quia hæc alternatio, & viciſſitudo conſtare nequit, niſi ſuperſtite ſemper mundi ſubſtātia & natura, hoc eſt, ſaluis elementis; quæ ſemper in mundo perſeuerant: ſed ita, vt interdum per amicitiam coëant, mundusque occidat, aliquando lite regnante ab ſe diſiungantur, & in propria loca redeāt, atque ita mundus ab interitu reuocatus rurſum effloreſcat & vigeat. At ſi ita res habeat, & mundi ſubſtantia ſemper integra perſeueret, non propriè dicetur mundus interitum ſubire; ſed perinde erit, ac ſi quis ex puero fiat vir, aut è contrario. Vnde patet, hanc ſententiam a vero aberrare, & pugnantia diceret: quandoquidem mundum ſimul ortum & non ortum facit.

Confutat ſententiā Democriti.

h Hoc autem ortum] Secundum opinionem, quæ erat Democriti, ex eo refellit: quia fieri non poſſit, vt mundus, præſertim ſi vnus tantum ſit, abſq; regreſſu intereat; quamuis ſi eſſent infiniti magis poſſent: quod tamen inferius diſcutiendum eſſe ait. Is namque vnus mundus, ſi procreatus eſt non ex nihilo, ſed ex aliquo præiacente fuit conditus, Vel ergo id, ex quo conditus fuit, poterat generationi ſubijci, vel non. Si non poterat, non igitur ex eo mundus conſiſtit: ſi poterat, ergo etiam nunc ex eodem reparabitur ſi intereat. Quare nō ita occidit mundus, vt quoduis aliud miſtum: quod vbi ſemel diſſolutum eſt, reuocari nō poteſt. Aduerte, illud principium quo nititur hæc ratio, nempe, [ſi mundus procreatus eſt, non ex nihilo, ſed ex aliquo fuiſſe conditum,] errorem eſſe: vt Catholica fides, & vera Philoſophia docent.

CAPVT XI.

PRimum a autem diſtinguamus oportet, quomodo generabilia & ingenerabilia, corruptibilia & incorruptibilia dicimus. Nam cū multipliciter dicantur, etſi nihil ad rationem refert, mentem indefinitè ſeſe habere neceſſe eſt, ſi quiſpiā vt inuiſibili eo vtatur, quod multis diuiditur modis. Non eſt enim manifeſtum, per quam ipſorum naturam id accidit quod eſt. b *Dicitur itaque ingenerabile vno modo, ſi ſit quippiam nunc quod antea non erat, ſine generatione mutationeve; vt ipſum tangi quidam inquiūt atque moueri: dicunt enim, non poſſe tangens generari, neque ſubiens motum. Alio modo, ſi fieri, vel ortum eſſe quippiam poſſit, & nō ſit: nam & hoc ingenerabile dicitur, quia ortum ſubire poteſt. Alio modo, ſi quippiam omnino factum eſſe impoſſibile ſit, vt interdum ſit, interdum nō ſit. Impoſſibile autem dupliciter dicitur, aut enim quia non verum eſt dicere ortum eſſe poſſe; aut quia non facile, nec citò nec bene oriri poteſt. Eodem modo & generabile vno dicitur modo, ſi ſit quippiam poſterius, quod prius non erat, ſiue*

Tex. 110.

Tex. 111.

Tex. 112.

per

per generationem, ſiue ſine generatione. Alio modo, ſi poſſibile ſit, ſiue veritate, ſiue facilitate poſſibile ipſum ſit definitum. Alio modo, ſi generatio ſit ipſius ex eo quod non eſt, ad id quod eſt, ſiue iam ſit, per generationem autem ſit; ſiue
Tex.113. *& nondum ſit, eſſe autem poſſit. Corruptibile etiam & incorruptibile ſimiliter dicitur. Nam ſi quippiam prius erat, poſtea verò non eſt: aut eſt quidem, non eſſe autem poteſt, ſiue per corruptionem mutationemue, ſiue ſine corruptione, corruptibile illud dicimus eſſe. Interdum & id, quod per corruptionem nõ eſſe poteſt, corruptibile eſſe dicimus. Et inſuper alio modo id, quod facile corrumpitur, quod quidem quiſpiam facilè corruptibile dixerit. De incorruptibili eadem eſt etiam ratio. Aut enim id, quod ſine corruptione interdum eſt, interdum non eſt, incorruptibile dicimus: quo pacto tactus incorruptibiles eſſe dicuntur, pro-*
Tex.114. *pterea quòd prius erant, & poſtea non ſunt ſine corruptione. Aut id, quod quidem eſt, non eſſe autem non poteſt: aut non eſt futurum vnquam, nunc autẽ eſt. Tu enim es nunc, & tactus eſt etiam nunc: corruptibiles tamen eſtis, quia erit aliquando tempus, quando nec te eſſe, nec hæc tangere verè dicetur. Id verò maximè propriè incorruptibile dicitur, quod quidem eſt, non poteſt autem ſic corruptum eſſe, ut nunc quidem ſit, poſtea verò non ſit, aut non eſſe poſſit: aut & id, quod nondum corruptum eſt, non eſſe autem poſterius poteſt. Dicitur etiam incorruptibile & id, quod non facilè corrumpitur.*
Tex.115. *c Si igitur hęc ita ſint, conſiderandum eſt quomodo poſſibile & impoſſibile dicimus. Nam & quod propriiſſime incorruptibile dicitur, ex eo dicitur, ſanè quia corrumpi non poteſt nec quandoque eſſe, nec quandoque non eſſe: & inge-*
Tex.116. *nerabile id propriiſſime dicitur, quod ſic generari non poteſt, ut prius quidem non ſit, poſterius verò ſit; qualis eſt diameter commenſurabilis lateri. Si igitur quippiam per decem millia paſſuum moueri poteſt, aut pondus leuare, id quod maximum poteſt dicere ſemper ſolemus: veluti centum leuare libras, aut per decem millia paſſuum ambulare: quamquam & partes quæ citra ſunt poteſt, ſi & exceſſum poteſt. Quo patet, ad finem atque exceſſum definiri potentiam oportere. Id igitur, quod poteſt tot per exceſſum, & ea quę ſunt citra neceſſe eſt; ceu ſi centum libras leuare poteſt, & duas poſſe; & ſi per decem millia paſſuum ambulare poteſt, & per duo ambulare poſſe, potentia verò ipſius exceſſionis eſt; & ſi quippiam tantum non poteſt, eo per exſuperationem dicto, & plura non poteſt. Qui namque centum paſſus tranſire non poteſt, is & centum*
Tex.117. *& vnum non poteſt. d Nihil autem nos conturbet, id quod propriè poteſt per finem exceſſionis eſſe definitum. Forſitan enim quiſpiam dicet, id, quod dictum eſt non neceſſario ita eſſe. Qui namque magnitudinem decem paſſuum videt, is non & magnitudines eas quæ ſunt citra, videbit: ſed contra potius, qui punctũ videre poteſt, aut paruum audire ſonum, is & maiorem ſenſum habebit. Verum nihil ad rationem refert: ipſa enim exſuperatio, aut in potentia aut in reipſa ſit definita: id enim quod dicitur patet. Nam viſus quidem is qui eſt minoris excedit, celeritas autem ei quæ eſt maioris.*

CAPI-

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

PRimum a autem] Reiectis veterum placitis de mundi origine & interitu, antequam ſententiam ſuam aperiat, docet, quidnam dicatur generabile, & ingenerabile, corruptibile & incorruptibile. Id vero propterea ſe docere ait, quia cũ aliquod vocabulum multiplex aut æquiuocum eſt, licet ea multiplicitas interdum nihil variet, aut re ipſa turbet rationem quæ præponitur, quia illud in vna tantum ſignificatione vſurpat, tamen auditoris intellectus ambiguitate diſtrahitur & confunditur.

Æquiuoci diſtinguendũ.

b Dicitur itaque] Tribus modis ait dici ingenerabile. Primò, id quod nunc eſt, & antea non erat; ita tamẽ, vt abſque generatione & motu eſſe incipiat: vt tactus & motus, quæ, vt conſtat ex lib. 5. Phyſi. non acquiruntur per generationem motumve aliquem. Secundo, id quod gigni poteſt, nondum tamen genitum eſt. Tertio id quod impoſſibile eſt ita fieri, vt interdum non ſit. Deinde aſſerit, totidem modis dici generabile: totidemque corruptibile & incorruptibile.

c Si igitur hec ita] Quia in explicanda ſignificatione illorum vocabulorũ vſurpauit impoſſibile & poſſibile, hæc ipſa etiam quam vim habeant declarat: ſimulq; ex occurſu docet, facultates naturales exponẽdas eſſe ſecundum terminum excellentiæ, ideſt, per maximum quod poſſunt; vt ſi maximum pondus, quod Socrates portare valet ſi centũ librarum, dicetur facultatem habere ad portandas centum libras: qui enim maximum poteſt, valet etiam id, quod infra maximum continetur. Vnde ea omnia, quę intra vltimum alicuius naturalis potentiæ terminum cohibentur, dicuntur ſecundum eam facultatem naturalem poſſibilia. Rurſus vero admonet, naturalem potentiam, quoad id quod non valet, declarandam per minimum quod non poteſt. Qui enim minimum valet, vtique neque maius præſtiterit. Vt ſi Socrates centum duntaxat libras ferre queat, minimum quod non poteſt, erunt libræ 101. per quas declaranda erit eius potentia ſecundum id quod non poteſt.

Facultates naturales p quẽ terminũ explicandæ ſint.

Facultas naturalis quo ad id quod non valet, per quid declaranda.

d Nihil autem] Obijceret quis: non videri facultatem naturalem dijudicandam ſecundum terminum excellẽtiæ, propterea ſonum maximum exaudire quiſque valet & rem item maximam videre, exiguum verò ſonum percipere, & rẽ paruam aſpectu dignoſcere non poteſt: itaq; falſum videri quod dictum fuerat, eum qui poteſt quod maius eſt, poſſe etiam minus. Occurrit potentiam ſemper definiendam per terminum excellentię: ſed hunc in quibuſdam facultatibus attendi penes exceſſum & magnitudinem obiecti, vt in potentia motrici; in alijs penes paruitatem, vt in facultate videndi vel audiendi. Ea namque maior vis motrix dicitur, quæ pari tempore per maius ſpatium mouet: ea perſpicacior & præſtantior videndi facultas, quæ minutiora quæque cernit & diſtinguit.

Obiectio.

Dilutio.

QVAESTIO I.

Quibus terminis definiatur potentiæ actiuæ, quoad intenſionem & extenſionem effectus?

ARTICVLVS I.

Præludia ad totam futuram diſputationem de terminis potentiarum.

POſtulat hic locus, vt controuerſiam de potentiarum terminis, quam pau

A lò antè perſtrinxit Ariſtoteles, auctius minutiusque tractemus. Qua de re diſſerunt ſcholaſticæ Theologiæ profeſſores ſuper Magiſtrum, partim in 1. ſen. d. 17. partim in 3. d. 13. Item Niphus, M. Albertus, Thienenſis, & alij hoc loco.

Imprimis verò repetendum erit ex ijs quæ tradidimus in* 1. phyſicæ auſcultationis libro: duplicem dari terminum, videlicet magnitudinis, & paruitatis: & vtrumlibet horum aut internum, aut externum eſſe.

* cap. 4. q. 1. ar. 1.

Duplex terminus.

Deinde aduertendum, naturalem potentiam,

Duplex potentia.

1. argum. ſet melius facere, nec tamen efficeret, A hoc ipſo non bene faceret: quia poſſe melius facere, & non optime facere, vitium facientis eſt: quod lõge abeſt a Deo. Corroboraturque vis argumenti auctoritate D. Auguſtini lib. 3. contra Maximum, capit. 7. & lib. 83. quæſt. 50. vbi ex eo demonſtrat, non potuiſſe Deum meliorem filium gignere: quia ſi voluit & non potuit, infirmus eſt; ſi potuit & noluit, inuidus: vnde concluditur, æqualem genuiſſe filium. Pari ergo ratione, ſi in diui B na poteſtate eſſet, ea quæ producit meliora efficere, nec tamen ea produceret meliora, inuidiæ culpam ſuſtinere.

2. argum. Secundò ita licebit argumentari: Abſolutio Vniuerſi magna ex parte continetur perfectione eſſentiali ſpecierum quibus conſtat; ſed hæc augeri non poteſt: ergo nec illa. Probatur minor, quia eſſentia ſpeciei non poteſt incrementa, aut decrementa ſuſcipere; cum ſpecies, docente Ariſtotele 8. Metaphyſ. cap. 3. C tex. 10. ſint tanquam numera.

3. argum. Tertiò: Mundi perfectionem maximè oſtendit ordo rerum, tum erga Deum, quem vt finem vltimum cunctæ reſpiciunt, tum inter ſe, quatenus vt quæque nobilior eſt, ita altiorem locum in Lib. 4. c. 5 q. 3. ar. 1. mundo obtinet. Namque (vt * in Phyſicis latè diſſeruimus) aqua, eò quod terram dignitate vincit, ſupra terram eminet; ſimiliter aer ſupra aquam; ignis ſupra aerem: quod item ſeruatur in diſpo D ſitione ſituque orbium cœleſtium. Atqui nec res meliorem finem ſpectare queunt, vt liquido conſtat: nec corpora, ex quibus hic mundus compactus eſt, aliter diſpenſari poſſunt, niſi peruerſo naturæ, & dignitatis ordine; ita vt nobiliora ſubſint iis, quæ deterioris naturæ ſunt, & contra. Igitur nullo pacto mundus hic ad altiorem perfectionis gradum promoueri poteſt.

ARTICVLVS II.

Quid in propoſita diſceptatione ſtatuendum ſit, aliquot aſſertionibus enodatur.

AD illuſtrationem veritatis quedam prænotanda ſunt. Primum eſt: Bifariam poſſe in controuerſiam vocari, num aliquid a Deo perfectius fieri queat: nimirum vel ex parte ipſius operis, vel ex parte modi quo res fit. Secũdum eſt: Etſi aliis modis, vt mox patebit, duobus tamen ſpeciatim poſſe a nobis concipi maiorem huiuſce Vniuerſi perfectionẽ: nẽpe, ſi Deus illius partibus, & iis quæ iam exſtant ſpeciebus, alias denuo adiiciat, vt noua corpora cœleſtia, & nouas ſpecies animantium: vel ſi vetera duntaxat aſcititio ornamento excolat, & perficiat. Tertiũ eſt: perfectionem aut eſſe eſſentialem; vt rationis particeps comparatione hominis: aut accidentariam, vt eſſe congruenti magnitudine præditum, recte valere, aliaque huiuſmodi. Quartum eſt: in rebus creatis multiplicẽ elucere ordinem, vt iam ſupra monuimus: videlicet aut partiũ in toto, aut partium totiuſve ad finem. Deinde, ordinem partium in toto, aut eſſe ordinem quo vna pars ad alterius bonum deſtinatur, aut eſſe ordinem proportionis ſecundum dignitatem, aut ſitum earundem inter ſe. Rurſus, ordinem partium totiuſve ad finem, vel eſſe ad finem proximum, vel ad finem vltimum ad quem omnia collimant.

Lege D. Tho. 1. p. q. 25. a. 6. & in 1. d. 44. art. 1. 2. & 3. Durand. ead. diſt. q. 3.

His ita conſtitutis ſit prima aſſertio: 1. aſſertio
Si modum operandi, qui ex parte operantis, non ex parte operis ſe habet, expẽdamus impoſſibile eſt, vel Vniuerſum, vel aliquid aliud effici a Deo melius ſiue perfectius, quam ab ipſo effectum ſit. E Hæc probatur, quia nequit Deus operari maiori bonitate, potentia, aut ſapientia, cũ hęc ſint ipſa eſſentia diuina. Lege D. Th. 1. par. quæſt. 25. art. 6. ad 1. Alenſem 2. p. quæſt. 18. memb. 3. Altiſiodorenſem lib. 1. ſum. cap. 12. quæſt. 7.

Secunda aſſertio: Vniuerſum non poteſt a Deo magis perfici, quoad perfectionem eſſentialem ſpecierum quibus conſtat. 2. aſſert. Lege Duran. in 1.

ſtat. Hanc aſſertionem confirmat ſecundum argumentum ſuperioris articuli.

3. aſſer. Tertia aſſertio: Vniuerſum poteſt a Deo perfici, quoad aſſcititiam accidentariamve perfectionem omnium ſpecierum. Hæc ex eo concluditur: quia poteſt Deus, cum nulla inde oriatur repugnantia, ſingulis indiuiduis noua imperitiri accidentia, quibus magis adornentur: v.g. corporibus cœleſtibus & ſtellis vbetiorem lucem, elementis & animantibus cæterisq; miſtis corporibus alias perfectrices qualitates attribuere.

4. aſſert. Quarta aſſertio: Poteſt a Deo perfici Vniuerſum, additione nouarũ partium integrantium, vt plurium orbium cœleſtium, & nouarum ſpecierum, tam ſimplicium, quam non ſimplicium, tam immaterialium, quam materia conſtantium tam viuentium, quàm non viuentium. Huius quoque aſſertionis veritas ex eo conſpicua eſt: quia nulla ex iſtiuſmodi additione ſequitur contradictio. Sed enim in hoc euentu alijsq; ſimilib. mutationibus, non iam idem prorſus Vniuerſum dici poterit, cum eſſentia totius integralis ex ſuis partibus coaleſcat, proindeque ijs vel detractis, vel additis, non iam idem omnino totum permaneat. Itaque tale Vniuerſum habebit ſeſe ad id quod nunc exſtat, velut totum ad partem: ut aduertit D. Thomas in 1. d.44, q. vnica. art. 2.

5. aſſert. Quod ad ordinem ſpectat, ſit quinta aſſertio: Poteſt hoc Vniuerſum a Deo magis perfici quoad ordinem, quo aliæ partes aliarum bonum pulchritudinem pro facultate ſua tuentur augentque: imò & quoad ordinem, quem habent ad commune bonum & decorem Vniuerſi. Hæc quoad priorem partem oſtenditur: quia vt in tertia concluſione ſtatuimus, ſicuti omnium ſpecierum indiuidua ad maiorem perfectionem accidentariam prouehi queunt, ita efficaciori conatu operari, atque adeò ſecundum nobiliorem modum ſibi mutuò adeſſe, & commodare poterunt: atq; ita hac conſideratione cenſebuntur inter ſeſe perfectius ordinari. Poſterior verò pars inde ſuadetur: quia ſi hoc Vniuerſum, vt ex dictis conſtat, melius perfectiusq; reddi poteſt; iã eius partes, dum commune ipſius bonũ

A & concinnitatem ſpectant, ordinatę erũt ad præſtantius bonum obtinebuntq; hac ex parte maiorem ordinis excellentiam.

Verum enim verò ſi non habeatur ratio præſtantię extremorum inter quæ talis ordo verſatur, ſed ſolius ordinis pręciſe ſumpti, non oportet ſecundum menſuram & dignitatem partium, mundi vniuerſitatem quoad ipſum ordinem perfici: quia quẽadmodum in vili ignobilique inſtrumento muſico poſſunt fi-

B des æque benè, atque in præſtanti & affabrè elaborato, ſeruare ordinem & proportionem, tam vnaquæque ad aliam ſibi vicinam, quàm vniuerſæ ad communem harmoniam exhibendam: ita partes Vniuerſi, quantumlibet deteriores, poſſunt pro facultatis ſuę gradu & ſibi mutuò, & toti vniuerſo reſpondere, vt non minus in partibus inferioris, quàm altioris notæ, prædictus ordo eluceat: ſicut etiam æquè perfecta eſt proportio duo-

C rum equorum ad vnum, & duorum hominum ad vnum, & exercitus e barbaris ruſticisve conflatus poteſt ęque benè ad pugnam ſuis locis & ſtationibus diſponi, atque is qui è nobilibus conſtat.

Dubium. Porrò quæri ſolet, vtrum quibuſdam Vniuerſi partibus ad meliorem conditionem accidentariam perductis, alijs verò in eodem ſtatu in quo nũc ſunt relictis, inconcinnitas & diſſonantia in mundo foret. D. Thomas 1. ſent. diſt. 44. quęſt. 2.

D & 1. part. quæſt. 25. artic. 6. ad 3. Capreolus eadem diſt. quæſt. 1. art. 2. & plerique alij affirmate reſpondent: aſſerẽtes, oportere ſimul partes omnes ſecundum proportionem ſuam magis perfici, alioqui labefactandam rerum inter ſe proportionem, atque adeò concentum. Id verò nõ aliter confirmant, quàm ſimilitudine ducta ab inſtrumento muſico, cuius ſi chorda una magis intendatur, temperatio & melodia deperit. Cõtra opinatur Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 43. quæſ.

Quorundam reſponſio.

Reſpõſio aliorum.

E 1. art. 2. itẽque Argentinas diſt. 44. quæſ. vnicã, articul. 3. & Durandus diſtinct. 44. quæſt. 3. Quod ex eo cõfirmant: quia in ſtatu hominis integro, tota natura humana multo excellẽtioribus, quam modo, non gratiæ tantum, ſed naturæ etiam muneribus excellebat, & tamen cæteræ Vniuerſi partes, ut cœlum ſtellæ & elementa, ſaltem ignis, & aer

non

non erat proportionaliter meliora. Quare vel tunc non eſſet debita inter partes Vniuerſi proportio: atque ita non fuiſſet mundus a Deo harmonice conſtitutus, vel certè nũc haud bene ſeſe habet: quia cum ſpecies vna, eaq́; præſtãtiſſima, deterior effecta ſit, cæteræ nihilominus priorem ſtatum retinuere. Nõ igitur ad Vniuerſi concentum requiritur, ut omnes eius ſpecies perpetuò eandẽ ſeruẽt proportionem, quoad perfectiones accidentarias: alioqui ſi vna tantum ſpecies, quę in aliqua mundi partes duntaxat reperitur, ut de quibuſdam arborib. & animãtibus conſtat, in melius aut deterius mutetur, quod non raró accidit, oportẽbit reliquas ſimilem cum ea mutationem ſubire, vel frequenter deſtruetur proportio bonitasq́; Vniuerſi, quod eſt abſurdum. Statuit igitur Durandus, poſſe à Deo Vniuerſum melius reddi, ſi aliquæ eius partes meliores fiant, etſi aliæ nõ ſimul meliorefcant; nec ob id diſſolutam iri mundi harmoniam: quæ præcipuè cõſiſtit in inuariabili gradu & proportione bonitatum eſſentialium, & contentione ad vltimum finem, in quem impoſſibile eſt non ferri omnia dum aliquid appetunt: itemq; in connexione & habitudine, quam res inferiores inter ſe habẽt ſecundum impreſſionem & motum, quem a ſuperioribus cauſis accipiunt, a quibus earum vis gubernatur, qui etiam nexus, & conſenſio ſeruata huiuſce mundi identitate mutari nequit. Hæc opinio nobis veriſimilior videtur. Nec aduerſatiorum ratio a Muſici inſtrumenti ſimilitudine ducta rem conficit: etenim non eodem modo ſe habent ſpecies in mundo, præſertim quoad accidẽtarias perfectiones, atque chordæ in cithara; cum ſpecies, non ſecundum proportionem aſcititij ornatus, ſed præcipue ſub ea quam diximus conſideratione, mundi concentum efficiant.

Approbatur poſterior reſpõſio.

6. aſſertio

Sexta aſſertio: Elementa & corpora cęleſtia, quibus hoc conflatum eſt Vniuerſum, neque ſit magis a Deo perfici, quoad ordinem ſitus locorumve quibus continentur. Hanc aſſertionem demonſtrat tertium ſuperioris articuli argumentum.

7. aſſertio

Septima aſſertio; non poteſt hoc Vniuerſum magis perfici, ex parte ordinis quo ſupremum finem ſpectat; quaſi aliũ nobiliorem finem queat reſpicere: Hæc probatione non indigẽt, cum ſit luce clarius, nullum finem ſupremo (qui eſt naturæ auctor Deus) nobiliorẽ dari poſſe, Non eſt tamen differendum, poſſe hoc Vniuerſum melioris fieri conditionis, quoadmodum contendendi in ſupremũ finem. quia cũ res omnes creatæ in eum ferantur, tum in alijs modis, tum ſecundum ſuas operationes quibus appetunt aliquod bonum, quod quædam ſummi boni participatio eſt: cum rurſus vnum quodque agens accidentaria perfectione diuinitus cumulari poſſit, ita ut perfectiori modo functiones ſuas adminiſtret planum relinquitur, poſſe Vniuerſum prędicto modo ad meliorem ſtatum perduci.

Quodlibet bonũ eſt quędã participatio boni ſupremi.

De ijs, quæ ad totam harum concluſionum materiam ſpectant, deq́; alijs rationibus, quibus Vniuerſum poſſit aut non poſſit diuinitus perfici, cõſule Alenſem 1. part. quęſt. 20. mem. 3. D. Thomã, D. Bonauenturam, Richardum, Capreolum, Ægidium, alioſq́; Doctores in 1. di. 43. & 44.

ARTICVLVS III.

Occurritur primi articuli argumentis.

Sol. 1. ar.

ARgumenta initio quæſtionis propoſita ſic diluito. Ad primum negatiuum eſſe facientis, non efficere abſolutiſſimum opus quod poteſt: niſi forte ad id aliqua lege præceptove aſtringatur: quod in Deum comparatione creaturarum nullo modo conuenit.

Explicatur locu D: Auguſtini.

Ad teſtimonium D. Auguſtini dic. cũ Filius procedat a Patre perfectionẽ immanentem naturalem, neceſſario a Patre ei communicari dẽbere quidquid poteſt, atque adeó totam naturã diuinam, totamq; paternam bonitatem. Quocirca ſi Pater meliorẽ Filium quàm genuit generare potuiſſet, inuidus foret, quia negaſſet Filio quod illi ex vi diuinæ generationis debebatur: ſi autem voluiſſet meliorem gignere nec tamẽn potuiſſet, imbecillis eſſet, quia imbecillitatis eſt non poſſe quod velis. Hæc tamen ratio

non

non concludit in ijs, quæ a Deo creantur, aut alia tranſeunte actione quoquo modo perficiuntur: cum nulla Dei actio erga creaturas neceſſaria ſit, ſed libera; cumq; nulla res creata ad æqualitatem Dei queat pertingere.

Ad ſecundum & tertium argumentum quid reſpondendum ſit, patet ex dictis.

QVAESTIO III.

Vtrumne Deus alios atque alios mundos in infinitum perfectiores poſſit condere?

ARTICVLVS I.

Argumenta quibus pars negatiua comprobari videatur.

DIcet ex ijs, quæ paulò antè diſſeruimus, rei propoſitæ explicatio magna ex parte perſpicua iam ſit: eam tamen vberioris doctrinæ gratia ſeparatim in quæſtionem adduximus. Videtur ergo hiſce argumentis oſtendi, neutiquam fieri poſ-
1. argu. ſe vt alij perfectiores mundi a Deo creētur: Perfectio & pulchritudo mundi tantum effloreſcit ex primis & omnibus rerum gradibus: ſed ij omnes hoc in mũdo exiſtunt: igitur nulla noua perfectio alijs mundis accumulari poteſt. Maior probatur: quia ſi mũdi ornatus & pulchritudo non penderet ex hiſce tantum gradibus, ſed ex ſingulis etiam eorũ ſpeciebus, ſequeretur mundum non fuiſſe creatum a Deo perfectum; ſiquidem illis primis ſex diebus, quibus totum eius opificium omnibus ſuis partibus abſolutũ diſtinctumq; fuit, nondum habebat animalia quæ ex putri materia generantur. Minor dilucida eſt: habet enim hoc vniuerſum ſubſtantiam & accidens, cauſam & cauſatum, corporeum & expers corporis & ex vtroque compoſitum, animatum & inanimatum, neceſſarium, & contingens. Continet etiã omnes gradus eſſendi eſſentialiter ſubordinatos, nempe eſſe, viuere, ſentire, intelligere, vt * alibi docuimus. * cap. 1. huius lib. q. 1. 2. ar.

A

Secundò: Formæ ſunt veluti numeri, vt docet Ariſtoteles 8. Metaph. c. 3. tex. 10. & Deus habet ſeſe ad modum vnitatis, teſte Dionyſio 5. cap. de diuin. nom. Sed numeri verſus vnitatem non procedunt in infinitum, quia non pergunt vltra binarium: ergo nec ſpecies accedendo ad Deum per incrementa perfectionis poſſunt in infinitum abire. Quare neque Deus nonas ſpecies producendo poterit mundos in infinitum perfectiores creare.

B

Tertiò: Si Deus quolibet mundo aliũ perfectiorem poſſet efficere, ex eo eſſet, quia quilibet quantumuis omnibus numeris abſolutus, infinitè diſtat a perfectione diuini eſſe: atqui hæc ratio nõ ſufficit: ergo &c. Probatur minor: quia inter Deum & totam vniuerſitatem ſiue complexionem rerum, quæ a Deo produci poſſunt, eſt diſtantia infinita, & tamen repugnat; vltra huiuſmodi complexionem aliquid a Deo effici. 3. argu.

C

Quartò: Incarnatio diuini Verbi tantum dignitatis attulit, non modò ſingulari illi humanitati ad diuinam hypoſtaſin aſſumptæ, ſed etiam toti hominum generi, imò & omnibus rebus creatis, quæ in homine tanquam in Microcoſmo incluſę ſunt; vt nihil mundo nec ad honorem magnificentius, nec ad gloriam ſublimius, nec ad decorem pulchrius a Deo tribui poſſit. Igitur cum alij mundi ad huiuſce dignitatis conſortium admittendi non ſint, oportebit eos, ſi procreentur, in multo inferiori excellentiæ gradu conſiſtere. Quare negandum videtur, poſſe mundos alios in infinitum nobiliores diuina virtute procreari. 4. argu.

D

ARTICVLVS II.

E

Statuitur pars affirmatiua quæſtionis: diluuntur argumenta, quæ negatiuam aſtruere videbantur.

VT rectè vereq; ſcripſit Hugo Victorinus lib. 1. de Sacram. q. 2. c. 22. ſicut æternitatem Dei non æquat tempus, nec

nec immenſitatem locus; ſic nec ſapientiam ſenſus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Quare fatendum neceſſariò eſt, quicquid a Deo fit, manere infra diuinæ virtutis eminentiam & perfectionem proindeq́; poſſe Deum alia atq; alia ſubinde perfectiora efficere, infinite abeū do. Quod, vt de alijs rebus particulatim ſumptis, ita & de mundis dicendum erit. Pro qua aſſertione lege ſi placet, quæ a nobis li. 3. Phy. in tractatu de Infinito diſputata ſunt: & quæ ſcripſit Capr. in 1. d. 43. q. 1. art. 2. contra Aureolum, aduerſæ opinionis deſenſorem.

Nunc tantùm ſupereſt, vt ſatisfaciamus argumentis, quibus oppoſitum oſtendi videbatur. Ad primū neganda eſt maior. etenim perfectio vniuerſi etiam con-

Sol. 1. ar. ſurgit ex varietate ſpecierum. Ad maioris verò confirmationem dicendum, pri-

Lege D. Bon. in 1. diſt. 25. n. 49. mis ſex diebus fuiſſe a Deo fabricatum mundum ſimpliciter perfectum: quia etſi tunc nondum actu exiſterent animalia quæ ex putredine gignuntur; erat tamen

Sol. 2. cœlo facultas indita ad ea producenda, eratq́; in mundi elementis vis quędā naturalis, & quaſi præſeminata materia, & quodammodo initiata primordia eorum omniū: vt aſſerit D. Auguſt. li. 3. de Gen. ad lit. c. 4. Nec erat imperfectum vniuerſum, dum eiuſmodi animantia non actu, ſed poteſtate duntaxat continebat, quoniam hæc vt poſtremæ notæ ſunt, ita vniuerſi ornatum acceſſione & deceſſione ſua aut nihil, aut ſaltem inſigniter, neque augent neque imminuunt.

Ad ſecundum dicendum: formas eſſe quaſi numeros, Deum quaſi vnitatem: & vt ab vnitate tanquam a radice procedūt numeri in infinitum; ita a Deo, tanquam a fonte & principio totius eſſe, poſſe ſpecies in infinitum plures & perfectiores produci, maioremq́ue abſolutionē abſq; vllo termino accipere, prout vnaquęque ad Deum magis accedit. Nec in iſtiuſmodi acceſſu quærendam ſimilitudinem inter Deum & vnitatem, vt ſicuti numeri verſus vnitatem non progrediuntur in infinitum; ita ſpecies non poſſint abſque termino magis magiſque ad Deum accedendo perfici: Nec enim ea, inter quæ ſimilitudo eſſe dicitur, in omnibus ſimilia eſſe oportet.

Ad tertium conceſſa maiori propoſi-

A tione neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum: licèt tota collectio rerum producibilium infinitè diſtet a Deo, non idcirco tamen poſſibile eſſe extra illam quicquam fieri: quia manifeſta eſt repugnantia, poſſe aliquid produci, nec tamen in multitudine producibilium contineri. Talis verò implicatio minimè accidet, ſi Deus, ſumpta quacunq́. illius complexionis parte, aliam excellentiorē procreet: vt luce clarius eſt. Sol. 3.

B Ad quartum dicendum inprimis: cum honor ſingularis illius humanitatis, aſſumptæ ad vnitatem perſonalem diuini Verbi, redundarit in omnes gradus entium, qui in homine continentur: negari non poſſe, etiam alios mundos, quos Deus crearet, in quibus ij communes gradus neceſſariò includerentur, admittendos fuiſſe ad tantæ dignitatis communionem. Secundò dicimus, tametſi nihil mundo maius tribui potuerit, quam Sol. 4. Ex doct. D. Au. in l. de prædeſt. Sāc. ca. 15. Irenæi lib. 3. ca. 18. D. Tho. 3. p. q. 1.

C Deum aliquam eius naturam prædicto modo ſibi copulare, hoc ipſum tamen beneficium latitudinem habere, ſecundùm quam poſſet aliud vniuerſum magis perfici & exornari quam hoc. Poſita etiā incarnatione diuini Verbi, quandoquidē poſſet Deus in nouo illo mundo non ſolum humanam, ſed angelicam & aliquam aliam naturam ſibi vnire: quo dato licet eadem eſſe vtrobique maieſtas perſonæ aſſumentis: nobilior tamen cenſen

D dus foret mundus, qui plures, quam qui vnam tantum naturam ad diuinæ perſonæ dignitatem euectam in ſe haberet. Quare hac etiam ex parte poſſunt a Deo plures mundi, eo qui nunc eſt perfectiores, creari. Tertiò addimus: licet ſumma dignitas, quæ naturæ creatæ communicari poteſt, ſit aſſumptio ad diuinam perſonam; adhuc tamen poſt eum honorem mundo communicatum ſupereſſe alios modos, quibus mundi

E perfectio poſſit a Deo magis extendi, vt ex dictis conſtat.

CA-

CAPVT X.

H*Iſce*[illegible]*a determinatis, conſideremus deinceps oportet, vtrum* Tex.110.
mundus ingenerabilis ſit, an generabilis: & incorruptibilis,
an corruptibilis? prius cęterorũ opinionib. recitatis. Demon-
ſtrationes .n. contrariorũ, dubitationes de cõtrarijs ſunt. Inſu-
per & dicenda magis credentur, ſi ſententiarũ earũ, quæ in
controuerſiam veniunt, iura prius fuerint audita: abſentes .n.
condemnari minus vtique videbuntur. Etenim eos, qui ſatis iudicauerint veri-
tatem non aduerſarios, ſed arbitros eſſe oportet. b *Omnes itaque factum qui-* Tex.102.
dẽ aſſerunt eſſe, ſed factum quidam perpetuum, quidam caducum; perinde vt
quoduis aliud eorum, quæ natura conſtant, inquiunt eſſe: quidam viciſſim, in-
terdum hoc, interdum alio modo ſeſe habere ſubeuntem corruptionem, idq́; ſem
per hoc fieri modo dicunt; vt Agrigentinus Empedocles, ut Epheſius Heracli-
tus dicit. c *Igitur factum quidem eße, perpetuum tamen eſſe aſſerere, ex ijs*
eſt profectò quæ nequeunt eſſe. Ea nãque ſola ponenda ſunt, quæ in multis, aut
in omnibus eſſe videmus. De hoc autem contrarium accidit: vniuerſa enim quæ
fiunt, & corruptionem ſubire videntur. d *Præterea quod non habet princi-* Tex.103.
pium hoc habendi modo, ſed aliter habere prius vniuerſa æternitate non po-
teſt; id & mutari profectò nequit: erit enim aliqua cauſa, quæ quidem ſi prius
eſſet, aliter id ſe habere poßet; quod aliter ſeſe habere non poteſt. Quod ſi
mundus ex aliter prius habentibus conſtat: ſi ſemper ſic ſe habentibus, &
non potentibus aliter ſe habere, factus ipſe profectò non eſt: ſi verò eſt factus,
& illa aliter ſe habere poſſe, & non ſemper ita ſeſe haberẽ neceße eſt. Qua-
re & conſtituta diſſoluentur, & dißoluta ante conſtiterunt: atque hoc infini-
ties, aut ſic ſe habuit, aut poterat ſic habere. Quod ſi ita eſt, non vacabit ſanè
corruptione, neque ſi olim aliter ſeſe habebat, neque ſi aliter ſeſe habere poſſit.
e *Subſidium autem, quod quidam eorum, qui dicunt mũdum incorrupti-* Tex.104.
bilẽ quidem eſſe, attamen factum eße, ſibi ipſis enituntur ferre, uerum non eſ-
ſe uidetur. Inquiunt enim, & ſe perinde, ut Geometræ, qui deſignationes deſcri-
bunt, de generatione mundi dixiße, non quia aliquando mundus eſt ortus, ſed
gratia doctrinæ: quia diſcentes magis cognoſcunt, ſi ut deſignationẽ, viderint
factum. f *Hoc autem non ita eſt, ut dicimus: nam in deſignationum quidem* Tex.105.
effectione, omnibus poſitis eſſe ſimul accidit idem: in horum autem demonſtra-
tionibus non idem, ſed impoſſibile ſanè accidit. Ea namque quæ prius poſterius
ue ſumuntur, ſub contraria ſunt. Ex inordinatis enim olim, inquiunt, ordinata Tex.106.
fuiſſe. Vt autem idem ordinatum ſit ſimul atque inordinatum, fieri nequit: ſed
generationem eße quæ ſeparat tempusue neceſſe eſt. In deſignationibus vero ni-
hil eſt tempore ſeparatum. Eſſe igitur impoſſibile, perpetuum ipſum ſimul atq;
factum eſſe, ex his quæ diximus patet. g *Conſtituere uero mundum viciſſim* Tex.107.
atq; diſſoluere, nil aliud eſſe videtur, quàm ipſum ſempiternum quidem, for-
mam autem mutantem extruere: perinde atque ſi quis interdum corrumpi,

inter-

interdum eſſe putaret quempiã, qui vir ex puero, & viro fieret puer. Eſt enim perſpicuum, ſi elementa inter ſeſe conueniunt, non quemuis, ſed eundem ordinẽ eandemq́; fieri conſtitutionem: præſertim ſecundum eos, qui hanc ſententiam dicunt, qui quidem vtriuſque diſpoſitionis contrarium ipſum cauſam inquiunt eſſe. Quare ſit totum quidem corpus continuum permanens, interdum hoc, interdum illo diſponitur modo, ac perornatur, conſtitutio verò totius, mundus eſt, atque cælum: non vtique mundus, ſed diſpoſitiones ipſius fiunt ac corrumpuntur. Text. 50. *b Hoc autem ortum, inquam, mundum omnino corruptum iri, & non redire, ſi ſit quidem vnus, impoſſibile eſt. Nam antequam ortus eſſet, conſtitutio præcedens ipſum ſemper nimirum erat, quam quidem haud factam mutari non poſſe dicimus. Sin verò ſint infiniti, magis fieri poteſt.* Text. 51. *At verò hoc etiam ſi fieri poſſit, necne, perſpicuum ex hiſce quę poſterius dicentur euadet: ſunt enim quibus fieri poſſe videtur, vt ingenerabile quippiam corrumpatur, & ortum vacet corruptione, ut in Timęo aſſeritur. Illic enim Timęus, cælum eſſe quidem ortum, non tamen eſſe caducum, ſed reliquo ſemper fore tempore dicit: ad quos naturaliter quidem de cælo ſolum eſt dictum. Si verò de omnibus vniuerſaliter conſiderauerimus, de hoc quoque fuerit manifeſtum.*

CAPITIS X. EXPLANATIO.

Hisce a determinatis] Diſſentiendum proponit, vtrumnè mundus ingenitus ſit & indiſſolubilis, annon? Ac primum aliorum opiniones & dogmata ſibi in mediũ afferenda eſſe ait, propterea quòd ad veritatem inueſtigandam inueniendamq́; id per quàm vtile habeatur.

Qui Philoſophi mundo exordiũ dederint. b Omnes itaque factum] Docet imprimis, omnes Philoſophos in eam ſententiam conuenire, vt mundum ortum faciant: etſi aliqui inter ſe diſcrepent. Nam Orpheus, Heſiodus, & hos ſecutus Plato, docuere, mundum initium habuiſſe, ſed immortalem eſſe ac fine cariturum: Democritus fortuita atomorum concurſione genitum, eundẽq́ue corruptum iri, vt quodvis aliud corpus ex elementis coagmentatum, nec iterum inſtaurandum: Empedocles & Heraclitus viciſſim generari & interire, nunc amicitia congregante, nunc lite diſſoluente.

c Igitur factum quidem] Primam ſententiam oppugnat duplici ratione, quarum prior hæc eſt: Id quod a Philoſopho aſſeritur eiuſmodi eſſe oportet, vt in omnib. aut pleriſque ita ſe habeat: alioqui tanquam improbabile explodetur: atqui in re propoſita videmus quæcumque gignuntur interire: non igitur pronunciandum fuit genitum eſſe mundum, & tamen nunquam diſſoluendum. Hæc ratio, & quæ proxime ſequitur, nihil conficit, niſi de generatione phyſica intelligantur.

Idem eodem pacto ſe habens. d Præterea quod] Poſterior ratio: Si mundus genitus eſt, ergo ex aliquibus principijs. Vel igitur hæc ante mundi ortum aliter ſe habere potuerunt, vel non. Si detur ſecundum, ſicuti ante ex eis non conſtituebatur mundus, ita nec poſtea cõſtitueretur: idem enim eodem pacto ſe habens ſemper idem efficit, aut non efficit. Si primum etiã modo eadem principia mutari poterunt, munduſque ex ijs conſtans mutationem ſubibit, atque adeò in interitum ruet.

Vt quidã Platonis dogma de noua mũdi procrea- e Subſidium autem] Xenocrates, alijq́; Platonici, ut magiſtri dogma a reprehenſione vindicarent, aiebant Platonem nõ ex animi ſui ſenſu mundi originem tradidiſſe, ſed illuſtrandæ doctrinæ gratia: & ut auditores in cognitionem Vniuerſitatis facilius deduceret, eius quaſi ortum in tabella propoſuiſſe: eo modo quo Geometræ, qui triãgulos in puluere deſcribentes primum lineas quaſdam ducunt, deinde alias, nõ quaſi

ad

tione interpretētur.

ad triangulum componendum illæ prius, hæ poſterius concurrant; ſed vt ea, quæ ad trianguli ſtructuram exiguntur, apertius oſtendantur. Itaque Platonē mundum ex elementis quodam ordine coagmentatum dixiſſe, non quaſi a certo aliquo & præfinito tempore creatum putaret, ſed vt quibusnam ex partibus coaluiſſent, planè oſtenderet.

Refutatio ſuperioris interpretationis.

f Hoc autem non] Refellit defenſionem illam, ſiue interpretationem Platonici dogmatis, oſtendens: non eodem modo ſe habere, quæ Geometræ circa linearum deſignationes afferunt, & quæ Platonis diſcipuli de mundi generatione pronunciāt. Etenim in deſcriptionibus Geometricis idem accidit poſitis aut non poſitis ſimul lineis, è quibus triangulus conſurgit, nec in eo vlla ſubeſt repugnantia: quæ tamen inuoluitur in illa mundi effectione. Aiunt enim ex elementis tumultuantibus & inordinatis ordinatum fuiſſe mundum: cum tamen ordinatum non niſi ex ordinatis & inter ſe aptè compoſitis coaleſcat.

Contra eos, qui muudum ſæpe oriri, ſæpe occidere dicebāt.

g Conſtituere verò] Tertium dogma, quod aſſerebat, mundum ſæpe interire: atque ita ſempiternum eſſe, dum ortus occaſui, occaſus ortui ſuccedit, ea ratione confutat: quia hæc alternatio, & viciſſitudo conſtare nequit, niſi ſuperſtite ſemper mundi ſubſtātia & natura, hoc eſt, ſaluis elementis; quæ ſemper in mundo perſeuerant: ſed ita, vt interdum per amicitiam coëant, mundusque occidat, aliquando lite regnante ab ſe diſiungantur, & in propria loca redeāt, atque ita mundus ab interitu reuocatus rurſum effloreſcat & vigeat. At ſi ita res habeat, & mundi ſubſtantia ſemper integra perſeueret, non propriè dicetur mundus interitum ſubire; ſed perinde erit, ac ſi quis ex puero fiat vir, aut è contrario. Vnde patet, hanc ſententiam a vero aberrare, & pugnantia dicere: quandoquidem mundum ſimul ortum & non ortum facit.

Confutat ſententiā Democriti.

h Hoc autem ortum] Secundum opinionem, quæ erat Democriti, ex eo refellit: quia fieri non poſſit, vt mundus, præſertim ſi vnus tantùm ſit, abſq; regreſſu intereat; quamuis ſi eſſent infiniti magis poſſent: quod tamen inferius diſcutiendum eſſe ait. Is namque vnus mundus, ſi procreatus eſt non ex nihilo, ſed ex aliquo præiacente fuit conditus, Vel ergo id, ex quo conditus fuit, poterat generationi ſubijci, vel non. Si non poterat, non igitur ex eo mundus conſiſtit: ſi poterat, ergo etiam nunc ex eodem reparabitur ſi intereat. Quare nō ita occidit mundus, vt quoduis aliud miſtum: quod vbi ſemel diſſolutum eſt, reuocari nō poteſt. Aduerte, illud principium quo nititur hæc ratio, nempe, [ſi mundus procreatus eſt, non ex nihilo, ſed ex aliquo fuiſſe conditum,] errorem eſſe: vt Catholica fides, & vera Philoſophia docent.

CAPVT XI.

PRimùm a autem diſtinguamus oportet, quomodo generabilia & ingenerabilia, corruptibilia & incorruptibilia dicimus. Nam cū multipliciter dicantur, etſi nihil ad rationem refert, mentem inde finitè ſeſe habere neceſſe eſt, ſi quiſpiā vt inuiſibili eo vtatur, quod multis diuiditur modis. Non eſt enim manifeſtum, per quam ipſorum naturam id accidit quod eſt. Tex.110. Tex.111.

b Dicitur itaque ingenerabile vno modo, ſi ſit quippiam nunc quod antea non erat, ſine generatione mutationeve; vt ipſum tangi quidam inquiūt atque moueri: dicunt enim, non poſſe tangens generari, neque ſubiens motum. Alio modo, ſi fieri, vel ortum eſſe quippiam poſſit, & nō ſit: nam & hoc ingenerabile dicitur, quia ortum ſubire poteſt. Alio modo, ſi quippiam omnino factum eſſe impoſſibile ſit, vt interdum ſit, interdum nō ſit. Impoſſibile autem dupliciter dicitur, aut enim quia non verum eſt dicere ortum eſſe poſſe; aut quia non facile, nec citò nec bene oriri poteſt. Eodem modo & generabile vno dicitur modo, ſi ſit quippiam poſterius, quod prius non erat, ſiue Tex.112.

per

per generationem, ſiue ſine generatione. Alio modo, ſi poſſibile ſit, ſiue veritate, ſiue facilitate poſſibile ipſum ſit definitum. Alio modo, ſi generatio ſit ipſius ex eo quod non eſt, ad id quod eſt, ſiue iam ſit, per generationem autem ſit; ſiue & nondum ſit, eſſe autem poſſit. Corruptibile etiam & incorruptibile ſimiliter dicitur. Nam ſi quippiam prius erat, poſtea verò non eſt: aut eſt quidem, non eſſe autem poteſt, ſiue per corruptionem mutationemue, ſiue ſine corruptione, corruptibile illud dicimus eſſe. Interdum & id, quod per corruptionem nō eſſe poteſt, corruptibile eſſe dicimus. Et inſuper alio modo id, quod facile corrumpitur, quod quidem quiſpiam facilè corruptibile dixerit. De incorruptibili eadem eſt etiam ratio. Aut enim id, quod ſine corruptione interdum eſt, interdum non eſt, incorruptibile dicimus: quo pacto tactus incorruptibiles eſſe dicuntur, propterea quòd prius erant, & poſtea non ſunt ſine corruptione. Aut id, quod quidem eſt, non eſſe autem non poteſt: aut non eſt futurum vnquam, nunc autē eſt. Tu enim es nunc, & tactus eſt etiam nunc: corruptibiles tamen eſtis, quia erit aliquando tempus, quando nec te eſſe, nec hæc tangere verè dicetur. Id verò maximè propriè incorruptibile dicitur, quod quidem eſt, non poteſt autem ſic corruptum eſſe, ut nunc quidem ſit, poſtea verò non ſit, aut non eſſe poſſit: aut & id, quod nondum corruptum eſt, non eſſe autem poſterius poteſt. Dicitur etiam incorruptibile & id, quod non facilè corrumpitur.

Tex. 113.

Tex. 114.

Tex. 115. c Si igitur hæc ita ſint, conſiderandum eſt quomodo poſſibile & impoſſibile dicimus. Nam & quod propriiſſime incorruptibile dicitur, ex eo dicitur, ſanè quia corrumpi non poteſt nec quandoque eſſe, nec quandoque non eſſe: & ingenerabile id propriiſſime dicitur, quod ſic generari non poteſt, ut prius quidem non ſit, poſterius verò ſit; qualis eſt diameter commenſurabilis lateri. Si igitur quippiam per decem millia paſſuum moueri poteſt, aut pondus leuare, id quod maximum poteſt dicere ſemper ſolemus: veluti centum leuare libras, aut per decem millia paſſuum ambulare: quamquam & partes quæ citra ſunt poteſt, ſi & exceſſum poteſt. Quo patet, ad finem atque exceſſum definiri potentiam oportere. Id igitur, quod poteſt tot per exceſſum, & ea quę ſunt citra neceſſe eſt; ceu ſi centum libras leuare poteſt, & duas poſſe; & ſi per decem millia paſſuum ambulare poteſt, & per duo ambulare poſſe, potentia verò ipſius exceſſionis eſt; & ſi quippiam tantum non poteſt, eo per exſuperationem dicto, & plura non poteſt. Qui namque centum paſſus tranſire non poteſt, is & centum & vnum non poteſt. d Nihil autem nos conturbet, id quod propriè poteſt per finem exceſſionis eſſe definitum. Forſitan enim quiſpiam dicet, id, quod dictum eſt non neceſſario ita eſſe. Qui namque magnitudinem decem paſſuum videt, is non & magnitudines eas quæ ſunt citra, videbit: ſed contra potius, qui punctū videre poteſt, aut paruum audire ſonum, is & maiorem ſenſum habebit. Verum nihil ad rationem refert: ipſa enim exſuperatio, aut in potentia aut in reipſa ſit definita: id enim quod dicitur patet. Nam viſus quidem is qui eſt minoris excedit, celeritas autem ei quæ eſt maioris.

Tex. 116.

Tex. 117.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

PRimum a autem] Reiectis veterum placitis de mundi origine & interitu, antequam ſententiam ſuam aperiat, docet, quidnam dicatur generabile, & ingenerabile, corruptibile & incorruptibile. Id vero propterea ſe docere ait, quia cū aliquod vocabulum multiplex aut æquiuocum eſt, licet ea multiplicitas interdum nihil variet, aut re ipſa turbet rationem quæ præponitur, quia illud in vna tantum ſignificatione vſurpat, tamen auditoris intellectus ambiguitate diſtrahitur & confunditur. Æquiuoci diſtinguendū.

b Dicitur itaque] Tribus modis ait dici ingenerabile. Primò, id quod nunc eſt, & antea non erat; ita tamē, vt abſque generatione & motu eſſe incipiat: vt tactus & motus, quæ, vt conſtat ex lib. 5. Phyſi. non acquiruntur per generationem motumve aliquem. Secundo, id quod gigni poteſt, nondum tamen genitum eſt. Tertio id quod impoſſibile eſt ita fieri, vt interdum non ſit. Deinde aſſerit, totidem modis dici generabile: totidemque corruptibile & incorruptibile.

c Si igitur hec ita] Quia in explicanda ſignificatione illorum vocabulorū vſurpauit impoſſibile & poſſibile, hæc ipſa etiam quam vim habeant declarat: ſimulq; ex occurſu docet, facultates naturales exponēdas eſſe ſecundum terminum excellentiæ, ideſt, per maximum quod poſſunt; vt ſi maximum pondus, quod Socrates portare valet ſi centū librarum, dicetur facultatem habere ad portandas centum libras: qui enim maximum poteſt, valet etiam id, quod infra maximum continetur. Vnde ea omnia, que intra vltimum alicuius naturalis potentiæ terminum cohibentur, dicuntur ſecundum eam facultatem naturalem poſſibilia. Rurſus vero admonet, naturalem potentiam, quoad id quod non valet, declarandam per minimum quod non poteſt. Qui enim minimum valet, vtique neque maius præſtiterit. Vt ſi Socrates centum duntaxat libras ferre queat, minimum quod non poteſt, erunt libræ 101. per quas declaranda erit eius potentia ſecundum id quod non poteſt. Facultates naturæ per quē terminū explicandæ ſint.

Facultas naturalis quo ad id quod non valet, per quid declaranda.

d Nihil autem] Obiiceret quis: non videri facultatem naturalem diiudicandam ſecundum terminum excellētiæ, propterea ſonum maximum exaudire quiſque valet & rem item maximam videre, exiguum verò ſonum percipere, & rē paruam aſpectu dignoſcere non poteſt: itaq; falſum videri quod dictum fuerat, eum qui poteſt quod maius eſt, poſſe etiam minus. Occurrit potentiam ſemper definiendam per terminum excellentię: ſed hunc in quibuſdam facultatibus attendi penes exceſſum & magnitudinem obiecti, vt in potentia motrici; in alijs penes paruitatem, vt in facultate videndi vel audiendi. Ea namque maior vis motrix dicitur, quæ pari tempore per maius ſpatium mouet: ea perſpicacior & præſtantior videndi facultas, quæ minutiora quæque cernit & diſtinguit. Obiectio. Dilutio.

QVAESTIO I.

Quibus terminis definiatur potentiæ actiuæ, quoad intenſionem & extenſionem effectus?

ARTICVLVS I.

Præludia ad totam futuram diſputationem de terminis potentiarum.

POſtulat hic locus, vt controuerſiam de potentiarum terminis, quam pau- A lò antè perſtrinxit Ariſtoteles, auctius minutiusque tractemus. Qua de re diſſerunt ſcholaſticæ Theologiæ profeſſores ſuper Magiſtrum, partim in 1. ſen. d. 17. partim in 3. d. 13. Item Niphus, M. Albertus, Thienenſis, & alij hoc loco.

Imprimis verò repetendum erit ex ijs quæ tradidimus in* 1. phyſicæ auſcultationis libro: duplicem dari terminum, videlicet magnitudinis, & paruitatis: & vtrumlibet horum aut internum, aut externum eſſe. * cap. 4. q. 1. ar. 1. Duplex terminus.

Deinde aduertendum, naturalem potentiam, Duplex potentia.

tentiam, de qua hic agimus, diuidi in actiuam & paſſiuam. Paſſiuam rurſus aut eſſe reſiſtentem, qualis eſt in igni ad recipiendum frigus: ſiquidem ignis per calorem frigori obluctatur: aut non reſiſtentem, cuiuſmodi eſt in aere ad hauriendam lucem.

Varia cõſideratio actiuæ potentiæ.

Tertiò, nec illud eſt prætereundũ, potentiam actiuam (quod etiam de paſſiua ſuo modo dicendũ erit) comparari poſſe cum intenſione & extenſione effectus: item cum reſiſtentia & ſpatio. Quod nõ de omnibus potentijs intelligi debet: ſiquidem etſi omnes circa effectum aliquẽ verſentur, non omnes tamen reſiſtentiam in ſubiecto inueniunt, vt ex dictis patet. Præterea, non omnes ſua effecta per ſpatium extendunt. Quæ enim actione in externam materiam abeunte agunt, vt vis calefaciendi & illuminandi, requirũt ſpatium, intra quod pertingant id quod patitur: quæ verò agunt per actionẽ immanentem, non omnes ſpatium aut extẽſionem depoſcunt, vt in intellectu, & voluntate planum eſt. At enimuero nihil immorabimur in explicandis impotentiæ terminis, propterea quod ex terminis potentiæ facilè quiuis impotentiæ limites deprehendet. Vbi enim incipit potentia, ibi deſinit impotentia; & vbi potentia deſinit, ibi impotentia incipit: atque ille terminus, qui eſt intrinſecus potentiæ, eſt impotentiæ extrinſecus, & qui illi extrinſecus eſt, huic intrinſecus manet.

Termini impotentiæ.

ARTICVLVS II.

Quid in hac controuerſia ſentiendum ſit.

1. concl.

HIs ita conſtitutis quæſtioni propoſitæ duplici concluſione faciemus ſatis. Prima ſit: Actiuæ potentiæ quoad intenſionem effectus non vendicant terminum paruitatis; vendicat tamen magnitudinis internum. Hæc concluſio potiſſimum intelligenda eſt de alteratricibus potentijs. Eius vero prior pars hunc in modum ſuadetur: Nequit effectus tam remiſſus ab aliqua potentia profici ſci, quin

A remiſſior ab eadem proficiſci queat; ergo huiuſmodi potentiæ nullum habent terminum paruitatis quo ad intenſionem. Antecedens inde patet: quia quanto hæ potentię agunt in remotius, tanto ſegnius & remiſſius operantur. Poſterior ita oſtẽditur: Potẽtia naturalis, ſi ad agendum applicetur, adſintq; omnia requiſita, & nihil omnino obſit, agit toto conatu: igitur quoad intenſionem effectus circumſcribitur termino intrinſeco magni-

Naturalis potentia agit quantum poteſt.

B tudinis, quem vocant [maximum quo ſic] Conſecutio perſpicua eſt: quia eiuſmodi effectus ita productus erit maximus, quem potentia poteſt attingere: ſi enim intenſiorem potuiſſet edere, intenſiorem edidiſſet.

2. Concl.

Secunda conclnſio: Potentiæ actiuæ quoad intẽſionem effectus habent terminum magnitudinis internum; paruitatis autem omni termino carent. Prior pars huiuſce concluſionis intelligenda eſt de

C vnaquaque ſingulari potentia determinate ſumpta, & eodem modo ſeſe habente; aliter enim non obtinet eũ terminum quem dicimus ſiquidem ignis, quo longius protenditur, eo calorem in maiorẽ extenſionem ſpargit. Eſt igitur intelligẽda v.g. de calore huius ignis, dum in ampliorem molem non excreſcit. Probatur vero hunc in modum: Potentia naturalis habet virtutem intrinſecus definitam; item, ſi ei nihil abſit neq; obſit, agit quan

D to maximo poteſt conatu: ergo effectus ab ea productus erit ſecundum intenſionem maximus, quem proferre valet. Poſterior pars concluſionis oſtenditur: quia potentiæ actiuæ, quæ effectum in magnitudine diffundunt, non edunt effectum extenſionis tam minutæ, quin adhuc minoris & cõtractioris edere queant. Qđ ex eo ſanè confirmatur: quia, vt verſus

lib. 6. Phyſ. 5.

E agẽs nulla datur pars magnitudinis, qua non ſit alia in infinitum minor, cum omne continuum infinite ſecari poſſit; ita verſus idem agens nulla intenſio effectus tam parua deſignari poteſt, qua non poſſit dari minor; ſiquidem magnitudo, motus, tempus, & forma producta eandem ſubeunt diuiſionem, vt * libro 6. Phyſic. Ariſtoteles demonſtrat.

* Cap. 1. tex. 3.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Obiecta aduerſus concluſiones proximi articuli eorumque dilutio.

1.obiect. ERit tamen, qui contra primam ſuperioris articuli concluſionem ita obijciat: Cũ elementa naturalia loca petunt, manat ab eorum virtute motiua continuò & naturali fluxu impulſus quidam, quo in ea tendunt: hic autem nullo magnitudinis ſiue intenſionis termino definitur: igitur potentiæ naturales non terminantur verſus maximum quoad intenſionem effectus. Maior oſtendetur a nobis 2. huiuſce operis lib. Minor probatur quia, vt teſtatur experientia, quo elementum verſus locum naturalẽ longius iter conficit, eo celerius fertur: non niſi quia iſtiuſmodi impulſus maiora ſumit incrementa, ſumetq; abſque vllo fine, ſi diuina virtute orbis lunæ in maiorem ac maiorem diſtantiam eleuetur, & inde gleba terræ deijciatur; quandoquidem ſemper velocius deſcendet: vt deſcendet: vt docet Ariſtoteles 8. cap. huius lib. tex. 88. his ſce verbis: [Quod ſi eſſet infinitus ſuperius locus, infinita nimirum & celeritas eſſet: & ſi celeritas infinita eſſet, & grauitas etiam & leuitas infinita eſſet.]

2.obiect. Item contra ſecundam concluſionem opponet aliquis: Lux octo graduum, cum ſit cauſa vniuoca, & nihil obſtare videatur, poteſt aliam lucem æque intenſam gignere, & illa aliam ſimiliter pari intenſione: igitur lux quandiu incurrit in corpus diaphanum, nullis terminis coerceri poterit, quin vlterius ſub æqua ſi intenſione porrigatur, proindeq; non videtur lux vllum habere terminũ quoad extenſionem. Quod ſimiliter de calore, alijsq; id genus qualitatibus pronunciandum erit.

3.obiect. Rurſus eadem concluſio hunc in modum oppugnari poteſt. Formæ accidentariæ terminantur verſus minimum quoad extenſionem: ergo datur extenſio tam parua, in qua poſſiut eſſe ita vt in minori

A non poſſunt. Antecedens, probatur: quia eadem videtur eſſe ratio in formis accidentarijs, quæ in ſubſtãtialibus: at quod hæ certo & intrinſeco paruitatis termino, quo ad ſui productionem, definiantur, veriſimilius eſt, vt in * 1. lib. Phyſic. de ſententia D. Thomæ 1. par. q. 7. art. 3. Durandi in 2. diſt. 18. q. 1. Capreoli, & Hiſpalenſis diſt. 19. quæſt. 1. Soncinatis 8. Metaph. quæſt. 3. Richardi quodl. 3. q. 5. & aliorum complurium ſtatuimus. * c.4.1.q. ar.7.

B Pro explicatione primi argumẽti ſciẽdum eſt, ex Henrico Gandauenſi quodli. 3. quæſtio. 22. omnes qualitates (quod intellige de qualitatibus ordinis naturalis, cuiuſmodi eſt calor: non autem de qualitatibus ſuper naturalis ordinis, vt de gratia & charitate, quæ noſtris animis diuinitus infunduntur, & in hac vita perpetuo augeri poſſunt) ſciendum inquam; omnes qualitates ſuapte natura circumſcriptas eſſe, & terminatas verſus C maximum quoad intenſionem graduũ: ita vt poſtquam ad ſummam intenſionem peruenere, non poſſint iam naturæ vi magis intendi. Solu. 1.

Hoc ita eſſe ex eo ſanè probatur; quia vt perfectio eſſentialis ſubiectorum finita eſt, ita & intenſionem gradualem accidentium quibus ſubiecta perficiuntur, limitatam eſſe conuenit, vt perfectiones ſuo perfectibili per ſe ac ſuopte ingenio reſpondeant. Deinde, ſi potentia nutrien D di ex communi Philoſophorum opinione, quam pertractauimus in * Phyſicis, circumſcripta eſt certis limitibus; adeo vt, poſtquam molem corporis ad ſuam maximam perfectionẽ prouexit, non iam illam ad maiorem quantitatem perducere valeat, eſto ei alimentum affatim ſuppeditetur: cur aliæ eiuſmodi qualitates non habebunt certam intẽſionem, quam vbi primum adeptæ fuerint, non iam amplius augeſcant? Præterea, in confeſſo eſt E apud omnes, idque Philoſophi in ſuis diſputationibus paſſim vſurpant, calorem aliaſque primas qualitates octo aut nouem gradibus ad ſummum definitis eſſe. At quod de primis dicitur, non eſt cur etiam de cæteris qualitatibus non dicatur: videlicet quamlibet ex ijs, quæ intenſionem admittunt vendicare certos gradus ſuę intenſionis, vltra quos intendi * Lib. 1. c. 4. q. 1. art. 2.

tendit nequeat.

Non poteſt impulſus in infinitum creſcere.

His poſitis, cum impulſus, quo corpora grauia & leuia feruntur, ſit qualitas, terminabitur etiam, ex communi aliarum qualitatum lege, certa intenſione verſus maximum, nec augebitur in infinitum ſyncategorematice: ſi lapis, v.g. è ſpatio ſyncategorematicè in infinitum longiori feratur ad centrum: ſed vbi ſummum intenſionis ſuæ gradum deſcẽdendo obtinuerint, nullum iam incremẽtum accipiet, ſed deinceps æquali impulſu parique velocitate deſcendet.

Nec Ariſtoteles loco citato libro 1. huius operis oppoſitum docuit, ſi recte perpendatur. Nam cum probandum inſumpſiſſet, omnes motus verſari inter definitos terminos, intulit, niſi ita ſit, concedendum fore poſſe impulſum in infinitum augeri: cum videamus, quò verbi gratia, lapis magis ad ſuum locum naturalem appropinquat, eo illi magis increſcere impulſum, maiorique impetu concitari. Itaque tantum abeſt, vt uelit Ariſtoteles, impulſum nullam habere incrementi ſui metam; ut ad id tanquam ad manifeſtum abſurdum deducat aduerſarium.

Obiectio. Quod ſi quis objiciat, Ariſtotelem uideri concedere, impulſum lapidis deſcendentis augeri pro menſura ſpatij, cum ex decurſu ſpatij infiniti impulſum infinitum arguat: reſpondemus, rationem Ariſtotelis ita procedere: *Dilutio.* Lapis, quo potius accedit ad locum naturalem, eo maiori impulſu fertur, ut experientia conſtat: igitur ſi non uendicat certum terminum a quo tendit, habebit infinitum incrementum ſui impulſus. Probatur conſequentia: quia ſi talis impulſus prope locum naturalem adhuc augetur, profecto in toto ſpatio quod lapis pertranſit auctus fuit, proindeque in infinitum creuit. Ita uero propoſita ratio ad incommodum adducit eos, qui cum uideant, fateanturque impulſum lapidis adhuc creſcere, dum ad terram appropinquat; aiunt, lapidem non habere definitum terminum a quo tendat. Coguntur enim fateri, creſcere impulſum in toto ſpatio, etſi in infinitum porrecto, cum adhuc creſcat prope terram: ſi

A enim non creſceret in toto ſpatio iam antea creſcere deſijſſet. Nos autem aſſerimus, ſi lapidi diuina uirtute ſpatium quod decurrat extendatur, poſſe a tam remoto loco moueri, ut poſtquam certum illius ſpatij punctum attigerit, nihil iam deinde eius impulſus creſcat, ſed eodem tenore reliquum iter conficiat. Quo in euentu non iam illi intendetur impulſus prope terram, etſi, ut nunc res habent, intendatur, quia modo nunquam fertur è tam diſſito loco, ut B antequam appropinquet ad terram, ſummum intenſionis gradum quem aſſequi poteſt obtineat. Ita patet ſolutio propoſitæ obiectionis.

Quando ceſſare debeat incrementũ impulſus.

Solu. 2. Ad ſecundum: cum qualitates non ſint principes cauſæ effectiuæ, ſed earum inſtrumenta; quo a principali cauſa longius abeunt, eo degenerare magis nec iam producere æquè intenſum effectum; ſed uniformi difformitate minus C intẽſum. Et uero ad rationem cauſæ uniuocæ ſat eſt, producere effectum ſibi ſimilem in ſpecie, qui perpetuò æqualem obtinet eſſentiæ perfectionem cum ſua cauſa; utcunque ſe habeat quoad accidentariam perfectionem. Hoc tamen, quod de uniformiter difformi extenſione qualitatum dicimus, intelligendum eſt de luce quidem ſemper; de calore uero & frigore, aliiſque eiuſmodi qualitatibus proprie alterantibus; & ad generatio D nem diſponentibus, in principio motus. Nam hæ poſtea motu progrediente vniformiter extenduntur quantum poſſunt; vt experientia patet: alioqui nunquam lignum actione ignis ita profectè incaleſceret, vt ex eo ignis generaretur. Ideo vero hoc in ſeſe propagando, diſcrimen inter lucem & prædictas qualitates a natura conſtitutum eſt: quia lux non eſt qualitas per ſe ordinata ad introducendas formas ſubſtantiales in mate E riam, ſicut ſunt qualitates illæ: quæ proinde eo modo, quo diximus, in re patiente extendi debuerunt, vt poſſent tandem materiam perfecte diſponere ad introducendas formas.

De æqualitate inter causã & effectũ vniuocũ.

Solu. 3. Ad tertium, negandum eſt antecedens & ad eius probationem dicendum: diſparem eſſe rationem in accidentarijs formis & in ſubſtãtialibus: quod hæ cũ perfectiores

fectiores ſint plus requirunt, vt exiſtant, & operentur, quam illæ: vt in libro de Ortu,& interitu fuſius explicabitur.

QVÆSTIO II.

Quonam modo potentiæ actiuæ quoad reſiſtentiam terminentur.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis explicatio.

Concl. 1. QVod attinet ad potentias actiuas facta comparatione ad reſiſtentiam, ſit prima concluſio. Potentiæ actiuæ nõ habent ex parte reſiſtentiæ terminum magnitudinis internum, ſed externum. Hæc probatur: quia actio non eſt niſi a vincente, atque adeo a proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis: quare nequibit potentia actiua agere in eã reſiſtentiã inter quam & ipſum intercedit proportio æqualitatis, poterit vero in quamcunque minorẽ, atque adeo æqualis illa reſiſtentia definiet potentiã actiuam termino extrinſeco, quem vocant [minimũ q́ non.] Secundo idem confirmatur: quia ſi daretur maxima reſiſtentia, excederetur a potentia actiua aliquo exceſſu diuiſibili; ſiquidem indiuiſibile non reddit maius. igitur ſi reſiſtentia excreſceret ad dimidium talis exceſſus adhuc nihilominus eſſet actio; maneret enim proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ. Quo liquet, reſiſtentiam prius datam non fuiſſe maximam, quam potentia poſſet vincere; cũ adhuc maiorẽ vincat.

Remotio obiect. His non obſtat, q́ Ariſtoteles proximo ſuperiori c. aſſeruit, potentias agentes definiendas eſſe maximo quod poſſunt. Etenim vero bifariam ſolet aſſignari reſiſtentiæ terminus cõparatione alicuius potentiæ: vno modo, per partes graduſve reſiſtẽtiæ æquales alicui certo, quo pacto communi vſu loquendi numero librarum, aut cuiuſuis alterius certi ponderis, vel menſuræ, reſiſtentiam definire

A conſueuimus. Altero, ad normam Mathematicam, ita vt omnes partes proportionales, quantumlibet exiguę ſenſumque effugientes, ad calculum vocentur. Igitur Ariſtoteles ſecundum priorem rationem de potentiarum terminis egit: quo pacto non inficiamur dari maximum numerum graduum, ſiue partium definitæ reſiſtentiæ, in quas poſſit virtus aliqua, ita vt in plures quantitatis æqualis non poſſit. Nos verò in propoſita conclu-
B ſione ſecundum poſteriorem ſenſum locuti ſumus.

Explicatur locus Ariſtot. Quòd autem Ariſtoteles ſic intelligi debeat, ex eo perſpicuum eſt: quia ſi more Mathematico loqueretur, duæ concluſiones eodem capite ab eo traditæ inter ſe pugnarent: videlicet, dari maximã reſiſtentiam in quam virtus aliqua poſſit; &, dari minimam in quam nõ poſſit. Nãque aut maximum in quod potentia poteſt, & minimum in quod nõ poteſt, ſunt
C inter ſe æqualia; aut vnum ab alio ſuperatur. Si detur primum, ſequitur potentiam, aut vtrumq; poſſe, aut neutrum: & ex conſequenti, vel vtrumque eſſe maximum quod ſit, vel vtrumque minimum quod non. Si detur ſecundum, tum ſi id quod non vincitur eſt minimum q́ non, tollatur dimidium exceſſus, qui haud dubie erit quippiam diuiſibile, ſiquidem inſectile non efficit maius. Vel ergo facultas poteſt vincere id quod remanet,
D vel non. Si poteſt, non erat ergo maximum id quod antea pro maximo ſumebatur; cum potentia maius aliquid valeat: ſi non poteſt, non erat igitur minimum quod non, id quod tale eſſe dicebatur; cum infra illud detur aliquid minus, in quod prædicta facultas agerę non ualet.

Concl. 2. Secunda concluſio: Potentiæ actiuæ non habent certum terminum reſiſtẽtiæ verſus minimum, vt agere poſſint. Hæc
E per ſe liquet: nam quo minor eſt reſiſtentia, eo potentię liberius ac promptius operantur, & vim ſuam imprimunt: niſi quid aliunde obſtet. Quod iccirco addimus, quia fulmen traiectu enſẽ liquat, nec tamen vaginam magnopere lædit: cum tamen ei minus vagina quam enſis obluctetur. Vnde videri poſſit, requiri ad actionem expediendã aliquid reſiſtentiæ. Sed nimirum huiuſce euentus cauſa eſt,

Vide Pli. l. 2. Nat. cap. 3.

nec immenſitatem locus; ſic nec ſapientiam ſenſus, nec bonitatem virtus, nec potentiam opus. Quare fatendum neceſſariò eſt, quicquid a Deo fit, manere infra diuinæ virtutis eminentiam & perfectionem proindeq́; poſſe Deum alia atq; alia ſubinde perfectiora efficere, infinitè abeũdo. Quod, vt de alijs rebus particulatim ſumptis, ita & de mundis dicendum erit. Pro qua aſſertione lege ſi placet, quæ a nobis li.3.Phy. in tractatu de Infinito diſputata ſunt: & quæ ſcripſit Capr. in 1.d. 43.q.1.art.2. contra Aureolum, aduerſæ opinionis defenſorem.

Nunc tantùm ſupereſt, vt ſatisfaciamus argumentis, quibus oppoſitum oſtendi videbatur. Ad primũ neganda eſt maior. etenim perfectio vniuerſi etiam conſurgit ex varietate ſpecierum. Ad maioris verò confirmationem dicendum, primis ſex diebus fuiſſe a Deo fabricatum mundum ſimpliciter perfectum: quia etſi tunc nondum actu exſiſterent animalia quæ ex putredine gignuntur; erat tamen cœlo facultas indita ad ea producenda, eratq́; in mundi elementis vis quędã naturalis, & quaſi præſeminata materia, & quodammodo initiata primordia eorum omniũ: vt aſſerit D. Auguſt. li.3. de Gen. ad lit. c.4. Nec erat imperfectum vniuerſum, dum eiuſmodi animantia non actu, ſed poteſtate duntaxat continebat, quoniam hæc vt poſtremæ notæ ſunt, ita vniuerſi ornatum acceſſione & deceſſione ſua aut nihil, aut ſaltem inſigniter, neque augent neque imminuunt.

Sol. 1. ar.

Lege D. Bon. in 1. diſt. 25. n.49.

Sol. 2.

Ad ſecundum dicendum: formas eſſe quaſi numeros, Deum quaſi vnitatem: & vt ab vnitate tanquam a radice procedũt numeri in infinitum; ita a Deo, tanquam a fonte & principio totius eſſe, poſſe ſpecies in infinitum plures & perfectiores produci, maioremq́ue abſolutionẽ abſq; vllo termino accipere, prout vnaquęque ad Deum magis accedit. Nec in iſtiuſmodi acceſſu quærendam ſimilitudinem inter Deum & vnitatem, vt ſicuti numeri verſus vnitatem non progrediuntur in infinitum; ita ſpecies non poſſint abſque termino magis magiſque ad Deum accedendo perfici: Nec enim ea, inter quæ ſimilitudo eſſe dicitur, in omnibus ſimilia eſſe oportet.

Ad tertium conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum: licet tota collectio rerum producibilium infinitè diſtet a Deo, non idcirco tamen poſſibile eſſe extra illam quicquam fieri: quia manifeſta eſt repugnantia, poſſe aliquid produci, nec tamen in multitudine producibilium contineri. Talis verò implicatio minimè accidet, ſi Deus, ſumpta quacunq́. illius complexionis parte, aliam excellentiorẽ procreet: vt luce clarius eſt.

Sol. 3.

Ad quartum dicendum inprimis: cum honor ſingularis illius humanitatis, aſſumptæ ad vnitatem perſonalem diuini Verbi, redundarit in omnes gradus entium, qui in homine continentur: negari non poſſe, etiam alios mundos, quos Deus crearet, in quibus ij communes gradus neceſſariò includerentur, admittendos fuiſſe ad tantæ dignitatis communionem. Secundò dicimus. tametſi nihil mundo maius tribui potuerit, quam Deum aliquam eius naturam prædicto modo ſibi copulare, hoc ipſum tamen beneficium latitudinem habere, ſecundùm quam poſſet aliud vniuerſum magis perfici & exornari quam hoc. Poſita etiã incarnatione diuini Verbi, quandoquidẽ poſſet Deus in nouo illo mundo non ſolum humanam, ſed angelicam & aliquam aliam naturam ſibi vnire: quo dato licet eadem eſſe vtrobique maieſtas perſonæ aſſumentis: nobilior tamen cenſendus foret mundus, qui plures, quam qui vnam tantum naturam ad diuinæ perſonæ dignitatem euectam in ſe haberet. Quare hac etiam ex parte poſſunt a Deo plures mundi, eo qui nunc eſt perfectiores, creari. Tertiò addimus: licèt ſumma dignitas, quæ naturæ creatæ communicari poteſt, ſit aſſumptio ad diuinam perſonam; adhuc tamen poſt eum honorem mundo communicatum ſupereſſe alios modos, quibus mundi perfectio poſſit a Deo magis extendi, vt ex dictis conſtat.

Sol. 4. Ex doct. D. Au. in l. de præ-deſt. Sãc. ca.15. Irenæi lib.3. ca.18. D. Tho.3. p. q.1.

CA-

C A P V T X.

HIſce a determinatis, conſideremus deinceps oportet, vtrum Tex.110.
mundus ingenerabilis ſit, an generabilis: & incorruptibilis,
an corruptibilis? prius cęterorũ opinionib. recitatis. Demon-
ſtrationes.n.contrariorũ, dubitationes de cõtrarijs ſunt. Inſu-
per & dicenda magis credentur, ſi ſententiarũ earũ, quæ in
controuerſiam veniunt, iura prius fuerint audita: abſentes.n.
condemnari minus vtique videbuntur. Etenim eos, qui ſatis iudicauerint veri-
tatem non aduerſarios, ſed arbitros eſſe oportet. b Omnes itaque factum qui- Tex.102.
dẽ aſſerunt eſſe, ſed factum quidam perpetuum, quidam caducum; perinde vt
quoduis aliud eorum, quæ natura conſtant, inquiunt eſſe: quidam viciſſim, in-
terdum hoc, interdum alio modo ſeſe habere ſubeuntem corruptionem, idq; ſem
per hoc fieri modo dicunt; vt Agrigentinus Empedocles, ut Ephesius Heracli-
tus dicit. c Igitur factum quidem eße, perpetuum tamen eſſe aſſerere, ex ijs
eſt profectò quæ nequeunt eſſe. Ea nãque ſola ponenda ſunt, quæ in multis, aut
in omnibus eſſe videmus. De hoc autem contrarium accidit: vniuerſa enim quæ
fiunt, & corruptionem ſubire videntur. d Præterea quod non habet princi- Tex.103.
pium hoc habendi modo, ſed aliter habere prius vniuerſa æternitate non po-
teſt; id & mutari profectò nequit: erit enim aliqua cauſa, quæ quidem ſi prius
eſſet, aliter id ſe habere poßet; quod aliter ſeſe habere non poteſt. Quod ſi
mundus ex aliter prius habentibus conſtat: ſi ſemper ſic ſe habentibus, &
non potentibus aliter ſe habere, factus ipſe profectò non eſt: ſi verò eſt factus,
& illa aliter ſe habere poſſe, & non ſemper ita ſeſe habere neceße eſt. Qua-
re & conſtituta diſſoluentur, & dißoluta ante conſtiterunt: atque hoc infini-
ties, aut ſic ſe habuit, aut poterat ſic habere. Quod ſi ita eſt, non vacabit ſanè
corruptione, neque ſi olim aliter ſeſe habebat, neque ſi aliter ſeſe habere poſſit.
e Subſidium autem, quod quidam eorum, qui dicunt mũdum incorrupti- Tex.104.
bilẽ quidem eſſe, attamen factum eße, ſibi ipſis enituntur ferre, uerum non eſ-
ſe uidetur. Inquiunt enim, & ſe perinde, ut Geometræ, qui deſignationes deſcri-
bunt, de generatione mundi dixiße, non quia aliquando mundus eſt ortus, ſed
gratia doctrinæ: quia diſcentes magis cognoſcunt, ſi ut deſignationẽ, viderint
factum. f Hoc autem non ita eſt, ut dicimus: nam in deſignationum quidem Tex.105.
effectione, omnibus poſitis eſſe ſimul accidit idem: in horum autem demonſtra-
tionibus non idem, ſed impoſſibile ſanè accidit. Ea namque quæ prius poſterius
ue ſumuntur, ſub contraria ſunt. Ex inordinatis enim olim, inquiunt, ordinata Tex.106.
fuiſſe. Vt autem idem ordinatum ſit ſimul atque inordinatum, fieri nequit: ſed
generationem eße quæ ſeparat tempusue neceſſe eſt. In deſignationibus vero ni-
hil eſt tempore ſeparatum. Eſſe igitur impoſſibile, perpetuum ipſum ſimul atq;
factum eſſe, ex his quæ diximus patet. g Conſtituere uero mundum viciſſim Tex.107.
atq; diſſoluere, nihil aliud eſſe videtur, quàm ipſum ſempiternum quidem, for-
mam autem mutantem extruere: perinde atque ſi quis interdum corrumpi,

inter-

interdum eſſe putaret quempiã, qui vir ex puero, & viro fieret puer. Eſt enim perſpicuum, ſi elementa interſeſe conueniunt, non quæuis, ſed eundem ordinẽ eandemq́; fieri conſtitutionem: præſertim ſecundum eos, qui hanc ſententiam dicunt, qui quidem vtriuſque diſpoſitionis contrarium ipſum cauſam inquiunt eſſe. Quare ſit totum quidem corpus continuum permanens, interdum hoc, interdum illo diſponitur modo, ac perornatur, conſtitutio verò totius, mundus eſt, atque cælum: non vtique mundus, ſed diſpoſitiones ipſius fiunt ac corrumpuntur. (Text. 50.) *b Hoc autem ortum, inquam, mundum omnino corruptum iri, & non redire, ſi ſit quidem vnus, impoſſibile eſt. Nam antequam ortus eſſet, conſtitutio præcedens ipſum ſemper nimirum erat, quam quidem haud factam mutari non poſſe dicimus. Sin verò ſint infiniti, magis fieri poteſt.* (Text. 51.) *At verò hoc etiam ſi fieri poſſit, necne, perſpicuum ex hiſce quę poſterius dicentur euadet: ſunt enim quibus fieri poſſe videtur, vt ingenerabile quippiam corrumpatur, & ortum vacet corruptione, ut in Timęo aſſeritur. Illic enim Timęus, cælum eſſe quidem ortum, non tamen eſſe caducum, ſed reliquo ſemper fore tempore dicit: ad quos naturaliter quidem de cælo ſolum eſt dictum. Si verò de omnibus vniuerſaliter conſiderauerimus, de hoc quoque fuerit manifeſtum.*

CAPITIS X. EXPLANATIO.

HIſce a determinatis] Diſcutiendum proponit, vtrumnè mundus ingenitus ſit & indiſſolubilis, annon? Ac primum aliorum opiniones & dogmata ſibi in mediũ afferenda eſſe ait, propterea quòd ad veritatem inueſtigandam inueniendamq́; id per quàm vtile habeatur.

Qui Philoſophi mundo exordiũ dederint.

b Omnes itaque factum] Docet imprimis, omnes Philoſophos in eam ſententiam conuenire, vt mundum ortum faciant: etſi aliqui inter ſe diſcrepent. Nam Orpheus, Heſiodus, & hos ſecutus Plato, docuere, mundum initium habuiſſe, ſed immortalem eſſe ac fine cariturum: Democritus fortuita atomorum concurſione genitum, eundẽque corruptum iri, vt quodvis aliud corpus ex elementis coagmentatum, nec iterum inſtaurandum: Empedocles & Heraclitus viciſſim generari & interire, nunc amicitia congregante, nunc lite diſſoluente.

c Igitur factum quidem] Primam ſententiam oppugnat duplici ratione, quarum prior hæc eſt: Id quod a Philoſopho aſſeritur eiuſmodi eſſe oportet, vt in omnib. aut pleriſque ita ſe habeat: alioqui tanquam improbabile explodetur: atqui in re propoſita videmus quæcumque gignuntur interire: non igitur pronunciandum fuit genitum eſſe mundum, & tamen nunquam diſſoluendum. Hæc ratio, & quæ proxime ſequitur, nihil conficit, niſi de generatione phyſica intelligantur.

Idem eodem pacto ſe habens.

d Preterea quod] Poſterior ratio: Si mundus genitus eſt, ergo ex aliquibus principijs. Vel igitur hæc ante mundi ortum aliter ſe habere potuerunt, vel non. Si detur ſecundum, ſicuti ante ex eis non conſtituebatur mundus, ita nec poſtea cõſtitueretur: idem enim eodem pacto ſe habens ſemper idem efficit, aut non efficit. Si primum etiã modo eadem principia mutari poterunt, munduſque ex ijs conſtans mutationem ſubibit, atque adeò in interitum ruet.

Vt quidã Platonis dogma de noua mũdi pcrea-

e Subſidium autem] Xenocrates, alijq́; Platonici, ut magiſtri dogma a reprehenſione vindicarent, aiebant Platonem nõ ex animi ſui ſenſu mundi originem tradidiſſe, ſed illuſtrandæ doctrinæ gratia: & ut auditores in cognitionem Vniuerſitatis facilius deduceret, eius quaſi ortum in tabella propoſuiſſe: eo modo quo Geometræ, qui triãgulos in puluere deſcribentes primum lineas quaſdam ducunt, deinde alias, nõ quaſi

tione interpretētur.

ad triangulum componendum illæ prius, hæ poſterius concurrant; ſed vt ea, quæ ad trianguli ſtructuram exiguntur, apertius oſtendantur. Itaque Platonē mundum ex elementis quodam ordine coagmentatum dixiſſe, non quaſi a certo aliquo & præfinito tempore creatum putaret, ſed vt quibusnam ex partibus coaluiſſent, planè oſtenderet.

Refutatio ſuperioris interpretationis.

f Hoc autem non] Refellit defenſionem illam, ſiue interpretationem Platonici dogmatis, oſtendens: non eodem modo ſe habere, quæ Geometræ circa linearum deſignationes afferunt, & quæ Platonis diſcipuli de mundi generatione pronunciāt. Etenim in deſcriptionibus Geometricis idem accidit poſitis aut non poſitis ſimul lineis, è quibus triangulus conſurgit, nec in eo vlla ſubeſt repugnantia: quæ tamen inuoluitur in illa mundi effectione. Aiunt enim ex elementis tumultuantibus & inordinatis ordinatum fuiſſe mundum: cum tamen ordinatum non niſi ex ordinatis & inter ſe aptè compoſitis coaleſcat.

Contra eos, qui mundum ſæpe oririri, ſæpe occidere dicebāt.

g Conſtituere verò] Tertium dogma, quod aſſerebat, mundum ſæpe interire: atque ita ſempiternum eſſe, dum ortus occaſui, occaſus ortui ſuccedit, ea ratione confutat: quia hæc alternatio, & viciſſitudo conſtare nequit, niſi superſtite ſemper mundi ſubſtātia & natura, hoc eſt, ſaluis elementis; quæ ſemper in mundo perſeuerant: ſed ita, vt interdum per amicitiam coeant, mundusque occidat, aliquando lite regnante ab ſe diſiungantur, & in propria loca redeāt, atque ita mundus ab interitu reuocatus rurſum effloreſcat & vigeat. At ſi ita res habeat, & mundi ſubſtantia ſemper integra perſeueret, non propriè dicetur mundus interitum ſubire; ſed perinde erit, ac ſi quis ex puero fiat vir, aut è contrario. Vnde patet, hanc ſententiam a vero aberrare, & pugnantia diceret: quandoquidem mundum ſimul ortum & non ortum facit.

Confutat ſententiā Democriti.

h Hoc autem ortum] Secundum opinionem, quæ erat Democriti, ex eo refellit: quod fieri non poſſit, vt mundus, præſertim ſi vnus tantùm ſit, abſq; regreſſu intereat; quamuis ſi eſſent infiniti magis poſſent: quod tamen inferius diſcutiendum eſſe ait. Is namque vnus mundus, ſi procreatus eſt non ex nihilo, ſed ex aliquo præiacente fuit conditus, Vel ergo id, ex quo conditus fuit, poterat generationi ſubijci, vel non. Si non poterat, non igitur ex eo mundus conſiſtit: ſi poterat, ergo etiam nunc ex eodem reparabitur ſi intereat. Quare nō ita occidit mundus, vt quoduis aliud miſtum: quod vbi ſemel diſſolutum eſt, reuocari nō poteſt. Aduerte, illud principium quo nititur hæc ratio, nempe, [ſi mundus procreatus eſt, non ex nihilo, ſed ex aliquo fuiſſe conditum,] errorem eſſe: vt Catholica fides, & vera Philoſophia docent.

CAPVT XI.

PRimum a autem diſtinguamus oportet, quomodo generabilia & ingenerabilia, corruptibilia & incorruptibilia dicimus. Nam cū multipliciter dicantur, etſi nihil ad rationem refert, mentem indefinitè ſeſe habere neceſſe eſt, ſi quiſpiā vt inuiſibili eo vtatur, quod multis diuiditur modis. Non eſt enim manifeſtum, per quam ipſorum naturam id accidit quod eſt. b Dicitur itaque ingenerabile vno modo, ſi ſit quippiam nunc quod antea non erat, ſine generatione mutationeve; vt ipſum tangi quidam inquiūt atque moueri: dicunt enim, non poſſe tangens generari, neque ſubiens motum. Alio modo, ſi fieri, vel ortum eſſe quippiam poſſit, & nō ſit: nam & hoc ingenerabile dicitur, quia ortum ſubire poteſt. Alio modo, ſi quippiam omnino factum eſſe impoſſibile ſit, vt interdum ſit, interdum nō ſit. Impoſſibile autem dupliciter dicitur, aut enim quia non verum eſt dicere ortum eſſe poſſe; aut quia non facile, nec citò nec bene oriri poteſt. Eodem modo & generabile vno dicitur modo, ſi ſit quippiam poſterius, quod prius non erat, ſiue Tex.112.

Tex.110. Tex.111.

ter

per generationem,ſiue ſine generatione. Alio modo,ſi poſſibile ſit,ſiue veritate,
ſiue facilitate poſſibile ipſum ſit definitum. Alio modo, ſi generatio ſit ipſius
ex eo quod non eſt,ad id quod eſt,ſiue iam ſit,per generationem autem ſit;ſiue
Tex.113. & nondum ſit,eſſe autem poſſit. Corruptibile etiam & incorruptibile ſimiliter
dicitur. Nam ſi quippiam prius erat, poſtea verò non eſt: aut eſt quidem, non
eſſe autem poteſt,ſiue per corruptionem mutationemue, ſiue ſine corruptione,
corruptibile illud dicimus eſſe. Interdum & id, quod per corruptionem nõ eſſe
poteſt,corruptibile eſſe dicimus. Et inſuper alio modo id, quod facile corrumpi-
tur,quod quidem quiſpiam facilè corruptibile dixerit. De incorruptibili eadem
eſt etiam ratio. Aut enim id,quod ſine corruptione interdum eſt, interdum non
eſt,incorruptibile dicimus: quo pacto tactus incorruptibiles eſſe dicuntur, pro-
Tex,124. pterea quòd prius erant,& poſtea non ſunt ſine corruptione. Aut id, quod qui-
dem eſt,non eſſe autem non poteſt: aut non eſt futurum vnquam, nunc autẽ eſt.
Tu enim es nunc, & tactus eſt etiam nunc: corruptibiles tamen eſtis, quia erit
aliquando tempus,quando nec te eſſe,nec hæc tangere verè dicetur. Id verò ma
ximè propriè incorruptibile dicitur, quod quidem eſt, non poteſt autem ſic cor-
ruptum eſſe,ut nunc quidem ſit,poſtea verò non ſit, aut non eſſe poſſit: aut &
id,quod nondum corruptum eſt, non eſſe autem poſterius poteſt. Dicitur etiam
incorruptibile & id,quod non facilè corrumpitur.
Tex.115. c Si igitur hęc ita ſint, conſiderandum eſt quomodo poſſibile & impoſſibi-
le dicimus. Nam & quod propriiſſime incorruptibile dicitur,ex eo dicitur,ſanè
quia corrumpi non poteſt nec quandoque eſſe,nec quandoque non eſſe:& inge-
Tex.116. nerabile id propriiſſime dicitur, quod ſic generari non poteſt, ut prius quidem
non ſit,poſterius verò ſit;qualis eſt diameter commenſurabilis lateri. Si igitur
quippiam per decem millia paſſuum moueri poteſt,aut pondus leuare,id quod
maximum poteſt dicere ſemper ſolemus: veluti centum leuare libras, aut per
decem millia paſſuum ambulare: quamquam & partes quæ citra ſunt poteſt,
ſi & exceſſum poteſt. Quo patet, ad finem atque exceſſum definiri potentiam
oportere. Id igitur, quod poteſt tot per exceſſum, & ea quę ſunt citra neceſſe
eſt;ceu ſi centum libras leuare poteſt, & duas poſſe; & ſi per decem millia paſ-
ſuum ambulare poteſt, & per duo ambulare poſſe, potentia verò ipſius exceſ-
ſionis eſt; & ſi quippiam tantum non poteſt, eo per exſuperationem dicto, &
plura non poteſt. Qui namque centum paſſus tranſire non poteſt, is & centum
Tex.117. & vnum non poteſt. d Nihil autem nos conturbet,id quòd propriè poteſt per
finem exceſſionis eſſe definitum. Forſitan enim quiſpiam dicet,id,quod dictum
eſt non neceſſario ita eſſe. Qui namque magnitudinem decem paſſuum videt, is
non & magnitudines eas quæ ſunt citra, videbit: ſed contra potius, qui punctũ
videre poteſt,aut paruum audire ſonum, is & maiorem ſenſum habebit. Ve-
rum nihil ad rationem refert:ipſa enim exſuperatio,aut in potentia aut in reip-
ſa ſit definita:id enim quod dicitur patet. Nam viſus quidem is qui eſt minoris
excedit,celeritas autem ei quæ eſt maioris.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

PRimum a autem] Reiectis veterum placitis de mundi origine & interitu, antequam ſententiam ſuam aperiat, docet, quidnam dicatur generabile, & ingenerabile, corruptibile & incorruptibile. Id vero propterea ſe docere ait, quia cũ aliquod vocabulum multiplex aut æquiuocum eſt, licet ea multiplicitas interdum nihil variet, aut re ipſa turbet rationem quæ præponitur, quia illud in vna tantum ſignificatione vſurpat, tamen auditoris intellectus ambiguitate diſtrahitur & confunditur.

Æquiuoci diſtinguendũ.

b Dicitur itaque] Tribus modis ait dici ingenerabile. Primò, id quod nunc eſt, & antea non erat; ita tamẽ, vt abſque generatione & motu eſſe incipiat: vt tactus & motus, quæ, vt conſtat ex lib. 5. Phyſi. non acquiruntur per generationem motumve aliquem. Secundo, id quod gigni poteſt, nondum tamen genitum eſt. Tertio id quod impoſſibile eſt ita fieri, vt interdum non ſit. Deinde aſſerit, totidem modis dici generabile: totidemque corruptibile & incorruptibile.

c Si igitur hec ita] Quia in explicanda ſignificatione illorum vocabulorũ vſurpauit impoſſibile & poſſibile, hæc ipſa etiam quam vim habeant declarat: ſimulq; ex occurſu docet, facultates naturales exponẽdas eſſe ſecundum terminum excellentiæ, ideſt, per maximum quod poſſunt; vt ſi maximum pondus, quod Socrates portare valet ſi centũ librarum, dicetur facultatem habere ad portandas centum libras: qui enim maximum poteſt, valet etiam id, quod infra maximum continetur. Vnde ea omnia, que intra vltimum alicuius naturalis potentiæ terminum cohibentur, dicuntur ſecundum eam facultatem naturalem poſſibilia. Rurſus vero admonet, naturalem potentiam, quoad id quod non valet, declarandam per minimum quod non poteſt. Qui enim minimum valet, vtique neque maius præſtiterit. Vt ſi Socrates centum duntaxat libras ferre queat, minimum quod non poteſt, erunt libræ 101. per quas declaranda erit eius potentia ſecundum id quod non poteſt.

Facultates naturales p quẽ terminũ explicandæ ſint.

Facultas naturalis quo ad id quod non valet, per quid declaranda.

d Nihil autem] Obijceret quis: non videri facultatem naturalem dijudicandam ſecundum terminum excellẽtiæ, propterea ſonum maximum exaudire quiſque valet & rem item maximam videre, exiguum verò ſonum percipere, & rẽ paruam aſpectu dignoſcere non poteſt: itaq; falſum videri quod dictum fuerat, eum qui poteſt quod maius eſt, poſſe etiam minus. Occurrit potentiam ſemper definiendam per terminum excellentię: ſed hunc in quibuſdam facultatibus attendi penes exceſſum & magnitudinem obiecti, vt in potentia motrici; in alijs penes paruitatem, vt in facultate videndi vel audiendi. Ea namque maior vis motrix dicitur, quæ pari tempore per maius ſpatium mouet: ea perſpicacior & præſtantior videndi facultas, quæ minutiora quæque cernit & diſtinguit.

Obiectio.

Dilutio.

QVAESTIO I.

Quibus terminis definiatur potentiæ actiuæ, quoad intenſionem & extenſionem effectus?

ARTICVLVS I.

Præludia ad totam futuram diſputationem de terminis potentiarum.

POſtulat hic locus, vt controuerſiam de potentiarum terminis, quam pau-

A lò ante perſtrinxit Ariſtoteles, auctius minutiusque tractemus. Qua de re diſſerunt ſcholaſticæ Theologiæ profeſſores ſuper Magiſtrum, partim in 1. ſen. d. 17. partim in 3. d. 13. Item Niphus, M. Albertus, Thienenſis, & alij hoc loco.

Imprimis verò repetendum erit ex ijs quæ tradidimus in* 1. phyſicæ auſcultationis libro: duplicem dari terminum, videlicet magnitudinis, & paruitatis: & vtrumlibet horum aut internum, aut externum eſſe.

* cap. 4. q. 1. ar. 1.

Duplex terminus.

Deinde aduertendum, naturalem po-

Duplex potentia.

tentiam, de qua hic agimus, diuidi in actiuam & paſſiuam. Paſſiuam rurſus aut eſſe reſiſtentem, qualis eſt in igni ad recipiendum frigus: ſiquidem ignis per calorem frigori obluctatur: aut non reſiſtentem, cuiuſmodi eſt in aere ad hauriendam lucem.

Varia cõſideratio actiuæ potentiæ.

Tertiò, nec illud eſt prætereundũ, potentiam actiuam (quod etiam de paſſiua ſuo modo dicendũ erit) comparari poſſe cum intenſione & extenſione effectus: item cum reſiſtentia & ſpatio. Quod nõ de omnibus potentijs intelligi debet: ſiquidem etſi omnes circa effectum aliquẽ verſentur, non omnes tamen reſiſtentiam in ſubiecto inueniunt, vt ex dictis patet. Præterea, non omnes ſua effecta per ſpatium extendunt. Quæ enim actione in externam materiam abeunte agunt, vt vis calefaciendi & illuminandi, requirũt ſpatium, intra quod pertingant id quod patitur: quæ verò agunt per actionẽ immanentem, non omnes ſpatium aut extẽſionem depoſcunt, vt in intellectu, & voluntate planum eſt.

Termini impotentiæ.

At enimuero nihil immorabimur in explicandis impotentię terminis, propterea quod ex terminis potentiæ facilè quiuis impotentiæ limites deprehendet. Vbi enim incipit potentia, ibi deſinit impotentia; & vbi potentia deſinit, ibi impotentia incipit: atque ille terminus, qui eſt intrinſecus potentiæ, eſt impotentiæ extrinſecus, & qui illi extrinſecus eſt, huic intrinſecus manet.

ARTICVLVS II.

Quid in hac controuerſia ſentiendum ſit.

1. concl.

HIs ita conſtitutis quæſtioni propoſitæ duplici concluſione faciemus ſatis. Prima ſit: Actiuæ potentiæ quoad intenſionem effectus non vendicant terminum paruitatis; vendicant tamen magnitudinis internum. Hæc concluſio potiſſimum intelligenda eſt de alteratricibus potentijs. Eius verò prior pars hunc in modum ſuadetur: Nequit effectus tam remiſſus ab aliqua potentia proficiſci, quin

A remiſſior ab eadem proficiſci queat; ergo huiuſmodi potentiæ nullum habent terminum paruitatis quo ad intenſionem. Antecedens inde patet: quia quanto hæ potentię agunt in remotius, tanto ſegnius & remiſſius operantur. Poſterior ita oſtẽditur: Potẽtia naturalis, ſi ad agẽdum applicetur, adſintq; omnia requiſita, & nihil omnino obſit, agit toto conatu: igitur quoad intenſionem effectus circumſcribitur termino intrinſeco magni-

Naturalis potentia agit quantum poteſt.

B tudinis, quem vocant [maximum quo ſic] Conſecutio perſpicua eſt: quia eiuſmodi effectus ita productus erit maximus, quem potentia poteſt attingere: ſi enim intenſiorem potuiſſet edere, intenſiorem edidiſſet.

2. Concl.

Secunda concluſio: Potentiæ actiuæ quoad intẽſionem effectus habent terminum magnitudinis internum; paruitatis autem omni termino carent. Prior pars huiuſce concluſionis intelligenda eſt de

C vnaquaque ſingulari potentia determinate ſumpta, & eodem modo ſeſe habente; aliter enim non obtinet eũ terminum quem dicimus ſiquidem ignis, quo longius protenditur, eo calorem in maiorẽ extenſionem ſpargit. Eſt igitur intelligẽda v.g. de calore huius ignis, dum in ampliorem molem non exereſcit. Probatur verò hunc in modum: Potentia naturalis habet virtutem intrinſecus definitam; item, ſi ei nihil abſit neq; obſit, agit quanto maximo poteſt cõnatu: ergo effectus

D ab ea productus erit ſecundum intenſionem maximus, quem proferre valet. Poſterior pars concluſionis oſtenditur: quia potentiæ actiuæ, quæ effectum in magnitudine diffundunt, non edunt effectum extenſionis tam minutæ, quin adhuc minoris & cõtractioris edere queant. Qđ ex eo ſanè confirmatur: quia, vt verſus agẽs nulla datur pars magnitudinis, qua non ſit alia in infinitum minor, cum om-

lib. 6. Phyſ. 5.

E ne continuum infinite ſecari poſſit; ita verſus idem agens nulla intenſio effectus tam parua deſignari poteſt, qua non poſſit dari minor; ſiquidem magnitudo, motus, tempus, & forma producta eandem ſubeunt diuiſionem, vt * libro 6. Phyſic. Ariſtoteles demonſtrat.

* Cap. 1. tex. 3.

ARTI-

ARTICVLVS III.

Obiecta aduerſus concluſiones proximi articuli eorumque dilutio.

1.obiect. ERit tamen, qui contra primam ſuperioris articuli concluſionem ita obijciat: Cũ elementa naturalia loca petunt, manat ab eorum virtute motiua continuò & naturali fluxu impulſus quidam, quo in ea tendunt: hic autem nullo magnitudinis ſiue intenſionis termino definitur: igitur potentiæ naturales non terminantur verſus maximum quoad intenſionem effectus. Maior oſtendetur a nobis 2.huiuſce operis lib. Minor probatur quia, vt teſtatur experientia, quo elementum verſus locum naturalẽ longius iter conficit, eo celerius fertur: non niſi quia iſtiuſmodi impulſus maiora ſumit incrementa, ſumetq; abſque vllo fine, ſi diuina virtute orbis lunæ in maiorem ac maiorem diſtantiam eleuetur, & inde gleba terræ deijciatur; quandoquidem ſemper velocius deſcendet: vt deſcendet: vt docet Ariſtoteles 8.cap. huius lib. tex. 88. his ſee verbis: [Quod ſi eſſet infinitus ſuperius locus, infinita nimirum & celeritas eſſet: & ſi celeritas infinita eſſet, & grauitas etiam & leuitas infinita eſſet.]

2.obiect. Item contra ſecundam concluſionem opponet aliquis: Lux octo graduum, cum ſit cauſa vniuoca, & nihil obſtare videatur, poteſt aliam lucem æque intenſam gignere, & illa aliam ſimiliter pari intenſione: igitur lux quandiu incurrit in corpus diaphanum, nullis terminis coerceri poterit, quin vlterius ſub æquali intenſione porrigatur, proindeq; non videtur lux vllum habere terminũ quoad extenſionem. Quod ſimiliter de calore, alijsq; id genus qualitatibus pronunciandam erit.

3.obiect. Rurſus eadem concluſio hunc in modum oppugnari poteſt. Formæ accidentariæ terminantur verſus minimum quoad extenſionem: ergo datur extenſio tam parua, in qua poſſint eſſe ita vt in minori

A non poſſunt. Antecedens, probatur: quia eadem videtur eſſe ratio in formis accidentarijs, quæ in ſubſtãtialibus: at quod hæ certo & intrinſeco paruitatis termino, quo ad ſui productionem, definiantur, veriſimilius eſt, vt in * 1.lib. Phyſic. de ſententia D. Thomæ 1.par. q 7.art.3. Durandi in 2.diſ.18.q.1. Capreoli, & Hiſpalenſis diſt. 19. quæſt. 1. Soncinatis 8. Metaph. quæſt. 3. Richardi quodl. 3.q.5. & aliorum complurium ſtatuimus. * c.4.1.q. ar.7.

B Pro explicatione primi argumẽti ſciẽdum eſt ex Henrico Gandauenſi quodli. 3. quæſtio. 22. omnes qualitates (quod intellige de qualitatibus ordinis naturalis, cuiuſmodi eſt calor: non autem de qualitatibus ſuper naturalis ordinis, vt de gratia & charitate, quæ noſtris animis diuinitus infunduntur, & in hac vita perpetuo augeri poſſunt) ſciendum inquam, omnes qualitates ſuapte natura circumſcriptas eſſe, & terminatas verſus, Solu. 1.

C maximum quoad intenſionem graduũ: ita vt poſtquam ad ſummam intenſionem peruenere, non poſſint iam naturæ vi magis intendi.

Hoc ita eſſe ex eo ſanè probatur; quia vt perfectio eſſentialis ſubiectorum finita eſt, ita & intenſionem gradualem accidentium quibus ſubiecta perficiuntur, limitatam eſſe conuenit, vt perfectiones ſuo perfectibili per ſe ac ſuopte ingenio reſpondeant. Deinde, ſi potentia nutrien

D di ex communi Philoſophorum opinione, quam pertractauimus in * Phyſicis, circumſcripta eſt certis limitibus; adeo vt, poſtquam molem corporis ad ſuam maximam perfectionẽ prouexit, non iam illam ad maiorem quantitatem perducere valeat, eſto ei alimentum affatim ſuppeditetur: cur aliæ eiuſmodi qualitates non habebunt certam intẽſionem, quam vbi primum adeptæ fuerint, non iam amplius augeſcant? Præterea, in confeſſo eſt * Lib. 1. c. 4. q. 1. art. 2.

E apud omnes, idque Philoſophi in ſuis diſputationibus paſſim vſurpant, calorem aliaſque primas qualitates octo aut nouem gradibus ad ſummum definitis eſſe. At quod de primis dicitur, non eſt cur etiam de cæteris qualitatibus non dicatur: videlicet quamlibet ex iis, quæ intenſionem admittunt vendicare certos gradus ſuę intenſionis, vltra quos intendi

tendit nequeat.

Non poteſt impulſus in infinitum creſcere.

His poſitis, cum impulſus, quo corpora grauia & leuia feruntur, ſit qualitas, terminabitur etiam, ex communi aliarum qualitatum lege, certa intenſione verſus maximum, nec augebitur in infinitum ſyncategorematice: ſi lapis, v.g. è ſpatio ſyncategorematicè in infinitum longiori feratur ad centrum: ſed vbi ſummum intenſionis ſuæ gradum deſcēdendo obtinuerint, nullum iam incremētum accipiet, ſed deinceps æquali impulſu parique velocitate deſcendet.

Nec Ariſtoteles loco citato libro 1. huius operis oppoſitum docuit, ſi recte perpendatur. Nam cum probandum inſumpſiſſet, omnes motus verſari inter definitos terminos, intulit, niſi ita ſit, concedendum fore poſſe impulſum in infinitum augeri: cum videamus, quò verbi gratia, lapis magis ad ſuum locum naturalem appropinquat, eo illi magis increſcere impulſum, maiorique impetu concitari. Itaque tantum abeſt, vt uelit Ariſtoteles, impulſum nullam habere incrementi ſui metam; ut ad id tanquam ad manifeſtum abſurdum deducat aduerſarium.

Obiectio. Quod ſi quis obijciat, Ariſtotelem uideri concedere, impulſum lapidis deſcendentis augeri pro menſura ſpatij, cum ex decurſu ſpatij infiniti impulſum infinitum arguat: reſpondemus, rationem Ariſtotelis ita procedere: Lapis, quo potius accedit ad locum naturalem, eo maiori impulſu fertur, ut experientia conſtat: igitur ſi non uendicat certum terminum a quo tendit, habebit infinitum incrementum ſui impulſus. Probatur conſequentia: quia ſi talis impulſus prope locum naturalem adhuc augetur, profecto in toto ſpatio quod lapis pertranſit auctus fuit, proindeque in infinitum creuit. Ita uero propoſita ratio ad incommodum adducit eos, qui cum uideant, fateanturque impulſum lapidis adhuc creſcere, dum ad terram appropinquat; aiunt, lapidem non habere definitum terminum a quo tendat. Coguntur enim fateri, creſcere impulſum in toto ſpatio, etſi in infinitum porrecto, cum adhuc creſcat prope terram: ſi

Dilutio.

A enim non creſceret in toto ſpatio iam antea creſcere deſijſſet. Nos autem aſſerimus, ſi lapidi diuina uirtute ſpatium quod decurrat extendatur, poſſe a tam remoto loco moueri, ut poſtquam certum illius ſpatij punctum attigerit, nihil iam deinde eius impulſus creſcat, ſed eodem tenore reliquum iter conficiat. Quo in euentu non iam illi intendetur impulſus prope terram, etſi, ut nunc res habent, intendatur, quia modo nunquam fertur è tam diſſito loco, ut B antequam appropinquet ad terram, ſummum intenſionis gradum quem aſſequi poteſt obtineat. Ita patet ſolutio propoſitæ obiectionis.

Quando ceſſare debeat incrementū impulſus.

Solu. 2. Ad ſecundum: cum qualitates non ſint principes cauſæ effectiuæ, ſed earum inſtrumenta; quo a principali cauſa longius abeunt, eo degenerare magis nec iam producere æquè intenſum effectum; ſed uniformi difformitate minus C intēſum. Et uero ad rationem cauſæ uniuocæ ſat eſt, producere effectum ſibi ſimilem in ſpecie, qui perpetuò æqualem obtinet eſſentiæ perfectionem cum ſua cauſa; utcunque ſe habeat quoad accidentariam perfectionem. Hoc tamen, quod de uniformiter difformi extenſione qualitatum dicimus, intelligendum eſt de luce quidem ſemper; de calore uero & frigore, alijſque eiuſmodi qualitatibus proprie alterantibus, & ad generacio-D nem diſponentibus, in principio motus. Nam hæ poſtea motu progrediente vniformiter extenduntur quantum poſſunt; vt experientia patet: alioqui nunquam lignum actione ignis ita profectè incaleſceret, vt ex eo ignis generaretur. Ideo vero hoc in ſeſe propagando, diſcrimen inter lucem & prædictas qualitates a natura conſtitutum eſt: quia lux non eſt qualitas per ſe ordinata ad introducendas formas ſubſtantiales in mate-E riam, ſicut ſunt qualitates illæ: quæ proinde eo modo, quo diximus, in re patiente extendi debuerunt, vt poſſent tandem materiam perfecte diſponere ad introducendas formas.

De æqualitate inter cauſā & effectū vniuocū.

Solu. 3. Ad tertium, negandum eſt antecedens & ad eius probationem dicendum: diſparem eſſe rationem in accidentarijs formis & in ſubſtātialibus: quod hæ cū perfectiores

fectiores ſint plus requirunt, vt exiſtant, & operentur, quam illæ: vt in libro de Ortu, & interitu fuſius explicabitur.

QVÆSTIO II.

Quonam modo potentiæ actiuæ quoad reſiſtentiam terminentur.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis explicatio.

Concl. 1. QVod attinet ad potentias actiuas facta comparatione ad reſiſtentiam, ſit prima concluſio. Potentiæ actiuæ nõ habent ex parte reſiſtentiæ terminum magnitudinis internum, ſed externum. Hæc probatur: quia actio non eſt niſi a vincente, atque adeo a proportione maioris inæqualitatis ex parte agentis: quare nequibit potentia actiua agere in eã reſiſtentiã inter quam & ipſum intercedit proportio æqualitatis, poterit vero in quamcunque minorẽ, atque adeo æqualis illa reſiſtentia definiet potentiã actiuam termino extrinſeco, quem vocant [minimũ q᷑ non.] Secundo idem confirmatur: quia ſi daretur maxima reſiſtentia, excederetur a potentia actiua aliquo exceſſu diuiſibili; ſiquidem indiuiſibile non reddit maius. igitur ſi reſiſtentia excreſceret ad dimidium talis exceſſus adhuc nihilominus eſſet actio; maneret enim proportio maioris inæqualitatis ex parte potentiæ actiuæ. Quo liquet, reſiſtentiam prius datam non fuiſſe maximam, quam potentia poſſet vincere; cũ adhuc maiorẽ vincat.

Remotio obiect. His non obſtat, ꝙ Ariſtoteles proximo ſuperiori c. aſſeruit, potentias agentes definiendas eſſe maximo quod poſſunt. Etenim vero bifariam ſolet aſſignari reſiſtentiæ terminus cõparatione alicuius potentiæ: vno modo, per partes graduſve reſiſtẽtiæ æquales alicui certo, quo pacto communi vſu loquendi numero librarum, aut cuiuſuis alterius certi ponderis, vel menſuræ, reſiſtentiam definire

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

A conſueuimus. Altero, ad normam Mathematicam, ita vt omnes partes proportionales, quantumlibet exiguę ſenſumque effugientes, ad calculum vocentur. Igitur Ariſtoteles ſecundum priorem rationem de potentiarum terminis egit: quo pacto non inficiamur dari maximum numerum graduum, ſiue partium definitæ reſiſtentiæ, in quas poſſit virtus aliqua, ita vt in plures quantitatis æqualis non poſſit. Nos verò in propoſita concluſione ſecundum poſteriorem ſenſum locuti ſumus.

B Quòd autem Ariſtoteles ſic intelligi debeat, ex eo perſpicuum eſt: quia ſi more Mathematico loqueretur, duæ concluſiones eodem capite ab eo traditæ inter ſe pugnarent: videlicet, dari maximã reſiſtentiam in quam virtus aliqua poſſit; &, dari minimam in quam nõ poſſit. Nãque aut maximum in quod potentia poteſt, & minimum in quod nõ poteſt, ſunt inter ſe æqualia; aut vnum ab alio ſuperatur. Si detur primum, ſequitur potentiam, aut vtrumq; poſſe, aut neutrum: & ex conſequenti, vel vtrumque eſſe maximum quod ſit, vel vtrumque minimum quod non. Si detur ſecundum, tum ſi id quod non vincitur eſt minimum ꝙ non, tollatur dimidium exceſſus, qui haud dubie erit quippiam diuiſibile, ſiquidem in ſectile non efficit maius. Vel ergo facultas poteſt vincere id quod remanet, vel non. Si poteſt, non erat ergo maximum id quod antea pro maximo ſumebatur; cum potentia maius aliquid valeat: ſi non poteſt, non erat igitur minimum quod non, id quod tale eſſe dicebatur; cum infra illud detur aliquid minus, in quod prædicta facultas agere non ualet. — Explicatur locus Ariſtot.

C D

Secunda concluſio: Potentiæ actiuæ non habent certum terminum reſiſtẽtiæ verſus minimum, vt agere poſſint. Hæc per ſe liquet: nam quo minor eſt reſiſtentia, eo potentię liberius ac promptius operantur, & vim ſuam imprimunt: niſi quie aliunde obſtet. Quod iccirco addimus, quia fulmen tractu enſẽ liquat, nec tamen vaginam magnopere lædit: cum tamen ei minus vagina quam enſis obluctetur. Vnde videri poſſit, requiri ad actionem expediendã aliquid reſiſtentiæ. Sed nimirum huiuſce euentus cauſa — Concl. 2. — Vide Pli. l. 2. Nat. cap. 3.

E

eſt, quia vbi fulmini minor ſeſe offert reſiſtentia (quod tunc euenit, cum non incidit in corpora dura & ſolida, ſed rara, & tenuia, quæ facilem exitum præbent) illic breuiorem moram trahit, atq; adeo minus vim ſuam exſerit: non ob defectū reſiſtētiæ in ſe ſumptæ, ſed ob defectum temporis ad talem effectum edendum neceſſarij, vt explicat Ariſtoteles lib. 3. Meteor. cap. 1. Theophraſtus lib. 5. de cauſis plant. cap. 17. & D. Damaſcenus in ſuis Phyſ. cap. 17.

ARTICVLVS II.

Refutatio obiectionum, circa ea quæ proximè concluſa ſunt.

Obiect. 1 VErum contra ſuperius dicta hunc in modum licebit argumentari. Cum frigus & calor obtinent ſummam intenſionem quam poſſunt, actiuitas caloris & reſiſtentia frigoris ſunt inter ſe pares; & calor poteſt tunc agere in frigus, & ex conſequenti vincere eius reſiſtentiā: igitur potentia actiua ex parte reſiſtentiæ non finitur termino extrinſeco verſus magnitudinē. Maior probatur, quia tot ſunt gradus caloris quot frigoris, & tanta eſt frigoris vis ad reſiſtendum quanta eius intenſio. Minor verò inde conſpicua eſt: quia niſi calor ſummus poſſet ſummum frigus vincere nequirent elementa in ſuo naturali ſtatu conſtituta, inter ſe congredi, & viciſſim transmutari ad gignenda corpora mixta; cum tamen à natura ipſa ad iſtiuſmodi generationem deſtinata ſint.

Obiect. 2. Secundò: Si potentiæ actiuæ nō terminarentur verſus minimum ex parte reſiſtentiæ, non poſſent eædem potentiæ definiri intrinſece verſus maximum quoad intenſionem effectus, hoc autem pugnat cum ijs, quæ ſuperius ſtatuimus, non eſt igitur inficiandum, potentias actiuas terminari verſus minimum ex parte reſiſtētiæ. Probatur maior: nam tanto magis in re patiente effectus intenditur, quanto eiuſdem patientis reſiſtentia magis euaneſcit; ergo ſi non deſignatur minima reſiſtentia, in quam potentia agat, ſed qualibet data adhuc poteſt in minore, vtiq; nec quoad intenſionem dabitur maximus effectus potentiæ, ſed quouis edito adhuc intenſior ab ea produci poterit.

Sol. 1. Ad primum horum negandum eſt, parem eſſe actiuitatem caloris ſummi, & reſiſtentiam ſummi frigoris. Nec enim actiuitas & reſiſtētia primarum qualitatum tot gradus ſortiuntur, quot ſunt gradus componentes intenſionem, vt in libris de Ortu & interitu planius dicemus.

Solu. 2. Ad ſecundum neganda, eſt maior propoſitio prioris ſyllogiſmi, & ad eius confirmationem dicendum; ea tantum concludi, ſicuti reſiſtentia durante motu continenter minuitur, ſic effectum continenter augeri: non tamen probari, in infinitum abire incrementa effectus. Sicut enim in diminutione reſiſtentiæ deuenitur vſque ad non gradum, ita in intenſione effectus ad graduum abſolutionem. Quare vbi primum reſiſtentia euanuerit, ceſſabit motus, & effectus totam ſuam perfectionem obtinebit, atque adeò non habebit quo iam vltra progrediatur.

QVAESTIO III.

Quibus limitibus circumſcribantur potentiæ actiuæ, quoad diſtantiam ſpatij.

ARTICVLVS I.

Reſponſio ad propoſitam quæſtionem.

HÆc controuerſia duplici aſſertione dirimenda eſt. Prima ſit: Potentiæ actiuæ quoad ſpatij diſtantiam nullo termino clauduntur verſus minimū. 1. aſſert. Probatur, quia ad actionem phyſicam requiritur mutuus contactus inter agens, & patiens, vt docuit Ariſtoteles 7. Phyſ. cap. 2. text. 10. At inter illa, quæ ſe contingunt nulla eſt diſtantia, cum eorum extrema ſint ſimul: quare potentiæ actiuæ ad agendum non habebunt paruitatis terminum: quin potius, quanto res quæ patitur minus diſſita fuerit ab agente, tāto cęteris paribus agens illi vim ſuam acrius ac vehementius imprimet.

Vt vero pateat, quid de terminis earū dem

A dem potentiarum verſus maximum ſtatuendum, ſit, obſeruare oportet, ſpatij diſtantiam dupliciter ſpectari poſſe, vno modo ita. vt ſumatur certa aliqua extenſio, v.g. vnius aut trium ſtadiorum, excludendo vltimum indiuiſibile quo ea extēſio clauditur. Secundo modo ita, vt accipiatur eadem extenſio pariter cum indiuiſibili quo terminatur. Hoc poſito ſit ſecunda aſſertio.

2. aſsert.

Potentiæ actiuæ quoad diſtanriam ſpatij priori modo ſumptam, definiuntur termino interno verſus B maximum: quoad eandem verò diſtantiam poſteriori modo, definiſitur termino externo. Hoc eſt; potentia ita ſuum effectū per ſpatium porrigit, vt detur certa magnitudo ſiue mēſura ſpatij, ad quam pertingat lux v.g. nec poſſit ad maiorem. Si tamen ſumatur ſuperficies claudens magnitudinem, in illa non erit lux, & tamen erit in quauis parte ſpatij verſus luminoſum.

C Probatur autem hæc aſſertio quoad priorem partem, quia luminoſum fundit lumen per totam ſphæram ſuæ actiuitatis, quàm lōgiſſime poteſt. Quare eiuſmodi ſpatiū, quod ſit verbi gratia vnius ſtadij, erit maximum quod ſit: quandoquidem ſi in maius ſpatium potuiſſet lumen effundere, effudiſſet. Poſterior autē pars ita oſtenditur: Si lumen productum non terminatur extrinſecus, ſed intrinſecus aliqua ſuperficie; aut lumen in ea ſuperficie receptum eſt intenſionis indiuiD ſibilis, aut diuiſibilis. Non primum, quia repugnat, intenſionem eſse indiuiſibilē, ſicuti & extenſionem: ſi diuiſibilis, ergo vlterius diffundetur lumē remiſſiori gradu, cum omne accidens, quod extenditur vniformiter difformiter in nulla parte ſubiecti habeat tam remiſſum gradum, quin remiſſiorem vlterius habere queat, porrigendo ſeſe vſque ad non gradum. Quare fatendum neceſsario erit, dari E aliquam ſuperficiem terminantem ſpatium, in qua nihil luminis ſit, & ante illam verſus luminoſum in quauis parte ſit.

ARTICVLVS II.

Quæ contra proximè dicta obijci poſſunt, eorumq; explicatio.

SOlent tamen aduerſus concluſiones proximi articuli hæc opponi. Aduerſus B primam: Senſus videndi non aſpicit corpus impoſitum ipſi ſenſitorio ſiue organo; vt experientia teſtatur, docetque Ariſtoteles 2. de Anima cap. 11. tex. 117. ergo non omnes potentiæ actiuæ carent paruitatis termino quoad diſtātiā ſpatij.

Obiect. contra 1. concl.

1. obiect. contra 2. concl.

Item contra ſecundam: In toto ſpatio, quod clauditur ſuperficie, quam diximus eſſe terminum extrinſecum magnitudinis, eſt lux alicuius intenſionis: ergo adhuc ea lux protendetur vſque ad ſuC perficiem ipſam intrinſece. Probatur cōſecutio: primum quia eiuſmodi ſuperficies non eſt in maiori diſtantia, ſiquidem indiuiſibile non efficit maius. Secundo, quia nulla videtur eſſe maior ratio, cur lux quæ eſt in quilibet ſuperficie, quam lux quæ eſt immediate ante prædictam ſuperficiem externam, vlterius effundatur.

2. obiect.

Rurſus contra eandem concluſionem: Nō poteſt dari vltima ſuperficies, in qua D non ſit ſpecies viſibilis, & in tota extenſione ante illam ſit: ergo vis effectrix eiuſmodi ſpecierum non clauditur extrinſecò termino verſus maximum. Antecedens probatur teſtimonio Ariſtotelis 1. de ſenſu & ſenſ. cap. vl. aientis, dari primam diſtantiam ex qua res conſpiciatur: quod veritati conſonum eſse non poteſt, niſi ſpecies viſibilis ſit vltimo in aliqua ſuperficie.

Dilu. obiect. contra 1. cōc.

Hæc ita diluēda ſunt. Ad id, quod conE tra primā aſſertionem obiectum eſt, dicendum: potentiam videndi non agere in obiectum quod percipit; ſed ipſum potius obiectum in eā agere, ſuam illi imaginem imprimendo: vt vero hanc imprimat (dummodo luce colluſtratum ſit) nō requirere terminum paruitatis ex parte diſtantiæ; ſed quo propinquius eſt, eo vehementius agere. At enim quia ad eliciēdam viſionem neceſſaria eſt certa quædā

proportio, quoad ſubtilitatem & craſſi- A
tiem inter ſpeciem & potētiam; quæ pro
portio deeſt plerumque ſpeciei, cum res
viſibilis eſt nimiū propinqua aſpectui. In
de eſt, quod tunc actio videndi nō datur
ac multò minus cum res viſibilis eſt im-
mediatè ſupra ſenſiterium.

Dilut. 1. obie. aduerſus 2. aſsert.

Ad primum contra ſecundam aſsertio
nem dicito: omnem lucem habere ali-
quam intenſionem, eſseque diuiſibilem,
ſed ante vltimam ſuperficiem ſicuti non
datur aliqua pars extenſionis tam parua, B
qua non detur minor; ita non dari aliquā
lucem tam intenſam, qua non detur alia
minus intenſa in infinitum verſus ſuper-
ficiem, donec deſinat in non lucem. Quia
tamen progrediendo a tali ſuperficie ver
ſus luminoſum, non ſequitur immediate
aliqua pars certæ intenſionis, ideo licet

De ſuperficie vltima, ad q̄ lux non pertingit

quæcunqne pars certa & deſignata pro-
ducat lucem vlterius, nō tamen pars quę
antecedit immediatè ſuperficiem. Nec
obſtat, quod ſuperficies non reddat ſpa- C
tium maius quoad diſtantiam; ſat enim
eſt, non eſſe talem ſuperficiem quocun-
que modo intra ſphæram agentis, hoc
eſt, non contineri intra illam phyſicè,
ſiue ad effectum recipiendi actionem a ta
li agente, quamuis mathematicè conti-
neatur; ſi quidem eius adiectione ſpatiū
nequaquam maius redditur. Nec verò
idem iudicandum eſt de luce cum inhæ-
ret in ſuperficie, & de luce quæ eſt imme
diatè ante ſuperficiem externam: nam D
cum illa certa ſit, hæc autem incerta &
indeterminata; adhuc illa in partes cer-
tæ intenſionis diuidetur, atque adeo vl-
terius ſeſe diffundet ſub minore intenſio
ne: hæc verò non item; ſiquidem in par-
te incerta non licet eiuſmodi partes acci
pere, alioqui iam illa incerta non foret.

Dilutio 2. obiect. aduerſus 2. aſsert.

Ad ſecundum negandum eſt quod aſ-
ſumit, & ad eius probationem dicēdum:
Ariſtotelem eo loco docuiſſe, dari pri-
mam diſtantiam vnde res videtur, hoc E
eſt, primam, qua non ſit alia maior; non
ſimpliciter, ſed vulgari more, nimirum
procedendo ſecundum partes notabiles;
quo etiam modo diximus ſupra explicā-
dum id, quod 11. cap. huius libri aſſeri-
tur videlicet potentias actiuas definien-
das eſſe maximo quod poſſunt.

A

QVAESTIO IV.

Quinam terminus potentijs Paſſiuis quoad accidentium intenſionem aſſignari debeat?

B

ARTICVLVS I.

De termino potentiæ paſſiuæ ſecundum ſe conſideratę.

Triplex conſideratio potentiæ paſſiuæ.

PRo explicatione quæſtionis præ
notandum eſt, potentiam paſ-
ſiuam ſeu receptiuam mate-
riæ, & cuiuſlibet alterius ſu-
biecti, tribus modis ſpectari, quod ad rē
præſentem attinet. Primo, ſecundum ſe,
nullo reſpectu ſubſtantialis formæ, aut
C vllius actiuę potentiæ. Secundò, ſiue or-
dinæ ad formam, ſed tamen comparando
illam ad potentiam actiuam naturalem,
vel ſupernaturalem: qua poſtremo cōſi-
deratione talis potentia receptiuà, [obe-
dientialis] dici couſueuit. Tertio, cum or
dine ad certam formam, & ad agens na-
turale.

1. aſſertio

His poſitis ſit prima aſſertio. Potentia
naturalis paſſiua, ſeu capacitas materiæ
& cuiuſlibet alterius ſubiecti, ſecundum
D ſe conſiderata, vendicat, terminum ma-
gnitudinis internum quoad intenſionem
effectus quem recipit. v.g. poteſt materia
ſecundum ſe recipere & ſuſtentare calo-
rem certæ intenſionis, ita vt maiorē non
poſſit. Hæc aſſertio eſt Theologorum cō-
munis, partim in 1. ſent. vbi eam ample-
ctitur D. Bonauent. d. 14. 2. p. d. q. 4. Mai-
ron. d. 44. q. 10. a. 3. ad 4. Æg. d. 17. qu. 1.
Mairon. q. 15. partim in 3. vbi Ricard. d.
13. q. 1. ar. 2. Durand. q. 2. a. 3. Argen. q. 1.
E a. 3. Baſſol. q. 1. a. 3. Marſil. q. 10. a. 1. p. 2.
ad 1. p. concl. Idemq; docet Henr. Ganda
uenſis quodl. 5. q. 22. D. Thomas de veri.
q. 29. ar. ad 3. & 3. p. q. 7. a. 11. alijsq; in
locis: quod etiam ferè omnes eius ſecta-
tores tuentur.

Cōfirmatio aſſertionis.

Probatur autem hæc aſſertio breuiter
ex eo: quia recipere accidens, ſuſtentare
accidēs, & exercere erga illud cauſalita
tem ſubiectiuę ſeu materialis cauſæ, eſt
con-

conferre illi ſuo modo eſſe: at res creata ſicuti limitatam eſſentiam, & perfectionem obtinet, ita limitatam habet vim ad cauſandum & ad conferendum eſſe. Quare non poterit materia: aut quoduis a iudicio ſubiectū, naturali ſua potentia ſuſtentare maiorem in infinitum intenſionem accidentis, ſed quemadmodum eorum eſſentia, atque adeo & perfectio, eſt intrinſecè terminata: ita & prædicta vis eodem limite circumſcribetur. De finitate autem eſſentiæ cuiuſque rei creatæ, ſcripſimus lib. 3. Phyſic. capit. 8. quæſt. 1. & 2:

Obiec. 1. Erit tamen qui ita obijciat: Recipere accidentia non eſt perfectio: igitur licet ſubiectū ſit eſſentiæ infinitæ, poterit habere infinitam capacitatem, ita vt naturaliter recipiat quantamcunque formæ intenſionem. Probatur aſſumptum: quia recipere accidentia eſt eis ſubijci: quod potius importat imperfectionem, quam perfectionem. Secundò contra eandem aſſertionem opponunt quidam locum illum ex cap. 8. huius lib. tex. 88. vbi Ariſtoteles videtur concedere, impulſum celeritatemque corporum grauium, & leuium poſſe creſcere in infinitum. Ex quo ſequitur, pari modo dari in ſubiecto potentiam naturalem infinitam ad eiuſmodi impulſum recipiendum. Verum dilutio huiuſce obiectionis ex ijs, quæ * ſuperius à nobis explicata ſunt, iam liquet.

(Obiec. 2. — margin beside "perfectionem. Secundò…"; * quęſt. 1. huius ca. art. 3.)

Ad id autem quod primo obiectum fuit negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum: ſubiectum ita ſubdi accidentibus, ut dum eis ſubditur eiſdem nihilominus det eſſe in genere cauſæ ſubiectiuæ, quatenus ea fouet ſuſtentatq;. Dare verò eſſe, cum ſit participatio quædam primæ cauſæ, quæ omnibus eſſe cōfert, haud dubiè perfectio eſt: eſto dare eſſe tali modo, hoc eſt, recipiēdo & ſubijciendo ſeſe, haud ſit perfectio ſimpliciter, ſed perfectio in ſuo genere, hoc eſt, ſecundum modum cauſæ materialis & ſubiectiuæ. Quo etiam modo lib. 1. Phyſ. cap. 9. quæſt. 3. artic. 3. diximus ex doctrina D. Dionyſij, materiam eſſe bonum quid & perfectum, prout ei ad rationem potentiæ paſſiuæ nihil deeſt. Quia verò non ſolum perfectio ſimpliciter, ſed iſtiuſmodi etiā naturalis perfectio, limitata eſſe debet, ſicuti & eſſentia; fit, vt ex ſubiecti finitudine rectè arguatur finitudo potentiæ receptiuæ naturalis, vti diximus.

Non inficiamur tamen, contrariam ſententiam, exiſtentiam prædictam capacitatem potentiamve naturalem ſubiecti, carere omni termino magnitudinis quoad intenſionem effectus, probabilem eſſe: quam tuetur Gabriel in 3. diſ. 13. quæſt. 1. artic. 2. & Almainus quæſt. item 1.

ARTICVLVS II.

De terminis potentiæ paſſiuæ ſecundum aliam conſiderationem.

SEcunda aſſertio in propoſita quęſtione ſit: Capacitas cuiuslibet ſubiecti, ſpectata quoad potentiam obedientialē, non definitur certo termino, ſed recipere valet non tantam, quin maiorem intenſionem accidentium. Aſſertio 2.

Vt huius aſſertionis confirmatio expreſſior ſit, aduertēdum erit: quædā eſſe accidentia, ad quæ recipienda nullo modo eſt in ſubiecto potentia naturalis, ſed obedientialis tantū: cuiuſmodi eſt capacitas animæ ad gratiam, & ad lumen gloriæ. Alia, ad quæ vſque ad certum grādum recipienda eſt in ſubiecto potentia naturalis, ad recipienda verò eadē vltra illum gradum non eſt in ſubiecto niſi potentia obediētialis: nimirū quia forma intra certum illum gradum commenſurata, eſt naturæ ſubiecti recipientis, vltra illum autem excedit natiuam eius capacitatē. Huius generis eſt calor, ad quem recipiendum vſq; ad octo v. g. decemue gradus eſt in materia horum inferiorum naturalis potētia, ad recipiēdos verò plures in infinitū ſyncategorematice, quos Deus poteſt producere, eſt in eadem materia potentia obedientialis duntaxat.

(De potentia naturali & obedientia li ſcripſimus lib. 1. Phyſ. c. 9. q. 12. art. 4.)

Hoc poſito, quod ſubiectum ſecundum nullum harum potentiarum obedientialiū vllo termino verſus magnitudinē finiatur, ex eo oſtēditur: quia quemadmodum Deus poteſt nō tam intenſum acci-

accidens, quin intenſius producere: vt a nobis * 3. Phyſ. auſc. lib. probatum fuit: ita potentia, qua materia & ſubiectum Deo producenti infundĕtique obedit, nullis ad id recipiendum limitibus circumſcribitur.

* c.8.q.3. art.2.

Obiectio. Obijciat tamen aliquis contra ſuperiorem aſſertionem: Subiectum recipit accidentia per ſuammet ſubſtantiam: igitur ſi ſubiectum nequit recipere naturaliter aliquod accidens, niſi ſub tanta intenſione, vtique nō poterit idem ſub maiori recipere, niſi mutata ſubſtantia & natura: quæ cum mutari non poſſit, nequaquam videbitur admittendum id, quod de obedientiali potentia paulò ante aſſeruimus.

Reſponſ. Occurrendum tamē, ſubiectum recipere quidem accidentia per ſuā ſubſtantiam, ſed tamen ut ſtat ſub quodam modo, per quem exercet cauſalitatē erga formam, ut in * Phyſicis expoſuimus. Qui modus integra rei eſſentia perſeuerat: quia ſolam accidentariam mutationem inuehit. Igitur cum Deus efficit, ut ſubiectum vltra ſuam naturalem potentiam aliquod accidens recipiat, ampliat capacitatem ſubiecti ſecundū illum modum quem diximus, non mutata rei eſſentia: quemadmodum nec mutatur aquæ natura, cum ex parte fit totum, vel ex toto pars: licet in priori euētu acquirat modum quendam ſubſtantialem, in quo ſuppoſiti ratio conſiſtit, in poſteriori eundem modum amittat, quia deſinit eſſe ſuppoſitum, cum antea eſſet.

* li.2.c.7. q.8.

Aſſert. 3. Sit tertia aſſertio: Si materia cōſideretur per ſe abſque reſpectu formæ, & tñ in ordine ad agens naturale, habet eius potentia ex parte effectus, quoad intenſionem, terminum magnitudinis intrinſecum: paruitatis autem termino caret. Hæc ſuadetur quoad priorem partem:

A quia potentia paſſiua ita ſumpta tantum poteſt recipere, quantum ędere valet potentia actiua naturalis: at effectus, quem edere valet potentia actiua naturalis, terminatur intrinſece verſus maximū, quoad intenſionem effectus, ut ex ijs, quę ſuperius dicta ſunt, planum eſt. Deinde poſterior pars aſſertionis oſtenditur: quia nulla datur intenſio formæ tam exigua, quin potentia minorem ędere queat: vt conſtat ex lege actionis vniformiter diſ-

De actione vniformiter difformi egimus in Phyſ. li.6 c.2. q.1.

B formis, qua intenſio qualitatis paulatim minuitur vſque ad non gradum.

Sit quarta aſſertio: Potentia paſſiua naturalis, conſiderata non ſolum vt reſpicit potentiam actiuam, ſed etiam qua tenus manet ſub certa aliqua forma, qua informatur, habet ex parte effectus quoad intenſionem terminum magnitudinis modo internum, modo externum. Huius aſſertionis prior pars ex eo concluditur: quia aqua tepida v.g. poteſt ab aqua ſummè frigida recipere ſummū frigus, cum

Aſſert. 4.

C ſub eo optimè conſeruetur, at ſummum frigus ſecundum cōmunem naturæ curſum, interno limite, vtpote certo graduum numero, terminatur. Poſterior pars inde liquet: quia cum forma nō poteſt conſeruari in materia cum qualitate certi alicuius gradus, & infra illum gradum poteſt, nequit materia retenta tali forma eiuſmodi qualitatem in prædicto gradu ſuſtinere, & tamen infra illum poteſt.

D Proximum erat, ut de terminis potentiæ paſſiuæ, quoad extenſionem effectus, quoad reſiſtentiam, & quoad diſtantiam ſpatij ageremus: verum quid de his pronunciandum ſit, ex ijs, quæ de potentijs actiuis tradita ſunt, planum eſt.

CAPVT XII.

Tex.118. *IIs autē determinatis, dicenda ſunt ea quæ deinceps ſequūtur, Si igitur aliqua ſint, quæ eſſe, et non eſſe poſſunt, quoddā tempus maximū & eſſendi & non eſſendi definitum eſſe neceſſe eſt. Atque dico rem eſſe poſſe & non eſſe poſſe in vnoquoque prędicamento; ut hominem album, aut tricubitum, aut aliquid aliud ta e. Nam ſi non erit definitum quidſiam, ſed ſemper propoſito*

ſito maius, & quo non eſt minus; idem erit profectò poſſibile, eſſe tempore infinito & non eſſe alio tempore infinito: at hoc eſſe nequit: b Principium autem hinc ſumatur: Impoſſibile enim & falſum non idem ſignificant: eſt autem impoſſibile & poſſibile, & falſum ac verum ex ſuppoſitione. Veluti triangulum impoſſibile eſt ſuos tres angulos duobus rectis æquales habere; ſi hæc ſint, & diameter commenſurabilis eſt: ſunt autem ſimpliciter, & poſſibilia & impoſſibilia, & vera & falſa. Non eſt igitur idem, falſum aliquid eſſe ſimpliciter, & ſimpliciter impoſſibile. Te namque dicere ſtare, falſum eſt quidem, ſed non impoſſibile: ſimiliter & eum, qui citharam quidem pulſat, non autem cantat, cantare dicere falſum eſt, ſed non impoſſibile eſt; ſimul autem ſtare atque ſedere, & diametrum commenſurabilem eſſe, non ſolum eſt falſum, ſed etiam impoſſibile. c Non igitur idem eſt ſupponere falſum ac impoſſibile: impoſſibile autem ex impoſſibili accidit. Sedendi itaque quippiam ſtandiq; ſimul potentiam habet; quia quando habet illam, & alteram habet: at non vt ſimul ſtet atque ſedeat, ſed in alio tempore. d Si verò quippiam plurium potentiam habeat tempore infinito, non eſt hoc in alio atque alio tempore, ſed ſimul. Quare ſi quippiam quod eſt tempore infinito eſt corruptibile, illud ut non ſit potentiã habet. Si igitur eſt tempore infinito ſit id quod poteſt, ſimul ergo erit atque non erit actu: falſum igitur accidit, quia falſum ſuppoſitum eſt: ſed ſi impoſſibile non eſſet, non id vtique quod accidit etiam impoſſibile eſſet. e Omne ergo quod ſemper eſt, incorruptibile ſimpliciter eſt: ſimiliter & ingenitum eſt: nam ſi generabile eſt, erit poſſibile aliquo in tempore non eſſe. Corruptibile enim id eſt, quod prius quidem erat, nunc verò non eſt: aut quod nunc quidem eſt, poteſt autem aliquando poſterius non eſſe. Generabile verò id, quod prius non eſſe poteſt; at non eſt tempus, aut infinitum, aut finitum, quo id quod ſemper eſt non eſſe poteſt. Etenim finito tempore eſſe poteſt: quippè cum eſſe & tempore infinito poſſit. Non ergo contingit, idem ac vnum & ſemper eſſe, & ſemper non eſſe poſſe: at neque non ſemper eſſe, quod patet eſſe negationem. Impoſſibile eſt ergo, & ſemper quippiam eſſe, & corruptibile eſſe: pari modo nec generabile. Nam ſi duo ſint termini, poſteriorq; ſine priore ineſſe poſſit; ſi ille competere non poteſt, & poſterior etiam competere nequit. Quare ſi id quod eſt ſemper, non eſſe aliquando non poteſt, impoſſibile eſt & generabile eſſe. Cum autem negatio quidem eius quod ſemper eſſe poteſt, ſit id, quod non ſemper eſſe poteſt: contrariũ autem id, quod non eſſe poteſt, & negatio eſt id quod non ſemper non eſſe poteſt: negationes amborum eidem competere neceſſe eſt, & eſſe medium eius quod ſemper non eſt, id quod eſſe & non eſſe poteſt. Vtriuſque namque negatio quandoque competet, ſi non ſemper ſit. Quare ſi id, quod non ſemper non eſt, erit quandoque, atque non erit: & id, quod non ſemper eſſe poteſt, ſed quandoque eſt, ut & non ſit, erit ſanè atque non erit: Idem ergo poſſibile erit eſſe atque non eſſe: & hoc eſt medium vtrorumque. Ratio autem vniuerſalis hæc eſt. Nam A & B nulli eidem ineſſe poſſint; A verò aut C, & B, aut D, cuilibet inſint. Cui igitur neque A neque B ineſt, ei C B cuilibet

Tex.119. Tex.120. Tex.121. Tex.122. Tex.123.

inſint

inſint neceſſe eſt. Sit autem id, quod inter A, & B medium eſt, E: id enim, quod neutrum contrariorum eſt, eorum medium eſſe conſtat. Ambo igitur, C inquam & D, huic inſint neceſſe eſt. Nam aut A, aut C cuilibet ineſt: quare &
Tex.124. ipſi E. Cum igitur A impoſſibile ſit eſſe, inerit ipſum C. Eadem eſt & in ipſo D ratio. Neque igitur id quod ſemper eſt, neque id quod ſemper non eſt, generabile aut corruptibile eſt. Patet autem & ſi generabile aut corruptibile ſit, non perpetuum eſſe: ſimul enim poterit ſemper eſſe, & non ſemper eſſe. Hoc autem prius demonſtratum eſt impoſſibile eſſe.

Tex.125. f Si igitur ingenerabilis quippiam eſt, atque eſt ens, id ne ſempiternum eſſe neceſſe eſt? & pari modo ſi incorruptibile eſt? Dico autem ingenerabile & incorruptibile, ea quę propriè dicuntur. Ingenerabile quidẽ id, quod nunc eſt, & prius non erat, verũ dicere haud eſſe: incorruptibile verò, quod nũc eſt, & poſterius verũ non erit dicere haud eſſe. An ſi hæc mutuo ſe ſequũtur, atq; ingenerabile eſt incorruptibile, & incorruptibile, ingenerabile, ipſum etiã perpetuum vtrumq; ſequatur neceſſe eſt? & ſi eſt quippiã ingenerabile, et ſi eſt quippiã in
Tex.126. corruptibile, ſit continuo ſempiternũ neceſſe eſt? g Hoc ita eſſe, et ex definitione ipſorũ patet. Etenim ſi corruptibile eſt, generabile eſſe neceſſe eſt: aut enim ingenerabile, aut generabile eſt. At ſi ingenerabile eſt, incorruptibile eſſe ſupponitur: & ſi generabile eſt, corruptibile eſſe neceſſe eſt. Aut enim corruptibile, aut incorruptibile eſt: at ſi incorruptibile eſt, ingenerabile eſſe ſanè ſupponebatur.
Tex.127. Sin verò mutuò ſe non ſequuntur incorruptibile atque ingenerabile, non neceſſe eſt, aut ipſum ingenerabile, aut incorruptibile, perpetuum eſſe. Sequi autem hęc ſeſe mutuò neceſſario, ex his emergere poteſt: ingenerabile enim & corruptibile mutuo ſe ſequuntur. Manifeſtum eſt autem & hoc ex antea dictis: eſt enim id medium inter id quod ſemper eſt, & id quod ſemper non eſt, quod neutrum ſequitur: hoc autem eſt generabile ipſum ac corruptibile; vtrunque enim definito tempore quodam & eſſe, & non eſſe poteſt. Si igitur quip-
Tex.128. piam aut generabile aut corruptibile ſit, id medium eſſe neceſſe eſt: ſit enim id quidem quod ſemper eſt A, id autem quod ſemper non eſt B, C vero ſit generabile, & D ſit corruptibile. C igitur inter A & B medium eſſe neceſſe eſt: illorum enim ad neutrum vltimum tempus eſt, in quo A ipſum non erat, aut B ipſum erat. Generabile autem aut actu, aut potentia neceſſe eſt eſſe: ipſi vero A B neutro modo. Tempore igitur quodam A definito, C ipſum & erit, et rurſus non erit. Similiter eſt dicendum, & de ipſo corruptibili D. Generabile ergo corruptibileve vtrumque eſt. Generabile ergo corruptibileve mutuo ſequuntur. Sit itaque ingenerabile E, generabile F, incorruptibile G, & corruptibile
Tex.129. H. Eſt igitur demonſtratum, F atque H ſeſe mutuo ſequi. Quando autem ſic aliqua, ut hęc iacent, velut F quidem & H ſeſe mutuo ſequuntur: E vero & F nulli eidem competunt. ſed alterum omni competit, et ſimili modo ipſa G atque H: tunc et E & G mutuo ſe ſequantur neceſſe eſt. E namque ipſum G non ſequatur, ergo F ipſum ſequetur: quippe cum cuilibet ipſum E aut F competat. At H etiam id ſequetur, quod ſequitur ipſum F. ergo H ſequitur G ipſum. At

impoſ-

impoſſibile eße ſupponebatur. Eadem ratione & G ſequi ipſum E demonſtrabitur. At ſic ſe habet ingenerabile E ad generabile F, de incorruptibile G ad corruptibile H. h Dicere autem, nihil prohibere generatum quippiam incor- Tex.130.
ruptibile eſſe, & ingenerabile quippiam corruptum eſse, ſemel illo generato, hoc corrupto, tollere eſt aliquid eorum quæ data ſunt. Aut enim infinito, aut quodam definito tempore, omnia aut agere aut pati, aut eſſe aut nõ eſſe poßunt: & infinito propterea, quod tempus infinitum aliquo modo eſt definitũ, quo nõ eſt maius. Id verò quod aliqua ex parte eſt infinitum, neque infinitum eſt; nec etiam definitum. i Præterea cur magis hoc in ſigno corruptum eſt id, quod antea ſemper erat, aut generatum eſt id, quod prius non erat tempore infinito? Tex.131.
Nam ſi non magis in hoc, quàm in alio, & ipſa ſigna ſunt infinita, erat quippiam, ut patet, generabile & corruptibile tempore infinito: ergo non eſſe tempore infinito poteſt. Simul enim ut non ſit & ſit, potentiam ſane habebit: ipſum quidem prius, ſi corruptibile eſt; ipſum autem poſterius, ſi generabile eſt. Quare ſi poſuerimus eſſe quę poſſunt, oppoſita ſimul erunt. Atque hoc inſu- Tex.132.
per in omni ſigno ſimiliter erit. Quare, vt non ſit, & ſit tempore infinito, potentiam ſanè habebit. At demonſtratum eſt, hoc impoſſibile eſſe. K Pręterea ſi actum potentia antecedit, vniuerſo tempore erit: & quod ingenerabile erat, atque non ens tempore infinito, fieri autem potens: ſimul igitur non erat, & ut ſit potentiam habebat, & ut tunc ſit, & poſtea tempore infinito.

l Patet autem & alio modo, impoſſibile eſſe quippiam corruptibile, non Tex.133.
aliquando corrumpi: ſemper enim ſimul & corruptile, & incorruptibile erit actu. Quare ſimul erit poſſibile, & ſemper eße, & non ſemper eſſe: corruptibile ergo aliquando corrumpitur: & ſi generabile eſt, ortum eſt; poſſibile enim eſt ortum eſſe, & non ſemper eſſe.

m Poßumus autem & hoc contemplari modo, impoſſibile eſſe, aut ſi or- Tex.134.
tum aliquando quippiam eſt incorruptibile eße; aut ſi ingenerabile eſt, & antea ſemper erat, corruptionem ſubire. Nihil enim caſu, aut incorruptibile,
aut ingenerabile eſſe poteſt. Quod enim caſu eſt, atque fortuna, eſt præter, id, Tex.135.
quod ſemper, aut plerumque, aut eſt, aut fit. Quod verò infinito tempore aut ſimpliciter, aut ab aliquo tempore eſt, id aut ſemper, aut plerumque eſt ens.
Talia igitur interdum eße; interdum non eſſe natura, neceſſe eſt. Talium Tex.136.
autem eadem potentia eſt contradictionis, & ut ſint, & non ſint cauſa, materies eſt. Quare oppoſita ſimul eße actu, neceſſe eſt. n At verò neque verum eſt dicere, nunc tranſacto in anno eſſe. Impoſſibile eſt ergo, ſi aliquando nõ Tex.137.
eſt, poſterius perpetuum eſſe. Habet enim poſterius & potentiam nõ eſſendi. Verum non ut tunc non ſit, quando eſt (eſt enim ens actu) ſed in anno præterito temporeque tranſacto. Sit igitur id actu, cuius potentiam habet. Verum Tex.138.
igitur erit, ſi tranſacto in anno non eſſe dicatur. At impoſſibile eſt: nulla namque potentia eſt reſpectu ipſius fuiſſe, ſed eße, vel fore. Similiter & ſi prius ſempiternum erat; & poſterius non eſt: habebit enim potentiam eius, quod actu non eſt. Quare ſi poſuerimus id quod poteſt, verè dicetur nunc hoc eſ- Tex.139.

ſe

ſe tranſacto in anno, temporeque omnino exacto. Naturaliter etiam & non
Tex.140. *vniuerſaliter ſi conſideremus, impoſſibile ſanè videbitur, aut corrumpi poſterius quod perpetuum prius erat; aut poſterius ſempiternum eſſe quod prius non erat. Corruptibilia enim, & generabilia, & alterabilia ſunt vniuerſa: alterantur autem contrarijs, & ex quibus conſtant ea quæ ſunt natura, ab ijs ipſis & corrumpuntur.*

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

Quæ poſſunt eſſe, & nō eſſe, habere de finitū tēpus ad exiſtendum.

HIſce a determinatis] Accedit ad explicandam propoſitam quæſtionem, de mundi ortu, & interitu. Ac primum, quia ſuperiori capite potentiam definiuit maximo quod poteſt, & in rebus quædam poſſunt eſſe & nō eſſe: docet, quæ eiuſmodi ſunt (hæc verò in omnibus prædicamentis reperiri inquit) neceſſariò vendicare definitum tempus ad exiſtendum. Alioqui ſi quolibet tempore ſumpto poſſent in maiori eſſe, vel non eſſe abſque vllo termino; poſſet eadem res tempore infinito eſſe, & non eſſe tempore infinito: quod repugnat, ut in progreſſu patebit.

De falſo, & impoſſibili.

b Principium autem] Traditurus diſcrimē inter falſum & impoſſibile, cuius rei declaratio ad inſtitutum conducit, aſſerit primo, impoſſibile & falſum nō ſignificare idē. Pro quo ſupponit, tam poſſibile quàm impoſſibile, tam verum quàm falſum, bifariam dici. Vno modo ex hypotheſi, alio ſimpliciter. v.g. triangulum habere tres angulos æquales, duobus rectis, quod eſt abſolutè verum & neceſſarium, erit falſum ex hypotheſi & impoſſibile, ſi ponamus triangulum eſſe quadratum.

De potentia ad oppoſitos actus.

c Non igitur] Oſtendit, non idem valere, aliquid eſſe abſolutè falſum, & abſolutè impoſſibile: ſi enim affirmem ſtare eum qui ſedet, erit id quidem ſimpliciter falſum, non tamen impoſſibile: at diametrum eſſe lateri commenſurabilem, abſolutè falſum & impoſſibile eſt: ſimiliterq; ſtare ſimul & ſedere. Nam eſto habeamus ſimul potentiam ad oppoſitos actus: non habemus tamen potentiam ad eos ſimul obtinendos.

Nullū perpetuū corruptibile.

d Si verò quiſpiam] Probat, nullum ſempiternum eſſe corruptibile. Nā cum omne corruptibile habeat potentiam vt corrumpatur, proindeq; vt non exiſtat, ponatur eam potentiam deduci ad actum, ſicq; tale corruptibile nō exiſtet: at cum idem ſempiternum ſit, etiam exiſtet: ſimul ergo erit & non erit. Quòd ſi quis reſpondeat, abſurdum hoc ſequi ex eo, quod poſitum fuit rem ſempiternam corrumpi: occurrit Ariſtoteles, eſto illa hypotheſis falſa fuiſſet, non tamen impoſſibile eſſe. Quare cum impoſſibile non ex quouis falſo concludatur, ſed ex impoſſibili duntaxat, planè ſequitur illud quod aduerſarij aſſerebant, nempe aliquod corruptibile eſſe ſempiternum: ex quo cō cluſio illa impoſſibilis illata eſt.

Refutatio reſpōſionis.

e Omne ergo] Ex dictis colligit, id quod ſemper eſt eſſe ingenitum: quia id quod generabile eſt poteſt corrumpi, quemadmodum potuit gigni; atque ita poteſt non eſſe. Quare ſi id quod ſemper eſt generetur, idem ſemper erit, & aliquando non erit.

Ingenitū, & incorruptibile, ſe mutuò conſequi.

f Si igitur ingenerabile] Probat, omne ens ingenitum, & incorruptibile eſſe ſempiternum: quia cum ingenitum, & incorruptibile ſe inuicem conſequatur, ita ut omne ingenitum ſit incorruptibile, & è conuerſo; utique neceſſe eſt, ſempiternum conſequi vtrumque, ut nimirum omne ingenitum & incorruptibile ſempiternum ſit. Poteſt autem hæc ratio ex dictis colligi: Nullum ſempiternum eſt genitum aut corruptibile: omne ingenitum & incorruptibile eſt ſempiternum: ergo nullum ingenitum eſt corruptibile; & nullum incorruptibile genitum, aut corruptibile. Aduerte, hiſce rationib. minime concludi, mundum initio temporis non fuiſſe productum a Deo per creationem, vti nos ſacra docent oracula: ſed non fuiſſe productum generatione phyſica.

g Hoc ita eſſe] Oſtendit, omne corruptibile eſſe genitum. Nam ſi corruptibile non eſt genitum, erit ingenitum: ſed ingenitũ eſt incorruptibile: igitur corruptibile incorruptibile erit, quod repugnat.

h Dicere autem] Poſtquam oſtendit, generabile & corruptibile ſe mutuò cõſequi, ſimiliterque ingenitum & incorruptibile: refellit ſententiam Platonis, aſſerẽs primò, eum, qui ait, nihil prohibere quo minus aliquid quod genitũ eſt ſit incorruptibile, & aliquid quod eſt ingenitum poſſit corrumpi, ita ut vni eorum, nempè genito, ſemel tãtum generatio competat, alteri verò ſemel tantum conueniat corruptio, ſine viciſſitudine generationis, & corruptionis: eum inquã neceſſario euertere aliqua principia ex ijs, quæ ſuperius poſita ſunt: præſertim illud quod ſtatuit, nihil poſſe eſſe infinito tẽpore, & aliquando non eſſe. Enimuerò omnia vel infinito tempore, vel certo ac definito agunt & patiuntur, & ſunt vel non ſunt: alioqui ſi infinito eſſent, & finito nõ eſſent, ſiue aliquando non eſſent, ſimul eſſent & non eſſent. cum infinitum omnia complectatur. At qui mundum genitum, & immortalem, ac ſimpliciter infinitum faciunt, dicunt eum aliquando non fuiſſe, nimirum antequam eſſet conditus, & tamen ſemper eſſe, quia id quod ſimpliciter infinitum eſt, ſemper eſt, Hæc ratio Ariſtotelis ſolũ probat, ea, quæ per generationem phyſicam incipiũt, ſuaptè natura eſſe corruptibilia; ideoq; niſi ab aliqua ſuperiore cauſa conſeruentur, diſsolutum iri: itemq; ea, quæ corruptioni ſunt obnoxia, ſi per generationem producta ſunt, cœpiſse in tempore, nec fuiſse tẽpore infinito. Quamuis enim, ut 8. Phyſ. lib. ſtatuimus, non ſit improbabile, rerũ generationes collectiue ſumptas ab æterno eſse potuiſse: ſingulæ tamen nõ niſi definito tẽpore eſse potuerunt, cum ſemper cauſa naturalis cuiuslibet generationis ſubſtãtialis præcedat tempore rem genitam. Quòd ſi Ariſtoteles velit, nihil corruptibile potuiſse per creationẽm ab æterno eſſe, aut nihil, quod tempore gignatur, poſse a Deo ęternũ conſeruari: nihil eius rationes efficiunt, cum diuina potentia nullis limitibus circumſcribatur: quæ animaduerſio in ijs quæ ſequuntur præ oculis habenda erit.

Impugnat ſententiam Platonis.

Qua rõne probabile ſit potuiſse generationes eſse ab æterno.

i Præterea cur magis] Alia ratione prædictam poſitionem euertit. Si, inquit, ponamus aliquid ingenitum ſemper fuiſse, & poſtea corrumpi in aliquo inſtanti, nulla poteſt ratio aſſignari, cur in vno potius, quam in alio inſtanti corrumpatur: ſimiliter ſi aliquid genitum ſit, quod tempore infinito non erat, & poſtea tempore finito ſit, nulla afferri poteſt ratio, cur in vno potius quàm in alio inſtanti generetur. Repugnat ergo, aliquid genitum immortale eſse.

K Præterea ſi actum] idem perſequitur hunc in modũ: In eo quòd incipit eſse, cũ antea non fuerit, vel non eſse poſtquam fuit, potentia antecedit actum: ergo ſi aliquid modo non eſt, quòd ſemper fuit, ſemper habuit potentiam ut non eſset: vnde enim illi hæc potentia ad non exiſtendum denuò adueniret poſt infinitũ tempus? Similiter ſi quid genitum ſit, quod tempore infinito non exiſterit, vtique toto illo tempore potuit eſse. Quare dum non erat, habebat potentiam ad exiſtendum, & non ad exiſtendum, ita ut exiſtentia & exiſtentiæ priuatio poſset ei ſimul eodem tempore ineſse: cum non ſit maior ratio, cur in infinita duratione potius eſse, quàm non eſse competat ei, quod prædictam potentiam habere dicitur.

In quibus rebus potẽtia actũ præeat.

l Patet autem &] Eadem ratione concludit, non poſse aliquid eſse corruptibile, qn corrumpatur. Quòd ſi quis dicat, etſi omne genitum ſit corruptibile ſecundum ſuam naturam, poſse tamen accidere ut numquam corrumpatur, eo quòd alicuius externæ cauſæ beneficio conſeruetur: quomodo Plato poſuit mundum ingenio ſuo diſsolubilem, ſed Dei voluntate perpetuum: hoc enim refellit Ariſtoteles: quia ſequeretur dari aliquid, quod poſſit ſemper eſse & non ſemper eſse, ut ex dictis patet. Quæ tamen impugnatio nulla eſt: nihil enim repugnat, rem ſuæ naturæ relictam non poſse ſemper eſse, & tamen a Deo perpetuo conſeruari.

Nõ poſse dari aliquid diſſolubile quin intereat.

m Poſsumus autem] Probat rurſus, nullum genitum poſse eſse incorruptibile, & æternum. Nam aliquod genitum eſse incorruptibile, nõ poteſt eſse fortuna, aut caſu, ſed vi naturæ, quæ eſt eorum quæ ſemper aut frequẽter fiũt. Hæc verò natura eſt materie: atqui materia ſemper eadem manet; ergo ſemper erit potẽtia ad eſse & nõ eſse,

proinde-

proindeq́ue ſi aliquod genitum ſit incorruptibile, poterit eſſe & non eſſe: quod per infinitum tempus exiſtenti neutiquam poteſt conuenire, vt iam ſuperius declaratũ fuit. Quæ etiam ratio de generatione phyſica eſt intelligenda.

n At verò] Confutat quod afferre quis poſſet, nimirum, incorruptibile genitum habere potentiam vt non ſit, non quidem reſpectu temporis futuri, ſed præteriti: ſicuti ingenitum corruptibile è contrario poteſt non eſſe, comparatione futuri. Hæc ait Ariſtoteles minime cohęrere, quia licet reſpectu futuri ſit potentia; comparatione tamen præteriti nulla eſt.

Nullã eſ- poten- ã ad prę eritum. Nota hoc loco ſententiam Ariſtotelis, dicentis nullã dari potentiã ad præteritum: quod repetit lib. 6. Eth. c. 2. ex Agathone, idemq́; aſſerit D. Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum, c. 5. & D. Anſelmus in libro, [Cur Deus homo:] tueturq́ue D. Thomas 1. p. q. 25. art. 4. Alenſis 1. p. q. 21. mem. 4. Richardus in 1. d. 42. q. 5. Capreolus ibi. q. 1. ad arg. contra 7. concl. Ferrarienſis 2. contra gent. c. 25. communi aliorum Theologorum aſſenſu, paucis exceptis: vt Gilberto Porretano in Boetium de Trinit. Altiſiodorenſi in ſua ſum. lib. 1. c. 6. Gregorio in 1. d. 42. q. 1. art. 2. & alijs. Eſt autem noſtræ aſſertionis fundamentum, quia ſi ad præteritum potentia daretur, poſſet Deus facere, vt quod fuit non fuerit: quod repugnat. Rectè enim ſequitur: præterijt, ergo fuit: non præterijt, igitur non fuit: ergo fuit & non fuit.

QVAESTIO I.

Vtrum Mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRoximo ſuperiori capite aſſeruit Ariſtoteles Mundum neque ortum habuiſſe, neque finem habiturũ. Cuius aſſertionis prior pars, quamquam ſi de ortu & generatione phyſica intelligatur, veritati conſonat; tamen ſi de omni alia productione ſermo ſit, repugnat * Catholicæ veritati, quæ docet mundum initio temporis a Deo fuiſſe procreatum: qua de re in 8. phyſ. Auſc. lib. fusè lateq́; egimus. Quod autem ſpectat ad poſteriorem aſſertionis partem, diſquirendum in præſentia occurrit, num Mundus naturę ſuæ relictus, eo tantùm concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in omnem æternitatem manere poſſit, debeatq́ue, an non?

* Multis locis ſacræ pag. itemq; c. Firmiter, de ſumm. Trinit. & fide cath.

1. argum. In partem quæ negat hęc ſe offerunt argumenta: Res creatę, vt ab ſe eſſe non

A habent, ita ex ſe tendunt in non eſſe: ergo niſi influxu aliquo maiori, quàm communi & ordinario, ſeruentur, decident tandem in nihilum; pręſertim cùm finis principio reſpondeat, & a principio nihil preter Deum extiterit.

Item: Id quod eſt gratia finis alicuius, adepto fine neceſſarium non eſt: vt patet in naui, quę quia ad traiiciendum mare comparatur, mari traiecto, ſi amplius vſui futura non ſit, superuacanea erit. Atqui 2. argum.
B mundus corporeus fuit a Deo conditus, vt per eum homo iuuaretur ad vltimum finem aſſequendum. Igitur cum in diuinis operibus nihil ſuperfluum ſit, perducto poſt diem iudicii homine ad finem vltimum, nihil corporeę naturę pręter hominem remanebit.

Deinde: Id quod ex contrariis conſtat, 3. argum. neceſſariò diſſoluitur & interit: atqui ſublunaris mundus conſtat ex contrariis, nẽpe calido & frigido, ſicco & humido, aliiſq́ue eiuſmodi qualitatibus inter ſe pu-
C gnantibus: diſſoluetur igitur aliquando.

Præterea: obſeruatum eſt, minorem 4. argum. indies fieri hominum ſtaturam, raroſq́ue parentibus proceriores euadere, ad quod alluſit Poeta illo carmine:

Grandiaq́ue effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. 1. Georg.

Igitur cum ſpecies humana non poſſit in quantumuis parua quantitate, aut conſeruari, aut gigni; deueniendum erit ad tempus, Lege D. Aug. 15. de ci. c. 9.

D. Cypr. aduerſus Demetr. Plin. 7. na tur. hiſt. c. 16. 5. arg.

tempus in quo nulla ſit hominum propagatio, totaque humana ſpecies funditus intereat. Quo fit, vt ſaltem hæc præſtantiſſima pars Mundi corporei perpetua eſſe non poſſit.

* c. 2. q. 7. artic. 5.

Poſtremo: Generationes, & corruptiones non potuerũt eſſe æternæ verſus par tem anteriorem, vti decernit probabilior ſententia: quam in * 8. Phyſ. libro expoſuimus: igitur neque verſus poſteriorem partem æternæ eſſe potuerunt, cum vtrobique eadem incõmoda, & abſurda exiſtere videantur. Quare dicendum non erit, poſſe mundum perpetuo durare, niſi peculiari Dei influxu conſeruetur.

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

TRia potiſſimum fuerunt in hac quæſtione Philoſophantium dogmata. Quidam mundum ſempiternum, & ortus atque interitus expertem pronunciarunt: cuius dogmatis præcipuus aſſertor & defenſor extitit Ariſtoteles, quẽ ferunt cauillatum aliquãdo: timuiſſe olim ſe, ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut vetuſtate, aut architecti incuria contracto vitio rueret: ſed iam maiorem ſibi metum impendere ab ijs, qui conentur verbis mundum deſtruere. Alij mundum, & ortum, & corruptioni obnoxium fecere. Alij vtramque ſententiam diuidentes, & ortum cum poſterioribus, & incorruptibilem cum poſterioribus arbitrati ſunt.

Iocus Ariſtotelis in eos, qui mundum interitu-rum aſſerebant.

Vt autem, quid propoſitæ a nobis quæſtioni reſpondendũ ſit, pateat, aduertendum eſt, poſſe nos quærere, aut quid reuera ſit futurum, aut quidnam eſſe poſſit: hoc eſt, num vel mundus generali Dei concurſu in perpetuum ſit duraturus; vel vtrum ſic durare poſſit, eſto re ipſa duraturus non ſit. Deinde, poſſe nos loqui, aut de mundo ſecundum præſentem ſtatum generationum, & corruptionum, in quo nunc eſt; aut ſecundum hunc aliumve ſtatum, quem ſortiri aliquando debeat.

A His poſitis ſit prima aſſertio: Poſſet mundus ſibi relictus, ſub eo ſtatu quem modo habet, ſolo communi, & ordinario concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in perpetuum durare. Hæc aſſertio, quæ noſtrorum Philoſophorum communis eſt, ex eo oſtẽditur: quia imprimus corpora cœleſtia, cùm ſuapte natura ſint corruptionis expertia, vt ad tertium huius libri caput oſtẽdimus, immortalia ſunt. Quin verò & ipſorum motus, cum ab intelligentijs, quæ laſſari non poſſunt, ad-

1. aſſert. Lege Mar ſil. 2. d. ge ner. q. 19. Saxoni ã eod. li. q. 14. Iand. de cœl. q. 35. Cõcil. dif ſer. 9.

B miniſtretur, perennis ac perpetuus eſſe poteſt. Quod autem ad corpora ſublunaria ſpectat, conſtant illa, vt planum eſt, ex materia & forma. Materia vero nulla vt naturæ interimi valet: quia vt tãtummodò per creationem a Deo eſſe accipit; ita non aliter deſtrui poteſt, quam ſubtrahente Deo concurſum, quo ei eiuſmodi eſſe confert. At formæ ita ſe habent, vt nulla earũ intercidat materiamve relinquat, quin alia eius locum ſubeat.

Egimus de hac re 1. lib. Phyſic. c. 7. q. 1. art. 2.

C Tum, quia alioqui maneret materia prima abſque omni ſubſtantiali forma: tum, quia agens naturale non intendit per ſe in interitum rei, vtpote naturæ mulum, ſed generationem. Quapropter ſemper vnius corruptio eſt alterius generatio. Vnde etiam fit, vt, licet prædicta corpora ſingulatim ſumpta intereãt; alia ex toto, nempe mixta; alia ex parte, videlicet elementa: ſemper tamen ſpecie

Naturale agens nõ fertur p' ſe in interitũ rei.

D aut genere eadem permaneant, poſſintque hoc modo in perpetuum durare.

Diximus elementa ex parte interire: quia ex toto non occidunt, vti videmus, nec vllis naturæ viribus poteſt aliquod eorum in alia, aut alia in vnum ita præualere, vt quaternarius numerus elementorum in mundo deficiat. Id quod oſtendi poteſt, tum experientia antecedentium ſeculorum, quibus quatuor elementa ſemper durarũt: tum quia incom-

E moda, quæ elementa a ſe mutuo accipiunt, aliunde reſarciunt & compenſant; vt* lib. 4. Phyſ. ex Platone in Timæo, & Philone in libro de Mundi incorruptib. docuimus: tum quia ad prouidentiam diuinam pertinebat, neque ſideribus, neque alijs cauſis Phyſicis tantam permittere facultatem, vt aliquod ex elementis perpetuò aboleret, atq; ita Vniuerſi ordi-

*c. 5. q. 3. art. 3.

nem turbare, & eius perfectionem ornatumque tam inſigni detrimento imminuere poſſent. Quare & illa mundi deflagratio, quæ paulo ante vniuerſale indicium futura eſt, non ad aliquam naturæ vim, ſed ad diuinam potentiam referri debet: vt docet D. Thomas in 4. diſt. 47. q. 2. artic. 1.

2. aſſert. Sit ſecunda aſſertio: Mundus re ipſa perpetuò duraturus eſt, non tamen in eo ſtatu quem nunc obtinet. Vtraque huiuſce aſſertionis pars conſtat diuinarum literarum teſtimonijs. Prior illo Eccleſiaſtæ 3. [Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in perpetuum.] Poſterior illo Eſaiæ 66. [Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam.] Itemque illo Apocalyp. 21. [Vidi cœlum nouum, & terram nouam.

De hac re Doct. 14. ſent. diſt. 48. item D. Tho. 4. cõtragẽt. cap. 97. Porrò hæc rerum innouatio ab vniuerſalis iudicij die futura erit: inde vero cœleſtes globi quieſcent Dei voluntate, ceſſantibuſq; eos mouere intelligentijs. Vnde Apocalyp. 10. cap. dicitur Angelus iuraſſe per viuentem in ſæcula ſæculorum, quia tempus non erit amplius: nimirum poſtquam vnus Angelus tuba cecinerit, qua inſonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt legitur 1. Corinth. 15. Si autẽ tempus non ſit, nec motus erit. Itaque cœleſtium corporum conuerſio in poſterum omnino ceſſabit. Nec mirum: nam cum hic motus præcipue fit ob humanam generationem; conueniens eſt, vt poſteaquã certus & a Deo præfinitus hominum numerus expletus fuerit, terminetur. Ob eandem quoque rationem bruta animãtia, & planetæ, cæteraque miſta, quæ ad animalem hominis vitam ſuſtentandam, aut iuuandam procreata ſunt, deſinent eſſe; vtique communi ignis incendio abſumpta.

Præterea, ſicuti beatorum corpora mirifico ſplẽdore & pulchritudine, ex dote claritatis, perfundetur: ita corpora cœleſtia ampliori luce decorabuntur: iuxta illud Eſaiæ 30. [Erit lux Lunæ ſicut Solis lux, & lux Solis erit ſeptempliciter.] Rurſus vero, homines poſt ſuam maximam perfectionem beatitudinemq; adeptam, in illo feliciſſimo ſtatu erunt tanquã Angeli: ita corpora elementorum quaſi cœleſtia reddẽtur, neque ſolum ab interitu, & (Elemẽtorum perfectio.)

A alterationum viciſſitudine perpetuã obtinebunt immunitatem; ſed eximia luce, pro cuiuſque dignitate, veſtientur. Atq; hic rerum ſtatus ſupra mortalis naturæ conditionem in perpetuum manebit.

Aduerte hic, nõnullos quorum meminit D. Thomas in 4. diſt. 48. q. 2. ar. 2. exiſtimaſſe, quieturum cœlum in eo ſitu, in quo a Deo creatum fuit: quia minimè videatur conuenire, vt tot corporum inſignes motus, antequam ſemel ad metam B perueniant, abrumpantur. Verum hæc ſententia refellitur a D. Thoma loco cit. Primùm, quia cum aliqua cœli reuolutio, nempe nonæ ſphæræ, ſecundum proprium curſum ab Occaſu in Ortũ ſupra polos Zodiaci, non niſi annis ferè 49000. abſoluẽda ſit; ſequeretur tamdiu debere mundum in hoc ſtatu durare, quod probabile nõ videtur. Deinde, quia, cum ab Aſtrologis poſſit ꝓbabiliter colligi, quo ſitu corpora cœleſtia, & ſtellæ ſint a Deo C conditæ, inito annorum numero, qui a mundi exordio computãtur; poſſet quoque deprehendi numerus annorum, quo ad eundem ſitum redire debeant: cum tamen tempus conſummationis mundi ignotum ſit. (Quorum dã ſententia de duratione, & termino motus cœleſtis.)

Neque ratio in aduerſam partẽ adducta vim habet: ſiquidem huiuſmodi concurſionum abſolutio non requiritur ad perfectionem vniuerſi, quod abſque illa perfectum eſt: vt conſtat ex ijs, quæ* initio huius operis diſputata ſunt, nec D propterea ij motus erunt fruſtra, cum ante eam periodum orbes cœleſtes ſuo munere perfungi, & finem quem motu intendunt adipiſci queant. (Solutio rationis pro ſuperiori ſententia. *c. 1. q. 1.)

ARTICVLVS III.

E *Quo pacto diſſoluenda ſint primi articuli argumenta.*

NVnc argumẽtis initio propoſitis occurramus. Ad primum reſpondendũ eſt: creaturas dici ex ſe tendere in nihilum, quia nequaquam ſibimet ſufficiũt vt ſint, ſed egent concurſu Dei ſuſtentãtis; quo ſi vel momento deſtituantur, in nihi- (Sol. ar. 1.)

nihilum recident. Itaque negandum eſt, A vt mundus perpetuò duret egere influxu maiori, quam ſit is quo nunc à Deo conſeruatur. Neque verè oportet finē quoad hoc, principio reſpondere, vt ſicuti a principio nihil exſtabat præter Deum; ita poſtea nihil præter Deum maneat. Quin potius, ſicuti conueniens fuit creari à Deo mundum, vt diuina bonitas, potentia, & ſapientia, in rebus creatis eluceret; ita conuenit, illum ob eandem cauſam pepetuò durare.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: Non ob id tātum fuiſſe a Deo conditum Vniuerſum, vt homo per ipſum ad finem vltimum aſſequendum iuuaretur: ſed vt in eo diuinæ perfectiones, quoad fieri poſſet, adumbratæ apparerent; & vt creaturæ intellectuali præberetur occaſio, effectorum omnium & principem Deum collaudandi. Quæ ratio, etiam homine finem vltimum adepto, integra relinquitur.

Sol. 3. ar. Ad tertium: Quodlibet ſingulare miſtum, quod ex contrariorum permiſtione conſtat, neceſſario diſſolui, & interitum ſubire: non eodem tamen pacto ſeſe habere mundum. Quia licet globus ſublunaris compoſitus ſit ex elementis, quæ contrariarum qualitatum diſſidio inter ſe pugnant: nihilominus ſemper quatuor elemēta, ob eas cauſas quas expoſuimus, ſalua manent.

Ad quartum: Etſi magna ex parte, vt aliarum rerum, ita hominum decrementa ſint, nonnullos parentibus procreatiores euadere: ſicque non in omnibus degenerare ſtaturam, ſed in quibuſdam imminui, in alijs augeri; & illorum diſpendia in his quoquo modo reſarciri. Quæ compenſatio ſat erat, vt hominum genus propagari in æternum poſſet: accedente præſertim naturæ ipſius prouidentia, ad quam pertinet, anteuertere, & C amiſſionem totius ſpeciei minitentur: quale eſſet corporum decrementum infra quantitatem, in qua ſpecies humana poſſet conſiſtere. Sol. 4. ar.

Ad vltimum conceſſo antecedente neganda eſt conſecutio. Non enim par eſt ratio in ſempiternitate generationum, & corruptionum verſus anteriorem partem, & in eadem verſus partem poſteriorem. Namque, vt loco illo 8. lib. Phyſic. diſputabamus, ſi generationem antece- D dat alteratio, diſpoſitioque materiæ ad introducendam formam; ſequeretur, ante æternum aliquid fuiſſe, uidelicet diſpoſitionem materiæ ante introductionem formæ. Quod tamen abſurdum, vt attendenti planum erit, nequaquam exiſtet, perſeuerantibus in æternum tēpus generationibus, quæ initio temporis cœperunt. Sol. 5. ar.

Primi Libri de Cœlo, Finis.

proindeque ſi aliquod genitum ſit incorruptibile, poterit eſſe & non eſſe: quod per infinitum tempus exiſtenti neutiquam poteſt conuenire, vt iam ſuperius declaratũ fuit. Quæ etiam ratio de generatione phyſica eſt intelligenda.

n At verò] Confutat quod afferre quis poſſet, nimirum, incorruptibile genitum habere potentiam vt non ſit, non quidem reſpectu temporis futuri, ſed præteriti: ſicuti ingenitum corruptibilę è contrario poteſt non eſſe, comparatione futuri. Hæc ait Ariſtoteles minime cohęrere, quia licet reſpectu futuri ſit potentia; comparatione tamen præteriti nulla eſt.

Nullã eſ- potentiã ad prę- teritum.

Nota hoc loco ſententiam Ariſtotelis, dicentis nullã dari potentiã ad præteritum: quod repetit lib. 6. Eth. c. 2. ex Agathone, idemq; aſſerit D. Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum, c. 5. & D. Anſelmus in libro, [Cur Deus homo:] tueturque D. Thomas 1. p. q. 25. art. 4. Alenſis 1. p. q. 21. mem. 4. Richardus in 1. d. 42. q. 5. Capreolus ibi. q. 1. ad arg. contra 7. concl. Ferrarienſis 2. contra gent. c. 25. communi aliorum Theologorum aſſenſu, paucis exceptis: vt Gilberto Porretano in Boetium de Trinit. Altiſiodorenſi in ſua ſum. lib. 1. c. 6. Gregorio in 1. d. 42. q. 1. art. 2. & alijs. Eſt autem noſtræ aſſertionis fundamentum, quia ſi ad præteritum potentia daretur, poſſet Deus facere, vt quod fuit non fuerit: quod repugnat. Rectè enim ſequitur: præterijt, ergo fuit: non præterijt, igitur non fuit: ergo fuit & non fuit.

QVÆSTIO I.

Vtrum Mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRoximo ſuperiori capite aſſeruit Ariſtoteles. Mundum neque ortum habuiſſe, neque finem habiturũ. Cuius aſſertionis prior pars, quamquam ſi de ortu & generatione phyſica intelligatur, veritati conſonat; tamen ſi de omni alia productione ſermo ſit, repugnat * Catholicæ veritati, quæ docet mundum initio temporis a Deo fuiſſe procreatum: qua de re in 8. phyſ. Auſc. lib. fusè latèq; egimus. Quod autem ſpectat ad poſteriorem aſſertionis partem, diſquirendum in præſentia occurrit, num Mundus naturę ſuæ relictus, eo tantùm concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in omnem æternitatem manere poſſit, debeatque, an non?

* Multis locis ſacræ pag. itemq; c. Firmiter, de ſumm. Trinit. & fide cath.

1. argum.

In partem quæ negat hęc ſe offerunt argumenta: Res creatę, vt ab ſe eſſe non

A habent, ita ex ſe tendunt in non eſſe: ergo niſi influxu aliquo maiori, quàm communi & ordinario, ſeruentur, decident tandem in nihilum; pręſertim cùm finis principio reſpondeat, & a principio nihil preter Deum extiterit.

Item: Id quod eſt gratia finis alicuius, adepto fine neceſſarium non eſt: vt patet in naui, quę quia ad traiiciendum mare comparatur, mari traiecto, ſi amplius vſui futura non ſit, ſuperuacanea erit. Atqui 2. argum.

B mundus corporeus fuit a Deo conditus, vt per eum homo iuuaretur ad vltimum finem aſſequendum. Igitur cum in diuinis operibus nihil ſuperfluum ſit, perducto poſt diem iudicii homine ad finem vltimum, nihil corporeę naturę pręter hominem remanebit.

Deinde: Id quod ex contrariis conſtat, neceſſariò diſſoluitur & interit: atqui ſublunaris mundus conſtat ex contrariis, némpe calido & frigido, ſicco & humido, aliiſque eiuſmodi qualitatibus inter ſe pu- 3. argum.

C gnantibus: diſſoluetur igitur aliquando.

Præterea: obſeruatum eſt, minorem indies fieri hominum ſtaturam, rarosque parentibus proceriores euadere, ad quod alluſit Poeta illo carmine: 4. argum.

Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. 1. Georg.

Igitur cum ſpecies humana non poſſit in quantumuis parua quantitate, aut conſeruari, aut gigni; deueniendum erit ad Lege D. Aug. 15. de ci. c. 9.

tempus,

D. Cypr. aduerſus Demetr.

Plin. 7. natur. hiſt. c. 16.

5. arg.

A tempus in quo nulla ſit hominum propagatio, totaque humana ſpecies funditus intereat. Quo fit, vt ſaltem hæc præſtantiſſima pars Mundi corporei perpetua eſſe non poſſit.

* c. 2. q. 7. artic. 5.

Poſtremo: Generationes, & corruptiones non potuerũt eſſe æternæ verſus partem anteriorem, vti decernit probabilior ſententia: quam in * 8. Phyſ. libro expoſuimus: igitur neque verſus poſteriorem partem æternæ eſſe potuerunt, cum vtrobique eadem incõmoda, & abſurda exiſtere videantur. Quare dicendum non erit, poſſe mundum perpetuo durare, niſi peculiari Dei influxu conſeruetur.

B

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

C

TRia potiſſimum fuerunt in hac quæſtione Philoſophantium dogmata. Quidam mundum ſempiternum, & ortus atque interitus expertem pronunciarunt: cuius dogmatis præcipuus aſſertor & defenſor exſtitit Ariſtoteles, quẽ ferunt cauillatum aliquãdo: timuiſſe olim ſe, ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut vetuſtate, aut architecti incuria contracto vitio rueret: ſed iam maiorem ſibi metum impendere ab ijs, qui conentur verbis mundum deſtruere. Alij mundum, & ortum, & corruptioni obnoxium fecere. Alij vtramque ſententiam diuidentes, & ortum cum poſterioribus, & incorruptibilem cum poſterioribus arbitrati ſunt.

Iocus Ariſtotelis in eos, qui mundum interiturum aſſerebant.

D

Vt autem, quid propoſitæ a nobis quæſtioni reſpondendũ ſit, pateat, aduertendum eſt, poſſe nos quærere, aut quid reuera ſit futurum, aut quidnam eſſe poſſit: hoc eſt, num vel mundus generali Dei concurſu in perpetuum ſit duraturus; vel vtrum ſic durare poſſit, eſto re ipſa duraturus non ſit. Deinde, poſſe nos loqui, aut de mundo ſecundum præſentem ſtatum generationum, & corruptionum, in quo nunc eſt; aut ſecundum huc aliumve ſtatum, quem ſortiri aliquando debeat.

E

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

His poſitis ſit prima aſſertio: Poſſet mundus ſibi relictus, ſub eo ſtatu quem modo habet, ſolo communi, & ordinario concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in perpetuum durare. Hæc aſſertio, quæ noſtrorum Philoſophorum communis eſt, ex eo oſtẽditur: quia imprimis corpora cœleſtia, cùm ſuapte natura ſint corruptionis expertia, vt ad tertium huius libri caput oſtẽdimus, immortalia ſunt. Quin verò & ipſorum motus, cum ab intelligentijs, quæ laſſari non poſſunt, adminiſtretur, perennis ac perpetuus eſſe poteſt. Quod autem ad corpora ſublunaria ſpectat, conſtant illa, vt planum eſt, ex materia & forma. Materia vero nulla vt naturæ interimi valet: quia vt tãtummodò per creationem a Deo eſſe accipit; ita non aliter deſtrui poteſt, quam ſubtrahente Deo concurſum, quo ei eiuſmodi eſſe confert. At formæ ita ſe habent, vt nulla earũ intercidat materiamve relinquat, quin alia eius locum ſubeat. Tum, quia alioqui maneret materia prima abſque omni ſubſtantiali forma: tum, quia agens naturale non intendit per ſe in interitum rei, vtpote naturæ malum, ſed generationem. Quapropter ſemper vnius corruptio eſt alterius generatio. Vnde etiam fit, vt, licet prædicta corpora ſingulatim ſumpta intereãt; alia ex toto, nempe mixta; alia ex parte, videlicet elementa: ſemper tamen ſpecie aut genere eadem permaneant, poſſintque hoc modo in perpetuum durare.

1. aſſert. Lege Marſil. 2. de gener. q. 19. Saxoniã eod. li. q. 14. Iand. de cœl. q. 35. Cõcil. diſſer. 9.

Egimus de hac re 1. lib. Phyſic. c. 7. q. 1. art. 2.

Naturale agens nõ fertur p' ſe in interitũ rei.

Diximus elementa ex parte interire: quia ex toto non occidunt, vti videmus, nec vllis naturæ viribus poteſt aliquod eorum in alia, aut alia in vnum ita prævalere, vt quaternarius numerus elementorum in mundo deficiat. Id quod oſtendi poteſt, tum experientia antecedentium ſeculorum, quibus quatuor elementa ſemper durarũt: tum quia incommoda, quæ elementa a ſe mutuo accipiunt, aliunde reſarciunt & compenſant; vt* lib. 4. Phyſ. ex Platone in Timæo, & Philone in libro de Mundi incorruptib. docuimus: tum quia ad prouidentiam diuinam pertinebat, neque ſideribus, neque alijs cauſis Phyſicis tantam permittere facultatem, vt aliquod ex elementis perpetuò aboleret, atq; ita Vniuerſi ordinem

*c. 5. q. 3. art. 3.

inſint neceſſe eſt. Sit autem id, quod inter A, & B medium eſt, E: id enim, quod neutrum contrariorum eſt, eorum medium eſſe conſtat. Ambo igitur, C inquam & D, huic inſint neceſse eſt. Nam aut A, aut C cuilibet ineſt: quare &
Tex.124. ipſi E. Cum igitur A impoſſibile ſit eſſe, inerit ipſum C. Eadem eſt & in ipſo D ratio. Neque igitur id quod ſemper eſt, neque id quod ſemper non eſt, generabile aut corruptibile eſt. Patet autem & ſi generabile aut corruptibile ſit, non perpetuum eſse: ſimul enim poterit ſemper eſse, & non ſemper eſſe. Hoc autem prius demonſtratum eſt impoſſibile eſſe.
Tex.125. f Si igitur ingenerabilis quippiam eſt, atque eſt ens, id ne ſempiternum eſſe neceſſe eſt? & pari modo ſi incorruptibile eſt? Dico autem ingenerabile & incorruptibile, ea quę propriè dicuntur. Ingenerabile quidē id, quod nunc eſt, & prius non erat, verū dicere haud eſſe: incorruptibile verò, quod nūc eſt, & poſterius verū non erit dicere haud eſse. An ſi hæc mutuo ſe ſequūtur, atq; ingenerabile eſt incorruptibile, & incorruptibile, ingenerabile, ipſum etiā perpetuum vtrumq; ſequatur neceſſe eſt? & ſi eſt quippiā ingenerabile, et ſi eſt quippiā in
Tex.126. corruptibile. ſit continuo ſempiternū neceſſe eſt? g Hoc ita eſſe, et ex definitione ipſorū patet. Etenim ſi corruptibile eſt, generabile eſse neceſſe eſt: aut enim ingenerabile, aut generabile eſt. At ſi ingenerabile eſt, incorruptibile eſſe ſupponitur: & ſi generabile eſt, corruptibile eſse neceſſe eſt. Aut enim corruptibile, aut incorruptibile eſt: at ſi incorruptibile eſt, ingenerabile eſſe ſanè ſuppone-
Tex.127. batur. Sin verò mutuò ſe non ſequuntur incorruptibile atque ingenerabile, non neceſſe eſt, aut ipſum ingenerabile, aut incorruptibile, perpetuum eſſe. Sequi autem hęc ſeſe mutuò neceſsario, ex his emergere poteſt: ingenerabile enim & corruptibile mutuo ſe ſequuntur. Manifeſtum eſt autem & hoc ex antea dictis: eſt enim id medium inter id quod ſemper eſt, & id quod ſemper non eſt, quod neutrum ſequitur: hoc autem eſt generabile ipſum ac corruptibile; vtrunque enim definito tempore quodam & eſſe, & non eſse poteſt. Si igitur quip-
Tex.128. piam aut generabile aut corruptibile ſit, id medium eſſe neceſſe eſt: ſit enim id quidem quod ſemper eſt A, id autem quod ſemper non eſt B, C vero ſit generabile, & D ſit corruptibile. C igitur inter A & B medium eſſe neceſſe eſt: illorum enim ad neutrum vltimum tempus eſt, in quo A ipſum non erat, aut B ipſum erat. Generabile autem aut actu, aut potentia neceſſe eſt eſse: ipſi vero A B neutro modo. Tempore igitur quodam A definito, C ipſum & erit, et rurſus non erit. Similiter eſt dicendum, & de ipſo corruptibili D. Generabile ergo corruptibileve vtrumque eſt. Generabile ergo corruptibileve mutuo ſequuntur. Sit itaque ingenerabile E, generabile F, incorruptibile G, & corruptibile
Tex.129. H. Eſt igitur demonſtratum, F atque H ſeſe mutuo ſequi. Quando autem ſic aliqua, ut hęc iacent, velut F quidem & H ſeſe mutuo ſequuntur: E vero & F nulli eidem competunt. ſed alterum omni competit, et ſimili modo ipſa G atque H: tunc et E & G mutuo ſe ſequantur neceſſe eſt. E namque ipſum G non ſequatur, ergo F ipſum ſequetur: quippe cum cuilibet ipſum E aut F competat, At H etiam id ſequetur, quod ſequitur ipſum F. ergo H ſequitur G ipſum. Atq;
impoſ-

*impoſſibile eſſe ſupponebatur. Eadem ratione & G ſequi ipſum E demonſtra-
bitur. At ſic ſe habet ingenerabile E ad generabile F, de incorruptibile G ad
corruptibile H. h Dicere autem, nihil prohibere generatum quippiam incor-* Tex.130.
*ruptibile eſſe, & ingenerabile quippiam corruptum eſſe, ſemel illo generato,
hoc corrupto, tollere eſt aliquid eorum quæ data ſunt. Aut enim infinito, aut
quodam definito tempore, omnia aut agere aut pati, aut eſſe aut nõ eſſe poſſunt:
& infinito propterea, quod tempus infinitum aliquo modo eſt definitũ, quo nõ
eſt maius. Id verò quod aliqua ex parte eſt infinitum, neque infinitum eſt; nec
etiam definitum. i Præterea cur magis hoc in ſigno corruptum eſt id, quod
antea ſemper erat, aut generatum eſt id, quod prius non erat tempore infinito?* Tex.131.
*Nam ſi non magis in hoc, quàm in alio, & ipſa ſigna ſunt infinita, erat quip-
piam, ut patet, generabile & corruptibile tempore infinito: ergo non eſſe tem-
pore infinito poteſt. Simul enim ut non ſit & ſit, potentiam ſane habebit: ip-
ſum quidem prius, ſi corruptibile eſt; ipſum autem poſterius, ſi generabile eſt.
Quare ſi poſuerimus eſſe quę poſſunt, oppoſita ſimul erunt. Atque hoc inſu-* Tex.132.
*per in omni ſigno ſimiliter erit. Quare, vt non ſit, & ſit tempore infinito, po-
tentiam ſanè habebit. At demonſtratum eſt, hoc impoſſibile eſſe. K Prętere-
rea ſi actum potentia antecedit, vniuerſo tempore erit: & quod ingenerabile
erat, atque non ens tempore infinito, fieri autem potens: ſimul igitur non erat,
& ut ſit potentiam habebat, & ut tunc ſit, & poſtea tempore infinito.*

l Patet autem & alio modo, impoſſibile eſſe quippiam corruptibile, non Tex.133.
*aliquando corrumpi: ſemper enim ſimul & corruptile, & incorruptibile erit
actu. Quare ſimul erit poſſibile, & ſemper eſſe, & non ſemper eſſe: corrupti-
bile ergo aliquando corrumpitur: & ſi generabile eſt, ortum eſt; poſſibile e-
nim eſt ortum eſſe, & non ſemper eſſe.*

m Poſſumus autem & hoc contemplari modo, impoſſibile eſſe, aut ſi or- Tex.134.
*tum aliquando quippiam eſt incorruptibile eſſe; aut ſi ingenerabile eſt, & an-
tea ſemper erat, corruptionem ſubire. Nihil enim caſu, aut incorruptibile,
aut ingenerabile eſſe poteſt. Quod enim caſu eſt, atque fortuna, eſt præter, id,* Tex.135.
*quod ſemper, aut plerumque, aut eſt, aut fit. Quod verò infinito tempore aut
ſimpliciter, aut ab aliquo tempore eſt, id aut ſemper, aut plerumque eſt ens.
Talia igitur interdum eſſe; interdum non eſſe natura, neceſſe eſt. Talium* Tex.136.
*autem eadem potentia eſt contradictionis, & ut ſint, & non ſint cauſa, ma-
teries eſt. Quare oppoſita ſimul eſſe actu, neceſſe eſt. n At verò neque ve-
rum eſt dicere, nunc tranſacto in anno eſſe. Impoſſibile eſt ergo, ſi aliquando nõ* Tex.137.
*eſt, poſterius perpetuum eſſe. Habet enim poſterius & potentiam nõ eſſendi.
Verum non ut tunc non ſit, quando eſt (eſt enim ens actu) ſed in anno præte-
rito temporeque tranſacto. Sit igitur id actu, cuius potentiam habet. Verum* Tex.138.
*igitur erit, ſi tranſacto in anno non eſſe dicatur. At impoſſibile eſt: nulla nam-
que potentia eſt reſpectu ipſius fuiſſe, ſed eſſe, vel fore. Similiter & ſi prius
ſempiternum erat; & poſterius non eſt: habebit enim potentiam eius, quod
actu non eſt. Quare ſi poſuerimus id quod poteſt, verè dicetur nunc hoc eſ-* Tex.139.

ſe

ſe tranſacto in anno, temporeque omnino exacto. Naturaliter etiam & non vniuerſaliter ſi conſideremus, impoſſibile ſanè videbitur, aut corrumpi poſterius quod perpetuum prius erat; aut poſterius ſempiternum eſſe quod prius non erat. Corruptibilia enim, & generabilia, & alterabilia ſunt vniuerſa: alterantur autem contrarijs, & ex quibus conſtant ea quæ ſunt natura, ab ijs ipſis & corrumpuntur.

Tex. 140.

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

Quæ poſſunt eſſe, & nō eſſe, habere definitū tēpus ad exiſtendum.

HIſce a determinatis] Accedit ad explicandam propoſitam quæſtionem, de mundi ortu, & interitu. Ac primum, quia ſuperiori capite potentiam definiuit maximo quod poteſt, & in rebus quædam poſſunt eſſe & nō eſſe: docet, quæ eiuſmodi ſunt (hæc verò in omnibus prædicamentis reperiri inquit) neceſſariò vendicare definitum tempus ad exiſtendum. Alioqui ſi quolibet tempore ſumpto poſſent in maiori eſſe, vel non eſſe abſque vllo termino; poſſet eadem res tempore infinito eſſe, & non eſſe tempore infinito: quod repugnat, ut in progreſſu patebit.

De falſo, & impoſſibili.

b Principium autem] Traditurus diſcrimē inter falſum & impoſſibile, cuius rei declaratio ad inſtitutum conducit, aſſerit primo, impoſſibile & falſum nō ſignificare idē. Pro quo ſupponit, tam poſſibile quàm impoſſibile, tam verum quàm falſum, bifariam dici. Vno modo ex hypotheſi, alio ſimpliciter. v.g. triangulum habere tres angulos equales, duobus rectis, quod eſt abſolute verum & neceſſarium, erit falſum ex hypotheſi & impoſſibile, ſi ponamus triangulum eſſe quadratum.

c Non igitur] Oſtendit, non idem valere, aliquid eſſe abſolutè falſum, & abſolutè impoſſibile: ſi enim affirmem ſtare eum qui ſedet, erit id quidem ſimpliciter falſum, non tamen impoſſibile: at diametrum eſſe lateri commenſurabilem, abſolute falſum & impoſſibile eſt: ſimiliterq; ſtare ſimul & ſedere. Nam eſto habeamus ſimul potentiam ad oppoſitos actus: non habemus tamen potentiam ad eos ſimul obtinendos.

De potentia ad oppoſitos actus.

Nullū perpetuū corruptibile.

d Si verò quiſpiam] Probat, nullum ſempiternum eſſe corruptibile. Nā cum omne corruptibile habeat potentiam vt corrumpatur, proindeq; vt non exiſtat, ponatur eam potentiam deduci ad actum, ſicq; tale corruptibile nō exiſtet: at cum idem ſempiternum ſit, etiam exiſtet: ſimul ergo erit & non erit. Quòd ſi quis reſpondeat, abſurdum hoc ſequi ex eo, quod poſitum fuit rem ſempiternam corrumpi: occurrit Ariſtoteles, eſto illa hypotheſis falſa fuiſſet, non tamen impoſſibile eſſe. Quare cum impoſſibile non ex quouis falſo concludatur, ſed ex impoſſibili duntaxat, planè ſequitur illud quod aduerſarij aſſerebant, nempe aliquod corruptibile eſſe ſempiternum: ex quo cōcluſio illa impoſſibilis illata eſt.

Refutatio reſpōſionis.

e Omne ergo] Ex dictis colligit, id quod ſemper eſt eſſe ingenitum: quia id quod generabile eſt poteſt corrumpi, quemadmodum potuit gigni; atque ita poteſt non eſſe. Quare ſi id quod ſemper eſt generetur, idem ſemper erit, & aliquando non erit.

Ingenitū, & incorruptibile, ſe mutuò conſequi.

f Si igitur ingenerabile] Probat, omne ens ingenitum, & incorruptibile eſſe ſempiternum: quia cum ingenitum, & incorruptibile ſe inuicem conſequātur, ita ut omne ingenitum ſit incorruptibile, & è conuerſo; utique neceſſe eſt, ſempiternum conſequi vtrumque, ut nimirum omne ingenitum & incorruptibile ſempiternum ſit. Poteſt autem hæc ratio ex dictis colligi: Nullum ſempiternum eſt genitum aut corruptibile: omne ingenitum & incorruptibile eſt ſempiternum: ergo nullum ingenitum eſt corruptibile; & nullum incorruptibile genitum, aut corruptibile. Aduerte, hiſce rationib. minimè concludi, mundum initio temporis non fuiſſe productum a Deo per creationem, vti nos ſacra docent oracula: ſed non fuiſſe productum generatione phyſica.

g Hoc

g Hoc ita eſſe]Oſtendit, omne corruptibile eſſe genitum. Nam ſi corruptibile non eſt genitum, erit in genitum: ſed ingenitũ eſt incorruptibile: igitur corruptibile incorruptibile erit, quod repugnat.

h Dicere autem] Poſtquam oſtendit, generabile & corruptibile ſe mutuò cõſequi, ſimiliterq́ue ingenitum & incorruptibile: refellit ſententiam Platonis, aſſerẽs primò, eum, qui ait, nihil prohibere quo minus aliquid quod genitũ eſt ſit incorruptibile, & aliquid quod eſt ingenitum poſſit corrumpi, ita ut vni eorum, nempè genito, ſemel tã tum generatio competat, alteri verò ſemel tantum conueniat corruptio, ſine viciſſitudine generationis, & corruptionis: enm inquã neceſſario euertere aliqua principia ex ijs, quæ ſuperius poſita ſunt: præſertim illud quod ſtatuit, nihil poſſe eſſe infinito tẽpore, & aliquando non eſſe. Enimuerò omnia. vel infinito tempore, vel certo ac definito agunt & patiuntur, & ſunt vel non ſunt: alioqui ſi infinito eſſent, & finito nõ eſſent, ſiue aliquando non eſſent, ſimul eſſent & non eſſent. cum infinitum omnia complectatur. At qui mundum genitum, & immortalem, ac ſimpliciter infinitum faciunt, dicunt eum aliquando non fuiſſe, nimirum antequam eſſet conditus, & tamen ſemper eſſe, quia id quod ſimpliciter infinitum eſt, ſemper eſt. Hæc ratio Ariſtotelis ſolũ probat, ea, quæ per generationem phyſicam incipiũt, ſuaptè natura eſſe corruptibilia; ideoq́; niſi ab aliqua ſuperiore cauſa conſeruentur, diſſolutum iri: itemq́; ea, quæ corruptioni ſunt obnoxia, ſi per generationem producta ſunt, cœpiſse in tempore, nec fuiſse tẽpore infinito. Quamuis enim, ut 8. Phyſ. lib. ſtatuimus, non ſit improbabile, rerũ generationes collectiue ſumptas ab æterno eſse potuiſse: ſingulæ tamen nõ niſi definito tẽpore eſse potuerunt, cum ſemper cauſa naturalis cuiuslibet generationis ſubſtãtialis præcedat tempore rem genitam. Quòd ſi Ariſtoteles velit, nihil corruptibile potuiſse per creationẽm ab æterno eſse, aut nihil, quod tempore gignatur, poſse a Deo ęternũ conſeruari: nihil eius rationes efficiunt, cum diuina potentia nullis limitibus circumſcribatur: quæ animaduerſio in ijs quæ ſequuntur præ oculis habenda erit.

Impugnat ſententiam Platonis.

Quæ rõne probabile ſit potuiſse generationes eſse ab æterno.

i Præterea cur magis] Alia ratione prædictam poſitionem euertit. Si, inquit, ponamus aliquid ingenitum ſemper fuiſse, & poſtea corrumpi in aliquo inſtanti, nulla poteſt ratio aſſignari, cur in vno potius, quam in alio inſtanti corrumpatur: ſimiliter ſi aliquid genitum ſit, quod tempore infinito non erat, & poſtea tempore finito ſit, nulla afferri poteſt ratio, cur in vno potius quàm in alio inſtanti generetur. Repugnat ergo, aliquid genitum immortale eſse.

K Præterea ſi actum] idem perſequitur hunc in modũ: In eo quòd incipit eſse, cũ antea non fuerit, vel non eſse poſtquam fuit, potentia antecedit actum: ergo ſi aliquid modo non eſt, quòd ſemper fuit, ſemper habuit potentiam ut non eſset: vnde enim illi hæc potentia ad non exiſtendum denuò adueniret poſt infinitũ tempus? Similiter ſi quid genitum ſit, quod tempore infinito non exiſterit, vtique toto illo tempore potuit eſse. Quare dum non erat, habebat potentiam ad exiſtendum, & non ad exiſtendum, ita ut exiſtentia & exiſtentiæ priuatio poſset ei ſimul eodem tempore ineſse: cum non ſit maior ratio, cur in infinita duratione potius eſse, quàm non eſse competat ei, quod prædictam potentiam habere dicitur.

In quibus rebus potẽtia actũ præeat.

l Patet autem &] Eadem ratione concludit, non poſse aliquid eſse corruptibile, qn corrumpatur. Quòd ſi quis dicat, etſi omne genitum ſit corruptibile ſecundum ſuam naturam, poſse tamen accidere ut numquam corrumpatur, eo quòd alicuius externæ cauſæ beneficio conſeruetur: quomodo Plato poſuit mundum ingenio ſuo diſsolubilem, ſed Dei voluntate perpetuum: hoc enim refellit Ariſtoteles: quia ſequeretur dari aliquid, quod poſſit ſemper eſse & non ſemper eſse, ut ex dictis patet. Quæ tamen impugnatio nulla eſt: nihil enim repugnat, rem ſuæ naturæ relictam non poſse ſemper eſse, & tamen a Deo perpetuo conſeruari.

Nõ poſse dari aliquid diſſolubile quin intereat.

m Poſsumus autem] Probat rurſus, nullum genitum poſse eſse incorruptibile, & æternum. Nam aliquod genitum eſse incorruptibile, nõ poteſt eſse fortuna, aut caſu, ſed vi naturæ, quæ eſt eorum quæ ſemper aut frequẽter fiũt. Hæc verò natura eſt materię: atqui materia ſemper eadem manet; ergo ſemper erit potẽtia ad eſse & nõ eſse,

proinde-

proindeq́ue ſi aliquod genitum ſit incorruptibile, poterit eſſe & non eſſe: quod per infinitum tempus exiſtenti neutiquam poteſt conuenire, vt iam ſuperius declaratū fuit. Quæ etiam ratio de generatione phyſica eſt intelligenda.

n At verò] Confutat quod afferre quis poſſet, nimirum, incorruptibile genitum habere potentiam vt non ſit, non quidem reſpectu temporis futuri, ſed præteriti: ſicuti ingenitum corruptibile è contrario poteſt non eſſe, comparatione futuri. Hæc ait Ariſtoteles minime cohærere, quia licet reſpectu futuri ſit potentia; comparatione tamen præteriti nulla eſt.

Nullā eſſe potentiā ad præteritum. Nota hoc loco ſententiam Ariſtotelis, dicentis nullā dari potentiā ad præteritum: quod repetit lib. 6. Eth. c. 2. ex Agathone, idemq́; aſſerit D. Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum, c. 5. & D. Anſelmus in libro, [Cur Deus homo:] tueturq́ue D. Thomas 1. p. q. 25. art. 4. Alenſis 1. p. q. 21. mem. 4. Richardus in 1. d. 42. q. 5. Capreolus ibi. q. 1. ad arg. contra 7. concl. Ferrarienſis 2. contra gent. c. 25. communi aliorum Theologorum aſſenſu, paucis exceptis: vt Gilberto Porretano in Boetium de Trinit. Altiſiodorenſi in ſua ſum. lib. 1. c. 6. Gregorio in 1. d. 42. q. 1. art. 2. & alijs. Eſt autem noſtræ aſſertionis fundamentum, quia ſi ad præteritum potentia daretur, poſſet Deus facere, vt quod fuit non fuerit: quod repugnat. Rectè enim ſequitur: præterijt, ergo fuit: non præterijt, igitur non fuit: ergo fuit & non fuit.

QVAESTIO I.

Vtrum Mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRoximo ſuperiori capite aſſeruit Ariſtoteles Mundum neque ortum habuiſſe, neque finem habiturū. Cuius aſſertionis prior pars*, quamquam ſi de ortu & generatione phyſica intelligatur, veritati conſonat; tamen ſi de omnimoda productione ſermo ſit, repugnat * Catholicæ veritati, quæ docet mundum initio temporis a Deo fuiſſe procreatum: qua de re in 8. phyſ. Auſc. lib. fusè latèq́; egimus. Quod autem ſpectat ad poſteriorem aſſertionis partem, diſquirendum in præſentia occurrit, num Mundus naturæ ſuæ relictus, eo tantùm concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in omnem æternitatem manere poſſit, debeatq́ue, an non?

* Multis locis ſacræ pag. itemq́; c. Firmiter, de ſumm. Trinit. & fide cath.

1. argum. In partem quæ negat hæc ſe offerunt argumenta: Res creatæ, vt ab ſe eſſe non A habent, ita ex ſe tendunt in non eſſe: ergo niſi influxu aliquo maiori, quàm communi & ordinario, ſeruentur, decident tandem in nihilum; præſertim cùm finis principio reſpondeat, & a principio nihil præter Deum extiterit.

Item: Id quod eſt gratia finis alicuius, adepto fine neceſſarium non eſt: vt patet in naui, quæ quia ad traiiciendum mare comparatur, mari traiecto, ſi amplius vſui futura non ſit, ſuperuacanea erit. Atqui B mundus corporeus fuit a Deo conditus, vt per eum homo iuuaretur ad vltimum finem aſſequendum. Igitur cum in diuinis operibus nihil ſuperfluum ſit, perducto poſt diem iudicii homine ad finem vltimum, nihil corporeæ naturæ præter hominem remanebit. 2. argum.

Deinde: Id quod ex contrariis conſtat, neceſſariò diſſoluitur & interit: atqui ſublunaris mundus conſtat ex contrariis, nempe calido & frigido, ſicco & humido, aliiſque C eiuſmodi qualitatibus inter ſe pugnantibus: diſſoluetur igitur aliquando. 3. argum.

Præterea: obſeruatum eſt, minorem indies fieri hominum ſtaturam, raroſque parentibus proceriores euadere, ad quod alluſit Poeta illo carmine: 4. argum.

Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. 1. Georg.

Igitur cum ſpecies humana non poſſit in quantumuis parua quantitate, aut conſeruari, aut gigni; deueniendum erit ad Lege D. Aug. 15. de ci. c. 9.

tempus,

D. Cypr. aduerſus Demetr. Plin. 7. na tur. hiſt. c. 16.

5. arg.

* c. 2. q. 7. artic. 5.

A tempus in quo nulla ſit hominum propagatio, totaque humana ſpecies funditus intereat. Quo fit, vt ſaltem hæc præſtantiſſima pars Mundi corporei perpetua eſſe non poſſit.

Poſtremo: Generationes, & corruptiones non potuerũt eſſe æternæ verſus partem anteriorem, vti decernit probabilior ſententia: quam in * 8. Phyſ. libro expoſuimus: igitur neque verſus poſteriorem partem æternæ eſſe potuerunt, cum vtrobique eadem incõmoda, & abſurda exiſtere videantur. Quare dicendum non erit, poſſe mundum perpetuo durare, niſi peculiari Dei influxu conſeruetur.

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

Locus Ariſtotelis in eos, qui mundum interitu-rum aſſerebant.

TRia potiſſimum fuerunt in hac quæſtione Philoſophantium dogmata. Quidam mundum ſempiternum, & ortus atque interitus expertem pronunciarunt: cuius dogmatis præcipuus aſſertor & defenſor extitit Ariſtoteles, quẽ ferunt cauillatum aliquãdo: timuiſſe olim ſe, ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut vetuſtate, aut architecti incuria contracto vitio rueret: ſed iam maiorem ſibi metum impendere ab ijs, qui conentur verbis mundum deſtruere. Alij mundum, & ortum, & corruptioni obnoxium fecere. Alij vtramque ſententiam diuidentes, & ortum cum poſterioribus, & incorruptibilem cum poſterioribus arbitrati ſunt.

Vt autem, quid propoſitæ a nobis quæſtioni reſpondendũ ſit, pateat, aduertendum eſt, poſſe nos quærere, aut quid reuera ſit futurum, aut quidnam eſſe poſſit: hoc eſt, num vel mundus generali Dei concurſu in perpetuum ſit duraturus; vel vtrum ſic durare poſſit, eſto re ipſa duraturus non ſit. Deinde, poſſe nos loqui, aut de mundo ſecundum præſentem ſtatum generationum, & corruptionum, in quo nunc eſt; aut ſecundum huc aliumve ſtatum, quem ſortiri aliquando debeat.

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

1. aſſert. Lege Marſil. 2. d generat. q. 19. Saxoniã eod. li. q. 14. Iand. de cœl. q. 3 5. Cõcil. diſſer. 9.

His poſitis ſit prima aſſertio: Poſſet mundus ſibi relictus, ſub eo ſtatu quem modo habet, ſolo communi, & ordinario concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in perpetuum durare. Hæc aſſertio, quæ noſtrorum Philoſophorum communis eſt, ex eo oſtẽditur: quia imprimus corpora cœleſtia, cũm ſuapte natura ſint corruptionis expertia, vt ad tertium huius libri caput oſtẽdimus, immortalia ſunt. B Quin verò & ipſorum motus, cum ab intelligentijs, quæ laſſari non poſſunt, adminiſtretur, perennis ac perpetuus eſſe poteſt. Quod autem ad corpora ſublunaria ſpectat, conſtant illa, vt planum eſt, ex materia & forma. Materia vero nulla vt naturæ interimi valet: quia vt tãtummodò per creationem a Deo eſſe accipit; ita non aliter deſtrui poteſt, quam ſubtrahente Deo concurſum, quo ei eiuſmodi eſſe confert. At formæ ita ſe habent, vt nulla earũ intercidat materiamve relinquat, quin alia eius locum ſubeat. C Tum, quia alioqui maneret materia prima abſque omni ſubſtantiali forma: tum, quia agens naturale non intendit per ſe in interitum rei, vtpote naturæ malum, ſed generationem. Quapropter ſemper vnius corruptio eſt alterius generatio. Vnde etiam fit, vt, licet prædicta corpora ſingulatim ſumpta intereãt; alia ex toto, nempe miſta; alia ex parte, videlicet elementa: ſemper tamen ſpecie D aut genere eadem permaneant, poſſintque hoc modo in perpetuum durare.

Egimus de hac re 1. lib. Phyſic. c. 7. q. 1. art. 2.

Naturale agens nõ fertur p ſe in interitũ rei.

Diximus elementa ex parte interire: quia ex toto non occidunt, vti videmus, nec vllis naturæ viribus poteſt aliquod eorum in alia, aut alia in vnum ita præualere, vt quaternarius numerus elementorum in mundo deficiat. Id quod oſtendi poteſt, tum experientia antecedentium ſeculorum, quibus quatuor elementa ſemper durarũt: tum quia incommoda, quæ elementa a ſe mutuo accipiunt, aliunde reſarciunt & compenſant; E vt * lib. 4. Phyſ. ex Platone in Timæo, & Philone in libro de Mundi incorruptib. docuimus: tum quia ad prouidentiam diuinam pertinebat, neque ſideribus, neque alijs cauſis Phyſicis tantam permittere facultatem, vt aliquod ex elementis perpetuò aboleret, atq; ita Vniuerſi ordinem

* c. 5. q. 3. art. 3.

G

nem turbare, & eius perfectionem ornatumque tam inſigni detrimento imminuere poſſent. Quare & illa mundi deflagratio, quæ paulo ante vniuerſale iudicium futura eſt, non ad aliquam naturæ vim, ſed ad diuinam potentiam referri debet: vt docet D. Thomas in 4. diſt. 47. q. 2. artic. 1.

2. aſſert. Sit ſecunda aſſertio: *Mundus re ipſa perpetuò duraturus eſt, non tamen in eo ſtatu quem nunc obtinet.* Vtraque huiuſce aſſertionis pars conſtat diuinarum literarum teſtimonijs. Prior illo Eccleſiaſtæ 3. [Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in perpetuum.] Poſterior illo Eſaiæ 66. [Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam.] Itemque illo Apocalyp. 21. [Vidi cœlum nouum, & terram nouam.]

De hac re Doct. in 4. ſent. diſt. 48. item D. Tho. 4. cōtragēt. cap. 97.

Porrò hæc rerum innouatio ab vniuerſalis iudicij die futura erit: inde vero cœleſtes globi quieſcent Dei voluntate, ceſſantibusq; eos mouere intelligentijs. Vnde Apocalyp. 10. cap. dicitur Angelus iuraſſe per viuentem in ſæcula ſæculorum, quia tempus non erit amplius: nimirum poſtquam vnus Angelus tuba cecinerit, qua inſonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt legitur 1. Corinth. 15. Si antè tempus non ſit, nec motus erit. Itaque cœleſtium corporum conuerſio in poſterum omnino ceſſabit. Nec mirum: nam cum hic motus præcipue fit ob humanam generationem; conueniens eſt, vt poſteaquā certus & a Deo præfinitus hominum numerus expletus fuerit, terminetur. Ob eandem quoque rationem bruta animātia, & planetæ, cæteraque miſta, quæ ad animalem hominis vitam ſuſtentandam, aut iuuandam procreata ſunt, deſinent eſſe; vtique communi ignis incendio abſumpta.

Præterea, ſicuti beatorum corpora mirifico ſplēdore & pulchritudine, ex dote claritatis, perfundetur: ita corpora cœleſtia ampliori luce decorabuntur: iuxta illud Eſaiæ 30. [Erit lux Lunæ ſicut Solis lux, & lux Solis erit ſeptempliciter.] Rurſus vero, homines poſt ſuam maximam perfectionem beatitudinemq; adeptam,

Elemētorum perfectio.

in illo fœliciſſimo ſtatu erunt tanquā Angeli: ita corpora elementorum quaſi cœleſtia reddētur, neque ſolum ab interitu, &

A alterationum viciſſitudine perpetuā obtinebunt immunitatem; ſed eximia luce, pro cuiuſque dignitate, veſtientur. Atq; hic rerum ſtatus ſupra mortalis naturæ conditionem in perpetuum manebit.

Quorundā ſententia de duratione, & termino motus cœleſtis.

Aduerte hic, nōnullos quorum meminit D. Thomas in 4. diſt. 48. q. 2 ar. 2. exiſtimaſſe, quieturum cœlum in eo ſitu, in quo a Deo creatum fuit: quia minimè videatur conuenire, vt tot corporum inſignes motus, antequam ſemel ad metam B perueniant, abrumpantur. Verum hæc ſententia refellitur a D. Thoma loco cit. Primùm, quia cum aliqua cœli reuolutio, nempe nonæ ſphæræ, ſecundum proprium curſum ab Occaſu in Ortū ſupra polos Zodiaci, non niſi annis ferè 49000. abſoluēda ſit; ſequeretur tamdiu debere mundum in hoc ſtatu durare, quod probabile nō videtur. Deinde, quia, cum ab Aſtrologis poſſit ꝓbabiliter colligi, quo ſitu corpora cœleſtia, & ſtellæ ſint a Deo C conditæ, inito annorum numero, qui a mundi exordio computātur; poſſet quoque deprehendi numerus annorum, quo ad eundem ſitum redire debeant: cum tamen tempus conſummationis mundi ignotum ſit.

Solutio rationis pro ſuperiori ſententia. *c. 1. q. 1.

Neque ratio in aduerſam partē adducta vim habet: ſiquidem huiuſmodi concurſionum abſolutio non requiritur ad perfectionem vniuerſi, quod abſque illa perfectum eſt: vt conſtat ex ijs, quæ* initio D huius operis diſputata ſunt; nec propterea ij motus erunt fruſtra, cum ante eam periodum orbes cœleſtes ſuo munere perfungi, & finem quem motu intendunt adipiſci queant.

ARTICVLVS III.

E *Quo pacto diſſoluenda ſint primi articuli argumenta.*

Sol. ar. 1.

NVnc argumētis initio propoſitis occurramus. Ad primum reſpondendū eſt: creaturas dici ex ſe tendere in nihilum, quia nequaquam ſibimet ſufficiūt vt ſint, ſed egent concurſu Dei ſuſtentātis; quo ſi vel momento deſtituantur, in nihi-

nihilum recident. Itaque negandum eſt, vt mundus perpetuò duret egere influxu maiori, quàm ſit is quo nunc à Deo conſeruatur. Neque verè oportet finẽ quoad hoc, principio reſpondere, vt ſicuti a principio nihil exſtabat præter Deum; ita poſtea nihil præter Deum maneat. Quin potius, ſicuti conueniens fuit creari à Deo mundum, vt diuina bonitas, potentia, & ſapientia, in rebus creatis eluceret; ita conuenit, illum ob eandem cauſam pepetuò durare.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: Non ob id tãtum fuiſſe a Deo conditum Vniuerſum, vt homo per ipſum ad finem vltimum aſſequendum iuuaretur: ſed vt in eo diuinæ perfectiones, quoad fieri poſſet, adumbratæ apparerent; & vt creaturæ intellectuali præberetur occaſio, effectorum omnium & principem Deum collaudandi. Quæ ratio, etiam homine finem vltimum adepto, integra relinquitur.

Sol. 3. ar. Ad tertium: Quodlibet ſingulare miſtum, quod ex contrariorum permiſtione conſtat, neceſſario diſſolui, & interitum ſubire: non eodem tamen pacto ſeſe habere mundum. Quia licet globus ſublunaris compoſitus ſit ex elementis, quæ contrariarum qualitatum diſſidio inter ſe pugnant: nihilominus ſemper quatuor elemẽta, ob eas cauſas quas expoſuimus, ſalua manent.

Sol. 4. ar. Ad quartum: Etſi magna ex parte, vt aliarum rerum, ita hominum decrementa ſint, nonnullos parentibus procreatos euadere: ſicque non in omnibus degenerare ſtaturam, ſed in quibuſdam imminui, in alijs augeri; & illorum diſpendia in his quoquo modo reſarciri. Quæ compenſatio ſat erat, vt hominum genus propagari in æternum poſſet: accedente præſertim naturæ ipſius prouidentia, ad quam pertinet, anteuertere, & amiſſionem totius ſpeciei minitentur: quale eſset corporum decrementum infra quantitatem, in qua ſpecies humana poſſet conſiſtere.

Sol. 5. ar. Ad vltimum conceſſo antecedente neganda eſt conſecutio. Non enim par eſt ratio in ſempiternitate generationum, & corruptionum verſus anteriorem partem, & in eadem verſus partem poſteriorem. Namque, vt loco illo 8. lib. Phyſic. diſputabamus, ſi generationem antecedat alteratio, diſpoſitioque materiæ ad introducendam formam; ſequeretur, ante æternum aliquid fuiſſe, uidelicet diſpoſitionem materiæ ante introductionem formæ. Quod tamen abſurdum, vt attendenti planum erit, nequaquam exiſtet, perſeuerantibus in æternum tẽpus generationibus, quæ initio temporis cœperunt.

Primi Libri de Cœlo, Finis.

accidens, quin intenſius producere: vt a nobis * 3.Phyſ.auſc.lib. probatum fuit: ita potentia, qua materia & ſubiectum Deo producenti infundētique obedit, nullis ad id recipiendum limitibus circumſcribitur.

* c.8.q.3. art.2.

Obiectio. Obijciat tamen aliquis contra ſuperiorem aſſertionem: Subiectum recipit accidentia per ſuammet ſubſtantiam: igitur ſi ſubiectum nequit recipere naturaliter aliquod accidens, niſi ſub tanta intenſione, vtique nō poterit idem ſub maiori recipere, niſi mutata ſubſtantia & natura: quæ cum mutari non poſſit, nequaquam videbitur admittendum id, quod de obedientiali potentia paulò ante aſſeruimus.

Reſponſ. Occurrendum tamē, ſubiectum recipere quidem accidentia per ſuā ſubſtantiam, ſed tamen ut ſtat ſub quodammodo, per quem exercet cauſalitatē erga formam, ut in * Phyſicis expoſuimus. Qui modus integra rei eſſentia perſeuerat: quia ſolam accidentariam mutationem inuehit. Igitur cum Deus efficit, ut ſubiectum vltra ſuam naturalem potentiam aliquod accidens recipiat, ampliat capacitatem ſubiecti ſecundū illum modum quem diximus, non mutata rei eſſentia: quemadmodum nec mutatur aquæ natura, cum ex parte fit totum, vel ex toto pars: licet in priori euētu acquirat modum quendam ſubſtantialem, in quo ſuppoſiti ratio conſiſtit, in poſteriori eundem modum amittat, quia deſinit eſſe ſuppoſitum, cum antea eſſet.

* li.2.c.7. q.8.

Aſſert. 3. Sit tertia aſſertio: Si materia cōſideretur per ſe abſque reſpectu formæ, & tñ in ordine ad agens naturale, habet eius potentia ex parte effectus, quoad intenſionem, terminum magnitudinis intrinſecum: paruitatis autem termino caret. Hæc ſuadetur quoad priorem partem:

A quia potentia paſſiua ita ſumpta tantum poteſt recipere, quantum ędere valet potentia actiua naturalis: at effectus, quem edere valet potentia actiua naturalis, terminatur intrinſece verſus maximū, quoad intenſionem effectus, ut ex ijs, quę ſuperius dicta ſunt, planum eſt. Deinde poſterior pars aſſertionis oſtenditur: quia nulla datur intenſio formæ tam exigua, quin potentia minorem ędere queat: vt conſtat ex lege actionis vniformiter diſ- B formis, qua intenſio qualitatis paulatim minuitur vſque ad non gradum.

De actione vniformiter difformi egimus in Phyſ.li.6 c.2.q.1.

Aſſert. 4. Sit quarta aſſertio: Potentia paſſiua naturalis, conſiderata non ſolum vt reſpicit potentiam actiuam, ſed etiam quatenus manet ſub certa aliqua forma, qua informatur, habet ex parte effectus quoad intenſionem terminum magnitudinis modo internum, modo externum. Huius aſſertionis prior pars ex eo concluditur: quia aqua tepida v.g. poteſt ab aqua ſumme C frigida recipere ſummū frigus, cum ſub eo optime conſeruetur, at ſummum frigus ſecundum cōmunem naturæ curſum, interno limite, vtpote certo graduum numero, terminatur. Poſterior pars inde liquet: quia cum forma nō poteſt conſeruari in materia cum qualitate certi alicuius gradus, & infra illum gradum poteſt, nequit materia retenta tali forma eiuſmodi qualitatem in prædicto gradu ſuſtinere, & tamen infra illum poteſt.

D Proximum erat, ut de terminis potentiæ paſſiuæ, quoad extenſionem effectus, quoad reſiſtentiam, & quoad diſtantiam ſpatij ageremus: verum quid de his pronunciandum ſit, ex ijs, quæ de potentijs actiuis tradita ſunt, planum eſt.

CAPVT XII.

Tex.118. *His autē determinatis, dicenda ſunt ea quæ deinceps ſequūtur, Si igitur aliqua ſint, quæ eſſe, et non eſſe poſſunt, quoddā tempus maximū & eſſendi & non eſſendi definitum eſſe neceſſe eſt. Atque dico rem eſſe poſſe & non eſſe poſſe in vnoquoque prędicamento; ut hominem album, aut tricubitum, aut aliquid aliud talium. Nam ſi non erit definitum quidquam, ſed ſemper propo-*

ſito

ſito maius, & quo non eſt minus; idem erit profectò poſſibile, eſſe tempore infi-
nito & non eſſe alio tempore infinito: at hoc eſſe nequit: b Principium autem Tex.119.
hinc ſumatur: Impoſſibile enim & falſum non idem ſignificant: eſt autem im-
poſſibile & poſſibile, & falſum ac verum, ex ſuppoſitione. Veluti triangulum
impoſſibile eſt ſuos tres angulos duobus rectis æquales habere; ſi hæc ſint, &
diameter commenſurabilis eſt: ſunt autem ſimpliciter, & poſſibilia & impoſ-
ſibilia, & vera & falſa. Non eſt igitur idem, falſum aliquid eſſe ſimpliciter,
& ſimpliciter impoſſibile. Te namque dicere ſtare, falſum eſt quidem, ſed non
impoſſibile: ſimiliter & eum, qui citharam quidem pulſat, non autem cantat,
cantare dicere falſum eſt, ſed non impoſſibile eſt; ſimul autem ſtare atque ſe-
dere, & diametrum commenſurabilem eſſe, non ſolum eſt falſum, ſed etiam im-
poſſibile. c Non igitur idem eſt ſupponere falſum ac impoſſibile: impoſſibile
autem ex impoſſibili accidit. Sedendi itaque quippiam ſtandiq́; ſimul poten-
tiam habet; quia quando habet illam, & alteram habet: at non vt ſimul ſtet
atque ſedeat, ſed in alio tempore. d Si verò quippiam plurium potentiam ha- Tex.120.
beat tempore infinito, non eſt hoc in alio atque alio tempore, ſed ſimul. Quare
ſi quippiam quod eſt tempore infinito eſt corruptibile, illud ut non ſit potentiā
habet. Si igitur eſt tempore infinito ſit id quod poteſt, ſimul ergo erit atque non
erit actu: falſum igitur accidit, quia falſum ſuppoſitum eſt: ſed ſi impoſſibile
non eſſet, non id vtique quod accidit etiam impoſſibile eſſet. e Omne ergo
quod ſemper eſt, incorruptibile ſimpliciter eſt: ſimiliter & ingenitum eſt: nam
ſi generabile eſt, erit poſſibile aliquo in tempore non eſſe. Corruptibile enim id Tex.121.
eſt, quod prius quidem erat, nunc verò non eſt: aut quod nunc quidem eſt, po-
teſt autem aliquando poſterius non eſſe. Generabile verò id, quod prius non
eſſe poteſt; at non eſt tempus, aut infinitum, aut finitum, quo id quod ſemper
eſt non eſſe poteſt. Etenim finito tempore eſſe poteſt: quippe cum eſſe & tem-
pore infinito poſſit. Non ergo contingit, idem ac vnum & ſemper eſſe, & ſem-
per non eſſe poſſe: at neque non ſemper eſſe, quod patet eſſe negationem. Im-
poſſibile eſt ergo, & ſemper quippiam eſſe, & corruptibile eſſe: pari modo nec
generabile. Nam ſi duo ſint termini, poſteriorq́; ſine priore ineſſe poſſit; ſi ille
competere non poteſt, & poſterior etiam competere nequit. Quare ſi id quod
eſt ſemper, non eſſe aliquando non poteſt, impoſſibile eſt & generabile eſſe.
Cum autem negatio quidem eius quod ſemper eſſe poteſt, ſit id, quod non ſem- Tex.122.
per eſſe poteſt: contrariū autem id, quod non eſſe poteſt, & negatio eſt id quod
non ſemper non eſſe poteſt: negationes amborum eidem competere neceſſe eſt,
& eſſe medium eius quod ſemper non eſt, id quod eſſe & non eſſe poteſt. Vtriuſ-
que namque negatio quandoque competet, ſi non ſemper ſit. Quare ſi id, quod
non ſemper non eſt, erit quandoque, atque non erit: & id, quod non ſemper eſſe
poteſt, ſed quandoque eſt, ut & non ſit, erit ſanè atque non erit: Idem ergo poſ-
ſibile erit eſſe atque non eſſe: & hoc eſt medium vtrorumque. Ratio autem Tex.123.
vniuerſalis hæc eſt. Nam A & B nulli eidem ineſſe poſſint; A verò aut C,
& B, aut D, cuilibet inſint. Cui igitur neque A neque B ineſt, ei C B cuilibet

*inſint neceſſe eſt. Sit autem id, quod inter A, & B medium eſt, E: id enim,
quod neutrum contrariorum eſt, eorum medium eſſe conſtat. Ambo igitur, C in-
quam & D, huic inſint neceße eſt. Nam aut A, aut C cuilibet ineſt: quare &
Tex.124. ipſi E. Cum igitur A impoſſibile ſit eſſe, inerit ipſum C. Eadem eſt & in ipſo
D ratio. Neque igitur id quod ſemper eſt, neque id quod ſemper non eſt, gene-
rabile aut corruptibile eſt. Patet autem & ſi generabile aut corruptibile ſit,
non perpetuum eße: ſimul enim poterit ſemper eße, & non ſemper eſſe. Hoc
autem prius demonſtratum eſt impoſſibile eſſe.
Tex.125. f Si igitur ingenerabilis quippiam eſt, atque eſt ens, id ne ſempiternum eſſe
neceſſe eſt? & pari modo ſi incorruptibile eſt? Dico autem ingenerabile & in-
corruptibile, ea quę propriè dicuntur. Ingenerabile quidē id, quod nunc eſt; &
prius non erat, verū dicere haud eſſe: incorruptibile verò, quod nūc eſt, & poſte
rius verū non erit dicere haud eße. An ſi hæc mutuo ſe ſequūtur, atq; ingene-
rabile eſt incorruptibile, & incorruptibile, ingenerabile, ipſum etiā perpetuum
vtrumq; ſequatur neceſſe eſt? & ſi eſt quippiā ingenerabile, et ſi eſt quippiā in
Tex.126. corruptibile. ſit continuo ſempiternū neceſſe eſt? g Hoc ita eſſe, et ex definitio-
ne ipſorū patet. Etenim ſi corruptibile eſt, generabile eße neceſſe eſt: aut enim
ingenerabile, aut generabile eſt. At ſi ingenerabile eſt, incorruptibile eſſe ſup-
ponitur: & ſi generabile eſt, corruptibile eße neceſſe eſt. Aut enim corruptibi-
le, aut incorruptibile eſt: at ſi incorruptibile eſt, ingenerabile eſſe ſanè ſuppone-
Tex.127. batur. Sin verò mutuò ſe non ſequuntur incorruptibile atque ingenerabile, non
neceſſe eſt, aut ipſum ingenerabile, aut incorruptibile, perpetuum eſſe. Sequi
autem hęc ſeſe mutuò neceßario, ex his emergere poteſt: ingenerabile enim &
corruptibile mutuo ſe ſequuntur. Manifeſtum eſt autem & hoc ex antea di-
ctis: eſt enim id medium inter id quod ſemper eſt, & id quod ſemper non eſt,
quod neutrum ſequitur: hoc autem eſt generabile ipſum ac corruptibile; vtrun-
que enim definito tempore quodam & eſſe, & non eße poteſt. Si igitur quip-
Tex.128. piam aut generabile aut corruptibile ſit, id medium eſſe neceſſe eſt: ſit enim
id quidem quod ſemper eſt A, id autem quod ſemper non eſt B, C vero ſit gene
rabile, & D ſit corruptibile. C igitur inter A & B medium eſſe neceſſe eſt: il-
lorum enim ad neutrum vltimum tempus eſt, in quo A ipſum non erat, aut B
ipſum erat. Generabile autem aut actu, aut potentia neceſſe eſt eße: ipſi vero
A B neutro modo. Tempore igitur quodam A definito, C ipſum & erit, et rur
ſus non erit. Similiter eſt dicendum, & de ipſo corruptibili D. Generabile er-
go corruptibileve vtrumque eſt. Generabile ergo corruptibileve mutuo ſequun
tur. Sit itaque ingenerabile E, generabile F, incorruptibile G, & corruptibile
Tex.129. H. Eſt igitur demonſtratum, F atque H ſeſe mutuo ſequi. Quando autem ſic
aliqua, ut hęc iacent, velut F quidem & H ſeſe mutuo ſequuntur: E vero &
F nulli eidem competunt. ſed alterum omni competit, et ſimili modo ipſa G at-
que H: tunc et E & G mutuo ſe ſequantur neceſſe eſt. E namque ipſum G non
ſequatur, ergo F ipſum ſequetur: quippe cum cuilibet ipſum E aut F competat,
At H etiam id ſequetur, quod ſequitur ipſum F, ergo H ſequitur G ipſum. At
impoſ-*

impoſſibile eſse ſupponebatur. Eadem ratione & G ſequi ipſum E demonſtra-
bitur. At ſic ſe habet ingenerabile E ad generabile F, de incorruptibile G ad
corruptibile H. h Dicere autem, nihil prohibere generatum quippiam incor- Tex.130.
ruptibile eſſe, & ingenerabile quippiam corruptum eſse, ſemel illo generato,
hoc corrupto, tollere eſt aliquid eorum quæ data ſunt. Aut enim infinito, aut
quodam definito tempore, omnia aut agere aut pati, aut eſſe aut nõ eſſe poſsunt:
& infinito propterea, quod tempus infinitum aliquo modo eſt definitũ, quo nõ
eſt maius. Id verò quod aliqua ex parte eſt infinitum, neque infinitum eſt; nec
etiam definitum. i Præterea cur magis hoc in ſigno corruptum eſt id, quod
antea ſemper erat, aut generatum eſt id, quod prius non erat tempore infinito? Tex.131.
Nam ſi non magis in hoc, quàm in alio, & ipſa ſigna ſunt infinita, erat quip-
piam, ut patet, generabile & corruptibile tempore infinito: ergo non eſſe tem-
pore infinito poteſt. Simul enim ut non ſit & ſit, potentiam ſane habebit: ip-
ſum quidem prius, ſi corruptibile eſt; ipſum autem poſterius, ſi generabile eſt.
Quare ſi poſuerimus eſſe quę poſſunt, oppoſita ſimul erunt. Atque hoc inſu- Tex.132.
per in omni ſigno ſimiliter erit. Quare, vt non ſit, & ſit tempore infinito, po-
tentiam ſanè habebit. At demonſtratum eſt, hoc impoſſibile eſſe. K Pręte-
rea ſi actum potentia antecedit, vniuerſo tempore erit: & quod ingenerabile
erat, atque non ens tempore infinito, fieri autem potens: ſimul igitur non erat,
& ut ſit potentiam habebat, & ut tunc ſit, & poſtea tempore infinito.

l Patet autem & alio modo, impoſſibile eſſe quippiam corruptibile, non Tex.133.
aliquando corrumpi: ſemper enim ſimul & corruptile, & incorruptibile erit
actu. Quare ſimul erit poſſibile, & ſemper eſse, & non ſemper eſſe: corrupti-
bile ergo aliquando corrumpitur: & ſi generabile eſt, ortum eſt; poſſibile e-
nim eſt ortum eſſe, & non ſemper eſſe.

m Poſsumus autem & hoc contemplari modo, impoſſibile eſſe, aut ſi or- Tex.134.
tum aliquando quippiam eſt incorruptibile eſſe; aut ſi ingenerabile eſt, & an-
tea ſemper erat, corruptionem ſubire. Nihil enim caſu, aut incorruptibile,
aut ingenerabile eſſe poteſt. Quod enim caſu eſt, atque fortuna, eſt præter, id, Tex.135.
quod ſemper, aut plerumque, aut eſt, aut fit. Quod verò infinito tempore aut
ſimpliciter, aut ab aliquo tempore eſt, id aut ſemper, aut plerumque eſt ens.
Talia igitur interdum eſse; interdum non eſſe natura, neceſſe eſt. Talium Tex.136.
autem eadem potentia eſt contradictionis, & ut ſint, & non ſint cauſa, ma-
teries eſt. Quare oppoſita ſimul eſse actu, neceſſe eſt. n At verò neque ve-
rum eſt dicere, nunc tranſacto in anno eſſe. Impoſſibile eſt ergo, ſi aliquando nõ Tex.137.
eſt, poſterius perpetuum eſſe. Habet enim poſterius & potentiam nõ eſſendi.
Verum non ut tunc non ſit, quando eſt (eſt enim ens actu) ſed in anno præte-
rito temporeque tranſacto. Sit igitur id actu, cuius potentiam habet. Verum Tex.138.
igitur erit, ſi tranſacto in anno non eſſe dicatur. At impoſſibile eſt: nulla nam-
que potentia eſt reſpectu ipſius fuiſſe, ſed eſse, vel fore. Similiter & ſi prius
ſempiternum erat; & poſterius non eſt: habebit enim potentiam eius, quod
actu non eſt. Quare ſi poſuerimus id quod poteſt, verè dicetur nunc hoc eſ- Tex.139.
ſe

ſe tranſacto in anno, temporeque omnino exacto. Naturaliter etiam & non vniuerſaliter ſi conſideremus, impoſſibile ſanè videbitur, aut corrumpi poſterius quod perpetuum prius erat; aut poſterius ſempiternum eſſe quod prius non erat. Corruptibilia enim, & generabilia, & alterabilia ſunt vniuerſa: alterantur autem contrarijs, & ex quibus conſtant ea quæ ſunt natura, ab ijs ipſis & corrumpuntur.

Tex. 140.

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

Quæ poſſunt eſſe, & nõ eſſe, habere definitũ tẽpus ad exiſtendum.

HIſce a determinatis] Accedit ad explicandam propoſitam quæſtionem, de mundi ortu, & interitu. Ac primum, quia ſuperiori capite potentiam definiuit maximo quod poteſt, & in rebus quædam poſſunt eſſe & nõ eſſe: docet, quæ eiuſmodi ſunt (hæc verò in omnibus prædicamentis reperiri inquit) neceſſariò vendicare definitum tempus ad exiſtendum. Alioqui ſi quolibet tempore ſumpto poſſent in maiori eſſe, vel non eſſe abſque vllo termino; poſſet eadem res tempore infinito eſſe, & non eſſe tempore infinito: quod repugnat, ut in progreſſu patebit.

De falſo, & impoſſibili.

b Principium autem] Traditurus diſcrimẽ inter falſum & impoſſibile, cuius rei declaratio ad inſtitutum conducit, aſſerit primo, impoſſibile & falſum nõ ſignificare idẽ. Pro quo ſupponit, tam poſſibile quàm impoſſibile, tam verum quàm falſum, bifariam dici. Vno modo ex hypotheſi, alio ſimpliciter. v.g. triangulum habere tres angulos equales, duobus rectis, quod eſt abſolutè verum & neceſſarium, erit falſum ex hypotheſi & impoſſibile, ſi ponamus triangulum eſſe quadratum.

De potentia ad oppoſitos actus.

c Non igitur] Oſtendit, non idem valere, aliquid eſſe abſolutè falſum, & abſolutè impoſſibile: ſi enim affirmem ſtare eum qui ſedet, erit id quidem ſimpliciter falſum, non tamen impoſſibile: at diametrum eſſe lateri commenſurabilem, abſolute falſum & impoſſibile eſt: ſimiliterq; ſtare ſimul & ſedere. Nam eſto habeamus ſimul potentiam ad oppoſitos actus: non habemus tamen potentiam ad eos ſimul obtinendos.

Nullũ perpetuũ corruptibile.

Refutatio reſpõſionis.

d Si verò quiſpiam] Probat, nullum ſempiternum eſſe corruptibile. Nã cum omne corruptibile habeat potentiam vt corrumpatur, proindeq; vt non exiſtat, ponatur eam potentiam deduci ad actum, ſicq; tale corruptibile nõ exiſtet: at cum idem ſempiternum ſit, etiam exiſtet: ſimul ergo erit & non erit. Quòd ſi quis reſpondeat, abſurdum hoc ſequi ex eo, quod poſitum fuit rem ſempiternam corrumpi: occurrit Ariſtoteles, eſto illa hypotheſis falſa fuiſſet, non tamen impoſſibile eſſe. Quare cum impoſſibile non ex quouis falſo concludatur, ſed ex impoſſibili duntaxat, planè ſequitur illud quod aduerſarij aſſerebant, nempe aliquod corruptibile eſſe ſempiternum: ex quo cõcluſio illa impoſſibilis illata eſt.

e Omne ergo] Ex dictis colligit, id quod ſemper eſt eſſe ingenitum: quia id quod generabile eſt poteſt corrumpi, quemadmodum potuit gigni; atque ita poteſt non eſſe. Quare ſi id quod ſemper eſt generetur, idem ſemper erit, & aliquando non erit.

Ingenitũ, & incorruptibile, ſe mutuò conſequi.

f Si igitur ingenerabile] Probat, omne ens ingenitum, & incorruptibile eſſe ſempiternum: quia cum ingenitum, & incorruptibile ſe inuicem conſequãtur, ita ut omne ingenitum ſit incorruptibile, & è conuerſo; utique neceſſe eſt, ſempiternum conſequi vtrumque, ut nimirum omne ingenitum & incorruptibile ſempiternum ſit. Poteſt autem hæc ratio ex dictis colligi: Nullum ſempiternum eſt genitum aut corruptibile: omne ingenitum & incorruptibile eſt ſempiternum: ergo nullum ingenitum eſt corruptibile; & nullum incorruptibile genitum, aut corruptibile. Aduerte, hiſce rationib. minimè concludi, mundum initio temporis non fuiſſe productum a Deo per creationem, vti nos ſacra docent oracula: ſed non fuiſſe productum generatione phyſica.

g *Hoc*

g Hoc ita eſſe] Oſtendit, omne corruptibile eſſe genitum. Nam ſi corruptibile non eſt genitum, erit ingenitum: ſed ingenitũ eſt incorruptibile: igitur corruptibile incorruptibile erit, quod repugnat.

h Dicere autem] Poſtquam oſtendit, generabile & corruptibile ſe mutuò cõſequi, ſimiliterque ingenitum & incorruptibile: refellit ſententiam Platonis, aſſerẽs primò, eum, qui ait, nihil prohibere quo minus aliquid quod genitũ eſt ſit incorruptibile, & aliquid quod eſt ingenitum poſſit corrumpi, ita ut vni eorum, nempè genito, ſemel tãtum generatio competat, alteri verò ſemel tantum conueniat corruptio, ſine viciſſitudine generationis, & corruptionis: eum inquã neceſſario euertere aliqua principia ex ijs, quæ ſuperius poſita ſunt: præſertim illud quod ſtatuit, nihil poſſe eſſe infinito tẽpore, & aliquando non eſſe. Enimuerò omnia vel infinito tempore, vel certo ac definito agunt & patiuntur, & ſunt vel non ſunt: alioqui ſi infinito eſſent, & finito nõ eſſent, ſiue aliquando non eſſent, ſimul eſſent & non eſſent. cum infinitum omnia complectatur. At qui mundum genitum, & immortalem, ac ſimpliciter infinitum faciunt, dicunt eum aliquando non fuiſſe, nimirum antequam eſſet conditus, & tamen ſemper eſſe, quia id quod ſimpliciter infinitum eſt, ſemper eſt. Hæc ratio Ariſtotelis ſolũ probat, ea, quæ per generationem phyſicam incipiũt, ſitaptè natura eſſe corruptibilia; ideoq; niſi ab aliqua ſuperiore cauſa conſeruentur, diſſolutum iri: itemq; ea, quæ corruptioni ſunt obnoxia, ſi per generationem producta ſunt, cœpiſse in tempore, nec fuiſse tẽpore infinito. Quamuis enim, ut 8. Phyſ. lib. ſtatuimus, non ſit improbabile, rerũ generationes collectiue ſumptas ab æterno eſse potuiſse: ſingulæ tamen nõ niſi definito tẽpore eſse potuerunt, cum ſemper cauſa naturalis cuiuslibet generationis ſubſtãtialis præcedat tempore rem genitam. Quòd ſi Ariſtoteles velit, nihil corruptibile potuiſse per creationem ab æterno eſse, aut nihil, quod tempore gignatur, poſse a Deo æternũ conſeruari: nihil eius rationes efficiunt, cum diuina potentia nullis limitibus circumſcribatur: quæ animaduerſio in ijs quæ ſequuntur præ oculis habenda erit.

Impugnat ſententiam Platonis.

Qua rõne probabile ſit potuiſse generationes eſse ab æterno.

i Præterea cur magis] Alia ratione prædictam poſitionem euertit. Si, inquit, ponamus aliquid ingenitum ſemper fuiſse, & poſtea corrumpi in aliquo inſtanti, nulla poteſt ratio aſſignari, cur in vno potius, quam in alio inſtanti corrumpatur: ſimiliter ſi aliquid genitum ſit, quod tempore infinito non erat, & poſtea tempore finito ſit, nulla afferri poteſt ratio, cur in vno potius quàm in alio inſtanti generetur. Repugnat ergo, aliquid genitum immortale eſse.

k Præterea ſi actum] idem perſequitur hunc in modũ: In eo quòd incipit eſse, cũ antea non fuerit, vel non eſse poſtquam fuit, potentia antecedit actum: ergo ſi aliquid modo non eſt, quòd ſemper fuit, ſemper habuit potentiam ut non eſset: vnde enim illi hæc potentia ad non exiſtendum denuò adueniret poſt infinitũ tempus? Similiter ſi quid genitum ſit, quod tempore infinito non exiſtiterit, vtique toto illo tempore potuit eſse. Quare dum non erat, habebat potentiam ad exiſtendum, & non ad exiſtendum, ita ut exiſtentia & exiſtentiæ priuatio poſset ei ſimul eodem tempore ineſse: cum non ſit maior ratio, cur in infinita duratione potius eſse, quàm non eſse competat ei, quod prædictam potentiam habere dicitur.

In quibus rebus potẽtia actũ præeat.

l Patet autem &] Eadem ratione concludit, non poſse aliquid eſse corruptibile, q n corrumpatur. Quòd ſi quis dicat, etſi omne genitum ſit corruptibile ſecundum ſuam naturam, poſse tamen accidere ut nunquam corrumpatur, eo quòd alicuius externæ cauſæ beneficio conſeruetur: quomodo Plato poſuit mundum ingenio ſuo diſsolubilem, ſed Dei voluntate perpetuum: hoc enim refellit Ariſtoteles: quia ſequeretur dari aliquid, quod poſſit ſemper eſse & non ſemper eſse, ut ex dictis patet. Quæ tamen impugnatio nulla eſt: nihil enim repugnat, rem ſuæ naturæ relictam non poſse ſemper eſse, & tamen a Deo perpetuo conſeruari.

Nõ poſse dari aliquid diſſolubile quin intereat.

m Poſsumus autem] Probat rurſus, nullum genitum poſse eſse incorruptibile, & æternum. Nam aliquod genitum eſse incorruptibile, nõ poteſt eſse fortuna, aut caſu, ſed vi naturæ, quæ eſt eorum quæ ſemper aut frequẽter fiũt. Hæc verò natura eſt materiæ: atqui materia ſemper eadem manet; ergo ſemper erit potẽtia ad eſse & nõ eſse, proinde-

proindeque ſi aliquod genitum ſit incorruptibile, poterit eſſe & non eſſe: quod per infinitum tempus exiſtenti neutiquam poteſt conuenire, vt iam ſuperius declaratū fuit. Quæ etiam ratio de generatione phyſica eſt intelligenda.

n At verò] Confutat quod afferre quis poſſet, nimirum, incorruptibile genitum habere potentiam vt non ſit, non quidem reſpectu temporis futuri, ſed præteriti: ſicuti ingenitum corruptibile è contrario poteſt non eſſe, comparatione futuri. Hæc ait Ariſtoteles minime cohęrere, quia licet reſpectu futuri ſit potentia; comparatione tamen præteriti nulla eſt.

Nullā eſ- potentiā ad præteritum.

Nota hoc loco ſententiam Ariſtotelis, dicentis nullā dari potentiā ad præteritum: quod repetit lib. 6. Eth. c. 2. ex Agathone, idemq; aſſerit D. Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum, c. 5. & D. Anſelmus in libro, [Cur Deus homo:] tueturque D. Thomas 1. p. q. 25. art. 4. Alenſis 1. p. q. 21. mem. 4. Richardus in 1. d. 42. q. 5. Capreolus ibi. q. 1. ad arg. contra 7. concl. Ferrarienſis 2. contra gent. c. 25. communi aliorum Theologorum aſſenſu, paucis exceptis: vt Gilberto Porretano in Boetium de Trinit. Altiſiodorenſi in ſua ſum. lib. 1. c. 6. Gregorio in 1. d. 42. q. 1. art. 2. & alijs. Eſt autem noſtræ aſſertionis fundamentum, quia ſi ad præteritum potentia daretur, poſſet Deus facere, vt quod fuit non fuerit: quod repugnat. Rectè enim ſequitur: præterijt, ergo fuit: non præterijt, igitur non fuit: ergo fuit & non fuit.

QVAESTIO I.

Vtrum Mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRoximo ſuperiori capite aſſeruit Ariſtoteles Mundum neque ortum habuiſſe, neque finem habiturū. Cuius aſſertionis prior pars, quamquam ſi de ortu & generatione phyſica intelligatur, veritati conſonat; tamen ſi de omni alia productione ſermo ſit, repugnat * Catholicæ veritati, quæ docet mundum initio temporis a Deo fuiſſe procreatum: qua de re in 8. phyſ. Auſc. lib. fusè latèq; egimus. Quod autem ſpectat ad poſteriorem aſſertionis partem, diſquirendum in præſentia occurrit, num Mundus naturę ſuæ relictus, eo tantùm concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in omnem æternitatem manere poſſit, debeatque, an non?

* Multis locis ſacræ pag. itemq; c. Firmiter, de ſumm. Trinit. & fide cath.

1. argum.

In partem quæ negat hęc ſe offerunt argumenta: Res creatę, vt ab ſe eſſe non

A habent, ita ex ſe tendunt in non eſſe: ergo niſi influxu aliquo maiori, quàm communi & ordinario, ſeruentur, decident tandem in nihilum; pręſertim cùm finis principio reſpondeat, & a principio nihil pręter Deum extiterit.

Item: Id quod eſt gratia finis alicuius, adepto fine neceſſarium non eſt: vt patet in naui, quę quia ad traiiciendum mare comparatur, mari traiecto, ſi amplius vſui futura non ſit, ſuperuacanea erit. Atqui 2. argum.

B mundus corporeus ſuit a Deo conditus, vt per eum homo iuuaretur ad vltimum finem aſſequendum. Igitur cùm in diuinis operibus nihil ſuperfluum ſit, perducto poſt diem iudicii homine ad finem vltimum, nihil corporeę naturę pręter hominem remanebit.

Deinde: Id quod ex contrariis conſtat, neceſſariò diſſoluitur & interit: atqui ſublunaris mundus conſtat ex contrariis, nempe calido & frigido, ſicco & humido, aliiſque eiuſmodi qualitatibus inter ſe pu- 3. argum.

C gnantibus: diſſoluetur igitur aliquando.

Præterea: obſeruatum eſt, minorem indies fieri hominum ſtaturam, raroſque parentibus proceriores euadere, ad quod alluſit Poeta illo carmine: 4. argum.

Grandiaque effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. 1. Georg.

Igitur cùm ſpecies humana non poſſit in quantumuis parua quantitate, aut conſeruari, aut gigni; deueniendum erit ad Lege D. Aug. 15. de ci. c. 9.

tempus,

D. Cypr. aduerſus Demetr. Plin. 7. na tur. hiſt. c. 16.

tempus in quo nulla ſit hominum propagatio, totaque humana ſpecies funditus intereat. Quo fit, vt ſaltem hæc præſtantiſſima pars Mundi corporei perpetua eſſe non poſſit.

5. arg.

Poſtremo: Generationes, & corruptiones non potuerūt eſſe æternæ verſus par tem anteriorem, vti decernit probabilior ſententia: quam in * 8. Phyſ. libro expoſuimus: igitur neque verſus poſteriorem partem æternæ eſſe potuerunt, cum vtrobique eadem incōmoda, & abſurda exiſtere videantur. Quare dicendum non erit, poſſe mundum perpetuo durare, niſi peculiari Dei influxu conſeruetur.

* c. 2. q. 7. artic. 5.

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

TRia potiſſimum fuerunt in hac quæſtione Philoſophantium dogmata. Quidam mundum ſempiternum, & ortus atque interitus expertem pronunciarunt: cuius dogmatis præcipuus aſſertor & defenſor exſtitit Ariſtoteles, quē ferunt cauillatum aliquādo: timuiſſe olim ſe, ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut vetuſtate, aut architecti incuria contracto vitio rueret: ſed iam maiorem ſibi metum impendere ab ijs, qui conentur verbis mundum deſtruere. Alij mundum, & ortum, & corruptioni obnoxium fecere. Alij vtramque ſententiam diuidentes, & ortum cum poſterioribus, & incorruptibilem cum poſterioribus arbitrati ſunt.

Iocus Ariſtotelis in eos, qui mundum interitu-rum aſſerebant.

Vt autem, quid propoſitæ a nobis quæſtioni reſpondendū ſit, pateat, aduertendum eſt, poſſe nos quærere, aut quid reuera ſit futurum, aut quidnam eſſe poſſit: hoc eſt, num vel mundus generali Dei concurſu in perpetuum ſit duraturus; vel vtrum ſic durare poſſit, eſto re ipſa duraturus non ſit. Deinde, poſſe nos loqui, aut de mundo ſecundum præſentem ſtatum generationum, & corruptionum, in quo nunc eſt; aut ſecundum huc aliumve ſtatum, quem ſortiri aliquando debeat.

A His poſitis ſit prima aſſertio: Poſſet mundus ſibi relictus, ſub eo ſtatu quem modo habet, ſolo communi, & ordinario concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in perpetuum durare. Hæc aſſertio, quæ noſtrorum Philoſophorum communis eſt, ex eo oſtēditur: quia imprimus corpora cœleſtia, cūm ſuapte natura ſint corruptionis expertia, vt ad tertium huius libri caput oſtēdimus, immortalia ſunt. Quin verò & ipſorum motus, cum ab intelligentijs, quæ laſſari non poſſunt, adminiſtretur, perennis ac perpetuus eſſe poteſt. Quod autem ad corpora ſublunaria ſpectat, conſtant illa, vt planum eſt, ex materia & forma. Materia vero nulla vt naturæ interimi valet: quia vt tātummodò per creationem a Deo eſſe accipit; ita non aliter deſtrui poteſt, quam ſubtrahente Deo concurſum, quo ei eiuſmodi eſſe confert. At formæ ita ſe habent, vt nulla earū intercidat materiamve relinquat, quin alia eius locum ſubeat. Tum, quia alioqui maneret materia prima abſque omni ſubſtantiali forma: tum, quia agens naturale non intendit per ſe in interitum rei, vtpote naturæ malum, ſed generationem. Quapropter ſemper vnius corruptio eſt alterius generatio. Vnde etiam fit, vt, licet prædicta corpora ſingulatim ſumpta intereāt; alia ex toto, nempe miſta; alia ex parte, videlicet elementa: ſemper tamen ſpecie aut genere eadem permaneant, poſſintque hoc modo in perpetuum durare.

1. aſſert. Lege Marmodo fil. 2. d generat. q. 19. Saxon ā eod. li. q. 14. Iand. de cœl. q. 35. Cōcil. differ. 9.

B

Egimus de hac re 1. lib. Phyſic. c. 7. q. 1. art. 2.

C

Naturale agens nō fertur per ſe in interitū rei.

D

Diximus elementa ex parte interire: quia ex toto non occidunt, vti videmus, nec vllis naturæ viribus poteſt aliquod eorum in alia, aut alia in vnum ita præualere, vt quaternarius numerus elementorum in mundo deficiat. Id quod oſtendi poteſt, tum experientia antecedentium ſeculorum, quibus quatuor elementa ſemper durarūt: tum quia incommoda, quæ elementa a ſe mutuo accipiunt, aliunde reſarciunt & compenſant; vt* lib. 4. Phyſ. ex Platone in Timæo, & Philone in libro de Mundi incorruptib. docuimus: tum quia ad prouidentiam diuinam pertinebat, neque ſideribus, neque alijs cauſis Phyſicis tantam permittere facultatem, vt aliquod ex elementis perpetuò aboleret, atq; ita Vniuerſi ordinem

E

*c. 5. q. 3. art. 3.

nem turbare, & eius perfectionem ornatumque tam inſigni detrimento imminuere poſſent. Quare & illa mundi deflagratio, quæ paulo ante vniuerſale iudicium futura eſt, non ad aliquam naturæ vim, ſed ad diuinam potentiam referri debet: vt docet D. Thomas in 4. diſt. 47. q. 2. artic. 1.

2. aſſert. Sit ſecunda aſſertio: Mundus re ipſa perpetuò duraturus eſt, non tamen in eo ſtatu quem nunc obtinet. Vtraque huiuſce aſſertionis pars conſtat diuinarum literarum teſtimonijs. Prior illo Eccleſiaſtæ 3. [Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in perpetuum.] Poſterior illo Eſaiæ 66. [Ecce ego creo cœlos nouos, & terram nouam.] Itemque illo Apocalyp. 21. [Vidi cœlum nouum, & terram nouam.

De hac re Doct. 14. ſent. diſt. 48. item D. Tho. 4. cõtragẽt. cap. 97. Porrò hæc rerum innouatio ab vniuerſalis iudicij die futura erit: inde vero cœleſtes globi quieſcent Dei voluntate, ceſſantibuſq; eos mouere intelligentijs. Vnde Apocalyp. 10. cap. dicitur Angelus iuraſſe per viuentem in ſæcula ſæculorum, quia tempus non erit amplius: nimirum poſtquam vnus Angelus tuba cecinerit, qua inſonante mortui ad vitam reuocabuntur, vt legitur 1. Corinth. 15. Si autẽ tempus non ſit, nec motus erit. Itaque cœleſtium corporum conuerſio in poſterum omnino ceſſabit. Nec mirum: nam cum hic motus præcipue ſit ob humanam generationem; conueniens eſt, vt poſteaquã certus & a Deo præfinitus hominum numerus expletus fuerit, terminetur. Ob eandem quoque rationem bruta animãtia, & planetæ, cæteraque miſta, quæ ad animalem hominis vitam ſuſtentandam, aut iuuandam procreata ſunt, deſinent eſſe; vtique communi ignis incendio abſumpta.

Præterea, ſicuti beatorum corpora mirifico ſplẽdore & pulchritudine, ex dote claritatis, perfundetur: ita corpora cœleſtia ampliori luce decorabuntur: iuxta illud Eſaiæ 30. [Erit lux Lunæ ſicut Solis lux, & lux Solis erit ſeptempliciter.] Rurſus vero, homines poſt ſuam maximam perfectionem beatitudinemq; adeptam,

Elemẽtorum perfectio. in illo fœliciſſimo ſtatu erunt tanquã Angeli: ita corpora elementorum quaſi cœleſtia reddẽtur, neque ſolum ab interitu, &

A alterationum viciſſitudine perpetuã obtinebunt immunitatem; ſed eximia luce, pro cuiuſque dignitate, veſtientur. Atq; hic rerum ſtatus ſupra mortalis naturæ conditionem in perpetuum manebit.

Aduerte hic, nõnullos quorum meminit D. Thomas in 4. diſt. 48. q. 2 ar. 2. exiſtimaſſe, quieturum cœlum in eo ſitu, in quo a Deo creatum fuit: quia minimè videatur conuenire, vt tot corporum inſignes motus, antequam ſemel ad metam

Quorumdã ſententia de duratione, & termino motus cœleſtis.

B peruenіant, abrumpantur. Verum hæc ſententia refellitur a D. Thoma loco cit. Primùm, quia cum aliqua cœli reuolutio, nempe nonæ ſphæræ, ſecundum proprium curſum ab Occaſu in Ortũ ſupra polos Zodiaci, non niſi annis ferè 49000. abſoluẽda ſit; ſequeretur tamdiu debere mundum in hoc ſtatu durare, quod probabile nõ videtur. Deinde, quia, cum ab Aſtrologis poſſit probabiliter colligi, quo ſitu corpora cœleſtia, & ſtellæ ſint a Deo

C conditæ, inito annorum numero, qui a mundi exordio computãtur; poſſet quoque deprehendi numerus annorum, quo ad eundem ſitum redire debeant: cum tamen tempus conſummationis mundi ignotum ſit.

Solutio rationis pro ſuperiori ſententia. Neque ratio in aduerſam partẽ adducta vim habet: ſiquidem huiuſmodi concurſionum abſolutio non requiritur ad perfectionem vniuerſi, quod abſque illa perfectum eſt: vt conſtat ex ijs, quæ* ini-

D tio huius operis diſputata ſunt; nec propterea ij motus erunt fruſtra, cum ante eam periodum orbes cœleſtes ſuo munere perfungi, & finem quem motu intendunt adipiſci queant.

*c. 1. q. 1.

ARTICVLVS III.

E *Quo pacto diſſoluenda ſint primi articuli argumenta.*

Sol. ar. 1. NVnc argumẽtis initio propoſitis occurramus. Ad primum reſpondendũ eſt: creaturas dici ex ſe tendere in nihilum, quia nequaquam ſibimet ſufficiũt vt ſint, ſed egent concurſu Dei ſuſtentãtis; quo ſi vel momento deſtituantur, in nihi-

nihilum recident. Itaque negandum eſt, A vt mundus perpetuò duret egere influxu maiori, quàm ſit is quo nunc à Deo conſeruatur. Neque verè oportet finē quoad hoc, principio reſpondere, vt ſicuti à principio nihil exſtabat præter Deum; ita poſtea nihil præter Deum maneat. Quin potius, ſicuti conueniens fuit creari à Deo mundum, vt diuina bonitas, potentia, & ſapientia, in rebus creatis eluceret; ita conuenit, illum ob eandem cauſam pepetuò durare.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: Non ob id tātum fuiſſe à Deo conditum Vniuerſum, vt homo per ipſum ad finem vltimum aſſequendum iuuaretur: ſed vt in eo diuinæ perfectiones, quoad fieri poſſet, adumbratæ apparerent; & vt creaturæ intellectuali præberetur occaſio, effectorum omnium & principem Deum collaudandi. Quæ ratio, etiam homine finem vltimum adepto, integra relinquitur.

Sol. 3. ar. Ad tertium: Quodlibet ſingulare miſtum, quod ex contrariorum permiſtione conſtat, neceſſario diſſolui, & interitum ſubire: non eodem tamen pacto ſeſe habere mundum. Quia licet globus ſublunaris compoſitus ſit ex elementis, quæ contrariarum qualitatum diſſidio inter ſe pugnant: nihilominus ſemper quatuor elemēta, ob eas cauſas quas expoſuimus, ſalua manent.

Sol. 4. ar. Ad quartum: Etſi magna ex parte, vt aliarum rerum, ita hominum decrementa ſint, nonnullos parentibus procreatiores euadere: ſicque non in omnibus degenerare ſtaturam, ſed in quibuſdam imminui, in alijs augeri; & illorum diſpendia in his quoquo modo reſarciri. Quæ compenſatio ſat erat, vt hominum genus propagari in æternum poſſet: accedente præſertim naturæ ipſius prouidentia, ad quam pertinet, anteuertere, & C amiſſionem totius ſpeciei minitentur: quale eſset corporum decrementum infra quantitatem, in qua ſpecies humana poſſet conſiſtere.

Sol. 5. ar. Ad vltimum conceſſo antecedente neganda eſt conſecutio. Non enim par eſt ratio in ſempiternitate generationum, & corruptionum verſus anteriorem partem, & in eadem verſus partem poſteriorem. Namque, vt loco illo 8. lib. Phyſic. diſputabamus, ſi generationem antecedat alteratio, diſpoſitioque materiæ ad D introducendam formam; ſequeretur, ante æternum aliquid fuiſse, uidelicet diſpoſitionem materiæ ante introductionem formæ. Quod tamen abſurdum, vt attendenti planum erit, nequaquam exiſtet, perſeuerantibus in æternum tēpus generationibus, quæ initio temporis cœperunt.

Primi Libri de Cælo, Finis.

accidens, quin intenſius producere: vt a nobis * 3. Phyſ.auſc.lib. probatum fuit: ita potentia, qua materia & ſubiectum Deo producenti infunditque obediũt, nullis ad id recipiendum limitibus circumſcribitur.

* c.8.q.3. art.2.

Obiectio. Objiciat tamen aliquis contra ſuperiorem aſſertionem: Subiectum recipit accidentia per ſuammet ſubſtantiam: igitur ſi ſubiectum nequit recipere naturaliter aliquod accidens, niſi ſub tanta intenſione, vtique nõ poterit idem ſub maiori recipere, niſi mutata ſubſtantia & natura: quæ cum mutari non poſſit, nequaquam videbitur admittendum id, quod de obedientiali potentia paulò ante aſſeruimus.

Reſponſ. Occurrendum tamẽ, ſubiectum recipere quidem accidentia per ſuã ſubſtantiam, ſed tamen ut ſtat ſub quodammodo, per quem exercet cauſalitatẽ erga formam, ut in * Phyſicis expoſuimus. Qui modus integra rei eſſentia perſeuerat: quia ſolam accidentariam mutationem inuehit. Igitur cum Deus efficit, ut ſubiectum vltra ſuam naturalem potentiam aliquod accidens recipiat, ampliat capacitatem ſubiecti ſecundũ illum modum quem diximus, non mutata rei eſſentia: quemadmodum nec mutatur aquæ natura, cum ex parte fit totum, vel ex toto pars: licet in priori euẽtu acquirat modum quendam ſubſtantialem, in quo ſuppoſiti ratio conſiſtit, in poſteriori eundem modum amittat, quia deſinit eſſe ſuppoſitum, cum antea eſſet.

* li.2.c.7. q.8.

Aſſert. 3. Sit tertia aſſertio: Si materia cõſideretur per ſe abſque reſpectu formæ, & tñ in ordine ad agens naturale, habet eius potentia ex parte effectus, quoad intenſionem, terminum magnitudinis intrinſecum: paruitatis autem termino caret. Hæc ſuadetur quoad priorem partem:

A quia potentia paſſiua ita ſumpta tantum poteſt recipere, quantum ędere valet potentia actiua naturalis: at effectus, quem edere valet potentia actiua naturalis, terminatur intrinſece verſus maximũ, quoad intenſionem effectus, ut ex ijs, quę ſuperius dicta ſunt, planum eſt. Deinde poſterior pars aſſertionis oſtenditur: quia nulla datur intenſio formæ tam exigua, quin potentia minorem ędere queat: vt conſtat ex lege actionis vniformiter difformis, qua intenſio qualitatis paulatim B minuitur vſque ad non gradum.

Sit quarta aſſertio: Potentia paſſiua naturalis, conſiderata non ſolum vt reſpicit potentiam actiuam, ſed etiam quatenus manet ſub certa aliqua forma, qua informatur, habet ex parte effectus quoad intenſionem terminum magnitudinis modo internum, modo externum. Huius aſſertionis prior pars ex eo concluditur: quia aqua tepida v.g. poteſt ab aqua ſumme frigida recipere ſummũ frigus, cum C ſub eo optimè conſeruetur, at ſummum frigus ſecundum cõmunem naturæ curſum, interno limite, vtpote certo graduum numero, terminatur. Poſterior pars inde liquet: quia cum forma nõ poteſt conſeruari in materia cum qualitate certi alicuius gradus, & infra illum gradum poteſt, nequit materia retenta tali forma eiuſmodi qualitatem in prædicto gradu ſuſtinere, & tamen infra illum poteſt.

De actione vniformiter difformi egimus in Phyſ.li.6 c.2.q.1.

Aſſert. 4.

D Proximum erat, ut de terminis potentiæ paſſiuæ, quoad extenſionem effectus, quoad reſiſtentiam, & quoad diſtantiam ſpatij ageremus: verum quid de his pronunciandum ſit, ex ijs, quæ de potentijs actiuis tradita ſunt, planum eſt.

CAPVT XII.

Tex.118.

HIs a autẽ determinatis, dicenda ſunt ea quæ deinceps ſequũtur, Si igitur aliqua ſint, quæ eſſe, et non eſſe poſſunt, quoddã tempus maximũ & eſſendi & non eſſendi definitum eſſe neceſſe eſt. Atque dico rem eſſe poſſe & non eſſe poſſe in vnoquoque prędicamento; ut hominem album, aut tricubitum, aut aliquid ... Nam ſi non erit definitum quiddam, ſed ſemper propoſito

ſito maius, & quo non eſt minus; idem erit profectò poſſibile, eße tempore infi-
nito & non eſſe alio tempore infinito: at hoc eſſe nequit: b Principium autem Tex. 119.
hinc ſumatur: Impoſſibile enim & falſum non idem ſignificant: eſt autem im-
poſſibile & poſſibile, & falſum ac verum, ex ſuppoſitione. Veluti triangulum
impoſſibile eſt ſuos tres angulos duobus rectis æquales habere; ſi hæc ſint, &
diameter commenſurabilis eſt: ſunt autem ſimpliciter, & poſſibilia & impoſ-
ſibilia, & vera & falſa. Non eſt igitur idem, falſum aliquid eſſe ſimpliciter,
& ſimpliciter impoſſibile. Te namque dicere ſtare, falſum eſt quidem, ſed non
impoſſibile: ſimiliter & eum, qui citharam quidem pulſat, non autem cantat,
cantare dicere falſum eſt, ſed non impoſſibile eſt; ſimul autem ſtare atque ſe-
dere, & diametrum commenſurabilem eſſe, non ſolum eſt falſum, ſed etiam im-
poſſibile. c Non igitur idem eſt ſupponere falſum ac impoſſibile: impoſſibile
autem ex impoſſibili accidit. Sedendi itaque quippiam ſtandiq; ſimul poten-
tiam habet; quia quando habet illam, & alteram habet: at non vt ſimul ſtet
atque ſedeat, ſed in alio tempore. d Si verò quippiam plurium potentiam ha- Tex. 120.
beat tempore infinito, non eſt hoc in alio atque alio tempore, ſed ſimul. Quare
ſi quippiam quod eſt tempore infinito eſt corruptibile, illud ut non ſit potentiã
habet. Si igitur eſt tempore infinito ſit id quod poteſt, ſimul ergo erit atque non
erit actu: falſum igitur accidit, quia falſum ſuppoſitum eſt: ſed ſi impoſſibile
non eßet, non id vtique quod accidit etiam impoſſibile eßet. e Omne ergo
quod ſemper eſt, incorruptibile ſimpliciter eſt: ſimiliter & ingenitum eſt: nam
ſi generabile eſt, erit poſſibile aliquo in tempore non eſſe. Corruptibile enim id Tex. 121.
eſt, quod prius quidem erat, nunc verò non eſt: aut quod nunc quidem eſt, po-
teſt autem aliquando poſterius non eſſe. Generabile verò id, quod prius non
eße poteſt; at non eſt tempus, aut infinitum, aut finitum, quo id quod ſemper
eſt non eſſe poteſt. Etenim finito tempore eſſe poteſt: quippe cum eße & tem-
pore infinito poſſit. Non ergo contingit, idem ac vnum & ſemper eſſe, & ſem-
per non eſſe poſſe: at neque non ſemper eſſe, quod patet eſſe negationem. Im-
poſſibile eſt ergo, & ſemper quippiam eſſe, & corruptibile eſſe: pari modo nec
generabile. Nam ſi duo ſint termini, poſteriorq; ſine priore ineſſe poſſit; ſi ille
competere non poteſt, & poſterior etiam competere nequit. Quare ſi id quod
eſt ſemper, non eſſe aliquando non poteſt, impoſſibile eſt & generabile eſſe.
Cum autem negatio quidem eius quod ſemper eße poteſt, ſit id, quod non ſem- Tex. 122.
per eſſe poteſt: contrariũ autem id, quod non eſſe poteſt, & negatio eſt id quod
non ſemper non eſſe poteſt: negationes amborum eidem competere neceſſe eſt,
& eſſe medium eius quod ſemper non eſt, id quod eſſe & non eſſe poteſt. Vtriuſ-
que namque negatio quandoque competet, ſi non ſemper ſit. Quare ſi id, quod
non ſemper non eſt, erit quandoque, atque non erit: & id, quod non ſemper eſſe
poteſt, ſed quandoque eſt, ut & non ſit, erit ſanè atque non erit: Idem ergo poſ-
ſibile erit eße atque non eſſe: & hoc eſt medium vtrorumque. Ratio autem Tex. 123.
vniuerſalis hæc eſt. Nam A & B nulli eidem ineſſe poſſint; A verò aut C,
& B, aut D, cuilibet inſint. Cui igitur neque A neque B ineſt, ei C B cuilibet
inſint

inſint neceſſe eſt. Sit autem id, quod inter A, & B medium eſt, E: id enim, quod neutrum contrariorum eſt, eorum medium eſſe conſtat. Ambo igitur, C inquam & D, huic inſint neceſſe eſt. Nam aut A, aut C cuilibet ineſt: quare &
Tex.124. *ipſi E. Cum igitur A impoſſibile ſit eſſe, inerit ipſum C. Eadem eſt & in ipſo D ratio. Neque igitur id quod ſemper eſt, neque id quod ſemper non eſt, generabile aut corruptibile eſt. Patet autem & ſi generabile aut corruptibile ſit, non perpetuum eſſe: ſimul enim poterit ſemper eſſe, & non ſemper eſſe. Hoc autem prius demonſtratum eſt impoſſibile eſſe.*
Tex.125. *f Si igitur ingenerabilis quippiam eſt, atque eſt ens, id ne ſempiternum eſſe neceſſe eſt? & pari modo ſi incorruptibile eſt? Dico autem ingenerabile & incorruptibile, ea quę propriè dicuntur. Ingenerabile quidē id, quod nunc eſt, & prius non erat, verū dicere haud eſſe: incorruptibile verò, quod nūc eſt, & poſterius verū non erit dicere haud eſſe. An ſi hæc mutuo ſe ſequūtur, atq; ingenerabile eſt incorruptibile, & incorruptibile, ingenerabile, ipſum etiā perpetuum vtrumq; ſequatur neceſſe eſt? & ſi eſt quippiā ingenerabile, et ſi eſt quippiā in*
Tex.126. *corruptibile, ſit continuo ſempiternū neceſſe eſt? g Hoc ita eſſe, et ex definitione ipſorū patet. Etenim ſi corruptibile eſt, generabile eſſe neceſſe eſt: aut enim ingenerabile, aut generabile eſt. At ſi ingenerabile eſt, incorruptibile eſſe ſupponitur: & ſi generabile eſt, corruptibile eſſe neceſſe eſt. Aut enim corruptibile, aut incorruptibile eſt: at ſi incorruptibile eſt, ingenerabile eſſe ſanè ſuppone-*
Tex.127. *batur. Sin verò mutuò ſe non ſequuntur incorruptibile atque ingenerabile, non neceſſe eſt, aut ipſum ingenerabile, aut incorruptibile, perpetuum eſſe. Sequi autem hęc ſeſe mutuò neceſſario, ex his emergere poteſt: ingenerabile enim & corruptibile mutuo ſe ſequuntur. Manifeſtum eſt autem & hoc ex antea dictis: eſt enim id medium inter id quod ſemper eſt, & id quod ſemper non eſt, quod neutrum ſequitur: hoc autem eſt generabile ipſum ac corruptibile; vtrunque enim definito tempore quodam & eſſe, & non eſſe poteſt. Si igitur quip-*
Tex.128. *piam aut generabile aut corruptibile ſit, id medium eſſe neceſſe eſt: ſit enim id quidem quod ſemper eſt A, id autem quod ſemper non eſt B, C vero ſit generabile, & D ſit corruptibile. C igitur inter A & B medium eſſe neceſſe eſt: illorum enim ad neutrum vltimum tempus eſt, in quo A ipſum non erat, aut B ipſum erat. Generabile autem aut actu, aut potentia neceſſe eſt eſſe: ipſi vero A B neutro modo. Tempore igitur quodam A definito, C ipſum & erit, et rurſus non erit. Similiter eſt dicendum, & de ipſo corruptibili D. Generabile ergo corruptibileve vtrumque eſt. Generabile ergo corruptibileve mutuo ſequuntur. Sit itaque ingenerabile E, generabile F, incorruptibile G, & corruptibile*
Tex.129. *H. Eſt igitur demonſtratum, F atque H ſeſe mutuo ſequi. Quando autem ſic aliqua, ut hęc iacent, velut F quidem & H ſeſe mutuo ſequuntur: E vero & F nulli eidem competunt. ſed alterum omni competit, et ſimili modo ipſa G atque H: tunc et E & G mutuo ſe ſequantur neceſſe eſt. E namque ipſum G non ſequatur, ergo F ipſum ſequetur: quippe cum cuilibet ipſum E aut F competat. At H etiam id ſequetur, quod ſequitur ipſum F. ergo H ſequitur G ipſum. At impoſ-*

impoſſibile eße ſupponebatur. Eadem ratione & G ſequi ipſum E demonſtrabitur. At ſic ſe habet ingenerabile E ad generabile F, de incorruptibile G ad
corruptibile H. h Dicere autem, nihil prohibere generatum quippiam incor- Tex.130.
ruptibile eſſe, & ingenerabile quippiam corruptum eſse, ſemel illo generato,
hoc corrupto, tollere eſt aliquid eorum quæ data ſunt. Aut enim infinito, aut
quodam definito tempore, omnia aut agere aut pati, aut eſſe aut nõ eſſe poßunt:
& infinito propterea, quod tempus infinitum aliquo modo eſt definitũ, quo nõ
eſt maius. Id verò quod aliqua ex parte eſt infinitum, neque infinitum eſt; nec
etiam definitum. i Præterea cur magis hoc in ſigno corruptum eſt id, quod
antea ſemper erat, aut generatum eſt id, quod prius non erat tempore infinito? Tex.131.
Nam ſi non magis in hoc, quàm in alio, & ipſa ſigna ſunt infinita, erat quip-
piam, ut patet, generabile & corruptibile tempore infinito: ergo non eſſe tem-
pore infinito poteſt. Simul enim ut non ſit & ſit, potentiam ſane habebit: ip-
ſum quidem prius, ſi corruptibile eſt; ipſum autem poſterius, ſi generabile eſt.
Quare ſi poſuerimus eſſe quę poſſunt, oppoſita ſimul erunt. Atque hoc inſu- Tex.132.
per in omni ſigno ſimiliter erit. Quare, vt non ſit, & ſit tempore infinito, po-
tentiam ſanè habebit. At demonſtratum eſt, hoc impoſſibile eſſe. K Pręte-
rea ſi actum potentia antecedit, vniuerſo tempore erit: & quod ingenerabile
erat, atque non ens tempore infinito, fieri autem potens: ſimul igitur non erat,
& ut ſit potentiam habebat, & ut tunc ſit, & poſtea tempore infinito.

l Patet autem & alio modo, impoſſibile eſſe quippiam corruptibile, non Tex.133.
aliquando corrumpi: ſemper enim ſimul & corruptile, & incorruptibile erit
actu. Quare ſimul erit poſſibile, & ſemper eße, & non ſemper eſſe: corrupti-
bile ergo aliquando corrumpitur: & ſi generabile eſt, ortum eſt; poſſibile e-
nim eſt ortum eſſe, & non ſemper eſſe.

m Poßumus autem & hoc contemplari modo, impoſſibile eſſe, aut ſi or- Tex.134.
tum aliquando quippiam eſt incorruptibile eße; aut ſi ingenerabile eſt, & an-
tea ſemper erat, corruptionem ſubire. Nihil enim caſu, aut incorruptibile,
aut ingenerabile eſſe poteſt. Quod enim caſu eſt, atque fortuna, eſt præter, id, Tex.135.
quod ſemper, aut plerumque, aut eſt, aut fit. Quod verò infinito tempore aut
ſimpliciter, aut ab aliquo tempore eſt, id aut ſemper, aut plerumque eſt ens.
Talia igitur interdum eße; interdum non eſſe natura, neceſſe eſt. Talium Tex.136.
autem eadem potentia eſt contradictionis, & ut ſint, & non ſint cauſa, ma-
teries eſt. Quare oppoſita ſimul eße actu, neceſſe eſt. n At verò neque ve-
rum eſt dicere, nunc tranſacto in anno eſſe. Impoſſibile eſt ergo, ſi aliquando nõ Tex.137.
eſt, poſterius perpetuum eſſe. Habet enim poſterius & potentiam nõ eſſendi.
Verum non ut tunc non ſit, quando eſt (eſt enim ens actu) ſed in anno præte-
rito temporeque tranſacto. Sit igitur id actu, cuius potentiam habet. Verum Tex.138.
igitur erit, ſi tranſacto in anno non eſſe dicatur. At impoſſibile eſt: nulla nam-
que potentia eſt reſpectu ipſius fuiſſe, ſed eße, vel fore. Similiter & ſi prius
ſempiternum erat; & poſterius non eſt: habebit enim potentiam eius, quod
actu non eſt. Quare ſi poſuerimus id quod poteſt, verè dicetur nunc hoc eſ- Tex.139.

ſe tranſacto in anno, temporeque omnino exacto. Naturaliter etiam & non Tex.140. *vniuerſaliter ſi conſideremus, impoſſibile ſanè videbitur, aut corrumpi poſterius quod perpetuum prius erat; aut poſterius ſempiternum eſſe quod prius non erat. Corruptibilia enim, & generabilia, & alterabilia ſunt vniuerſa: alterantur autem contrarijs, & ex quibus conſtant ea quæ ſunt natura, ab ijs ipſis & corrumpuntur.*

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

Quæ poſſunt eſſe, & nõ eſſe, habere definitũ tẽpus ad exiſtendum.

HIſce à determinatis] Accedit ad explicandam propoſitam quæſtionem, de mundi ortu, & interitu. Ac primum, quia ſuperiori capite potentiam definiuit maximo quod poteſt, & in rebus quædam poſſunt eſſe & nõ eſſe: docet, quæ eiuſmodi ſunt (hæc verò in omnibus prædicamentis reperiri inquit) neceſſariò vendicare definitum tempus ad exiſtendum. Alioqui ſi quolibet tempore ſumpto poſſent in maiori eſſe, vel non eſſe abſque vllo termino; poſſet eadem res tempore infinito eſſe, & non eſſe tempore infinito: quod repugnat, ut in progreſſu patebit.

De falſo, & impoſſibili.

b Principium autem] Traditurus diſcrimẽ inter falſum & impoſſibile, cuius rei declaratio ad inſtitutum conducit, aſſerit primo, impoſſibile & falſum nõ ſignificare idẽ. Pro quo ſupponit, tam poſſibile quàm impoſſibile, tam verum quàm falſum, bifariam dici. Vno modo ex hypotheſi, alio ſimpliciter. v.g. triangulum habere tres angulos ęquales, duobus rectis, quod eſt abſolutè verum & neceſſarium, erit falſum ex hypotheſi & impoſſibile, ſi ponamus triangulum eſſe quadratum.

c Non igitur] Oſtendit, non idem valere, aliquid eſſe abſolutè falſum, & abſolutè impoſſibile: ſi enim affirmem ſtare eum qui ſedet, erit id quidem ſimpliciter falſum, non tamen impoſſibile: at diametrum eſſe lateri commenſurabilem, abſolutè falſum & impoſſibile eſt: ſimiliterq; ſtare ſimul & ſedere. Nam eſto habeamus ſimul potentiam ad oppoſitos actus: non habemus tamen potentiam ad eos ſimul obtinendos.

De potentia. ad oppoſitos actus.

Nullũ perpetuũ corruptibile.

d Si verò quiſpiam] Probat, nullum ſempiternum eſſe corruptibile. Nã cum omne corruptibile habeat potentiam vt corrumpatur, proindeq; vt non exiſtat, ponatur eam potentiam deduci ad actum, ſicq; tale corruptibile nõ exiſtet: at cum idem ſempiternum ſit, etiam exiſtet: ſimul ergo erit & non erit. Quòd ſi quis reſpondeat, abſurdum hoc ſequi ex eo, quod poſitum fuit rem ſempiternam corrumpi: occurrit Ariſtoteles, eſto illa hypotheſis falſa fuiſſet, non tamen impoſſibile eſſe. Quare cum impoſſibile non ex quouis falſo concludatur, ſed ex impoſſibili duntaxat, planè ſequitur illud quod aduerſarij aſſerebant, nempe aliquod corruptibile eſſe ſempiternum: ex quo cõcluſio illa impoſſibilis illata eſt.

Refutatio reſpõſionis.

e Omne ergo] Ex dictis colligit, id quod ſemper eſt eſſe ingenitum: quia id quod generabile eſt poteſt corrumpi, quemadmodum potuit gigni; atque ita poteſt non eſſe. Quare ſi id quod ſemper eſt generetur, idem ſemper erit, & aliquando non erit.

Ingenitũ, & incorruptibile, ſe mutuò conſequi.

f Si igitur ingenerabile] Probat, omne ens ingenitum, & incorruptibile eſſe ſempiternum: quia cum ingenitum, & incorruptibile ſe inuicem conſequãtur, ita ut omne ingenitum ſit incorruptibile, & è conuerſo; utique neceſſe eſt, ſempiternum conſequi vtrumque, ut nimirum omne ingenitum & incorruptibile ſempiternum ſit. Poteſt autem hæc ratio ex dictis colligi: Nullum ſempiternum eſt genitum aut corruptibile: omne ingenitum & incorruptibile eſt ſempiternum: ergo nullum ingenitum eſt corruptibile; & nullum incorruptibile genitum, aut corruptibile. Aduerte, hiſce rationib. minime concludi, mundum initio temporis non fuiſſe productum à Deo per creationem, vti nos ſacra docent oracula: ſed non fuiſſe productum generatione phyſica.

g Hoc

g Hoc ita eſſe] Oſtendit, omne corruptibile eſſe genitum. Nam ſi corruptibile non eſt genitum, erit in genitum: ſed ingenitū eſt incorruptibile: igitur corruptibile incorruptibile erit, quod repugnat.

h Dicere autem] Poſtquam oſtendit, generabile & corruptibile ſe mutuò cōſequi, ſimiliterque ingenitum & incorruptibile: refellit ſententiam Platonis, aſſerēs primò, eum, qui ait, nihil prohibere quo minus aliquid quod genitū eſt ſit incorruptibile, & aliquid quod eſt ingenitum poſſit corrumpi, ita ut vni eorum, nempè genito, ſemel tātum generatio competat, alteri verò ſemel tantum conueniat corruptio, ſine viciſſitudine generationis, & corruptionis: enm inquā neceſſario euertere aliqua principia ex ijs, quæ ſuperius poſita ſunt: præſertim illud quod ſtatuit, nihil poſſe eſſe infinito tēpore, & aliquando non eſſe. Enimuerò omnia. vel infinito tempore, vel certo ac definito agunt & patiuntur, & ſunt vel non ſunt: alioqui ſi infinito eſſent, & finito nō eſſent, ſiue aliquando non eſſent, ſimul eſſent & non eſſent. cum infinitum omnia complectatur. At qui mundum genitum, & immortalem, ac ſimpliciter infinitum faciunt, dicunt eum aliquando non fuiſſe, nimirum antequam eſſet conditus, & tamen ſemper eſſe, quia id quod ſimpliciter infinitum eſt, ſemper eſt. Hæc ratio Ariſtotelis ſolū probat, ea, quæ per generationem phyſicam incipiūt, ſuaptè natura eſſe corruptibilia; ideoq́; niſi ab aliqua ſuperiore cauſa conſeruentur, diſſolutum iri: itemq́; ea, quæ corruptioni ſunt obnoxia, ſi per generationem producta ſunt, cœpiſse in tempore, nec fuiſse tēpore infinito. Quamuis enim, ut 8. Phyſ. lib. ſtatuimus, non ſit improbabile, rerū generationes collectiue ſumptas ab æterno eſse potuiſse: ſingulæ tamen nō niſi definito tēpore eſse potuerunt, cum ſemper cauſa naturalis cuiuslibet generationis ſubſtātialis præcedat tempore rem genitam. Quòd ſi Ariſtoteles velit, nihil corruptibile potuiſse per creationem ab æterno eſse, aut nihil, quod tempore gignatur, poſse à Deo ęternū conſeruari: nihil eius rationes efficiunt, cum diuina potentia nullis limitibus circumſcribatur: quæ animaduerſio in ijs quæ ſequuntur præ oculis habenda erit.

Impugnat ſententiam Platonis.

Qua rōne probabile ſit potuiſse generationes eſse ab æterno.

i Præterea cur magis] Alia ratione prædictam poſitionem euertit. Si, inquit, ponamus aliquid ingenitum ſemper fuiſse, & poſtea corrumpi in aliquo inſtanti, nulla poteſt ratio aſſignari, cur in vno potius, quam in alio inſtanti corrumpatur: ſimiliter ſi aliquid genitum ſit, quod tempore infinito non erat, & poſtea tempore finito ſit, nulla afferri poteſt ratio, cur in vno potius quàm in alio inſtanti generetur. Repugnat ergo, aliquid genitum immortale eſse.

K Præterea ſi actum] idem perſequitur hunc in modū: In eo quòd incipit eſse, cū antea non fuerit, vel non eſse poſtquam fuit, potentia antecedit actum: ergo ſi aliquid modo non eſt, quòd ſemper fuit, ſemper habuit potentiam ut non eſset: vnde enim illi hæc potentia ad non exiſtendum denuò adueniret poſt infinitū tempus? Similiter ſi quid genitum ſit, quod tempore infinito non exiſterit, vtique toto illo tempore potuit eſse. Quare dum non erat, habebat potentiam ad exiſtendum, & non ad exiſtendum, ita ut exiſtentia & exiſtentiæ priuatio poſset ei ſimul eodem tempore ineſse: cum non ſit maior ratio, cur in infinita duratione potius eſse, quàm non eſse competat ei, quod prædictam potentiam habere dicitur.

In quibus rebus potētia actū præeat.

l Patet autem &] Eadem ratione concludit, non poſse aliquid eſse corruptibile, qn corrumpatur. Quòd ſi quis dicat, etſi omne genitum ſit corruptibile ſecundum ſuam naturam, poſſe tamen accidere ut numquam corrumpatur, eo quòd alicuius externæ cauſæ beneficio conſeruetur: quomodo Plato poſuit mundum ingenio ſuo diſsolubilem, ſed Dei voluntate perpetuum: hoc enim refellit Ariſtoteles: quia ſequeretur dari aliquid, quod poſſit ſemper eſse & non ſemper eſse, ut ex dictis patet. Quæ tamen impugnatio nulla eſt: nihil enim repugnat, rem ſuæ naturæ relictam non poſse ſemper eſse, & tamen à Deo perpetuo conſeruari.

Nō poſse dari aliquid diſſolubile quin intereat.

m Poſsumus autem] Probat rurſus, nullum genitum poſse eſse incorruptibile, & æternum. Nam aliquod genitum eſse incorruptibile, nō poteſt eſse fortuna, aut caſu, ſed vi naturæ, quæ eſt eorum quæ ſemper aut frequēter fiūt. Hæc verò natura eſt materię: atqui materia ſemper eadem manet; ergo ſemper erit potētia ad eſse & nō eſse,

proinde-

proindeq́ue ſi aliquod genitum ſit incorruptibile, poterit eſſe & non eſſe: quod per infinitum tempus exiſtenti neutiquam poteſt conuenire, vt iam ſuperius declaratũ fuit. Quæ etiam ratio de generatione phyſica eſt intelligenda.

n At verò] Confutat quod afferre quis poſſet, nimirum, incorruptibile genitum habere potentiam vt non ſit, non quidem reſpectu temporis futuri, ſed præteriti: ſicuti ingenitum corruptibile è contrario poteſt non eſſe, comparatione futuri. Hæc ait Ariſtoteles minimè cohęrere, quia licet reſpectu futuri ſit potentia; comparatione tamen præteriti nulla eſt.

Nullã eſ- potentiã ad præteritum. Nota hoc loco ſententiam Ariſtotelis, dicentis nullã dari potentiã ad præteritum: quod repetit lib. 6. Eth. c. 2. ex Agathone, idemq́; aſſerit D. Auguſtinus lib. 26. contra Fauſtum, c. 5. & D. Anſelmus in libro, [Cur Deus homo:] tueturq́ue D. Thomas 1. p. q. 25. art. 4. Alenſis 1. p. q. 21. mem. 4. Richardus in 1. d. 42. q. 5. Capreolus ibi. q. 1. ad arg. contra 7. concl. Ferrarienſis 2. contra gent. c. 25. communi aliorum Theologorum aſſenſu, paucis exceptis: vt Gilberto Porretano in Boetium de Trinit. Altiſiodorenſi in ſua ſum. lib. 1. c. 6. Gregorio in 1. d. 42. q. 1. art. 2. & alijs. Eſt autem noſtræ aſſertionis fundamentum, quia ſi ad præteritum potentia daretur, poſſet Deus facere, vt quod fuit non fuerit: quod repugnat. Rectè enim ſequitur: præterijt, ergo fuit: non præterijt, igitur non fuit: ergo fuit & non fuit.

QVAESTIO I.

Vtrum Mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare poſſit, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in partem negatiuam.

PRoximo ſuperiori capite aſſeruit Ariſtoteles Mundum neque ortum habuiſſe, neque finem habiturũ. Cuius aſſertionis prior pars, quamquam ſi de ortu & generatione phyſica intelligatur, veritati conſonat; tamen ſi de omnimoda productione ſermo ſit, repugnat * Catholicæ veritati, quæ docet mundum initio temporis a Deo fuiſſe procreatum: qua de re in 8. phyſ. Auſc. lib. fusè lateq́; egimus. Quod autem ſpectat ad poſteriorem aſſertionis partem, diſquirendum in præſentia occurrit, num Mundus naturę ſuæ relictus, eo tantùm concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in omnem æternitatem manere poſſit, debeatq́ue, an non?

* Multis locis ſacræ pag. itemq́; c. Firmiter, de ſumm. Trinit. & fide cath.

1. argum. In partem quæ negat hęc ſe offerunt argumenta: Res creatę, vt ab ſe eſſe non A habent, ita ex ſe tendunt in non eſſe: ergo niſi influxu aliquo maiori, quàm communi & ordinario, ſeruentur, decident tandem in nihilum; pręſertim cùm finis principio reſpondeat, & a principio nihil preter Deum extiterit.

Item: Id quod eſt gratia finis alicuius, adepto fine neceſſarium non eſt: vt patet in naui, quę quia ad traiiciendum mare comparatur, mari traiecto, ſi amplius vſui futura non ſit, ſuperuacanea erit. Atqui B mundus corporeus fuit a Deo conditus, vt per eum homo iuuaretur ad vltimum finem aſſequendum. Igitur cum in diuinis operibus nihil ſuperfluum ſit, perducto poſt diem iudicii homine ad finem vltimum, nihil corporeę naturę preter hominem remanebit. 2. argum.

Deinde: Id quod ex contrariis conſtat, neceſſariò diſſoluitur & interit: atqui ſublunaris mundus conſtat ex contrariis, nempe calido & frigido, ſicco & humido, aliiſq́ue eiuſmodi qualitatibus inter ſe pu- C gnantibus: diſſoluetur igitur aliquando. 3. argum.

Præterea: obſeruatum eſt, minorem indies fieri hominum ſtaturam, raroſq́ue parentibus proceriores euadere, ad quod alluſit Poeta illo carmine: 4. argum.

Grandiaq́ue effoſſis mirabitur oſſa ſepulchris. 1. Georg.

Igitur cum ſpecies humana non poſſit in quantumuis parua quantitate, aut conſeruari, aut gigni; deueniendum erit ad tempus, Lege D. Aug. 15. de ci. c. 9.

D. Cypr. aduerſus Demetr. Plin. 7. natur. hiſt. c. 16.

A tempus in quo nulla ſit hominum propagatio, totaque humana ſpecies funditus intereat. Quo fit, vt ſaltem hæc præſtantiſſima pars Mundi corporei perpetua eſſe non poſſit.

5. arg.

* c. 2. q. 7. artic. 5.

Poſtremo: Generationes, & corruptiones non potuerũt eſſe æternæ verſus partem anteriorem, vti decernit probabilior ſententia: quam in * 8. Phyſ. libro expoſuimus: igitur neque verſus poſteriorem partem æternæ eſſe potuerunt, cum vtrobique eadem incõmoda, & abſurda B exiſtere videantur. Quare dicendum non erit, poſſe mundum perpetuo durare, niſi peculiari Dei influxu conſeruetur.

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

TRia potiſſimum fuerunt in hac quæſtione Philoſophantium dogmata. Quidam mundum ſempiternum, & ortus atque interitus expertem pronunciarunt: cuius dogmatis præcipuus aſſertor & defenſor exſtitit Ariſtoteles, quẽ ferunt cauillatum aliquãdo: timuiſſe olim ſe, ſua domus vi procellarum ac tempeſtatum, aut vetuſtate, aut architecti incuria contracto vitio rueret: ſed iam maiorem ſibi metum impendere ab ijs, qui conentur verbis mundum deſtruere. Alij mundum, & ortum, & corruptioni obnoxium fecere. Alij vtramque ſententiam diuidentes, & ortum cum poſterioribus, & incorruptibilem cum poſterioribus arbitrati ſunt.

Iocus Ariſtotelis in eos, qui mundum interiturum aſſerebant.

Vt autem, quid propoſitæ a nobis quæſtioni reſpondendũ ſit, pateat, aduertendum eſt, poſſe nos quærere, aut quid reuera ſit futurum, aut quidnam eſſe poſſit: hoc eſt, num vel mundus generali E Dei concurſu in perpetuum ſit duraturus; vel vtrum ſic durare poſſit, eſto re ipſa duraturus non ſit. Deinde, poſſe nos loqui, aut de mundo ſecundum præſentem ſtatum generationum, & corruptionum, in quo nunc eſt; aut ſecundum hunc aliumve ſtatum, quem ſortiri aliquando debeat.

A His poſitis ſit prima aſſertio: Poſſet mundus ſibi relictus, ſub eo ſtatu quem modo habet, ſolo communi, & ordinario concurſu, quo nunc a Deo conſeruatur, in perpetuum durare. Hæc aſſertio, quæ noſtrorum Philoſophorum communis eſt, ex eo oſtẽditur: quia imprimus corpora cœleſtia, cùm ſuapte natura ſint corruptionis expertia, vt ad tertium huius libri caput oſtẽdimus, immortalia ſunt. Quin vero & ipſorum motus, cum ab B intelligentijs, quæ laſſari non poſſunt, adminiſtretur, perennis ac perpetuus eſſe poteſt. Quod autem ad corpora ſublunaria ſpectat, conſtant illa, vt planum eſt, ex materia & forma. Materia vero nulla vt naturæ interimi valet: quia vt tãtummodò per creationem a Deo eſſe accipit; ita non aliter deſtrui poteſt, quam ſubtrahente Deo concurſum, quo ei eiuſmodi eſſe confert. At formæ ita ſe habent, vt nulla earũ intercidat materiamC ve relinquat, quin alia eius locum ſubeat. Tum, quia alioqui maneret materia prima abſque omni ſubſtantiali forma: tum, quia agens naturale non intendit per ſe in interitum rei, vtpote naturæ malum, ſed generationem. Quapropter ſemper vnius corruptio eſt alterius generatio. Vnde etiam fit, vt, licet prædicta corpora ſingulatim ſumpta intereãt; alia ex toto, nempe mista; alia ex parte, videlicer elementa: ſemper tamen ſpecie D aut genere eadem permaneant, poſſintque hoc modo in perpetuum durare.

1. aſſert. Lege Marſil. 2. d generat. q. 19. Saxoniã eod. li. q. 14. Iand. de cœl. q. 35. Cõcil. differ. 9.

Egimus de hac re 1. lib. Phyſic. c. 7. q. 1. art. 2.

Naturale agens nõ fertur p ſe in interitũ rei.

Diximus elementa ex parte interire: quia ex toto non occidunt, vti videmus, nec vllis naturæ viribus poteſt aliquod eorum in alia, aut alia in vnum ita præualere, vt quaternarius numerus elementorum in mundo deficiat. Id quod oſtendi poteſt, tum experientia antecedentium ſeculorum, quibus quatuor elementa ſemper durarũt: tum quia incomE moda, quæ elementa a ſe mutuo accipiunt, aliunde reſarciunt & compenſant; vt* lib. 4. Phyſ. ex Platone in Timæo, & Philone in libro de Mundi incorruptib. docuimus: tum quia ad prouidentiam diuinam pertinebat, neque ſideribus, neque alijs cauſis Phyſicis tantam permittere facultatem, vt aliquod ex elementis perpetuò aboleret, atq; ita Vniuerſi ordi

* c. 5. q. 3. art. 3.

nihilum recident. Itaque negandum eſt, A vt mundus perpetuò duret egere influxu maiori, quàm ſit is quo nunc à Deo conſeruatur. Neque verè oportet finē quoad hoc, principio reſpondere, vt ſicuti a principio nihil exſtabat præter Deum; ita poſtea nihil præter Deum maneat. Quin potius, ſicuti conueniens fuit creari à Deo mundum, vt diuina bonitas, potentia, & ſapientia, in rebus creatis eluceret; ita conuenit, illum ob eandem cauſam pepetuò durare.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: Non ob id tātum fuiſſe a Deo conditum Vniuerſum, vt homo per ipſum ad finem vltimum aſſequendum iuuaretur: ſed vt in eo diuinæ perfectiones, quoad fieri poſſet, adumbratæ apparerent; & vt creaturæ intellectuali præberetur occaſio, effectorum omnium & principem Deum collaudandi. Quæ ratio, etiam homine finem vltimum adepto, integra relinquitur.

Sol. 3. ar. Ad tertium: Quodlibet ſingulare miſtum, quod ex contrariorum permiſtione conſtat, neceſſario diſſolui, & interitum ſubire: non eodem tamen pacto ſeſe habere mundum. Quia licet globus ſublunaris compoſitus ſit ex elementis, quæ contrariarum qualitatum diſſidio inter ſe pugnant: nihilominus ſemper quatuor elemēta, ob eas cauſas quas expoſuimus, ſalua manent.

Sol. 4. ar. Ad quartum: Etſi magna ex parte, vt aliarum rerum, ita hominum decrementa ſint, nonnullos parentibus procreariores euadere: ſicque non in omnibus degenerare ſtaturam, ſed in quibuſdam imminui, in alijs augeri; & illorum diſpendia in his quoquo modo reſarciri. Quæ compenſatio ſat erat, vt hominum genus propagari in æternum poſſet: accedente præſertim naturæ ipſius prouidentia, ad quam pertinet, anteuertere, & C amiſſionem totius ſpeciei minitentur: quale eſſet corporum decrementum infra quantitatem, in qua ſpecies humana poſſet conſiſtere.

Sol. 5. ar. Ad vltimum conceſſo antecedente negandа eſt conſecutio. Non enim par eſt ratio in ſempiternitate generationum, & corruptionum verſus anteriorem partem, & in eadem verſus partem poſteriorem. Namque, vt loco illo 8. lib. Phyſic. diſputabamus, ſi generationem antecedat alteratio, diſpoſitioque materiæ ad D introducendam formam; ſequeretur, ante æternum aliquid fuiſſe, uidelicet diſpoſitionem materiæ ante introductionem formæ. Quod tamen abſurdum, vt attendenti planum erit, nequaquam exiſtet, perſeuerantibus in æternum tēpus generationibus, quæ initio temporis cœperunt.

Primi Libri de Cœlo, Finis.

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE COELO

Procœmium.

TRipartita eſt huiuſce Libri diſceptatio. Primùm agitur de toto Cœlo, quia inter cæteras Vniuerſi partes, quas Ariſtoteles in hoc opere conſiderat, principatum obtinet. Tum de Aſtris. Tertio loco de Terra; non tam terræ, quam cœli quo vndique circunfuſa eſt, ratione. Quo ad primam partem attinet, repetit in ea primum Ariſtoteles, quæ ſuperiori libro expoſuerat, et cœlo ipſi cum magno corpore, ideſt, Vniuerſo communia ſunt; vt cœlum non oriri, non interire, perpetuum eſſe. Deinde docet, ſex illi conuenire loci differentias; ſurſum, deorſum, ante, retro, dextrum, & ſiniſtrum: Item, cœleſtium corporum plures eſſe motus; æquabiles tamen ſibique ſimiles. Alteram vero tractationis partem tribus abſoluit quæſtionibus; videlicet, quæ ſit natura Stellarum? quis earũ motus? quæ figura? Denique tertiam partem conſumit in explicando, qua ratione Terra in medio Vniuerſi conſiſtat, & quieſcat, ac figuram rotundam habeat. Illud vero hoc loco monendum cenſuimus; non debere quemquam turbari, quod neque in ſuperiori libro, neque in ijs quæ ſequuntur, eadem, quæ in quibuſdam alijs codicibus, capitum initia, eaſdemve textuum ſectiones inueniat; cum hiſce rebus exemplaria magnopere diſſentiant.

ARISTOTELIS DE COELO, LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

COelum a igitur vniuerſum neque ortum eſſe, neque corrumpi poſſe, vt quidam inquiunt; ſed vnum eſſe ac ſempiternum, principium quidem & exitum æternitatis vniuerſæ non habens, infinitum autem habens, & continens in ſe ipſo tempus; & ex hiſce quæ dicta ſunt, & per opinionem eorum qui aliter dicunt, ipſumque generant, fidem ſumere licet. Nam ſi ſic quidem ſeſe habere poteſt, eo autem modo quem illi dicunt non poteſt: magnum & hoc vtique momentum ad faciendam fidem de immortalitate æternitateque ipſius habet. Quare bene ſeſe habet, quemque ſibi perſuadere, Veteres & maiorum maximè noſtrorum ſententias veras eſſe: quę quidem aſſerunt, eſſe quippiam eorum immortale atque diuinum, qua motu quidem ſubeunt; talem tamen vt nullus ipſius ſit finis, ſed potius ipſe cæterorum ſit finis. Textu 1. Tex. 2.

b Et finem enim ex his eſſe conſtat quæ continent, & hic cum ſit perfectus, imperfectos continet, & eos qui finem habent ac ceſſationem, ipſe namque neq; principium, neque exitum vllum habet, ſed inceſſabilis eſt tempore infinito. Cæterorum autem aut eſt principij cauſa, aut ſuſcipit exitum ceſſationemve. Atq; ſuperum locum cœlumque Veteres quidem Dijs tribuerunt, propterea quod ſolũ eſt immortale. Præſens autem oratio teſtis eſt, incorruptibile, ac ingenerabile eſſe, vacareque præterea omni difficultate mortali. Tex. 3.

c Et inſuper eſſe ſine labore, propterea quod nullius indiget vim inferentis neceſſitatis, quæ quidem prohibens detineret ipſum aptum alio modo ferri. Omne namque tale laborioſum eſt, quo magis perpetuum eſt, & optimæ diſpoſitionis expers.

d Iccirco neque putandum eſt, ipſum ita ſeſe habere, vt Veterum fabula dicit; qui quidem ſalutem ipſius Atlante quodam inquiunt indigere. Et ij nãque, qui hanc ſententiam attulerunt, idem quod poſteri videntur exiſtimaſſe; nam quaſi pondus haberent ſupera corpora omnia terreaque eſſent, neceſſitatem animæ participem ipſi fabuloſe ſuppoſuere. Neque igitur hoc modo. Tex. 4.

e Neque ob conuerſionem: propterea quod lationem habet motu ſuopte celeriorem, vt Empedocles dicit, conuerſari putandum eſt adhuc ipſum tempore tanto, atque incolume eſſe. Tex. 5.

Text. 6.

f *At verò neque ab anima cogente ſempiternum manere, conſentaneum eſt rationi; neque enim talis ipſius animę vita ſine dolore beataq; eſſe poteſt. Et motum enim, qui eſt cùm vi, ſi mouet corpus primum, aliter aptum ferri, continuéque mouet; negotioſum atque ab omni voluptate mentis ſemotum eſſe neceſſe eſt. Si neque vt animæ mortalium animalium requies ineſt ea, quæ circa ſomnum fit corporis relaxatio: ſed Irionis fatum cuiuſdam ipſam perpetuum inſeparabileq; detinere neceſſe eſt. Si igitur (vt diximus) res dicto modo de prima latione ſeſe habere poteſt, non ſolùm concinnius eſt ita de æternitate ipſius exiſtimare: ſed etiam hoc modo duntaxat conſentaneè magis ei vaticinationi, quàm de dijs habemus, ſententias poſſumus certò proferre. Sed de his hactenus.*

CAPITIS I. EXPLANATIO.

COelum a igitur] Cœlum eſſe ingenitum, & indiſſolubile, ſemperque vnum & idem principij finiſq; expers, nec tempore vllo circumſcribi, ſed ipſum potius tempus in ſe cohibere (ſiquidem tempus eſt duratio motus celeſtis) non difficulter intelligi poſſe, inquit, tum ex iis, quæ ſuperiori libro tractata ſunt: tum quia aduerſariorum, vt Heracliti, & Empedoclis dogmata in eas difficultates, & incommoda incidunt, a quibus ſe nequaquam expediunt: tum prętereà; quia veteres nonnulli, & Patres, a quibus tradita doctrina eſt, corpus cæleſte a mortalitatis noxa liberũ, & quaſi diuinũ quid eſſe, ejuſq; motũ non ſolùm fine carere, ſed aliorum motuum finem eſſe prędicarunt.

Quo ſẽſu motus cœli dicatur finis aliorum motuum.

b Et finem enim] Rectè dici, motum cœli eſſe finem aliorũ motuum, ex eo ſuadet: quia omne continens habet rationem finis, prout contentum terminatur ad continẽs: patet autem, imperfectũ ſuaptè natura contineri a perfecto: vt verò liquet ex iis, quæ 1. lib. explicata ſunt, motus circularis eſt perfectus: recti autem imperfecti ſunt, quia non redeunt ad ſuum principiũ, vt ii qui in orbẽ peraguntur. Quo fit, vt motus ſublunares contineantur a cœleſti, tanquam imperfecti a perfecto: proindeque cœleſtis motus hac conſideratione aptè dicitur finis reliquorum motuum. Vnde conſequens etiam eſt, vt motus cœli perennis, ſemperq; idem ſit: cum id, quod varium eſt ac multiplex, quales ſunt motus ſublunares, ad aliquid vnum & perpetuum referri debeat. Quæ ſanè perpetuitas congruit cũ dignitate cœleſtis corporis; quod indiſſolubile eſt, & beatarum mentium domicilium.

c Et inſuper eſſe] Docet, cœlum nõ ſolùm eſſe indiſſolubile, ſed abſq; labore, & repugnantia moueri. Idque ex eo probat: quia nulla vi in contrarium nitente a ſuo motu retardatur, vt ſolent ea quæ contra naturam feruntur; quorũ motus tãto eſt difficilior & laborioſior, quãto diuturnior, & a propria inclinatione alienior: cæli autẽ motus nequaquam eſt contra naturã, vt ex iis, quæ initio primi libri tradita ſunt cõſtat.

1. opinio falſa de motu cœli.

d Idcirco neque] Refellit tres ſententias circa motum cæli. Vnam poeticam, quæ finxit, Atlantem cælum humeris fulcire, ne ruat. Vnde illud poetæ:

—— vbi cœlifer Atlas
Axem humero torquet ſtellis fulgentibus aptum. Virg. li. 4. Æneid.

Huius opinionis auctores ait Ariſtoteles idẽ ſenſiſſe, quod nonnulli è poſterioribus Philoſophis: qui cũ corpora cœleſtia grauia eſſe affirmarẽt, voluere ideo datã cœlo animã, vt eius vi in ſublimi cõſiſteret. Verũ cũ cœlũ neq; graue, neq; leue ſit, vt ſuperius declaratũ fuit, nõ eſt ei eiuſmodi ruina pertimeſcẽda. Porrò de Atlante ita ſcripſit Diodorus li. 4. [Ferũt Atlantẽ Aſtrologiæ fuiſſe peritiſſimũ, deq; ſphæra primũ inter homines diſputaſſe: qua ex re viſus eſt cœlũ ſuis humeris ſuſtinere: locũ pbẽte fabulis ſphæræ iuuẽtute.] Idẽ ferè tradit D. Aug. 18. de ciu. Dei c. 8. Euſebius verò de pp. Euang.

Atlãtis fabula vnde orta.

& Ale-

& Alexāder Polyhiſtor aiūt, eundē fuiſſe Atlantē, & Enoch, cuius fit mētio in li. Gen.

e Neq; ob connerſionem] Secunda opinio fuit Empedoclis, qui cęli corpus naturalem habere grauitatē dixit, verum tanta celeritate circumagi, vt neutiquam poſſit cadere, ſed ipſa curſus velocitate ſuſtineatur: eo modo, quo hydria aqua plena, dum in gyrum torquetur, aquā etſi grauis ſit non effundit. Quarè idem etiam, aiebat ille, cœlo accidere: cùm præſertim nulla celeritas tanta ſit, quæ poſſit cum cœli velocitate cōtendere. Coarguitur autem huiuſmodi placitum: tum quia cœlo pondus attribuit, quo ipſum vacare oſtenſum fuit: tum quia non explicat, quæ ſit illa tanta vis, quę grauitatem deorſum nitentem tot ſæculorum ætatibus vicerit, atque etiam nunc perennem illam motionem contiuuet. 2. opinio.

f At verò neque] Tertia ſententia fuit Platonis, qui in Timæo docuit, animam cœli propria vi & impetu cęleſtes orbes, quantumlibet renitantur, torquere. Hanc ex eo improbat: quia ſi illa anima tam vaſtam molem contra eius naturam tanta celeritate perpetuò circumduceret, non ſolum non eſſet beata, vt cœleſtes mentes decet; ſed miſera prorſus, ac deterior animantibus, in quibus nullum eſt, quod non interdum ſomno, aut laborum intermiſſione quieſcat: eſſetque talis anima, dum cęlum tanquam rotam voluit, Ixioni ſimilis, quem fingunt poetę apud inferos ea pœna cruciari, vt rotam perpetuò voluat. Quæ omnia cùm abſurda ſint, colligit, magis eſſe conſentaneam eam opinionem, quæ cœlo æternitatem motumque abſque vlla violentia tribuit. 3. opinio. Ixionis fabula.

QVÆSTIO I.

Sintne cœleſtes orbes animati, an non?

ARTICVLVS I.

Opinio, & argumenta eorum, qui animatos eſſe crediderunt.

Voniam Ariſtoteles proximo cap. docuit, corpora cœleſtia non moueri ab anima: diſquirendum hoc loco eſt, nū illa anima ſint. Chaldęi, qui ingeniorum ſolertia in Aſſyria præcæteris floruerunt, & Aſtrologiā putant̄ inueniſſe, animata eſſe prædicabant. Idē opinati ſunt, Platone teſte, & defenſore in Cratylo, & Epinomide, omnes ferè veteris Phyſiologiæ principes, tam Græci, quam Ægyptij: quorum alij mūdum magnum quoddam animal eſſe, omneſque eius partes vna & eadem anima præditas eſſe putabāt; alij ſingulis orbibus animas ſingulas attribuebant; alij etiam vnicuique ſtellæ ſuam animam applicabant. Et ex his rurſus quidam intelligentem dumtaxat; quidam altricem ſimul animum cęleſti mundo dederunt, aientes ali ſidera humoribus Oceani in altum ſubdu-

[Hac de re D. Dama. li. de hær. Lactāt. li. 2. cap. 6. Beſſario li. 2. cont. calū. c. 7. M. Alber. 11. Meta. tract. 2. c. 10. Cic. 2. d N. Deo. huius ſē-]

A ctis. Deniquè adeo hæc opinio antiquorum animis inſederat, vt Anaxagoras, (referēte Laertio in eius vita, & D. Aug. 18. de ciuit. Dei, c. 41.) quod ſolem lapidem flagrantem, non vero animal, neque Deum eſſe dixerit, impietatis apud Athenienſes accerſitus, ac deinde reus factus fuerit. Cęlos itē animatos fecere ex Hebreis Philo. Iudeus, & Rabbi Moyſes. Ex Arabum diſciplina, Auicenna, Algazellus, Alpharabius, & Albumazar. Pręterea Ptolemæus, & Aſtrologi complures. B Denique eādē ſententiā approbauit Origenes 7. lib. περὶ ἀρχῶν, & 1. tom. cōm. in Ioannem: addens, ſtellas virtutis & vitij capaces eſſe, proficereq; in actionibus ſtudioſis, & deficere. Diuus vero Aug. 2. ſupra Gen. ad lit. cap. 18. & in Enchir. cap. 58. de cœleſtium corporum animatione diſputans, neutram partem aſſeuerare audet: ſubditque hoc poſteriori loco, incertum ſibi eſſe, num ſtellæ ad beatorum ſocietatem pertineant: ſed [nec illud,] C inquit, [certum habeo, vtrum ad eandem,] ideſt, beatarum mentium [ſocietatē pertineant Sol & Luna, & cuncta ſidera; quāuis nonnullis lucida corpora eſſe ſine ſenſu, & intelligentia videantur.]

[tētię fuit cleāthes, teſte Cic. lib. 2. de Nat. Deo. & Plin. li. 2. hiſt. c. 8 Seneca li. 1. nat. q. c. 5. cæterique Stoici.]

Non deſunt autem argumenta pro affirmatiua parte quæſtionis, quę cœlo ineſſe animam ſtatuit. Primum ſit: Negari non poteſt dari animam mundi, q quia vi- 1. argum. pro aiatione cœli.

licet informetur, & cuius beneficio tota natura corporea, atq; adeo cæleſtes orbes viuant: igitur corpora cœleſt[ia] ſunt animata. Antecedẽs oſtenditur: quia cũ quædam mundi partes viuant, vt animantes, & ſtirpium herbarumq; genera; minimè conuenit, vt totum ipſum vita careat: alioqui totũ deterioris eſſet conditionis, quam ſuæ partes. Præterea, ꝙ talis forma neceſſario conſtituẽda ſit, vt rerum naturalium munia per ſe exequatur, argumẽto eſt admirabile earum artificium, quod B paſſim elucet: præſertim in cõformatione fœtuũ; in membrorum delineatione, non minus ad elegãtiam, quam ad vſum & vtilitatem apta; in viuifici caloris diſtributione; in diſpenſatione alimenti, prout cuiuſque partis magnitudo, & conditio poſtulat; in brutorum animantium operibus; in multarum rerũ antipathia, & ſympathia, id eſt, mutuo diſſenſu, & conſenſu: alijſq; eiuſmodi, quæ non niſi ad aliquam ſapientem cauſam, qualis eſt C anima mundi, videntur referri poſſe. Ac priuatim id etiam comprobant animantia, quæ ex cœnoſa, & putreſcẽte materia ſponte oriuntur. Nam cùm horum generationẽ nulla vis ſemini inſita præcedat, neque ad ea procreanda ſolus calor ſufficiat, vtique putandum eſt, præeſſe mundo animam vnã, totius animationis fontem, quæ ijs vitam ab ſe fundat, & communicet. Accedit ad argumenti confirmationem teſtimonium Boetij, qui lib. D 3. de Conſol. Philoſ. met. 9. ait Deum per animam mundi motus corporum cœleſtium adminiſtrare, hiſce verbis:

> Tu triplicis mediam naturæ cuncta mouentem
> Connectens animam, per conſona mẽbra reſoluis:
> Quæ cum ſecta duos motum glomerauit in orbes,
> In ſemet reditura meat, mentemque profundam E
> Circuit, & ſimili conuertit imagine cœlum.

2. argum. Secũdum: Id quod eſt intelligẽtijs ad earum actionem recipiendã vicinius, eſt etiam ijſdem ſecũdum naturam propinquius; alioqui diſſolueretur partiũ vniuerſi proxime ſibi cohærentium affinitas & proportio: ſed corpora cęleſtia ſunt vi-A ciniora intelligentijs ad recipiendã earũ actionem, cum in ipſa motum primo influant: ſunt igitur intelligentijs propinquiora ſecundum naturam. Non poſſunt autem ita ſe habere, niſi ſuo modo vitam participent: ſunt ergo viuentia, & aĩata.

Tertium: Id quod primum eſt in genere mobilium, eſt mouẽs ſe ipſum; vt probat Ariſtoteles 8. lib. Phyſ. cap. 5. a textu 34. quia nimirum quod eſt per ſe, prius eſt eo quod per aliud: ſed corpora cœleſtia ſunt priora in genere mobilium, vt ex proxima ratione conſtat: ergo mouent ſe ipſa, atque adeo animata ſunt. 3. argum.

Quartum: Non videtur pulcherrimæ vniuerſitatis deſcriptioni, & ordini congruere, vt inferior mundus a re, quæ animata non ſit, regatur & conſeruetur: ſed regitur, & conſeruatur a cœlo; vt docet Ariſtot. 1. Meteor. cap. 2. igitur cęlum eſt animatum. Nec vero qualibet anima, ſed ea, quã habere conuenit gubernatorem, & quaſi parẽtem orbis ſublunaris, id eſt, rationis, & intelligentiæ participe. 4. argum.

Idem confirmari poteſt teſtimonio Ariſtotelis. Nam 2. lib. huius operis, c. 2. tex. 13. ait cęlum eſſe animatum, & habere in ſe motus principium. Item 12. Metaph. c. 7. aſſerit, primum principium mouens orbes cœleſtes, ideſt, primum motorem, ſiue Deum, mouere vt id quod cognoſcitur appetitur: putat igitur orbibus cœleſtibus intellectum ineſſe, & appetitum, quibus primum motorem cognoſcant, amentque. Denique Græci interpretes, Alexander, Philoponus, & alij, itemque (vt videtur) D. Thom. lib. 2. contra gent. cap. 70. hanc eſſe credunt Ariſtotelis ſententiam: cui etiam ſubſcripſit nobiliſſimus eius diſcipulus Theophraſtus, in li. quem de cœlo ædidit. 5. argum.

Poſtremò, ad hanc partem tuẽdam facere videtur illud Pſ. 135. [Qui fecit cœlos in intellectu,] ideſt, intellectu prædi-tos: & illud Eccleſiaſtæ: [In circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.] Quo loco cũ nomine ſpiritus ſignificari non poſſit intelligentia aſſiſtens; neq; enim illa cum ipſo orbe circumuoluitur: reliquum eſt, vt ſignificetur anima informans. Cui interpretationi adſtipulari videtur D. Hieron. ibid. hiſce verbis: [Siue ipſum Solem ſpiritum nominauit, ꝙ ani- 6. argum.

animet,& ſpiret,& vigeat, & annuos orbis curſus expleat: ſine quòd Lunæ lucentem globum,Titaniaque aſtra,

Virg. li. 6. Aenei.

Spiritus intus alit,totamq; infuſa per artus

Mens agitat molem,]&c.

Non putat igitur D. Hieronymus à veritate alienum, fateri cum Poeta, cœleſtem globum mente animari ac viuere.

ARTICVLVS II.

Concluditur,orbes cœleſtes non eſſe animatos.

CONtraria tamen ſententia omnino vera eſt, quam tuendam monet D. Damaſc.lib.2.Fid.orth.cap.6.[Nullus,] inquit, [cœlos aut ſydera animata eſſe exiſtimet: anima quippe ac ſenſu carent.] Idem ſentit D. Cyrillus lib.2. cōtra Iulian.D.Ambroſius lib.2. Hex. cap.4. D. Baſilius homil. 3. Hexa. & in comment. Pſal.48.Lactantius lib.2.cap.5.D.Auguſtinus in lib.de duab.anim.cap.4. vbi aſſerit,muſcam,propterea quòd viuit, eſſe nobiliorem Sole.& lib.1.Retract.cap. 5. vbi,quæ de animatione mundi in lib.de Immort.animę ſcripſerat, temere ſcripta fuiſſe inquit, itemq; lib. 2. earundē Retract.cap.7. vbi, quæ alias de cœleſtiū corporum vita aſſeruerat, ait per tropū & figuram poſſe accipi, ducta videlicet translatione a re animata ad inanimatam.In eadem opinione fuit D.Hieronymus ſuper illud Deut. 32. [Audite cœli quæ loquor.]& ad cap.1. & 45. Eſaiæ & in Epiſtolis ad Pammachium & Auitum,vbi Originem coarguit, quòd Solem, Lunam & aſtra animata eſſe dixerit.Item autor lib.de Cogn.veræ vitæ.c. 6.aiens,eos,qui ſidera ratione uel ſenſu prædita arbitrentur, iure ſenſu carentes & rationis expertes haberi. Deniq; idē aſtruūt omnes ferè Scholaſticæ Theologiæ profeſſores. D.Thomas 1.par, q.70. art.3.Alenſis 2.par.quæſt.87.mem.3.ar. 4.Albertus in tract.de 4,coæuis,quęſ.4. ar.25.D.Bonau.in d.14.q.2.n.30.Durādus ib.q.2.priori part. d.Ochamus q.12 Aegid.q.3.& alij.Quin etiā credunt D. Tho.D.Bonau. & M.Albertus, eos, qui

Capr. i 2. d.9. q.vn. ar.1.Arg. irē in 2.d. d.14.q.1.

A orbes cœleſtes animatos vocant, & qui animæ expertes eſſe aiunt,re concinere, verbis diſſidere, illos nempe animam aſſiſtentem ſine motricem abſque informatione, hoc eſt intelligentiam cœlo tribuere,hos informantem negare. In quo ſenſu ſaltem Patrum Sanctorum dicta, ſicubi corpora cœleſtia animata nuncuparunt; accipienda ſunt. Nam quòd ex antiquis nonnulli animam etiam vegetatricem & ſentientem, atq; adeo informantem cęlo dederint, conſtat tum ex

ar.1. He. ib.2.1.Nico. Lyra ī c.10. Ieremiæ. Eu. in Pſ. 18. Abulēſis in ca. 23. Ex. q.47. & ſeq.

B alijs,tum ex Plutarcho li.2.de plac.Philoſop.cap.5.& 17.Tullio lib.2.de natur. deor.& Auicenna 9.Metaph.cap.2.

Probatur igitur noſtra ſententia hūc in modum: Si cœlum foret animatum, cœli anima eſſet in qualibet eius parte, quælibet enim pars viuentis viuit: ſed anima cœli nequit ſimul in qualibet cęli parte eſſe: nō eſt igitur cœlum animatum. Probatur aſſumptio:nam ſi ſpatiū

1.ratio q̄ nō ſint animati cœleſtes orbes.

C quod occupat Angelus,etiā primæ Hierarchiæ,quę alijs naturæ dignitate precellit,ſi id inquam ſpatium vt ſtatuit cō munis Theologorum doctrina, breuius contractiusq; eſt, quàm cęleſtis ſphæræ magnitudo(vnde fieri nequit, ut Angelus in aliqua cœli parte & in terra ſimul conſiſtat) quo pacto anima una, præſertim infectilis quam aduerſarij cęlo tribuunt,tam vaſto corpori animando ſufficiat?

D Rurſus: Animus eſt actus corporis organici,ut docet Ariſ.2.de Anim.c.1.tex. 7. igitur omne corpus animatum eſt organicū. Atqui cœlum non eſt huiuſmodi,nec enim in illo vlla organorum varietas aut diſtinctio cernitur(niſi quis poetice, ac ridicule philoſophetur, dicatque cœlū uidere per Solē quaſi per oculū,audire per polos tanquā per aures:) non ergo celeſti corpus animatum eſt. Adde, quòd forma perfectorum viuentium,quale oporteret cęlum eſſe,ſi viueret, ſicuti perfectior eſt ac plurib. facul-

2. ratio.

E tatibus prædita:ita inſtructiorem corporis officina, & maiorem organorum copiam ad functiones vitæ obeundas requirit:& tamen cęlū hiſce iſtrumentis prorſus caret.

Deinde: Omnis forma boni alicuius obtinendi gratia cū materia copulatur: nam

3. ratio.

nimi materiam eſt propter formam, teſte Ariſtoteles 1. Phyſi. auſc. (vnde & noſter animus, qui alioqui per ſe extra materiam cohærere poteſt, non ſolum totius coagmentandi cauſa, ſed ob ſuam etiam commoditatem corporis coniungitur, vt nimirum rerum materialium cognitionem per ſenſus hauriat non apparet autem, cuius boni gratia cœleſti corpori anima iungi debeat: igitur cœlum eſt expers animæ. Probatur aſſumptio: nec enim propter functiones vegetatricum facultatum, videlicet nutritionem, accretionem, generationem: hæ namque ſolis corporibus interitum ſubeuntibus conuenire poſſunt. Nec propter ſenſuum operationes: cum ſentiendi organa, nec cœlo inſint, nec ſine tactiliũ qualitatum temperie conſtent. Nec etiam (quod ex dictis ſequitur) ob intellectionem: cum corpus non niſi ſenſuum miniſterio intellectui deſeruiat. Nec poſtremò ob localem motum: ſiquidem ad hunc exhibendum non informatio requiritur, ſed appulſus virtutis, qua motor rem motam attingat. Nulla igitur cauſa excogitari poteſt, ob quam anima cum corpore cœleſti in vnus compoſiti ſocietatem coire debuerit.

Leg. Ari. c. 3. lib. 1. huius operis.

4. ratio. Adhæc: Si cœlum eſſet animatũ, cum proprium viuentium ſit ab ſe moueri, non egeret cœlum intelligentijs, ut moueretur, quod falſum eſſe in progreſſu oſtendemus. Adde, quòd ſi eiuſmodi anima ratione prædita eſſet, potuiſſet etiam peccare, & præmium ac pœnam mereri, atque adeò beatitudine frui, vel æternis crucitatibus addici: cum tamen hoc ſolis Angelis & hominibus conuenire, & communis Patrum ſenſus doceat, & ex Sacræ paginæ doctrina eliciatur.

5. ratio. Præterea, quòd Ariſtoteles huius ſententiæ fuerit, probatur. Namque 8. Phy. text. 40. & 41. ait, motorem orbis cœleſtis vniri cũ ſuo orbe cõtactu virtutis: ac vnio formæ cũ materia non eſt vnio per cõtactum, ſed alterius rationis: quare ſecundum Ariſtotelem motor cœli non eſt forma cœli, nec cœleſtia corpora a ſe ipſis mouentur: ex quo ſequitur ea nõ viuere. Item c. vlt. eiuſdem li. text. 48. motor cœli conſtituitur in ea circumferentiæ parte vbi ſphæra cœleſtis rapidiſſima ver-

A tigine circumuoluitur: non eſt igitur in toto corpore cœleſti: in quo tamen eſſe oporteret, ſi cœlum viueret: ſiquidem, vt paulò ſupra dicebamus, quamlibet partem rei viuentis viuere, & ex forma viuente conſtitui neceſſe eſt.

Quærat hic aliquis, quo nomine contraria ſententia, quæ cœlo animam informantem attribuit, reijcienda ſit? Capreolus in 2. diſt. 9. q. 1. art. 1. & Gabriel item in 2. diſt. 14. quæſt. 1. iudicant, eam non B eſſe conſonam fidei. D. Bonauentura in 2. d. 14: appellat falſam & erroneã. Quod nobis etiam videtur. Primum, quia numeratur a D. Hieronymo loco cit. inter errores Origenis: & a D. Epiphan. l. 11. Panarij, A D. Irenæo lib. 4. contra hæreſes, inter Marcoſiorum dogmata damnata. Deinde, quia Nicephorus ca. 27. & 28. lib. 17. Eccl. hiſt. inter alia Origenis dicta, quę quinta Synodus generalis* Conſtantinopoli coacta ſub anathemate exC ploſit, recenſet illud, quòd Cœlos, Lunam, Solẽ & Aſtra animata fecerit. Ideóq; teſtatur Iouerius in † Summa Conciliorum, in eadem quinta Synodo prope finem, vbi hæc eiuſdem Synodi verba refert: [Si quis dicit Cęlum, Solem, Lunã, Stellas, & Aquas quæ ſupra cœlos ſunt, animantes, quaſdam eſſe, & materiales virtutes, anathema ſit.] Nõ tamen iſtiuſmodi dogma hereſeos titulo notandum cenſemus: propterea quod an deD cretum illud a quinta Synodo ęditum fuerit, haud omnino conſtat.

Sotus 8. Phyſic. q. 3. vocat contrariã fidei: damnatur & quodã a. Pariſieſi.

* quæ eſt ſecunda ex ijs quę Cõnſtantinopoli coactæ ſunt.

† 2. tom. Concil.

ARTICVLVS III.

Soluitur primum argumentum initio propoſitum: refellitur opinio extimantium dari animam mundi.

E

REgium eſt, vt argumenta initio adducta explicemus. Offert ſe imprimis id, quòd pro aſtruenda anima mundi Academici ſpecioſa oratione amplificaut, aientes: mũdi animam ex lineis, in circuli figuram conuolutis, & ex nume-

Lege D. Aug. l. 7. de Ciuit. Dei, c. 13. M. Al. 2.

par. ſum. traƈt. 11. quæſ. 66. ris harmonicis compoſitam eſſe, quibus verbis illius abſolutionem viresq; adſtruere volunt. Sed nihil conficiunt. Neganda ſunt, quę in argumento aſſumũt: enim verò licet quædam mundi partes vita fruantur, non propterea neceſſe fuit totum mundum viuere, ita vt nihil in eo expers vitæ eſſet. Non eſt enim mundus totum continuatione, ſed aggregatione, quod partibus diſſimiliũ naturarum, & viuentium ac non viuentium ſpeciebus conſtare debet, ut ex hac varietate congruentem ſibi pulchritudinem aſſciſcat. Neque hinc ſequitur, aliquas vniuerſi partes ſuo toto perfectiores eſſe cum eas omnes vniuerſum in ſe conſtituat, & earum ſibi perfectionem vendicet.

Secundò, quia vt res naturales actiones ſuas, & opera etiam ea quæ omnem artis elegantiam & pulchritudinis admirationem vincunt, edere valeant, ſat eſt ſua cuique forma, proprietatum, & lectium virium, cæterorumque accidentium apparatu inſtructa: concurrente eodem mutua ope, quam ſibi Vniuerſi partes, tanquam vnius corporis membra, non rarò exhibent, præſertim cum natura operetur directione primę cauſæ, ut in Phyſicis expoſuimus.

Ortus verò animalium ex colluuie & putri materia prouenientium, referendus eſt ad corpora cœleſtia, quæ ſuo influxu ſublunarem mundum irrorant: ut alibi in hoc opere dicimus.

Denique ut rationes alias omittamus quod huiuſmodi anima non detur, hunc in modum conuinci poteſt: Namque aut illa in naturalium rerum compoſitionẽ venit, aut non. Si detur primum, iam nullum ens naturale erit vnũ per ſe, ut pote ex multis formis conflatum: ſi poſterius, non igitur ea anima vitales rerum Phyſicarum actiones obijt, ſiquidem omnis vitæ actio, vt communis Philoſophantium ſchola tuetur, ab interno principio oritur.

Adde, quod eadem forma non poteſt conſtituere compoſita naturalia numero diuerſa, & non continuata, cuiuſmodi ſunt quæcunque non eadem ſingulari materia conſtant. Nam cum vnitas, ſicuti & eſſe rei compoſitæ, potiſſimum ſumatur à forma, ſi eadem forma eſſet in pluribus compoſitis, iam ea quæ numero diſtinguuntur, vnum potius ens, quã plura dicenda eſſent: quod a communi hominum ſenſu, & loquendi vſu abhorret.

Ad confirmationem argumenti ex auctoritate Boetij dicendum; carmina illa explicari a D. Thoma in comm. eiuſdem loci, non de anima cœlum informante, ſed mouente ſolum, hoc eſt, de intelligẽtia. A Magno autem Alberto 2. p. ſum. traƈt. 11. q. 63. mem. 2. intelligi quidem de anima mundi, quam dari negamus. Quæ interpretatio probari poteſt: ita tamen ut dicamus cum Alberto, Boetium illic non ex ſuo, ſed ex Platonis ſenſu animam mundi poſuiſſe.

ARTICVLVS IV.

Diſſoluuntur cętera primi articuli argumenta.

AD reliqua argumenta eiuſdem articuli hunc in modum reſpondendum erit. Ad ſecundum: Licet corpora cœleſtia, quoad generalem ſenſibilis mũdi gubernationem, intelligentijs vicinio ra ſint, quatenus primo ab eis motũ excipiunt: tamen non rectè inde colligi ea ſecundum naturæ præſtantiam & dignitatem ſimpliciter ad intelligentias proprius accedere: eſto quadam ex parte (ꝙ ad mundi harmoniam ſat eſt) eis magis appropinquent, quatenus ipſa ab interitu aliena ſunt, ſicuti & intelligentiæ, quod tamen compoſitis Phyſicis, quæ ſub Lunæ orbe continentur, minimè conuenit. Sol. 2. ar.

Ad tertium: dupliciter celum ſpectari poſſe, vel cum intelligentia, prout eſt totum quaſi quiddam ex orbe, & intelligentia motrice compoſitum, vel ſine intelligentia, vt eſt corpus phyſicum dũtaxat. Priori quidem modo appellatur cęlum animatum, non anima informante, ſed aſſiſtẽte: atq; ita dici poteſt ab ſe moueri. Quæ eſt ſolutio D. Thomæ 1. p. q. 70. art. 3. ſicq; ratum manet, primum in genere mobilium mouere ſe. Poſteriori Sol. 3. ar.

riori autem conſideratione neutiquam dicitur cœlum animatum, nec a ſe ipſo motum habere. Adde, cœleſtem mūdum ratione primi mobilis de quo illic diſputat Ariſtoteles, cenſeri in orbem a ſe ipſo agi, quatenus ita voluitur, vt ab alio corpore impulſum non accipiat, ſicuti inferiora corpora.

Sol.4.art. Ad quartum: corpora ſublunaria non regi a corpore cœleſti per ſe ſumpto, ſed vi etiam intelligentiarum motricium, quæ cæteris rebus viuentibus dignitate præſtant.

Sol.5.art. Ad quintum ex teſtimonijs Ariſtotelis, quicquid nonnulli eius interpretes velint, dicimus: Philoſophum loco illo lib.2. huius operis, accepiſſe cęlum vna cum intelligentia: duodecimo verò Metap. aſſeruiſſe, Deum mouere, ut cognitū & amatum a ſingulis orbibus, non quidem per ſe ſumptis, ſed vna cum motoribus: qui ideo mouent, vt in ſe primæ cauſæ ſimilitudinem, quoad fieri poſſit exprimant.

Sol.ul.art. Ad poſtremum dic: locum illū Pſalmi non eam habere ſententiam, etſi illa Caietano non diſpliceat, videlicet exiſtimantis, eos qui cęlos animatos faciunt, non omnino a ratione abhorrere. Eſt igitur germana explicatio, Deū in intellectu, id eſt, diuina ſui intellectus ſapiētia cęlos condidiſſe. Vel, Deum cęleſtia corpora ita procreaſſe tam ratum ordinem, tantam conſtantiam, & proportionem eorum indidiſſe motibus, ac ſi ea intellectu prædita feciſſet. Illo autem loco Eccleſiaſtę, miſſis alijs interpretationibus, quas affert D.Thomas opuſc.10.art.6.& Aegidius in 2.d.14. dicendum; appellatione[Spiritus] ſignificari Solem ipſum, propterea quòd ſuo influxu rebus vitā inſpiret. Quo etiam pacto D.Hieronymus Solē: cui vitam ineſſe * alibi negauit, ſpirare dixit, non quòd viuificō ſpiritu informetur aut in ſe ipſo viuat, ſed ab effectu, quatenus res viuentes ſublunaris modo mundi ſuo ſpirare ac viuere facit. Quòd verò ex Latino poeta citat, [ſpiritus intus alit, &c. non in eo ſenſu verum eſſe credidit, in quo ij qui totum vniuerſum animal eſſe aiebant: ſed poetæ carmen in vero ſenſu intelligēs, ſiue ad veritatis ſenſum reducens, per Spiritum Dei potētiam intellexit, omnia mouentem, & conſeruantem. Quæ interpretatio placuerat etiam Lactantio li.1. diuin.inſtit.cap.5.

* loci citat.2.art.

QVAESTIO II.

An cęlum cuiuslibet ſublunari corpori naturæ dignitate præſtet?

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta affirmantem partem ſuadeant.

1. argum. De præſtātia figuræ circularis Ariſt. ca.4. huius. li. De nobilitate circularis motus Ariſt.1. huius ope. cap.2.

AFfirmatiua pars quęſtionis hunc in modum videtur oſtendi: Cœlo conuenit figura rotunda, omnium figurarum præſtantiſſima: motus circularis omnium motuum princeps: lux omnium qualitatum materiæ inhærentium diuiniſſima: efficientia tanta, ut ab eo vis conſeruatrix quoquo verſum in omnes mundi plagas detineatur. Cum igitur ex accidentium nobilitate & pręrogatiua ſubſtantiæ dignitas arguatur, conſequens fit, ut corpus cœleſte omnibus ſublunaris mundi corporibus præferendum ſit.

2. argum. Secundò, idem hunc in modum confirmatur. Materia cœleſtis eſt ſublunari nobilior: ergo & forma, atque adeò corpus cœleſte quouis ſublunari, cū dignitas totius ex partium dignitate conſurgat. Antecedens oſtenditur: quia materia cœli minus habet potentiæ, ut pote quæ definitam ac certam ſibi formam determinet, nec vaga & errabunda formarum alternatione varietur. Conſecutio ex eo uidetur perſpicua: quia ſi quemadmodū materia cœleſtis eſt nobilior, non etiam forma nobilior eſſet, ſequeretur, in eo augmentatione naturalium corporum non ſeruari proportionem inter actum & potentiam. Adde, quod corpus cęleſte interitu uacat, cui omnia ſub cœleſtia obnoxia ſunt, cum ex quatuor elementorum permixtione conſtent: id autē quod occaſum ſubit, deterioris notæ eſt quàm

quod

quod occaſum neſcit.

3. Argum. Tertiò, hoc ipſum videtur ſẽtire multis in locis Ariſtoteles. Nã 1. huius operis c.2. text.16. ait, præter corpora ſub Lunæ orbe contenta, eſſe aliud tanto excellentioris naturæ, quanto ab illis locorũ interuallo magis diſtat. & 1. de part. anim. cap. 1. vocat aſtra & ſphæras cæleſtes nobiliſſima eorum quæ ſub ſenſum cadunt. & 6. Ethic. c.7. docet, alia eſſe homine multo diuiniora, vt ea quæ oculis maximè conſpicua ſunt, id eſt, corpora cęleſtia. Huc etiam ſpectat illud Philoſophorum ſermone tritum in cœleſti mundo florem eſſe huius, in hoc fœcẽ illius. Accedit ſententia Philonis Iudæi in lib. de Ioſeph. vbi ait: quanto apud nos ſunt potiores vigilantes dormientibus, tanto in mundi vniuerſitate cœleſtia terreſtribus, vt quæ inſopita vigilent propter certas irrequietaſq; vires nunquam fruſtratas ſuis effectibus: terreſtria verò etiamſi paulisper excitentur, rurſus degrauata in ſomnum recidunt.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ quæſtionis diſſolutio.

EXtra omnem controuerſiam eſt, corpus cœleſte cuilibet ſublunari non viuenti nobilitate præſtare: è conuerſo etiam, inter viuentia hominem cœlo eſſe longè præferendum, dubitari non poteſt. Homo enim mente & conſilio pollet, ad exẽplar diuinitatis effectus eſt, & beatę vitæ particeps: quibus Dei & naturæ muneribus nihil eſt in cœlo comparãdum. Atque hanc hominis inter cætera ſpectabilia excellentiam ſignificare voluere, qui hominem appellarunt rerum ſub aſpectum cadentium & non cadentium nexum; ſiue rerum materialium & immaterialium horizontem: quia nimirum ſupra res omnes materia concretas, & infra eas quæ materia vacãt, medium obtinere. Quo etiam pertinet illud Abdolę de homine elogiũ, quod in Arabũ monumentis legitur, videlicet: [nihil eſſe in mundi ſcæna magis ſpectandum, magiſque admirabile, quàm hominem. Et illud Mercurii in Aſclepio [hominem

Hominis inter creaturas quæ ſub ſensũ cadunt ꝑſtantia.

A magnum eſſe mundi miraculum] Ac denique illud Pſalmi 8. minuiſti eum paulò minus ab Angelis:]& quæ ſequũtur.

Quod ad reliqua viuẽtia attinet, duobus pronuntiatis difficultatis explicanda eſt. Primũ ſit: Corpus cœleſte eſt perfectis animantibus ignobilius. Perfecta animantia hoc loco cenſentur, quęcunque abſque ſemine & interuentu aliorũ animalium ſpecie, aut genere ſimilium generari nequeunt. Hoc pronuntiatum
B ita expoſitũ quamquam negatur a Marſilio in 1. q.1. art.2. concl.6. & 7. & a quibuſdam recentioribus Philoſophis, qui cum Marſilio cœlum cunctis animantibus præferunt, ſolo homine excepto: a reliquis tamen Philoſophis & Theologis communi conſenſu ſtatuitur. Probaturque ex eo: quia gradus vitæ in Vniuerſo ſuperior eſt, quàm gradus naturæ, prout natura diſtinguitur ab anima. Item,
C quia viuere abſolute ſumptum eſt perfectio ſimpliciter, & melius quidpiam atq; expetibilius, quam eius oppoſitum. Quare uita, etiam animalium, ſaltem quæ perfectum gradum obtinuerint, eorum naturam ita perficiet, vt eam cunctis non uiuentibus anteponat. Deinde nobilius eſt, à ſeipſo, quàm ab alio moueri, ſicut & agere, quam pati præſtantius eſt: ſola autem uiuentia a ſe ipſis mouentur. Quare ſaltem ea uiuentia, quæ ſe ad perfectũ vitæ actum mouent, hoc eſt, animalia per-
D fecta, maiorem uendicant nobilitatem, quàm non uiuentia.

1. pronũtiatum de animantibus perfectis.

De animantibus imperfectis, hoc eſt, de illis, quæ abſque ſemine ſibi ſimilium ex ſola putri materia & quaſi ſponte generari poſſunt, maior eſt controuerſia. Sunt enim qui uelint, cœlum his naturæ nobilitate excellere, quamquam perfectis animantibus cedat. Nituntur q; hac potiſſimum ratione: quia cum eiuſmodi animalia abſque ſemine procrean-
E tur, cœlum eſt eorum cauſa efficiens, non uniuerſalis tantum, ſed etiam particularis & principalis (cum aliquam particularem & principalem cauſam habere debeant, nec ulla alia occurrat:) conſtat autem, talem cauſam non poſſe eſſe ignobiliorem effectu; imò ſi ęquiuoca ſit vti cœlũ in generatione animaliũ præſtãtiorem eſſe. Quare neceſſario colligi, cœ-

Animantia imperfecta.

cœlum imperfectis animantibus naturæ dignitate anteire. Addunt etiam, ridiculum videri cœleſte corpus ea mole, pulchritudine, efficientia, & indiſſolubilitate præditum, inferioris notæ eſſe, quam exiguam beſtiolam.

2. pronu. de imperfectis animātibus. Nihilominus ſit ſecundum pronuntiatum; Animalia etiam imperfecta, imò & quæuis alia uiuentia, ut arbores & herbæ ſunt nobilioris naturæ quā corpora cœleſtia. Hoc aſſeritur a D. Auguſt. multis in locis, ut in lib. de Vera religione, cap. 29. hiſce uerbis: [Non enim qualiſcunque moles, quamquā iſta uiſibili luce præfulgeat, ſi uita careat, magni æſtimanda eſt: quælibet namque uiua ſubſtātia cuilibet non uiuæ ſubſtantiæ naturæ lege præponitur.] Et lib. de duab. anim. c. 4. pulchrè confirmat, muſcam Soli præferendam eſſe. Quibus ſimilia ſcripſit l. 11. de Ciu. Dei, cap. 16. & alibi. Eadem fuit ſententia Platonis in Timæo. Eademq́; eſt conſtans doctrina S. Thomæ: ut 1. par. quæſt. 3. art. 1. & quæſt. 70. art. 3. ad 2. & 1. contra gent. cap. 20. ſubindeque eā ſtudioſè defendunt nobiles eius ſectatores, Caietan. & Ferrariēſis locis cit. capreolus in 2. diſt. 10. art. 3. Soncinas 12. Metaph. quæſt. 12. Idemq́; aſſerunt Richardus in 2. diſt. 14. circa 3. princ. q. 4. Argētinas quæſt. un. art. 1. Baſſolius quæſt. 2. § adducta. Ochamus in 2. quæſt. 23. Gabriel ſuper Can. lect. 41. ac ferè omnes, qui corpora cœleſtia inanimata faciunt ſicuti uera ſententia decernit: vt vix inueniatur auctor, qui cęlum naturæ nobilitate ſimpliciter præferat alicui viuēti, niſi exiſtimet cœlum etiam viuens eſſe, aut cum Marſilio omnia prorſus viuentia, excepto homine, ignobiliora cœlo conſtituat. Vnde Auerroes 2. lib. huius operis, com. 61. aſſerit, defendi nō poſſe, cęlum nobilitate præſtare alicui rei animatæ, niſi id anima præditum ſit.

Rationes verò primi pronuntiati hoc etiam ſecundum cōcludunt, ſi rectè perpendantur. Nam inter gradus entium gradus vitæ ita præſtare videtur gradui naturę uita carentis ut in quocunq; viuente particulari, etiam imperfectiſſimo reddat illud eſſentialiter nobilius quouis non uiuente. Quod ex eo etiam confirmatur, quia ſi animantia perfecta,

A vt equus & leo, non præcisè quia viuentia ſunt, cœlo præſtant, ſed quia inter viuentia perfectiorem naturam obtinnere: fieri etiam poſſet ut aliquod corpus vitę expers, quod tanto eſſet nobilius cœlo quanto perfecta animantia imperfectis antecellunt, ipſa etiam perfecta animantia ſuperaret.

Deinde, quia non poteſt inter animalia perfecta & imperfecta diſtantia ſufficiens, ratioq́; aſſignari, cur hæc a cœlo
B quo ad perfectionem eſſentialem ſuperetur, illa minimè. Nam ſi ea ratio aſſeratur, quia imperfecta abſque ſemine ſuorum ſimilium generari queunt, non verò perfecta: contra occurritur, quia non rectè arguitur maior perfectio eſſentiæ ex difficiliori generatione: ſiquidē multæ plantæ, aut ſemen neceſſario requirunt ut generentur: aut difficilius proueniunt quàm quædam animalia, pręſertim quæ ſcopulis marinis adhæreſcunt. Non aptè colligitur maior naturæ perfectio ex difficiliori generatione.
C Ac veriſimile non eſt, apes v. g. quarum mirabilis prudentia à Philoſophis obſeruatur, q̃a ex putri materia generari poſſunt, ignobilioris eſſe naturæ, quam ſtolidiſſimas quaſdam beſtias, quę ad ſui generationem ſemē neceſſario exigūt ſiqui dem maior prudentia meliorq́; phantaſia certius eſt præſtantioris animæ indicium inter diuerſas ſpecies, quam exceſſus molis corporeæ, qui in cauſa eſt, cur animalia illa abſq; interuentu ſeminis
D non gignantur.

Præterea, ex vitali functione, qua omnia viuentia, etiam imperfectiſſima, a ſe mirabiliter agitantur, ſatis colligitur, quodlibet viuens cuilibet non viuenti ſimpliciter præſtare: ſiquidem res vitæ expers non ſeipſam agit, & cum ab externo deſeritur motore torpeſcit, ac motus, qui ei imprimi pōt, longè eſt ignobilior operatione vitali, in qua veluti diuinam quandam pręſtantiam Philoſo-
E phi conſiderant. Lege D. Auguſtinum de duab. anim. loco cit. Excellentia vitalis operationis.

Deinde, idem Auguſtinus lib. 11. de Ciuit. Dei, cap. 16. diuerſos creaturarum gradus ſic inter ſe quoad nobilitatem ordinat, vt quæcūq; in ſuperiori gradu cēſentur, omnibus inferioris gradus abſq; vlla exceptione præferantur. [In creaturis,] inquit, [quæ quoquo modo ſunt,

præ-

præponuntur viuentia non viuentibus, & in his quæ viuunt, ſententia non ſentientibus: & in his quæ ſentiunt, intelligentia non intelligentibus; & in his quæ intelligunt, immortalia mortalibus; nempè Angeli hominibus: idq; naturæ ordine. Eſt autem alius pro ſuo cuiuſq; vſu æſtimationis modus: quo fit, ut quædam ſenſu carentia quibuſdam ſentientibus præponamus. Qui enim non domi ſuæ panem habere, quàm mures, nummos, quam pulices malit? Sed quid mirum? B cum plerumq; carius cōparetur equus, quam ſeruus: gemma, quàm famula.] Hec Auguſtinus. Itaque in hoc rerum diſtributione in ſuas claſſes, quæ vſurpatiſſima & celeberrima eſt, quęcunque pertinentia ad claſſem ſuperiorem anteponuntur omnibus claſſis inferioris, ut quodcunq; animal omni plantæ, quicunque Angelus omni homini, quoduis viuens cuilibet non viuenti.

C Aduerte autem, nos in propoſita ſententia confirmanda non hanc intuliſſe conſecutionem: Viuens in cōmune præſtat non viuenti: ergo quoduis uiuens particulare nobilius eſt quouis particulari nō viuēte. Erat enim in prōptu obiectio: quia corpus incorruptibile nobilitate præfertur corruptibili, prout hęc genera immediatè conſiderantur ſub corpore Categoricæ ſubſtātię, & tamen aliquid contentum ſub corpore corruptibili, exedit ſimpliciter omnia contenta D ſub incorruptibili, nempè homo & alia animantia ſaltem perfecta: imò in noſtra opinione omnia viuentia. Itaque vtcunque ſeſe illa conſecutio haberet, nos eā haudquaquam adhibuimus: ſed rationibus conati ſumus oſtendere, gradū vitę eius eſſe dignitatis, ut vbicunque inſit, rem quauis non viuente ſimpliciter nobiliorem reddat.

Dilutio tacitæ obiectionis.

Diximus [Simpliciter,] quia non diffitemur, E cœlum ſecundum quid nobilius eſſe quouis viuente corruptibili, idq; duplici ratione. Primum. Si tale viuēs ſpectetur, ut præcisè conſtituitur per differentiam corruptibilis, quæ corpus Categoriæ ſubſtantiæ immediatè diuidit. Deinde, ſi comparatio fiat non quoad eſſe ſimpliciter: ſed quoad modum eſſendi: namque formam, eſſe ſeparabilem, vnde

Cœlum ſecundū quid præſtantius eſſe quolibet uiuente corruptibili.

A res corruptibilis vel incorruptibilis redditur, modi quidam ſunt eſſendi: præſtātiorque modus eſt, informare inſeparabiliter. Quare forma inſeparabilis, qualis eſt forma cuiuſlibet compoſiti indiſſolubilis, nobiliorem eſſendi modū habet, quàm forma ſeparabilis, quæcunque illa ſit: quamuis hæc ſimpliciter poſſit eſſe nobilior quam illa, ut patet non ſolum in forma humana, quæ immortalis eſt; ſed etiam in formis brutorum animantium, ſaltem perfectorum, quæ licet caducę ſint, cęleſtibus tamen abſolute præferuntur: quare poſſunt etiam eis anteponi formę reliquorum uiuentium, ut oſtendimus.

Ad eam verò rationem, qua potiſſimū innititur opinio exiſtimantium, corpora cœleſtia eſſe nobiliora imperfectis animantibus: negandum eſt produci hæc à cœlo, ut a proprio agente, & progenitore ſimpliciter principali. A quo autem ſic producantur, ſeorſum explicandum a nobis in progreſſu erit, in quæſtione qua id ex profeſſo tractari ſolet. Id quod ad eādem rationem confirmandam afferebatur, paruo negotio diluetur ab eo, qui dixerit: eſſentiæ præſtantiam, neque mole corporea, neque externa pulchritudine metiendam eſſe, ſed operandi facultatibus earumq; functionibus. His enim excellentia formæ, in qua eſſentia rei potiſſimum conſiſtit, ſeſe prodit, adeò ut nulla ſit certior nota nobilioris eſſentię, quam nobilior operatio ſiue res, ſit diſſolubilis, ſiue non; at operatio uitalis, quę uiuenti, quà uiuens eſt, conuenit, longe præſtat cuicunque operationi rei non uiuentis. Eademque comparatio eſt inter uires ipſas, a quibus prædictæ operationes emanant.

De progenitore animantiū imperfectorum.

Eſſentiæ præſtātia quibus metiēda.

ARTICVLVS III.

Quo pacto argumenta initio quæſtionis propoſita explicari debeant.

RESpondeamus nunc argumentis, quę probare nitebantur, corpus cœleſte Solut. 1.

leſte omnibus alijs corporibus, etiam viuentibus naturę dignitate anteire. Ad primum quid reſpondendum ſit, conſtare iam ex dictis poteſt: videlicet, etſi accidentia quædam cœleſtium ſphærarum, nonnullis inferiorum corporum, etiam viuentium, accidentibus nobiliora ſint; alia tamē reperiri in viuentibus, quę lõge præſtantiora habentur: cuiuſmodi ſunt potentiæ cognitrices, & vitales functiones, ex quibus, vt non ſemel diximus, altior naturæ gradus deprehenditur.

Solut. 2. Ad ſecundum concedendum eſt, materiam cœli præſtantiorem eſſe ſublunari, vt argumentum concludit: ſed inficiādum, ſequi inde, formam cœli viuentiũ formis ſimpliciter nobiliorem eſſe: tum, quia ſufficit, eſſe illis, aliquo modo perfectiorem, nimirum ſecundum rationem informandi, quatenus inſeparabili vnione cum materia cohæret; quo pacto iam hac ex parte dicetur ſeruari proportio inter potentiam & proprium actum: tũ quia nobilitati materiæ cœleſtis abunde ſit ſatis dignitate ſuæ formæ, quæ licet non omnibus formis ſublunaribus, earum tamen magnæ parti excellit.

Obiectio. Quod ſi quis obijciat, materiam hominis debuiſſe cœli materia abſolutè nobiliorem eſſe, quandoquidem forma humana ſimpliciter nobilior eſt.

Dilutio. Occurrendum, materiam primam hominis in ſe ſpectatam, non magis homini, quàm cæteris compoſitis naturalibus, quæ infra Lunam iacent, propriam eſſe, cum omnia in ſeſe reciproca viciſſitudine commutentur: atque ita (ſuppoſita hominis corruptibilitate, quæ ex naturalib. eius principijs oritur) non debuiſſe hominis materiam cœleſti perfectiorem, eſſe ſicuti nec materiam terræ cœleſti digniorem eſſe congruebat.

Solut. 3. Ad reliquam partem eiuſdem argumenti dicendum: incorruptibile melioris eſſe conditionis, quàm corruptibile, dummodo cętera paria ſint: quod in re ſubiecta non accidit.

Ad poſtremum: illa encomia intelligenda eſſe de corpore cœleſti, non per ſe ſpectato, ſiue vt eſt cõpoſitum phyſicum præcisè, ſed vt eſt quid ex corpore cœleſti & intelligentia conſtans. Item, fæcem ſuperioris mundi eſſe in inferiori, & florem inferioris in ſuperiori, ſi nomine inferioris mundi accipiatur moles ex quatuor elementis coagmentata, non autem vniuerſus orbis ſubcœleſtis quoad omnes ſuas partes. Qua de re lege quæ ſcripſit Beſſario lib. 1. cõtra calũn. Plat. c. 6.

De * Philonis autem dicto non eſt in hac quæſtione laborandum, cum putarit, cœleſtia corpora eſſe animata. Quod verò de eorum vigilia & perenni motu affert, nihil conficit. Nam & vitæ munia, quæ animantibus conueniunt, nobiliora ſunt illo motu, ut ex dictis conſtat: & viuentia nunquam omnino ceſſant ab opere nutritionis, quæ veluti quædam vigilia eſt.

* in li. de mũdi op.

CAPVT II.

Tex. 7. *CVm a autem ſint, qui dextrum ipſius cœli quippiam & læuum inquiunt eſſe, vt ij qui Pythagorici nuncupantur (eſt enim hæc illorum ſententia) conſiderandum eſt, vtrum res ſic ſeſe habeat, vt illi dicunt: an alio potius modo, ſi hęc principia corpori ipſius Vniuerſi ſunt adiungenda. Continuè namque ſi dextrum ineſt ei, læuumq; priora principia prius in ipſo exiſtimandum eſt eſſe. b Determinatum igitur de ijs eſt in ijs, quæ de animantium motibus ſunt tractata: propterea quòd hæc propria ſunt illorum, naturæq; accõmodata. Manifeſte nãq; animalibus ineße videntur quibuſdam omnes iſtiuſmodi partes (dextrum inquã atq; ſiniſtrum) quibuſdam nonnulla: plantis verò, ſupera atque infera ſolum.*

Quòd

Quod ſi cęlo talis quippiam eſt adiungendum, & id ipſi competere quod primo (vti diximus) in animalibus ineſt, conſentaneum eſt rationi. Vnumquodq; enim Tex.8.
trium (dico autem trium, ſuperum inferumque ipſum, ante atq; oppoſitum, & dextrum læuumq;) vt principium quoddam eſſe videtur. Has enim omnes dimẽſiones perfectis corporibus ineſſe, conſonum eſt rationi atq; ſuperum quidem longitudinis, dextrum autem latitudinis, ipſum vero ante altitudinis principium eſt. Inſuper alio modo motuũ ratione. Hæc enim principia dico, vnde motus incipiunt, quæ hæc habent. Eſt autem ab ipſo quidem ſupero accretio, a dextris autem ea motio, quæ loco accommodatur: ab hiſce vero quæ ante ſunt, ea motio quæ fit ſenſu. Atq; id ante dico, in quo ſunt ſenſus. c Quapropter & non omni Tex.9.
in corpore quærendum eſt ſuperum atq; inferum, & dextrum læuumq; atq; ante & retro: ſed in hiſce, quæ cum animata ſint, motus in ſeipſis principium habent. In nullo enim eorum, quę vacant anima, id cernimus vnde eſt principium motus. Quædam enim omnino non mouentur, quædam mouentur quidem, ſed non ex parte ſimili modo; veluti ignis ſurſum ſolum, & terra ad medium. Sed in his ſuperum & inferum, dextrum lęuumq; dicimus, ad nos ipſos inferentes. Nam Tex.10.
aut reſpectu noſtri dextri læuiq; ; vt augures dicunt: aut ſimilitudine noſtri; vt ea quæ ſunt ſtatuæ, aut ea quę contrario modo ſeſe habent poſitione. Etenim dextrum quidem id dicimus, quod opponitur noſtro ſiniſtro; læuũ autem contrarium: & retro atque ante. ſimili modo. In his autem ipſis nullam differentiam cernimus: ſi contra namque vertantur, contraria dextra læuaque ſupera atque inſera, & ante retroq; ſane dicemus. d Quapropter & Pythagoricos quiſpiam Tex.11.
mirabitur ſola hæc duo principia dixiſſe, dextrum inquam atque ſiniſtrum; cæteras autem quatuor differentias omiſiſſe, non minus rationem principij ſubeuntes. Non enim minorem ad infera ſupera, & ad ea quæ ſunt retro ea quæ ſunt ante, quã ad leuam dextra vniuerſis in animalibus differentiã habent. Hæc enim vi ſolum, illa figura etiam differunt. e Et ſuperum quidem ac inferum omnibus animatis ineſt tam animalibus, quam etiam plantis. Dextrum autem læuumque plantis non ineſt. f Præterea, vt longitudo latitudinem antecedit: ſic prius erit generatione ſuperum dextero, cum multipliciter prius dicatur. Si longitudinis quidem ſuperum, latitudinis vero dextrum principium eſt, atque prioris principium antecedit. g Inſuper ſi ſuperum quidem eſt id, vnde eſt motio, dextrum au- Tex.12.
tem a quo, & ante ad quod: hoc quoque modo vim quandam principij ſuperum ad cæteras ſpecies habet. Increpandi ſunt igitur Pythagorici: & quia maxime propria principia omiſerunt, & quia in vniuerſis hæc ſimiliter ineſſe putabant. h Cum autem a nobis ſit antea definitum, tales potentias his ineſſe, quæ principium motus habent, & cęlum ſit animatum, atque principium habeat motus, patet, ipſi ſuperum inferumque, & dextrum atque læuum ineſſe. i Non enim dubitare oportet ob vniuerſi rotundam figuram, quonam pacto aliud ipſius dextrum, aliud læuum erit, ſi partes ſint ſimiles vniuerſæ, perpetuoque motu cieantur. Sed intelligere perinde oportet, atque ſi quiſpiam in hiſce, quæ dextri ad læuum figuris quoque differentiam habent, circumpoſuerit ſphæram. Habebunt enim pa-

tiam differentem: at ob figuræ ſimilitudinem habere non videbuntur.

K Eodem modo de principio quoque motus intelligamus oportet. Etenim etſi nunquam moueri cęlum incepit, principium tamen habeat ipſum neceſse eſt, vnde incæpiſset ſi inciperet moueri: & rurſus ciebitur motus ſi ſtabit. Tex.14.

l Dico autem longitudinem ipſius quidem eam eſse, quæ eſt inter polos diſtantiam: & polorum alterum ſuperam, alterum inferam partem.

m Differentiam enim in ſolis his hemiſperiorum cernimus, ex eo quia poli non mouentur. Et inſuper in mundo non ipſum ſuperum atque inferum, ſed ea quæ ſunt præter polos, latera dicere conſueuimus. Quo patet, hanc ipſius cęli longitudinem eſse. Id enim eſt latus, quod eſt pręter ſuperum inferumque.

Tex.15. *n Polorum autem is quidem, qui apud nos videtur pars infera eſt: is autem qui nobis manifeſtus non eſt, partis rationem ſuperæ ſubit. Dextrum enim vniuſcuiuſque id eſse dicimus, vnde principium ad locum accommodatæ motionis emergit. Conuerſionis vero cæli principium, ideſt, vnde oriuntur ſtellæ. Quare hoc erit dextrum: id autem vbi fiunt occaſus, læuum. Si igitur a dextris incipit, & circumfertur ad dextram, polum eum qui non videtur ſuperum eſse neceſse eſt. Si enim erit is qui videtur, motus ad partes erit ſiniſtra: quod quidem non dicimus.* Tex.16. *Patet igitur, eum polum, qui non videtur a nobis, cęli partem ſuperam eſſe: & eos quidem, qui illic habitant, in hemiſpærio ſupero eſse, atque in dextris; nos autem in infero, atque ſiniſtris; contra atque Pythagorici dicunt. Illi enim nos ſupra faciunt, dextraq; in parte; illos infra atque in læuis. Contrarium autē accidit. Verum ſecundæ conuerſionis veluti vagarum ſtellarum nos quidem in ſuperis dextriſque ſumus: illi vero in inferis ſunt atque ſiniſtris. Eſt enim hiſce principium motionis contra: propterea quod lationes contrarię ſunt. Quare fit, vt nos in principio ſimus, illi in fine ſint collocati. De partibus igitur per dimenſiones loco ve definitis, tot a vobis ſint dicta.*

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Differentiæ locorum ſex.

CVm a autem] Differit de varietate, diſtinctione, & ſitu partium, quibus cœlum conſtat. Sunt autem ſex omnino ſitus differentiæ: dextrum, ſiniſtrum, ante, retro, ſurſum, deorſum. Ex quibus Pythagorici tantum modo dextrum & ſiniſtrum in cœlo ponebant. Hoc an ita ſit, exponendum ſibi eſſe ait: & an potius dicendum, vbicunque dextrum reperitur, inueniri etiam ſimul reliquas differentias.

b Determinatum igitur] Diſſeruiſſe ait, ſe de his in lib. de mot. animant. (videlicet in libro, qui inſcribitur [de Communi animalium greſſu:]) quia hæc in animantibus, quibus diſſimilium partium & membrorum varietas conuenit, multo diſtinctius, & euidentius apparent: etſi non ex æquo omnibus competant. Nam in animalibus, quæ non modo ſentiunt, ſed etiam loco mouentur, inſunt omnes: imperfectis autem & immobilibus conueniunt duntaxat ſurſum & deorſum, ante, & retro: at plantis, quæ vitam participant, & tamen omni ſenſu carent, ſurſum duntaxat, & deorſum competunt.

c Quapropter & non] Quod ſola viuentia ſex prædictas differentias habeant, inde perſpicuum eſſe vult: quia cum vitæ expertibus eas tribuimus, id vel ratione noſtri intelligimus, quia v.g. ſunt ad noſtram manū dextram: vel ratione noſtrarum imaginum, ſuam quoq; dextram & ſiniſtram habentium, quibus res aliæ reſpondeant, aut oppoſi-

to modo affectæ ſint. Deinde, quia in quo tales differentiæ vere & proprie inſunt, in eo nunquam aliæ in alias transferuntur: at in rebus, quæ vita carent, paſſim eas commutari videmus, prout noſtra corpora nunc in hanc, nunc in illam partem demigrant.

d Quapropter & Pythagoricos] Reprehendit Pythagoricos, q̃ cœlo conceſſerint dextrum & ſiniſtrum, alias vero poſitiones omiſerint: quæ tamen non minoris momenti ſunt, nec minorem inducunt differentiam. Quod ex eo primũ conſtat; quia dextrum & ſiniſtrum non figura. vt aliæ quatuor poſitiones, ſed viribus ſolũ differunt. Nam v.g. manus dextra fortior eſt, quam ſiniſtra, ſed tamen vtraq; eandem figuram ſortita eſt: at pars anterior animalis, itēq; ſuperior & inferior non vi tm̃, ſed figuris diſtinguuntur, vt conſpicuum eſt: ad diſcriminãdas autem poſitiones multum facit figuræ diuerſitas.

e Et ſuperum quidem] Si cœlo competat dextrum & ſiniſtrum, debere etiã conuenire ſurſum & deorſum, inde probat, quia hæc ſunt priora natura illis: cum hæc non in animantibus tantum, ſed etiam in arboribus, illa in ſolis animantibus reperiantur.

f Preterea vt longitudo] Surſum eſſe prius dextro, alia ratione ſuadet hunc in modũ. Longitudo eſt natura prior latitudine, quia Geometræ imaginantur ductu lineæ fieri ſuperficiem, ductu ſuperficiei corpus, atqui ſurſum pertinet ad longitudinem, dextrum ad latitudinem: igitur ſurſum naturæ ſiue origine prius eſt quam dextrum.

Surſum prius dextro.

g Inſuper ſi ſuperum] Idem rurſus confirmat ex eo: quia ſupra eſt id, vnde incipit accrementum, quod videlicet ore, vel radice excipitur & præparatur. Vnde medicorum plerique primam coctionem in ore effici aiunt. Idque ſignificant verba illa contextus: [ſi ſuperum eſt id, vnde eſt motio.] Nam verbum illud [vnde,] non importat terminum à quo talis motus, is enim eſt extra viuens, a quo trahitur alimentum ad locum, in quo fieri incipit. Dextrum vero eſt id, a quo inchoatur localis motus, non ſolum vt à termino à quo; ſed tanquam à virtute motrice, quæ in parte dextera eſt efficacior. Antè verò eſt id, ad quod eſt motus, quia nimirum in anteriore parte animalium inſunt ſenſus omnes: ſentimus aut non mouendo nos in obiecta, ſed ab illis patiendo. Itaque anterior pars eſt ea, ad quam ab obiectis in ſenſus fit motio. Quare cum accretio in animãtibus prior ſit, quã loci mutatio, aut ſenſuum functio; ſiquidem accretio ſequitur gradum vegetatiuum, qui ſentiendi & loco mouendi principia antecedit, perſpicuum manet, ſupra inter reliquas differentias connumerari.

Vnde ſit incipit accrementũ

Quid ſit ante.

h Cum autem a nobis] Ratum eſſe vult, inueniri in cœlo omnes poſitionum differentias. Quod ex eo concludit: quia cum illæ rebus animatis perfectis conueniant: cœlum vero huiuſmodi ſit: fieri non poterit, quin in eo omnes reperiantur. Intelligit autem cœlum eſſe animatum, non anima informante; ſed intelligentia, quæ ei perpetuo aſſidet, ipſumque iugi motu circumuoluit, vt in progreſſu fuſius explicabitur.

Omnes poſitionũ differentias in cœlo inueniri.

i Non enim dubitare] Obijceret aliquis: Cœli figura eſt globoſa, quæ proinde nihil obtinet diſſimile, aut inequale: igitur cum ſex differentiæ ſint inter ſe diſparium ac diſſimilium rationum, nequaquam cœlo competent. Occurit Ariſtoteles, partes figuræ globoſæ ſimiles quidem omnes eſſe, ſed partium ſimilium affectiones eſſe diſſimiles: eſto partium ſimilitudo omnibus perſpicua ſit, diſſimilitudo vero & diſparitas occulta. Itaque ob diſtinctas affectiones, quas reſpectu motricis intelligentiæ cœlum obtinet, ſex illas differentias ſortitur.

Obiectio

Dilutio.

K Eodem modo] Opponeret etiam quiſpiam: Cœleſte corpus nunquam moueri cœpit: ſurſum eſt id, vnde motus accrementi incipit, dextrum id, a quo latio efficitur: ergo differentię illæ non inueniuntur iu corpore cœleſti. Reſpondet: quanquam moueri cœlum non cœperit (putauit enim falsò Ariſtoteles, mundum & motum ex æternitate fuiſſe) ſi tamen aliquando cœpiſſet moueri, ab vna potius parte, quam ab alia inchoari eius lationem debuiſſe, & ab vna inchoandam ſi ceſſet.

l Dico aũt longitudinem] Oſtendit, ſecundum quam dimenſionem ſpectari debeat in cęlo ſurſum & deorſum: aitq, cœli longitudinem eſſe diſtantiã, quæ eſt inter polum Arcticum, & Antarcticum. Quo fit, vt alter ex ijs polis ſit pars ſupera, altera infera.

Longitudo in cœlo.

m Differentiam enim] Probat id quod dixerat: primo, quia in quolibet corpore longitudo expenditur ſecundum maximam ipſius dimenſionem, at maxima ſphærici corporis

poris dimenſio eſt ſecundum eius diametrum; diameter autem in cœlo conſtituitur inter duo puncta immobilia, ſemperque eodem modo ſe habentia, quæ ſunt polus Arcticus, & Antarcticus. Deinde idem confirmat communi loquendi vſu: ſolemus enim dicere latera in mundo non eſſe ipſos polos, ſed id quod inter eos ad dextram & ſiniſtrā funditur, videlicet Orientem, & Occidentem.

n Polorum autem is] Docet, polum Arcticum, qui nobis apparet, inferiorem eſſe; Antarcticum ſuperiorem: nam vt in animantibus dextera pars eſt, à qua motus effectiuè oritur: ita & in cœlo dextra pars vocatur ea, a qua conuerſio effectiue proficiſcitur, id eſt, Oriens; ſiniſtra vero Occidens. Quo fit, vt ſecundum hanc conſiderationem polus Arcticus inferior cœli pars conſtituenda ſit. Quod intellige de motu cœli diurno: motus enim inferiorum ſphærarum ab Occaſu verſus Orientem alias poſitionum differentias ſortitur. vt mox dicemus, & iam ex dictis facilè quiuis intelliget.

QVÆSTIO I.

Vtrum ſex poſitionum differentiæ ex natura rei Cœlo inſint, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non ineſſe.

Io. Franc. Pic. Mir. li. 6. de exam. vanit. c. 9. cui aſſentitur Scalig. in Exercit. 67 contra Card. Iocus in Ariſtot.

QVidam è iunioribus Philoſophis, qui veterum ſententias ad examē vocauit, præcipueque aduerſus Ariſtotelem, vt ipſe profitetur, claſſicum cecinit, Peripateticam aſſertionem de cœli dextro & ſiniſtro, magnopere cauillatur, & irridet. [Dextrum,]inquit, [& ſiniſtrum in cœlo qua ratione firmatur? An homo ille, qui ſupinus iacere fingitur, fractis erat cruribus, vt conſilio Medicorum iacere non poſſet in latus? Cur eius caput ad Auſtrum magis, quàm ad Boream collocatur? An vt erectis fortaſſe cruribus polum hunc noſtrum editiorem plantarum veſtigijs obumbraret, more illorum planipedum ſciopodum, quos aut inuenit, aut finxit vetuſtas?] Hæc ille.

1. arg. pro parte negatiua. Sunt etiam argumēta, quibus oſtendi videatur, non competere cœlo ſex illas differentias. Ac primum: Figura cœli rotunda eſt, & globoſa, atque adeo principio, & fine carens, & ſibi vndique ſimilis. Item: cœlum eſt homogeneum, & vniuſmodi: atqui ſex differentiæ exigunt rationem principij, & finis, habentq; inter ſe diuerſitatem, & diſſimilitudinem: non poſſunt ergo in cœlo reperiri.

Secundò: Pars ſuperior, vt Ariſtoteles proximo capite docuit, eſt vnde incrementum incipit; anterior vnde oritur motio ſecundum ſenſum; at cœlo, cùm animæ expers ſit; vt ex ſuperioribus conſtat, neutra harum mutationum conuenire poteſt: nec igitur ei pars ſuperior, & anterior competit. 2. arg.

Tertiò: Vbique in cœlo eſt oriens, vbique occidens, pro climatum, & oppidorum vario ſitu atq; horizonte: & ea pars, quæ in oriente primum fuit, poſtea in meridie eſt, tum in occaſu, rurſumque in ortu: ergo dextrum & ſiniſtrum non reperiuntur in cœlo ex natura ſua. 3. arg.

Quartò: Siniſtrum eſt dextro imbecillius, & ad opus faciēdum ineptius: ideoque vult eſſe Plato ſuos ciues ambidexteros: ergo tanto magis ſiniſtro carebit cœlum, quanto id ab ijs, quibus a natura datum eſt, auferre ſtudent ſapientes. 4. arg.

Quintò: Si cœlo ineſſent ſex illæ differentiæ, ineſſent quoque plures aliæ: ſed non inſunt: ergo &c. Probatur maior, quia præter illa ſex, viſuntur etiā in corporibus rectum, tranſuerſum, & obliquum, aliæque eiuſmodi, quæ non eſt cur cœlo negentur, ſi cæteræ concedantur. 5. arg.

ARTICVLVS II.

Ineſſe reuera cœlo ſuo modo ex natura rei ſex poſitionum differentias.

OMiſſis circa ſex poſitionum differentias Philoſophorum controuerſijs, quas perſtringit M. Albertus in trac. de 4. coæuis, 1. part. quæſtione 4. artic. 5. 6. & 7. Plutarchus lib. 2. de plac: cap. 10.

Scien-

Sciendum eſt. Aſtronomos, Geographos, Phyſicos, atque etiam Poetas uno conſenſu dextrum & ſiniſtrum cœlo tribuere: etſi non eodem pacto omnes, ſed quilibet pro ratione atque vſu ſuæ artis. Videlicet Aſtronomi, cum ſtellarum curſus contemplentur, vertunt ſeſe ad Æquinoctialem circulum, vbi concitatior eſt earum motus: atque ita dextrum cœli eſt illis occidens, ſiniſtrum oriens. Loquimur verò de Aſtronomis, qui citra Æquatorem degunt. At Poetis, quoniam vt ſiderum obitus notent, occaſum intuentur, dextrum manet ad Septentrionem, ſiniſtrum ad meridiem. Geographis autem citra Æquatorem exiſtentibus, quia vt terræ ſitum ex altitudine cœli deſcribant in polum ſpectant, dextrum eſt oriens, ſiniſtrum occidens. Atque in eadem etiam parte collocatur dextrum, & ſiniſtrum a Phyſicis; ſed non ob eandem cauſam. Hi enim cœlum quaſi hominem quendam imaginantur, ex intelligentia, vt anima; & ex corpore cœleſti, vt materia conſiſtentem. Quia vero in homine, ſicuti in cæteris animantibus, omnis loci mutatio à dextra proficiſcitur (quod videlicet ea ad impulſum expeditior ſit, ob calorem hepatis, & ſolidiorem eius partis ac firmiorem muſculorum naturam; vt Ariſtoteles lib. 3. de part. anim. cap. 4. alijſq; in locis; & Galen. 7. Aphor. 44. edisſerit) iccirco partem eam, a qua cœleſtes ſphæræ mouentur, illius hominis, atque adeò cœli dextrum conſtituūt. Eſt itaque huiuſmodi dextrum quælibet cœli pars cum primum ad orientem peruenit, vbi ab intelligentia, quæ illic perpetuò reſidet (neque enim cum orbe circumfertur) impulſum accipit. Ex quo facile erit intelligere, quo pacto cæteræ poſitionum differentiæ cœlo inſint. Primum namque ea pars, quæ ex diametro dextræ opponitur, ſiniſtra eſt, vt perſpicue patet. Deinde, quoniā illa, ad quam latio vergit, anterior vocatur; ea anterior cœli pars dicitur, quæ inter ſiniſtram & dextram ab Oriente ad Occidentem funditur: quæ vero huic aduerſa inter eundem Orientem, & Occidentem porrigitur, poſterior. Denique, pars ſuperior, quaſi illius hominis caput, eſt polus Antarcticus: inferior quaſi pedum plantæ; Arcticus, vt ex cæterarum partium deſcriptione conſequens ſit.

Lege Ioach. Foreiū lib. 1. Inſt. Aſtr. Mauroly cum in 1. dial. Coſmogr. Ægid. 2. li. Hex. à c. 18. vſq; ad 21.

Cur dextra admotū promptior.

Poſitionum differentiæ in cœlo.

A B C D E

Hæc tamen reſpectu primi mobilis accipienda ſunt: namque in inferioribus ſphæris, quæ proprie motu ab Occidente in Orientem commeant, cōtrario modo ſe habent dimenſiones, vt erit conſideranti perſpicuum. Ex his liquet, etſi cœlum per ſe ſumptum differentias poſitionum ab Aſtronomis, & poetis inuentas non niſi reſpectu noſtri habeat; ſi tamen ſimul cū intelligentia motrice ſpectetur, differentias phyſicas ab Ariſtot. traditas ex natura rei, licet metaphorice obtinere.

Quibus ita explicatis, iam cuique promptum erit argumentis initio adductis reſpondere. Primum enim tantum concludit, cœlum per ſe ſpectatum carere poſitionum differentijs; non tamen ſi vnà cum intelligentia ſumatur: ſic enim diuerſitatem ſeruat partium ſecundum virtutem, habetque principium motus, in eo videlicet ſitu, in quo intelligentia conſiſtit. Secundum probat, non competere cœlo differentias eo modo quo animantibus; adhuc tamen manet, conuenire illi ſecundum eam ſimilitudinem, & coaptationem, quam explicauimus. Tertium conficit, eandem partem non eſſe ſemper dextrum vel ſiniſtrum: quod tamen non impedit, quo minus hæ differentiæ inſint ex natura rei cœlo, prout rei natura poſtulat, vt intelligentia certum obtineat ſitum, è quo motū influat. Quartum non concludit. Quicquid enim de bidextris, quos Plato in ſua Repub. requirit ſentiendum ſit, vtique ſiniſtrum in cœlo nullum defectum arguit, vt in animantibus: quibus ſiniſtra pars imbecillior eſt, ſicuti & dextra fortior, ob eas cauſas, quas ex Galeno retulimus. Quintum nihil ad rem affert: hoc enim loco tantum agitur de poſitionum differentijs, quæ corporibus ratione motuum accommodantur.

Sol. 1. argum.

2.

3.

4.

CAPVT III.

Tex.17. *CVm a autem conuerſio conuerſioni non ſit contraria, conſi
derandum, cur plures ſunt lationes. Quamquam eminus
facere inquiſitionem conamur, eminuſq; non adeo loco, ſed
multo magis hoc ipſo, quod accidentium ipſis cælis per-
paucorum ſenſum habemus. Dicamus tamen, atque de ip-
ſis cauſam hinc ſumamus oportet. b Eorum quodque quo
rum eſt opus, operis ipſius eſſe gratia conſtat. Dei verò o-
peratio, immortalitas eſt. Hoc autem eſt perpetua vita. Quare Deo perpetuum
ineſſe motum neceſſe eſt. Cum autem cęlum ſit tale (eſt enim corpus quoddam di
uinum) ideo corpus rotundum habet, quod ſuapte natura ſemper conuertitur.*
Tex.18. *c Cur igitur totum corpus cęlitale non eſt? Quia corporis eius quod verſatur ali
quid, id inquam quod eſt in medio, manere neceſſe eſt. Huius autem manere nul-
la pars, aut omnino, aut in medio poteſt. Naturalis enim ipſius motus ad ipſum
medium eſſet. At ipſum ſuapte natura verſatur. Motus enim ſempiternus non
eſſet; quippe cum nihil pręter naturam ſit ſempiternum. Id enim quod eſt præter
naturam, poſterius eſt eo quod eſt ſecundum naturam. Atque id quod eſt præter
naturam, exceſſus quidam eſt in ipſa generatione eius quod eſt ſecundum naturã.
Sit igitur terra neceſſe eſt: hæc enim in medio ſanè quieſcit. Atque nunc quidẽ
hoc ſupponatur: poſterius autem de ipſo dicetur. d At ſi terram eſſe neceſſe eſt,
ignem etiam eſſe neceſſe eſt. Contrariorum enim ſi alterum eſt natura, & alterum
eſſe natura neceſſe eſt, ſi ſit contrarium: atque aliquam ipſius eſſe naturam. Eſt
enim eadem contrariorum materies, & affirmatio priuatione eſt prior, veluti cali
dum frigido. Quies vero, ac graue, per leuitatis motuſve priuationem dicuntur.
e Atqui ſi terra eſt, atque ignis, ea quoque corpora eſſe quæ ſunt inter ipſa, neceſ
ſe eſt. Elementorum enim vnumquodque contrarietatem ad quodque nimirum
habet. Atque hoc etiam nunc ſupponatur; poſterius autem eſt demonſtrandum.*
Tex.19. *f Hæc cum ſint, patet neceſſario generationem eſſe, propterea quod nihil ipſorum
perpetuum eſſe poteſt. Agunt enim inter ſeſe contraria ipſa, mutuoq; a ſeſe pa-
tiuntur, ac corrumpuntur. Non eſt pręterea conſentaneum rationi, mobile quip-
piam perpetuum eſſe, cuius motus ſecundum naturam perpetuus eſſe non poteſt.
At horum eſt motus. Ex his igitur patet, neceſſario generationem eſſe. g Quod ſi
generationem eſſe neceſſe eſt, & aliam lationem aut vnam, aut plures eſſe neceſ-
ſe eſt. Nam, vt ſeſe habet totius motio cęli, ſic elementa corporum inter ſeſe reſpe
ctu generationis habere neceſſe eſt: & hoc etiam in ſequentibus dilucidius decla*
Tex.20. *rabitur. Nunc tantum patet, quam ob cauſam plura ſunt corpora, quæ verſantur;
generationem eſſe enim neceſſe eſt: & generationem, ſi & ignem eſſe neceſſe eſt:*

&

& hunc cęteraque, ſi & terram: & hanc, propterea quod conſiſtat aliquid maneatq; ſemper neceſſe eſt, ſi moueri quippiam ſemper oportet.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Cum a autem] Perueſtigat cauſam, cur cœleſtibus corporibus multi motus conueniant. Si conuerſioni motus aliquis eſſet contrarius, facilem explicationem quæſtio haberet: cum ea ſit contrariorum natura, vt, ſi vnum exiſtat, alterum quoque exiſtere oporteat. Nunc vero cum oſtenſum ſit, conuerſioni nullum motum aduerſari, ceſſat hæc ratio: proindeque aliam ſibi quærendam eſſe inquit Ariſtoteles; etſi rerum cœleſtium cognitionem nimis arduam, & difficilem eſſe intelligat, tum ob locorum diſtantiam, tum ob paucitatem accidentium, quæ in iis percipere valemus.

b Eorum quodque] Probat ex eo, quod cœlum ſit corpus diuinum, & immortale, neceſſario conſequi, vt & rotunditate præditum ſit, & in orbem agitetur. Nam quicquid aliquam habet operationem, eſt gratia illius; ſicque ea operatio debet illi pro dignitate reſpondere. Neceſse eſt ergo, diuinum & immortale corpus immortalem obtinere operationem, & perennem ac nunquam deſinientem motum, qui ſit ei quaſi vita. Nullus autem motus perpetuus eſse poteſt, niſi circularis, vt alibi oſtenſum fuit. Igitur cœlum circulo voluitur. Appellat autem Ariſtoteles corpus cœleſte Deum, more Platonico, vt D. Thomas annotauit: Plato enim poſuit quoſdam minores Deos, in quibus numerauit cœleſtes globos, quos diuinis mentibus animatos fecit. Appellat item cœli operationem immortalitatem: non quod reuera ſit ipſa immortalitas, ſed quod a mortalitate, & fęce caducarum atque intereuntium rerum longe abſit. — *vnũquodque ē gratia ſuæ operationis.* — *Lege Platonem in Epinomide.*

c Cur igitur totum] Quærit, cur non totum corpus cœli, ideſt, Vniuerſi, motu voluatur, & cœleſtem naturã participet: reſpondetque eius rei cauſam eſse, quia oportet dari aliquod corpus quieſcens in medio eius, quod circulari motione agitatur. Quod autem iſtiuſmodi corpus non poſſit eſse eiuſdem naturæ cum cœleſti, bifariam oſtendit. Primum, quia cœleſte corpus non poteſt quieſcere, cum ei motus perpetuus conueniat: medium autem, circa quod motus naturalis ſit, quietum eſse debet. Deinde, quia ſi tale corpus cœleſte ibi per naturam conſiſteret, illuc naturaliter moueretur: ſiquidẽ vnumquodque naturæ impetu tendit ad locum, in quo ſuopte ingenio quieſcit. Quod vero nulla pars corporis cœleſtis natura ſua ad medium feratur, inde probat: quia naturalis eius motus eſt circularis: vnus autem corporis ſimplicis nõ poſſunt eſse duo naturales motus, vt in primo libro explicatum eſt: quo fit, vt quies illius cœleſtis corporis, ſi id in medio mundi maneret, neceſsario ei contra naturã conueniret: & quod inde ſequitur, motus cœli non poſset eſse ſempiternus: quia non poteſt eſse niſi circa aliquid in medio quietum, & ſi quies eius, quod in medio hæret, foret violenta, non poſſet eſse ſempiterna: propterea quod nullum violentum eſt perpetuum. Siquidem omne violentum eſt poſterius eo, quod eſt ſecundum naturam: cum violenra adueniat non ſuo eſse, & naturali ſtatu prius conſtitutæ, & ſit quidpiam ab eo exorbitans, & recedens. De quibus patet, ſi motus cęli ſempiternus ſit, debere terram in medio mundi ſemper quieſcere, qua de re in progreſſu plura. Habes hoc loco philoſophicum illud axioma: [nullum violentum perpetuum.] Quod traditum eſt etiam ab Ariſtotele lib. 1. huius operis c. 2. tex. 15. cuius vero intelligentiam diſcutit S. Tho. de poten. q. 4. ar. 1. & in 3. d. 13. q. 2. art. 2. Capr. in 3. diſt. 27. q. 1. art. 3. Item Conciliator differ. 14. & vberioribus verbis Zimara in ſuis Theor. prop. 19. De eodem etiam nos in Meteor. nonnihil. — *Quęſtio.* — *Ax iomͣ*

d At ſi terram] Si terra ſit, oportere quoque ignẽ eſſe in rerum natura, ſuadet ex eo: quia contraria talem vim & conditionem ſortiuntur, vt ſi vnum ponatur, alterum quoque poni debeat. Cuius rei cauſa eſt; quia e duobus contrariis alterum maiorem obti-

Si vnũ cõtrariũ ſit, alterum quoq; exiſtere dẽt.

net perfectionem; alterum minorem: & hoc eſt velut alterius priuatio, ac ſecundum naturæ ordinem poſterius; at ſi exiſtat id quod eſt poſterius, oportet etiã dari id quod prius eſt. Cum ergo terra & ignis contraria ſint, & terra igni poſterior: rectè ſequitur, ſi terra in medio mundi ſit, ignem quoque exſtare.

Quo ſẽſu ignis, & terræ dicãtur cõtraria.

Duo hic aduertẽ. Alterum eſt: terram & ignem nõn dici ab Ariſtotele contraria per ſe; cum ſubſtantiæ tali contrarietate vacent: ſed contraria ex accidente, hoc eſt, ratione affectionum ſibi mutuò aduerſantium. Has vero ait Ariſtoteles eſſe, grauitatem & quietem ex parte terræ; motum & leuitatem ex parte ignis. Nam terra eſt ſumme grauis, & in medio mũdi perpetuo quieſcit; ignis eſt ſumme leuis, ſemperq; in gyrũ voluitur ad Lunę concaua. Habent autem ſeſe huiuſmodi affectiones tanquam priuatio & habitus, proindeque tanquam aliquid poſterius, & prius: quia grauitas eſt deterior leuitate, & quies motu. Vnde etiam facile quiuis intelliget, nec affectiones ipſas, ratione quarum ignis & terra hic ab Ariſtotele contraria vocantur, propriè contrarias eſſe: cum proprie contraria ſint entia poſitiua, qualia non ſunt motus, & quies.

Alterum eſt: ex eo quòd detur in rerum natura vnum contrarium, non ſequi abſolutè dari aliud, ſed ſpectata perfectione Vniuerſi, quæ eiuſmodi contraria depoſcit. Item quia, cum in materia ſit potentia naturalis ad formas contrarias, conueniens eſt reduci aliquando ad actum eiuſmodi potentiam, proindeque dari mundo tales formas. Lege Auerroem 1. Phyſ. tex. 44. Zimaram in theor. prop. 35.

e Atqui ſi terra] Ex eo ꝙ elementa extrema ſint, debere quoque media exſtare, inde colligit: quia non extrema ſolum inter ſe, ſed etiam media, & vniuerſum quodlibet eleſmentum cum alio aliquam habet cõtrarietatem: vt lib. de Ortu, & inter. explicandum erit. Nam aer contrariatur aquæ calore, terræ humiditate; aqua repugnat aeri frigiditate, terræ humore. Item ignis aduerſatur aquæ calore, &c. Quare ob rationem paulo ante addnctam, ſi alia contraria elementa exiſtant, etiam media exiſtere oportet.

Elemẽtorũ inter ſe contrarietas.

f Hæc cum ſint] Si dentur quatuor elementa, neceſſario res gigni & interire, duplici ratione concludit. Primùm: quia contraria ſe inuicem oppugnant, & interimunt. Item, quia cum motus ſit corporis mobilis affectio, nequit æternum eſſe illud corpus, cuius motus ſempiternus non eſt: at nullus motus conueniens elementis ſempiternitatem habet. Quo fit, vt neque elementa, neque mixta eorum concretione orta, immortalia ſint, ſed generationem & interitum ſubeuntia.

g Quòd ſi generationem] Tandem colligit, ſi generationes ſint, oportere dari alium motum circularem, præter eum quo primum mobile fertur. Nam cum primæ ſphæræ conuerſio ſit maxime æquabilis, ac ſibi ſimilis; niſi alius motus daretur, non poſſet in ſublunari mundo dari ea in rebus gignendis varietas, quæ ſingulis annis apparet. Quæ certè prouenit ex acceſſu & receſſu planetarum, præſertim Solis. Qua de re in lib. 2. de Gener. fuſius ac planius.

QVAESTIO I.

Agantne corpora cœleſtia in ſublunarem mundum, an non?

ARTICVLVS I.

Videri non agere.

Hvius quæſtionis excitãdæ occaſionẽ præbuit Ariſtoteles proximo 3. cap. cum docuit, generationum & corruptionum ibi ſuccedentium varietatem A ex cœli motu prouenire. Igitur in partem negatiuam hæc ſe primo offerunt. Vt D. Dionyſ. 2. c. de diu. nom. & Ariſtot. in 1. de Ortu & inter. c. 7. tex. 51. teſtantur, omne agens ideo agit, vt in effectu ſui ſimilitudinem exprimat: ſed corpora cœleſtia non poſſunt in effectu ſui ſimilitudinem exprimere; nec enim alia corpora cœleſtia procreare poſſunt: non igitur agunt in mundum inferiorem.

arg. pro parte negatiua.

Corroboraturque argumentum: nam ſi corpora cœleſtia quicquam efficerent, maximè eſſet rerum ortus, & propagatio: quæ tamen ijs effici negat D. Damaſc.

maſc.lib.2.Fid.orth.c.6.

2.Arg. De hac immediatione egimus in Phyſ. l.7. ca.2. q. 1. art.2.

Secundo: Omne agens teſte Ariſto.7. lib.Phyſ.c.2.debet eſſe patienti proximum & immediatum, cum ad actionem mutuus contactus requiratur: atqui cœlum lõga intercapedine diſtat ab his infirmis corporibus: ergo non poteſt in ea agere. Quod ſi quiſpiam occurrat, vnũquemque orbem cœleſtem agere primò atque immediate in corpus ſibi cohærẽs, & illud cæteraque deinceps vim a ſuperiore immiſſam in inferiora refundere, atque ita quaſi per manus influxum demitti: contra id obiicitur. Nã cum eiuſmodi influxum, ſi detur, oporteat calorẽ eſſe, aut frigus, aliamve eiuſmodi qualitatem; ſequeretur corpora cæleſtia alterationem ſubire ac diſſolui, dum hiſce qualitatibus afficiuntur.

3.Arg.

Tertiò: Cæleſtiũ ſphærarum vires & motus rati ſtabileſq; ſunt, vt longa temporis obſeruatio docet, teſtaturque D. Diony.in Epiſt.ad Polycarpum, Boetius lib.4.de Conſolat.Phil.met.6.& Aſtrologi omnes: ergo ſi mũdi ſublunaris effecta ab illis dependent, nulla erunt in eo contingentia, nihilq; in rebus naturæ ex accidente, ſed omnia conſtanti neceſſitate euenient, quod abſurdum eſt.

4.arg.

Quarto: Cœlum Empyreũ nullo modo videtur in ſubiecta corpora influere: ergo neque cœteri orbes cœleſtes. Cõſecutiuo oſtenditur: quia ſi corpus tam eximiæ nobilitatis & præſtantiæ influxu careret, par eſt, ut eo etiam reliqua cœleſtis mundi corpora omnino priuentur.

ARTICVLVS II.

Aſtruitur, illuſtraturque pars affirmatiua quæſtionis.

De erroribus Aſtrologorum Guiliel. 1.p. li. de Vniu.

OMiſſis hoc loco Auicennæ & quorundam Aſtrologorum erroribus, circa effectricem cœleſtium corporum virtutem, quos D. Thomas confutat in 2. d.15.q.1.art.2. aſſerendum eſt: haud dubiè corpora cœleſtia in hunc inferiorem mundum agere id quod docuit Triſmegiſtus in Aſclepio, Plato in Theæteto, & Ariſtoteles multis in locis; ut in 2. de Gener.c.10.tex.55.& 56.lib.4.de Gener.anim.c.vlt.12.Metaph.c.6.tex.33.& 34.& 2.Phyſ.c.2.tex.26. Philo Iudæus in lib.de Mundi opificio. Itemque Aſtrologi, preſertim Ptolemæus li.2. Almag. c.12.& in 1.de indic. D.Diony.4.c.de diuin.nom D.Auguſt.lib.13.de Trinit.c.4 D.Baſilius hom.6. Hexam. cæteriq; Patres, & Scholaſticæ Theologiæ profeſſores uno conſenſu.

Phil.Iud. lib. de mũ grat. Abrahæ: & alij, in 2. ſen.d.15. D. Th. 1. p. q. 115. ar.3.& li. 3.cõt. gẽ. c. 82. M. Alb. li.de Cœquis. De influxu Solis.

B Sed neque ſapientũ teſtimoniis opus eſt ad id comprobandum, quod manifeſta docet experientia. Siquidẽ uidemus Solis motum afferre quadripartitam anni diſtinctionem, quæ duo Aequinoctia uere, & autumno, ac totidem Solſtitia æſtate & hyeme complectitur. Vnde calorum & frigorum viciſſitudo, & rerum generatio obituſque exſiſtit. Conſpicimus item quædam aſtra ſuo ortu uel occaſu, in certo aſpectu & congreſſu, ſterilitatẽ C aut ubertatem terræ, tranquillitatem aut procellas mari inuehere, & ad inducendos vel ſanandos morbos plurimũ habere momenti. Vnde aſtrorum, ac Lunæ præſertim, congreſſiones aſpectuſq; ad opportunam corporum curationẽ ſpectandos eſſe, præcipit Galenus in 3. de dieb.crit. Porrò licèt, ut cœlum ſuo circumflexu Vniuerſa contegit, ita virtus ab eo fuſa quoquouerſum penetret: non tamen omnibus eadem ratione illabitur neque a cunctis cœli partibus eadẽ ma- D nat. Nam polus Arcticus trahit ad ſe magnetem, Sol Heliotropii & Scorpioni flores ab ortu ad occaſum ſecum vertit: idemque peculiarem vim gallo infundit, ut quidam autumant, atque eam cauſam eſſe credunt, cur gallus ad mediam noctem canit; nimirum, ut Soli ex medio Antipodum cœlo curſum ad nos inflectenti applaudat. Qua tamen de re alibi.

Et aliorũ Aſtrorũ.

De magnete ſcripſimus li. 7.Phyſ.c. 2.q.1.art. 3.vbi aliã quoq; opretulim⁹.

Ac Luna quidem, quã Ariſtoteles li. E 4.de Gener.anim. cap. vlt.minorem Solem uocat, ſicuti eſt inferiori mundo vicinior; ita maiori magiſque aſſidua effectorum uarietate uim ſuam prodit. Eius quippe impulſu æſtus maris ultro citroque reciprocatur: a Oſtrea, conchilia, & conchæ omnes cum ea pariter incrementa, pariter decrementa accipiunt: b atq; eius numero reſpondent ſoricum fibræ.

a Ar.li.4. de p. aui. c.5.Pl.l.2 nat.hiſ. c. 41. & ca. 99.
b Pl.li.2. nat. hiſ.c. 41. & ibi. de Formica.

Formi-

Formica nono die ab eius coitu, quē ſibi aduerſum nouit, nunquam ė latebris exit, interlunio ſemper quieſcit, plenilunio etiam noctibus in opus incumbit. e Selenites lapis, ut quidam affirmant, imaginem Lunæ continens, eam reddit in dies ſingulos creſcentis minuentisq; numero.

c Plin. li. 38. ca. 10. D. Au. li. 21. de Ci. c. 5. Geor. Ag. l. 5. de Nat. foſſi.

Ad hæc, aſſerunt Aſtronomi ordinem menſium, quibus fętus in vtero geſtatur planetarum ordini reſpondere. Primum Saturno, ſecundum Ioui, atque ita grada
B tim: tunc rurſus octauum menſem Saturno, nonū Ioui. Quæ cauſa inter alias eſſe a quibuſdam creditur, cur octimeſtris partus raró vitalis eſſe ſoleat; nempe, quia per id tempus Saturnus, ſydus ferale, & noxium, exaſperat, ſuaque frigiditate infanti vires deijcit. Quamobrem ad nonum menſem in ſua ſtatione conſiſtere, ſalutare eſt, quo vires colligat, iuſtumq; robur aſſequatur. Idem de humo
C ribus prædicant. Nam Mars, inquiunt, flauam bilem concitat, Saturnus melancholiam ciet, Luna pituitæ incremento eſt. Sol & Iuppiter ſanguini dominantur. Idem de partibus humani corporis: Sol cordi reſpondet, felli Mars, iecori Iuppiter, ori & linguæ Mercurius, capiti Saturnus. Idem de ætatibus: etenim infantiæ præeſt Luna, pueritiæ Mercurius, adoleſcentiæ Venus, iuuentuti Sol, ætati virili Mars, ſenili Iuppiter, decrepitæ Satur
D nus. Idem & de metallis: Soli aurū ſubeſt, Lunæ argentum, Marti ferrum & chalybs, Saturno plumbum, Ioui ſtannum & electrum, Mercurio argentum viuum, Veneri ęs. At enim num hæc, quæ ita ab Aſtrologis dicuntur, omni ex parte vera ſint, ſuis locis expendemus.

De vi aſtrorū in metalla. Scotus in 2. d. 14. ad finem.

Denique credit D. Thomas in 2. diſt. 19. quæſt. 1. ſingulis ſpeciebus rerum intereuntium reſpondere in cœleſti mundo peculiares virtutes, quibus foueantur
E & conſeruentur: ſicuti etiam quidā ſacri Doctores, necnon & Platonici Philoſophi, eiſdem ſpeciebus diuerſas ſubſtantias materiæ expertes, ordine diuinę prouidentię præpoſitas eſſe aſſeruerant: ut teſtatur idem D. Thom. 1. part. quæſt. 110. art. 1. Quòd veró naturæ ordini cōſentaneum fuerit, ut mundus inferior cęleſtium corporum virtute & influxu re-

A geretur, probat Ariſtoteles 1. Meteor. c. 2. quia congruit, vt quorum definita motio eſt, quemadmodum elementorum, ac cæterarum rerum quæ ambitu Lunæ cōtinentur: ea ab illis regantur, quæ perpetuo motu in orbem cientur. Idem comprobat D. Thomas 1. part. quæſt. 115. ar. 3. ex eo, quia cum omnis multitudo ab vnitate procedat, cumque id quod immobile eſt uno modo ſe habeat, quod autem mouetur multifariam: conſequens

D. Th. 3. cōtra gentes, c. 82.

B fit ut in tota natura motus ab immobili oriatur, & quanto vnumquodque magis vacat motu, tanto magis obtineat ius ac rationem cauſæ reſpectu mobilium. At corpora cęleſtia inter cętera corpora magis ſunt a motu aliena, cum ſolā motionem in loco ſubeant, eamque circulaté, quæ ſimilis eſt quieti, quatenus quod ea fertur, non ex toto locum mutat alio demigrando, ut ea quæ recto motu aguntur. Neceſſe eſt igitur, ut tam varij tam
C que impares ſublunarium corporū motus, ad ſimplicem illam & æquabilé cœleſtium ſphærarum vertiginé, ut ad cauſam referantur. Quod etiam confirmat teſtimonium D. Auguſtini 3. de Trini, c. 4. vbi ait naturæ ordinem expoſcere, ut corpora craſſiora & inferiora per ſubtiliora & potentiora quodam ordine regantur. Verum quo pacto motus cœleſtis dici debeat cauſa aliorum motuum, & num omnium, vel aliquorum tan
D tummodo cauſa ſit, progreſſu exponemus.

li. 4. Phy. c. 5. q. 2.

ARTICVLVS III.

Soluuntur argumenta primi articuli.

E AD primum igitur argumentum eorum, quæ cęleſtem influxum tollere nitebantur, dicendum eſt: agens vniuocum ideo agere, ut in effectu ſui ſimilitudinem exprimat, id eſt, ut ſibi ſimile in ſpecie producat, homo hominem, leonem leo: agens veró ęquiuocum, quale eſt cœlum comparatione elementorum & miſtorum, quæ progenerat, non idcirco agere, ut producat ſimile ſibi ſecundum

Reſpōſio ad 1. arg.

Lege D. Th. 1. p. q. 105. ar. 1.

dum ſpeciem, ſed ſecundum virtutem: A
quia nimirum non actu, ſed virtute, ſiue ut alij loquuntur, non affectu, ſed effectu; ac ſecundum analogiam eiuſinodi formas in ſe cohibet. Diuus autem Damaſcenus non negat, corpora cœleſtia eſſe cauſam generationis & interitus, ſed eſſe cauſam illorum primam, vt quidam putabant, qui diuinam ac primariam virtutem cœlo aſcribebant. Vnde & aſtra tanquam numina venerabantur: eaque fuit apud Ethnicos vna è pręcipuis cauſis ſuperſtitionis & idolatriæ, vt refert Diuus Thomas in 2. diſtinct. 15. quæſt. 1. art. 2. B

Auer. 12. Metaph. tom. 24. Alex. cõ. 13.

Ad 2.

Secundo argumento rectè occurſum eſt. Nam cœleſtes orbes attigui ſunt ijs, in quos primo & immediate agunt: in mundum verò ſublunarem non agunt omnes immediatè, ſed per intermedia corpora. Ad id, quod deinde obiectum eſt, reſpondetur: influxum, qui primum a cœlo immittitur, non eſſe frigus aut calorem, ſed lucem, aliamve occultam qualitatem diſtinctam a primis, quæ illarum tamen effectrix ſit, & quia cuiuſque agentis vis recipitur accommodatè ad naturam eius quod recipit, ut aduertit Ariſtoteles lib. 2. de anim. c. 24. inde eſt, quòd cœleſtis influxus, etſi in corporibus quę interitum ſubeunt, calorem, frigus, aliaſque id genus qualitates efficiat: in cœleſtibus tamen, quia naturam ab alternatione & interitu alienam habent, eas progignere non poſſit.

Cœleſtis influxus quid ſit.

Ad tertium reſpõdemus: licet motus corporum cœleſtium firmi ſint, ſemperque eodem modo ſe habeant, id tamen non impedire, quo minus in inferioribus multa contingenter eueniat. Primum, quia non omnia ſublunaris mundi effecta a cęlo pendent, vt progreſſu patebit. Deinde, quia cœli influxus modificatur, ac nonnunquam impeditur a cauſis particularibus. Lege D. Thomam in 2. d. 15. q. 1. ar. 2. ad 3.

Non omnes effectus mundi inferioris a cœlo pendere.

Quarti argumenti difficultas peculiarem deſiderat quæſtionem.

QVÆSTIO II.

Vtrumne autem cœlum empyreum in ſubiecta corpora influat, annon?

ARTICVLVS I.

Conſtituitur pars affirmatiua quęſtionis.

Negatiua pars huiuſce controuerſię placuit D. Thomę in 2. diſt. 2. q. 2. ar. 3. & Alexandro Alenſi 2. p. quæſt. 47. mem. 1. alijſq; nonnullis. Quæ videtur probari, non ſolum quarto argumento ſuperius propoſito: ſed etiam, quia nullum corpus mouet, niſi moueatur, cęlum autem Empyreum omni motu caret. Deinde, quia cœlum Empyreum ob id ędificatum a Deo eſt, ut eſſet cœleſtis curiæ theatrum, & beatorum domicilium: non vt quicquam præſtaret inferioribus corporibus, quæ ad naturalium rerum curſum, & generandi atque intereundi viciſſitudinem pertinent. C

Vtrãmq; partem ita dicat probabilem D. Bo. in 2. d. 2. p. 2 d. ar. 1. q. 2. m. 43.

Contraria tamen ſententia probabilior eſt, quam D. Thomas (ut ipſe ait) re diligẽtius ſpectata amplexus fuit, quodl. 6. art. 19. & 1. p. q. 66. art. 3. M. Albertus in tract. de 4. coęuis, q. 4. art. 14. Maironius in 2. d. 14. Durãdus d. 2. q. 2. Richardus ead. d. q. 3. circa 3. princ. alijque cõplures. Probatur autem ex eo: quoniam, vt D. Damaſcenus lib. 2. Fid. orth. ca. 23. docet, minimè congruit, in mundi vniuerſitate aliquam eſſe ſubſtantiam otioſam & actionis expertem, maximè cum vnumquodque ſit operationis ſuæ gratia, ut aſſerit Ariſtoteles li. 2. huius operis c. 3. tex. 17. & 1. Ethic. ca. 7. & 9. Metaph. c. 9. tex. 91. Quibus concinit illud D. Dionyſij, in quolibet tria ineſſe, nimirum ſubſtantiam, virtutem, actionem. Imo & illud Geneſ. 2. [ceſſauerat ab omni opere, quod creauit ut faceret,] id eſt, quod creauit, ut non eſſet otioſum, ſed D E

vt

vt aliquid ageret: ſic enim hunc locum nonnulli viri docti interpretantur.

Confirmat quoque eandem aſſertionem D. Thomas quodl. cit. quia omnes partes Vniuerſi habent inter ſe connexionem, & tanquam eiuſdem corporis membra in quandam ordinis vnitatem conſpirant: teſte Ariſtotele 12. Metap.c. 10.text.52. Hæc autem vnitas in eo potiſſimum elucet, quòd ſubſtantiæ materia præditæ per ſubſtantias a materię cõcretione abiunctas, & inferiora corpora per ſuperiora reguntur atq; adminiſtrãtur: quod iam ſupra ex D. Auguſtin. lib. 3. de Trin.c.4. aſſeruimus. Quare ſi cœlum Empyreum nihil influeret, non eſſet pars Vniuerſi, quod abſurdum eſt: * cum etiam angeli, qui materia vacant, partes illius ſint.

* Angelos eſſe partes Vniuerſi diximus 1. l.1.c.1.q.1.ar.7.ad 6.arg.

ARTICVLVS II.

Quo pacto cœlum Empyrium influat.

Prima ſententia.

ESt tamen adhuc inter eos, qui cœlo Empyreo influxum dant, non parũ in eo explicando diſſidij. Nõnulli enim, quos refert D.Bonauentura in 2.d.2.ſecunda p.d.articu.1.q.2. num.43. volunt cœlum Empyreum, quemadmodum inter omnia corpora cęleſtia nobilitate excellit, ſic in nobiliſſimum corpus ſublunare, id eſt, humanum peculiariter influere: ita ut cum triplex ſit anima, vegetans, ſentiens, intelligens, cœlum ſtellatum materiam præparet ad animam vegetantem, cryſtallinum ad ſentientẽ, Empyreum ad intelligentem. Hęc explicatio nec a ſuis auctoribus vlla firma ratione ſtabilitur, nec etiam ab aduerſarijs plane conuincitur.

Secunda.

Alij, quorum meminit Richardus loco cit. aiunt, diuerſitatem quorundam effectorum, quæ viſuntur in nonnullis terræ tractibus, ſub eadem latitudine, & diſtantia ab vtroque polo exiſtentibus, prouenire a cęlo Empyreo. Nam cũ illa oriri nequeat ab influxu aſtrorum ſeu ſphærarũ mobilium: alioqui in toto illo A climate eadem effecta cernerentur: neceſſe eſt, inquiũt, huiuſmodi varietatem referre ad aliquid fixum & immobile, quale eſt cœlum Empyreum. Quod ſi quis obijciat, cœlum Empyreum pari luce vndique conſperſum ſibiq; ſimile eſſe ac proinde ſi influat, in omnes partes æque & eodem modo influere debere. Occurrit, ipſum non interuentu ſolius lucis agere, ſed per occultam virtutem, qua varium eſt, licet gradu lucis vniformæ ſit. B

Cęlũ Empyreum vniformi luce perfuſum.

Hæc etiam doctrina tametſi veriſimilis videatur, non multum habet firmitatis. Reſponderi enim poteſt, diuerſitatem illam effectuum in eodem climate, naſci ex diuerſitate proprietatum, quibus vnumquodque ſolum ab auctore naturæ in ipſa mundi naſcentis origine donatum eſt. Itaque non a ſtellarum aſpectu duntaxat, ſed ab ipſo regionis habitu, & innata terræ vi atque ingenio C prouenit, ut non omnes terræ ferre omnia poſſint, ſed.

Natiui ſoli proprietas & vis.

India mittat ebur, molles ſua thura Sabæi:
Has leges, æternaque fœdera certis impoſuit natura locis.

Virgilius in ti.2. & 1.Georg.

Tertia opinio.

D.Thomas 1.par.q.66.art.3. propoſitam difficultatem expediẽs ait, ſicut ſupremi Angeli qui aſſiſtunt, influunt in medios & vltimos qui mittũtur, tametſi nõ mittãtur ipſi, ut docet D. Dionyſius D 8.cęleſt. Hierar. ita probabile eſſe, Empyreũ cœlum agere in corpora motum ſubeuntia, licet ipſum non citetur, poſſeq; dici immitti ab eo in primam ſphęram mobilem, quidpiam ſine motu fluxum & ſtabile, nimirum continendi & perſiſtendi vim, aut aliquid eiuſmodi ad dignitatem pertinens. Quod D. Thomæ interpretes ita explicant. Diſformitas generationum & corruptionum ſublunaris mundi, refertur tanquam in cauſam E in motum cœli diſformem, hoc eſt, qui fit ſecundum acceſſum & receſſum planetarum, præſertim Solis: itemque vniformitas & perpetuitas motuum inferiorum, reducitur tanquam in cauſam in motum cœli uniformem, id eſt, qui ſingulis diebus ab ortu ad occaſum fit: ergo permanentia eſſe ſubſtantialis inferiorum rerum, habebit etiam in cœleſti mundo

mundo aliquã cauſam: hæc autem non videtur eſſe alia, quàm virtus demiſſa a corpore maxime ſtabili, motuque omni vacante, quale eſt cœlſi Empyreum. Nec refert, quod cœlum hoc ad beatę curiæ domicilia, ut propterea noſtris vſibus obſeruire non debeat, deſtinatum ſit: cum eiuſdem curiæ ciues, nempe Angeli, res noſtras ſingulari ſtudio procurent, & in ſphæris cœleſtibus voluendis occupentur.

Concluſio propoſitæ dubitationis.

B Nos, ne in re latenti diuinare potius quam philoſophari videamur, aſſerimus agere quidem cœlum Empyreum in ſubiecta corpora, ut rationes ſuperius adductæ probant: verum quid iam eiuſmodi influxus præſtet, aut quouſque pertingat, occultum eſſe.

Sol. 1. ar.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ cœlo Empyreo influxum adimebant (id ſuperioris quæſtionis poſtremum fuit) dicendum non ex eo conuinci, eius cœli influxum, quod abſque illo C naturales effectus conſtare non poſſent: ſed ob eas rationes, quibus id ſuperius comprobauimus.

Solut. 1. De ſenſu eiuſdẽ effati ſcripſimus in Phi. l. 8. c. 4. q. 1. a. 4 ad 3. arg. De quo ét Zimara in Theor. pr. 94.

Ad aliud imprimis dicẽdum, effatum illud, [Nullum corpus mouet non motum,] niſi probe intelligatur, perſpicuè a vero abeſſe. Magnes enim ferrum trahit, & ignis aquam calefacit, etſi non moueantur. Igitur Caietanus 1. p. ad art. 1. q. 3. ſic illud interpretandum cenſent, D ut nullum corpus mouere queat, quin actu vel poteſtate moueatur: at cœlum Empyreum, cum ſit ens naturale, ſuapte natura moueri poteſt. Alias eiuſdem pronſtiati explicationes tradit Capreolus in 2. diſtinct. 14. quæſt. vnica artic. 3. & Ferrarienſis ad 20. cap. lib. 2. contra gent. Lege etiam Themiſtium in paraph. lib. 1. de Anim. cap. 17.

A

QVÆSTIO III.

Vtrum corpora cœleſtia interuentu motus & lucis duntaxat, an etiam per alias occultas qualitates influant?

ARTICVLVS I.

B

Opinio exiſtimantium, influere per ſolum motum & lucem.

Ex ijs quę ſuperius diſputauimus, liquet orbes æthereos in ſublunarem mundum agere proximum eſt, ut qua vi agãt diſquiramus. Auerroes, Auicenna, Auenazra, & ex recentioribus Picus Mirandula l. 3 cõtra Aſtrol. 5. & 6. Georg. Agricola li. 4. & 5. de cauſis ſubter. Medina li. C 2. ſuæ paren. c. 1. & quidã alij, ſolam lucẽ motu circũuectam, ad oĩa effecta, quæ cęlo aſcribuntur, abundè ſufficere opinantur cęteroſq; corporum cęleſtium afflatus deridẽt, & delirantium ſomnia atque aſylum ignorantiæ appellant.

Zimara Theo. pr. 45. Bocaſer in ſuis Meteor. Sirenius in lib. de fato.

Primum argumentum.

Quorum ſententia hiſce rationibus videtur comprobari. Primo: Alienum eſt a Philoſophorũ conſuetudine atq; diſciplina, minimeq; conuenit, eos qui rerũ D intelligentiam ex ratione naturali tradere profitentur, aliquid in natura ponere, quod neq; ex ſenſu, neque ex ijs quæ a ſenſu oriuntur, conſpicuum ſit: at non cõſpicimus experimurve cęlum alijs ut inſtrumentis, præterquam motu & luce: nec verò vlla ratio euincit, pluribus ei opus eſſe, ut mox patebit: non eſt igitur cur plura inducantur.

2. Argu.

Deinde: Calor cęleſtis, tanquã proles nobiliſſimę qualitatis corporeę, id eſt lucis, & vniuerſalis naturæ artifex, cõtinet E excellenter ac ſimplici eminẽtia tũ calorem elementarẽ, tũ cęteras primas qualitates; ſicuti cęli natura elemẽta oĩa virtute in ſe cohibet: igitur cęlſi ſolius lucis opportunitate atq; efficiẽtia præſtare poterit, quicquid in ſublunari mundo efficit, cum id omne ex quatuor primarijs qualitatibus ortum habeat.

Præ-

3. argum. Præterea: Eſto calor ille ſydereus non clauderet in ſe omnes quatuor primas qualitates neq; eas progigneret: tamen lux, prout eſt vnius ſyderis inſtrumentum, poteſt calorem efficere, prout alterius, frigiditatem; atque ita cęteras qualitates; adhuc igitur ſola lux ad omnes ſtellarum fluxus & afflatus deuehendos perficiendoſque ſat erit.

4. argum. Rurſum: Demus lucem ſolum calorem primo ex ſe parere, adhuc Sol frigiditatem efficere cenſebitur, dum a nobis digrediens frigori nos relinquit, ſeu propter lucis abſentiam, ſeu quia eius radij ad acutos angulos non flectuntur: item adhuc Luna ſimiliter frigefacere dicetur. Superuacaneum eſt igitur, ad aſtruẽdam ſublunaris globi a cœleſti dependẽtiam, alium pręterquam lucis influxum motu aduectum cœlum attribuere.

5. argum. Quod item hoc modo confirmari poteſt: In quacunq; re plures habente proprietates potentiasve, ſemper ſpecifica proprietas genericam nobilitate vincit; vt patet in homine, cuius proprietas ſpecifica, nimirum intellectus longè pręſtat ſenſui, qui proprietas generica eſt, vtpote cunctis animantibus conueniens: atqui lux eſt proprietas generica omnibus aſtris, & corporibus cœleſtibus competens: igitur ſi in aliqua ſtella peculiaris aliqua proprietas ad influendum inueniatur, erit ea nobilior luce: quod tamen admittendum non eſt, cum lux communi Philoſophorum iudicio cenſeatur nobiliſſima omnium cęleſtium qualitatum.

6. argum. Ad hæc: Quo agentia ſunt nobiliora, eo paucioribus vtuntur inſtrumentis: ſed corpora cœleſtia ſunt elementis nobiliora: igitur cum hæc habeãt plures qualitates, quibus ut inſtrumentis vtuntur, illa vnam tantum obtinebunt, nimirum lucem.

7. argum. Accidit Ariſtotelis auctoritas, qui neque in hoc opere, neque in libris Meteororum, vbi hanc partem Philoſophiæ pertractat, aliud vnquam agendi inſtrumentum cœlo attribuit præter motum & lucem.

A

ARTICVLVS II.

Explicatio veræ ſententię diſſolutio argumentorum aduerſariæ partis.

B Propoſita controuerſia nonnullis aſſertionibus explicãda eſt. Prima ſit: Cœlum tum per motum, tum lucis beneficio in inferiorem mundum agit. Hæc, quam communis Philoſophantium ſenſus approbat, ſatis perſpicua eſt. Probatur tamen quoad priorem partem: primum, quia globus Lunæ perpetua circuitionem ignem rapit; ignis verò cohærẽtem ſibi aerem, qui agitatus mutuo partium attritu incaleſcit. Item, quia motus admouet remouetque a nobis planetas, C quorum, præſertim Solis, acceſſu & receſſu fit quadripartita anni varietas, cũ illa, quam ſupra diximus, alterationum generationumque varietate. Poſterior pars eiuſdem aſſertionis non minus vera eſt, & a Philoſophis inculcata ac ſenſu nota: cum nemo ſit, qui nõ videat experiaturq; lucem è cœlo fuſam non ſolum colluſtrare, ſed calefacere etiã hęc inferiora corpora. Qua de re in diſputatione de natura & luce aſtrorum vberius D agendum.

Prima aſſertio. Vt Ariſtot. 1 Meteor. c. 3. Au&. 1. huius oper. tex. 32. D. Th. 1. p. q. 67. art. 3.

Secunda aſſertio: cœlum non interuentu ſolius motus & lucis, ſed per alias etiam occultas vires, quas influentias vocant, in ſublunarem mundum influit. Hæc, ut conſtat ex ijs quæ initio quæſtionis retulimus, dubia eſt & controuerſa. Itaque ab illa Philoſophi complures vehementer diſſentiunt, ſed nec ipſi inter ſe conſentiunt. Nam Ioannes Picus, cuius eſt ſecundum argumentum a nobis E ſuperius adductũ, lib. 3. aduerſus Aſtrol. cap. 4. credit, calorem cęleſtem motu applicitum omnes quatuor primas qualitate gignere, ad eum modum qui in eodem argumento exponitur. Sed non rectè philoſophatur. Nam calor cœleſtis & elemẽtaris eiuſdem ſpeciei ſunt: cum hic ab illos intendatur, atque adeo ambo in vnũ calorem per ſe coeãt. Quo fit, ut quemadmodum

Secũda aſſertio.

Opinio mirandulæ.

Refellitur.

admodum elementaris calor frigori aduerſatur, ita & cœleſtis: & ex conſequẽti, ut cœleſtis nequeat frigiditatem gignere, alioqui vnum contrarium illud produceret, cum tamen contrariorum ea conditio & natura ſit, ut ſeſe mutuò interimant. Item, quia licet cœleſtis calor ſit generoſã lucis ſoboles, non proinde veriſimile eſt, duplicẽ illam tam diſſimilium ac repugnantium qualitatum coniugationem, caloris & frigoris, humoris & ſiccitatis, virtute in eo cõtineri. B

Aliorũ ſententia. Alij igitur contendunt, ſolam lucem prædictas qualitates parere, nõ interuẽtu caloris a ſe geniti, ut aiebat Picus, ſed immediatè, prout ipſamet huius aut illius ſideris inſtrumentum ſit, ut tertium argumentum aſtruere nitebatur. Hoc etiam placitum hiſce rationibus confutatur.

Impugnatur. Multa a cęlo perficiuntur, non intercedente motuant luce: igitur cęlum nõ ſola luce motuve ſed alia ẽt occulta vi ad agendum pollet. Probatur aſſumptum: quia aſtra procreant aurum, cęteraq; metalla in terræ gremio, quod neq; motus attingit, neque lux permeat: neq; enim bruta illa terræ craſſities radio penetratur. Quod autem huic argumento

Reſpõſionis confutatio. nonnulli reſpondent, in terræ latebras non poſſe quidem lucem, poſſe tamen calorem a luce genitum peruenire: minime ſatisfacit. Etenim calor ille, in extima terræ ſuperficie excitatus, certũ habet propagationis ſuæ terminum, eumq; breui ſpatio concluſum, maximè cum non ſit ſummè iutenſius: quare nequaquam tam latè fundi poterit, obſiſtente præſertim ſibi ac viam concludente terræ frigore.

* Ca.2.q.1.art.3. Rurſum, acus attritu magnetis cõfricata trahitur a cœli partibus polo vicinis, ut in *7.Phy.auſc.li.deſſeruimus; nõ vehi autem lumine eiuſmodi attractoriam vim, argumento eſt, quod etiam dẽſa caligine, & in quolibet tenebricoſo loco, acus verſus illum cœli tractum obuertitur: negari igitur non debet, id alterius virtutis ope fieri. Item, fluxus & refluxus Oceani fit a Luna, ut communi Philoſophorum conſenſione in Meteoris oſtendemus: fit autem ſæpe non apparẽte Luna in noſtro hemiſphærio, nec illam ad ipſum lucem effundente: igi-

A tur Luna aliam obtinet vim, per quã id efficiat. Præterea, experientia compertum eſt, Lunam, dum cum Sole coit, vehementius mouere hæc inferiora, & in morbidis corporibus ſæpenumero acriorem doloris vim efficere, maioresq; aſſultus Oceani, & vndarum reciprocationes excitare: & tamẽ in eo cõgreſſu multo minorem lucem poſſidet: habet igitur occultam aliam facultatem a luce diſtinctam, per quam operatur.

Placitum Commentatoris. Hac poſitione reiecta, offert ſeſe opinio Auerroes lib.2.huius com.42. quem ſequitur Mirandulanus lib.23. de euerſ. ſingul.certam.ſect.2. & zimara in Theo. propr.45. alijq; nõnulli. Hi aſſerunt, calorem duntaxat a cœlo ſub Lunæ globo lucis interuentu effici; frigus verò, ac cęteras qualitates modo illo, qui in quarto primi articuli argumento explicatur.

Reijcitur. ſed hi non minus a verò abſunt. Namq; vt D. Thomas rectè diſputat, ſi corpora C cęleſtia ea tantum ratione frigiditatem gignerent, quia cauſam caloris effectricem remouent, vel ut etiam eorum nonnulli interpretantur, quia remiſſe calefaciunt: ſequitur, alias qualitates, excepto calore, non per ſe, ſed ex accidente, a cęlo effici, quod falſum eſt. Tum, quia oportuit cauſam vniuerſalem, cuiuſmodi eſt cęlũ per ſe atque ex inſtituto producere omnes primarias qualitates, vtpote operum naturæ miniſtras, ac cęleſtis formæ vicarias: tum quia alioqui nõ D rectè decernerentur elementa in celeſti mũdo, ut in primo alterante, poteſtate contineri, ſi ab eo qualitates ad illorum formas è materia educendas non per ſe dimanant. Refragantur quoque huic ſententiæ Aſtrologi, diuturnæ experiẽtiæ magiſterio docentes, ineſſe Saturno vim gignendi frigiditatem & ſiccitatem, Ioui efficiendi temperiem, Marti ardorem, calorem Soli, Veneri & Mercurio E moderatum calorem, Lunæ humiditatem. De his M. Al.l.de 4 coxuis. Ptolemeus in quadr. Albũaz in introd.

Cõcluſio diſputationis. Maneat igitur: corpora celeſtia, quà lucida ſunt, in inferiori mundo calorem gignere, ſed habere præterea vires alias aliarum qualitatum effectrices, quę influentiæ vocãtur. Hæc fuit Platonis opinio, vt teſtatur Damaſcenus in lib. de conſol. Medic. eſtque Mathematicorum Idem aſſerit Abu'E ſis 5.Reg. c.17.q.5. Venetu:.

com-

communis. Eſt etiam D. Thomæ 2. huius A
2.Meteo. c.1.Saxonia 2. huius operis q.12. operis cap.7.& quodl.6.art.19.D.Bonauenturæ in 2.diſt.14.quæſt.penul. Mag. Albert.in 2. diſt.15.quæſt.1. & 2. huius operis tract.13.Richard.in 2.diſt.34. circa.3.prin.q.5.ad 5. Ferrarienſis 3.contra gent.cap.84.Ioannis Maioris in 2. d.14. q.5.& aliorum.

Sol. 1. rat. Rationes verò initio propoſitæ facilè
ſoluentur. Ad primam reſpondendum
eſt tam ſenſum, quàm rationem perſua-
dere, ineſſe corporibus cœleſtibus laten B
tes illas vires, quas ponimus, ſiquidem
pro comperto habetur, multa a cœlo fie-
2. ri abſque interuentu motus & lucis. Ad
ſecundum dicendum: calorem ſidereum
non tanta vi pollere, ut queat quadrupli
cem illam primarum qualitatum varie-
3. tatem ex ſe profundere. Ad tertiam ne-
gandum quod aſſumit: nec enim corpus
4. lucidum, qua tale, refrigerat. Quarta ni
hil conficit: quia oportet in primo alte-
rãte, id eſt, cęlo, eſſe vires per ſe effectri- C
ces alterantium qualitatum. Ad quin-
tum dicimus maiorem nón eſſe veram
5. in vniuerſum. Nam potentia hinniendi
minus præſtans eſt, quam facultas ſen-
6. tiendi, & tamen illa ſequitur naturam e-
qui, hæc communem naturam animalis.
Ad ſextam neganda eſt ſimiliter maior,
non enim perpetuò vera eſt: cum videa-
mus perfectiora animalia plures habere
ſenſuum officinas, ac plures potentias,
quibus ut inſtrumentis ad functiones D
7. ſuas obeundas vtuntur. Ad id quod vlti
mo loco obiectũ fuit reſpondemus: ni-
hil mirum, quod Ariſtoteles prędicto-
rum influxuum non expreſſam mentio-
nem fecerit, cum non pauca ſint in Phi-
loſophia, quæ ab illo ſuppreſſa ſunt, aut
ab eo ſcripta ad nos non peruenere, in-
tercidentibus iniuria temporum libris:
& tamen in ſchola Peripatetica, ut a ma-
giſtri dogmatis minimè aliena, defendũ-
tur. Non eſt tamen negandum, contra- E
riam ſententiam, arbitrantium corpora
cœleſtia per motum duntaxat, & lucem
in inferiorem mundum agere, admodum
probabilem videri: nec ſine cauſa
multis noſtræ ætatis excel-
lenti doctrina Philo-
ſophis pro-
bari.

A

QVAESTIO IV.

An ceſſante motu cœli ceſſare debeant omnes motus actionesque inferiorum corporum.

B

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars affirmatiua concludi videatur.

IN partem quæ affirmat hæ potiſſimum rationes ſunt. Primum: In vnoquoque genere primum eſt cauſa reliquorum, ſed motus circularis corpo- *1. argum.*
C rum cęleſtium eſt primus in genere motuum, ut docuit Ariſtot. 8. Phyſ. capit. 8. text. 75. & lib. 2. huius operis, cap. 2. eſt igitur cauſa reliquorum motuum proindeque omnia ſublunarium. Atqui ceſſante cauſa, ceſſat eius actio: ergo ceſſante motu cęli ceſſabit omnis productio motuum in inferiori mundi.

Item: Agentia eſſentialiter ſubordinata, teſte Ariſt. lib. 2. Metaph. c. 2. text. 5. eam in operando legem perpetuo ſeruãt *2. argum.*
D vt inferius non agit niſi dependenter à ſuperiori; ita vt superius ſimul cõcurrat ad ipſum agendi ſiue cauſandi actum inferioris: atqui corpora, quæ motus in ſublunari orbe efficiunt, ſunt agentia eſſentialiter ſubordinata cęleſtibus corporibus (alioqui nõ ſeruaretur inter corpora vniuerſi vnitas ordinis, quæ in hac ſubordinatione & quaſi nexu conſiſtit) igitur niſi cœleſtia moueant, non mouebunt inferiora. Sed illa non mouent hęc,
E niſi moueantur ab intelligentiis, a quibus pari ſubordinatione dependent: ergo ceſſante illorum motione etiam horum motus ceſſabit.

Præterea: Ita ſe habet in Vniuerſo motus cœli ad motus corporum ſublunarium, ut in anima motus cordis ad motus cæterorum membrorum (vide Ariſ. 8. lib. Phyſ. c. 2. tex. 1. docuit) motum cę- *3. argum.*
leſtem

leſtem eſſe quaſi uitam cęteris corporibus in natura exiſtentibus) ergo ſicuti motu cordis ceſsante confeſtim in animali membrorum omnium motus intercidit; ita cœleſti motu cohibito nullus in cæteris corporibus motus eſſe poterit.

4. arg.

Item: Influxus corporum cœleſtium requiritur ad actiones corporum inferiorum; cum hęc ſint illis per ſe ac neceſſario ſubordinata: ſed illa non poſſunt agere niſi moueantur, quia mouere non motum eſt proprium primi ac ſupremi motoris. igitur niſi cœlum moueatur, nulla erit actio in mundo inferiori.

5. arg.

Poſtremò, pro hac ſententia facit id, quod Ariſtot. lib. 1. Meteororum, cap. 2. affirmat, uidelicet oportere mundum inferiorem ſupernis lationibus coniunctum eſse, ut inde uis eius uniuerſa regatur. Facit quoque auctoritas Platonis in Theæt. ubi per catenam auream, de qua ſcripſit Homerus 8. Iliad. ſignificari credit nexum dependentiamve inferioris mundi à cæleſti, potiſſimumque a motu Solis. [Nihil aliud, inquit, per catenam, quam Solem Homerus intelligit: quia quouſq; Solis circuitus perſeuerat, omnia tam Deorum, quam hominum ſunt atque ſeruantur. Si autem hoc quaſi ligatum ſtaret, confeſtim omnia diſſoluerentur, eueniretque quod dicitur, ſurſum deorſum omnia.]

Aurea Homeri catena.

ARTICVLVS II.

Statuuntur quinque aſſertiones, ad totam controuerſiam explicandam.

IN hac diſceptatione offert ſe opinio D. Thomæ, in 2. d. 2. q. 2. art. 3. & de potent. Dei q. 5. artic. 8. alijſque in locis: & eius ſectatorum. Quæ ut intelligatur, prænotandum eſt, duo eſse actionum genera: alterum earum quæ pertinent ad motum, ſiue localem, ſiue alium quemcunq;, atque ad tranſmutationem ſubſtantialem, ſeu generationem & interitum inferiorum corporum; alterum earum quæ ſecus habent uidelicet, quia quadam ueluti immaterialē ſpiritualēue rationem ſortiuntur, nec ad ſubſtantiarum ortum, aut corruptionem ordinantur. Talis eſt effuſio luminis a corpore lucido, & productio imaginum, quos colores aliaque obiecta ſub ſenſus cadentia in medium, & ſenſiteria imprimunt.

Duo genera actionum.

Putat igitur D. Tho. ſi cœlum a motu ceſſet, neq; celum ipſum, neque corpora ſublunaria aliquā ex actionibus prioris generis poſse ędere. Cęlum quidem, propterea, quod nequit actiones illas adeo materiales erga inferiorem mundum ſubditum ſubordinatumq; ſibi exſequi, niſi in ordine ad illas intelligentiæ ſubordinetur: quę ſubordinatio in accipiendo ab ea impulſu ad motum conſiſtit. Atque hanc partē ſuadent ſecundū & quartum argumentum primi articuli. Corpora uera uerò ſublunaria ſimiliter ait D. Th. nō poſse tales adminiſtrare actiones niſi cōcurrente ſimul primo alterāte, ideſt, cęlo per ſuum motum: propterea quod ſine tali concurſu perfectam ſufficientemq; uim ad eas exercendas nō habeat. Pro quo faciunt reliqua eiuſdem artic. argumenta.

Opinio D. Tho.

Quod uerò attinet ad actiones poſterioris generis, cenſet D. Thom. cum illæ minus materiales ſint, minus dependere aliunde: atque adeò conſentaneum eſse, ut etiam cęlo quieſcente, tā a cęlo, quam inferioribus corporibus obiri queant.

Hæc eſt D. Thomę opinio: quia licet in Peripatetica ſchola cū magna probabilitate defendatur, habeatque nec paucos, nec ignobiles propugnatores; nobis tamen nō ſatis probatur. Quocirca quid ueriſimilius iudicemus, aliquot aſsertionibus explicabimus. Prima ſit: Quamuis cœlum non moueatur, poteſt utrouis genere prędictarum actionum in ſubiecta corpora influere. Hæc aſsertio eſt Durandi in 2. diſtin. 15. quæſt. ult. Scoti diſtin. 14. quęſt. 3. Argentin. ibid. art. 2. Richardi d. 2. circa 3. princ. quæſt. 3. & aliorum complurium. Suadeturque in hunc modum: Cęlum Empyreum influit, ut ſupra oſtendimus; & tamen mouetur: igitur & reliqui orbes cœleſtes influere poterunt, licèt à motu ceſsent. Deinde: ſublunaria, & incorruptibilia immota agūt; ut patet in magnete ferrum ad ſe trahente, & in igni calefaciente aquam: ergo

1. aſsert.

De cœlo Empyreo ſupra q. 2 huius c.

De magnete ī noſtris Phy. lib. 7. c. 2. q. 1. ar. 3.

cum cœleſtia non ſint deterioris notæ, nec minorem ad agendum efficacitatem habeant, agent etſi non moueantur. Tertio: cœlum dum ab intelligentia circumuoluitur, non accipit ab ea vim ad influendum: igitur licet moueri deſinat, adhuc influet. Probatur aſſumptum: primo, quia eam facultatem debuit cœlum ab auctore naturæ accipere ex ſua primæua origine; quemadmodum & tunc reliqua corpora natiuas proprietates ac

* Lib. 1. c. 9. q. 6. 12. ar. 3. vires, quibus operantur, hauſere. Deinde quia vt in* Phyſicis oſtendimus, intelligentiæ præter impulſum non poſſunt vllam formam, ſiue accidentariã, ſiue ſubſtãtialem, corporibus imprimere, niſi applicando naturalia actiua paſſiuis. Quare intelligentia mouens cœlum nihil ei conferet, præter eiuſmodi impulſum: qui cum ſit qualitas loco motiua tantum, nihilo potentius reddet cœlum ad influendum calorem & frigus, aliaſve eiuſmodi qualitates, quam ipſum per ſe ac ſuopte ingenio ſit. Quemadmodum & is qui flammam vrendæ ſtupæ admouet, nullo pacto ei calorem & vim vrendi confert; ſed ignem ea præditum ad idoneam habilemque materiam applicat.

2. aſſert. Secunda aſſertio: Cœli motu ceſſante, adhuc in mundo inferiori tam prioris, quã poſterioris generis actiones dabuntur. Hæc probatur: quia ex actionibus ſublunaribus quædam pendent a cœleſti influxu, quædam non, vt progreſſu oſtendimus. At quæ pendent a cœli influxu, non pendent ab eius motu; cum cœlum, vt ex dictis conſtat, poſſit influere, licet non moueatur: quæ vero ab influxu non pendent, in confeſſo eſt non pendere a motu. Ergo, &c. Confirmatur quoque hæc aſſertio ex eo, quia cum Sol pugnan-

*Ioſue 10. te Ioſue diuino imperio ſtetit, vt * ſacræ litteræ teſtantur, non ceſſarunt inferioris mundi actiones, ſed tenore ſuo & ordine proceſſerunt. Accedit etiam conſenſus Doctorum Pariſienſium, qui opinionem exiſtimantium, motu cœli ceſſante non comburendam ab igni ſtupam, vno ex ſuis articulis improbarunt: quorum articulorum ab illis iurata auctoritas etſi, vt aiunt, non tranſeat Sequanam, eſt tamen etiam apud alios non parui momenti.

A Tertia aſſertio: Motus cœleſtium corporum eſt neceſſarius ad temperandos, apteque diſpertiendos influxus. Hęc inde patet: quia circumuectione, & viciſſitudine lucis impeditur exceſſus frigorũ & calorum, & alterna opportunaque varietate nunc harum, nunc illarum qualitatum, quę a cœlo immittuntur, alijs atque alijs terrarum oris mirifice commodatur. In quam ſententiam lege quę ſcripſit Tertullianus in libro de pallio, 3. aſſert.

B & Philo Iudeus in lib. de creat. princip. prope finem.

Quarta aſſertio: Motu cœli ceſſante non erit viciſſitudo generationum, & corruptionum, quam ſingulis annis videmus. Hæc ex confirmatione proximę aſſertionis conſpicua eſt. Nam cum arborum germinatio, procreatio ſegetum, frugum, fructuumque prouentus ex aliarum qualitatem, ac potiſſimum caloris incremento, & decremento proueniant, 4. aſſert.

C atque hæc quorundam Planetarum, potiſſimum Solis, appulſu vel abſceſſu, fiant: planum eſt, immoto cœlo planetiſque in eadem ſtatione hęrentibus, prędictam gignendi, & intereundi varietatem minime apud nos futuram. Atque ad iſtiuſmodi effectus neceſſarium eſſe errantium ſiderum motum, docuit Ariſtoteles tum hoc in lib. cap. 3. tum in 2. de Gener. cap. 9.

Si autem petas, quidnam aſſerendum

D videatur, ſi ponamus, non motum cœli tantummodo, ſed eius quoque influxum omnino ceſſare, ſit quinta aſſertio: Cœli motu omnique eius influxu ceſſante, quędam naturales ſublunarium corporum actiones ceſſabunt, quędam non. Prior pars huiuſce aſſertionis oſtẽditur; nam generationes viuentium exigunt calorem cœleſtem, cuius viuifica & ſalutari vi perficiantur: vnde illud Ariſtotelis libro 2. Phyſic. cap. 2. text. 26. [Sol & 5. aſſert.

E homo generant hominem.] Quare ſi a Sole eiuſmodi calor nõ communicetur, nulla erit hominis generatio. Quod ſimiliter de ortu cęterorum viuentium, in quibus par quo ad hoc conditio inuenitur, pronunciandum erit. Ac multo etiam potiori ratione de ortu animãtium ex putri materia, quaſi ſponte naſcentium, quorum peculiaris genitor cœlum

eſt

eſt. Item etiam de productione aliorum, quæ quia in ſublunari mundo propriam & ſufficientem cauſam, ad quam referri poſſint, non habent; ad cœleſtia corpora, vt ad particularem eorum effectorem, iure optimo recurritur. Huiuſmodi eſt generatio tum metallorum in terræ ſinu, tum aliarum quarundam rerum: de quibus partim in libris Meteororum, partim alibi, vt ſe occaſio obtulerit, ſeorſim diſſeremus.

Contra D. Th. loco cit. Poſteriorem partem aſſertionis ea ratio confirmat: quia non videtur negandum, cohibito cœli influxu motuq; poſſe ſtupam ab igni inflammari: cum igni ad huiuſmodi actionem exhibendam, poſito generali Dei concurſu, nihil deeſſe videatur: tum maxime, quia non apparet, quidnam igni omnibus qualitatibus ad comburendum inſtructo præſtare cœlum debeat, vt aptam ſibique proxime cohærentem materiam inuadat.

ARTICVLVS III.

Primi articuli argumenta nihil conficere, aduerſus ea quæ ſuperius concluſa ſunt.

Sol. 1. ar. Reliquum eſt, vt ad argumenta initio propoſita reſpondeamus. Ad primum reſpondendum eſt, cum Durando in 2. diſt. 15. quæſt. vlt. primum in vno quoque genere eſſe cauſam reliquorum, ſi in aliquo genere cauſalitatis primum ſit: quo pacto primum efficiens eſt cauſa omnium efficientium, & vltimus finis eſt cauſa prima efficiens omnium aliorum motuum, quod erat ab aduerſarijs probandum.

In noſtris phyſ. li. 2. cap. 7. q. 1. ar. 3.

Solut. 2. Ad ſecundum admiſſa maiori propoſitione, ad minorem dicendum: corpora inferiora non quoad omnes ſuos motus actionesve ſubordinari cœleſtibus, ſed cum ea limitatione ac modo, quem ſupra expoſuimus: idque fit eſſe ad vnitatem ordinis Vniuerſi. Negandum præterea, cœleſtia non poſſe abſolute mouere, niſi moueantur: eſto mouere nequeant, inducendo annuam generationum corruptionumque varietatem, & influxus accommodate inferioribus corporibus

A diſtribuendo, niſi ab intelligentijs circumuehantur. Quo in officio præſtando illius ſubordinata ſunt.

Ad tertium reſpondendum eſt: motum cœli dici poſſe ſimilem motui cordis, non ſimpliciter & quoad omnia; ſed quatenus, vt ceſſante motu cordis, ceſſat motus aliorũ membrorum, ita cohibito motu cœli non perſeuerabit illa gignendi, & intereundi viciſſitudo, neque illa influxuum diſpenſatio, de quibus proximè. Solut. 3.

B Ad quartum neganda eſt maior, ſi de omnibus in vniuerſum actionibus intelligatur. Negandum rurſus, corpora cœleſtia neutiquã poſſe agere niſi moueantur: addendumque, mouere non motum actu, haud eſſe proprium ſupremi motoris; ſed ita mouere, vt neque actu, nec potentia vllum motum mutationemve ſubire poſſit. Solut. 4. In noſtris Phy. li. 8 c. 6. q. 1.

Ad vltimum: oportere inferiorẽ mundum ſupernę conuerſioni eſſe contiguũ, Solut. 5.
C ad excipiendum cœleſtem influxum, cuius defectu quanta in ſublunari orbe rerum perturbatio, & detrimenta exiſterent, conſtat ex ijs quæ hactenus docuimus. Ex quibus etiam patet, quarum actionum ſublunariũ cœleſtis motus cauſa ſit, & quomodo earum cauſa vocetur; nimirum, prout eius interuentu ſtellæ, a quibus potiſſimum afflatus dimanant, circumuehuntur.

D

QVÆSTIO V.

Num aliquis effectus naturalis reſpectu cœli caſu eueniat?

ARTICVLVS I.

Quid de hac re D. Thomas, alijque Auctores ſcripſerint.

E Licet huiuſce dubitationis expoſitio ex ijs, quæ hactenus diſputata ſunt, conſpicua fere ſit: maioris tamẽ illuſtrationis gratia pertractanda hoc loco a nobis erit. In primis ergo, quod nullus effectus naturalis (non enim de ijs quæ a

libero arbitrio pendent,in præſenti agi-
mus)comparatione cœli caſu vel fortuito
accidat, ex eo probari poteſt: quia vt D.
Thomas 1.part.quæſt.19.art.6. ediſſerit,
licet vnum aliquod aſtrum, ob impedi-
mentum ſibi aliunde obiectum,effectu in
quem collimabat fruſtrari queat; tamen
quicunque effectus tandem extiterit, o-
portebit vt ad aliam cœleſtium corporũ
virtutem reducatur. Verbi gratia, habe-
bat Aquarius in certo aſpectu uim ad ef
fundendum imbrem,qui faceret lætas ſe
getes; impeditus tamen eſt ab alio ſyde-
re fortiori,quod obſtitit,verbi gratia, ne
uapores quibus pluuia concreſceret,è ter-
ra leuarentur, ſicque aruere ſegetes. In
hoc euentu. eſto ariditas illa nõ ſit Aqua
rio tribuenda; eſcribetur tamen alteri
aſtro,quod eam induxit. Idéq; ſimilibus
euentis pari ratione dicendum erit. Ita-
que nullus omnino naturalis effectus da
bitur.qui omni ex parte cœli concurſum
effugiat; proindeque nullus erit, qui ſi
non ab una, ab alia ſaltem conſtellatio-
ne non per ſe intendatur. Ob hoc argu-
mentum pars negatiua controuerſiæ a
nonnullis uera exiſtimatur; eamque ſe-
cutus eſt Auicenna 10. ſuæ Metaph. cap.
1. & Ochamus quodl. 1. quæſt. 17. nec
ab illa diſſenſiſſe videtur D. Thomas lo-
co proximè cit.

1. part.q. 115.art.6. & 22. q. 95.art. 5. & 6. Metaphy. de malo, q. 10. art. 7. ad 17. ad ver. q. 2. art.14. ad 3.3.cõtra gent.c. 8.

Cæterum idem D. Thomas 3. contra
gent. cap.86. ac ſæpe alibi, aduerſariam
ſententiam magis approbat, ea potiſſi-
mum ratione: quod a cauſa vniuerſali,
& remota,quantumlibet neceſſaria, non
neceſſario ſequatur effectus, niſi etiam
cauſa media neceſſaria ſit: ſicuti ex pro-
poſitione neceſſaria,& aſſumptione con-
tingenti, non infertur neceſſaria conclu-
ſio. Corpora autem cœleſtia ſunt cau-
ſæ uniuerſales, & remotę: proximæ ve-
rò & particulares ſunt vires actiuæ infe-
rioris mundi,quæ ſæpe deficiunt,& con-
tingenter agunt. Ideoque monet Ari-
ſtoteles in lib.de Diuinat. per ſomn. cap.
2. ea quorum ſunt in cœlo ſigna, inter-
dum impediri. Quare non omnia effe-
cta reſpectu cœli neceſſario eueniunt.
ſed aliqua ex accidenti,& caſu: recteq; a
† Ptolemæo dictum eſt, expectandum
eſſe iudicium a ſecundis ſtellis (ideſt, a
cauſis ſublunaribus) vt ea, quæ prima-

† Has de re Ptolemæus in centiloq. & ĩ opere ſuo quadripart.

A rię(ideſt,cœleſtes ſtellæ) facere moliun-
tur,in actum veniant.

ARTICVLVS II.

Prępoſitæ difficultatis enodatio.

Effectũ à caſu biſariam cõſiderari.

AD explicationem huiuſce dubita-
tionis, aduertendum primo eſt, ef-
fectum a caſu ſpectari poſſe aut formali-
B ter, aut materialiter: hoc eſt, uel quoad
ipſius entitatem, uel prout ex accidente
eſt. Ac priori quidem modo cauſam ha-
bet cum ſit ens creatum: poſteriori uerò
minimè,eò quod ſit non ens,ut lib.6.Me
taph.c.2.text.5.& 6.probat Ariſt. Eſt igi-
tur quæſtio, num effectus naturales, qui
reſpectu cauſarum elementarium ex ac-
cidente eueniunt, ſint per ſe intenti a cę
lo; an uerò aliqui eius cauſalitatem ſub-
terfugiant,& caſu contingant?

Reſponſ.

C Cui dubitationi reſpõdemus: effectus,
qui a ſolo corporum cęleſtium curſu or-
dineque dependent, non eſſe contingen-
tes,ſed neceſſarios: cuiuſmodi ſunt diei
noctiſq; uiciſſitudo, & annua temporum
uarietas. Nam cùm cœleſtis motus, qui
eorum cauſa eſt, ratus ſtabiliſque ſit,ne-
que ab aliqua cauſa contingenti ſimul
operante depẽdeat, aut impediri queat,
neceſſario huiuſmodi effecta ſequuntur.
Eiuſdem ordinis ac rationis ſunt, quæ
ab uno aſtro, aut conſtellatione intenta,
D ab influxu alterius partis cœli inhibētur
impediunturque. Etenim licet compara-
ta ad eam partem quę intendebat, caſu
eſſe dicantur: tamen cum toto cęlo col-
lata,per ſe intenta eſſe dicuntur, cum ab
illo ſecundum aliquam ſui partem inten
dantur efficianturque, ut argumentum
ſuperius adductum concludebat.

Multi effectus reſpectu cœli à caſu.

Nihilominus dari multa effecta in in-
ferioti mũdo,quę reſpectu cęli caſu eue
E niant,colligitur ex D.Aug lib.5. de ciu.
Dei,c.26.aſſeriturque ab Alenſ.1. par.q.
26.mem. 3.ar.2.a D.Thom. loco citato a
Caiet.1.p.q.15.ar.6.a Ferr. 3.cont.gent.
c.86.& 99.& ab alijs. At uero triplici de
cauſa poteſt effectus contingẽs reſpectu
cœli euenire. Primum ratione materiæ,
quæ ob aliquam diſpoſitionẽ influxum
cœleſtem fruſtrata eſt. Vt, ſi Aquarius

1. cauſa, cur reſpectu cœli effect⁹ ſit cõtingẽs.

cæte-

A cæteraque aſtra aquoſa,ad pluuiam fundendum in aliqnem terræ tractum conſpirarent, nec tamen funderent ob inopiam vaporum, qui è ſicco & arenti ſolo vi ſiderum elici minime potuerunt: in hoc euentu ſegetum ariditas conſecuta, non eſt opus vt in cœleſtium corporum vim referatur,ſed præter illorum intentionem caſuque eueniat. Quod ſi quis obijciat, prædicti ſoli ſiccitatem neceſſariò eſſe à cœlo: negandum id eſt. Non enim omnes terrarum habitus, & affe- B ctiones à cœlo,etiam progrediente tempore,dimanarunt, aut per illius vim immutatæ ſunt; ſed pleræque eas habent, quas prima orgine ab auctore naturæ immediatè acceperunt.

Occupatio.

Aliud affert exēplum D. Auguſtinus, eo quem antea indicauimus loco: quod Alenſis q.cit.mem.4. refert ad defectum materię. Cum videlicet duo gemini, alter mas,alter fœmina gignuntur,cum tamen eadem aſtrorum vis in eorum con- C ceptione cōcurrerit:& ob materiæ diuerſitatem illa ſexus varietas conſecuta eſt. Sed hoc exemplum defectui agentis accommodari poteſt. Quę eſt altera cauſa, ex qua fortuitus, ſeu caſualis effectus prouenire ſolet comparatione cœli; in ijs actionibus ad quas non cœlum duntaxat concurrit, ſed etiam cauſa inferior contingens,quæ defectum in agendo ſubire poteſt: vti accidit in propoſito exem- D plo,vbi virtus ſeminalis,à qua generatio fœminæ ſecuta eſt, defecit. Quod item contingit, cum frumenta in aliam ſpeciem degenerant: vt ſi ſemen triticeum minus vegetum committatur terræ, ob cuius debilitatem & impotentiā in agendo hordeum naſcatur; cum tamen cœlum ſuo influxu triticum gignere intenderet. Tunc enim iſtiuſmodi effectus ſubſecuti reſpectu cœli à caſu ſunt.

2. cauſa.

Quo pacto frumēta degenerent in aliam ſpeciem.

Tertia denique cauſa,eſt fortuitus cōcurſus duarum cauſarum inferiorum. ad E quem ſequuntur effectus. Vt, ſi fulmen nube eliſum in ſyluam decidat, indeque ſyluæ conflagratio obueniat. Namq; etſi fulminis emiſſio ſit per ſe intenta à cœlo,& ſyluæ ariditas ab aliqua cęleſti virtute inducta: adhuc tamen fulmen, nube exiliēs dicitur caſu ſyluam combuſiſſe. Non enim materiæ ad concipiendū flāmam idoneæ exiſtentia, in eo loco habebat per ſe connexionem vllam cum vibratione fulminis. Quemadmodum licèt quis tegulas è tecto libere deijciat, & alius ſimiliter volens ac lubēs, inſcius tamen eiuſmodi iactus, illac iter habeat, ſi tegula caſu percutiatur,non dicitur ea percuſſio per ſe intenta, ſed fortuita: quia non fuit vna cauſa libera, quæ vtriuſque cauſę concurſum per ſe intenderet.Ita quamuis ariditas,qua ſylua ad ignem corripiendum habilis reddita eſt, ab aliqua cœleſti vi ortum habuerit, & fulmen cęleſti aliqua virtute è nube proſiluerit; incurſus tamen fulminis in arentem ſyluam, non habuit cauſam aliquam per ſe, ideoque ſyluæ dignatio caſu contigit.

3. cauſa.

Hę tres cauſæ colliguntur ex ijs, quæ, tradita ſunt à D. Thoma locis antea citatis. Quibus ita expoſitis patet,quo ſenſu admittenda reijciendave ſint ea, quæ in primo articulo retulimus.

QVÆSTIO VI.

Vtrum cœleſtium corporum virtute animantia progigni queant?

ARTICVLVS I.

Videri primum, nec imperfecta poſſe: videri deinde, poſſe etiam perfecta.

QVod cœleſti vi nullum animal etiam imperfectum, generari queat, hunc in modum videtur probari. Id quod vita caret,non poteſt rem viuentem producere: atqui cœlū (vt * ſuperius oſtenſum fuit) caret vita: nequit igitur animal, vllamve rem viuentem producere. Maior propoſitio oſtenditur: quia omnis cauſa vel æquam, vel maiorem habet perfectionem quàm ſuus effectus: omne autem viuens perfectius eſt non viuente,vt * alibi ex communi Philoſophorum ſententia decreuimus.

Argu.pro imperfectis aīantibus.

* Hoc in li.ca. 1.q. 1.ar.2.

* Hoc in li.ca. 1.q. 6.art. 2.

At enim ex aduerſa parte occurrunt argumenta,quibus oſtendi videatur, non

imperfecta tantùm; ſed perfecta etiam animantia à corporibus cœleſtibus produci poſſe. Primum Eiuſdem eſt mate- A
2.arg.pro perfectis. riam diſponere, & formam inducere: ſed corpora cœleſtia poſſunt per ſe materiam ad formam animãtium perfectorum diſponere: poterunt igitur eorum formas inducere in materiam, eaque gignere. Minor ſuadetur: quia materiæ ad ciuſmodi formas præparatio conſiſtit in certa primarum qualitatum temperie, quæ non eſt cur vi aſtrorum perfici nequeat; B cùm omnes primariæ qualitates in cœleſti mundo virtute inſint.

2. arg. Secundò, idem ſuadetur ex eo; quia in inſulis a continenti diſiunctiſſimis viſuntur complura perfecta animalia. Quæ tamẽ neque ab ijs, quæ in primaria rerum creatione genita ſunt, propagari potuerunt; cùm omnia, paucis exceptis, diluuio interierint: neq; enatando eò peruenisse putanda ſunt, ob latiſſimi maris inter capedinem: nec nauibus eò fuiſſe in- C ucta, cùm eorum multa efferata ſint; vt leones, lupi, pantheræ. Reliquum eſt igitur, vt cœleſti vi producta fuerint. Nam denuò creata à Deo fuiſſe, non eſt cur dicamus. Huc pertinet quod ab Auicenna in lib. de diluuio proditum eſt, nempe aliquando vitulum in nubibus generatum excidiſſe inter imbres. Et quod Plinius ſcribit 8.nat.hiſt.cap.24. & Solinus in polyhiſt. c.36. equas in Luſitania animalem ſpiritum Fauonio flante con- D cipere, idq; partum fieri, & gigni perniciſſimum, licèt triennium vitæ non excedat. Quod item in Cappadocia euenire refert Solinus in deſcript. Cappadociæ, & D.Auguſt. libro 1.de ciuit. Dei, cap.5.

†De Phœnice extat carmen Lactantij. † Denique Phœnix vnica in mundo auis non ex ouo, ſed ex oſſibus, aut cinere demortui parentis naſcitur, vt multi Auctores affirmant. Id verò non aliter poteſt accidere, quàm cœleſti influxu eam formam inducente. Igitur experientia E compertum videtur, etiam perfecta animalia aſtrorum virtute gigni; cùm hæc, quæ à nobis commemorata ſunt, non alter gigni potuerint.

ARTICVLVS II.

De ortu imperfectorum animantium reſpectu cœli.

IN hac diſceptatione conſtat inprimis, multa eſse animantium genera *αὐτόματα*, id eſt, quæ ſponte nulloque maris congreſſu enaſcuntur: idque non in terris ſolùm, ſed multo magis in mari; cũ & humiditate abundet, & cœleſti etiam calore, quod facile permeari poſſit, conſpergatur. Quæ duæ qualitates præcipuę ſunt generationis adminiſtræ, & opifices. Vnde eſt illud Poetæ:

Quippe vbi temperiem ſumpſere humorque calorq;, Ouid. 1. lib. Met.
Concipiunt, & ab his, oriuntur cuncta duobus:
Cumq; ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

Sic Ariſt. lib. 6. de hiſt. anim. c. 16. anguillas ex putri vligine, pnenire auctor Animalia ſpõte naſcẽtia. eſt, idemq; de oſtreis, ac cæteris adhærescentibus vado vel ſaxo affirmat Plin. li. 10. nat. hiſt. c. 68. Sit in lignis carioſis teredines agileſq; vermiculi enaſcuntur, ex putilagine limaces, cochleæ, mures, ex fimo bubulo fuci, veſpæ, ex aereo madore erucæ, papiliones, formicæ, locuſtæ, cicadæ, aliaque id genus. Itaque non dubium, quin multa animalia gignãtur ex non genitis.

At à quonã parente formas accipiãt, controuerſum eſt. Themiſtius, Auicenna, & Alpharabius dixerunt, ea produci ab agente ſeparato a materia, id eſt, Lib.1.c.9 ab intelligentia. Verùm iſtiuſmodi dog- q.12.ar.3 ma confutatum iam à nobis fuit 1. Phyſ. auſcul. lib.

Alia eſt ſententia, eaq; communis Phi- Communis opin. loſophorum, D.Tho.1.p.q.45.ar.8. ad 3. & q.70. ar.3.ad 3.& q.91.ar.2.ad 2.& in quæſt. de poten. Dei, q.6.ar.4. D. Bonau. in 2.q.8.q.1.nu.20. Capr. in 2.diſt.9.q.1. Durand.d. 15.2.p.d.q.1. Ferr.1. con.gen. c.20. Gabr. ſuper Can.lect.41. Iand. li. 7. Met.q.14. Alenſ.eod. lib.ad t.23. Auerr. lib.12.com.13.& 18. Sonc. eod.lib.q.12.

&

& aliorum complurium. Hi arbitrantur, imperfecta animalia, cum non ex ſemine aliorum proueniunt, a cœlo produci.

Diſſidiũ īter Philoſophos.

Sed eſt inter eos diſſidium. Nã quidã putant, cœlum eſſe cauſam propriam, ac principalem eorum animantiũ. Quibus ſi obijcias, talem cauſam ſemper eſſe effectu nobiliorem: Gabriel negat aſſumptum; ſed contra communem Philoſophorum doctrinam. Alij concedunt, aiuntq; cœlum eſſe naturæ præſtantioris, quam imperfecta animantiã, neque eſſe abſurdum, perfectiſſimum inter non viuentia, quale eſt cœlum, nobilitate vincere imperfectiſſima viuẽtia, cuiuſmodi ſunt animalia ex putri materia genita. Et hæc quidẽ opinio, à multis noſtræ ætatis eruditiſſimis viris cum magna probabilitate defenditur: ſed impugnata a nobis ſuperius fuit; quod aſſertio exiſtimantium, quodlibet viuens quouis non viuente excellentius eſſe, & communior ſit, & firmioribus nixa fundamentis.

Sẽtentia D.Tho.

D.Thomas loco cit. eiuſq; ſectatores, aiunt, cœlum non propria vi, ſed tanquã inſtrumentũ motricis intelligentiæ prædicta animantia gignere. Hæc ſententia non placet, ob eã rationem quam ſupra attigimus: videlicet, quia Angelus cęlũ voluens nullã ei virtutem præter impulſum imprimit, ſicuti neq; igni qui cum inflammandæ ſtupæ admouet. Namque intẽtionalis illa virtus, quam Thomiſtæ aiunt in corpus cęleſte ab Angelo vna cũ impulſu inijci, ſimiliterq; ab alijs agẽtibus principalibus in ſua inſtrumenta, cuius virtutis miniſterio varia effecta ſupra naturalẽ inſtrumentorũ facultatem ædere valeant; ea inquam virtus cõmentitia eſt, vt * in 2. Phyſ. lib. oſtendimus.

Virtus intentionalis.

* c.7.q.18 art.3.

Opinio Durãdi.

Durand. exiſtimat. cęlum a ſua primæua origine fuiſſe productũ veluti ſemen, id eſt, cõſperſum virtute quaſi ſeminaria productiua iſtiuſmodi animantiũ. Quare vt generatio eorũ, quę virtute ſeminis oriuntur, aſcribi ſolet ei, a quo virtus ſeminaria in ſubſtantiã ipſius ſeminis impreſſa eſt, nimirũ genitori: ita horum animãtium productionem auctori naturæ, qui eam virtutẽ cęlo tribuit, tãquã principali cauſæ aſcribendam eſſe. Nec mirum, q Deus corpus cęleſte ſibi, vt inſtrumẽtum, ad hos effectus aſciuerit. Enim-

Elemẽta ... mũdus ẽ cęlo

A uero cum cęlum ſit primum alterans, ac nobiliſſima pars elementaris mũdi, & tamen expers vitæ; conueniens fuit, hanc illi a naturæ principe & auctore Deo fœcunditatis prærogatiuam dari, vt ad omnium corporum viuentium ortum neceſſario concurreret, & ad quorundam generationem tanquam peculiare ipſius Dei inſtrumentum adhiberetur.

& 4. elemẽtis cõſtat, li. 1. huius op. ca. 1. q. 1. art. 2.

Hæc Durandi opinio ita explicata reliquis veriſimilior videtur: præſertim q

B in ea ſalua integraque maneant aliquot pronunciata, inter Theologos cõmunia. Videlicet, [cauſam æquiuocam principalem eſſe nobiliorem ſuo effectu: quod negat prima ſententia. Item, [quoduis corpus vitæ expers eſſe ignobilius quolibet viuente:] quod non tuetur ſecunda. Præterea, [intelligentias non inferre in materiam formas phyſicas, niſi applicando agentia naturalia, quæ ex ſe apta nata ſint ad eas formas producendas:] cuius

C oppoſitum ex tertia colligitur.

Durandi opinio verior.

De his in noſtris Phyſ. li. 2 ca. 7. q. 5. ar 2. & li. 1. c. 9. q. 1. 12. ar. 3.

Ad id verò q nonnulli obijciunt, ſemen debere eſſe coniunctum rei genitæ; cœlum autem longe diſtare ab animantibus ex putri materia oriundis: reſpondemus, cęlum non vocari a nobis ſemen, ſed veluti ſemen: q ſit affectum virtute quaſi ſeminaria viuentium. Nimirum ad rationem ſeminis duo (vt nũc cętera omittamus) requiruntur: alterum, vt non ſit disiunctum a re quæ generatur; alte-

D rum, vt habeat in ſe virtutẽ generatiuam a genitore tranſfuſam. Nos ergo non ob priorem, ſed ob poſteriorem conditionem, dicimus corpus cęleſte eſſe quaſi ſemen: non enim ea, quę ſimilia vocantur, in omnibus ſimilia eſſe oportet.

Dilutio obi. cõtra ſententiã Durandi.

Ad argumentum autẽ initio quæſtionis propoſitum, quod probat non poſſe animalia imperfecta à cœlo gigni, dicendum: recte concludere, nõ poſſe illa produci a cęlo, vt à proprio, & principe geni-

E tore: ſic enim nullum viuens ab alio vitæ expertę generatur; alioqui cauſa principalis eſſet effectu ignobilior. Verum nequaquam eo confici, eiuſmodi animantes nõ poſſe à cœlo, vt a cauſa inſtrumentaria & minus præcipua, (quæ ſuo effectu deterior eſſe poteſt) ad eum modum, quem diximus, produci.

Reſpõ. ad arg. 1. ar. pro īperfectis animãlibus.

ARTICVLVS III.

De ortu perfectorum animantium, comparatione cæleſtium corporum.

QVod vero ad animantia perfecta attinet, ex communi veraq; Theologorum, & Philoſophorũ doctrina aſſerendum eſt, non poſſe illa gigni à cœlo vti imperfecta, ſed egere proprio ſibique peculiari progenitore. Id aſſerit D. Th.1.p. q.45.ar.8. & q.91.ar.2. & lib.3. cont.gent.c.69. Scotus in 2.d. 8. q.1. D. Bonau.ibid.num. 20. Iand.lib.7.Metaph. q.14.& alij.

Lege Ochamum ĩ 2.q.23.

Huius autem aſſertionis fundamentũ eſt: quia perfecta animantia, ſicuti excellentiorem habent naturã, ita ad ſui productionem plura exigunt; ſicque nõ niſi propagatione ſeminis a proprijs parentibus gigni queunt. Quod ſatis cõfirmat experientia. Nec enim videmus leonem, aut equum, aliave eiuſmodi nobilioris notæ animantia abſque parentum ſemine prouenire.

Fuere tamen nonnulli, adeo naturæ legum ignari, & in genus humanum contumelioſi, vt dixerunt, non modo cœtera perfecta animantia, ſed homines etiam è terra eſſe prognatos, ex eoq; numero Ogygem & Inachum fuiſſe. Cuius rei meminit Iuſtinus Martyr in ſua paræn. Euſebius lib. 7. de præp. Euang. c.7. Philo Iudæus in lib. de mundi incurrupt. Diodorus Siculus lib. 1. rerũ antiq.c.1.& 2. alijque nonnulli. Dicitur autem hic error ab Aegyptijs defluxiſſe, id ſibi perſuadentibus argumento ortus murium, qui humore & Solis æſtu nati ſũt circa ripas Nili apud Thebaidem. Nonnulli etiam veterum Philoſophorum, quos coarguit Lactantius li.2.c. 12. prædictam hominũ è terra generationem accidiſſe aiebant certis conuerſionibus cœli & aſtrorum motibus, qui gignendis animãtibus maturitatem attulere: videlicet terram denuò creatam, ac ſemen genitale retinentem folliculo ex ſe quoſdam quaſi vteros effor maſſe (de quibus Lucretius li.5.

Abſurda quorũdã ſententia de hominum procreatione

Lege Platonem in Menexeno.

Creſcebãt vteri terræ radicibus apti) ex ijſque naturæ nixu diſruptis cætera animalia, ſimulq; hominem prodijſſe.

Equidem vere dici ſolet, nullum eſſe mẽdacium ſine teſte: nec aliquid tam abſurdum & ineptum excogitari, quod patronum non inueniat, Auicenna homo alioqui acuti ingenij, optimique nominis inter Arabes Philoſophos, huiuſce dogmatis defenſionem ſuſcepit. Nec defuere è recentioribus Philoſophis, qui intempeſtiua audacia in eandem ſententiam abierunt: aientes eam cœli conſtitutionem poſſe incidere, quæ homines, non ſecus ac ranas, & mures, è terra progignat. Namque licet minimè ſibi perſuadeant, poſſe hominis animum a cœlo effici (id enim non ſolùm totius Philoſophiæ placitis repugnat, ſed etiam decretis fidei, quę docet animam rationalem à ſolo Deo creari) aiunt tamen poſſe vi cœleſti præparari, exornarique materiam omnibus accidentibus ad animæ rationalis introductionem requiſitis. Quo in euentu licet nõ cęlum, ſed Deus animam rationalem in materia producturus ſit; nihilo ſecius dicetur corpus cœleſte hominem gignere, quam nunc homo hominem.

Plin. l. 8. nat. hiſt. cap. 22. Tull. li.2. de diu.

Lege D. Hier. epiſto. 17. ad Damaſc. & ĩ Apol. ad Pamach. aduerſus hæreſes Ioã. Hieroſ.

Hanc parum cordati animi ſententiã, etſi confutatione non eget, ſatis refellunt, tum ea argumenta, quibus oſtendimus perfecta animalia non poſſe a cœlo gigni; quæ in homine tanto euidentius concludunt, quanto ille cæteris præſtat animantibus: tum eam conuincit imbecillitas humanę ſobolis, ſiue cum denuo concipitur, ſiue cum in lucem primo æditur, quæ ſi officio matris non foueatur, ſuſtentetur, & à cœli iniurijs defendatur, in ipſo vitæ limine vitam finiet. Niſi quis dicat, eiuſmodi terrigenas futuros ſimiles duris agreſtibus, quos Græcorum poetarum feriata vanitas armatos è terrę gremio eduxit, vel è lapidibus e Deucalione Pyrrhaq; iactis progenuit: de quibus Poeta:

> Ferrea progenies duris caput extulit annis.

2. Georg.

Igitur ad primum argumentum eorum, quæ probare contendebant, poſſe etiam perfecta animalia à cœlo produci, admittenda eſt maior propoſitio, ſi intelligatur de formis caducis; cuiuſmodi

Reſp. ad 1. argu. 2. ar. ꝓ perfectis animãtibus.

ſunt

A ſunt omnes ſublunares excepta rationali.Sed neganda minor,dicendumq; præparationem materiæ ad formas animalium perfectorum, non conſiſtere in ſola primarum qualitatum permiſtione & temperie ſed in virtute etiam ſeminali & formatrici: quæ ſi perfecta ſit, qualis perfectis animantibus congruit, perfecti quoque animantis operam deſiderat,nec a cœlo, vt a propria & integra cauſa dari poteſt, eſto ab illo primæ qualitates effluant.

B Secundi vero arguméti difficultatem perimit D. Auguſtinus 16.lib. de Ciuit. Dei,cap.7.in hunc fere modum:[Beſtiæ, quæ non ſicuti ranæ naſcuntur ex terra,ſed ſola commixtione maris & fœminæ propagantur, credi poſſunt poſt diluuium ad inſulas natandò tranſiſse, ſed proximas. Sunt autem quædam tam longe poſitæ a continentibus terris, vt ad eas nulla videatur natare potuiſse beſtiarum. C Quod ſi homines eas captas ſecum aduexerunt, & eo modo vbi habitabant eorum genera inſtituerunt,venandi ſtudio fieri potuiſse incredibile non eſt: quamuis iuſſu Dei ſiue permiſſu, etiam opere Angelorum, negandum nō ſit potuiſse transferri.] Hæc ex D.Auguſtino.

Ad 2. Lege Ab. in c.2.Geneſ.

Vitulum autem Auicennæ dicimus non fuiſse genitum cœleſti influxu, ſed aliunde magno aliquo ventorum impetu,ſeu Ecnephia abreptum ab alio in loco D decidiſse; aut dæmonum opera, vt nonnunquam fit, delatum. Equæ etiam Luſitanæ,de quibus Plinius, non concipiunt vento,nec etiam Cappadoces: eſto id,vt a nonnullis pro vero habitum, haud a ſe tamen probatum D. Auguſtinus loco cit.retulerit.Iuſtinus lib.vlt.cenſet, proditum hoc a ſcriptoribus, ad ſignificandam tantam equorum in ijs locis fœcunditatem & multitudinem, vt vento generari videantur: † vel vt indicarent, equas inibi ſpirante Zephyro potiſſimum concipere. E

† Nā ventorū opportunitatē multū ad id conducere, docet Ariſto.l.6.de hi.an.c.19

ARTICVLVS IV.

Diluitur extrema pars vltimi argumenti agitur de Phœnicis generatione.

QVod ad Phœnicem attinet, quædam de illo feruntur, in quibus ſcriptores maiori ex parte conueniunt, alia in quibus diſſident. Conueniunt, quod vnicus exiſtat in toto orbe: item, quod ſit pauone pulchrior, aquilæ magnitudine,auri fulgore circa colla,cætera purpureus, cœrulea roſeis caudam pēnis diſtinguentibus, caput plumeo apice honeſtante: vt a Plinio lib.10.nat.hiſt.c.2.deſcribitur. Præterea in eo etiam conſentiunt,quod nouus phœnix ita de vetere pducatur, vt vetus in eo quaſi ex ſe ipſo videatur reuiuiſcere. Vnde & Patrum nonnulli futuræ reſurrectionis veluti imaginem quandam in eo adumbratam eſse inquiunt: imò & inde veriſimile ducunt argumentum ad probandum, non eſse impoſſibilem corporum reſurrectionem.In his ſunt D.Clemens lib.5.apoſt. conſtit.cap.6.D.Cyrillus Catech.18.D. Ambroſ.lib.5.Hexam. cap.23.& in orat. de fide reſurrect. D. Epiphanius in Anchor. Item Tertull. in lib. de reſurrect. carn. vbi hæc ſcripſit: [Accipe huius ſpei [(videlicet reſurrectionis)] pleniſſimum atque firmiſſimum ſpecimen: ſiquidem animalis res eſt, & vitę obnoxia & morti,illum dico alitē Orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum, qui ſemetipſum libenter funerans renouat, naturali die decedens atque ſuccedens iterum Phenix, vbi iam nemo iterum ipſe qui non iam alius. idem. Ruffinus etiam in ſymbolo (quod inuenies tom.9.operū B.Hier. & tom. 1. operum B.Cypriani) idem argumentum affert. ad oſtendendam Chriſti ex virgine ſine coniuge natiuitatem.

Differunt autem ſcriptores, primum circa ætatem Phœnicis: nam Manilius viuere ait annos 660.Solinus 540. Pomponius mela 500. Chæremon multo plures. Item, circa modum generationis illius ex vnico parente: nam quidam aiunt eum ſemetipſum vellicatu vulnerare, &

& ex cruore primum ceu vermiculum naſci, qui in demortui locum ſuccedat: mox pullum fieri priori forma ſimilem: alij ex putrefacta parentis carne gigni vermem, qui deinde in auem efformetur: alij parentem ſtructo in palmæ alicuius vertice ex caſia, nardo, cynamomo & myrrha nido: ſe ſuperim ponere & ex citato alis ad radium ſolis incendio, in odoribus vitam finire, atque ex eo cinere Phœnicem alterum, quaſi eundem, reuiuiſcere.

De obitu ortuque Phœnicis

Ita ſe habent, quæ de Phenice auctores memoriæ prodiderunt. Sed illud in præſenti cõſideratione difficultatem ingerit, quod aut modus, quo ille gigni perhibetur, fabuloſus debeat exiſtimari: aut dicendum ſit, naſci Phœnicem virtute corporum cœleſtium. Priori ſententię aduerſatur tot inſignium virorum auctoritas, qni eum quem retulimus Phœnicis ortum celebrant. Poſteriori illud obeſt, quod cum negari non poſſit, Phœnicem è nobiliſſimis auibus vnam eſſe, admittẽdum foret, aliquod perfectum animal a cœlo, ut a propria cauſa, produci. Etenim ſiue Phœnix ex ſanie parentis, ſiue ex corrupto eiuſdem corpore naſcatur: tota ea generandi ratio putri materia conſtat, abſque interuentu virtutis ſeminariæ: quæ productio communi Philoſophorum conſenſu ad cœleſtis influxus vim referri conſueuit.

Concluſ.

In hac dubitatione aſſerendum eſt: nec videri negandum dari Phœnicem, nec videri probabilem eam quã tradũt illius generationem. Priorem huius aſſertionis partem ſuadent, non ſolum antiquorum ſcripta: ſed etiam recentes hiſtoriæ nauigationum, quæ narrant viſam aliquando hanc auem. Extat quoque fragmentum epiſtolæ regis Aethiophiæ ad Pontificem Romanum, vbi rex narrat in terra ſua Phœnicem eſſe. Iarchus etiam Indus apud Philoſtratum in vita Apollinij lib. 3. ait, Phœnicem non eſſe fabuloſum. Nicephorus calliſtus li. 9. Eccleſ. hiſt. cap. 19. aſſerit, eum reperiri ad Orientem. Eiuſdem meminit auctor epiſtolę de certo paſchali ad præſidium, Herodotus lib. 2. Solinus cap. 46. Iſidorus lib. 12. Orig. cap. 7. cornelius Tacitus animalium lib. 5. item Suidas, Aurelius Victor, Oppianus, Albertus, & alij.

Volateranus com. Vrb. li. 25 Ortus, Achilles

Statius Alexan.

Poſteriorem partem aſſertionis oſtendũt ea, quibus antea probauimus, talem generationis modum nõ poſſe perfectis animantibus conuenire. Quare cum Patres vtuntur exemplo Phœnicis ad ſuadendam illuſtrandamvè corporum reſurrectionem, id neque aſſeuerant, neque ex propria ſententia pronunciant, ſed ex aliorum ſcriptis referunt, quaſi dicãt: ſi homines ſibi perſuadent, poſſe accidere vi naturæ, vt Phœnix ex ſuiſmet cineribus reparetur, & reuiuiſcat: cur non credant, poſſe humana corpora etiam in cineres redacta, poteſtate diuina ad vitam reduci.

Certè aliter naſci Phœnicem, quàm communi hiſtoria circumfertur, illud argumento eſt: quòd affirmant: nonnulli, viſos, aliquando ſimul plures phœnices: & quod quidam commemorant, videlicet anno 800. Vrbis, Claudij principis cẽſura Q. Plantio, Sex. Papinio Coſſ. allatum ex Aegypto Phœnicem in vrbẽ, & in comitijs propoſitum. Si enim vnus tantum foret, nec niſi ex demortui, aut confeſtim morituri cineribus ſanguineve noua ſoboles proueniret, in hoc, qui Romam eſt aduectus, tota Phœnicum ſpecies funditus interijſſet.

Genebrardus lib. 3. ſuæ Chronogr.

QVAESTIO VII.

Vtrum animalia, quæ Aſtrorum vi ex putri materia gignuntur, ſint eiuſdem ſpeciei cum alijs eiuſdem nominis, quæ ſemine procreantur?

ARTICVLVS I.

Argumenta, quibus negatiuæ partis aſſertores vtuntur.

IN hac controuerſia Commentator in ſũa paraphr. ad 1. de gener. anim. ca. 1. eiuſq; aſſecla Iand. 7. Metap. quæſt. 15. & Aegid. 2. lib. Hexa. ca. 28. alijq; nonnulli partem negatiuã approbant: quam

Flandri 8 ſis 7. Metap. q. 13. ar. 4. Achillinus

niun-

A nituntur perſuadere imprimis ita: Omnes effectus determinati habent neceſſariam cõnexionem cum ſuis cauſis; alioqui vaga & errabunda eſſet eorum cognitio, nec de illis vera demonſtratio: haberetur: at ſi ijdem ſpecie mures poſsẽt indiſcriminatim ex putri materia & ex ſemine generari, nõ neceſſario cum ſuis cauſis cohærerent: non igitur animantes quæ illis duobus modis gignuntur, ſpecie conueniunt.

In qu. de Phyſiogn. 1. argum.

B Secundo: Natura nihil fruſtra molitur, nec facit pluribus quod paucioribus poteſt efficere: at ſi eandem ſpeciem animalium nunc ex ſemine, nunc ſine ſemine produceret: altera ex his generationibus ſuperuacanea eſſet ac fruſtra: ergo, &c.

2. argum. Ar. 1. Polit. cap. 2. & 2. de gener. an. c. 4.

3. argum.

Tertiò: Specifica formarum conueniẽtia arguitur ex operatione; nam quæ formam eiuſdem ſpeciei habent, ſimiles functiones edunt; ſed animalia, quæ ſine ſeminæ & quæ ex ſemine oriuntur; non ſimiles edunt functiones: ergo eorũ formę nequaquam ſpecie conſentiunt. Probatur minor: nam ex ſemine orta habent vim procreandi ſibi ſimile: qua vi carent ea, quæ naſcuntur ſine ſemine. Id enim lib. 5. de hiſt. anim. cap. 1. conceptis verbis teſtatur Ariſtoteles, vbi hæc ſcribit: [quæ autem per ſe, vel in animali, vel in terra, vel in ſtirpe, vel etiam in eorum ipſorum partibus procreantur, eademq́ue maris ac fœminæ ſexu diſtincta ſunt, ijs coeuntibus gignitur quidem aliquem, ſed ex quo nihil amplius gigni poſſit: v. g. coitu pediculorum lendes procreantur: muſcarum vermiculi: pulicum genus vermiculorum oui ſpeciem referens: ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllum animal: ſed id quod ſunt, ſordes tantum perſiſtũt.] Atque his ſimilia tradit etiam 1. de Gener. anim. capit. 1. & 16. Patet igitur, de ſententia Ariſtotelis animalia, quæ ex putri materia gignuntur, in vniuerſum non procreare ſibi ſimile, ſed aliud quidpiam omnino inſęcundum.

ARTICVLVS II.

Concluditur pars affirmatiua diſſoluuntur aduerſariorum argumenta.

Contraria tamen ſententia, quæ aſſerit prædicta animalia eſſe eiuſdẽ ſpeciei, veriſimilior eſt. Eam tuetur D. Thomas 7. Metaph, ad text. 23. licet in 1. diſt. 10. art. 5. alterius fuerit opinionis: Scot. in 1. d. 2. q. 7. Ochamus in 2. q. 23. Richardus in 2. diſt. 17. q. 2. circa 2. prin. Ferrarienſis lib. 3. contra gent. c. 69. Soncinas 7. Metaph. q. 21. Idemq́ue cenſuit D. Auguſt. 3. de Trinit. c. 4. & 10. D. Ambroſius de incarn. Verbi. Teophraſtus 1. lib. de plant. cap. 1. vbi docet, ſtirpes &
C animantes in eo conuenire, quòd in vtroque genere quædam ex ſemine duntaxat proueniant, quædam tantum ſine ſemine, quædam autem vtroque modo,

Itẽ Niph. 7. Metap. diſp. 8. Annton. And. q. 8. Trõbeta q. 5. Bargius ad locum Scoti cit.

Probatur verò hæc opinio hac vna ratione: In animalibus, quæ ex ſemine & ſine ſemine oriri ſolẽt, apparent omnia ſuperficię vnitatis indicia: non ergo inter ſe ſpecie diſtinguuntur. Antecedens oſtenditur, quia vtraque habent eandem membrorum compoſitionem, figuram,
D colorem, magnitudinem, in vtriuſq; deprehenditur idem motus, idem ingenium & inclinatio.

Ex Scoto loc. cit.

Ac quod non omnino careant facultate procreandi ſibi ſimilia, quam aduerſariæ partis aſſertores omnino deeſſe cõtendunt ijs quæ ſponte naſcuntur, probatur: primum quia in nauibus, recens ædicatis, in quibus antea mures, non erant, breui tempore magnus murium prouentus apparet: quod argumento eſt,
E eos ab ijs qui ex putri materia prodierant natos fuiſſe item, quia Ariſtoteles 7. lib. Metap. capit. 7. text. 23. & in probl. ſect. 10. publ. 64. ait, quædam animalia ex coitu pariter, & ſpontæ naturæ oriri.

Specificæ vnitatis indicia.

Quin verò licet ex ſemine orta non ſemper generent alia ſibi ſimilia, haud propterea tamen arbitrandum eſt, ea differre

ferre ſpeciei ab alijs: poteſt nãque eiuſmodi infecunditas prouenire ex defectu aliquo accidentario; comitante interdũ ea quæ ſic generantur, cum quo tamen defectu identitas ſpecifica cohæreat. Sicuti nonnunquam accidere videmus nonnullis perfectis animantibus, ut in ſpecie humana: quæ ſine controuerſia ſunt eiuſdem ſpeciei cum ijs, quæ ſeminę prolem edunt, & interim ipſa infecũda exiſtunt. Quare non eſt cur putemus ſemine orta a ſpontaneis ſpecie differre quandiu hæc conſimilem retinent figuram, magnitudinem, ac cætera, quæ paulò antè retulimus: ea enim ſunt potiſſima, ac certiſſima ſpecificæ vnitatis argumenta; non autem ſimilium generatio.

Sol. 1. ar. Reſpondeamus igitur argumentis, quæ oppoſitam partem ſuadebant. Ad primum dicendum: omnem affectum habere cauſam definitam, id eſt, nõ poſſe a qualibet cauſa promiſcuè ac ſine diſcrimine produci: nonnullos verò effectus eſſe, qui a cauſis ſpecie differentibus prouenire queũt, cum quibus ita neceſſariam connexionem habent: ut ſecundum ſuam ſpeciem, licet neutram determinate, earum tamen alterutram neceſſario poſcãt, nec extra earum cauſalitatem vagentur: quod ſat eſt, ut eiuſmodi effectus determinatas ac neceſſarias cauſas habere cenſeantur.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: etſi prædictas animalia vtroque modo oriantur, neutrũ eiuſmodi generationum ſuperuacaneam eſſe ſicuti neq; otioſum eſt, generari ignẽ nunc ab alio igni, nunc attritu lapidum alias coitu radiorum ſolarium. Nimirum confert hæc varietas ad mundi pulchritudinem & ornatum, ſicuti & rerum ſingularium in eadem ſpecie effuſa multitudo. Priuatim autem videtur a natura procuratũ, vt imperfecta animalia, quæ in extremam ſui generis ſortẽ deſinunt, tam varie naſcerentur, quo eorum ignobilitas numero compenſaretur.

Sol. 3. ar. Ad tertium dicendum in primis: non omnia genita ex putri materia eſſe infecunda. Nec Ariſtotelem vniuerſim id vel ſe locis in argumento citatis: cum alibi oppoſitum docuerit, ſed duntaxat (ut Ferrarienſis ad cap. 69. lib. 3. contra Gen.

A explicat) ea quæ natura ſua habent, ut ab agente tantum æquiuoco & ex putri materia oriantur, ea, inquam, non generare ſibi ſimilia: alioqui ſi de omnibus ſpõte genitis loquerẽtur, falsò id de ſtirpium generibus pronuntiaſſet. Conſtat enim, ut aduertit D. Thomas 7. Metaph. text. 23. quaſdam eſſe arbores, quæ cum vltro e terra naſcantur, ſemen proferũt, è quo aliæ eiuſdem ſpeciei pullulant. Deinde reſpondemus: eſto nonnulla ſpõ-
B te orta non alia ſibi ſimilia progenerent, id tamen non ſat eſſe ad aſtruendam ſpeciei differentiam; cum tum cætera munia præter ſimilium generationem, tum alia euidentiora ſigna ſpecificæ vnitatis in eis deprehendantur, vti diximus.

QVÆSTIO VIII.

C

Vtrum corpora cœleſtia in hominis voluntatem influant, annon?

ARTICVLVS I.

Videri in eam influere.

D QVod cœleſtia corpora in noſtram influant voluntatem, videtur hiſce argumentis concludi. Influunt in demones, qui nullum habent cũ materia cõmercium: ergo & in animũ rationalẽ, qui cum materia iungitur, atq; adeò in eius volũtatem. Antecedens oſtẽditur: primum, quia certum eſt demones ſecundum Lunæ incrementa, homines quoſdam (qui inde Lunatici appellantur) inuadere, & (Primum argumentum.)
E a maleficis certo ſyderum aſpectu euocatos promptius accurrere, quod non aliũde videtur prouenire, niſi quia ſydera ſuo tactu in ipſos etiam demones aliquid imprimunt. Item quia corpora cęleſtia maiorem vim obtinent quam ſublunaria, & tamen conſtat dęmones allici & arceri quibuſdam herbis, lapidibus & animantibus: ut ex Prophyrio narrat D. Tho-

Auguſtinus lib.10. de Ciu. Dei.cap.11. quod etiam confirmat Michael Pſellus in lib.de Dęmon.aiens, nihil ferè naſci ſub luna, quod non ad aliquos alliciendos dęmones valeat, & ad Magicam facultatem conferat. Eoq; etiam pertinet id quod ſcripſit Ioſephus 8. libro antiq. videlicet compoſitam fuiſſe a Salomone artem, continentem reconditas herbarum proprietates, quarum vi a corporibus dæmones expellerentur.

2.argum. De maiori abſtractione potentię intellectiuę. D. Tho. 1.p.q.82. art.3.

Secũdo: Aſtra influũt in intellectum, B quia abſtractior ſecretiorq; eſt a materia, quam voluntas: ergo & in voluntatem. Antecedens oſtenditur: quia non alia videtur eſſe cauſa, cur quidã acriori valeant ingenio, niſi quia aſtris melioribus magiſque proprijs concepti ſunt. Vnde Ptolomæus in Gentiloq. [Cum,] inquit,[Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipſe fortis in ſuo eſſe, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus.] Quo item pertinet illud Homeri: [Talis eſt intellectus in Dijs & hominibus terrenis qualem in die inducit pater viuorũ Deorumq́ue id eſt, Sol.]

3.argum.

Tertio: Quamquam ſtellæ per ſe non agant in voluntatem humanam, aliquid ei immediatè inijciendo, poſſunt tamen eam mouere interuentu organorum, quibus corporeæ vires inſident: imbuendo videlicet ea varijs qualitatibus, quibus potentiæ ad hunc, aut illum effectum permoueantur: ut calefaciendo cordis ſanguinem, quo efferueſcente appetitus iraſcibilis ad iram irritetur, ſicq́ue voluntatem ſecum inclinet: præſertim cum auctore Ariſtotele lib.3.Ethic.c.4. vt quiſque affectus eſt, talis ei finis videatur. Igitur hoc ſaltem modo agant ſtellæ in voluntatem hominis, eiusq; actiones perficiunt.

ARTICVLVS II.

Quid in re propoſita ſentiendum ſit.

Hac de re D. Tho.

AD explicationem huiuſce dubij prænotandum eſt, biſariam intelligi poſſe, corpora cœleſtia moueri voluntatem: nimirũ directa, vel indirecta motione. Directa, id eſt, imprimendo per ſe atque immediatè aliquid in ipſam voluntatem: indirecta, id eſt, remotè & ex accidente eam inclinando interuentu organorum corporis, & potentiarum eis inhærentium, ut in 3. ſuperioris art. argumento explicatum fuit.

3. cõ. gẽ. a c. 84. 1. p. q. 115. & in 1.2. q.9. ar.5. Itẽ reliqui Doc. in 2.d.15

Aſſertio.

Hoc poſito hac vna aſſertione controuerſiæ ſit ſatis: Corpora cœleſtia poſſunt agere in voluntatem indirecta motione directa non poſſunt. Priorem partem ſatis confirmat tertium illud argumentum. Poſterior verò ſuadetur: quia cum voluntas ſit immaterialis potentia, fieri nequit ut a corporibus cęleſtibus quicquam directò patiatur. Ac quòd cœlum non poſſit ita in voluntatem influere, ut eius actiones per ſe omnino ex ſequatur, definitum eſt in Concilio 1. Bracharenſi ca.9. & 10.contra Priſcillia C num hæreticum: patetque ex eo, quia ut cap.7.lib.2.fid.orth. D. Damaſcenus argumentatur: cum cœlum neceſſario ac naturaliter agat, ſi humanæ actiones cęleſti vi adminiſtrarentur, non eſſent liberæ, ſed naturales: nec homo ageret, ſed belluarum more ageretur; nullaque ſupereſſet ratio cõſilij, nulla culpa aut meritum. Quæ omnia abſurda & impia ſunt: nec ſolum a Philoſophia, ſed etiam a Chriſtianæ religionis veritate D abhorrentia.

De Aſtrologorũ circa hęc erroribus Cameracẽſis ĩ tr. ſuo de lege & ſectis Guilielmus Pariſ. de fide & le.

Sol.1. arg.

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ in contrariam partem adduximus, negandum eſt quod aſſumit & ad priorem eius confirmationem dicendum: duas ob cauſas dæmones ſecundum ſtellarum aſpectus ſolere homines diuexare. Primo, ut res a Deo creatas tanquam maleficij participes dedecorent, ſicuti D. Hieronymus ait ad cap. 4. Matth. & D. Chryſoſtomus hom. in Matth. Item, quia cum non poſſint qua- E litatem vllam corporibus imprimere, niſi naturalia actiua paſſiuis applicando, obſeruant ad id temporum opportunitates, atque aptitudinem corporum. Cõſtat autem, ſydera pro aſpectuum, & irradiationum varietate humana corpora diuerſo modo afficere. Præſertim verò Luna, dum acreſcit, ex inſita pro-

Lege Lanſenium 1 cõcor.ca. 25.& 68. Origines Homi. 4. in Matth. In noſtris Phyſ.l.2. ca.1. q.6. art.2.

proprietate humorem cerebri, in quo animales functiones perficiuntur, commouet: ideoq; conſueuere dæmones per id tempus hominis arreptitij phãtaſiam perturbare; non autem quod aliquid in eos ſtellæ imprimant ſimiliter dicẽdum, iccirco dæmones a Magis euocatos ſub certis conſtellationibus accurrere; quia ſciunt paratiorem eſſe tunc materiam ad effectus, quorum gratia euocantur: vel certè quia eiuſmodi artificio conantur homines ſuperſtitiones imbuere, eiſque perſuadere aliquod numen ineſſe aſtris. Quod aunotauit 1. part. quæſt. 115. art. 5. Ad ſecundam probationem eiuſdẽ antecedẽtis reſpõdetur: dæmones nõ allici herbis, lapidibus, animalibus, alijſve id genus, quaſi illa quicquam in eos imprimant, ſed tanquam ſignis, ad quæ ex initio cum maleficis fœdere accurrũt. Qua de re D. Auguſtinus 21. de Ciuit. Dei, ca. 6. Illud verò Pſelli falſum eſt, ſimiliterque id, quod de lib. Salomonis Ioſephus ſcripſit; licet nonnulli Iudæi Cabaliſtæ ita eſſe crediderint.

Lege Richar. q. 1. 3. q. 8. Lyranum 1. Reg. c. 16 Soi. 2.

Ad ſecundum; Cum omnes animæ rationis participes dignitate eſſentiæ, non ſolum ſpecificæ, ſed etiam indiuiduales pares ſint, ut in 2. Phyſ. lib. ſtatuimus; & quod inde conſequens eſt, cum omnes humani intellectus in ſe ſpectati, ſecluſo omni habitu equam nobilitatem ſortiantur: dicimus, excellentiam ingenij non ab intellectu in ſe, ſed ab interuorũ ſenſuum præſtantia, & in operando promptitudine ac dexteritate prouenire. Quare cum ſidera in organa corporea, quibus ſenſus inhærent, pro varietate aſpectus & coniunctionis diuerſo modo agãt eiſq; ad ſenſuum munia nunc beneficas, nunc contrarias imprimant qualitates: fit inde, ut bonitas ingeniorum, etſi non ex toto (ſiquidem ad id multum etiam confert temperamentum, a parentibus in prolem transfuſum) ſaltem magna ex parte ab iſtiuſmodi influxu dependeat. Ex quo tamen non ſequitur, ſtellas directa motione in intellectum aut voluntatem agere, ut ex dictis conſtat; ſed indirecta tantum.

Oĩa indiuidua eiuſdẽ ſpeciei eſſe, paria in gradu eſſentiæ ẽt particularis, Dur. in 2. d. 32 q. 3. Argẽtinas ibi q. 1. Sõc. 8. Metap. qu. 26. & alij.

Solut. 3. Tertium argumentum rectè conficit, voluntatem moueri motione indirecta a corpore cęleſti, quod conceſſum a nobis eſt. Sed enim aduertendum, ſic eo pacto moueri voluntatem, ut nulla ei inferatur neceſſitas: ſiquidem quantumlibet appetitus ira, odio, vel alio quouis affectu incitetur, ſemper ei voluntas pro ſua libertate obluctari poteſt, propriamque actionem inhibere, aut alio inflectere. Quod verò Ariſtoteles ait, [ut quiſq; eſt affectus talẽ ei finem videri: nihil aliud ſignificant, quam affectionem appetitus in cauſa eſſe, ut intellectus proponat voluntati tanquam conueniens id quod fortaſſe extra eam affectionem conſtituto minime conueniens videtur: quod explicat D. Thomas, de Verit. quæſt. 22. art. 9.

Hac de re q. ſequenti art. 3.

QVAESTIO IX.

Poſſintne Aſtrologi ex obſeruatione ſiderum futura contingentia prænunciare?

ARTICVLVS I.

Argumenta, quibus diuinatrix aſtrologia partes ſuas tuetur.

NE in propoſita cõtrouerſia aduerſarios cauſa incognita dãnaſſe videamur, potiſſima eorum argumenta afferemus. Quod ergo ijs, quos Genethliacos vocãt, qui videlicet natalitiam diuinationẽ profitẽtur, cuiuſque hominis mores, fortunam, euẽtus, actiones, etiam quæ a libero arbitrio depẽdent, ac cętera futura contingentia certò prænunciare valeant, videtur probari poſſe. Nam ut a moribus ordiamur, facile eſt Genethliacis, notare in quo quiſque ſydere, quonè cœleſti ſtatu conceptus fuerit, in quo natus horoſcopo, & inde eius temperamentum elicere: ſiquidem Martis aſpectus dicitur efficere bilioſos ac feruidos, Saturni ſydus melancholicos, & tetricos, cętera q; ſimiliter. Quare cum mores animi corporis temperamentum ſequantur, ut Galenus vno libro in hanc ſententiam conſcripto, & Ariſtoteles initio libelli de

Primũ ar. pro Aſtrolog.

de Phyſiogn. docent, cumque rurſus magna ex parte homines appetitui & natiuæ conclinationi, quæ humorum quaſi alumna habetur, obtemperent: conſequens erit, ut ex prædictorum obſeruatione mores deprehendant. v. g. Socratẽ futurum grauem & ſeuerum: Alexandrum bellicoſum: atque ita de alijs.

2. argum.

Secundo: Phyſiognomia ex lineamentis mannum, ex vultu, & totius corporis figura, tanquam è ſignis quibuſdam a cęlo impreſſis, cognoſcit propenſionem, & virtutes ac vitia cuiuſque: ergo nihil mirum, ſi id quoque Aſtrologiæ ſcientia conſequi poſſit. Probatur antecedens, ex Ariſtotele in libello Phyſiogn. proximè cit. vbi ſcribit; animoſos eſſe quibus frõs magna eſt, & terſa, ac lenis, & facies ſomnolentior, neque intenſo, neque remiſſo obtutu: ingenioſos, quibus caro humidior, & mollior, neque nimium pinguis, calor albus rubore ſuffuſus, cutis ſubtilis, capilli non admodum duri, nec valde nigri: moderatos & manſuetos, qui in motibus & voce aliquãtulũ tardi ſunt, qui oculos habent hilares, neque valde apertos, neque omnino clauſos, lente palpebras mouentes. miſericordes, qui colore albo & puro ſunt, oculis, pinguioribus, naribus patulis, auaros, qui tetricam & rugoſam frontem præferunt, & quæ circa faciem ſunt veluti abraſa habent, &c. Quibus ſimilia refert Plinius ex Trogo lib. 11. de nat. hiſt. cap. 52.

Lege etiã Platonẽ 12. de Repub.

3. argum. Leg. Bliacũ q. 3. in Gen. & ĩ l. de lege & ſect.

Tertio: Obſeruatum ab Aſtrologis eſt eos, quos Capricornus benignè aſpexerit, naſci reges, quos Aquarius, piſcatores: quos Mercurius, trapezytas, quos Orion, venatores, quos Mars, homicidas & gladio caſuros. Item, aſcendente Geminorum ſydere; & Saturno Mercurioque ſub Aquario iunctis in noua cęli plaga, naſci vates. Præterea, qui Saturnum in Leone feliciter conſtitutum in geneſi ſortiti fuerint, eos multis calamitatibus reptum iri: & alia eiuſmodi, quæ ipſi nota habent. Quidni igitur poſſint, qui totam hanc ſyderalem diſciplinam longo vſu collectam percalluerunt, ſuas cuique ſortes, fataque & fortunam diſtribuere?

4. argum.

Quarto: Nonnunquam dormientes, qui rationis vſu & iudicio carẽt ex afflatu ſydereo futura quædam præuident ac diuinant, ut teſtatur experientia: ergo vigilantiſſima ſubtiliſſimaq; Aſtrologorum obſeruatio, ex ſuæ artis præceptis multo maiori iure futura prænoſcere ac prænunciare poterit.

Tullius 1. de Diu.

5. argum.

Quinto: Eſto ſydera non ſint determinatæ ac definitæ futurorum contingentium cauſę, ſaltem ſunt eorũ ſigna, eſtque cęlum quaſi diuinus quidam liber, in quo ſcripta ſunt, quæ progreſſu temporũ euenient: igitur qui huiuſce libri characteres ſignificationemq; tenuerit, quam ſe tenere Aſtrologi profitentur, quælibet futura, licet in ſe dubia & incerta exſiſtant, certo cognoſcet. Antecedẽs oſtẽditur: primũ, quia de eiuſmodi libro intelligendum videtur illud Eſaiæ 34. [Complicabuntur ſicut liber cœli.] Et illud Apocal. 6. [Cęlum receſſit, ſicut liber inuolutus.] Quia nimirum cœli, qui nunc inſtar libri explicati atq; aperti nobis ſunt Aſtrologiæ peritis ad legẽdum poſt diem iudicij complicandi ſunt quandoquidem diuinatrix ſcientiæ prædictarumque notarum inſpectio inde ceſſabit. Secundo comprobatur idem antecedens: quia id teſtatum videtur 1. Geneſ. vbi ſacra pagina docet, [fuiſſe aſtra infixa cęlo, ut eſſent ſigna, hoc eſt, vt per varios aſpectus & coniunctiones, humanarum rerum euentus indicarent. Sic. n. eum locum interpretatus eſt Origenes, vt refert Euſebius Cæſarienſis cap. 9. l. 6. de prep. Euan. In eodemque ſenſu putauit Origenes explicandum eſſe, id quod legebatur in veteri quodam libro; cui titulus erat, [Narratio Ioſeph:] quiq; apud nonnullos Catholicos olim auctoritatem habuit, vbi Iacob Patriarcha filios ſuos hiſce verbis affatus dicitur: [lege in tabulis cęli, quæcunque euentura ſunt vobis, & filijs veſtris,] &c. Non videtur ergo negandum, ſtellas futurarum rerũ ſigna eſſe.

6. argum.

Sexto; Dæmones præcognoſcunt futura contingentia, ut teſtantur reſponſa quæ ipſi Appollinem conſulentibus in delubris gentilium de euentis fortuitis reddebant hæc autem futura non præuidebant in ſeipſis, ut planum eſt: præuidebant ergo intuendo cœlorum vim & defluxum, vel certè legendo notas illas indices

dices rerum futurarum.

7.argum. Alia his ſimilia refert Dionyſ. ī Auguſto. Volat. li.23. Anth. Egna. li.8.c.11. Iouius ī Elogijs.

Septimo: Humana ſcientia ab experimentis originem ducit, vt cap. 1. lib.6. Metaph. tradit Ariſtoteles: atqui experientia teſtis eſt, Aſtrologos multa futura prædixiſſe, quorum veritatem euentus comprobauit: non eſt ergo: quod illis diuinatricem ſciẽtiam negemus. Aſſumptio: ut alia omittamus, tribus exemplis oſtenditur. Publius Nigidius Figulus, nobilis Aſtrologus, ut teſtatur Suetonius Tranquillus in Auguſto c.94. nato Auguſto horam partus accepit, cõſultisq; ſideribus affirmauit, dominum terrarum orbi natum. Cum Nero, ut in eius uita refert Xiphilinus, naſceretur, prima luce ante ortum ſolis animaduerſo ſtellarum curſu atque earum coniunctione Aſtrologus pronunciauit: natum imperatorem qui matrem eſſet necaturus: quod cum mater Agrippina audiſſet, ſubito exclamauit: occidat, modo imperet: nec defuit præſagio veritas. Itẽ, cum Vitellius diem prædixiſſet Aſtrologis, quo excederent Italia, hi contra prædixerunt ei diem, quo ei moriẽdum eſſet, atque intra illum mortuus eſt, teſte Dione.

ARTICVLVS II.

Quid Aſtrologi ex obſeruatione ſyderum præcognoſcere & prædicare poſſint: quid non poſſint.

1.conclu.

HAnc controuerſiam ita decidemus, vt neq; Aſtrologis plus tribuamus quam oportet, neque illi ſe a nobis defraudatos iure conquerantur. Sit igitur prima concluſio: Syderum planetarumque omnium ortus, obitus, aſpectus, & eclipſes, aliaque id genus ad cęli ſtatum pertinentia, poſſunt Aſtrologi certo, multoque antea prænoſcere. Probatur: quia hæc omnia tantum pendent a cęleſtium ſphærarum motibus, quos rato, Indeflexo & æquabili ordine fieri cõſtat: Aſtrologi autem poſſunt eiuſmodi mo-

A tuum leges comprehenſas habere. Erit tamen ea certitudo phyſica duntaxat; quia in diuina poteſtate, eſt talem ordinem (ſi libuerit) immutare: id quod non ſemel iam accidiſſe ex ſacris literis conſtat. Legimus enim Ioſue capit. 10. Solem diuino imperio conſtitiſſe. Et 4. Re. cap. 20. Et Eſaiæ cap. 38. decem lineis retrogreſſum.

De hac re hoc in li. ca.6. q.2. Lege D. Tho. 1. p. q.115. ar. 4. & 3. cõtra gent. cap.84. & 85.

2. concl.

Secunda concluſio: Morbos, frigora, tempeſtates, ſterilitatem, pluuias, ſiccitatem, B terræmotus, aliaque eiuſmodi naturalia effecta, quæ infra Lunam è cęleſtium corporum deflexu magna ex parte obueniunt, poſſunt Aſtrologi admodum probabiliter, non tamen certo enũciare. Huius concluſionis prior pars ſuadetur: quia non latet Aſtrologos vis & efficientia aſtri aut conſtellationis, certo huius anni tempore v.g. dominantis: atque ita poſſunt diligenti obſeruatione, quæ in hoc rerum genere oritura videã- C tur, coniectari.

Poſterior pars (quam Columella lib. 11. cap. 1. ait ſe in ijs libris, quos contra Aſtrologos compoſuerat, oſtendiſſe) ex eo concluditur, quia per difficile eſt omnium ſyderum, a quibus eiuſmodi euenta inhiberi queunt, vim & concurſum ad amuſſim tenere. Nec poterit non cõfundi ratio diſciplinæ, in tanta ſtellarum multitudine & influendi varietate, quæ nulli mortalium nota eſt: pręſertim cũ D alia quę minus difficilia minusq; reconditą cenſentur, nondum ſatis comperta habeant Aſtrologi: ut quinam ſit numerus orbium cœleſtium, quæ inter eos dignitatis differentia, quæ motuum varietas & proportio. Quo ſpectat illud in lib. Iob, cap. 38. [Nunquid noſti ordinem cœli?] & illud Pſal. 146.] Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat. Præterea, ut Auicenna in ſua Metaph. aduertit; ad eiuſmodi E effectorum cognitionem non ſufficit Aſtrologo cęlum inſpicere, ſed oportet inferioris mundi naturam, diuerſos terrarum ſitus, & innatam cuique regioni temperiem, ac denique omnes proximas cauſſas, quæ ad promouendum aut impediendum cęli concurſum aliquid momenti habent, exploratas habere. Quare neceſſe erit, in his etiam naturalibus effectis

Quã multa e cęleſtibus lateant Aſtrologos. Mirãd. li. 8. ī Aſtrolo. a c.1.

Lege Ariſtot. li. de diuin. per ſomn.

fectis incertum eſſe fallaxque iudicium. Id quod monuere pręter alios, Eudoxus, Archelaus, Caſſandrus, & Hoychilax, Mathematici peritiſſimi. Denique idem ex eo confirmatur: quia ſæpe Aſtrologi in hiſce iudicijs toto cœlo terraq; aberrarunt, ac multo aliter quam prædixerant euenit. Certe Picus Mirandula lib. 2. aduerſus Aſtrolog. cap. 9. ait, ſepoſitis ante oculos decretis Aſtrologorum, è diebus ſupra centum triginta, quos iugi obſeruatione notarat, non plus ſex, aut ſeptem tales vidiſſe, quales in eorum libris futuros legerat. Quam deceptionem frequenter inueniet, qui Aſtrologorum Ephemerides conſuluerit; præſertim cùm eorum prędictiones ad certam horam aut diem pertinent.

3. concl. Tertia concluſio: Neque actiones quę ex humana voluntate pendent, neque ſucceſſus contingentes, aut caſus fortuitos poſſunt Aſtrologi prænoſcere. Hęc cõcluſio eſt ſanctorum Patrum, & Theologorum communis; probaturque a Diuo Thoma 2. 2. quæſt. 95. articu. 5. quia quod ad actiones liberi arbitrij attinet, ſicuti corpora cœleſtia in intellectum, & voluntatem directo, aut neceſſario motu nihil influunt (alioqui omnis arbitrij libertas, omnis honeſtæ, & laudabilis uitę ratio, omne meritum tolleretur, vt à nobis ſuperiori quæſtione demonſtratum fuit) ita nequeunt Aſtrologi ex cœleſtium corporum intuitu eiuſmodi actiones præuidere. Deinde ſuadetur vniuerſim eadem concluſio: quia hæc euenta talẽ cauſam ſortiuntur, qualia ipſa ſunt; cum cauſæ & effecta ſibi mutuo reſpondeant. Quare ſicut ipſa ex accidente, & non neceſſario eueniunt: ita non uendicant certam cauſam, cuius intuitu innoteſcãt; ſed omnino ancipitem & definitam: & ex cõſequenti, antequam exiſtant a nullo intellectu creato viribus naturę cognoſci poſſunt.

Effugiũ Aſtrolog. At enim nonnulli, tam veterum, quam recentium Aſtrologorum, ſuperioribus conuicti argumentis, fatentur non eſſe in cœlo, & apud ſydera certas humanorum euentuum cauſas: ſed tamen eſſe ſtellas quaſdam fatales, quæ ſub certo ſitu ac facie, cuiuſque fortunam & ſucceſſus, etſi non efficiant, portendant tamen, & tanquam literæ deſcripta exhibeant. Pro quorum ſenteutia adduximus quintum ſuperioris articuli argumentũ.

Euertitur. Sed hęc etiam vanitas, nulla doctrinę, vel rationis ſoliditate nixa, coarguitur a D. Thoma loco cit. ea ratione: [quia omne materiale ſignum, vel eſt effectus eius cuius ſignum eſt; quo pacto ſe habet fumus ad ignem, quem indicat: vel tam ſignũ quam res ſignificatæ, proficiſcuntur ab eadem cauſa, atq; ita ſeſe mutuo indicant, quatenus id quod cauſam mõſtrat, cõſecutione quadam effectum prodit; ſicuti iris ſerenitatem denũciat, quia cauſa iridis, ſerenitatis cauſa eſt. Nequeunt autem corporum cœleſtium motus, aut ſitus, eſſe effecta ipſorum futurorũ contingẽtium, vt luce clarius eſt. Neq; item illi & effecta ad aliquam ſuperiorem cauſam materialem ſibi communem referri poſſunt, vt etiam patet; cum hæc cauſa non detur: ſiquidem corpora cœleſtia ſupremum locum obtinent inter agentia, quæ materia conſtant: ergo &c. Quod ſi quis dicat, vtraque reduci in diuinã prouidentiam, vt in communem cauſam: fatendum id quidem eſt; verũ aliter a prouidentia diuina conſtituuntur, atque ordinantur motus ſituſq; corporum cœleſtium, aliter euentus contingẽtium futurorum: illa enim ſortiuntur rationẽ neceſſitatis, vt ſtata & ſtabili lege ac definito modo eueniant; hæc autem rationem contingentiæ, vt varie ac mutabiliter, & in vtranque partem accidant. Quare fieri nequit, vt ex ſyderibus, tãquam ex notis ſignisve prædicta futura cognoſcantur.] Hæc ex D. Tho.

De iridis ſignificatione in Meteoro. tracta. de iride.

Pręterea, Stellæ, quas Aſtrologi conſiderant, continentur certo numero: ſunt enim non plures, quam mille & viginti duæ. Igitur nullo modo fieri poteſt, vt omnium hoĩum qui tunc naſcuntur fata & tot rerum futurarum euentus, tamq; diſſimiles caſus deſcribant. Niſi quis dicat, eas variè componi, & inter ſe commiſceri ad modũ literarum, quæ paucæ cum ſint, varia coitione, & tranſpoſitu efficiũt innumerabilem vocabulorũ ad res ſignificandas multitudinem. At hæc reſponſio futilis omnino eſt: nec enim ſtellæ ita confunduntur: quandoquidem inerrantes ſemper eundẽ inter ſe retinẽt ſitũ; ex di-

De numero ſtellarũ hoc in lib. ca. 12. q. 1.

Coll. Con. in lib. de Cœlo. K

ARTICVLVS III.

De ortu perfectorum animantium, comparatione cœleſtium corporum.

QVod vero ad animantia perfecta attinet, ex communi veraq; Theologorum, & Philoſophorũ doctrina aſſerendum eſt, non poſſe illa gigni à cœlo vti imperfecta, ſed egere proprio ſibique peculiari progenitore. Id aſſerit D. Th.1.p. q.45.ar.8. & q.91.ar.2. & lib.3. cont.gent.c.69. Scotus in 2.d. 8. q.1. D. Bonan.ibid.num. 20.Iand.lib.7.Metaph. q.14.& alij.

Lege Ochamnm i 2.q.23.

Huius autem aſſertionis fundamentũ eſt: quia perfecta animantia, ſicuti excellentiorem habent naturã, ita ad ſui productionem plura exigunt; ſicque nõ niſi propagatione ſeminis a proprijs parentibus gigni queunt. Quod ſatis cõfirmat experientia. Nec enim videmus leonem, aut equnm, aliave eiuſmodi nobilioris notæ animantia abſque parentum ſemine prouenire.

Fuere tamen nonnulli, adeo naturæ legum ignari, & in genus humanum contumelioſi, vt dixerint, non modo cœtera perfecta animantia, ſed homines etiam è terra eſſe prognatos, ex eoq; numero Ogygem & Iuachum fuiſſe. Cuius rei meminit Iuſtinus Martyr in ſua paræn. Euſebius lib. 7. de præp. Euang. c.7. Philo Iudæus in lib. de mundi incorrupt. Diodorus Siculus lib. 1. rerũ antiq. c. 1. & 2. alijque nonnulli. Dicitur autem hic error ab Aegyptijs defluxiſſe, id ſibi perſuadentibus argumento ortus murium, qui humore & Solis æſtu nati ſũt circa ripas Nili apud Thebaidem. Nonnulli etiam veterum Philoſophorum, quos coarguit Lactantius li.2.c. 12. prædictam hominũ è terra generationem accidiſſe aiebant certis conuerſionibus cœli & aſtrorum motibus, qui gignendis animãtibus maturitatem attulere: videlicet terram denuò creatam, ac ſemen genitale retinentem folliculo ex ſe quoſdam quaſi vteros efformaſſe (de quibus Lucretius li.5.

Abſurda quorũdã ſententia de hominum procreatione

Lege Platonem in Menexeno.

Creſcebãt vteri terræ radicibus apti)

A ex ijſque naturæ nixu diſruptis cætera animalia, ſimulq; hominem prodijſſe. Plin. l. 8. nat. hiſt. cap. 22.

Equidem vere dici ſolet, nullum eſſe mẽdacium ſine teſte: nec aliquid tam abſurdum & ineptum excogitari, quod patronum non inueniat. Auicenna homo alioqui acuti ingenij, optimique nominis inter Arabes Philoſophos, huiuſce dogmatis defenſionem ſuſcepit. Nec defuere è recentioribus Philoſophis, qui intempeſtiua audacia in eandem ſenten- Tull.li.2. de diu.

B tiam abierunt: aientes eam cœli conſtitutionem poſſe incidere, quæ homines, non ſecus ac ranas, & mures, è terra progignat. Namque licet minimè ſibi perſuadeant, poſſe homines animum a cœlo effici (id enim non ſolùm totius Philoſophiæ placitis repugnat, ſed etiam decretis fidei, quę docet animam rationalem à ſolo Deo creari) aiunt tamen poſſe vi cœleſti præparari, exornarique materiam omnibus accidentibus ad animæ

Lege D. Hier. epiſto.17. ad Damaſc. & i Apol. ad Pammach. aduerſus hæreſes Ioã. Hieroſ.

C rationalis introductionem requiſitis. Quo in euentu licet nõ cœlum, ſed Deus animam rationalem in materia productutus ſit; nihilo ſecius dicetur corpus cœleſte hominem gignere, quam nunc homo hominem.

Hanc parum cordati animi ſententiã, etſi confutatione non eget, ſatis refellunt, tum ea argumenta, quibus oſtendimus perfecta animalia non poſſe a cœlo

D gigni; quæ in homine tanto euidentius concludunt, quanto ille cæteris præſtat animantibus: tum eam conuincit imbecillitas humanę ſobolis, ſiue cum denuo concip tur, ſiue cum in lucem primo æditur, quæ ſi officio matris non foueatur, ſuſtenteturque, & à cœli iniurijs defendatur, in ipſo vitæ limine vitam finiet. Niſi quis dicat, eiuſmodi terrigenas futuros ſimiles duris agreſtibus, quos Græcorum poetarum feriata vanitas armatos è terrę gremio eduxit, vel è lapidi-

E bus e Deucalione Pyrrhaq; iactis progenuit: de quibus Poeta:

> Ferrea progenies duris caput extulit annis. 2. Georg.

Igitur ad primum argumentum eorum, quæ probare contendebant, poſſe etiam perfecta animalia à cœlo produci, admittenda eſt maior propoſitio, ſi intelligatur de formis caducis; cuiuſmodi ſunt

Reſp. ad 1. argu. 1. ar. p perfectis animãtibus.

ſunt omnes ſublunares excepta rationali. Sed neganda minor, dicendumq; præparationem materiæ ad formas animalium perfectorum, non conſiſtere in ſola primarum qualitatum permiſtione & temperie ſed in virtute etiam ſeminali & formatrici: quæ ſi perfecta ſit, qualis perfectis animantibus congruit, perfecti quoque animantis operam deſiderat, nec a cœlo, vt a propria & integra cauſa dari poteſt, eſto ab illo primæ qualitates effluant.

Ad 2. Lege Ab. in c.2.Geneſ.

Secundi vero argumẽti difficultatem perimit D. Auguſtinus 16.lib. de Ciuit. Dei, cap.7. in hunc fere modum: [Beſtiæ, quæ non ſicuti ranæ naſcuntur ex terra, ſed ſola commixtione maris & fœminæ propagantur, credi poſſunt poſt diluuium ad inſulas natando tranſiſſe, ſed proximas. Sunt autem quædam tam longe poſitæ a continentibus terris, vt ad eas nulla videatur natare potuiſſe beſtiarum. Quod ſi homines eas captas ſecum aduexerunt, & eo modo vbi habitabant eorum genera inſtituerunt, venandi ſtudio fieri potuiſſe incredibile non eſt: quamuis iuſſu Dei ſiue permiſſu, etiam opere Angelorum, negandum nõ ſit potuiſſe transferri.] Hæc ex D. Auguſtino.

Vitulum autem Auicennæ dicimus non fuiſſe genitum cœleſti influxu, ſed aliunde magno aliquo ventorum impetu, ſeu Ecnephia abreptum ab alio in loco decidiſſe; aut dæmonum opera, vt nonnunquam fit, delatum. Equæ etiam Luſitanæ, de quibus Plinius, non concipiunt vento, nec etiam Cappadoces: eſto id, vt a nonnullis pro vero habitum, haud a ſe tamen probatum D. Auguſtinus loco cit. retulerit. Iuſtinus lib. vlt. cenſet, proditum hoc a ſcriptoribus, ad ſignificandam tantam equorum in iјs locis fœcunditatem & multitudinem, vt vento generari videantur: † vel vt indicarent, equas inibi ſpirante Zephyro potiſſimum concipere.

† Nã ventorũ opportunitatẽ multũ ad id conducere, docet Ariſto.l.6.de hi.an.c.19

A

ARTICVLVS IV.

Diluitur extrema pars vltimi argumenti agitur de Phœnicis generatione.

QVod ad Phœnicem attinet, quædam de illo feruntur, in quibus ſcriptores maiori ex parte conueniunt, alia in quibus diſſident. Conueniunt,
B quod vnicus exiſtat in toto orbe: item, quod ſit pauone pulchrior, aquilæ magnitudine, auri fulgore circa colla, cœtera purpureus, cœrulea roſeis caudam pẽnis diſtinguentibus, caput plumeo apice honeſtante: vt a Plinio lib. 10. nat. hiſt. c. 2. deſcribitur. Præterea in eo etiam conſentiunt, quod nouus phœnix ita de veteri ꝑducatur, vt vetus in eo quaſi ex ſe ipſo videatur reuiuiſcere. Vnde & Patrum nonnulli futuræ reſurrectionis veluti
C imaginem quandam in eo adumbratam eſſe inquiunt: imò & inde veriſimile ducunt argumentum ad probandum, non eſſe impoſſibilem corporum reſurrectionem. In his ſunt D. Clemens lib. 5. apoſt. conſtit. cap. 6. D. Cyrillus Catech. 18. D. Ambroſ. lib. 5. Hexam. cap. 23. & in orat. de fide reſurrect. D. Epiphanius in Anchor. Item Tertull. in lib. de reſurrect. carn. vbi hæc ſcripſit: [Accipe huius ſpei [(videlicet reſurrectionis)] pleniſſimum
D atque firmiſſimum ſpecimen: ſiquidem animalis res eſt, & vitę obnoxia & morti, illum dico alitẽ Orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum, qui ſemetipſum libenter funerans renouat, naturali die decedens atque ſuccedens iterum Phenix, vbi iam nemo iterum ipſe qui non iam alius. idem. Ruffinus etiam in ſymbolo (quod inuenies tom. 9. operũ B. Hier. & tom. 1. operum B. Cypriani) idem argumentum
E affert. ad oſtendendam Chriſti ex virgine ſine coniuge natiuitatem.

Differunt autem ſcriptores, primum circa ætatem Phœnicis: nam Manilius viuere ait annos 660. Solinus 540. Pomponius mela 500. Chæremon multo plures. Item, circa modum generationis illius ex vnico parente: nam quidam aiunt eum ſemetipſum vellicatu vulnerare,

&

& ex cruore primum ceu vermiculum naſci, qui in demortui locum ſuccedat: mox pullum fieri priori forma ſimilem: alij ex putrefacta parentis carne gigni vermem, qui deinde in auem efformetur: alij parentem ſtructo in palmæ alicuius vertice ex caſa, nardo, cynamomo & myrrha nido: ſe ſuperim ponere & ex citato alis ad radium ſolis incendio, in odoribus vitam finire, atque ex eo cinere Phœnicem alterum, quaſi eundem, reuiuiſcere.

De obitu ortuque Phœnicis

Ita ſe habent, quæ de Phœnice auctores memoriæ prodiderunt. Sed illud in præſenti cõſideratione difficultatem ingerit, quod aut modus, quo ille gigni perhibetur, fabuloſus debeat exiſtimari: aut dicendum ſit, naſci Phœnicem virtute corporum cœleſtium. Priori ſententię aduerſatur tot inſignium virorum auctoritas, qui eum quem retulimus Phœnicis ortum celebrant. Poſteriori illud obeſt, quod cum negari non poſſit, Phœnicem è nobiliſſimis auibus vnam eſſe, admittẽdum foret, aliquod perfectum animal a cœlo, ut a propria cauſa, produci. Etenim ſiue Phœnix ex ſanie parentis, ſiue ex corrupto eiuſdem corpore naſcatur: tota ea generandi ratio putri materia conſtat, abſque interuentu virtutis ſeminariæ: quæ productio communi Philoſophorum conſenſu ad cœleſtis influxus vim referri conſueuit.

Concluſ.

In hac dubitatione aſſerendum eſt: nec videri negandum dari Phœnicem, nec videri probabilem eam quã tradſit illius generationem. Priorem huius aſſertionis partem ſuadent, non ſolum antiquorum ſcripta: ſed etiam recentes hiſtoriæ nauigationum, quæ narrant viſam aliquando hanc auem. Extat quoque fragmentum epiſtolæ regis Aethiophiæ ad Pontificem Romanum, vbi rex narrat in terra ſua Phœnicem eſſe. Iarchus etiam Indus apud Philoſtratum in vita Apollinij lib. 3. ait, Phœnicem non eſſe fabuloſum. Nicephorus calliſtus li. 9. Eccleſ. hiſt. cap. 19. aſſerit, eum reperiri ad Orientem. Eiuſdem meminit auctor epiſtolę de certo paſchali ad præſidium, Herodotus lib. 2. Solinus cap. 46. Iſidorus lib. 12. Orig. cap. 7. cornelius Tacitus animalium lib. 5. item Suidas, Aure- lius Victor, Oppianus, Albertus, & alij.

Volaterranus com. Vrb. li. 25 Ortus, Achilles

A Statius Alexan.

Poſteriorem partem aſſertionis oſtendũt ea, quibus antea probauimus, talem generationis modum nõ poſſe perfectis animantibus conuenire. Quare cum Patres vtuntur exemplo Phœnicis ad ſuadendam illuſtrandamvè corporum reſurrectionem, id neque aſſeuerant, neque ex propria ſententia pronunciant, ſed ex aliorum ſcriptis referunt, quaſi dicãt: ſi homines ſibi perſuadent, poſſe accidere B vi naturæ, vt Phœnix ex ſuiſmet cineribus reparetur, & reuiuiſcat: cur non credant, poſſe humana corpora etiam in cineres redacta, poteſtate diuina ad vitam reduci.

Certè aliter naſci Phœnicem, quàm communi hiſtoria circumfertur, illud argumento eſt: quòd affirmant: nonnulli, viſos, aliquando ſimul plures phœnices: & quod quidam commemorant, videlicet anno 800. Vrbis, Claudij princi C pis cẽſura Q. Plantio, Sex. Papinio Coſſ. allatum ex Aegypto Phœnicem in vrbẽ, & in comitijs propoſitum. Si enim vnus tantum foret, nec niſi ex demortui, aut confeſtim morituri cineribus ſanguineve noua ſoboles proueniret, in hoc, qui Romam eſt aduectus, tota Phœnicum ſpecies funditus interijſſet.

Genebrardus lib. 3. ſuæ Chronogr.

D

QVAESTIO VII.

Vtrum animalia, quæ Aſtrorum vi ex putri materia gignuntur, ſint eiuſdem ſpeciei cum alijs eiuſdem nominis, quæ ſemine procreantur?

ARTICVLVS I.

E

Argumenta, quibus negatiuæ partis aſſertores vtuntur.

IN hac controuerſia Commentator in ſua paraphr. ad 1. de gener. anig. ca. 1. eiuſq; aſſecla Iand. 7. Metap. quæſt. 15. & Aegid. 2. lib. Hexa. ca. 28. alijq; nonnulli partem negatiuã approbant: quam nitun-

Flandri ẽ ſis 7. Metap. q 13. ar. 4. Achillinus

nituntur perſuadere imprimis ita: Omnes effectus determinati habent neceſſariam cõnexionem cum ſuis cauſis; alioqui vaga & errabunda eſſet eorum cognitio, nec de illis vera demonſtratio haberetur: at ſi ijdem ſpecie mures poſſẽt indiſcriminatim ex putri materia & ex ſemine generari, nõ neceſſario cum ſuis cauſis cohærerẽt: non igitur animantes quæ illis duobus modis gignuntur, ſpecie conueniunt. A

In qu. de Phyſiſiogn. 1.argum.

Secundo: Natura nihil fruſtra molitur, nec facit pluribus quod paucioribus poteſt efficere: at ſi eandem ſpeciem animalium nunc ex ſemine, nunc ſine ſemine produceret: altera ex his generationibus ſuperuacanea eſſet ac fruſtra: ergo, &c. B

2.argum. Ar.1.Poſt. cap.2. & 2.de gener. an.c.4.

3.argum.

Tertiò: Specifica formarum conueniẽtia arguitur ex operatione; nam quæ formam eiuſdem ſpeciei habent, ſimiles functiones edunt; ſed animalia, quæ ſine ſeminæ & quæ ex ſemine oriuntur; non ſimiles edunt functiones: ergo eorũ formę nequaquam ſpecie conſentiunt. Probatur minor: nam ex ſemine orta habent vim procreandi ſibi ſimile: qua vi carent ea, quæ naſcuntur ſine ſemine. Id enim lib.5.de hiſt.anim.cap.1. conceptis verbis teſtatur Ariſtoteles, vbi hæc ſcribit: [quæ autem per ſe, vel in animali, vel in terra, vel in ſtirpe, vel etiam in eorum ipſorum partibus procreantur, eademque maris ac fœmunæ ſexu diſtincta ſunt, ijs coeuntibus gignitur quidem aliquem, ſed ex quo nihil amplius gigni poſſit: v. g. coitu pediculorum lendes procreantur: muſcarum vermiculi: pulicum genus vermiculorum oui ſpeciem referens: ex quibus nec ea quæ generarint proueniunt, nec aliud vllum animal: ſed id quod ſunt, ſordes tantum perſiſtũt.] Atque his ſimilia tradit etiam 1. de Gener. anim.capit.1.& 16. Patet igitur, de ſententia Ariſtotelis animalia, quæ ex putri materia gignuntur, in vniuerſum non procreare ſibi ſimile, ſed aliud quidpiam omnino inſecundum.

ARTICVLVS II.

Concluditur pars affirmatiua diſſoluuntur aduerſariorum argumenta.

Contraria tamen ſententia, quæ aſſerit prædicta animalia eſſe eiuſdẽ ſpeciei, veriſimilior eſt. Eam tuetur D. Thomas 7. Metaph, ad text. 23. licet in 1.diſt.10.art.5.alterius fuerit opinionis: Scot. in 1.d.2.q.7. Ochamus in 2. q.23. Richardus in 2.diſt.17.q.2.circa 2. prin. Ferrarienſis lib.3.contra gent.c.69. Soncinas 7. Metaph. q.21. Idemque cenſuit D.Auguſt.3.de Trinit.c.4.& 10. D.Ambroſius de incarn. Verbi. Teophraſtus 1.lib.de plant.cap.1.vbi docet, ſtirpes & animantes in eo conuenire, quòd in vtroque genere quædam ex ſemine duntaxat proueniant, quædam tantum ſine ſemine, quædam autem vtroque modo,

Itẽ Niph. 7.Metap. diſp. 8. Annton. And.q.8. Trõbeta q.5, Bargius ad locum Scoti cit.

C

Probatur verò hæc opinio hac vna ratione: In animalibus, quæ ex ſemine & ſine ſemine oriri ſolẽt, apparent omnia ſuperficię vnitatis indicia: non ergo inter ſe ſpecie diſtinguuntur. Antecedens oſtenditur, quia vtraque habent eandem membrorum compoſitionem, figuram, colorem, magnitudinem, in vtriuſq; deprehenditur idem motus, idem ingenium & inclinatio.

Ex Scoto loc. cit.

D

Ac quod non omnino careant facultate procreandi ſibi ſimilia, quam aduerſariæ partis aſſertores omnino dẽeſſe cõtendunt ijs quæ ſponte naſcuntur, probatur: primum quia in nauibus, recens ædicatis, in quibus antea mures, non erant, breui tempore magnus murium prouentus apparet: quod argumento eſt, eos ab ijs qui ex putri materia prodierant natos fuiſſe item, quia Ariſtoteles 7.lib.Metap.capit.7. text.23. & in probl. ſect. 10. publ. 64. ait, quædam animalia ex coitu pariter, & ſpontæ naturæ oriri.

Specificæ vnitatis indicia.

E

Quin verò licet ex ſemine orta non ſemper generent alia ſibi ſimilia, haud propterea tamen arbitrandum eſt, ea differre

ferre ſpeciei ab alijs: poteſt nãque eiuſmodi infecunditas prouenire ex defectu aliquo accidentario; comitante interdũ ea quæ ſic generantur, cum quo tamen defectu identitas ſpecifica cohæreat. Sicuti nonnunquam accidere videmus nonnullis perfectis animantibus, ut in ſpecie humana: quæ ſine controuerſia ſunt eiuſdem ſpeciei cum ijs, quæ ſemine prolem edunt, & interim ipſa infecũda exiſtunt. Quare non eſt cur putemus ſemine orta a ſpontaneis ſpecie differre quandiu hæc conſimilem retinent figuram, magnitudinem, ac cætera, quæ paulò antè retulimus: ea enim ſunt potiſſima, ac certiſſima ſpecificæ vnitatis argumenta; non autem ſimilium generatio.

Sol. 1. ar. Reſpondeamus igitur argumentis, quæ oppoſitam partem ſuadebant. Ad primum dicendum: omnem affectum habere cauſam definitam, id eſt, nõ poſſe a qualibet cauſa promiſcuè ac ſine diſcrimine produci: nonnullos verò effectus eſſe, qui a cauſis ſpecie differentibus prouenire queũt, cum quibus ita neceſſariam connexionem habent: ut ſecundum ſuam ſpeciem, licet neutram determinate, earum tamen alterutram neceſſario poſcãt, nec extra earum cauſalitatem vagentur: quod ſat eſt, ut eiuſmodi effectus determinatas ac neceſſarias cauſas habere cenſeantur.

Sol. 2. ar. Ad ſecundum: etſi prædictas animalia vtroque modo oriantur, neutrũ eiuſmodi generationum ſupervacaneam eſſe ſicuti neq; otioſum eſt, generari ignẽ nunc ab alio igni, nunc attritu lapidum alias coitu radiorum ſolarium. Nimirum confert hæc varietas ad mundi pulchritudinem & ornatum, ſicuti & rerum ſingularium in eadem ſpecie effuſa multitudo. Priuatim autem videtur a natura procuratũ, vt imperfecta animalia, quæ in extremam ſui generis ſortẽ deſinunt, tam varie naſcerentur, quo eorum ignobilitas numero compenſaretur.

Sol. 3. ar. Ad tertium dicendum in primis: non omnia genita ex putri materia eſſe infecunda. Nec Ariſtotelem vniverſim id vel in locis in argumento citatis: cum alibi oppoſitum docuerit, ſed duntaxat (ut Ferrarienſis ad cap. 69. lib. 3. contra Gen.

A explicat) ea quæ natura ſua habent, ut ab agente tantum æquiuoco & ex putri materia oriantur, ea, inquam, non generare ſibi ſimilia: alioqui ſi de omnibus ſpõte genitis loqueretur, falsò id de ſtirpium generibus pronuntiaſſet. Conſtat enim, ut aduertit D. Thomas 7. Metaph. text. 23. quaſdam eſſe arbores, quæ cum vltro e terra naſcantur, ſemen proferũt, è quo aliæ eiuſdem ſpeciei pullulant. Deinde reſpondemus: eſto nonnulla ſpõ

B te orta non alia ſibi ſimilia progenerent, id tamen non ſat eſſe ad aſtruendam ſpeciei differentiam; cum tum cætera munia præter ſimilium generationem, tum alia euidentiora ſigna ſpecificæ vnitatis in eis deprehendantur, vti diximus.

QVÆSTIO VIII.

C

Vtrum corpora cœleſtia in hominis voluntatem influant, annon?

ARTICVLVS I.

Videri in eam influere.

D QVod cœleſtia corpora in noſtram influant volunta tem, videtur hiſce argumentis concludi. Influunt in demones, qui nullum habent cũ materia cõmercium: ergo & in animũ rationalẽ, qui cum materia iungitur, atq; adeò in eius volũ tatem. Antecedens oſtẽditur: primum, quia certum eſt demones ſecundum Lunæ incrementa, homines quoſdam (qui inde Lunatici appellantur) inuadere, & Primum argumentum.

E a maleficis certo ſyderum aſpectu euocatos promptius accurrere, quod non aliũ de videtur prouenire, niſi quia ſydera ſuo tactu in ipſos etiam dẹmones aliquid imprimunt. Item quia corpora cœleſtia maiorem vim obtinent quam ſublunaria, & tamen conſtat dẹmones allici & arceri quibuſdam herbis, lapidibus & animantibus: ut ex Prophyrio narrat D. Tho-

Auguſtinus lib. 10. de Ciu. Dei. cap. 11. quod etiam confirmat Michael Pſellus in lib. de Dęmon. aiens, nihil ferè naſci ſub luna, quod non ad aliquos allicien- dos dęmones valeat, & ad Magicam facultatem conferat. Eoq; etiam pertinet id quod ſcripſit Ioſephus 8. libro antiq. videlicet compoſitam fuiſſe a Salomone artem, continentem reconditas herbarum proprietates, quarum vi a corporibus dæmones expellerentur.

2. argum. De maiori abſtractione potentię intellectiue.

Secũdo: Aſtra influũt in intellectum, quia abſtractior ſecretiorq; eſt a materia, quam voluntas: ergo & in voluntatem. Antecedens oſtenditur: quia non alia videtur eſſe cauſa, cur quidã acriori valeant ingenio, niſi quia aſtris melioribus magiſque proprijs concepti ſunt. Vnde Ptolomæus in Gentiloq. [Cum,] inquit, [Mercurius in alicuius natiuitate fuerit in aliqua domorum Saturni, & ipſe fortis in ſuo eſſe, dat bonitatem intelligentiæ medullitus in rebus.] Quo item pertinet illud Homeri: [Talis eſt intellectus in Dijs & hominibus terrenis qualem in die inducit pater viuorũ Deorumque id eſt, Sol.]

D. Tho. 1. p. q. 82. art. 3.

3. argum.

Tertio: Quamquam ſtellæ per ſe non agant in voluntatem humanam, aliquid ei immediatè inijciendo, poſſunt tamen eam mouere interuentu organorum, quibus corporeæ vires inſident: imbuendo videlicet ea varijs qualitatibus, quibus potentiæ ad hunc, aut illum effectum permoueantur: ut calefaciendo cordis ſanguinem, quo efferueſcente appetitus iraſcibilis ad iram irritetur, ſicque voluntatem ſecum inclinet: præſertim cum auctore Ariſtotele lib. 3. Ethic. c. 4. vt quiſque affectus eſt, talis ei finis videatur. Igitur hoc ſaltem modo agunt ſtellæ in voluntatem hominis, eiusq; actiones perficiunt.

ARTICVLVS II.

Quid in re propoſita ſentiendum ſit.

Hac de re D. Tho.

AD explicationem huiuſce dubij prænotandum eſt, bifariam intelli-

A gi poſſe, corpora cœleſtia moueri voluntatem: nimirũ directa, vel indirecta motione. Directa, id eſt, imprimendo per ſe atque immediatè aliquid in ipſam volũtatem: indirecta, id eſt, remotè & ex accidente eam inclinando interuentu organorum corporis, & potentiarum eis inhærentium, ut in 3. ſuperioris art. argumento explicatum fuit.

3. cõ. gẽ. a c. 84. 1. p. q. 115. & in 1. 2. q. 9. ar. 5. Itẽ reliqui Doc. in 2. d. 15

B Hoc poſito hac vna aſſertione controuerſiæ ſit ſatis: Corpora cœleſtia poſſunt agere in voluntatem indirecta motione directa non poſſunt. Priorem partem ſatis confirmat tertium illud argumentum. Poſterior verò ſuadetur: quia cum voluntas ſit immaterialis potentia, fieri nequit ut a corporibus celeſtibus quicquam directo patiatur. Ac quòd cœlum non poſſit ita in voluntatem influere, ut eius actiones per ſe omnino ex ſequatur, definitum eſt in Concilio 1. Bracharenſi ca. 9. & 10. contra Priſcillia-

Aſſertio.

De Aſtrologorũ circa hæc erroribus Cameracẽſis ĩ tr. ſuo de le ge & ſectis Guilielmus Pariſidde fide & ię.

C num hæreticum: patetque ex eo, quia ut cap. 7. lib. 2. fid. orth. D. Damaſcenus argumentatur: cum cœlum neceſſario ac naturaliter agat, ſi humanæ actiones cęleſti vi adminiſtrarentur, non eſſent liberæ, ſed naturales: nec homo ageret, ſed belluarum more ageretur; nullaque ſupereſſet ratio cõſilij, nulla culpa aut meritum. Quæ omnia abſurda & impia ſunt: nec ſolum a Philoſophia, ſed etiam a Chriſtianæ religionis veritate

D abhorrentia.

Sol. 1.;

Ad primum igitur argumentum eorum, quæ in contrariam partem adduximus, negandum eſt quod aſſumit & ad priorem eius confirmationem dicendum: duas ob cauſas dæmones ſecundum ſtellarum aſpectus ſolere homines diuexare. Primo, ut res a Deo creatas tanquam maleficij participes dedecorent, ſicuti D. Hieronymus ait ad cap. 4. Matth. & D. Chryſoſtomus hom. in

LegeLanſenium ĩ cõcor. ca. 25. & 68. Origines Homi. 4. in Matth. In noſtris Phyſ. l. 2. ca. 1. q. 6. art. 2.

E Matth. Item, quia cum non poſſint qualitatem vllam corporibus imprimere, niſi naturalia activa paſſiuis applicando, obſeruant ad id temporum opportunitates, atque aptitudinem corporum. Cõſtat autem, ſydera pro aſpectuum, & irradiationum varietate humana corpora diuerſo modo afficere. Præſertim verò Luna, dum accreſcit, ex inſita pro-

proprietate humorem cerebri, in quo animales functiones perficiuntur, commouet: ideoq; conſueuere dæmones per id tempus hominis arreptitij phãtaſiam perturbare; non autem quod aliquid in eos ſtellæ imprimant ſimiliter dicẽdum, icciro dæmones a Magis euocatos ſub certis conſtellationibus accurrere; quia ſciunt paraciorem eſſe tunc materiam ad effectus, quorum gratia euocantur: vel certè quia einſmodi artificio conantur homines ſuperſtitiones imbuere, eiſque perſuadere aliquod numen ineſſe aſtris. Quod annotauit 1. part. quæſt. 115. art. 5. Ad ſecundam prebationem eiuſdẽ antecedẽtis reſpõdetur dæmones nõ allici herbis, lapidibus, animalibus, aliiſue id genus, quaſi illa quicquam in eos imprimant, ſed tanquam ſignis, ad quæ ex initio cum maleficis fœdere accurrũt. Qua de re D. Auguſtinus 21. de Ciuit. Dei, ca. 6. Illud verò Pſelli falſum eſt, ſimiliterque id, quod de lib. Salomonis Ioſephus ſcripſit; licet nonnulli Iudæi Cabaliſtæ ita eſſe crediderint.

Lege Richar. q. l. 3. q. 8. Lyranum 1. Reg. c. 16 Sol. 2.

Ad ſecundum; Cum omnes animæ rationis participes dignitate eſſentiæ, non ſolum ſpecificæ, ſed etiam indiuiduales pares ſint, ut in 2. Phyſ. lib. ſtatuimus; & quod inde conſequens eſt, cum omnes humani intellectus in ſe ſpectati, ſecluſo omni habitu æquam nobilitatem ſortiantur: dicimus, excellentiam ingenij non ab intellectu in ſe, ſed ab internorũ ſenſuum præſtantia, & in operando promptitudine ac dexteritate prouenire. Quare cum ſidera in organa corporea, quibus ſenſus inhærent, pro varietate aſpectus & coniunctionis diuerſo modo agãt eiſq; ad ſenſuum munia nunc beneficas, nunc contrarias imprimant qualitates: fit inde, ut bonitas ingeniorum, etſi non ex toto (ſiquidem ad id multum etiam confert temperamentum, a parentibus in prolem transfuſum) ſaltem magna ex parte ab iſtiuſmodi influxu dependeat. Ex quo tamen non ſequitur, ſtellas directa motione in intellectum aut voluntatem agere, ut ex dictis conſtat; ſed indirecta tantum.

Oĩa indiuidua eiuſdẽ ſpeciei eſſe, paria in gradu eſſentiæ & particularis, Dur. in 2. d. 32 q. 3. Argẽtinas ibi q. 1. Sõc. 8. Metap. qu. 26. & alij.

Solut. 3. Tertium argumentum rectè conficit, voluntatem moueri motione indirecta a corpore cæleſti, quod conceſſum a nobis eſt. Sed enim aduertendum, ſic eo pacto moueri voluntatem, ut nulla ei inferatur neceſſitas: ſiquidem quantumlibet appetitus ira, odio, vel alio quouis affectu incitetur, ſemper ei voluntas pro ſua libertate obluctari poteſt, propriamque actionem inhibere, aut alio inflectere. Quod verò Ariſtoteles ait, [ut quiſq; eſt affectus talẽ ei finem videri: nihil aliud ſignificant, quam affectionem appetitus in cauſa eſſe, ut intellectus proponat voluntati tanquam conueniens id quod fortaſſe extra eam affectionem conſtituto minime conueniens videtur: quod explicat D. Thomas, de Verit. quæſt. 22. art. 9.

Hac de re q. ſequenti art. 3.

QVÆSTIO IX.

Poſſintne Aſtrologi ex obſeruatione ſiderum futura contingentia prænunciare?

ARTICVLVS I.

Argumenta, quibus diuinatrix aſtrologia partes ſuas tuetur.

NE in propoſita cõtrouerſia aduerſarios cauſa incognita dãnaſſe videamur, potiſſima eorum argumenta afferemus. Quod ergo ijs, quos Genethliacos vocãt, qui videlicet natalitiam diuinationẽ profitẽtur, cuiuſque hominis mores, fortunam, euẽtus, actiones, etiam quæ a libero arbitrio depẽdent, ac cętera futura contingentia certò prænunciare valeant, videtur probari poſſe. Nam ut a moribus ordiamur, facile eſt Genethliacis, notare in quo quiſque ſydere, quonẽ cœleſti ſtatu conceptus fuerit, in quo natus horoſcopo, & inde eius temperamentum elicere: ſiquidem Martis aſpectus dicitur efficere biliosos ac feruidos, Saturni ſydus melancholicos, & tetricos, cęteraq; ſimiliter. Quare cum mores animi corporis temperamentum ſequantur, ut Galenus vno libro in hanc ſententiam conſcripto, & Ariſtoteles initio libelli de

Primũ ar. pro Aſtrolog.

de Phyſiogn. docent, cumque rurſus magna ex parte homines appetitui & natiuæ conclinationi, quæ humorum quaſi alumna habetur, obtemperent: conſequens erit, ut ex prædictorum obſeruatione mores deprehendant. v. g. Socratē futurum grauem & ſeuerum: Alexandrum bellicoſum: atque ita de alijs.

2. argum.

Secundo: Phyſiognomia ex lineamentis manuum, ex vultu, & totius corporis figura, tanquam è ſignis quibuſdam a cęlo impreſſis, cognoſcit propenſionem, & virtutes ac vitia cuiuſque: ergo nihil mirum, ſi id quoque Aſtrologiæ ſcientia conſequi poſſit. Probatur antecedens, ex Ariſtotele in libello Phyſiogn. proximè cit. vbi ſcribit; animoſos eſſe quibus frōs magna eſt, & terſa, ac lenis, & facies ſomnolentior, neque intenſo, neque remiſſo obtutu: ingenioſos, quibus caro humidior, & mollior, neque nimium pinguis, calor albus rubore ſuffuſus, cutis ſubtilis, capilli non admodum duri, nec valde nigri: moderatos & manſuetos, qui in motibus & voce aliquātulū tardi ſunt, qui oculos habent hilares, neque valde apertos, neque omnino clauſos, lente palpebras mouentes. miſericordes, qui colore albo & puro ſunt, oculis, pinguioribus, naribus patulis, auaros, qui tetricam & rugoſam frontem præferunt, & quæ circa faciem ſunt veluti abraſa habent, &c. Quibus ſimilia refert Plinius ex Trogo lib. 11. de nat. hiſt. cap. 52.

Lege etiā Platonē 12. de Repub.

B

C

D

3. argum. Leg. Blaſi q. 3. in Gen. & 1. l. de lege & ſect.

Tertio: Obſeruatum ab Aſtrologis eſt eos, quos Capricornus benignè aſpexerit, naſci reges, quos Aquarius, piſcatores: quos Mercurius, trapezytas, quos Orion, venatores, quos Mars, homicidas & gladio caſuros. Item, aſcendente Geminorum ſydere; & Saturno Mercurioque ſub Aquario iunctis in noua cęli plaga, naſci vates. Præterea, qui Saturnum in Leone feliciter conſtitutum in geneſi ſortiti fuerint, eos multis calamitatibus reptum iri: & alia eiuſmodi, quæ ipſi nota habent. Quidni igitur poſſint, qui totam hanc ſyderalem diſciplinam longo vſu collectam percalluerunt, ſuas cuique ſortes, fataque & fortunam diſtribuere?

E

4. argum.

Quarto: Nonnunquam dormientes, qui rationis vſu & iudicio carēt ex afflatu ſydereo futura quædam præuident ac diuinant, ut teſtatur experientia: ergo vigilantiſſima ſubtiliſſimaq; Aſtrologorum obſeruatio, ex ſuæ artis præceptis multo maiori iure futura prænoſcere ac prænunciare poterit.

A

Tullius 1. l. de Diu.

5. argum.

Quinto: Eſto ſydera non ſint determinatæ ac definitæ futurorum contingentium cauſę, ſaltem ſunt eorū ſigna, eſtque cęlum quaſi diuinus quidam liber, in quo ſcripta ſunt, quæ progreſſu temporū euenient: igitur qui huiuſce libri characteres ſignificationemq; tenuerit, quam ſe tenere Aſtrologi profitentur, quælibet futura, licet in ſe dubia & incerta exſiſtant, certo cognoſcet. Antecedēs oſtēditur: primū, quia de eiuſmodi libro intelligendum videtur illud Eſaiæ 34. [Complicabuntur ſicut liber cœli.] Et illud Apocal. 6. [Cęlum receſſit, ſicut liber inuolutus.] Quia nimirum cœli, qui nunc inſtar libri explicati atq; aperti nobis ſunt Aſtrologiæ peritis ad legēdum poſt diem iudicij complicandi ſunt quandoquidem diuinatrix ſcientiæ prædictarumque notarum inſpectio inde ceſſabit. Secundo comprobatur idem antecedens: quia id teſtatum videtur 1. Geneſ. vbi ſacra pagina docet, [fuiſſe aſtra infixa cęlo, ut eſſent ſigna, hoc eſt, vt per varios aſpectus & coniunctiones, humanarum rerum euentus indicarent. Sic. n. eum locum interpretatus eſt Origenes, vt refert Euſebius Cæſarienſis cap. 9. l. 6. de prep. Euan. In eodemque ſenſu putauit Origenes explicandum eſſe, id quod legebatur in veteri quodam libro; cui titulus erat, [Narratio Ioſeph:] quiq; apud nonnullos Catholicos olim auctoritatem habuit, vbi Iacob Patriarcha filios ſuos hiſce verbis afflatus dicitur: [lege in tabulis cęli, quæcunque euentura ſunt vobis, & filijs veſtris,] &c. Non videtur ergo negandum, ſtellas futurarum rerū ſigna eſſe.

6. argum.

Sexto; Dæmones præcognoſcunt futura contingentia, ut teſtantur reſponſa quæ ipſi Appollinem conſulentibus in delubris gentilium de euentis fortuitis reddebant hæc autem futura non præuidebant in ſeipſis, ut planum eſt: præuidebant ergo intuendo cælorum vim & defluxum, vel certè legendo notas illas indices

ſectis incertum eſſe fallaxque indicium.
Id quod monuere pręter alios, Eudo-
xus, Archelaus, Caſſandrus, & Hoychi-
lax, Mathematici peritiſſimi. Denique
idem ex eo confirmatur: quia ſæpe Aſtro
logi in hiſce iudicijs toto cœlo terraq;
aberrarunt, ac multo aliter quam prędi-
xerant euenit. Certe Picus Mirandula
lib. 2. aduerſus Aſtrolog. cap. 9. ait, ſepo-
ſitis ante oculos decretis Aſtrologorum,
è diebus ſupra centum triginta, quos iu-
gi obſeruatione notarat, non plus ſex,
aut ſeptem tales vidiſſe, quales in eorum
libris futuros legerat. Quam deceptio-
nem frequenter inueniet, qui Aſtrologo
rum Ephemerides conſuluerit; præſer-
tim cùm eorum prędictiones ad certam
horam aut diem pertinent.

3. concl. Tertia concluſio: Neque actiones quę
ex humana voluntate pendent, neque
ſucceſſus contingentes, aut caſus fortui-
tos poſſunt Aſtrologi pręnoſcere. Hęc
cõcluſio eſt ſanctorum Patrum, & Theo-
logorum communis; probaturque a Di-
uo Thoma 2. 2. quæſt. 95. articu. 5. quia
quod ad actiones liberi arbitrij attinet,
ſicuti corpora cœleſtia in intellectum,
& voluntatem directo, aut neceſſario
motu nihil influunt (alioqui omnis ar-
bitrij libertas, omnis honeſtæ, & lauda-
bilis uitę ratio, omne meritum tollere-
tur, vt à nobis ſuperiori quæſtione de-
monſtratum fuit) ita nequeunt Aſtrolo-
gi ex cœleſtium corporum intuitu eiuſ-
modi actiones præuidere. Deinde ſua-
detur vniuerſim eadem concluſio: quia
hæc euenta talẽ cauſam ſortiuntur, qua-
lia ipſa ſunt; cum cauſæ & effecta ſibi mu
tuo reſpondeant. Quare ſicut ipſa ex ac-
cidente, & non neceſſario eueniunt: ita
non uendicant certam cauſam, cuius in-
tuitu innoteſcãt; ſed omnino ancipitem
& definitam: & ex cõſequenti, antequam
exiſtant a nullo intellectu creato viri-
bus naturę cognoſci poſſunt.

Effugiũ Aſtrolog. At enim nonnulli, tam veterum, quam
recentium Aſtrologorum, ſuper ioribus
conuicti argumentis, fatentur non eſſe
in cœlo, & apud ſydera certas humano-
rum euentuum cauſas: ſed tamen eſſe
ſtellas quaſdam fatales, quæ ſub certo
ſitu ac facie, cuiuſque fortunam & ſuc-
ceſſus, etſi non efficiant, portendant ta-

A men, & tanquam literæ deſcripta exhi-
beant. Pro quorum ſenteutia adduximus
quintum ſuperioris articuli argumentũ.
Sed hęc etiam vanitas, nulla doctrinę, Euertitur
vel rationis ſoliditate nixa, coarguitur a
D. Thoma loco cit. ea ratione: [quia om-
ne materialę ſignum, vel eſt effectus eius
cuius ſignum eſt; quo pacto ſe habet fu-
mus ad ignem, quem indicat: vel tam ſi-
gnũ quam res ſignificatæ, proficiſcuntur
ab eadem cauſa, atq; ita ſeſe mutuo indi
B cant, quatenus id quod cauſam mõſtrat,
cõſecutione quadam effectum prodit; ſi-
cuti iris ſerenitatem denũciat, quia cau-
ſa iridis, ſerenitatis cauſa eſt. Nequeunt
autem corporum cœleſtium motus, aut De iridis
ſitus, eſſe effecta ipſorum futurorũ con- ſignifica-
tingẽtium, vt luce clarius eſt. Neq; item tione in
illi & effecta ad aliquam ſuperiorem cau Meteoro.
ſam materialem ſibi communem referri tracta. de
poſſunt, vt etiam patet; cum hæc cauſa iride.
non detur: ſiquidem corpora cœleſtia ſu
C premum locum obtinent inter agentia,
quæ materia conſtant: ergo &c. Quod ſi
quis dicat, vtraque reduci in diuinã pro-
uidentiam, vt in communem cauſam: fa-
tendum id quidem eſt; verũ aliter a pro-
uidentia diuina conſtituuntur, atque or-
dinantur motus ſituſq; corporum cœle-
ſtium, aliter euentus contingẽtium futu
rorum: illa enim ſortiuntur rationẽ ne-
ceſſitatis, vt ſtata & ſtabili lege ac defini-
to modo eueniant; hæc autem rationem
D contingentiæ, vt varie ac mutabiliter, &
in vtranque partem accidant. Quare fie-
ri nequit, vt ex ſyderibus, tãquam ex no-
tis ſignisve prædicta futura cognoſcan-
tur.] Hæc ex D. Tho.

Pręterea, Stellæ, quas Aſtrologi conſi De nume
derant, continentur certo numero: ſunt ro ſtella-
enim non plures, quam mille & viginti rũ hoc in
duæ. Igitur nullo modo fieri poteſt, vt lib. ca. 12.
omnium hoĩum qui tunc naſcuntur fata q. 1.
& tot rerum futurarum euentus, tamq;
E diſſimiles caſus deſcribant. Niſi quis di-
cat, eas varie componi, & inter ſe commi
ſceri ad modũ literarum, quæ paucæ cum
ſint, varia coitione, & tranſpoſitu efficiũt
innumerabilem vocabulorũ ad res ſigni-
ficandas multitudinem. At hæc reſpon-
ſio futilis omnino eſt: nec enim ſtellæ ita
confunduntur: quandoquidem inerran-
tes ſemper eundẽ inter ſe retinẽt ſitũ; ex

diuerſo autem errantium ad inerrantes A poſitu aſpectuve, non poteſt conformari diſtincta ſignificatio ad tantam rerum colluuionem ſimul indicandam.

Aliter quoque probatur idem inſtitutum, apud D. Clementem lib. 9. recognitionum, & a D. Auguſtino libro 7. Confeſſ. cap. 6. a D. Gregorio Homil. 10. in Epiphaniam, a Tullio lib. 2. de Diuinatione: videlicet, quia compertum eſt, multos eodem conceptos tempore, & ſub eodem aſpectu ſyderum, ac cęli inclinatione natos, denique de quorum genitura idem cœli thema deſcribere, eadem enunciare debet Aſtrologus: nihilominus non eadem accepiſſe fata; ſed alios fuiſſe piſcatores, alios reges, alios nautas, alios tardo, alios ſolerti ingenio, & diſſimili prorſus vitæ exitu ſucceſſuve rerũ. Quod Cicero loco citato illuſtrat exemplo Euriſthenis, & Procli geminorum. Sed habemus in diuinis literis luculentius exemplum duorum fratrum geminorum, Iacob, & Eſau, quibus conſtat tam diuerſa vitæ ſtudia, & mores fuiſſe.

Reſpõſio Aſtrol. Huic argumento occurrunt Planetarij, breuiſſimam illam moram, quæ inter geminorũ ortus cadit, etſi apud nos perexigua iudicetur; tamen in cœleſti mundo ob eius magnitudinẽ rapidiſſimamque vertiginem, inſignem eſſe, magnumque habere momentum ad varietatem. Verũm iſtiuſmodi effugium euertit D. Gregorius Homil. 10. ſuper Euangelia hunc in modum: [Si propterea Iacob, & Eſau non cenſentur nati ſub eadem conſtellatione, quod non ſimul nati ſunt, ſed vnus poſt alterum: ob eadem cauſam iudicandum erit, nullum hominem ſub eadem conſtellatione totum naſci; non enim totus ſimul ex vtero procedit, ſed particulatim & membratim. Quare ſingulis membris ſingula erunt fata: quod ridiculum eſt.]

Impugnatur.

Lege Mirand. li. 9. cõtra Aſtrol. c. 2.

Præterea mittamus geminos; in quibus eam interiectæ moræ latebrã Aſtrologi inuenere: conſtat, multos eodem prorſus tempore, eodẽ poſitu ſyderum, eadem conſtellatione in lucem ædi, quibus tamen diuerſa omnia in vita contingunt: è contrario etiam patet, multos quibus diuerſa facie ſydera, pleraque mirè conuenientia, & ſimilia obtinuiſſe. Vana ergo ſunt ac fictitia ſydera illa fatalia quæ Aſtrologi ponunt.

Atque hinc confutata etiam manet ea reſponſio, quæ contra ſuperiorẽ D. Thomæ rationem poſſet excogitari. ſi quis nimirum diceret, ſtellas non eſſe naturalia, ſed diuina ſigna futurorum contingentium; ita vt a Deo ſupra facultatẽ naturæ eam ſignificandi vim acceperint. Hoc enim argumentũ ab experientia ductum B palàm oſtendit, ſydera non ſolum non eſſe naturales, ſed nec ſupernaturales notas futurorum euentuum: alioqui diuina ſigna falſa eſſent; vtpote quæ multis eadem quibus diuerſa; multis diuerſa, quibus eadem contingunt, indicarent.

Qđ ſtellæ nõ ſint diuina ſigna futurorũ contingẽtiũ.

Ex ſuperioribus liquet, non poſſe Planetarios certi alicuius hominis, regni, aut ciuitatis caſus, fortunam, aut circunſtantias rerum negotiorumve prædicere. Vt, an Alexander veneno periturus C ſit? an Æſchylus poeta caſu teſtudinis ab aquila demiſſæ interimendus? an regnum Græcorum regno Perſarum diutius durare debeat? aliaque eiuſmodi: quæ tamen Aſtrologorum in obſeruando ſuperſtitioſa vanitas, atque in pronunciando inconſulta temeritas ſe ſcire profitetur: quibus certe in rebus illi non tam multa metiuntur, quam mentiuntur; neque tam ex cœli, quam ex ſui cerebri vertigine loquuntur. Et ſanè qui D dem, dum hæc effutiunt, artem ſuã coniuncta vanitate in contemptum, & riſum vocant; & quod multo grauius eſt, bonis moribus non parum officiunt: nam & ſcelerum cauſas tacite in ſtellas referunt, & excuſandæ nequitiæ aſylum aperiunt, & illos qui ſe conſulunt eo interdum adducunt, vt nihil niſi inſpice cœlo moliri audeant; nec tam in Dei opẽ, quàm in afflatu ſyderum rerum ſuarum ſpem collocent.

Confectarium contra Aſtrolog.

E Quamobrem multis locis nos Sacræ paginæ auctoritas ab hac diuinatrice ſuperſtitione deterret: vt Deuteron. 18. illis verbis: [Gentes iſtæ Diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es.] Et Eſaiæ 47. [Qui contemplabantur ſydera, & ſupputabant menſes, vt ex eis annunciarent ventura tibi, ecce facti ſunt quaſi ſtipula ignis.

ignis combuſſit eos.] Et Ieremiæ 10. [Iuxta vias gentium nolite diſcere, & a ſignis cœli nolite metuere, quæ timent gentes: quia leges populorum vanæ ſunt.]

Eandem ſuperſtitioſam Aſtrologiam damnauit olim Senatus Romanus, qui alioqui omnium pene gentium ſuperſtitiones ſibi aſſumpſerat. Itaque Chaldæos, hac fallaci ſyderum interpretatione mendacij quæſtum comparantes, vrbe pellendos cenſuit: vt teſtatur Cornelius Tacitus annalium libro 2. Damnarunt quoque eandem permultæ leges in Codice Iuſtiniani lib. 9. titu. 25. de malef. & mathemat. Item Concilium Bracharenſe 1. cap. 9. & 10. Concilium primum Toletanum, circa finem in aſſertione fidei contra Priſcillianiſtas: & Martinus Papa 26. cap. [Non licet.] alijque Pontifices varijs decretis, & diplomatis. Atque Alexander Tertius, vt habetur cap. [ex tuarum, de ſacrileg.] ſacerdotem quendam, qui imprudentia magis quàm impietate, aut dolo, per aſtrolabium conſtellationem obſeruauit, eo animo vt deprehenderet auctorem furti, à quo res e templo quodam fuerat ablata (nam hoc etiam Planetarij ſe ſcire inquiunt, vt patet ex ijs, quæ tradit Hali iudiciarius, in explicatione quartæ domus cap. 39. quod inſcribitur de theſauris, & rebus terra occultatis) eum inquam ſacerdotem pœna mulctauit, vt per annum integrum ne celebraret: monens id factum cum grauiſſimo ſcelere fuiſſe coniunctum. Poſtremo annis ſuperioribus Sixtus Quintus litteris Apoſtolicis ſtatuit ac præcepit, ne quis iudiciariæ Aſtrologiæ artem, præterquam circa agriculturam, nauigationem, & rem medicam exerceret, neve iudicia faceret, quibus futuris contingentibus ſucceſſibus, fortuitiſque caſibus, aut actionibus ex humana voluntate pédentibus, aliquid euenturum affirmaret; etiam ſi id ſe non certo affirmare aſſereret, aut profiteretur.

Alexāder III. c. 2. de ſortileg. & c. nō liceat. 26. q. 5.

Rurſus eandem vanitatem coarguūt, & acerrimè inſectantur, D. Clemens, Baſilius, Ambroſius, Cyprianus, * Hieronymus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Damaſcenus, Gregorius Magnus, vterA que Gregorius Græcus, Lactantius, Euſebius, Seuerianus, & Auguſtinus: qui cum ſuper Pſalm. 61. ad populum concionaretur, Mathematicum quendam in medium produxit, redeuntem ad meliorem frugem, & huic arti tanquam perfidiæ renunciantem. Quo item loco eos libros, quos D. Lucas in Actis Apoſtolorum capit. 19. ab Epheſijs D. Pauli concione ad fidem conuerſis combuſtos narret, aſſerit idem Auguſtinus fuiſſe
B de rebus ad Aſtrologiam iudiciariam ſpectantibus.

* Hieronymi ſententia h...

26. q. 2. c. Sed & illud: poſt enarratio nem pſalmi.

At neque ij tantum, quibus fidei & Chriſtianæ veritatis lumen affulſit, ſed Ethnici etiam ſcriptores eam exagitarunt, & irriſerunt. Vt Marcus Varro, qui ex illius ſinu omnium ſuperſtitionū vanitates efluxiſſe ſcribit: & Cornelius Tacitus hiſtor. libro 1. qui Mathematicos genus hominum potentibus infidū, ſperantibus fallax nuncupauit. Quod
C etiam teſtati ſunt Doctores Aſtrologi: vt Bardeſanes Chaldæorum peritiſſimus, apud Euſebium Cæſarienſem lib. 6. de Preparat. Euang. cap. 8. Fauorinus apud Gellium cap. 10. lib. 14. in ea oratione, quam Romæ aduerſus Aſtrologos habuit. Eudoxus Platonis diſcipulus, habitus ſua tempeſtate Aſtrologorum coryphæus. Nec ſane Plato, & Ariſtoteles Philoſophiæ principes, cum de aſtris, & rebus cœleſtibus diſputarent; nec ante il-
D los Timæus Pythagoricus in lib. de Natura, quicquam de ratione ex aſtris diuinandi literis mandarunt.

Plura contra hanc vanitatem diſerte ſcripſit Picus Mirandula libris 12. eiuſque nepos libris 5. Gerſon in trilogio Aſtrol. & in tract. de error. art. Mag. Medina lib. 2. ſuæ Paræn. Mirand. Epiſcopus lib. 22. 23. & 24. de ſingulari certam. alijque ætatis noſtræ Theologi, &
E Philoſophi non pauci.

ARTICVLVS III.

Diluuntur priora ſex argumenta initio propoſita.

Dilut. 1. arg. Hunc locũ amplificat Tullius 2. de diuin.

SOlutio verò argumentorum, quæ primo articulo retulimus, ita ſe habet. Solutio primi: Negamus poſſe Aſtrologos cuiuſque hominis temperamentum, aut innatam propẽſionem e ſyderũ aſpectu planè cognoſcere; cum neque Mars, neque Saturnus, aut cæteræ ſtellæ ſint integra eorum cauſa; ſed neceſſario etiam ad ea concurrat materiæ diſpoſitio, & virtus formatrix a parentibus ſimul cum humido primigenio deriuata. Quin verò licet Genethliaci ad Aſtrologiam Medicinæ artem adiungant, & Socratis v. g. temperamentum, ingeniumque deprehendant, non proinde tamen futuros illius mores, & vitæ rationem cognoſcent. Quis enim neſcit, humanam naturam in vtramque partem flexibilem eſſe, magnamque habere vim ad morum mutationem, rerum occaſiones, conſuetudinem, & domeſticam diſciplinam? Sunt quippe ingenia quaſi ſtirpes, & virgulta, quæ ſi arte cultuque domentur, facile (vt ait poeta)

Virgil. 3. Georg.

Exſuerint ſylueſtrem animum, cultuque frequenti
In quaſcunque voces artes haud tarda ſequentur:
Quippe ſolo natura ſubeſt.

Denique Geneſ. 4. [Sub te erit appetitus tuus,] ait Deus, [& tu dominaberis illius.] In poteſtate cuiuſque eſt, appetitui etiam reclamanti moderari, inſurgentes motus accedente diuina ope coercere: recteque illud dictum eſt a Ptolomæo in Centiloq. [Sapiens dominabitur aſtris.] Et illud à quodam alio:

Quàm falsò accuſant ſuperos, ſtultiq; queruntur
Mortales? etenim noſtrorum cauſa malorum
Nos ſumus, & ſua quemq; magis vecordia lædit.

Dilut. 2.

Solutio 2. Sunt qui in Phyſiognomia, & Chiromantia non minus, quam in

A Aſtrologia iudiciaria hallucinentur. Certum eſt, ex lineis manuum, ex vultu, alijſque huiuſmodi, nec voluntatis actiones, nec futuros euentus, aut fortunam alicuius præuideri poſſe, vt ex rationibus ſuperius adductis facile quiuis intelliget. Non negamus tamen, ſigna illa, quorum meminit Ariſtoteles, aliaq; ijs ſimilia, vtcumque temperamentum corporis indicare.

Dilut. 3.

Solutio 3. Figmenta ſunt hæc Aſtrolo-
B gorum, qui fabulis non minus quã poetæ cœlum implenere. Commenta ſunt hominum, qui lucrum ex fallaci admirationum illecebra quærunt: quique (vt D. Baſilius homil. 6. de Mundi opificio ait) quemadmodum araneorum tela culices & muſcas, ita ipſi indoctos, & imperitos aucupantur. Quod ſcripſit etiam D. Ambroſ. lib. 4. Hexam. cap. 4. [Talia,] inquit [ſunt retia Chaldæorum, vt in his infirmi hæreãt, validiores ſenſu offenſionem
C habere non poſſunt. Itaque vos, qui validiores eſtis, cum videritis Mathematicos, dicite: telam araneæ texunt, quæ nec vſum aliquem poteſt habere, nec vincula; ſi tu non quaſi culex, aut muſca lapſu tuæ infirmitatis, incurras, ſed quaſi paſſer, aut columba caſſes inualidos præpetis volatus celeritate diſſoluas.] Conuincuntur autem aperti mendacij. Genethliaci in illa fatorum aſſignatione: quod, (vt D. Gregorius homil. citata diſputat)
D Getulia, vt ferunt, non habet piſcatores: & tamen quis dicat neminem illic naſci in ſtella Aquarij? Lege quæ in hanc ſententiam vberius ſcripſit D. Clemens lib. 9. Recognitionum.

Dilut. 4. Conſule etiam D. Tho. in 2. 2. q. 95. a. 6. & opuſ. 25. c. 4.

Solutio 4. Vt explicat D. Thomas 1. part. quæſt. 86. artic. 4. accidit nonnunquam dormientibus præſenſio quædam futurorum, ex impreſſione ſuperiorum cauſarum materialium, nempe cœleſtium. Nam cum corpora cœleſtia ſint
E multorum futurorum cauſæ, excitantur aliquãdo ex eorum defluxu in phantaſia quorundam effectorum ſigna, hoc eſt, phantaſmata conſentanea motioni cœleſti, quæ mundum inferiorem ad pluuiam, aliudve quidpiam ſimile mox futurum inclinat: ſicque cognoſcuntur talia futura per coniecturam quandam, ſecũdùm inclinationem ſuarum cauſarum.

Vt

Vt ſi v. g. Luna imprimat cerebro qualitatem aliquam præuiam pluuiæ, & primùm ad eius qualitatis apprehēſionem, deinde ad imaginandam futuram pluuiam phantaſia moueatur. Verum hinc nihil cōtra ea quæ ſtatuimus colligitur: tum quia hæc futura, ſunt naturalium cauſarum effecta, quæ ab Aſtrologis aliquo modo prænoſci queunt, vti diximus; tum quia eiuſmodi præſenſio non eſt certa, ſed probabilis duntaxat, & per coniecturam.

Dilut. 5.

Solutio 5. Quintum argumentum falſum aſſumit. Non ſunt aſtra futurorum contingentium, & humanorum euentuū notæ, vt ſupra oſtendimus. Illa autem uerba Eſaiæ cap. 34. aliam habent intelligentiam: nimirum, tantam futuram oppreſſionem earum gētium, quibus eo loco Deus vindictam comminatur: vt eis celeſtia lumina exſtingui, & celum complicari ac recedere videri poſſit. Locus vero Apocal. 6. ſignificat, diem iudicij celum adeò tenebris obducendum, vt quēadmodum literæ in libro inuoluto non videntur; ita nec Sol, aut reliqua aſtra videri queant. Alias præterea vtriuſque loci interpretationes affert Iuſtinus martyr, reſpondens ad quæſtionem 90. Orthodoxorum, & alij.

Quod verò attinet ad locum Geneſ. dicendum: ſtellas fuiſſe in cœlo poſitas, vt eſſent in ſigna: non illa ſigna, quæ obſeruare vanitatis eſt, ſed vtilia, & huius vitæ vſibus neceſſaria. v. g. in ſigna imbrium, ſiccitatum, ventorum, tempeſtatum, aliarumque permutationum eiuſmodi, quas nautæ in gubernando, & inſerendo agricolæ, & in medendo medici obſeruant: vt D. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Apollinarius, & Hugo de ſancto Victore interpretati ſunt. Vel, vt inquiunt Iulius, Beda, & Eucherius, ſigna dicuntur, quia priuſquam ſtellæ fierent, non erant, quibus ordo temporum notaretur, indicia; nec vnde meridies, aut diei noctiſq; horæ ſignarentur: donec mundus orientium, & cadentium aſtrorum beneficio potiri cœpit.

Denique illud de Iacob Patriarcha fictitium eſt, numerāturque inter apocrypha à D. Athanaſio in Synopſi. Eumque errorem videtur Conciliū primum Bra-

Coll. Con. in lib. de Celo.

A charenſe cap. 9. nominatim condemnaſſe hiſce verbis: [Si quis duodecim ſigna, id eſt, ſydera, quæ Mathematici obſeruare ſolent, per ſingula animæ, vel corporis membra diſſipata credunt, & nominibus Patriarcharum aſcripta dicunt, vt Priſcillianus dixit, anathema ſit.

Dilut. 6.

Solutio 6. Negandum inprimis eſt, dæmones, aut cœli intuitu, vt ex dictis conſtat; aut aliunde, vt D. Thomas 1. p. quæſt. 75. artic. 2. communi Theologo-

B rum conſenſu docet, futura contingentia, & euētus fortuitos certa notitia præuidere. Quare ipſi cum eiuſmodi futura enuntiant, oratione in diuerſas partes flexibili, & ad vtrunque euentum ſophiſtico, & ambigue compoſita vti conſueuerunt: vt ſi res ſecus euenerit, non ipſorum falſitati, aut ignorationi, ſed interpretum inſcitiæ aſcribantur. Tale fuit oraculum illud, quod Crœſo Regi Aſiæ reddiderunt:

Cic. 2. de Diuin. ex Herodoto.

C Crœſus Halim penetrans magnam
peruertet opum vim:

ex quo elici non poterat, ſuamne an hoſtium vim eſſet peruerſurus. Et illud, quod Pyrrho Æac. ex Achille nepoti, imperium orbis agitanti, & Romanorum vires pertimeſcenti, reſponderunt:

Cic. 2. de Diuin. ex Ennio.

Aio te Aeacida Romanos vincere
poſſe:

quibus verbis non certò cōſtabat, ipſene à Romanis, an ab eo Romani ſuperandi

D eſſent. Sæpe etiam reſponſa dæmonū palam mendacia ac vana deprehenſa ſunt: vt de Apolline confeſſus eſt Porphyrius in lib. de oraculis, referente Euſebio lib. 6. de præparatione Euang. cap. 4. & Oenomanus Græcus auctor, qui quamplurima Apollinis oracula falſa collegit, ac literis mandauit, teſte eodem Euſebio li. 5. citati operis, c. 10.

Lege Euſeb. Cæſ. l. 4. de præpa. Euāg. c. 4 Eugubinū in ſua Coſmopeia cap. 3. Ælianum de var. hiſto. lib. 3. Plutarcū in vita Flaminij. Vale. Ma. lib. 1. c. 8. Lege etiā Ægid. q1. 1. q. 10.

Denique nonnūquam dæmones quædam futura contingentia vera prænun-

E ciant, quæ certo cognoſcunt, nō propriæ naturæ vi, ſed diuina reuelatione ſibi per ſanctos Angelos communicata, ita Deo iubente, diſponenteq; ex occulto ſuæ ſapientiæ ordine: vt ait D. Auguſtinus 2. de Geneſ. ad lit. cap. 17. & lib. 2. ad Simplic. quæſt. 3. D. Damaſcenus lib. 2. fidei Orthod. cap. 4. & D. Thomas 2. 2. quæſtione 172. art. 6.

ARTICVLVS IV.

Diluitur ſeptimum argumentum: explicatur, qua ratione Aſtrologi aliqua futura contingentia vera enuncient.

POſtulat ſeptimum argumentum, vt explicemus, qua ratione prædictiones Aſtrologorum, licèt maiori ex parte vanæ, ſint nonnunquam tamen cum eis euentu congruant. Sunt ergo huius rei variæ cauſæ, ſed tres præcipuæ.

Prima eſt: quia cum multa pronuncient, caſu ex ijs aliquid euenit. Quod obſeruauit præter alios Fauorinus apud Gellium loco citato aiens, Aſtrologos non comprehenſa, neque percepta dicere; ſed lubrica coniectatione innixos, & quaſi per tenebras ingredientes, nonnunquam in veritatem imprudenter, ac rarò admodum incidere: ita vt omnia, quæ temerè, aut aſtutè vera dicunt, præ cæteris quæ mentiuntur pars milleſima non ſit. Quoniam autem quæ falsò dicunt, plerunque ſilentio inuoluuntur; quæ vere, licet caſu, in vulgus hominumque ſermonem dimanant: vnde fit, vt apud imperitos diuinare exiſtimentur.

Lege D. Aug. lib. 83. q. 45.

D Secunda cauſa eſt, occulta diuinæ prouidentiæ diſpoſitio: quæ vt D. Auguſtinus 4. Confeſſionum, cap. 3. docet: aliquando cæcas hominum mentes ignoto quodam inſtinctu ſic agitat, vt neſcientes proferant, quæ conſulentes, vel ex eorum meritis, vel ex abyſſo iuſti iudicij Dei oporteat audire. Quo etiam modo fortuitæ ſortes, quas Ethnici vſurpabant, in quibus nullam fidem ineſſe conſtat, interdum aliquam dabant futurorum ſignificationem: vt annotauit Xyſtus Senenſis lib. 6. ſuæ Bibliothecæ. E Sic Alexander Seuero (refert id Lampridius in eius vita) cum adhuc eſſet adoleſcēs, & nihil minus quam imperium meditaretur, dum Virgilianas ſortes, puerorum more ſcrutatur (nam quia poetas, diuino numine afflatos, verſus canere ſibi

De ſortibus Decr. 26. q. 5. D. Tho. 2. 2. q. 85. art. 8.

A Ethnici perſuadebāt, ex eiſdem verſibus ſortitò multa vaticinia arui poſſe exiſtimabant) Seuero igitur carmina illa è 6. Æneidos obtigere, quæ futurum illi imperium portenderent:

Tu regere imperio populos Romane memento

Hæ tibi erunt artes, paciſque imponere morem,

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.

B Tertia cauſa eſt, quia nonnunquam Aſtrologus ea prædicit, quæ ipſi dæmon ex pacto & ſocietate, vel ex occulto inſtinctu ſuggerit: vt D. Auguſtinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 7. docet hiſce verbis: [Non immeritò creditur, cùm Aſtrologi mirabiliter multa vera reſpondent, occulto inſtinctu fieri ſpirituum non bonorum: quorum cura eſt, has falſas & noxias opiniones de Aſtralibus fatis inſerere humanis mentibus, atq; firmare, non C horoſcopi notati, & inſpecti arte, quæ nulla eſt.] Quo autem pacto dæmones certam contingentium prænotionem interdum habeant, ſuperiori articulo expoſuimus. Et verò ſapienter monet D. Auguſtinus 2. ſuper Geneſ. ad literam c. 17. magis cauendos eſſe eos Aſtrologos qui vera dicunt, quam qui falſa: hi enim vanitatem ſuam produnt; illi initi cum dæmonibus fœderis ſuſpicionem dant.

Lege D. Tho. 2. 2. q. 95. ar. 5.

D Addit quoque idem ſanctus Doctor lib. 2. de Doctrina Chriſtiana, cap. 22. & 23. interdum vſu euenire, vt homines hiſce dediti ſuperſtitionibus vera prænuntient, permittente Deo in ſcelerum pœnam, hanc eis dari occaſionem ſeſe magis magiſque inferendi multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris.

CAPVT IV.

FIguram a autem cœlum rotundam habere neceſſe eſt. Hæc enim accommodatiſſima ſubſtantiæ ipſius, & natura etiam prima. Dicamus autem vniuerſaliter, quænam & in planis & in ſolidis figura ſit prima. Tex.22.

b Omnis itaque figura plana, aut a rectis lineis, aut a circumferentia continetur: & illa quidem a pluribus, hęc ab vna linea ſolum. Cum vnum igitur in vnoquoque genere prius ſit multis natura, compoſitoque ſimplex: figurarum planarum profecto circulus erit prima.

c Præterea ſi perfectum, id eſt, extra quod nihil eorum quę ſunt ipſius accipi poteſt quemadmodum prius eſt definitum: & lineæ quidem rectæ ſemper additio fieri poteſt, lineę vero circulari nunquam: patet perfectam eam lineam eſſe, quæ ipſum circulum continet. Quare ſi perfectum prius eſt imperfecto, ob hęc & circulus prima erit figura. Tex.23.

d Eodem & ſphęra modo ſolidarum figurarum prima erit figura: ſola namque ab vna ſuperficie continetur; rectarum vero linearum figuræ a pluribus continentur. Vt enim in planis circulus ſeſe habet, ſic in ſolidis ſphæra.

e Qui præterea ſolida diuidunt in plana, atque ex planis corpora generant, his teſtes fuiße videntur. Solam enim figurarum ſolidarum ſphæram non diuidunt, vt non plures ſuperficies, quam vnam habentem. Diuiſio enim in plana non perinde efficitur, vt quiſpiam diuidens in partes diuidat totum; ſed vt in ſpecie diuerſa: patet igitur, ſphæram figurarum eſſe ſolidarum primam. Eſt inſuper maxime conſonum rationi, ſi ordo per numerum aſſignetur, hoc ipſam modo diſponere: vnitatem quidem circulo, dualitatem autem triangulo; tribuendo cum duobus æquales ſuos angulos habeat rectis. Si vero vnitas triangulo tribuatur, circulus non erit ſane figura. Tex.24. Tex.25.

f Cum autem prima figura primi ſit corporis: primum vero corpus id ſit, quod eſt vltima in conuerſione: rotundum id erit ſane quod fertur conuerſione. Et id ergo quod illi inhęret: quod enim heret rotundo, id rotundum etiam eſt. Similiter & ea, quæ in medio collocantur: ea namque, quæ a rotundo corpore continentur, ac tangunt, rotunda eße cuncta neceſſe eſt. At quę ſunt ſub vagarum ſphæra, ſuperam ſphæram tangunt. Quare ipſum vniuerſum rotundum erit. Omnia namque tangunt hęrentque ſphæris. Tex.26.

g Prętereа cum videatur ac ſupponatur vniuerſum ipſum verſari, demon- Tex.27.

ſtratumque ſit, extra conuerſionem extimam, neque locum, neque vacuum eſſe rotūdā, etiam eſſe ob hæc etiam ipſa neceſſe eſt. Nam ſi rectarum linearum erit figura, eueniet & locum eſſe, & corpus, & vacuum extima: nam cum rectarum linearum figura verſatur, nunquam eundem occupabit locum; ſed vbi prius erat corpus nunc non erit, & vbi nunc non eſt, rurſus ab angulorum tranſitionem erit. Eadem euenient, etſi quiſpiam aliam figuram aliquam ipſi tribuerit, non habentem eas lineas quæ ex medio progrediuntur æquales, veluti lētis figuræ ſimilem, aut oui. In omnibus enim eueniet, & locum eſſe, & vacuum extra cęlum: propterea quod totum non eundem occupat locum.

Tex.28. h *Prēterea ſi cęli latio quidem menſura eſt motuum, propterea quod ſola continuus eſt & vniformis ſempiternuſq; motus: in vnoquoque autem genere menſura id eſt, quod eſt minimum: minimus vero motus is eſt celerrimus: patet, cęli*
Tex.29. *motum omnium motuum celerrimum eſſe. At eorum, quę ab eodem ad idem pergunt. minima ipſius circuli linea eſt: per minimam autem eſt motus celerrimus. Quare ſi cœlum conuertitur, celerrimeque mouetur, rotundum ipſum eſſe neceſſe eſt.*

Tex.30. i *Sumere etiam quiſpiam, & ex hiſce corporibus, quæ circa medium collocantur; hanc fidem poteſt. Si enim aqua quidem eſt circa terram, aer autem circa aquam, & ignis circa aerem collocatur, & ſupera corpora per rationem eandem ita ſe habent. Etenim continua quidem non ſunt, tangunt autem hęc: aquæ vero ſuperficies rotunda eſt ſane, atque quod rotundum tangit, circaque rotundum eſt ſitum, & ipſum tale eſſe neceſſe eſt. Patet hac etiam ratione, cælum rotundum eſſe.*

Tex.31. K *At vero ſuperficiem aquæ talem eſſe patebit, ſi ſuppoſitionem ſumpſerimus, aquam ſuapte natura ſemper ad magis concauum eſſe qui eſt propinquior centro. Ducantur igitur ex A centro rectę lineæ, A B & A C: & ex B in C linea producatur B C, ad quam ab A perpendicularis ducatur A D, & protrahatur in E. patet itaque, lineam A D minorem eſſe lineis A B & A C: ergo hic locus magis concauus eſt. Quare affluet aqua, quouſque fuerit in æqualitatem redacta. At A E æqualis eſt hiſce, quę ſunt a centro ductę. Quare aquam ipſam in hiſce eſſe, quæ ſunt ex centro ducta neceſſe eſt: tunc enim quieſcit. At ea, quæ tangit eas, quę ſunt ex centro ductæ, circumferentia eſt. Rotunda eſt ergo ſuperficies aquę, quę quidem eſt B E C.*

Tex.32. l *Patet igitur ex hiſce quæ dicta ſunt, mundum eſſe rotundum, atque adeo exacte, vt nihil eorum quę manu conficiuntur, nec aliud quicquam eorum quæ apud nos oculis cernuntur, ſit tam exacte rotundum. Nihil enim eorum; ex quibus conſtat, adeo vniformitatem exactamve rotunditatem ſuſcipere poteſt, vt ipſius corporis obeuntis natura. Manifeſtum eſt enim rationem eam ſubire, quam aqua ſubit ad terram, & elementa ea, quæ plus ſemper remota ſunt, atque diſtant.*

CAPI-

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

Celũ eſſe globoſũ.

F Igura a autem.] Diſputat de cœli figura, ſtatuitq́ue cœlum rotundum eſſe & globoſum. Quod ita probat: Prima figura debetur primo corpori: ſed figura rotunda eſt prima, tam earum quæ in planis, quam quæ in ſolidis corporibus viſuntur: igitur hæc debetur cœlo, quod inter omnia corpora ſimplicia primum eſt hac nobiliſſimum.

Figura plana quo tuplex.

b Omnis itaq;] Aſſumptionem ſuperioris ſyllogiſmi duplici argumento comprobat, quorum primum eſt: Omnis figura plana, aut eſt rectilinea, ſicut triangulus & quadratum: aut circularis, veluti circulus ipſe: omnis autem rectilinea figura continetur pluribus lineis: circularis verò vna tantum: igitur cum vnum plura, & ſimplex cõpoſitum antecedat, ſequitur figuram rotundam priorem eſſe figuris planis.

Linea circularis pfecta.

c Præterea ſi] Secundum argumentum ita habet: Perfectum natura prius eſt imperfecto: ſed circularis linea perfecta eſt, recta verò minime igitur linea circularis eſt omnium prima, atq; adeò etiam circularis figura. Minorem propoſitionem ita ſuadet: Imperfectum eſt id, cui aliquid adiungi poteſt; neque enim fit acceſſio, ad id cui deeſt aliquid: atqui rectæ lineæ ſemper aliquid addi poteſt, non verò circulari: ergo, &c.

Figura ſphærica inter ſolidas prima

d Eodem & ſphæra] Oſtendit figuram ſphæricam eſſe primam inter ſolidas, proindeque primo corpori, id eſt cœlo: deberi. Nam figura ſphærica tantummodo vna ſuperficie totum corpus ambiente continetur, at figuræ rectilineæ plures obtinent ſuperficies: ut corpus cubitum ſex, pyramis quatuor. Quapropter quem locum in planis figuris circulus, eundem in ſolidis ſphæra ſeu globus obtinebit.

Diuerſa ratio ſecãdi corpora.

e Qui præterea] Aliorum auctoritate propoſitum confirmat, refertq́; duas opiniones. Nam quidam corpora ſecant in ſuperficies, eademq́; ex ſuperficiebus conſtant: qui ſolam ſphæricam figuram inter ſolidas non reſoluunt in plures ſuperficies, cæteras roſoluunt, ut pyramidem in quatuor triangulares. Alij verò ordinem figurarum aſſignant ſecundum ſpecies numerorum, adaptando figuras numeris: iuxta quorum placitum oportet vt circulus adaptetur vnitati, quia eſt ſimpliciſſima figurarum: triangulus dualitati, quia anguli adæquantur duobus rectis.

Figura elementorũ rotunda.

f Cum autem prima[Ex rotunditate primi orbis comprobat, cęteras ſphæras ei ſubiectas, itemq́; elementa rotunda eſſe: Nam id, quod rotundo cohæret & contiguum eſt, quodq́; a rotondo continetur, rotundum eſſe debet: ita verò habent inferiores orbes cœleſtes reſpectu ſupremi, & elementa comparatione lunaris globi.

Figura cœli rotunda.

g Præterea cum] Figuram cœli eſſe rotundam ita rurſus colligit. Cœlum, ut libro ſuperiori probatum eſt, torquentur in orbem: igitur habet figuram rotundam. Si enim figuram aliquam rectilineam, ut triangularem uel quadrangularem, haberet, & tamen circulariter moueretur; vtiq; angulis ſibi per motum viciſſim ſuccedentibus fieret, ut vbi nunc corpus non eſt, poſtea eſſet, & è conuerſo. Atque ita ſequeretur, extra cœlum eſſe locum, corpus, & vacuum quia videlicet daretur illic ſpatium idoneum aptitudine proxima ad corpus recipiendum, & in eo ſpatio nunc eſſet aliqua pars cœli quæ illud impleret, nunc nulla eſſet: proindeq; vacuum exiſteret: cum hoc nihil aliud ſit, quam locus ſeu ſpatium non repletum corpore, aptum tamen repleri. Lege ſi placet, quæ de huiuſmodi vacuo extra cœlum ſcripſimus lib. 4. Phyſ. ca. 9. quæſt. 1. art. 5. Addit Ariſtoteles, eadem ſequi abſurda, ſiquis cœlo vel lentis, uel oui, aut quamcũque aliam figuram præter rotundam tribuat. Id verò qua ratione ſequatur, proxima quæſtione planum fiet.

h Præterea ſi cœli] Motus cęli cum ſit maximè æquabilis ac perpetuus, eſt menſura aliorum motuum: eſt ergo velociſſimus, id eſt, minus conſumit temporis, quod eſt omnium motuum menſura. Conſecutio probatur: quia id eſt menſura in quolibet genere, quod eſt minimũ, ut in melodia tonus, in ponderibus vncia, in numeris vnitas,

at mo-

at motus velociſſimus minimus eſt. Deinde, inter omnes lineas, quæ ab eodem ad idē in orbem redeunt, perfectè circularis breuior eſt, celeriuſq; decurritur: igitur cęlum, cum velociſſimè moueatur, neceſſariò mouebitur per lineam perfectè circularem.

i Sumere etiam.] Probat cœlū eſſe ſphæricæ figuræ, ratione petita ab elementarijs corporibus, quæ rotunda & globoſa ſunt. Enimuerò elementa, licet inter ſe non ſint continua, tamen cum inter ea nullum intercedat vacuum, mutuò ſe tangunt: & terram, quæ rotunda eſt, aqua complectitur: aquam aer, aerem ignis: omnia circulari ambitu. Quare & cęleſtia quæ hæc omnia ſuo complexu coercent, rotunda erunt.

K At verò ſuperficiem.] Quòd extremitas aquæ rotunda ſit, inde colligi: quia aqua ſemper ad depreſſionem atq; humiliorem locum confluit, nec vnquam quieſcit, donec paribus a mundi centro lineis diſtet.

l Patet igitur.] Concludit, mundum ſphæricum eſſe: tum ratione corporum elemētarium, tum maximè propter cœleſtes orbes: illa enim rotunditatem, ſed non perfectam habent, hi perfectiſſimam.

QVAESTIO I.

Vtrum cœlum globoſa figura præditum ſit, an non?

ARTICVLVS I.

Affirmatiuę partis confirmatio.

Opiniones veterū de cęli figuræ.

NOn fuit apud veteres de figura cęli cōſenſio, ut præter alios referſit Theodoretus in l. de Mat. & mund. & Plutar. lib. 2. plac. Philoſ. c. 2. Quidā namq; cœlum in oui figuram conformabant: alij teſtudini: alij pineę nucis ſimilē credebāt. Nō defuere ēt, q ei quālibet figurā commodè aptari poſſe cōtenderent. Primus Tales Myleſius in Ionia, Pythagoras in Italia, cœlum ſphæricum eſſe docuit; quam ſententiam ſicuti ſunt Babylonij, Chaldæi, & Ægyptij. Eaq; multis rationibus, partim ab Aſtronomia, partim à naturali Philoſophia petitis, proximo cap. confirmauit Ariſtoteles: itéq; Ptolemæus 3. cap. lib. 1. edit. mag. Alphraganus differ. 2. & alij. Plato verò ea de re ita ſcripſit in Timæo: [Animal quippe hoc, quod intra ſuum ambitum erat omnia animalia contenturum, eam figuram præcipuè requirebat in qua omnes figuræ continerentur. Quapropter ſphæricum fecit, in quo omnis extremitas paribus a medio radijs attingitur: id-

A que ita tornauit, ut nihil effici poſſit rotūdius, & ut omnes partes eſſent omniū ſimillimæ, putabat enim ſimile diſſimili multo pulchrius eſſe: læuem præterea hunc globum extrinſecus vndique expoliuit.] Hactenus Plato. Cicero etiam in 2. de Nat. Deor. de cœli figura agens. [Quid,] inquit, [pulchrius ea figura, quæ ſola omnes alias figuras complexa continet, quęq; nihil aſperitatis habere, nihil offenſionis poteſt, nihil inciſum angulis, B nihil anfractibus, nihil eminens nihil lacunoſum?

Præter eas verò rationes, quibus Ariſtoteles cœli rotunditatem aſtruxit, aliæ quoque afferri conſueuerunt. Nimirum ex indicio motus fixarum ſtellarum, quas conſpicimus præpeti vertigine circa polum, tanquam circa centrum verſari, ac rotundum ſpatium conficere. Deinde ex meatu Solis & Lunæ: atq; omniū inerrantium ſyderum, quæ vbiq; maris C & terrarum ab Horizonte paulatim aſcēdere videntur, donec ad medium, cęli, & inde ad occaſum perueniant, a quo rurſus ad ortum rotunda circumuectione commeant. Tertio ex diſtantia ſtellarum fixarum: quia ſi cœlum alterius eſſet figuræ, earum aliæ nobis magis vicinæ forent: aliæ minus: ſiquidem nō in quouis cœli tractu pari intercapedine a terra di- ſtarent, quod tamen repugnat experienD tiæ, qua intuemur omnes ſtellas fixas eadem perpetuò ad nos diſtantia circumagi, & eas quæ polo viciniores ſunt, minorem circulū deſcribere, quæ verò ab illo plus diſſident maiorem. Quarto ex altro-

Prima ratio pro cęli rotūditate.

2. ratio.

3. ratio.

4. ratio

aſtrorum figura: idem enim iudicium eſſe debet de aſtris, & de ipſo cœlo: at figuram aſtrorum rotundam eſſe conſtat, cum in quacunque regione & in qualibet cęli parte, rotunda appareant. Priuatim autem id in Luna conſpicuum eſt: ſiue enim corniculata, ſiue plena ſit, ſiue aliam ſui ſpeciem præbeat, ſemper circulariter a Sole illuſtretur. 5. ratio. Quinto ex Aſtronomicis inſtrumentis, quæ in figurã rotundam efformantur, vt cęli rotunditatem imitentur (quod in ſphæra arte fabricata, in Aſtrolabio, & globo cœleſti, alijſque eiuſmodi videre licet:) nam ſi cœlum alterius figuræ eſſet, nequaquã illa quoquo verſum conſtituta idonea eſſent ad altitudinem, & diſtantiam ſyderum dimetiendam.

ARTICVLVS II.

Diluuntur rationes quorundam, cœli rotunditatem negantium.

MVlti tamen graues Auctores, ſententiæ de cœli rotunditate nõ acquieuerũt. D. Auguſtinus lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 9. & alibi, dubitare ſe inquit, an terra cœlo vndique circũfuſo contineatur. Lactantius lib. 5. diuin. Inſtit. ca. 24. deridet eos, qui cœlum rotundum, & in omnes partes deuexum crediderunt, eo potiſſimum ductus argumento: quod ſequeretur inde, terram quoq; globo ſimilem, eſſe, utpote rotũdi corporis ſinus incluſam, ſicq; ex ea parte, quæ nobis eſt aduerſa pẽdere omnia, quæ apud nos iacent. D. Chryſoſtomus hom. 14. & 17. ad Hebr. coarguit cœlum ſphæricũ ponentes: cum Scriptura appellet cęlum tabernaculum a Deo fixum. Eiuſdem ſententiæ fuere alij, quorum meminit D. Damaſcenus lib. 2. fid. orth. cap. 6. qui cœlum hemicycli figuram obtinere probabant ex illis verbis Pſal. 103. [extendẽs cœlum ſicut pellem:] vbi pellis nomine nihil aliud quàm tentorium, atque adeò non globi, ſed hemicycli potius formã [illegible]

A deſignatur. Quod apertius item confirmant verba illa Eſaiæ cap. 40. [Expandit cœlos ſicut tabernaculum ad habitandũ. Denique Procopius Gazæus in Comment. ſuper Geneſ. cap. 1. & 7 exponens locum illum, [in principio creauit Deus cœlum & terram:] aſſerit, eorum ſententiam, qui cœlum prædicant rotundum, a Catholica diſciplina alienam eſſe.

Opin. de cœli rotũditate omnino certa.

B Verum non eſt, cur ob hæc a propoſita ſententia de rotunda cœli figura diſcedamus, quàm omnino certam eſſe, non rationibus ſolum conuincitur, ſed experimẽto etiam compertum eſt ab ijs qui terræ deuexitatem, tranſgreſſi, videre vtrumque hemiſphæriũ, & antipodas aduerſa nobis veſtigia prementes: de quibus cecinit Manilius in Aſtron.

Nec minor eſt illis mundus nec lumine peior.

Nec numeroſa minus naſcuntur ſydera in orbe.

C Nec ſententia de rotunditate cœli vllo modo repugnat diuinis literis, quin verò poteſt ea inde non obſcure colligi, ut ex illis verbis initio Eccleſiaſticæ: [Sol occidit, & in locũ ſuum reuertitur, ibiq; renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem: luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.] Quæ verba indicant, Solem in orbem verti: quod non niſi D corpori globoſo cõuenit. Quare D. Hieronymus in Comment. capit. 5. epiſt. ad Epheſ. grauiter eos increpat, qui cęlum non vndiq; rotundum, ſed fornicis modo curuatum faciunt. In quam ſententiam lege quoque ſi placet, D. Clementem lib. 8. Recogn.

Atq; hoc duplex hemiſphærium putat D. Hieron. epiſt. 128. ad Fabiolam, ſignificatum fuiſſe in lege veteri duobus lapidibus ſmaragdinis vel onychinis: E qui in veſte ſummi ſacerdotis poſiti, vtrunque eius humerum tegebant.

Itaq; illa diuinæ paginæ teſtimonia ſuperius adducta nihil contra noſtrã aſſertionem continent. Non enim cœlum tabernaculi, tentorij, aut fornicis nomine ſignificant, ad iudicandam eius figuram, ſed officium; quod videlicet ſicut camera & tentorium eos, qui ingrediuntur,

tur, obtegit, ita cœlum omnium rerum, quæ ipſius amplexu continentur, operimentum eſt. Addit quoq; D. Auguſtinus 2. de Gen. ad lit. cap. 9. dici in Pſalmo, Deum extendiſſe cęlum ſicut pellem, ad fabricandi facilitatem ſignificandam: quod tam facile Deo fuerit, illam cœleſtis mundi immenſitatem condere, quam facile nobis eſt complicatam pellem extendere.

Quod attinet ad rationem Lactantij, concedendum eſt terram eſſe globoſam, quod in * progreſſu demõſtrabitur: negãdum tamen, ſequi inde, ea, quæ terræ globo ex alia parte nobis aduerſa ſuſtentãtur, ſuſpenſa pendere: cum omnia grauia ſuo pondere ad mundi medium ferantur, nec inde niſi aſcendendo, ac contra naturam ſuam diuelli queant. Itaq; non magis pendent quæ in terra hærẽt apud Antipodas, quam quæ apud nos. Sed hac de re plura ſeparatim.

* Vltimo c. huius l.

ARTICVLVS III.

Alia argumenta, quibus oſtendi videatur, cœlum non eſſe rotundum.

Primũ argumẽtũ.

SEd alia occurrunt argumenta, quibus oſtendi videatur, figuram cœli non eſſe globoſam. Primum: Stellæ, etiam fixæ, non eandem ſemper habent a terra diſtantiam; igitur cœlum non eſt rotundum. Antecedens probatur: quia ſtellæ prope Horizontem maiores nobis apparent, quam in medio cœlo: idq; non ob aliam cauſam, niſi quia tunc propinquiores cernuntur.

Secundò: Luna & Sol non videntur, aſpectui noſtro in ſphæram conglobata, ſed plana, idq; etiam puro & ſereno aere non ſunt igitur rotũda: atque adeò nec ipſum cœlum. Adde quod, licet aſtra rotunda viderentur, non eſſet id euidẽs rotunditatis argumentum. Nam quadrata è remotiori loco rotunda apparent: quia vt Aprodienſis in 1. lib. probl. quæſt. 35. aduertit: cum oculus quadrati angulos percipere eminus non poſſit, illis detractis rotũdum videtur quod relinquitur. Quod item Lucretius 4. ſui poematis hiſce verſibus expreſſit.

Quadrata cũ procul ſunt, videntur rotunda.

Quadrataſq; procul turres cum cerni mus vrbis,
Propterea fit vti videantur ſæpe rotundæ:
Angulus obtuſus, quia longe cernitur omnis.
Siue etiam potius non cernitur ac perit eius
Plaga, nec ad noſtras acies illabitur ictus.
Aera per multum quia dum ſimulacra feruntur,
Cogit hebeſcere eum crebris offenſibus aer.

Tertiò. Si cœlum eſſet inſtar oui aut cylindri, non ob id ſequeretur dari vacuum: nihil igitur vetat, quò minus cœleſtia corpora hiſce figuris, prædita ſint. Probatur aſſumptum, namq; ſi in figura oui aut cylindri deſignetur axis, ab vno apice ad alium traductus, ita ut cœlum circa vtrumq; apicem tanquam circa polum voluatur, non dabitur vnquam locus ſine corpore, ut intuenti patet. 3. argum.

Quartò: Cęlo debetur figura maximę capacitatis, cum cœtera corpora totius Vniuerſi intra ſe includat: ſed figura ſphærica eſt omnium Iſoperimetrarum minima; ut docet Archimedes in lib. de Iſoperim. Igitur corpus cœleſte aliam figuram habet. 4. argum.

Vltimo probabit aliquis magis videri cœlo congruere quadratam, quam rotundam figuram. Illa enim firmitatem, hæc inconſtantiam deſignat. Vnde Sapientia in quadrato hærens, fortuna globo pendens a veteribus pingebatur. 5. argum.

ARTICVLVS IV.

Superiorum argumentorum dilutio.

AD vberiorem explicationem primi argumenti ſciendum in primis, ſi rem Sol. 1. ar.

rem ad Geometricam ſubtilitatem reuo- A cemus, ſtellas in Horizonte longius a nobis diſtare, quam cum in medio cœlo ſũt. Namque inter nos & cœli medium, quod noſtro vertici reſpondet, duo tantum elementa intercedunt, aer nimirum & ignis: at inter nos, & alias cœli partes iuxta Horizontem, præter duo elementa interiacet etiam ſemidiameter terræ. Verum quia quãtitas huius ſemidiametri, comparata ad cœli diſtantiam, non poteſt à nobis ſenſu dignoſci; ac tota etiam B terra, vt Mathematici docent, ad cęli immenſitatem, vicem puncti obtinet: ideo commune eſt Aſtrologorum proloquiũ, omnes cœli partes æqua inter capedine a nobis diſtare. Ad argumentum igitur reſpõdendum erit: ſtellas fixas (errantium namque alia ratio eſt, vt ſuo loco patebit) ſi de illa diſtantia quæ aſpectu ſecerni queat loquamur, æqualibus ſemper ſpatijs a terræ mole abiunctas eſſe.

Medij craſſitudo aſpectum variat.

Cæterum prope Horizontem maiores C nobis videri: non quod re vera maiores ſint, ſed propter interiecti medij craſſitiem. Etenim (vt etiam docent Perſpectiui, & præter alios aduertit Ariſtoteles li. 3. Meteororum, cap. 4. Seneca. lib. Nat. quæſt. cap. 7. & Alphraganus diff. 2.) cõpertum eſt, ſi medium craſſum deſumque ſit, maiora omnia, ſicuti & propinquiora uideri: quod in ijs, per aquam conſpiciuntur, ſatis liquet; ideo enim numus in aquæ cyatho proprior ac ma- D ior apparet, quam extra aquam. Quoniã ergo iuxta terram magna ſemper vaporum copia diuagatur; neceſſario fit, vt ſtellæ prope Horizontem per medium craſſius videantur, proindeque maiores appareant. Ob quam rationem eædem etiam in medio cœlo nunc maiores, nũc minores nobis uidentur, pro multitudine halituum qui è terra excitantur. Itaque ampliores apparent hyeme quam uere, & flante Auſtro, quam Borea: teſte E Ariſtotele in Meteor. loco cit. Solet autem interiecti medij craſſitudo, viſa prædicto modo grandiora reddere, quia ſpecies per illud transmiſſæ refranguntur, & oculorum aciem diſtrahunt; vnde & res quæ videtur, diſtractior ac maior apparet: quod à nobis breuiter dictum, vberius ac planiùs explicant Perſpectiui.

Hac de re etiam Fracaſtorius in homocentr. cap. 23. Ioannes a Sacro Boſco 1. c. ſphæræ. Aphrodiſæus 1. li. pb. q. 34. Ariſt. li. 3. Met. c. 4.

Sol. 2. ar.

Ad ſecundum dicendum: nihil mirum ſi Luna & Sol videantur plana, cum non ſint: talia enim ſolent apparere corpora ſphærica ſi ſit nimia locorum intercapedo, ut explicant Cãtuarienſis lib. 1. perſpect. cap. 7. conclu. 5. Videlicet quia concauitas diſcerni non poteſt, niſi ex comprehenſa inæquali diſtantia partium rei, in qua perceptione ſolet viſus deficere, diſtantiæ immoderatione. Quare ſi nulla pars rei uiſæ plus diſtare videatur, neceſſe erit unius ſimplicis diſpoſitionis, atque adeò planam videri totam ſuperficiem rei uiſæ. Hanc etiam rationem affert Ariſtoteles in probl. ſect. 18. q. 7. Cur, inquit, Sol & Luna plana eſſe videntur, cum tamen conglobari in ſphæram certum ſit? An ut plana, quorum quod non plus minusve diſtet incertum ſit, æquè poſita eſſe uidentur. Si etiam quod partes obtinet, niſi color varius adſit, partes ex æquo omnes collocatas habere, videri neceſſe eſt; quod autem ex æquo aſpectui obuiam ſit, idem æquabile, com poſitum, & planum uideri oportet.

Ad reliquam eiuſdem argumenti partem: fatendum eſt, eam rationem, qua Aſtrologi probant ſtellas eſſe figuræ rotundæ, quod uiſui rotundæ appareant, ſi per ſe ſumatur, non adeo firmam eſſe, ſed probabilẽ tantum: alias tñ dari, quę ad euidentius oſtẽdunt, de quibus alibi.

Sol. 3. ar.

Ad tertium reſpondet M. Albertus hoc loco, Maurolycus in 2. dial. ſuæ coſmog. cæterique Aſtronomi: fieri non poſſe, ut cœli aut oualem, aut cilyndricam, aliãmve eiuſmodi figuram habeant; quia cum ſphæræ omnes infra primum mobile conficiant proprium motum, ſuper diuerſos polos a polis primi mobilis, haud quaquam poſſent eo motu circumagi, niſi aut ſeſe defringerent, aut mutuo permanerent: quod tamen fieri nequit. Idem ſoluit Auerroes hoc lib. comment. 27. dicendo, figuram cœli talem eſſe oportere, vt vbicumque poli conſtituantur, non ſequatur vacuum ex cœleſti motu: quod vt proximo cap. docuit Ariſtoteles neceſſario ſequetur, ſi cęlum alia figura, quam ſphærica conſtet: oportebit enim eo motu inanem relinqui aliquam partẽ ſpatij, quæ antea occupabaẽ, & è contrario, vt conſideranti planũ erit.

Etiam ex ouali, & cylinarica figura ſequitur dari vacuũ: ſed quale fit, expoſui in Phyſ. l. 4. cap. 9. q. 1. art. 3.

Ad

Sol.4. ar. Ad quartum reſpondemus. figuram ſphæricam eſſe minimam inter Iſoperimetras, quoad loci occupationem ſed maximam quoad interiorem cauitatem.

Sol.vl.ar. Ad vltimum: figuram quadratam, quamuis firmitatem deſignet, tamen ob rationes nobis ſupra explicates, nullo modo aptam eſſe ad circumitionem, quę ſphæris mobilibus debetur: quare ea figura congruet cœlo Empyræo, quod ad beatæ & ſtabilis vitæ ſedem deſignatum eſt, ut * ſuo loco dicemus. * Hoc in l.c.5. q.2. art.2.

CAPVT V.

Text.33. *CVm a autē in circulo duo motus fieri poſſint, ut ab A vnus ab B, alter ad C, non eſſe quidem hos contrarios, prius eſt dictum: ſed ſi nihil in æternis eſſe fortuitè aut a caſu poteſt, cęlum verò perpetuum eſt, atque ipſa conuerſio: quam ob cauſam ad altera, & non ad altera, fertur? Nā & hoc principium eſſe, neceſſe eſt. b De* Text.34. *nonnullis igitur, atque de omnibus eniti quippiam dicere, nihilq; prætermittere, aut inſignis ſtultitiæ forſitan, aut valdè parati animi videbitur eſſe. Non tamen omnes ſimiliter ſunt increpandi: ſed dicendi cauſa quęnam ſit videre oportet, & quo præterea modo ſe habet in credendo, vtrum humanè, an ita ut aſſerat, atque ita perſiſtat. Cum igitur quiſpiam exactiores neceſſitatis fuerit nactus, tunc hiſce qui inueniunt gratias agere oportet.*

c Nunc autem id quod videtur dicendum eſt. Natura ſemper id facit, quod eſt optimum eorum quæ fieri poſſunt. Vt autem lationum rectarum ea præſtabilior eſt, qua locus ſuperus petitur (eſt enim diuinior locus ſuperus infero) ſic & eā qua itur verſus anteriora, præſtabilior eſt ea qua itur retrorſum: ſiquidem ita ſeſe habeat & dextrum atque ſiniſtrum, ut prius eſt dictum. Atque dubitatio dicta declarat prius poſteriusve cælum habere: hæc enim cauſa dubitationem ſoluit. Nam ſi ſeſe habet ut poteſt optimè, hæc erit profectò cauſa eius quod diximus. Eſt enim optimum ſanè ſimplici ac inceſſabili motu cieri, atque hęc ad id quod præſtabilius eſt.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

CVm a autem in] Cum duo motus circulares contrarij non ſint, poſſitque idem corpus diuerſis motibus in orbem cieri, in quæſtionem adducit, cur cœlum perpetua conuerſione ab ortu potius, & a dextra parte feratur ad occaſum, quam contra. Nam ſi in rebus æternis nihil caſu & fortuito accidit, ſed omnia conſilio & prouidentia fiunt, certe aliquam huius rei ſubeſſe cauſam credendum eſt: cum oporteat hoc aut eſſe principium non aliunde pendens, quod falſum eſt, aut pendere aliunde. & in natura cauſam habere.

Tacitæ reprehenſionis confutatio. b De nonnullis igitur] Dicet fortaſſe quiſpiam, propoſitam quæſtionem inanē eſſe: quādoquidem omnia velle exquirere & inuenire, aut eſt ſtulti hominis, qui rerum difficultates, quas aliquando diſſimulare oportet, non agnoſcit. aut maxime arrogantis, qui omnia ſe explicaturum confidit. Huic reſpondendum eſſe ait, non conſeſtim eos incuſandos, qui arduas quæſtiones excitant, ſed inſpiciendum quo animo id faciant.

ciant. Nam ſi oſtentationem ſapientiæ, & ingenij famam inaniter aucupentur, velintque ſibi quaſi oraculo credi, reprehenſione digni ſunt: Si ſcientiæ cupiditate, & veri inueniendi amore ducantur, habenda eis gratia eſt, ſi quid ingenio ſuo ac labore pepererint, quod verum videatur.

c Nunc autem id] Diluit excitatam quæſtionem, aiens naturam, optimam rerum parentem, in actionibus ſuis non id tantum ſequi, quod neceſſarium eſt, ſed etiã quod optimum, atque præſtantiſſimum videtur: eſſe autem melius ac præſtantius, ut cœlum a dextra ad anteriorem partem verſus hoc noſtrum hemiſpęrium commeet, ſiquidem hoc loci differentia, a qua dignitas motus deſumenda eſt, longè præſtat.

Erit tamen qui contra ſuperiora obijciat: primum, naturam nõ ſemper facere quod melius eſt, cum interdum producat monſtra. Secundo, videri Ariſtotelem vti vitioſo circulo, cum ante docuerit, dextrum cœli eſſe in noſtro Oriente, quia inde incipit motus, nunc verò doceat, cœlum moueri a noſtro Oriente, quia ibi eſt dextrum. Obiect. 1. 2.

Ad primum horum dicendum: naturam ſemper facere optimum, niſi ei aliquod occurrat impedimentum, quo ab inſtituto deflectat: ſicuti accidit in generatione monſtri. Ad ſecundum reſpondet D. Thomas, diſtinctionem partium cœli eſſe cauſſam, cur motus cœli ab illa incipiat, & non ab alia: inchoari vero ab ęadem, & non ab alia ſignum eſſe diſtinctionis prædictarum partium. Rurſus, cauſam diſtinctionis earundem partium eſſe vim intelligentiæ, quę motum cœlo impertit. Nec debere abſurdũ exiſtimari, ſi quid aſſeratur tanquam ſignum, & ut poſterius ad aliquid oſtendendum, cum quæritur an res ſit. deinde illud ipſum poſterius per veram, & germanam cauſam a priori declaretur, cum cauſa quæritur. Quod hoc loco pręſtitit Ariſtoteles, vt conſideranti iam patet. Dilut. 1. ob. 2.

QVÆSTIO I.

Rectene ab Aſtronomis cœleſtium ſphærarum numerum, & ordo ſtatuatur?

ARTICVLVS I.

Decem eſſe ſphæras mobiles.

Lege D. Amb. li. 1 Hexame. cap. 6. & Aegid. li. 2. Hexa. cap. 32.

PRiuſqnam de motu cœleſtiũ ſphęrarum, de quo Ariſtoteles proximo ca. egit: diſſeramus, de ipſis ſphæris cęleſtibus diſputabimus: ac primũ de earum numero, de quo variæ extiterunt Philoſophorum Aſtronomorumque ſententiæ. Nam quibuſdam viſum eſt, vnam tantum eſſe ſphæram, in qua ſtellę fixæ eũdẽ ſitum perpetuò ſeruãtes inſiderẽt: planetæ verò alij alijs altiores ab una parte ad aliã inſtar piſciũ tranſmearent: qua ſi eſſet hæc ſphæra ceu præaltũ mare, vbi alij piſces in imo natãt, alij in medio, in ſummo alij. Quidam tres globos fecere, Stellarum, Solis, Lunæ. Quidam

A octo, videlicet Aplanem vbi inhærentes ſtellæ ſunt, & ſeptem alios in quib. totidẽ planetæ. Hanc opinionem ſecuti fuerunt omnes ferè Aegyptij, & Chaldęi, Timæus Locrenſis Pythagoricus, Plato 10. de Repub. Ariſtoteles 12. Metaph. c. 8. tex. 47. alijq; nõ pauci. Decreuere autem hunc ſphærarum numerum propter octo diſtinctos motus, quos in ijs obſeruarunt. ſeptem videlicet ſtellarum errãtium ab Occaſu in ortum, & Octauum firmamenti, quod illis primum mobile erat. Nam quòd hi octo motus diuerſi ſint, ex eo conuincitur: quia ſeptem planetæ nunc inter ſe cõgrediuntur, aut ſibi viciniores fiunt nunc diſſociantur; ut in Luna & Sole ſingulis menſibus conſpicimus. Qua de re alibi fuſius. Fauorinus tamen in orat. ad Genethl. apud Gelliũ lib. 14. Noct. Att. cap. 1. exiſtimauit fieri poſſe, vt ſint planetæ plures quam ſeptẽ, fortaſſeque latere propter exuperãtiam, vel ſplẽdoris, vel altitudinis: ſicuti & ab Alpetragio decretũ eſt, aliquem eſſe in cęlo motum qui neſciatur: quem admodum & iuniores plures motus inuenerunt, prioribus ſeculis incognitos.

Lege Plin. c. 8. lib. 2. Nat. hiſt. Proclũ in poſit. aſtror.

B

C

Porrò

Hoc reſe runt p̄ter alios, Maurolicus in 1. dial. ſuæ Coſmog. Fornelius li. 2. Coſmog. c. 11 Nuuē ēt ſtatuerūt Rabbi Iſaach, Alpetragius, Azarchel Auenazra: & zucarus.

Porrò inuento, & confirmato octo cęlorum numero, rurſus temporum progreſſu Abrachis ſiue Hipparchus, Milæus, Agrias, ac tandē Ptolemæus Alex. & Alphraganus diuturna obſeruatione compererunt, cœlum ſtellatum ab Occidente in Orientem moueri, quod multò ante Arſatilis & Limocaris notare cęperant. Quare cum eidē corpori ſimplici duo motus per ſe conuenire nequeāt, collegerunt, alterum horum proprium ei cœlo eſſe, quo ſimul ſtellæ inhærētes voluuntur: alterum verò prouenire ab alia ſphæra ſuperiori, id eſt, nona: atque ita nouem cœlos conſtituerunt.

Poſt ſuperiores Aſtronomos Albategnius Arabs, deinde Thebitius, tum Alfonſus Hiſpaniarum Rex, poſtea Georgius Purbachius, & Ioannes Monteregius, non ſolum prædictos duos motus in firmamento animaduerterunt; ſed alium quandam tertium, quem appellarunt acceſſus, & receſſus. Vnde ob rationem ſuperius adductam, quia ſcilicet fieri nequit, ut vnum corpus ſimplex pluribus quàm vno per ſe motibus feratur, decreuere dandum eſſe decimum, quod ſit primum mobile. Ita vt decimum cœlum motu diurno ſibi proprio ab Ortu in Occaſum vigintiquatuor horarū ſpatio commeet, ſecumq́; omnes inferiores cęlos rapiat: deinde nona ſphæra motu ſibi peculiari quem habet ab Occidēte in Orientem, circumuehat firmamentum, ſimiliterq́; omnes inferiores ſphæras, & denique firmamentum motu ſibi proprie moueatur, acceſſu illo & receſſu, quem titubationis ſeu trepidationis motū vocant. Hæc igitur ſentētia de denario celeſtium ſphærarum numero nobis probatur: quam non ſolum Aſtronomi, quorum obſeruatio, & experientia hac in re fidem meretur; ſed etiam multi è Peripatetica ſchola nobiles Philoſophi amplectuntur.

ARTICVLVS II.

Supra decem ſphæras eſſe cœlum Empyreum.

Nagauit tamē da-

SCiendum præterea eſt ſupra decimā ſphæram conſiſtere cęlum aliud, immobile, mirò lucidū; ob id [Empyreū,] id eſt, igneum appellatum. Quod cęlum etſi nulla ratio Phyſica eſſe demonſtret, quia cœleſtium corporum magnitudo ex ſolo motu aſpectuve deprehenditur; hoc autem cęlum, neque vllum motum vendicat, neque ſub ſenſum cadit: dari tamen aſſeuerat imprimis Magiſter Sen. in 2. diſt. 2. vbi verba illa Gen. 1. [In principio creauit Deus cœlum,] interpretatur de cœlo Empyreo. Idemq́; ponunt Doctores ſentētiarij eadem diſt. D. Thomas 1. p. q. 66. ar. 3. Alēſis 2. p. q. 6. mem. 1. Mag. Albertus in trac. de 4. coęuis, q. 4. ar. 13. & 2. par. ſum. tract. 3. q. 12. Vdalricus in ſua Sum. lib. 4. Gulielmus 1. p. de vniuerſo. Aegidius li. 2. Hexam. c. 36. Præterea nonnulli Patrum: vt Strabus, ſicuti legitur in Gloſſa ord. Gen. 1. ſuper illud: [In principio creauit Deus cęlū] & Beda in com. Gen. c. 2. Quod etiam habetur in Gloſſa ord. loco citato. Item, etſi minus expreſsē, D. Baſilius hom. 2. & 3. Hexam. D. Damaſc. lib. 2. Fid. orth. c. 6. D. Clemēs in 1. & 2. li. Recog. Theodoretus q. 11. in Gen. D. Hilarius in illud Pſ. 122. [Ad te leuaui oculos meos.] Diodorus Epiſcopus Tharſenſis, qui refertur a Lippomano in catena in 1. cap. Gen. D. Athanaſius, D. Chryſoſtomus, & Theophylactus in Epi. D. Pauli ad Heb. cap. 8. vbi locum illum eiuſdem capitis, [Miniſter Sanctorum & tabernaculi veri, quod fixit Deus,] de cœlo Empyreo intelligunt. Similiterq́; de eodem exponit illud Pſal. 113. [Cœlum cœli Domino.] Rupertus lib. 1. in Gen. cap. 6. Idem etiam ſtatuerunt ex Hebræis Abrahamus Aſtrologus, & Iſachus Philóſophus: quorum hic ab Ezechiele id ſignificatū credidit, ſapphiro in throni ſimilitudinem efformato, cuius meminit idē Propheta cap. 1. vt videlicet color ſapphiri lucis nitorem, throni effigies immobilitatem ſignificet. Alij verò id deſignatū putant per ſuperiorem lampadem: ſicuti per duas oliuas primum mobile, per ſeptem lucernas inferiores, ſeptem ſphæras planetarū. Ait enim diuinus Vates, viſum a ſe candelabrum, habens ad latera ſeptē lucernas, & in ſummitate vnam duaſque oliuas.

ri hoc cęlum, Caiet. 2. ad Cor. 12.

Lege Miraxdulā in Heptaplo. c. 1.

Creditur autem hoc cœlum verſus par-

Cęlũ Empyreum quadratũ vers' partem ſuperiorem.

partem ſuperiorem quadratum eſſe, non globoſum; vtpotè quod beatorum curia, & quaſi theatrum ſit, & ad recipienda diſtinctis ſedibus poſt reſurrectionem glorioſa corpora deſtinatum, idque eliciunt nonnulli ex loco illo Apocal. cap. 21. [Ciuitas in quadro poſita eſt.]

Porrò eminet cœlum Empyreum non loco tantùm, ſed naturæ etiam dignitate inter omnia ſimplicia corpora, vt affirmat M. Albertus, tract. de 4. coæuis, quæſtione 4. artic. 13. & Alenſis 2. par. quęſt. 51. membro 1. In eo autem creati ſunt a principio Angeli, vt ait Magiſter Senten. in 2. diſt. 2. D. Thomas 1. parte quęſt. 61. artic. 4. Vnde (ſicuti Vldaricus lib. 4. ſuæ Sum. interpretatur) ob id Angeli in diuinis litteris aſtra matutina vocãtur, c. 38. lib. Iob, [Vbi eras cum me laudarent ſimul aſtra matutina;] quia ſuæ præſentię luce, hoc cœlum quaſi ſtellæ ornant. Licet verò illud ītelligibile dici ſoleat; propterea, quòd aſpectum noſtrum effugiat, ac ſolo intellectu nunc a nobis percipiatur: re vera tamen corporeum eſt, ſuamque habet formam, materiam & quantitatem; cum debeat glorioſis corporibus, vti diximus, domicilium præbere. Eſt etiã admirabili luce conſperſum, vt conueniat ſtatui beatorum, qui inexhauſto diuinæ lucis fonte potiuntur.

Cur Angeli in ſacris literis appellentur aſtra matutina.

Cur celũ empyreũ a nobis nõ videatur.

Hîc tamen quæſierit aliquis, ſi id tam eximia luce præditum eſt, cur a nobis non videatur? Reſpondet Richardus in 2. diſt. 2. quæſt. 2. 3. princ. cauſam eſſe, quia eiuſmodi lux noſtri aſpectus uim excedit, nec niſi cum oculis glorioſis proportionem habet: vel quia orbis cryſtallinus eius traiectionẽ impedit, vel quia ad nos pertingere nequit ob nimiam diſtantiam; vel quia licet poſſet pertingere, ſubtrahitur ei generalis concurſus a Deo, ne defluere ad nos poſſit. Verùm hę rationes non ſatisfaciunt. Non prima, quia cum lux illa corporalis ſit, cur non habebit aliquid proportionis cum noſtro aſpectu, ut ab eo vtcunq; percipi valeat? cur ſi ad nos peruenit, non fugat ſua præſentia noctis caliginem? Non ſecunda, quia cum orbis cryſtallinus, ſiue aqueus, prætenuis, & tranſlucidus ſit (ideo enim a cryſtallo, ſiue ab aqua nomen habet) non eſt cur lucis tranſmiſſionem impediat. Non tertia, ſi ad ſolam diſtantiam recurrat: nam cum ſtellæ a nobis tanto interuallo cernantur, videretur etiam tantæ magnitudinis corpus. Non quarta, quia nulla neceſſitate urgente, excogitatur ſubtractio illa ordinarij concurſus Dei.

De hac re Maironius in 2. diſt. 13. q. 1.

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

Alij reſpondent, cœlũ Empyreum interius eſſe lucidiſſimum, & ſplendorem iaculari, ex parte uero exteriori, & inferiori, qua terras deſpicit, non fulgere, nec ad nos lucẽ fundere, quod ex ea non ſit diaphanum, ſed denſitate quaſi velo tectum, quemadmodum in fabrica tabernaculi, quod (vt exponit D. Thom. in 1. 2. quæſt. 102. artic. 4.) Vniuerſum repræſentabat, tertia pars, quę dicebatur Sancta Sanctorum, velo quodam occultabatur ne aſpiceretur. Quę ſolutio admodum veriſimilis eſt.

Vel dicendum cum S. Thoma in 2. diſtin. 2. quæſt. 2. art. 2. & 1. parte quęſt. 66. artic. 3. ad lucendum, id eſt, ad eiaculandum ſplendorem, viſumque terminandum, requiri in corpore lucido compactionem certamq; dẽſitatem, qua cęlum Empyreum caret: nequiquam uero id exigi ad combibendam, & ſeruandam in ſe lucem.

ARTICVLVS III.

Argumenta, quibus oſtendi videatur non tot eſſe corpora cœleſtia.

NOnnulla tamen ſeſe offerunt, quæ ſtatutum mobilium ſphærarum numerum diſſuadeant. Inprimis enim Diuus Chryſoſtomus in illud Pſalm. 148. [Laudate eum cęli cœlorum.] & homil. 4. in Geneſim ait, eos, qui multos eſſe cęlos dicere audent, diuinarum literarum auctoritati repugnare: cum Moſes vnum tantùm eſſe cœlum docuerit, ſcribens: [In principio fecit Deus cœlum, & terram.] Theodoretus etiam quęſt. 11. in Geneſim, duos tantum cœlos eſſe affirmat. [Qui,] inquit, [non credit ſecũdum cœlum eſſe, rectã ſemitam tranſgreditur: qui vero plures nominare conatur, adhæret fabulis, poſtpoſita diuini ſpi-

Lege D. Aug. li. 2. cont. Pelag. c. 23. D. Baſil. homil. 4. Gen.

ritus doctrinæ. Nam Moſes duos tantum cœlos numerat: alterum factum ante lucem, alterum factum poſt lucem ex natura aquarum.] Præterea D. Damaſcenus 2. lib. fid. Orthod. ca. 6. duos tantum cœlos agnoſcit, excepto aere. Denique D. Ambroſius capit. 2. lib. 2. Hexam. non modò ſecundum, ſed tertium etiam cœlum eſſe, negare ſe non poſſe ait: non tamen plures ponit.

Sane vero quod non plures tribus, etiam numerato Empyreo, conſtituendi ſint, probari videtur teſtimonio D. Pauli 2. Corinth. 12. [Scio hominem raptum vſque ad tertium cœlum.] Nam cum D. Paulus credatur raptus ad cęlum Empyreum, tres duntaxat globi cœleſtes ab eo conſtitui videntur.

De hoc ra ptu D. T. 2.2. q. 175 art. 3.

Deinde: motus cœli, docente Ariſtot. 12. Metaphyſ. cap. 8. text. 48. eſt propter motum aſtri: igitur cum ſupra firmamentum nullum ſit aſtrum, nullum quoque inibi cœlum erit: alioqui fruſtra eſſet eiuſmodi orbis, cum tamen nec in his inferioribus natura quicquam abſque propoſito fine & vtilitate aliqua faciat; nedum in Æthereo mundo, vbi cuncta meliori ordine, & rata conſtantia procedũt.

Item: quod ſecundum Ariſtotelem dari nequeant plura corpora cœleſtia, probatur, quia Ariſtoteles docuit 1. huiuſce operis lib. cap. 9. tex. 95. Cœlum conſtare ex tota ſua materia, & quod ita ſe habet vnum eſſe.

Præterea: eſto in firmamento tripartita illa motuum varietas ab Aſtrologis notetur, non proinde cogit ratio alios duos orbes ſupra illud reponere: non igitur tot ſphæræ numerandæ ſunt. Probatur aſſumptum: quia poſſunt omnes ij motus a diuerſis intelligentijs eidem cęlo aſſidentibus prouenire, ita vt quælibet in ſuam partem impulſum ordinet, motionemque efficiat.

ARTICVLVS IV.

Superiora argumenta non concludere.

Solut. 1. arg. ab au

HÆc tamen argumenta non difficilem habent explicationem. Quod

A ad primum attinet, D. Thom. 1. p. q. 68. art. 4. conatur Patrum dicta circa numerum cœlorum ad concordiam reducere, aiens eos non tam rebus, quàm verbis diſſentire: ita vt qui vnum eſſe cęlum inquiunt, nomine cœli intelligant totum corpus, quod ſupra aquam & aerem eſt: qui verò plures, ex eodē illo corpore plures, vel pauciores partes diuerſa acceptione diſtinguant. Sic enim ſtatui poſſunt v. g. duo cœli, ſi primum dicatur to-

toritate Patrum.

B tum ſpatium ab aquis vſq; ad orbem Lunæ; ſecundum, reliqua ſuperior compages corporum; vel tres, ſi primum ſtatuatur totum ſpatium vſque ad globum Lunæ; ſecundum omnes ſphæræ mobiles: tertium verò Empyreũ, ad quod Diuus Paulus raptus fuiſſe dicitur. Quanquam tertium hoc celum D. Pauli aliter etiam interpretetur D. Auguſtinus 12. ſuper Geneſ. ad literam, cap. 6. & 7. D. Ambroſius in lib. de Parad. cap. 11. & in Pſa. 38.

De tertio cœlo D. Pauli.

C Qua de re D. Thom. in 2. 2. quæſt. 175. art. 3. & Ægidius in 2. diſtinct. Aduerte etiam cum D. Chryſoſtomus, alijve Patres erroris nomine incuſant eos, qui plures cœlos faciunt: non loqui de ijs, qui corpus cœleſte in plures orbes diſtinguunt; ſed de quibuſdam hæreticis, & philoſophis, qui extra hoc vniuerſum alios cęlos mũdoſq; eſſe contendebant. Lege Philaſtrium in catalogo hereſeon.

Solut. 2.

Ad ſecundum reſpondendum eſt: moD ueri quidem orbē propter aſtrum, vt videlicet ſecum aſtrum circũuehat, a quo influxus in ſublunarem mnndum demittatur. Verùm non eſſe eam integram, & adæquatam cauſam motus cœli: neque id Ariſtotelem docere, quaſi ſi aſtrum non eſſet, quieſcere cœlum deberet; præſertim cum non ſolum aſtra, ſed reliquæ etiam partes cœlorum ſuo motu, & ingenita proprietate in hac inferiora influunt.

Solut. 3.

E Ad tertium: cum Ariſtoteles ſcripſit, cęlum conſtare ex tota ſua materia, cœli nomine ſignificaſſe totam vniuerſitatem rerum materia conſtantium: vt eius loci contextum intuenti planum erit.

Solut. 4.

Ad quartum: ſi tres illi motus cęli ſtelliferi a diuerſis intelligentijs eidem applicatis æderentur quemlibet eorum cēſendum illi propriũ ac naturalem, cùm

ad

ad omnes æquam habeat propenſionem, & eorum quemlibet ei per ſe, ac ratione ſui obuenire oporteret, fieri autem non poſſe, vt eidem naturali corpori plures motus ſecundùm naturam per ſe ac ratione ſui competant. Quæ eſt communis & præcipua ratio, qua Aſtronomi ad conſtituendum cœlorum numerum, quaſi axiomate vtuntur.

ARTICVLVS V.

De cœleſtium ſphærarum ordine ſituque.

Egimus de numero cœlorum: proximum eſt vt de eorum ſitu, & ordine diſſeramus. Qua in re non minor fuit inter Philoſophos, & Aſtrologos diſſenſio. Nam Anaximander, Metrodorus Chius, & Crates Thebanus ſupremũ omnium atque extimum fecere Solem. Ægyptij, Pythagoras, Timæus Locrenſis, Eudoxus, Theon Ptholomæi interpres, ac penè Græci omnes Philoſophi, Solem in ſecunda ſede collocarunt. Quam opinionem ex recentioribus Mathematicis nonnulli amplexi ſunt. Alpetragius eum proximè ſupra Mercurium conſtituit; vt Venus Sole ſuperior, & inter planetas media reſideret. Denique Xenocrates vniuerſos planetas cæteraque aſtra, in vna & eadem cœli ſuperficie moueri exiſtimauit.

Hac de re Plutar. 2. de pla. c. 15. Cic. 2. de Na. Deo. author l. de mũdo ad Alexã. Plat. i Timæo, & Epinomide, Vitruuius c. 4. lib. 9. Mirãd. 1. li. de exa. vanit. ca. 12.

His tamen omiſſis amplectenda eſt recepta iam in ſcholis opinio, quæ in explicatione ſphæræ probari ſolet, ſtatuens vndecim cœlos, eo ordine: vt infimum ſit Lunæ, ſecundum Mercurij, tertium Veneris, quartum Solis, quintum Martis, ſextum Iouis, ſeptimum Saturni, octauum firmamentum, ita dictum, quod ſtellas firmiter hærentes, id eſt, quæ proprium motum non habent, contineat; Vnde & à Græcis ob eandem cauſam [Aplanes,] id eſt, non errans nuncupatur: nonum & decimum, quos, ut alibi retulimus, Theologorum nonnulli ſignificari putant in ſacris literis nomine aquarum; cum Geneſ. 1. dicunt [Deum aquas ab aquis interpoſito firmamento A ſecreuiſſe:] & in Pſal. 148. cum dicuntur aquæ eſſe ſuper cælos: [Aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudẽt nomen Domini.] Neque incõgruè hi duo orbes aquarum nomine deſignari poſſunt: propterea quod cùm nullæ in ijs ſtellæ fulgeant, ſed admodum tranſlucidi, & perſpicui ſint, aquarum referunt ſimilitudinem, tũ quia perfrigerandi uim habere creduntur. Quare à quibuſdam cœlum aqueum, ſiue glaciale. ab alijs Cryſtallinum uno B communi nomine appellatur. Super hos autem omnes, vndecimum ac ſupremum locum obtinet cœlum empyreum, vt ſupra diximus.

QVAESTIO II.

Num globi cœleſtes quo altiores, eo nobilioris naturæ ſint?

C

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

Explicatio ordine ſitus corporum cœleſtium, de ordine dignitatis eorundem agendum erit. Quę imus autem de globis mobilibus duntaxat: nam cęlum Empyreum, quod immobile eſt, cęteris corporibus ſimplicibus, vt officij, ita & naturæ prærogatiua anteponendum eſſe, D iam ſupra ſtatuimus.

Pars affirmatiua huiuſce dubitationis hunc in modum comprobari videtur: 1. arg. Vnum ex ijs quæ diuinam ſapientiã maximè commendant, vt * alibi etiam diximus, eſt ordo, quo res creatæ ſibi mutuò cohærent, & concinunt. Quem ordinem † ſcala illa Iacobo in ſomnis oſtenſa, vt multis viris doctis viſum eſt, exprimit, in qua medijs infima, ſumma me- E dijs certa graduum ſerie connectuntur. Atqui non ſeruaretur hic ordo, ſi nobiliora corpora inferioribus ſubiecta eſſent. Igitur ſphærę cœleſtes quantum loco, tantum dignitate eminent.

* 4. Phyſ. ca. 5. q. 3. art. 1.

† Gen. 28

2. arg. Secundo: In ſubcœleſti mundo, qui ex elementis conſtat, idem eſt ordo ſitus, qui dignitatis; ut 4. lib. Phyſic. oſtendimus: & in mundo tranſcœleſti, qui ex

Lege D. Diony. 6. de cęleſt. Hierar.

D. Th. 1. p. q. 108. art. 1.

A tribus componitur Hierarchijs, ſecunda nobilior eſt quam tertia, & prima quam ſecũda, ex communi Theologorum ſententia: ergo & in cœleſti mundo, cœlum Mercurij nobilius erit, quam cœlum Lunæ, & cœlum Veneris quam Mercurij, ſicq; aſcendendo vſque ad ſupremum globum.

3. arg.

Tertio: Ex effectorum nobilitate arguitur naturæ præſtantia, ſed planetę quo altiores, eo nobiliora effecta in ſublunari mundo edunt, ergo &c. Probatur B minor, quia Aſtrologi attribuunt Saturno vim conſeruandi res fixas, & permanentes, & inclinandi ad altiſſimarum rerum contemplationem: Martem vero ajunt viris fortibus præſidere. Vnde cum duabus rebus imperia fulciantur, & augeſcant, literis videlicet & armis, vti monet Iuſtinianus initio Digeſtorum; perſpicuum relinquitur, ab his duobus planetis nobiliora effecta, quã ab alijs prouenire: proindeque etiam orbes, quibus in C fixi ſunt, præſtantioris naturæ eſſe.

4. arg.

Quarto: Quod octaua ſphæra, quæ Aplanes dicitur omnibus globis inferioribus longè præſtet, argumẽto ſunt tot ſtellæ effectu viſuque inſignes, ac præſertim Zodiacus circulus duodecim ſignis ſplẽdens, ſub quo omnes planetæ incedunt: vnde rerum corruptibilium conſeruatio, vnde temporum viciſſitudines, vnde terræ fructus, vnde animantium ortus, ac denique vnde hic inferior mundus D dependet.

1. de Gener. ca. & 1. Meteo. cap. 2.

5. arg.

Quinto: In corporibus id quod continet eſt formalius, comparaturq; ad rem quam ſuo complexu cohibet tanquam totum ad partem; vt docet Ariſtoteles 4. Phyſicæ auſcult. lib. cap. 5. textu 49. ſed, quod ita ſe habet, eſt dignius: ergo quælibet ſphæra ſuperior dignior eſt inferiori.

Accedit poſtremo teſtimonium Ariſtotelis 12. Metaphyſ. cap. octauo, text. 44. E vbi ait, ordinem intelligentiarum eſſe ſecundùm ordinem motuum ac mobilium, & pro cuiuſque natura ſuum cuique orbi motorem adeſſe. Quare non videtur Peripatetico Philoſopho negandum, ſpheras, quanto ſedem habẽt eminentiorem, tanto eſſe nobilioris eſſẽtię. Atque hanc partem amplexus eſt Diuus Thomas 12. Metaphyſic. loco citato, & plerique Phyſiologi.

ARTICVLVS II.

Negatiuæ partis argumenta, et totius controuerſiæ enodatio.

Contra vero Aſtrologi, alijque non pauci, vt Richardus in 2. diſtinct. 15. quæſt. 5. circa 2. princip. contendunt, primum dignitatis locum deferẽdum quarto cœlo, ob excellentiam nobiliſſimi planetæ, ideſt, Solis: quo nihil in hoc aſpectabili mũdo, vel ad ſpeciem pulchrius, vel ad rerum gignendarum commoditatem fœcundius, qui vitalem vim ac ſalutarem ſtirpibus, & animantibus communicat: qui hoc eſt in æthere, quod in animali cor: qui vices temporum, annumque nouo ſemper flore redeuntem, ex vſu naturæ temperat, eiuſque partes ita diuidit, vt inter ſe non ſecens, atque in choro nectantur: cuius vis, & poteſtas reliquorum luminum conſtituta dimenſione moderatur, qui longe lateque diffuſo ſplendore ſupera omnia, atque infera, & ipſos ſtellarum ignes colluſtrat: cuius influxus in abditiſſimos vſque receſſus penetrat, & terræ viſcera irrorat, & aurum ac gemmas progignit: * qui vt gigas ſumma celeritate curſum conficit, vt ſponſus aſpectus ſui gratia omnia decorat: qui eſt veluti mundi oculus, iucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, quem denique Deus quaſi pulcherrimum ſui ſimulachrum in cœlo conſtituit.

De Solis encomijs lege Plutarc. in li. de Doctr. Princip. Macro. 1. Satur. a c. 17. vſque ad 23. D. Ambr. li. 4. Hexa. cap. 1. D. Greg. Naz. in 1. de Noua dñica, & in Orat. 2 de Theol. Eugub. 3 ſua Coſmog. c. 1. in Geneſ. *Pſal. 18.

Sed ne plura. Hæc controuerſia ita videtur decidenda, vt dicamus Solem inter omnia aſtra principem dignitatis locum obtinere, vti ſuadent præclara illa Solis encomia: ſphæras autem cœleſtes, quo altiores, eo eſſe nobiliores; vt concludunt nonnulla ſuperioris articuli argumenta, potiſſimum vero ſecundum & quintum. Hoc tamen, quod de nobilitate ſphærarum dicimus, intelligi poterit excepto orbe qui Solem defert. Quod vt planius perſpiciatur, aduertendum erit,

ex

Quartũ cęlum cõſtat è tribus orbibus.

Quartū ex Aſtronomorum diſciplina, quartum A cęlum è tribus orbibus cõſtare, quorum medius Solem vehit. Cum ergo ſtatuimus, eũdem eſſe ordinem ſitus, & dignitatis in ſphæris cœl[...], poteſt excipi medius orbis, i[...]prà aduertimus, Sol[...] eandem natu ram ſpe[...]e eſſentiæ perfectionem[...]ole ſortitus fuiſſe videatur: quandoquidem quæcunque inter ſe continuata ſunt, neceſſario in candẽ ſpeciem conueniunt, proindeque candẽ naturæ dignitatem obtinent. Eſt autem veriſimile, Solem continuatum eſſe cũ medio illo orbe; quia omnia Solis phænomena conſtare queunt, poſita eiuſmodi continuitate: & in cœleſti mundo nõ eſt admittẽda, neque ab Aſtronomis admitti conſueuit, diſcretio, atque adeo multitudo corporum, niſi neceſſitas eorum, quæ in ijs obſeruantur cogat. B

Quanquam æqua fortaſſe probabilitate dici poſſit, Solem contiguum duntaxat, non autem continuum eſſe cum prædicto orbe, ab eodemq; ſpecie diſtingui, vt videlicet inter omnes ſphæras, nulla excepta, idem ſit ordo ſitus, & dignitatis: qui ordo ſeruari non poterit, ſi eadẽ conſtituatur Solaris corporis, ſuique orbis ſpecifica natura. Tunc enim medius ille orbis nobilior erit quinto cœlo, quia Sol nobilior eſt quam ſtella Martis, vti decreuimus; & Mars non minus nobilis eſſe debet quam eius cœlum: quandoquidem globi cœleſtes ſunt propter ſidera, quæ circumuehunt, vt docet Ariſtoteles 12. Metaph. cap. 8. tex. 48. C D

Cur Sol ĩ quarto cę lo ſit à Deo conſtitutus.

Si quis autem petat, cur Sol in quarta ſphæra collocatus fuerit, cum tribus ſuperioribus planetis nobilior ſit? Reſpondemus, cauſam eſſe (quod præter alios tradidit Albumaſar in ſuo magno introduct. tract. 3. differ. 3.) vt inde quaſi è regni medio vim ſuã quoquouerſum diffunderet, atque attemperaret. Si enim eſſet in ſeptima ſphæra, è tanta locorum diſtantia multò remiſſius interuentu lucis inferiora corpora calefaceret, atque omnia frigore propemodum obrigerent, ſi in prima, ardoribus cuncta deflagrarent ob eius vicinitatem. E

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum primi articuli.

Reliquum eſt, ut argumenta initio quæſtionis propoſita, qua ex parte ijs quæ à nobis concluſa ſunt repugnãt, diluamus. Ad primum reſpondendum eſt: cum dicitur ad Vniuerſi ordinem pertinere, vt no[...]a corpora ignobilioribus emineã[...]rum id quidem eſſe, atque ita ſeruari etiam in cœleſti mundo, quantum pars & conueniens eſt, & quouſque fert ratio communis boni. Vnde quia vniuerſitatis commodum, proindeque ipſe ordo poſcebat, vt Sol medio planetarum conſiſteret; ideo ea, quam diximus, circa illum diſpoſi[...] eſt. Solut. 1. argum.

Atque hinc patet ſecundi a[...] ſolutio. Solut. 2.

Ad tertium reſpondend[...] ſecta, vt multa alia, quæ a P[...] cęleſti influxu in hominum vitam & [...] res traduntur, commentitia eſſe. Secũdò dicendum: eſto admittamus effecta illa peculiariter Saturno, Ioui, & Marti conuenire, propterea quod corporibus aliquas imprimant qualitates, quibus ad illa vtcunque homines inclinentur: Solis tamen influxum lõge præſtabiliorem eſſe, cum multo vberior ſit ac beneficentior, non inferiori tantum, ſed cœleſti etiam mundo, vt diximus. Solut. 3.

Ad quartum: Cum Sol uideatur nobilior qualibet ſtella octaui cœli, ſi ponamus Solem eiuſdem eſſe naturæ ſpecificæ cum medio orbe in quo vehitur, conſequenter dicendum, eum orbem octauo cœlo eſſe præſtantiorem. Quod ſi exiſtimemus, Solem diſtingui ſpecie à tali orbe, eſſeque præſtantioris eſſentiæ quam illum, tunc concedendum erit, octauum cœlum cunctis orbibus inferioribus dignitate antecellere. Nec ea, quæ de Zodiaco afferuntur, probant Solem deterioris notę eſſe, quam octauum cœlum, cum omnia illa effecta ad Solem potius, tanquam ad principem cauſam, quam ad ſigna Zodiaci referri debeant. Dilut. 4.

Ad quintum dicendum, conuenienter ijs, quæ hactenus docuimus: corpora, quo nobiliora ſunt, eo ſedem eminentiorem ſortiri, niſi aliqua grauis cauſa eum ordinem mutari cogat. Qua etiam limitatione loca Ariſtotelis accipienda ſunt, niſi quis ea non de planetis etiam interpretetur, ſed duntaxat de ſphæris, velitque tueri in omnibus ſphæris eundem eſſe ordinem ſitus, & dignitatis.

Si cui autem fortaſſe placuerit, nõ tantum orbes cœleſtes, ſed planetas eundem inter ſe & ſitus, & dignitatis ordinem habere, is dicet: eſto virt[illegible]lis notior aperiorque ſit; tamen ſu[illegible]rum planetarum influxum magis præcellentem eſſe, ac magis diuinum: propterea quod ille ad motus, & rerum varietates; hic ad ſempiternitatem, & res in ſuo eſſe tuendas ac ſtabiliendas impendatur. Vnde ſicut Ptolemæus in quadri part. ait, virtus Saturni [illegible]ad vniuerſalia tempora: Io[illegible] Martis, Solis, Veneris, & [illegible]ſes: Lunæ autem ad dies. [illegible] planetæ ſuperiores reſpi[illegible] ad exiſtentiam rei ſecundum ſe ipſam pertinent: quatuor reliqui ad rei exiſtentis motum ordinantur. Plura in hanc ſententiam ſcripſit D. Thom. ad text. 44. lib. 12. Metaph. Quæ tamen priorem ſentẽtiam, ſi in ea perſiſtere voluerimus, non labefactant: ſiquidem quæ de præclaro illo ſuperiorum planetarum influxu inculcantur, non ſatis conſtant, & eadem qua dicuntur facilitate negari queunt; cùm interim nobiliſſima Solis vis, & efficientia tam illuſtris, & conſpicua ſit.

Diuerſitas ſuperiorũ, & inferiorũ planetarũ quoad effectus.

QVAESTIO III.

Vtrum cœleſtia corpora inter ſe ſpecie diſtinguantur, an non?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis negatiua pars quæſtionis oſtendi videatur.

Qvod corpora cœleſtia ſpecie non differant, opinatus eſt Meſſalacus, & Alexander, itemque Auerros 2. huius operis, com. 49. & 59. & Iãdunus eodem A libro q. 12. Durandus in 2. diſtin. 14. q. 2. Sunt verò pro hac opinione hæc potiſſimum argumen[illegible].

Accidenti[illegible] ſunt notæ diſcriminis, vel co[illegible]um: atqui omnes ſph[illegible] habent eadẽ externa accidentia; qu[illegible]tem, pelluciditatem, raritatem, lucem ac præſertim figuram, quæ latentis eſſentię character B & quaſi teſſera peculiariter habetur: ergo omnes ſphæræ cœleſtes eandem ſpecie naturam obtinent. 1. arg.

Secundo: Omnium corporũ cęleſtium eſt vnus ſpecie motus; cum omnes ſuper eandem ſpecie lineam, videlicet circularem peragantur, nec in eorum terminis appareat diuerſa ratio naturalis, vel non naturalis ſitus, a qua diſtinctionem accipere queant. Cùm igitur cuilibet corpori ſpecie diſtincto, ſuus motus diuerſus C ſpecie competat, planum videtur, nec cœleſtes globos, nec eorum formas diſtingui ſpecie. 2. arg.

Tertio: Si qua ratio videretur celeſtiũ corporum diſtinctionem arguere, maximè eſſet varietas eff[illegible], quę ab his prouenirũt: ſed hæc ratio nullius momenti eſt. ergo, &c. Probatur aſſumptio, quia ſtellæ fixæ ſunt eiuſdem naturæ cum octauo orbe, cum nihil aliud ſint, quam denſiores eius partes; & tamen conſtat, D ſaltem earum nonnullas peculiares effectus ſpecie diſtinctos edere, atque omnino diuerſum influxum in mundum inferiorem demittere. Quare non ſemper effectorum diſſimilitudo naturæ diuerſitatem commonſtrat. 3. arg. Ariſt. li. 2 huius op. c. 2. & lib. 3. cap. 2.

Quarto, idem ex eo ſuadetur, quia hãc formarum conuenientiam videtur cœli dignitas poſtulare, ſiquidem quę ſparſa ſunt, & in multitudinem abeũt in rebus ordinis inferioris, par eſt, vt ea ſimplici, E & eminentiore actu vnita poſſideat ordo ſuperior. Quare ſi ſublunaris natura infima & tumultuaria, tam numeroſam ſub diuerſis ſpeciebus formarum turbam continet; conſentaneum videtur, vt cœleſtis mundus omnes ſuas formas in vnius ſpeciei naturam collectas habeat. 4. arg.

Poſtremo, quod hæc ſententia Ariſtotelicæ diſciplinæ conſentanea ſit, probatur: 5. arg.

tur: quia Ariſtoteles lib. 1. huius operis,
cap. 2. oſtendit, præter quatuor ſimplicia
corpora dandam eſſe quintam aliã ſub-
ſtantiam ſimplicem, nempe cœlum: at ſi
globi cœleſtes ſpecie diſtinguerentur,
non iam quinque eſſent corpora ſimpli-
cia, ſed multo plura, cum pręter quatuor
mundi elementa nõ vnus, ſed plures glo
bi cœleſtes numerentur. Non videntur
ergo cœleſtes formæ, nec corpora ex ijs
concreta, ſpecie diſtingui.

ARTICVLVS II.

Reuera diſtingui.

NIhilominus contrariam opinionem
veram, arbitramur, quam maior
meliorque pars Philoſophorum tuetur,
Albertus Magnus in tracta. de quatuor
coæuis, quæſt. 4. art. 4. & 2. huius operis,
tract. 3. cap. 4 D. Thomas tum alibi, tum
lib. 2. contra gent. cap. 92. ibidemq; eius
interpres Ferrarienſis, Caietanus ad art.
1. quæſt. 66. primæ partis. Richardus in
2. diſt. 14. in 3. princ. q. 5. Capreolus diſt.
12. quæſt. vnica, art. 3. Soncinas 12. Me-
taph. q. 10. denique Ptolomæus in qua-
drip. alijque non pauci.

Stabilitur autem hęc opinio, primum:
quia, quicquid aduerſarię partis aſſerto-
res velint, ſi germanæ Philoſophię decre
tis ſtandum ſit; cum ea, quę ſpecie con-
ueniunt, eadem munia eaſdemque pro-
prietates lege naturæ vendicent, & hæc
in cœleſtibus corporibus diuerſa admo-
dum reperiantur, vt in quibuſdam per ſe
facilè patet, in alijs longa temporum ob-
ſeruatione notarunt Mathematici, (nam
Luna v. g. maris reciprocationem effi-
cit, item alij planetę exſiccant, alij hu-
mectant, atque ita cęteri, vt * alibi dixi-
mus) conſequens eſt, vt ſingulis orbibus
adiudicandę ſint formę ſpecie diſſiden-
tes, à quibus hæc tam varia effecta dima
nent. Vnde fit vt corpora cœleſtia diſtin-
guantur ſpecie inter ſe.

* Hoc in lib. c. 3. q. 3. art. 3.

Secundo: Partes * elementaris mun-
di, quę naturæ ordine diuerſa loca exi-
gunt, diſtinctas ſpecie formas ſortiuntur:
ac ſingulæ ſphæræ cœleſtes ordine natu-
ræ exigunt loca diuerſa: ergo & formas
ſpecie diſtinctas. Minor ex eo patet, quia
ſicut ordo pulchritudoque uniuerſi, & ip
ſorum corporum inter ſe commenſura-
tio poſtulat, ut terra ſubſit aquę, aqua ae
ri, aer igni: ita poſcit, vt orbis Lunæ ſub
orbe Mercurij, orbis Mercurij ſub orbe
Veneris, atque ita cæteri globi ſub alijs
ſuperioribus contineantur: quandoqui-
dem non minus, quin potius multo ma-
gis, & ad naturam congrua, & ad orna-
tum concinnitatemque elegans eſt cœle
ſtium, quàm ſublunarium corporum de-
ſcriptio.

* accepto elementi nomine.

ut etiã orbes cœleſtes cõprehẽdit, de qua vſurpatione lib. 1. c. 1. q. 1. ar. 2.

Iam quod in doctrina Ariſtotelis aſſe
rendum ſit, corpora cęleſtia inter ſe non
ſolo numero, ſed ſpecie diſtingui, ex eo
oſtenditur: quia 2. de Anima, cap. 4. textu
34. & 35. docet, ſingularia multiplicari
in eadem ſpecie propter conſeruationẽ.
Quare tum cęleſtes orbes indiſſolubiles
ſint, proindeque in vno ſingulari ſingulę
eorum ſpecies conſeruentur, non eſt cur
plures eiuſdem ſpeciei conſtituantur. Et
hæc quidem ratio Ariſtotelis eſt, quæ ta
men num omni ex parte veritati conſen-
tiat, alibi expendemus.

Secũdum Peripateticam doctrinã orbes cœleſtes differre ſpecie.

ARTICVLVS III.

Reſpondetur argumentis contrariæ partis.

AD rationes, quibus oppoſitum oſtẽ
di videbatur, ita reſpondendũ erit.
Ad primum, non ex quibuſuis acciden-
dentibus deduci conuenientiam, aut di-
ſcrimen naturę, cum multæ res ſpecie
diſtinctæ, non pauca accidentia inter ſe
habeant communia. Quin uero nec co-
gnatio ſimilitudove figurę unitatem ſpe
ciei perpetuò indicat, ſed interdum ſo-
lam propinquitatem, ut aduertit Diuus
Thomas 3. par. quęſt. 74. articu. 3. quod
videre eſt in pleriſque ſeminibus, & fru-
ctibus, qui in rotundam effigiem conglo
bantur, & diſtinctam nihilominus ſpecie
naturam habent. Itaque eatenus figura
ſubſtantialis formæ character dicitur,
quatenus ea, quæ eiſdem lineamentis af-

Solut. primę rationis.

Lege etiã D. Th. in 4. d. 11. q. 2. art. 2. pla. 4. ad 2.

A fecta ſunt, vel ſpecie eandem, vel ſaltem propinquam formam obtinent. Quæ vero accidentia certis indicijs ſpecificam formæ vnitatem teſtentur, * alibi expoſuimus.

* Li. 1. huius oper. ca. 2. q. 5. art. 3.

Solut. 2. Ad ſecundam dicendum eſt: quamlibet ſphæram cœleſtem proprium motum ſpecie diſtinctum vindicare. Licet enim omnes reuolutiones circulo perficiãtur, quę figura vbique eiuſdem ſpeciei eſt; tamen quælibet earum habet pro termino. B Vbi ſpecie diſtinctum: quandoquidem vnumquodque cœlum pro naturæ ſuæ dignitate proprium ſitum in mundo requirit. v. g. cœlum Lunæ ſupra ignem, & ſub Mercurio, ſphæra Saturni ſupra Iouem, & ſub Aplane.

De hac re in noſtris Phyſ. li. 4 ca. 5. q. 3. art. 1.

Solut. 3. Ad tertiam neganda eſt aſſumptio, & ad eius probationem fatendum, multa aſtra octaui orbis ædere peculiares effectus ſpecie diſtinctos ab ijs quos edunt alia; nec tamen inter ſe differrę ſpecie. C Etenim licet diuerſitas munium, & effectorum in diuerſis ſuppoſitis arguat inter illa ſpecificam diſtinctionem; non tamen eam rite infert in diuerſis partibus eiuſdem ſuppoſiti. Cuius diſcriminis ratio eſt, quia nulla proprietas, aut operatio competit ſingulari vnius ſpeciei; quæ cæteris ſub eadem ſpecie contentis conuenire nequeat: at in partibus eiuſdem ſuppoſiti non continuo ita res habet; cum ſæpe accidat in animantibus, propter diuerſorum organorum, & qualitatum apparatum, D conuenire vni parti eas functiones, quæ alteri minime competunt. Nam v. g. cerebrum refrigerat, cor calefacit: quia cerebrum innatam habet frigiditatem; cor vero præcalidum eſt, atque officina natiui caloris. Sic igitur in re propoſita, licet diuerſitas operationum, quæ proficiſcuntur a diſtinctis orbibus cœleſtibus, vel a planetis diuerſorum orbium, arguat in ipſis corporibus ſpecificam differentiam; E non tamen eam infert diſtinctio operationum, quæ a diuerſis ſtellis eiuſdem cœli partes, & quaſi membra habeantur.

De frigiditate cerebri Ariſto. lib. 2. de Par. anim. c. 7. De calore cordis li. de ſenſu, & ſenſ.

Solut. 4. Ad quartum: non oportere omnia, quæ ſunt ſparſa in inferiori ordine, omnimode in vnum contrahi in ſuperiori, (alioqui vna tantum ſingularis forma in toto cœleſti mundo ineſſet, quia in ſub cœleſti multæ ſunt) ſed quantum rei dignitas poſtulat. Ad quam dignitatem in cœleſtibus corporibus, quod ad formarum rationem attinet, ſat eſt vnumquodque cœlum ita ex ſua forma, & materia conſtare, vt nulla in eis formarum viciſſitudo cernatur, quæ tamen in compoſitis ſublunaribus paſſim deprehenditur.

Solut. 5. Ad quintam reſpondendum eſt: Ariſtotelem non aſſeruiſſe, dari tantũ quinque ſpecies ſimplicium corporum, ſed præter quatuor vulgata elementa conſtituendam eſſe aliam quintam ſubſtantiam alterius ſpeciei, quæ immortalis ſit, & complexu ſuo mundum inferiorē coerceat ac regat, ſiue ea ſpecies ima, ſiue ſubalterna ſit: nihil enim tunc ea de re ſtatuebat.

Explicat locus Ariſtotelis.

QVAESTIO IV.

Vtrum omnes ſphæræ cœleſtes infra primum mobile ſimul ab Ortu in Occaſum, & ab Occaſu in Ortum conuertantur.

ARTICVLVS I.

Aſtruitur pars affirmatiua.

EGimus de numero & ordine, tam ſitus, quàm dignitatis; itemq; de diſcrimine orbium cœleſtium inter ſe: proximum eſt, vt de eorum motibus diſſeramus. Igitur reiecta ſententia Heraclidis Pontici, Nicæ Syracuſij, & Ariſtarchi, qui ſupra omnia ſtare dixerunt, ac ſolam terram in gyrum verti, quod cum experientia, & ſenſu pugnat, propoſitæ controuerſiæ duplici aſſertione ſatisfaciemus. Prima ſit: Omnes ſphæræ cœleſtes circumaguntur motu primi mobilis, qui fit ſuper duos mundi polos ab Ortu ad Occaſum, & iterum ab Occaſu ad Ortum. Hæc aſſertio vt intelligatur, explicandum breuiter eſt, quid in ſphæra ſit axis, quid polus. Axis eſt [linea recta per centrum ſphæræ ad illius circumferentiam

1. aſſert.

Quid ſit axis.

tiam

tiam tranſiens, circa quam ſphæra ipſa voluitur,] quod Manilius hiſce verſibus expreſſit in libro Aſtronom.

> Aera per gelidum tenuis deducitur axis,
> Libratumque gerit diuerſos cardine mundum,
> Sydereus medium circa quem voluitur orbis,
> Aeternoſque rotat rurſus immotus.

Poli duo. Poli verò [ſunt puncta extrema axis.] Quorum alter nobis in Europa degentibus ſupra noſtrum Horizonta eminet, nec vnquam nobis occidit: diciturque, Boreus ſiue Septentrionalis, quia ad partem Borealem ſiue Septentrionalem eſt: appellatur etiam Arcticus ab ea conſtellatione, quæ dicitur ἄρκτος, id eſt [Vrſa,] quæ circa hunc polum vertitur. Alter uocatur Auſtrinus & Meridionalis, quia ad Auſtrum ſiue Meridiem eſt: dicitur etiam Antarcticus, eo quòd polo Arctico per diametrum opponatur: atque hic terræ obiectu nunquam à nobis cernitur, ſed ab ijs quos Antipodas vocant.

De motu diurno ſphærarũ. Super hos ergo polos fit motus primi mobilis, id eſt, decimi cęli, quo ſimul omnes ſphæræ ei ſubiectæ rapiuntur, nimirum nouum cęlum, Aplanes, & ſeptem orbes planetarum. Dari autem huiuſmodi motum, oculis patet. Videmus enim omnes ſtellas, tam fixas, quàm errantes, aſcendere ab Ortu ſupra noſtrum horizontem, inde pergere in Occaſum, tum rurſus in Oriente naſci: atque ita intra diem & noctem, ſeu ſpatio 24. horarum integram circuitionem conficere, quam propterea diurnam vocant.

Motus nonæ & decimæ ſphæræ. Quod ſi quis petit; vnde conſtet, nonum & decimum cęlum, in quibus nullum ſydus fulget, eodem motu agi. Reſpondemus. conſtare id, ſicuti antea diximus, ex eo, quòd in Aplane triplex motus deprehenditur: nempè motus trepidationis, qui ei proprius eſt: & alius ab Occaſu in Ortum, qui eidem conuenit per accidens, ſeu ratione alterius cęli; cum eidem corpori ſimplici non competant per ſe plures motus: itemque alius ab Ortu in Occaſũ, qui omnium eſt velociſſimus, & maxime regularis. Vnde cõſequens ſit, ut hic inferioribus corporibus à ſupremo ac primo mobili obueniat.

2. Aſſert. De motu orbium cęleſtium infra primũ mobile.

A Sit ſecunda aſſertio: Omnes ſphæræ infra primum mobile circumducuntur ſimul motu alio ſibi proprio, ab Occidẽte in Orientem. Aſſertionem hanc, ſicuti & priorẽ ſtatuit Plato in Timæo. Ariſtoteles lib. 2. huius operis, c. 10. tex. 59. Aratus in ſuis Phænom. Calippus, & Eudoxus, Cicer. 2. de Natur. Deor. Ptolomæus 8. cap. 1. li. in edit. mag. Alphraganus in Compend. Proclus in ſphæra ſua: Ioannes à Sacro Boſco in ſua: Cleomenes in Meteoris, & alij recentiores: vt B Orontius, Stoflerinus, Appianus, Venerius, Fernelius, Fracaſtorius. Eandem aſſertionem comprobauit experientia. Nã quod ad ſeptem planetarum orbes attinet, notum eſt. Solem & reliquos planetas non modo non ſeruare perpetuo eandem inter ſe coniunctionem, ſed neque eodem ſemper modo, aut eadem intercapedine reſpondere ſtellis firmamenti: ſed vno die coniungi cum cer- C ta aliqua ſtella, aut in aliquo gradu alicuius ſigni exiſtere, poſtea ab eo ſydere, & gradu diſtare. Quod plane indicat, inferiores cęlos vna cum planetis quos circumuehunt, ab Occaſu in Ortum remeaſſe. Ita verò moueri quoque firmamentum ab Occidente in Orientem, ex eo Aſtronomi conuincunt, quia multis obſeruationibus compertum eſt, ſtellas fixas paulatim ab Occaſu in Ortum tendere: nec ſemper eiſdem locis ortas fuiſ- D ſe ſtellas, quibus nunc oriuntur, comparatione eiuſdem horizontis. Itemq; altitudines Meridianas ſtellarum fixarum diuerſas nunc eſſe ab ijs, quas priorum ætatum Aſtronomi notarunt.

Duo quoque hic aduerte. In primis motum orbium cęleſtium ab Occaſu in Ortum nõ fieri ſuper polos mundi, & per circulum Aequinoctialẽ; ſed ſuper alios polos ab ijs diuerſos nimium ſuper polos Zodiaci, & per circulum zodiacum. E Quod ex eo conſtat, quia planetæ, vt toto anni decurſu in Sole videre eſt, non ſemper in eodem puncto Horizontis naſcuntur, ſed nunc iuxta Aequinoctialẽ, nunc vltra, alias citra: id aũt non aliũde prouenit, niſi quia nõ eodẽ axe nituntur, nec eorũ motus ſuper eoſdẽ polos fiũt. Secundo illud etiam obſeruabis, cum orbes mobiles ſint inter ſe contigui, & ſuperio-

perio-

periores ſibi ſubiectos complectantur: ne
ceſſariò fieri, ut dicimus orbis diurno
motu verſus Occaſum ſecum trahat no-
uem inferiores: itemque nonus lentiſſi-
mo curſu verſus Orientem ſecum ducat
octo inferiores: nec aliter octauus trepi-
dationis motum ſeptem errantium cęlis
communicet. Nam quia omnes orbes in-
feriores totales ſunt cōcentrici ſuperio-
ribus, idcirco eis rapiuntur: ideo verò
planetæ ſuperiores ſuũ motum inferio-
rib. non communicant, quia eorum de-
ferentes ſũt Eccẽtrici, ut fuſius in Theo
rica planetarum explicari ſolet.

ARTICVLVS II.

Obiectiones contra ſuperius dicta, earumque dilutio.

ERit tamen, qui contra proxime di-
cta objiciat: imprimis non videri ſu-
premum mobile rapere ſecum inferio-
Obiect. 1. res orbes, quia pari modo inferiores tra
herent ſuperiores ſecũ. Nulla enim cau-
ſa apparet, cur illud potius quàm hoc
fiat: præſertim cum non minus inferius
ſuperiori quàm ſuperius inferiori cohę-
reat, atq; adeò non minus hinc quàm il
linc impulſus communicari poſſit ac de-
Obiect. 2. beat. Item: nullum eſt corpus, quod non
obſiſtat & renitatur, cum trahitur in par
tem contrariam ei, ad quam ſuopte inge
nio inclinat: ergo cum inferiores cœli
inclinent ad motum verſus Orientem,
ſi a primo raperentur in Occaſum, fieri
non poſſet, quin ille motus aliquantu-
Obiect. 3. lum retardaretur: quod cum inficientur
Aſtronomi, negare etiam debẽt, rapi or-
bes inferiores a primo mobili. Adde, quòd
eiuſmodi motus inferiorum orbium eſ-
ſet violentus, cum tamen abſurdum ſit
in corporibus cœleſtibus aliquid violen
tum eſſe: tum quia nullum violentum
perpetuum, aut valde diuturnum eſſe
poteſt: tum quia omne violentum con-
tinue fatiſcit & debilitatur, quod longè
a cœlo abeſt.
Obiect. 4. Deinde, quòd non poſſit idem cęlum
ab Ortu in Occaſum, & ab Occaſu in Or

A tum volui, probatur: primò, quia citra
neceſſitatem videtur induci eiuſmodi
motus ab Occaſu in Ortum: cum omnia
ſyderum Phœnomena conſtare queant,
dicendo orbes ſubiectos primo mobili
tardius agi quàm illud, eò quod remiſ-
ſiorẽ impulſum ab intelligẽtia accipiãt,
ob idque videri retroduci & repedare in
Ortum, cum non ita ſit. Secundo: quia
vel impulſus cęli ſuperioris & inferioris Obiect. 5.
ſunt æquales inter ſe, vel eorũ alter for
B tior: ſi æquales, neuter ab altero vince-
tur, ſicque orbis ſuperior non rapiet ſecũ
inferiorem; ſi alter fortior eſt, is vincet,
atque ita ambo verſus eundem termi-
num ferentur. Tertio: quia prædicti mo-
tus ſunt inter ſe contrarij, cum tendant Obiect. 6.
ad oppoſitos terminos: at fieri non po-
teſt, ut idẽ ſimul contrarijs motibus agi-
tetur. Quarto: quia aut motus ille quo Obiect. 7.
orbis orbem ducit, eſſet tractio, aut pul-
ſio, aut vectio, aut alius eiuſmodi: cum
C tamen nullus eorum eſſe videatur.
Ad primum horum reſpondet Scali- Sol. 1. ob.
ger exercit. 69. in Card. primum mobile
non viciſſim retroagi ab inferioribus,
nec aliquid ei demi de præſcripto motu:
quia talem & tantum, & ab hac, & ſic eſ-
ſe voluit: qui velle potuit. Eius tamen
rei cauſam Phyſicam inueſtigat Fraca-
ſtorius in ſuis Homocent. ſectio. 1. a
cap. 6. Sed ea omiſſa, quæ prolixior eſt,
quàm hic locus ferat, dicendum videtur:
D primum mobile non retroduci in Ortũ
ab inferioribus, quia eorum impulſus ita
modificatur ab intelligentia, ut neuti-
quam traijciatur in ſphæram ſuperiorẽ:
quod minimè mirandum videri debet,
cum experiamur in noſtratibus reb. ex
modo applicandi impulſum fieri, ut idẽ
mobile nunc ſurſum, nunc deorſum, nũc
ad latera, nunc in orbem agitetur. Vel ſi
hæc ſolutio minus placet, dicito ſphęras
inferiores non quidem retroducere pri-
E mum mobile, cum eius impetum nõ vin
cant, quantum ad retroferendum neceſ-
ſe ſit, ſed aliquantulum retardare. ita ut
licet nunc rapidiſſima vertigine agatur,
rapidiori agi deberet, ſi ipſum inferio-
res ſphæræ non ſecum auehere niteren-
tur: quæ eſt expreſſa ſententia Iſidori.
lib. 3. etymol. c. 34.
Ad ſecũdum dicendum imprimis eſt: Sol. 2.
infe-

A inferiores ſphæras non magis inclinare
ad motum uerſus Orientem, quam uer-
ſus Occidentem, ſed ad utrumlibet indi
ſcrimi natim ſeſe habere. Itemq; non re-
niti ſuperioribus per aliquam qualitatẽ
ſibi propriam, ut grauia & leuia, dum cõ
tra naturam ſuam mouentur, nec uero
quod habeant partes aliquas eminentio-
res, aut angulis fractas, cum undique le-
ues ſint & politæ, ideoq; vnum duntaxat
renitẽtię modum eſse, qui cadere in eas
B poſset, eam nimirum, qui obuenit ex in-
iuſta proportione ad cauſam mouentem,
quia nequeunt agi; vel agi tanta celeri-
tate, niſi tanto impulſu, vel maiori. Sed
neque hæc renitẽtia in propoſito locum
habet. Impulſus enim primi mobilis con
uenientem proportionem obtinet ad ra-
piendos ab Ortu omnes orbes ſubiectos.
Vnde iam perſpicua relinquitur argumẽ
ti ſolutio. Vel aliter, dicito iuxta ſecun-
dam explcationem ſuperioris argumen-
C ti, primum mobile aliquantulum retar-
dari à ſphęris ſibi ſubiectis, etſi id pleri-
que negent: quemadmodum & idem ſuã
circuitionem celerius abſolutum fuerat
niſi ei aliorum orbium, quos ſecum in
Solut. 3. Occaſum vehit, prouincia acceſſiſſet.
Quod item obijciebatur, ſi inferiores cœ
li à primo rapiantur, ſequi illorum mo-
tum violentum fore; neganda eſt conſe-
cutio. Non enim violentum rite dici con
ſueuit, niſi id, cui patiens per actum pro-
D prię formæ actiuæ reſiſtit, quo pacto ob-
nititur lapis motui ſurſum, per impul-
ſum à grauitate formaque ipſius actiue
ortum.

Solut. 4. Ad primam uero earum rationẽ, qui-
bus probari videbatur, non poſse orbes
cęleſtes infra primum mobile cieri pari-
ter ab Ortu in Occaſum, & ab Occaſu in
Ortum, negandum eſt, conſtare poſſe ea
quæ in ſtellis apparent, ſublato motu cœ
lorum ab Occidente in Orientem: tunc
E enim omnes ſtellæ & planetæ motu diur
no eoſdem circulos citra & vltra Aequi-
noctialem perpetuo deſcriberent, neque
nunc magis, nunc minus ad noſtri capi-
tis verticem accederent, ſed eãdem ſem
per diſtantiam & interſtitium tum inter
ſe, tum reſpectu noſtri ſeruarent, quia ni
hil eſt, quod huiuſmodi varietatem poſ-
ſit efficere, niſi peculiaris orbium, & pla-
A netarum motus. Cum igitur illud expe-
rientiæ repugnet, patet ſine prędicto mo
tu non cohęrere ſyderum phęnomena.

Ad ſecundã dicendum eſt: impulſum, Solut. 5.
qui à primo mobili ſphæris inferioribus
communicatur, fortiorem eſſe, quatenus
eas maiori impetu, & celeritate rapit,
quàm ipſe in Ortum pergat; non tamen
eo pacto fortiorem eſſe, vt interimere ua
leat impulſum, quo illæ a ſua intelligen
tia in Ortum ducuntur.

B Ad tertiam uarie reſponderi ſolet ab Solut. 6.
Aſtronomis, vt videre eſt apud Ioannem
Maiorem in 2.d.24.q.1. & Fracaſtorium
in Homocont. ſect. 1. cap. 8. breuiter ta-
men hoc loco dicimus: duos illos motus
ab Ortu in Occaſum, & ab Occaſu in Or
tum, non eſſe proprie cõtrarios. Proprie
enim contrarij dicuntur, qui ita ſe ha-
bent, vt eorum vno res mota ad aliquod
pũctum fixum accedat, & alio ab eodem
recedat, quod in prædictis motibus non
C ſeruatur, ſimpliciter enim omnes ſphę-
ræ mobiles ab Oriente in Occidẽtem fe
runtur; in Orientem vero inferiores,
non niſi ſecundùm quid, quatenus uer-
ſus ſigna Orientalia pereunt, vt alibi ple
nius ac planius dicetur.

Ad quartam dic motum, quo inferio- Solut. 7.
res orbes à ſupremo rapiuntur, pertinere
ad vectionem, vt loco cit. cap. 9. Fracaſto-
rius aduertit. Omne enim contentum in
alio, dum motu continentis agitur, vehi
D dicitur ſecundùm Ariſtotelem 7. Phyſic.
Auſc. cap. 2. tex. 10.

QVÆSTIO V.

Vtrum cœleſtes orbes ab intelligentijs moueantur, an non?

E

ARTICVLVS I.

Argumenta partis negatiuæ.

EXplicatis breuiter orbium cœ-
leſtium conuerſionibus, ſe-
quitur, vt à quibuſnam illæ
motoribus efficiantur, inueſti-
gemus. Ac primũ quod non ab intelligẽ- 1. arg.
tijs,

1. argum. tijs, videtur hiſce rationibus oſtẽdi: Cuilibet potentiæ naturali paſſiuæ reſpondet aliqua naturalis actiua, ut conſtat ex doctrina Ariſtotelis lib. 3. de anima cap. 5. ſed orbes cœleſtes habent potentiam naturalẽ paſſiuam ad motum: ergo reſpõdet eis in natura aliqua vis actiua motrix, quæ certè corporea eſſe debet, vt cum ipſis orbibus cognitionem proportionemque habeat. Sed vis motrix intelligẽtiarum nõ eſt huiuſmodi; cum intelligentiæ a materiæ contubernio abiunctæ & corporeæ molis expertes ſint: non igitur cœleſtes orbes ab ijs mouentur.

2. argum. Secundo: Si motus cœli fieret ab externo motore, qualis eſt intelligentia, non eſſet naturalis, ſed violentus, cum violentum definiatur ab Ariſtotile lib. 3. Eth. cap. 1. id, cuius principium eſt extra: atqui motus cœli non eſt violentus, ſed naturalis, ut * libro ſuperiori oſtendimus: ergo non fit ab extremo motore. *c. 3. q. 2. art. 2.

3. argum. Tertio: Deus gubernat mundum immediatè per ſeipſum: ergo neutiquam regit, aut mouet ſuperiora corpora per Angelos. Probatur aſſumptum teſtimonio illo Sacræ paginæ in lib. Iob. cap. 33. [quem conſtituit alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt?] vbi D. Gregorius, [quippe] inquit [mundum per ſe ipſum regit, qui per ſe ipſum condidit.] Quod docet etiã Boetius lib. 4. de conſol. Phil. proſa 4. aiens Deũ per ſe ſolum cuncta diſponere.

4. argum. Quarto: Beatæ mentes, ut tradit D. Dionyſius in lib. cœleſt. Hier. cap. 6. sũt in tres Hierarchias diuiſæ: igitur ſi ex earum numero eſſent motores cœleſtium corporum, vel perpetuò in cœleſti curia aſſiſterent, vel in mũdum ſublunarẽ hominum gratia mitterentur. ſic enim eis munerum partes diſtributas eſſe docet D. Dionyſius eodem lib. cap. 7. & 8. & D. Gregorius lib. 17. Moral. cap. 7. & hom. 14. in Euãgel. at motores cœleſtium corporum nunquam ab his ſeparantur: non ſunt igitur è numero beatarum mentiũ.

5. argum. Quinto: cœli circumaguntur à propria forma: ergo fruſtra eis quæritur alius motor. Probatur aſſumptum: nam ſi forma cœli non concurreret effectiuè ad proprium motũ, eſſet otioſa, atque adeò

A fruſtra; cum vnumquodque ſit propter ſuam operationem, ut hoc in lib. c. 3. tex. 17. Ariſtoteles docuit.

ARTICVLVS II.

Referuntur variæ Philoſophorum opiniones: cõcluditur primum, orbes cœleſtes non moueri effectiuè a proprijs formis.

B

IN hac quæſtione tam inter veteres Philoſophos, quam apud Theologos, non parum diſſidij fuit. Nam quidam, è quorum numero fuere Auctor libri de Cauſis, & Rabbi Moyſes, ſingulis orbibus cœleſtibus duplicem motorem, videlicet intelligentiam, & animam informantem attribuerunt. Quidam vnum duntaxat, nimirum intelligentiam aſſi- Leg. Greg. in 2. d. 1. q. 1. ar. 2. Auen. 12 Meta. cõ. 41. Fer. 2. cõtra gẽ. ca. 92. M. Alb. 1. p. ſum. de 4. coe. q. 4. art. 26.
C dentem. Alij motum a dextra ad læuã ab intelligentia, a læua ad dextram a forma ipſius orbis effici putarunt, ut Trallianus. Alij docuerunt cœlos moueri caſu, ut Democritus & Epicurus, vt Straton Lampſacenus Theophraſti diſcipulus. M. verò Albertus in 2. diſt. 14. art. 6. ſtatuit, nihil in hac diſceptatione ſecurius dici poſſe quàm cœlos ſola Dei voluntate moueri. Quod etiam Alpetragius in ſcientia ſecretorũ Aſtronomiæ,
D Ptolomæus, alijque nõnulli conſuerũt. Præterea quidam ex antiquis Theologis, referente D. Bonauentura in 2. diſt. 14. art. 3. quæſt. 2. quos ſecuti ſunt Ioannes Maior hoc in lib. & Albertus Saxo. 8. Phyſic. q. vlt. opinati ſunt, ſphæras cœleſtes nequaquã indigere motricib. intelligentijs, ſed in gyrum agi a proprijs formis interuentu naturalium qualitatum, quibus ad motum exequendũ polleant.

Sit tamen prima aſſertio: Corpora cœ- 1. aſſert.
E leſtia non mouentur effectiuè a propria forma. Probatur. nam vel mouerentur ab illa, ut a principe cauſa ſui motus, vel ut a cauſa minus præcipua: quo modo corpora grauia & leuia a ſuis progenitoribus, ut a cauſa principali, a propria verò forma, ut à cauſa minus præcipua incitantur. At quòd neutrum horũ conueniat formæ cœleſtium corporum reſpectu Pro hac aſſertione lege D. Th. 2. p. q. 70. a. 3. Dur. in 2. d. 14 q. 2. Scot. quæſt. 1.

ſpectu

D. Bona. art.3.q.2. Capr.d.9 q.1.ar.3. Fer.3. cō tra gent. c.46.Son. 12.Meta. q.36.Ar- gen.q.1. ar.1.Baſ- ſol. cadē d.art.1.

ſpectu ſui motus, ex eo ſuadetur quia A corpora cœleſtia priori modo a ſua forma mouerentur, eſſent uiuentia, quando quidem vt ex ſentētia Ariſtotelis & Platonis, cōmuni aliorum Philoſophorum conſenſu 8.lib. Phyſic. docuimus, unum è maximis vitæ indicijs eſt, habere in ſe præcipuam ſui motus cauſam, nec externo motore indigere. At quod cœleſtia corpora ſint uitæ expertia, ſuperius a nobis oſtenſum fuit. Quod autem nec poſteriori modo à ſua forma moueantur, B ex eo conuincitur: quia cum quidpiam ita mouetur, ſi acceſſus ad aliquē locum eſt ei naturalis, receſſus ab eodem eſt illi contra naturam: ut patet in corpore graui, cui accedere ad locū inferum naturale eſt, abſcedere contra naturā. Quare cùm cœlo tam ſit ſecundum naturam, commeare ad occaſum, quam ab eodem remeare (ſiquidē utrolibet modo ſeruat locum ſibi a natura præſcriptum) nequaquam eo pacto a ſua forma torqueri poterit. C

Secundò, idem ex eo cōfirmatur, quia ſequeretur, orbes cœleſtes per uim quieturos poſt diem iudicij, quę tamen nis neque decet ſtatum tam excellentium corporum, neque congruit cum ordine

*Sap.8. diuinę Sapientię * [diſponentis omnia ſuauiter.] Conſecutio inde patet, quia cum forma alicuius corpus naturaliter & effectiue inclinat ad motum, quandiu eiuſmodi corpus quieſcit, per vim ac cōtra naturam quieſcit, ut uidere eſt in lapide, qui in aere detinetur. D

Preoccupatio obiectionū.

Quod ſi quis nobis opponat, futilem uideri hanc rationem, propterea quod elementa, quę naturaliter inclinantur ad motum, perpetuam quietem habitura ſint in ſuis locis naturalibus, poſt diē iudicij, non ſecus ac corpora cœleſtia. Item, quod corpora glorioſa conſiſtere debeant in cœlo Empyreo, quę tamen ſuopte ingenio ob innatam grauitatem E deorſum uergunt. Occurrendum erit primum, diuerſam eſſe rationem in elementis, & in corporibus cęleſtibus. Nāq; elemēta non inclinantur, niſi ad motum quo naturalem ſedem petunt, quam ubi primum obtinuere, confeſtim ceſſat eorum nixus & conatus ad motum, proindeq; non dicuntur in ſuis locis per uim quieſcere, cum uiolentia non inferatur proprie, niſi ei quod contranititur. At motus circularis non dirigitur è natura ad acquirendum locum naturalem, extra quem mobile ſit poſitum, ſed perpetuo circa eundem locum in gyrum fit. Quare ſi corpora cœleſtia ad eum motū naturaliter & effectiue inclinentur, conſequens erit, vt eiuſmodi inclinatio, & conatus in eis perennis ſit, atque adeo vt a motu non niſi contra naturam, & per vim ceſſare queant.

De uiolē to Ariſto. li.3. Eth. c.1.D. T. 1.2.q.6. ar.4.

Quod uero ad glorioſa corpora attinet, dicimus, vel diuina uirtute auferendam illis grauitatem, tanquàm aliquid nimis imperfectum, & cum eorum gloria atque agilitate minime conueniens, quæ eſt ſententia M. Alberti, Maioris, & Richardi in 4.d.49.quæſt. 7. Vel potius, ut alijs uidetur, retinendam eſſe ab eis grauitatem, ſicut & alias qualitates naturales, ſed nullum ab ea eliciendum fore conatum ad locum infimum, ſubtrahente Deo ad id ſuum concurſum, ex lege & conditione illius ſtatus. Vnde etiā patet, quietem glorioſorum corporum nequaquam cenſendam eſſe uiolentam, cum ea tantum uiolenter quieſcant, quæ actu nituntur in motum, a quo aliunde impediuntur, uti diximus.

Lege Sco. in 4.d.49 q.14. Argentinā q.1.art.4.

ARTICVLVS III.

Orbes cęleſtes moueri ab intelligentijs.

SEcunda aſſertio, quæ propoſitæ quæſtioni directo reſpondet, hęc ſit: Orbes cęleſtes mouentur ab intelligentijs. Hanc ſtatuit Ariſtoteles 8. Pyſ. Auſcult. lib. cap.6 tex.52. & 12. Metaphyſ. cap.8. tex.43. Plato 1. de legib. & maior ac melior Phyloſophorū pars. Earum uero D. Tho. opuſc. 10. art.3. & opuſc. 11. art.2. omnino certam eſſe, & Phyſicis rationibus demonſtratam putat, & de potent. quæſt.6.art.3. [Fidei] inquit [ſententia eſt, quod ſubſtantiæ ſeparatæ, ſiue Angeli, moueant corpora cęleſtia.] Eandem quoque D. Bonauentura in 2. d.14. ar.3. q.2. tam rationi, quam fidei inprimis cōſentaneam vocat. Igitur Platonici Peripateticiq; Philoſophi eam cōfirmarunt ex

2. aſſert. Hunc locū ex lib. Phyſ. ita exponūt D. Thom. Alexā. Auen. & alij.

A ex ordine rebus creatis præſtituto: qui in eo maxime elucet, quod inferiora per ſuperiora regantur. Quam etiam rationem ſacri Doctores approbarunt: vt patet ex D.Dionyſio cap.5.cœleſt. Hierar. & 8.c.de diu.nom & D.Greg.4.Dialog. c.4.aſſerentibus in mundo hoc, qui ſub ſenſus cadit, nihil niſi per creaturã, quæ ſenſus effugit, adminiſtrari: & ex D.Auguſt.3.de Trinit.cap.4.vbi docet, quemadmodum inferiora corpora per ſuperiora: ita ſuperiora per ſpiritũ vitæ quodam ordine regi. Qua in re minor mundus, id eſt, homo, & maior id eſt, tota mũdi corporei vniuerſitas, mirificè conſentiunt: ſicut enim ille per animales & vitales ſpiritus ſuo modo regitur; ita hic p ſpiritus cœleſtes gubernatur. Pro quo etiam facit illud Iob 9. [ſub quo curuantur qui portant orbem,] id eſt, Angeli, qui ſuo motu cœleſtem mundum circumuehunt: ut eſt quorũdam interpretatio.

Pro hac doctrina lege Orige.hom. 13.& 14. ſuper Numeros. D.Aug.l. 83.qq.q. 97.& lib. 8.ſuper Gẽ.c.24. D.Th. li. 3. contra gent.cap. 78.& 79.

B Stabiliri etiam hæc aſſertio ex eo poteſt: quia cum corpora cęleſtia a ſe ipſis non moueantur, ut ſuperius oſtendimus, vtique externos motores deſiderant, qui præter intelligentias alij eſſe nõ poſſunt. Deinde, quia niſi ab intelligẽtijs mouerentur, non ſolum connexio rerum ſẽſibilium & intelligibilium, ſiue mundi corporei & incorporei nõ cõſtaret; ſed neque vlla ferè via ad inueſtigandas mentes a materiæ concretione ſeiunctas philoſophis relinqueretur: hæc enim eos potiſſimum ratio ad illarũ cognitionem duxit. Nam cùm motuum cœleſtium legis, ordinẽ & conſtantiam obſeruarent, idque non niſi ab aliqua intellectrice vi corporis experte fieri poſſe viderent, ſtatuerunt, dandas eſſe intelligentias, a quibus eiuſmodi motus efficerentur, ut legere eſt apud Ariſtotelem 12. Metap. loco citato qui vnus ibi in eo lapſus fuerit, quòd pro numero orbium cęleſtiũ intelligentias definierit. Qua de re in progreſſu huius libri plura.

ARTICVLVS IV.

Intelligentiam motricem non eſſe propriè formam ſui orbis.

VT autem pateat, quonam modo ſe habeat intelligẽtia reſpectu orbis a ſe voluti, quod eſt huius ſce controuerſia quaſi corollarium: aduerte, Aureolũ apud Capreolum in 2.d.9.q 1.art.2. Mirandulanum lib.2 t. de euerſ. ſing.certã. ſect.6.& alios, quos refert zimara in q. de intelligentiæ cauſalitate, opinatos fuiſſe, intelligentiam eſſe verè formam ſui orbis; ita ut ei non ſolum motum, ſed etiam dimenſum, figuram, raritatem, & denſitatem, ceteraq; perfectiones cęleſti naturæ cõgruentes impertiat. Verum hæc ſententia, quam etiã nõnulli Auerrois fuiſſe inquiunt, nullam p ſe fert ſpeciem veritatis. Namque (vti D. Tho. 2.contra Gent.c.68. explicatè docet) vt aliquid formę ſubſtantialis rationem habeat, duo maximè requiruntur: primũ eſt, ut ei, cuius forma dicitur, tribuat eſſe ſubſtantiale, ipſumq; reponat in certa ſpecie: ſecundũ, quod ex priori ſequitur, eſt, ut ex illo, & ex materia vnũ quid conficiatur. Si igitur intelligentia non confert actum primum, ſiue ſubſtantialem corpori cœleſti, vtpote quod formã aliam ſibi propriã habet, quæ id ipſi conferat, qui fieri poteſt, ut intelligẽtia forma illius ſit? Item, ſi intelligẽtia eſt quid per ſe cohærens, & completum in ſua ſpecie, quo pacto more formæ Phyſicæ, & materiæ in vnum per ſe cum cęlo coibit?

Horũ argumenta quære apud Theoph. li. 2. de Anim. ad tex. 30

Rurſus perfectiones ſecundariæ, ingenitæ vnicuique rei a natura, ſequuntur actum primum ipſius, ab eoque dimanant: nõ ergo figura & quãtitas, cæteraque id genus ab intelligẽtia proficiſcentur, ſed ab actu primo corporis cęleſtis, qui eſt corporalis eius forma, ex qua & ex materia prima ipſius reſultat corpus cœleſte.

Poſtremò, ad eandem ſcientiam ſpectat conſideratio materiæ & formæ eiuſdem rei: ut eſt apud Ariſtotelẽ 2. Phyſ. cap.2. text.22. Si ergo intelligentia eſt forma

forma cœleſtis corporis, cum materię contemplatio ad Phyſicum pertineat, etiam tota intelligentiæ cõſideratio erit Phyſici negotij, non Metaphyſici: quod aſſerere, tum per ſe abſurdum eſt, tum contra commune placitum Philoſophorum, aientium primam Philoſophiam in cognitionem intelligentiarum præcipua cura ſtudioque incũbere; repugnat etiam Peripatetico dogmati 6. Metaph. c.1.text.5. vbi Ariſtoteles Metaphyſicã a naturali Philoſophia eo diſtinguit, q̃ hæc formas cum materia cohęrentes; illa a materia ſeiunctas cõtempletur. Accedit auctoritas cuiuſdam articuli Pariſienſium, erroris nota damnantium eam opinionem, quæ aſſerit intelligentiam eſſe actum ſeu formam corporis cœleſtis modo naturæ.

Quõ intelligentia poſſit dici forma cęli.

Illud tamen inficiandum non eſt, etſi intelligentia nõ propriè nec ſimpliciter dicenda ſit forma ſui orbis; poſſe tamen ſimilitudine quadam forma illius dici, ac maiori iure, quam cæteri externi motores dicuntur formæ corporum, quæ ab eis mouentur. Primum, quia cęlũ ſuapte natura inclinationem habet ad illum motum, qui ab alio quam ab intelligentia præſtari nequit. Deinque, quia intelligentia hæret in eodem ſitu cum cœlo, ſecundum eam partem qua illi aſſidet: vnde in totum cęlũ impulſum trãſmittit. Tertio, quia intelligentia ita ſuæ ſphæræ illata eſt, ut interim dum rerum Ortus, & Occaſus in inferiori mundo perſeuerant, diuelli ab ea citra miraculum non poſſit.

ARTICVLVS V.

Solutio argumentorum primi articuli.

Solut. I. argum.

DIluenda nunc ſunt argumenta initio propoſita. Ad primũ dicimus: potentiæ paſſiuæ, quam cęleſtia corpora ad motum habent, reſpondere nõ in natura corporea (nec enim id neceſſe eſt) ſed in tota rerum nãtura, aliquam potẽtiam actiuam creatam, id eſt, virtutem motricem, Angeli. Nec oportere dari

A inter hanc potentiam actiuam, & inter paſſiuam corporum cęleſtiũ, cognationem, ſeu conuenientiam naturæ, ita vt quemadmodum cęlum corporeum eſt, ſic & eius motores, ſed ſat eſſe proportionem accommodationis, quæ certe inter corpoream, & corporis expertẽ ſubſtantiam interuenit, quatenus illa huic, ad motum localem ſuopte ingenio obedit: accedente præſertim non ſolũ ex parte materiæ, ſed etiam ex parte formę, na-
B turali inclinatione ad mõtum, quã corporibus cœleſtibus ineſſe, declaratum a nobis fuit libro ſuperiori.

Solut. 2.

Ad ſecundum: non eſſe mentem Ariſtotelis, omne id, cuius principiũ eſt extra, ſeu quod ab externo motore proficiſcitur, violentum eſſe: ſed quod ita ab externo principio fit, ut id quod patitur ei reſiſtat obluctetur que: quo pacto motus in locum ſuperiorem, eſt lapidi violentus: quia ita a proiectore efficitur, vt
C lapidis natura interuentu ſuę grauitatis ei repugnet. Quod tamen cœlo minime cõuenit, cum nullam habeat qualitatem per quam motui reſiſtat.

Solut. 3.

Ad tertium: gubernationem duo importare, videlicet cognitionem, ſiue internam directionem rerum faciẽdarum, & externam executionem. Si de priori loquamur, Deũ immediatè ac per ſe gubernare omnia: ſi de poſteriori, multa per creaturas adminiſtrare, quib. hũc ho-
D norem dignitatemque impertiri voluit. Loca vero in argumento adducta, de gubernatione ſecundum priorem conſiderationem intelligi debẽt. Vbi etiã Deus dicitur neminem alium mundi adminiſtrationi præfeciſſe, quia ad externã rerum gubernationem concurrit, cum nihil abſque illius concurſu effici queat.

Idem ſentit Dion. Carth. in elementario Theolog.

Solut. 4.

Ad quartum reſpondet D.Th.3.contra Gent.c.80.& opuſc.10.art.17. probabile ſibi videri, mentes cœleſtium ſphę-
E rarum motrices eſſe ex ordine virtutũ, dummodo hic ordo (quæ eſt ſententia D.Dionyſij ca.6.& 7.cœleſt. Hierar.) in ſecunda Hierarchia medium obtineat: is enim inter eos, qui externa miſteria diuinitus ſibi commiſſa exequuntur, principatum obtinet. Vnde nomẽ virtutum, ut ipſe Dionyſius 8.cap. eiuſdem lib. docet, diuinam quandam, & inconcuſſam

vim

vim ad cœleſtes operationes obeundas præ ſe fert: quia in externis miniſterijs ea præcipua habetur, quæ ad totius Vniuerſi ordinem, & communium cauſarum, diſpoſitionem ſpectant: quo in genere cęleſtium corporum motus cenſentur. Ita verò dicendum, cęleſtium globorũ motores mitti hominum gratia, quatenus id minus ſibi a Deo cõmiſſum obeunt, propter bonum Vniuerſi corporei, ac præcipuè hominis.

Solut. 5.

Ad quintum: negandum eſt aſſumptũ & ad eius confirmationem dicendum, licet forma cęli non concurrat actiuè ad ſuum motum; concurrere tamen ad alias actiones, per quas in inferiorẽ mũdum influit, ideoque otioſam non eſſe.

QVAESTIO VI.

An primum mobile immediatè a Deo moueatur?

ARTICVLVS I.

Re ipſa non moueri a Deo immediatè, licèt ab eo immediatè moueri poſſet.

Tametſi ex proxima diſputatione conſtet orbes cęleſtes moueri ab intelligẽtijs; eſt tamẽ adhuc peculiaris dubitatio circa primũ mobile, nũ a Deo immediatè cieatur, præſertim in diſciplina Ariſtotelis. Nõ eſt autẽ quæſtio, vtrũ Deus intelligentię mouenti primũ mobile intimè proximeq́ue illabatur, ad eum motum exequendum (patet enim, vti docuimus in * Phyſicis, nullã creaturam ſine tali Dei concurſu agere poſſe) ſed vtrum ea motio a Deo, ut a tota & integra cauſa, manet.

Status quæſtionis.

2. Phyſ. c. 7. q. 12. a. 2.

Concluſ.

Concluſio ſit: Primum mobile re ipſa miniſterio intelligẽtiæ mouetur; potuit tamen à Deo moueri immediatè, id eſt, ſine conſortio vllius cauſæ ſecũdæ. Priorem partem huiuſce cõcluſionis confirmat id quod ſuperius diximus, nimirum cõgruerè præſcripto diuinæ ſapientiæ, & ordini, quem D. Dionyſius, Auguſtinus, Gregorius, * cęteriq́ue Patres ratum ac ſtabilem eſſe inquiunt, vt ima a medijs, id eſt, corpora ſublunaria a cęleſtibus: media a ſummis, id eſt, corpora cęleſtia ab Angelis moueantur. Nec eſt, quòd ab hoc numero primum mobile excipiatur: cum vniuerſim ea, quæ ad ſtatum naturæ pertinent, nec illius vires excedunt, conſueuerit Deus (ut ita videlicet ſuã impertiat, & effundat bonitatẽ) interueniente rerum creatarum opera exequi. imò cum & negotia altioris ordinis qualia ſunt quæ ad illuſtrandum intellectum excitandamq́ue voluntatem ſpectant, tam Angelis, quam hominibus pro ſuo modo demandata habeat. Itaque D. Thomas opuſc. 17. ca. 12. quærit, an poſtquam Deus mundi opificium ſex diebus compleuit, corpus aliquod immediatè moueat? reſpondetq́; non mouere quoad motus, qui facultati naturæ ſubduntur. Pro qua re lege D. Bonauent. in d. 14. art. 4. q. 1.

* Quæ ar. 3. ſuperioris. q. citauimus.

Circa poſteriorem verò partem concluſionis aduertendum eſt Abulenſem ad 23. c. Exod. q. 5. exiſtimaſſe, nequaquã fieri poſſe, ut Deus corpus aliquod per ſe moueat. Venit autem in hanc ſententiã eo argumento, quia cum motus imperfectũ quidpiam ſit, utpotè actus entis in potentia, ſi Deus vllum corpus immediatè moueret, aliquas diuina actio eſſet imperfecta. Adde etiam, quod infinita virtus, qualis eſt diuina, mouet puncto temporis: ut docet Ariſ. 8. lib. Phyſ. Auſc. 10. tex. 78. q. 2. nimium infinita proportione exſuperat quamlibet vim mouẽtẽ creatam. Quare cum omnis motus ex ſua natura tempus requirat, nullus a Deo effici poterit.

Opinio Abulẽſis refellitur

Cęterum D. Thom. in 1. p. q. 105. ar. 2. hanc ſententiam erroris nomine coarguit, docetq́; nullo pacto negari debere, poſſe Deũ immediatè per ſe efficere omnes determinatos effectus, quos cauſæ ſecundæ effectrices edunt: cum ipſe earũ omnium vim & efficacitatem excellentiori modo in ſe cohibeat. Deinde, quia eiuſdem eſt, inquit, inducere formam, & materiam præparare, ac motum, qui formam conſequitur tribuere. Vnde cum Deus queat citra conſortium cauſæ ſecundæ,

cũndæ, formam corporis in materiam in- A ferre; poterit quoque, ſi velit, quemlibet motum corporis per ſe efficere. Idem etiam confirmat D. Thomas teſtimonio diuinarum literarum Geneſ. 1. vbi Deus aquas per ſe ac immediate loco mouit, cum eas ſuo imperio vnum in locum ſeparauit.

Reſpõſio ad rationes impugnatę ſententiæ.

Neque ratio Abulenſis momentũ habet. Etenim motus, etſi imperfectũ quidpiam ſit, eſt tamen in ſuo genere, ideſt, in ratione motus, perfectum; cum habeat B perfectionem ſuę naturæ congruentem. Nec dedecet Deum actionem edere, quę iſto modo, hoc eſt, ratione obiecti, imperfecta ſit? quemadmodum & monſtrum producere, ſi velit: alioqui nec creaſset materiam primam, quæ adeo imperfectæ & deſpicatæ naturæ eſt, vt vix eam Philoſophi entis appellatione dignati ſint. Ad ſecundum dicendum, Ariſtotelem eo loco tantum probare, virtutem infinitam, ſi in magnitudine eſſet, effecturam fuiſse C motum circa tempus, ſine in inſtanti, quia tunc neceſſario totam ſuam uim motricem effunderet: at in Deo, qui per intellectum & voluntatem operatur, & pro captu atque indigentia rerum, ſuæ potentiæ concurſui modum adhibet, alia ratio eſt, vt lib. citato planius dicimus.

ARTICVLVS II.

Veriſimilius eſſe in diſciplina Ariſtotelis, proximum orbem moueri a Deo immediate.

Prior ſententia circa mentẽ Ariſto.

QVod Ariſtotelis ſententiam in propoſita dubitatione attinet, Pletho cap. 2. eius libri, quem ſcripſit [de ijs quibus Ariſtoteles a Platone diſſidet:] Alexander, & Simpl[illegible] 8 Phyſ. Auſcult. D. Thomas 12. Metaph. ad tex. 36. Gregorius in 2. diſt. 1. q. 1. artic. 2. Soncinas 12. Metaph. q. 39. alijque nònnulli putant, ex opinione Ariſtotelis primũ orbem im- E meditatè à Deo moueri. Primum, quia in Phyſicis loco cit. ex motũ primę ſphęræ vnum primum, ſempiternumque motorem inueſtigauit. Secundo, quia ex cœle-

1. arg.

2. arg.

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

ſtium corporum conuerſionibus intelligentiarum numerum inijt, Deumq; inter eas receſuit, vt cõſtat ex 12. Metaph. cap. 8. tex. 45. Quo fit, vt etiam primæ intelligentiæ ſuum motum dederit; vtique primi cœli. Tertiò, quia ideirco * lib. 8. Phyſic. ſupremo globo, qui in parte citatiori vertigine agitur, Deum inſidere dixit, quia eiuſmodi motus ab eo efficitur. Quartò, quia primus motor apud illum eſt omnis mutationis expers, atque ad eius imitationem cęteri motores ſeſe effingunt, & illius perfectiones quoad poſſunt æmulantur: quod in ſolum Deum competit. Quare apud Ariſtotelem motor primi mobilis, & Deus nequaquam inter ſe diſtinguuntur.

* cap. 10. tex. 84.

Alij tamen contra ſentiunt, nempe attribuiſſe Ariſtotelem Deo motum primę ſphæræ, non vt cauſæ immediate efficienti, ſed vt moueri, motu metaphorico, hoc eſt, tanquam fini, cuius imitandi gratia intelligentia primum orbem conuertit. Id enim videtur docuiſse Ariſtoteles 12. Metaph. c. 7. tex. 38. cum aſſeruit Deum mouere primum orbem, vt id quod amatur. Nam quod ita mouet, non efficienter, ſed vt finis mouet. Atque huius opinionis eſt Auicenna 9. Metaph. c. 4. D. Bonauen. in 2. diſtin. 14. q. 1. Aureolus apud Gregorium in 2. diſt. 1. q. 1. ar. 2. Scotus in quodl. q. 7. & 12. Metaph. ad tex. 44. Herueus in tract. de ætern. mundi, q. 4. contra Gent. c. 68. & alij.

Poſterior opinio.

D Hæc controuerſia ita a nobis expedienda eſt, vt dicamus vtramque eius partem probabilem eſse, nec perſpicue poſse elici, quid in re propoſita ſenſerit Ariſtoteles. Priorem tamen illuſtrioribus teſtimonijs confirmari, viderique illius mentem propius attingere. Nam loco illo proximè citato ex 12. Metaphyſic. non aſserit, Deum vt amatum duntaxat mouere, ſed E mouere vt amatum, & appeti ut rerum omnium finem, quę mouendi ratio nos excludit effectricis cauſæ motionem, vt perſpicuum eſt.

Solutio dubitationis.

M QVÆ-

QVAESTIO VI.

An facultas, qua intelligentiæ cœleſtes ſphæras mouent, ab earum intellectu, & voluntate differat?

ARTICVLVS I.

Vtriuſque partis argumenta.

PArtem negantem amplexi ſunt Auerroes 12. Metaph. com. 36. Durandus in 2. d. 7. q. 5. Argentinas diſt. 8. q. 1. art. 1. concl. 2. Baſſolius d. 14. q. 2. Capreolus d. 7. q. 2. art. 1. Heruæus d. 14. q. 6. 1. ar. 4. Soncinas 12. Metaph. q. 35. alijque nonnulli, quibus hæc potiſſimum ſunt argumenta: Ea quæ in rebus deterioris conditionis diſtincta ſunt, atque in multitudinem abeunt, in ſuperioribus colliguntur ad vnum, quaſi lineę ad centrum: quod multis exemplis fit cōſpicuum. Nam quæ per quinque ſenſus externos diſpertita ſunt, coeunt in vno ſenſu communi: quæ per internos, in vno intellectu. Item ea, circa quæ intellectus humanus multis actibus componendo & diuidendo diſcurrit, vno ſimplici percipit mens Angelica. Idemque videre eſt in appetitu, ſiquidem quæ in duplicem appetitum, iraſcibilem & concupiſcibilē materię inhærentem cadunt, ea in vnius voluntatis obiecto copulantur. Quò ſpectat illa Platonis ſententia ex Hippocrate, quam Galenus refert 6. l. de plac. Hippoc. & Platonis, c. 1. omnia ex vno abire in multitudinem, multa recolligi in ſpeciem vnitatis. Hinc ita licebit argumentari: Noſtra vis motiua inhærens organo corporeo diſtincta eſt a noſtro intellectu, & voluntate: ergo in Angelis ob excellentioris naturæ prærogatiuam non diſtinguetur; pręſertim cum in illis ea etiam potentia immaterialis ſit, ſicuti vires intelligendi, ac volendi.

1. arg.

2. arg.

Potentia obtinet mediū inter eſſentiā rei, & eius operationē.

Secundo: Virtus eſt media inter eſſentiam & actionem; ſed eſſentia Angeli eſt pure intellectualis, (non ſicut animæ rationalis, quæ duntaxat intellectricem naturam participat: vnde & aliquas operationes corporeas edit, cuiuſmodi ſunt quæ a ſenſibus oriuntur.) igitur omnes potentiæ Angeli intellectuales potentiæ, vt docet Ariſtoteles 1. libro Ethic. duæ tantummodo ſunt, nempe intellectus, & voluntas, cuius interuentu intellectus agit: igitur in Angelo non eſt alia facultas ab ijs diſtincta, per quam cęlum moueat.

3. arg.

Axioma Philoſophicum.

Tertiò: Natura ſtudet compendio, nec conſueuit multiplicare res abſque neceſſitate: ſed ſola potentia intelligens, & appetens ſufficiunt ad mouendum corpus, cæteraſq; externas actiones obeūdas: ergo, &c. Probatur minor: quia potentia intelligens dirigit, & imperat, appetens exſequitur illius imperium, exſecutionem verò ſequitur effectus. Quare fruſtra quæritur alia potentia.

Prima ratio.

Intelligere, & velle, actiones imanentes.

Secunda.

Nihilominus affirmatiuam huius controuerſiæ partem ſecuti ſunt, Henricus Gandauenſis quodlib. 13. q. 6. Aureolus apud Capr. in 2. diſt. 7. q. 2. artic. 2. Godophredus quodl. 1. q. 4. Marones in 1. diſt. 43. q. 5. eandemque veriorem credit Caietanus 1. p. q. 54. artic. 5. Adducuntur ad eam confirmandam hæc fere argumenta: Non minus diſtinctæ actiones ſunt, mouere & velle, quàm velle & intelligere; quin imò illæ maiorem vendicant diſtinctionem, cum mouere ſit actio tranſiens, intelligere & velle immanens; ſed intellectio, & volitio requirunt potentias diſtinctas: ergo motio & intellectio. Item: facultas motrix conſtituit ſuum obiectum, nempe motū, in rerum natura, ſiue in eſſe vero & reali, ſupponitque exiſtentiam rei motum ſubeuntis, ſed potentia intelligens, & potentia appetens non ita ſe habent; Nec enim ex eo, quod res percipitur, aut deſideratur, accipit in natura rerum aliquod eſſe: igitur hæ potentiæ diſtinguuntur inter ſe. Pręterea: Angelus ſecundum intellectum, & volūtatem æqualiter ſe habet ad rem propinquam, & diſtantem; non ita vero ſecundum vim motiuam, cum omne quod primo mouet debeat eſſe immediatum patienti: ergo vis mouens diſtinguitur a vi intelligente atq; appetēte. Ex quo ſequitur, Angelum mouere cęlum aliqua potentia, quæ ab intellectu, & voluntate diſſideat.

Tertia.

AR-

ARTICVLVS II.

Probabilior indicatur pars affirmatiua, diluunturque aduerſariorum rationes.

Licet vtraque pars propoſitæ dubitationis admodum probabilis ſit; nobis tamen probabilior videtur ea, quæ ſtatuit, vim motiuam Angeli diſtingui ab illius intellectu, & voluntate. Quare aduerſariorum argumenta diluemus. Ad primum dicimus: non omnia, quæ in inferioribus diuiſa ſunt, in ſuperioribus vniri; alioqui voluntas, & intellectus, quæ in homine ſunt diſtinctæ potentiæ, ſubirent in Angelo vnius potentiæ rationem, quod non ita eſt: tunc igitur prædicta vnio fieri conſueuit, cum eam rerum natura patitur poſcitque; quod in re ſubiecta non euenit.

Sol. 1. argum. pro negatiua parte quæſtionis. Eadem ſolutione confutatū fuit 4. argum. q. 4. cap. 5.

Solut. 2.

Ad ſecundum: ſi nomine potentiarum intellectualium ſignificentur potentiæ ſpiritales, fatendum eſt omnes potentias angeli eſſe intellectuales, etiam vim motiuam, cum ſubſtantiæ immateriali hæreat: ſi autem ſignificentur vires, quæ circa intellectionem verſantur, vel eam vt ſibi propriam eliciendo, quod conuenit intellectui, vel ad eā mouendo, quod voluntatis eſt proprium: tunc negādum eſt, omnes potentias Angeli intellectuales eſſe. Nam quæ proxime motum elicit, nō eſt eo modo intellectualis. Nec ab aduerſarijs probatur conſecutio illa: ſubſtantia Angeli eſt intellectualis: ergo omnes eius potentiæ intellectuales ſunt; accepto intellectuali ſecundum poſteriorē ſenſum; licet recte ex eo antecedēte inferatur, intellectuales eſſe iuxta priorem vſurpationem, quod libenter damus.

Solut. 3.

Ad tertium conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius confirmationem dicendum: vim executricem motus non poſſe eſſe voluntatem, aut intellectum; ſed neceſſario eſſe aliam potētiam ab ijs diſtinctam, tum ob alias cauſas paulo ante explicatas; tum maxime quod intellectus, & voluntas non ordinentur ad actiones externas, cuiuſmodi ſunt cœlum mouere.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum ſphæræ cœleſtes ab vna, an a pluribus intelligentijs moueantur?

ARTICVLVS I.

Sententia exiſtimantium ab vna tantum moueri, eiuſq; impugnatio.

Variæ hac de re opiniones refert Alber. M. 1. p. ſum. de 4. coæq. q. 4. ar. 26. 1. argu. pro parte aff.

Nonnulli, quos commemorat Fraçaſtorius in ſuis homocent. cap. 7. ſect. 1. arbitrati ſunt, totam cœleſtium ſphærarum machinam ab vna communi intelligentia torqueri. Quod hiſce argumētis videtur reddi probabile. Primum, quia ſi vna eademque anima: ſecundum gradum vegetandi coquit cibum in ventriculo, recoquit in iecore, perficit in venis, digerit in membra, mutat in corpus, ſufficit, vnit, inſtaurat, redintegrat: & item eadem ſecundum gradum ſentiendi obit ſenſuum functiones, & totū corpus mouet: & denique ſecūdum gradum intelligendi ab vno ad aliud diſcurrit, atque has omnes actiones pariter adminiſtrat: cur vna eademque intelligentia, quæ præſtantioris naturæ eſt quam anima, non valeat etiam omnes ſphæras cœleſtes, quaſi vnius animalis membra circumducere?

2. arg.

Secundo, idem hunc in modum comprobatur; Vel cœlum intelligentiæ mouenti reſiſtit, vel non. Primum non dabitur, tum quia cœlum nec grauitatem, nec leuitatem habet, quibus obluctetur, tum quia ſi reſiſteret, fatigaret intelligentiam adnitentem mouere. Dandum eſt igitur poſterius: atque adeo quælibet vis motiua, ſi appoſite ad ſingulos ordines accommodetur, ſat erit ad eorum conuerſionem efficiendam; vbi enim nulla repugnantia eſt, a qualibet virtute, etiam minima, procedit actio. Nec reſpondeat aliquis, non poſſe vnam intelligentiam tot corpora tam longe lateque diffuſa ciere, quod omnibus ſimul adeſſe non poſſit, vt ea contactu ſuæ virtutis attingat. Non

Præoccupatio reſponſionis.

enim oportet motorem ſingulis orbibus A
aſſidere,cum nec ij,qui plures intelligen
tias motrices faciũt,eas in tota ſua ſphæ-
ra conſtituant,ſed eo in loco,vnde impe-
tum in totam traijciant.

Refutatio partis aſſirm. Hęc tamen ſententia nequiquam probanda eſt. Aduerſatur enim in primis doctrinę Ariſtotelis 12.Metaph.c.8.a text. 47.vbi tot intelligentias motrices numerat,quot cęleſtes orbes.Deinde repugnat communi ſenſui Theologorum, applicantium cœlo plures intelligẽtias.Coarguitur etiam ea ratione, quia quilibet Angelus vt certam & definitam habet eſſentiam, ita certis locorum ſpatijs circumſcribitur,proindeque nequit cęleſti machinæ aſſiſtere ea præſentia, quæ neceſſaria eſt ad eam rite gubernandam, & ad tam varios tamque diſſimiles motus obeundos. Non enim poteſt ſimul adeſſe ſupremo orbi,vt eum inde ab Oriente in Occaſum gyret:nono,vt eſt proprio motu ab Occaſu in Ortum flectat; octauo, vt ipſum proprio item motu, qui trepidationis dicitur,agitet:preterea ſeptẽ ſphęris inferioribus,vt peculiares motus planetarum regat, atque adminiſtret. Namque licet non oporteat Angelum in toto ſupremo globo eſſe, vt eum moueat, ſed ſatis ſit ei coniungi in certo ſitu, fieri tamen non poterit, vt ab eo ſitu diſpertiat impulſum ad prædictos motus omnium ſphærarum, & errantium ſyderum, cum plerique eorum motuum ſint ad partes oppoſitas, vel quaſi oppoſitas,& alij maiorem, alij minorem impulſum deſiderent, pro magnitudine temporis, & ſpatij quod conficiunt. Sanè quidem ſi per intermedia corpora impulſus ille deſcenderet,ſuiſque deque omnia turbaret,nec tamẽ efficeret motum, quam tumultum.

Sphæra q̃ ab Angelo occupatur certis ſpatijs definitur, ex cõmuni doctrina Theologorum in 1.d.37

Addimus etiam, nec vim motiuam vnius Angeli,quæ haud dubie limitata eſt, videri ſufficere ad producendum ſimul tantum impulſum, quantum omnes ij motus ij requirunt.

ARTICVLVS II.

Coarguuntur duo errata Ariſtotelis, & diſſoluuntur argumenta initio propoſita.

Minime tamen verum eſſe, aut nullo ſaltem fundamento nixum putamus id, quod traditum ab Ariſtotele eſt 12.Metaph. loco cit.videlicet intelligentiam quoad virtutem motiuã ita ſuo orbi commenſuratam eſſe,vt alium ſuperiorem mouere non poſſet.Foret quidem id conſonum veritati, ſi intelligentia ageret ex neceſſitate naturæ,citra vllum intellectus moderamen, ita nimirum, vt quamquam ageret per intellectum,nõ tamen ſecundum eius regulam, & rei neceſſitatem atq; exigẽtiam impulſum attemperaret (quam ſententiam nonnulli Ariſtoteli attribuunt, vt videre eſt apud D.Thomam q.16.de Malo,artic.10.) ſic enim ſummo ſuo conatu moueret; atque adeò ſi poſſet vertere cœlum ſuperius, quod vt maius eſt. it. maiorẽ impulſum requirit, certe re ipſa verſaret cœlum inferius,cui præeſt,acriori impulſu, quam nunc verſet,& quam cœleſtis mundo ordo expoſcat. At enim intelligentia non ita agit,ſed per voluntatem & intellectũ qui ei & operandi modum præſcribit, & facultatem actiuam pro ſubiectæ rei indigentia moderari impulſum iubet. Quod ſi quis contendat, applicuiſſe Deum ſingulis ſphæris intelligentias ea proportione virtutis,vt vnaquæque tantum moueat quantum valet,ſicque a nulla poſſe orbem ſuo altiorem moueri: dicimus id quidem, etſi fieri poterit, nulla tamen ratione conuinci, vt factum putemus. In quam ſententiam lege quæ ſcripſit Capreolus in 2.diſt.3.quæſt.1.art.3.Maior. in 2.diſt.14.q.2.

Citat hic locus a D. Th. q. 16. de malo,art.10. & 12. Metaph.

Illud quoque hic aduertendum erit, Ariſtotelem in eo, quod lib.12.Metaph. cap.8. totidem ſubſtantias a materia concretione abiunctas conſtituit, quot cœleſtes ſphæras: & quot orbes per ſe motos, tã principales & maiores,quã minus præcipuos minoreſq; Calippus,& Eudoxius ſui

Num ſit Ariſtoteles alibi

Plures intelligentias poſuerit, aſtrinximus in 8.Phyſic. ca.1.q.2. art.2.

ſui ſeculi Aſtrologi poſuerat, id eſt, quadraginta ſeptem, aut quinquaginta quinque: in eo, inquam, dupliciter erraſſe. Primò quidem circa numerum orbium; quem poſteriores Mathematici, accedente longioris æui obſeruatione, correxerunt. Deinde circa numerum intelligentiarum: hunc enim longe maximum eſſe, non modò cœleſtis diſciplinæ fideiq; veritas docet; ſed etiam ratio ipſa comprobat, vt oſtendit D. Thomas 1.p.q. 50. art.3. alijſque in locis.

Solut. 1. argum. His ita explicatis nullo negotio ſoluuntur duo argumenta, quę initio attulimus. Ad primum enim dicendum eſt: licet intelligentia diuinioris naturæ ſit, quàm anima; non habere tamen eam proportionem ad cœleſtem mundum, quam habet anima ad corpus, vt qui ad ſuperius dicta attenderit facile videbit. Quo fit, vt queat anima omnes illas functiones pariter obire, nequeat vero vna intelligentia omnes cœleſtes motus adminiſtrare.

Solut. 2. Pro explicatione ſecundi, haud ignorandum eſt, duplicem eſſe renitentiā corporis ad motum: vnam quæ fit interuentu alicuius qualitatis in contrariam partem impellentis; quo pacto ignis per impulſum ab ipſius leuitate ortum obſiſtit A ei à quo deorſum truditur: alteram, quæ tantum conſiſtit in improportione quadam, quia ſcilicet eiuſmodi corpus pro ſua magnitudine requirit maiorem impulſum vt moueatur. Atque hoc modo diceretur orbis Lunæ reniti homini, v.g. conanti ipſum mouere, & totus mundus cœleſtis vni intelligentiæ, ſi omnes eius motus per ſe exſequi tentaret: non fatigantur tamen mouendo mentes rotatri- B ces cœleſtium ſphærarum, quia ſunt corporis expertes: laſſitudo autem, quæ nihil eſt aliud, quam deficiētia virtutis mouentis, prouenit ex reſolutione mēbrorum, & ſpirituum, quorum miniſterio exercetur motus.

Lege D. Th. de potent. q.3. art. 4. ad 16. arg.

His conſentanea ſunt, quæ ſcripſit D. Thomas in diſpu. quæſt. de Spirit. creat. ar. 6. ad 8. licet altioris ordinis virtus in ſe ac reſpectu ſui ſuperioris finita ſit; eſſe tamen infinitam reſpectu inferiorum: vt C vim Solis comparatā ad res quæ gignuntur, & intereunt: in quibus promouendis nunquam fatiſceret, etſi illæ in infinitū tempus duraturæ eſſent: ſicque virtutem intelligentiarū cælos mouentium infinitam eſſe, comparatione motus corporū, & ideo in eo obeundo nunquā fatigari.

CAPVT VI.

Poſt a hæc motum ipſius vniformem, & non difformem eße, demonſtremus oportet: atque hoc dico de primo cælo, de lationeque prima. In his enim quæ ſunt ſub illo, plures lationes in vnam iam conuenere. b Nam difformiter mouebitur, patet intentionem lationis ſtatum remiſſionemque fore. omnis enim difformis latio remiſſionem, intenſionem ac ſtatum habet: ſtatus autem eſt, aut vnde mobile fertur, aut ibi quo fertur, aut in medio. Veluti forſitan hiſce quidem, quæ natura feruntur, in eo ad quod mouentur. In his autem, quæ præter naturam feruntur, in medio: at conuerſionis neque vnde, neque quo, neque medium eſt. Neque enim ipſius principium, neque finis, neque medium eſt abſolute: nam & tempore eſt ſempiterna, & longitudine coacta, nec frangetur. Quare ſi lationes cæli ſtatus non eſt, neque difformitas erit. Difformitas enim ob remiſſionem intenſionemve fieri ſolet. Tex.35.

c Præterea ſi omne quod mouetur ab aliquo moueatur, difformitas motionis, aut ob id quod mouet, aut ob id quod mouetur, aut ob vtrumque fiat neceſſe eſt. Nam & ſi id quod mouet non eiſdem viribus moueat, & ſi id Tex.36.

quod mouetur alteretur, nec idem permaneat; & ſi vtrunque mutetur: nihil prohibet id quod mouetur difformi motu cieri. Nihil autem horum circa cœlum euenire poteſt. Id enim quod mouetur & primum, & ſimplex, & ingenerabile atque incorruptibile, & omnino immutabile demonſtratum eſt eſſe. Id etiã quod mouet, longe magis tale eſſe conſentaneum eſt rationi. Primi nanque primum, & ſimplicis ſimplex, & incorruptibilis ingenerabiliſve incorruptibile ingenerabileve motiuum eſt. Cum igitur id quod mouetur non mutetur, etſi eſt corpus: nec id quod mouet mutari poteſt corpore vacans. Quare impoſſibile eſt lationem

Tex.37. eſſe difformem. d Etenim ſi ſit difformis, aut ipſa tota mutatur, & interdum celerior, interdum tardior fit; aut ipſius partes. Patet igitur partes difformes non eſſe: iam enim diſtantia ſtellarum in tempore infinito fuiſſet, ſi alia tardius, alia celerius moueretur: at nulla in diſtantijs aliter ſeſe habere videtur. At neque tota mutari poteſt: remiſſio namque cuiuſque ob imbecillitatem fieri ſolet; imbecillitas verò res eſt profectò præter naturam. Etenim omnes imbecillitates, quæ in animalibus inſunt, præter naturam eſſe videntur, vt ſenectus, & decrementũ: tota namque fortaſſe conſtitutio animalium ex talibus conſtat, quæ proprijs differũt locis: nulla enim partium eſt ſuo in loco. Si igitur in hiſce, quæ prima ſunt, non eſt id quod præter naturam ineſt (ſimplicia namque ſunt, & non mixta, & ſuis in locis ſunt, & nihil prorſus eſt contrarium ipſis) neque profectò imbecillitas erit in ipſis. Quare nec remiſſio, nec intenſio: nam ſi intenſio fuerit, & remiſ-

Tex.38. ſio etiam erit. e Præterea cancellos egreditur rationis, id quod mouet viribus carere tempore infinito, & rurſus alio tempore infinito vires habere. Nihil enim tempore infinito præter naturam eſſe videtur: & imbecillitas res eſt, vt patet, præter naturam, nec æquali in tempore præter naturam, & ſecundum naturam eſt, nec omnino potens ac imbecille. Si vero motus remittatur, infinito in tempo-

Tex.39. re remittatur neceſſe eſt. f At vero neque fieri poteſt, vt ſemper intendatur, aut rurſus remittatur: erit enim infinitus, indeterminatuſque ipſe motus: omne autem ex quopiam eſſe dicimus, definitumve. Præterea hoc idem emerget, ſi quiſpiam ſumpſerit tempus quoddam minimum eſſe in minore, quo cœlum moueri non poteſt. Vt enim neque ambulare quiſpiam, neque pulſare citharam quouis in tempore poteſt, ſed vniuſcuiuſque actionis definitum eſt minimum tempus in non exſuperando: ſic nec cœlum moueri quouis in tempore poteſt. Si igitur hoc verum eſt, non erit ſane lationis ſemper intenſio. Quod ſi non erit intenſio, neque remiſſio erit: ſimiliter enim ambo erunt, ac alterum, ſi eadem celeritate, aut

Tex.40. maiori intenditur, atque tempore infinito. g Reſtat igitur dicere, motui celeritatem viciſſim ac tarditatem ineſſe. Hoc autem ratione penitus vacat, & figmento eſt ſimile: inſuper & rationi magis conſentaneum eſt, nos id ipſum, ſi ita fit, non latere. Ea namque, quæ iuxta ſe ponuntur, facilius ſane ſenſu percipiuntur. Vnicum igitur cœlum eſſe, & hoc ingenerabile ac ſempiternum, & vniformi ſemper motu cieri, per ea quæ iam diximus ſatis patuit.

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

POſt a hæc motus] Oſtendit, motum cœli eſſe æquabilem, ſibique ſimilem, ita vt cœlum pari ſemper velocitate feratur. Loquitur autem de ſuprema ſphæra, & de motu diurno, quo omnes globi cœleſtes ab Ortu verſus Occaſum vigintiquatuor horis voluuntur: quia in hoc neque eſt, neque vlla inęqualitas videtur; quæ tamen in planetarum motibus primo aſpectu apparet: tum ob eorum diuerſitatem, tum quia interdum planetę videntur ſtare, nec vlterius progredi: vnde & ſtationarij ab Aſtrologis vocantur. Motus cœli æquabilis.

b Nam ſi difformiter] Probat inſtitutum nonnullis rationibus, quarum prima hęc eſt. Inęquabilis ſiue irregularis motus habet diminutionem velocitatis, incrementum & ſtatum, id eſt, ſummam perfectionem. ſtatus autem vel eſt in principio, vt cum lapis ſurſum proijcitur, qui initio motus ſummam obtinet velocitatem: aut in fine, vt cum idem lapis naturali impetu deorſum tendit: aut in medio, vt cum animalia progrediuntur. At motus cœli cum & circularis ſit, & æternus, principio, fine, ac medio caret. Non igitur in eo ſtatus datur, proindeque nec diminutio, aut incrementum. Hic aduerte, non in quouis motu inæquabili cerni tres illas differentias, ſed quod minimum, duas, nempè ſummam velocitatem, & decrementum. Varietates motuum aſſignantur.

c Præterea ſi omne] Secunda ratio ita habet: Omnis inæquabilitas motuum oritur, vel à mouente, ſi non ſemper idem ſit, ſed alia nunc, alia poſtea virtute moueat: vel à mobili, ſi non ſemper eodem pacto affectum ſit, nec motoris impetum pari modo excipiat: vel ab vtroque; ſi vtrunque mutationem ſubeat: atqui nihil horum poteſt accidere motui cœleſti; cum cœlum ipſum incorruptibile ſit, & ingenitum; ſimiliterque, imò & multo potiori iure, eius motor. ergo, &c. Vnde proueniat inæqualitas in motibus.

d Etenim ſi ſit] Tertio idem confirmat hunc in modum: Si non eſſet æquabilis cœli conuerſio, aut tota penitus varietatem ſuberet, aliquando tardior foret, aliquando celerior, aut eius partes: ſed neutrum horum concedi poteſt: ergo cœli conuerſio eſt omnino æquabilis. Probatur minor: nam quod ad partes attinet, ſi in eis vlla eſſet varietas; ſtellę, quæ in octano orbe viſuntur, non ſemper eandem inter ſe diſtantiam ſeruarent: quod experientiæ repugnat. Deinde, quod nec totam ſphæram mutari, & aliquando ſegnius moueri contingat, inde conſtat: quia talis remiſſio ſi daretur, vtique ab imbecillitate proueniret; vt in animantibus videre eſt, quorum imbecillitas contra naturam accidit: ac licet proxime obueniat ex diſpendio ſpirituum, qui motus adminiſtri ſunt, tamen ſaltem remote oritur ex diſſidio elementorum quibus conſtant. Nam etſi elementa in miſtis non ſint actu, ſed virtute, eo modo quo ſunt: cum non ſint in eis, vt in propria & natiua ſede, mutuo inter ſe pugnant temperiemq; diſſoluunt: vnde facultatis mouentis infirmitas exiſtit. Corpus autem cœleſte eſt alterius naturæ, ab elementis diuerſæ, nec componitur ex aliquibus in eo quaſi extra propriam ſedem contentis. Quare non eſt cur putemus, cœlum ob prędictam cauſam diſpari celeritate aliquando moueri. Vnde in animantibus imbecillitas.

e Præterea cancellos] Probat celeritatem motus cœleſtis non poſſe infinito tempore augeri, & infinito diminui: quia talis auctio, & intenſio propter vim roburque motoris fieret, remiſſio verò propter eiuſdẽ imbecillitatem. Quare cum imbecillitas pręter naturam ſit, aliquid ſempiternum eſſet præter naturam, quod repugnat: ſiquidem ea quæ ſunt ſecundùm naturam ſemper ſunt, uel maiori ex parte, quæ uero præter naturam, in paucioribus.

f At vero neque] Oſtendit, nec poſſe fieri, ut prędicta celeritas ſemper creſcat, aut ſemper minuatur: tum quia intenſio, & remiſſio cuiuſque motus inęquabilis, deficit ipſo termino motus; alioqui eſſet motus infinitus, & indeterminatus, nec certos ter-

minos,inter quos verſetur, vendicaret; tum quia cœlum habet præfixum tempus,quo in orbem voluitur, ita vt in minori circulum conficere nequeat, quemadmodum, & ambulatio, aliæque eiuſmodi actiones quę tempore fiunt, non poſſunt quantumlibet exiguo tempore perfici,ſed durationem ſuam moramq; exigunt,quo fit ut ipſa quoque velocitas conuerſionis cœleſtis in infinitum abire non valeat, certiſque limitibus circumſcripta ſit.

g Reſtat igitur] Tandem quod fieri non poſſit,vt motus cœleſtis quadam viciſſitudine nunc intendatur, nunc remittatur, vt aliquando celerior ſit, aliquando tardior, ex eo concludit,quia nulla huiuſce viciſſitudinis ratio afferri poteſt; tum etiam, quia ſi ita eſſet,non poſſet latere,aut non percipi ſenſu; præſertim cum contraria atq; diſſimilia iuxta ſe poſita facilius appareant.

QVAESTIO I.

Qua ex cauſſa proueniat diſparitas celeritatis in motibus corporum ſublunarium.

ARTICVLVS I.

Explicatio controuerſiæ in motu eorum quę contra naturam feruntur, & in motu animantium.

ANtequam de equabilitate, & ordine motuũ cœleſtium diſputemus, pertractando occurrit hęc quęſtio, quam Ariſtoteles proximo 6.cap.tex.35.attigit.Compertum quidem eſt, quæcunque externa vi contra naturam agitantur, principio celerius moueri:animalia in medio:corpora grauia & leuia, cum ſuopte impetu naturalia loca petunt, perpetuo maiorem impetum, & celeritatem acquirere. Nam etſi de hoc vltimo dubitarit Simplicius 1.lib. huius operis ad text. 88. non eſt tamen cur in dubium vocetur, cùm id experientia compertum ſit, traditumque ab Ariſtotele 5.libro Phyſico. cap.6. text.61.& lib.8. cap.9. text. 76.& hoc in lib. loco citato. Quod etiam Strato Lampſacenus, Theophraſti auditor,in ſuo libro de motu,duobus indicijs comprobabat,referente Simplicio ad tex.61. libro 1. Phyſic. Primum indicium erat, quia cum aqua è tegulis cadit primo fluit continua, deinde progrediente motu partes inferiores, quę iam longius perrexere, rupta continuitate a ſuperio-

Straton ſucceſſor Teophraſti dictus Phyſicus propter Phyſicæ ſpeculationem.

A ribus diuelluntur,videlicet,quia maiori iam conatu,& celeritate deſcendunt. Alterum erat, quia ſaxum e turri deuolutum grauiorem ictum facit in fine ſpatij quàm in medio,vel principio. Illud tamen hic aduerte, ea quę cientur contra naturam concitatius ferri, non omnino in ipſo motus principio, ſiue in parte immediata moueri, ſed prope illam(quod tamen principium motus vocari ſolet:) conſtat enim experimento, ſagittam ali-
B quanto poſt initium motus acriori impetu vehi,ac magis ferire; ſimiliterque tormentarios globos. Cuius rei cauſſam conati ſuimus explicare 7. * Phyſic. Auſcult.libro.

* c.2.q.1. art.8.

Hoc poſito reſpondemus, quæ externa vi contra naturam impelluntur; ideo in exordio motus celerius agi, quia impulſus à proiectore eis impreſſus, cuius vi feruntur, maior atque intenſior tunc eſt,deinde paulatim deficit, & minuitur, donec tandem vaneſcat, & motus quem
C efficiebat, ceſſet.

Animantes verò(quas Ariſtoteles c.6. text.35 vocat proiecta,eò quòd dum mouentur quaſi membra proijciunt) ideò concitatius feruntur in medio,quia progreſſiuus motus exercetur ope ſpirituũ, quorum non tanta copia initio motus in muſculos, & neruos e cordis ventriculo effuſa eſt,quanta poſtea membris aſſidua agitatione incaleſcentibus. Verum quia huiuſmodi ſpiritus per poros,qui calore
D laxantur, foras euolant conſumunturq;, neceſſe eſt vim motricem, atque adeo motum ipſum langueſcere.

Lege Auicen. in 3. Fen.1. doctr. 1. ca. 12.

AR-

ARTICVLVS II.

Enodatio queſtionis, quoad motum naturalem grauium & leuium.

QVod attinet ad grauia & leuia, cur
perpetuò ferantur maiori impetu
dũ per ſe naturalia loca petunt, magna
eſt varietas ſententiarum: quas comme-
morant tum alij, tum Simplicius 8. Phy
1. opinio. ſic. ad text. 76. Nam Iamblicus & Syria-
nus opinati ſunt, rationem eius maioris
celeritatis eſſe minorẽ interiecti corpo-
ris repugnantiã, id eſt, iccirco lapidẽ, v.
g. prope terram celerius moueri, quia mi
nus iã ſubeſt aeris a quo retardetur. Du
randus in 2. d. 14. q. 1. id nõ ad minorem
aeris copiam, ſed ad remiſſiorem eius le
uitatem refert, quia ſcilicet aer, quo ter
ræ vicinior, eo ob terreſtrem admiſtionẽ
minus leuis eſt, atque ita minori conatu
ſurſum nititur, minusque põderi deſcen
denti reſiſtit. Harum opinionum neutra
vera eſt: ſi enim ea tantum minoris cele-
ritatis cauſa foret, ſequeretur, cum duo
pondera æqualia, vnum, è maiori, alte-
rum è minori altitudine, deſcendunt,
vtrũque iuxta terram pari impetu ferri
quod experientiæ repugnat. Cõſecutio
probatur: quia aer vtrique ponderi æ-
que reſiſtit.
2. opinio. Alij confugiunt ad ſympathiã & co-
gnationem inter locum & mobile, ut
Themiſtius 8. lib. phyſic. ad text. 76. vbi
hæc ſcribit: [Naturales motus quanto
plus ab initio ſeparantur, eo concitatiores
pernicioresq; ſunt: quia quæ ſecundum
naturam mouentur, quo proprius acce-
dunt ad calcem, eo iunctiora ſunt cogna
tis & ſibi ſalutaribus locis.] At neque hi
veritatem attingunt. Imprimis enim nõ
reddunt rationem, cur maiora pondera
celerius deſcendant, quàm minora, &
quæ feruntur è loco remotiori, quàm
quæ è vicino. Item quia ea, quæ ex natu
rali ſympathia alia corpora ad ſe vocãt,
De aſtra- vt magnes ferrum, non niſi interuentu
ctione, q alicuius attractoriæ qualitatis id præ-
fit virtu- ſtant: cum non poſſint primo agere in
te magne remota; ſuperuacaneum verò eſt, pone-
tis, ſcri- re in loco eiuſmodi vim, præſertim cum
A locus non ſe habeat ut efficiens, ſed po- pſimus ſi.
tius vt finis reſpectu motus. Tertio, quia 7. Phyſ. c.
quæ trahuntur per eiuſmodi virtutem 2. q. 1. ar.
aliunde tranſmiſſam, quo maiora ſunt; 3.
eo tardius agitur; vt patet in ferro, qđ
a magnete rapitur: & tamẽ videmus ma-
iora pondera velocius in locum ſuum
tendere.
Alexander apud Simpliciũ lib. 1. hu- 3. opinio.
ius operis text. 88. aſſerit, ideo motum
prope locum naturalem celeriorem eſ-
B ſe, quia dum mobile extra illum man-
ſit, imbutum fuit qualitatibus ſibi alie-
nis; & quæ ipſi propriæ erant ac natiuę,
ex eiuſmodi admiſtione impurę ad dete
riores effectę ſunt: cum autẽ repatriat,
quanto ad locum naturæ ſuæ congruẽn
tem proprius accedit, tanto magis pere-
grinas affectiones exſuit, & naturales re
cuperat; ſicq; eius virtus motiua actuo-
ſior potentiorq; euadit. Hæc etiã ſenten
tia a uero abeſt. Nam ſi quis lapidem in
C locum prælatum ferat, eumq; inde con-
feſtim dimittat, certè is vehemẽtiori im
petu ruet prope terram: cum tamen tam
breui mora, neque peregrinas qualitates
aciuerit quas redeundo abijcit, neque
naturales amiſerit quas tũc reparat. Ad
de quòd extraneæ qualitates, ut calor
comparatione lapidis, aliæq; eiuſmodi
non videntur hebetare facultatem mo-
tricem: non enim lapis calidus minori vi
deſcendit, quàm frigidus. Quare nec ta-
D lium qualitatum abiectio, prædictam fa-
cultatem magis efficacem magisve actuo
ſam reddet.
Auerroes 8. Phyſi. comm. 82. Burleus 4. opinio.
eodem lib. text. 86. Contarenus lib. 1. de
element. Achillinus item lib. de Elemẽ-
tis, alijque nonnulli putant, huiuſce
euentus cauſam eſſe aerem tum antece-
dentem, qui quo magis agitatur, eo ra-
rior ac tenuior fit, & facilius diuiditur:
tum præcipuè ſubſequentem, qui, ne va
cuum detur, magno impetu concurrit
E ad occupandum locum a mobili relictũ,
ipſumq; mobile promouet vlterius, ac
propellit tanto vehementior impetu,
quanto plures, ipſius aeris partes ad id
confluunt, & quia lapis quo longius abit
a termino a quo, eo maiorem copiam
aeris commoti, ipſumq; a tergo vrgentis
habet; ideo acriori nixu, & velocitate,
perpe-

perpetuò deferri. Hanc ſententiam ex eo quidam refellere conantur, quia ſi illa maioris celeritatis cauſa foret, etiam in ijs quæ contra naturam feruntur vim haberet; quod negat experientia. Sed non rectè diſputant: nam cum horum impulſus acceptus a proiectore violentus ſit; neceſſariò paulatim euaneſcit, obnitente etiã illi grauitate aut leuitate ipſius corporis. Quo fit ut impetus quo talia corpora feruntur, perpetuò augeri nequeat. Potius ergo dicendum, ideò eam opinionem non eſſe probandã, quia non videtur ſufficiens cauſa maioris celeritatis in toto motu, ille aeris ſubſequẽtis cõfluxus, & præeuntis attenuatio. Etenim quanquam negari non poteſt, aerem a tergo vrgentem (in quem maioris celeritatis cauſam præcipuè conferunt) aliquanto promouere lapidem: non tamen idonea ratio affertur, cur lapis quo longius tendit, eo ipſum aer vehementius protrudat. Namque eſto plures aeris partes commotæ ſint, non ideo omnes illæ concurrent ad impediendum vacuum: cum id ſatis impediatur occupato loco a vicinis. Adde quòd dum aer flatu ventorum ad latera detorquetur, & partes aeris, etiam motu lapidis, agitatæ non ad terga ipſius lapidis, ſed aliorſum ſaltem magna ex parte, impelluntur, adhuc lapis celerius deſcendit. Quare alia iſtius celeritatis cauſa quærenda eſt.

Vt corpora accurrant ad impediẽdum vacuum, expoſuimus li. 4. Phyſ. c. 9 q. 1. ar. 4.

Conſtituitur vera ſententia.

Longiori ergo diſputatione omiſſa, placet opinio eorũ, qui eius cauſam arbitrantur eſſe incrementũ impulſus, quẽ grauitas, & leuitas cuiuſque corporis, vbi primum in propria loca tendere incipiunt, naturali quadam emanatione ex ſe fundunt. Nam lapis v.g. ex inſita ſibique naturali grauitate, quæ ei ſiue moueatur, ſiue quieſcat, perpetuò inhæret, elicit tanquã ex cauſa proxima æquiuoca impulſum quendam ſimilem ei, quẽ iaculator telo imprimit: quem impulſũ vocant grauitatem accidentariam, quia aduenit lapidi cum ſecundum naturam mouetur, eoque finito ceſſat. Et hunc quidem impulſum lapis è grauitate profert ſucceſſiue, poſt illud inſtans, quo extrinſecè incipit tendere in locum propriũ. Et quãto longius fertur, tanto eũdem noua gradum acceſſione magis intendit; ita ut ei, ſicuti quidam annotarunt, accommodari poſſit illud, quod de fama Latinus poeta cecinit:

Mobilitate viget, vireſque acquirit eundo. *Virg. lib. 4. Aenei.*

Porrò huius ſententiæ veritas confirmari poteſt: tum ex cæterarum impugnatione; cum nulla alia veriſimilior cauſa talis euentus ab auctoribus tradita ſit: tum quia non obſcurè ei adſtipulatur Ariſtoteles 1. huius operis lib. cap. 8. text. 88. vbi ait, cum corpus graue deorſum vergit, accreſcere illi tum grauitatem, tum pernicitatem: & in li. de quæſt. mechan. qu. 19. vbi docet, graue ipſa ſui motione vim acquirere, & quo plus mouetur, eo plus grauitatis aſſumere.

Solutio dubitationis.

Quærat aliquis: ſi leuia in fine velocius feruntur, cur fumus initio celerius aſcendat? Reſpondemus cauſam eſſe, quia fumus habet multum exhalationis igneæ, quæ antequam ab eo ſeparetur, ipſum deuehit: ſeparata verò quaſi vehiculo deſtitutum relinquit, ſicque neceſſe eſt ſummum ſegnius moueri.

QVAESTIO II.

Vtrum motus cœli ac ſiderum æquabiles & ordinati ſint, an non?

ARTICVLVS I.

Diſputatio in negatiuam partem quæſtionis.

1. argum. QVod cœleſtes motus non ſint æquabiles, videtur probari poſſe hunc in modum: Non cietur æquabili motu id, cuius partes eodem tempore inæquale ſpatium peragrant: ſed ita ſe habent partes orbium cœleſtium: non igitur cœleſtes orbes æquali motu cientur. Probatur minor: nam partes polis viciniores minores circulos peragrant quàm aliæ partes; & tamen omnes motu raptus eodem tempore circulos ſuos conficiunt.

2. argum. Secũdo: Impulſus, quem Angelus cœlo

lo imprimit, ſuapte natura euaneſcit; quemadmodum, & is qui noſtratibus rebus imprimitur, vt iaculo, vel rotæ: igitur ne cœlum interquieſcat, oportebit eiuſmodi impulſum aſſiduè redintegrari. Hæc aũt redintegratio vel fit in inſtãti, vel in tempore, & ſucceſſiuè: ſi in inſtanti, certè immediatè poſt illud minuetur impulſus, atque adeò motus cęli remittetur: ſi in tempore, & ſucceſſiuè, aliquod ei incrementum accedet ex continua productione, ſicque motus celerior euadet. Non poteſt ergo cęlum ęquabiliter agi.

3. argum. Deinde: quòd motus cęleſtes nõ ſint ordinati, probatur: quia nõ videtur congruere nobiliſſimorum corporum diſpoſitioni, & ordini, ut interdũ lumine priuetur, quod Lunæ accidit, quoties in terrę vmbram incurrit: vel, ut interpoſitum vnius aſtri alterum nobis occultetur, quod videmus Soli contingere, cum ſe illi directo ad noſtrum aſpectum Luna ſupponit.

4. argum. Deinque, quia conſtat ex diuinis literis, in lib. Ioſue c. 10. Solem diẽ integrũ diuino imperio curſum inhibuiſſe: & li. 4. Regum cap. 20. & Eſaiæ cap. 38. eundem Solem, ſecundum lineas horologij Achaz 10. gradibus vmbram reduxiſſe. Et Matt. 27. Marci 15. Lucæ 23. in morte Chriſti fuiſſe obſcuratũ: quod eueniſſe accedente ad eum Luna, ſeque illi supponẽte præter ordinariũ eius curſũ, teſtatur D. Dionyſius in epiſt. ad Polycarpum. Quare cum neceſſe fuerit, immutari tunc & peruerti aſtrorum omnium oppoſitiones, diſtantiam, & aſpectus ad Solem, fatendum erit, ab eo tempore ordinem cęleſtium corporum intercidiſſe.

Reuerſus fuit Sol decem lineis ſiue decẽ gradibus, q̃ reuerſio notabatur ſecundum vmbras in ſolario Achaz.

ARTICVLVS II.

Concluditur pars affirmatiua.

IN hac quæſtione duo explicãda ſunt: alterum eſt, num motus corporum cęleſtium ſint vniformes & æquabiles: alterum, an ſint ordinati decenterque cõpoſiti. Quod ad primum attinet, ſciendum eſt, poſſe nos expendere, vel ęqualitatem ſpatij, quod a mobili eiusve partibus decurritur: vel æqualitatem temporis, quod in tali ſpatio peragrando cõſumitur. Si igitur ſecundum priorem conſiderationem loquamur, motus cęleſtis quoad partes ipſius cœli non eſt æquabilis: quãdoquidem æquali tempore aliæ partes minus, aliæ maius ſpatium peragrant, ut 1. ſuperioris art. argumento oſtendebatur. Si autem ſermo ſit de motu cęli ſecundũ poſteriorem notionem, de qua potiſſimum Philoſophi, & Aſtrologi loqui conſueuerunt, dicendum erit, eſſe illum prorſus vniformem & æquabilẽ. Nam ſi qua in eo varietas accideret, ita ut totus globus, vel eius partes, nunc plus, nunc minus temporis in tanto aliquo ſpatio conſumerent; vtique id ex eo proueniret, quia remitteretur, vel intenderetur aliquando motus cęli: at quòd non ita res habeat inde cõſtat, quia alioqui non poſſent Aſtrologi certò prænſitiare, quo anno, die, hora, quadrante, futuræ eſſent ſiderum coniunctiones, & Solis, aut Lunæ Eclipſes, quod tamen manifeſtæ experientiæ repugnat.

Motus orbium cœleſtiũ eſſe omnino æquabiles.

Quod ad alteram cõtrouerſiæ partem ſpectat, reſpondemus, motus corporum cęleſtium mirificè ordinatos eſſe: ita ut in tota ſpectabili natura nihil ad ordinẽ pulchrius, nihil ad pulchritudinem ordinarius inueniri queat. Quod facile videbit, quiſquis ipſorum motuum inter ſe proportiones, ſiderumque & aſtrorũ ortus, occaſus, recurſus, perpetuam ratamque legẽ ab auctore naturę prȩſcriptam abſque vllo defectu ſeruantes conſiderarit. Quod Boetius hunc in modũ cecinit lib. 4. de conſol. philoſ. metro 6.

Motus globorũ cœleſtiũ admirabili ordine pcedere.

Si vis celſi iura Tonantis
Pura ſolers cernere mente,
Aſpice ſummi culmina cœli.
Illic iuſto fœdere rerum,
Veterem ſeruant ſidera pacem.
Non ſol rutilo cunſitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem:
Nec quæ ſummo vertice mundi
Flectit rapidos Vrſa meatus,
Nunquam occiduo læta profundẽ
Cætera cernens ſydera mergi
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis

Veſper

Veſper feras nuntiat vmbras;
Redditque diem lucifer almum.
Sic æternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtriferis
Bellum diſcors exſulat oris.

Lege etiam quæ in eandem ſententiam ſcripſit Tullius lib. 2. de Nat. Deor. vbi diſputationem de cęleſtium ſphærarum motu ita concludit: [Nulla igitur in cęlo nec fortuna, nec temeritas, nec erratio, nec vanitas ineſt: contraq; omnis ordo, veritas, ratio, conſtantiæ.] Deinde eiuſdē libri progreſſu ex æqualitate cęleſtium motuum, ratis ordinibus moderata & immutabili, conuinci ineſſe aliquem in hac cęleſti diuina domo, non ſolum habitatorem, ſed etiam rectorem & moderatorem, & tanquam architectum tanti operis tantique muneris.

De eadē re Theodoretus ſer. 1. de prouid. Greg. Nazian. oratio. 34.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum primi articuli.

Occurramus nunc argumentis, quæ initio propoſuimus. Ad primū eorum, quibus oſtendi videbatur cęli motum non eſſe æquabilem, quid dicēdum ſit patet ex dictis.

Solut. ad contra ęquabilitatē motus cęleſtis.

Ad ſecundum reſponderi ſolet a quibuſdam, productionem impulſus, quæ fit ab Angelo ad mouendum cęlum, per ſimilem eſſe ei, qua corpus luminoſum in aliquo certo ſpatio conſiſtens lucem fundit, eamq; in eodem ſpatio immobiliter conſeruat: quia videlicet ut iſtiuſmodi productio durat per omnia inſtantia horæ v.g. & in tota hora, nec tamen ſucceſſiua eſt, nec vlla pars luminis interit, aut noua accedit, ita productio impulſus perſeuerat ſecundum omnia inſtantia, ac totum tempus, quod a principio motus cęleſtis huiuſque defluxit, & neque vlla noua impulſus pars aduenit, neque vlla abit; ſed idem impulſus integer ſub eodem gradu & intenſione perpetuò efficitur & cōſeruatur. Quin etiā productionis, & conſeruationis modus viſitur in potentijs animæ: ſemper enim ab ea dimanant, nec nouum vllum accrementum, aut decrementum ſubeunt. Et

De iſtiuſmodi duratione diximus non nihil 8. li. Phy. c. 8. q. 2. art. 6.

A verò iſtiuſmodi actiones, etſi diū tēpus intercurrit durent, non tamen ab eo intrinſecus menſurantur: quia non habent partes temporis partibus reſpondentes, id eſt, quarum vna alteri continuè ſuccedat, ut in motibus fit, ſed ſimul totū ſuū eſſe poſſident, & tempori coexſiſtunt; ad eum ferè modum, quo eidem tempori coexiſtit æuum, quod eo interfluēte idē perſiſtit, & in qualibet temporis parte, atque in ſingulis inſtantibus integrum B permanet. Itaq; in hac productione nulla interuenit redintegratio impulſus, ſiue temporaria, ſiue momentanea; ſed perennis quædam conſeruatio illius omniumque eius graduum.

Ita quidam propoſito argumento occurrunt. Verum hæc reſponſio nō ſatisfacit: nam cum impulſus ab externo motore iniectus ſit qualitas, ſuapte natura euaneſcens, vt patet in motu ſagittæ & lapidis verſus locum ſuperiorem: nō videtur; C quo pacto ab Angelo teneri poſſit, nec confeſtim minuatur. Quare rectius alij occurrendum cenſent, videlicet impulſum, quē Angelus cęlo imprimit, cōtinenter in qualibet parte tēporis ſucceſſiuè diminui, ſimulq; perēni & cōtinui influxu ab eodē Angelo refici, ita ut quantum ex una parte amittitur, tantundem ex alia reſarciatur: atque ita perpetuo conſeruari in ſphæris cęleſtibus impulſum ſub eadem intenſione & D gradu. Quod item accidit in eo motu, quo rota æquabili velocitate in gyrum vertitur. Et verò iuxta hanc ſententiam admittendum erit, in iſtiuſmodi accidētibus fluidis poſſe eandem qualitatē ſimul deperdi & acquiri ſecundum diuerſos gradus, quod tamen in calore, frigore, aliiſque id genus non ita euenit.

Lege D. Damaſc. l. 2. fid. or th. c. 7. & Theod. in lib. de mat. & mundo.

Reliqua argumenta, quę cœleſtium conuerſionum ordinem & cōcinnitatem oppugnabant, ſic erunt explicanda. Ad E primum dicendum: nihil detrahi de ordine aut congruente dignitate aſtrorū, quod interdum luminis defectum ſubeant obſcurenturve. Id enim neceſſariò ſequi debuit ex ea compoſitione, loco & ſitu, quem a ſua primæua origine ſortita ſūt: quæ omnia naturæ auctor ſapientiſſimè accomodatiſſimeque diſpoſuit, tum ad vniuerſi pulchritudinem, tum ad commodum

Solut: ad aduerſus ordinem motuum cęleſtiū.

modum & vtilitatem ſubcœleſtis mũdi.
Ad ſecundum reſpondendum eſt, cũ
Abulenſi, quæſt. 29. in 10. illud cap. lib.
Ioſue, cum ſol diuino imperio quieuit,
totam cœleſtem machinam pariter qui-
euiſſe. Quod ex eo conuincitur: quia cõ
ſtat ex eodem capite, quieuiſſe etiam Lu
nam: cum autem Deus illius curſum nõ
cohibuerit, ut victoria Ioſue obſeruiret,
neq; enim ad id ſplendor Lunæ require
batur; planè colligitur, idcirco eũ cohi-
buiſſe, quia omnes cęleſtes orbes vnà ſta
re fecit. Ex quo infertur, nihil tunc de
ipſorum harmonia & cõpoſitione fuiſſe
detractum. Similiter dicendum, cum Sol
tẽpore Ezechię Regis retrogreſſus eſt,
totam cęleſtem machinam ad illius cur
ſum & quaſi nutum ſeſe accõmodaſſe: vt
annotauit etiam Abulenſis in lib. Reg.
loc. cit. quæſt.

ARTICVLVS IV.

Soluitur extrema pars vltimi arg. agitur de defectione Solis tempore mortis Christi.

QVod verò attinet ad ecclipſin, quę
in morte Chriſti Domini accidit,
reſpondeamus; tranſactis tribus locis,
per quas Sol obſcuratus fuit, ſubtraxiſſe
ſe Lunam Soli, & ad eum locum ſitumue, ut in quo tunc ſecundum ordinariũ
eius curſum eſſe deberet, remeaſſe: ut cõ
ſtat ex ijs, quę ſcripſit Dionyſius in epiſ.
ad Polycarpum: ſicque nihil de ordine
cœleſtis curſus, aut de ſitu aſtrorum mu-
tatum remanſiſſe.

Dubitat.

Quærat hic fortaſſe aliquis: num Sol
tunc in regione Iudęę dũtaxat, an in to
to orbe obſcuratus fuerit: Priorem ſen-
tentiã tuetur Origenes tract. 35. in Mat
th. eamq́ue confirmat ex eo: quia ſi tene-
bræ illæ in toto orbe accidiſſẽt, haud du
biè notatæ eſſent in alijs terrarum parti
bus: cuius oppoſitum inde oſtenditur,
quia nullus ex illius temporis ſcriptori-
bus, vel ex ijs qui proximis ſeculi florue
runt, eius rei videtur feciſſe mentionem.
Secundo idem probat ea ratio: quia Sol
obſcuratus fuit ſubijciente ſeſe illi Lu-
A na, vt teſtatur Dionyſius loco cit. conſtat
autem, corpus lunare non poſſe obum-
brare Solem toti orbi.

Reſpõſio. Lege Tertul. lib. 4. contra Marcion. Cypr. li. 2 ad Quir. Ruſ. in Symb. Euſ. li. 10 de demõ. Euang.

Aſſerendum tamen imprimis illã So-
lis defectionem non fuiſſe in ſola Iudea.
ſiquidem Dionyſius teſtatur eodem illo
loco, ſe una cum Apolophane eam vidiſ
ſe apud Heliopolim, quæ eſt ciuitas Ae
gypti. Secundo dicendum fuiſſe tũc So-
lem obſcuratum in toto orbe. Ita ſentit
Chryſoſtomus hom. 89. in Matt. Theo
B phylactus, & Hieronymus Matt. 27. Gau
dentius tract. 3. in Exod. Athanaſius in
ſer. de Paſſione & cruce Domini, D. Tho.
3. p. q. 44. ar. 2. ad 2. & alij. Hanc verò aſ-
ſertionem ſatis indicãt verba illa Euãg.
[tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſã ter-
ram:] nec eſt cur ad ſolam Iudęæ terram
reſtringantur, repugnantibus præſertim
tot Patrum teſtimonijs.

Igitur ad primam rationem earum,
quæ pro contraria parte allatæ ſunt, di-
C cendũ eſt imprimis, Sibyllas diuino ſpi-
ritu afflatas eam eclipſin multo ante præ
nunciaſſe: ut refert Lactantius in lib. de
vera ſap. c. 19. Deinde a nonnullis Ethni
cis ſcriptoribus fuiſſe literis commen-
datam: ſiquidem eius meminit Phlegon
lib. 14. Olym. ut fatetur etiam Origenes
tract. 35. in Matthęum. Præterea Tertul
lianus in Apolog. cap. 21. affirmat, ſcri-
ptum id in Romanorum annalibus: [Eo-
dem,] inquit, [momento dies medium
D orbem ſignante Sole, ſubducta eſt; deli-
quium vtique putauerunt, qui id quoq;
ſuper Chriſtum prædicatum non ſcie-
runt, & tamen eum mundi caſum rela-
tum in archiuis veſtris habetis.] Hæc
Tertullianus.

D. Cypr. de bono patient. Beda li. 4 in Marc. ca. 15. D. Hier. ad. cap. 27. Mat.

Ad poſteriorem rationem dicendum
eſt: illum Solis defectum non proueniſſe
tãtum ex interpoſitione Lunæ, ſed quia
Sol pariter radios ſuos cohibuit, dene-
gante videlicet Deo generalem concur
E ſum, ne cõmunicare eos poſſet. Voluit
tamen Deus hoc prodigium etiã inter-
uentu Lunæ mortalibus exhibere, ut ita
cœli de morte Chriſti teſtimonium illu
ſtrius eſſet, & res ſenſu carentes ſui qua-
ſi doloris conſpicuam ſignificationẽ to-
ti mundo darent. Lege D. Th. 3. p. q. 44.
ar. 2. vbi colligit, quàm multa miracula
in iſtiuſmodi Eclipſi interuenerint.

C A-

CAPVT VII.

Text. 41. *DE a his autem quæ ſtellę vocantur, deinceps dicendum eſſe videtur ex quibus conſtant, quaſque figuras habent, & quæ ſunt motiones ipſarum. Conſonum eſt itaque maximè rationi, et ea quę dicta ſunt comitatur, vnamquamque ſtellarum ex hoc aſſerere eſſe corpore, in quo lationem habet: cum quippiam eſſe dicamus, quod aptum eſt ſuapte natura ferri conuerſione. Vt enim qui dicunt igneas eſſe, ideo dicunt, quia ſuperum corpus ignem inquiunt eſſe, quippè cum cõſonum ſit rationi, ex ijs vnamquamque conſtare, in quibus eſt quæque; ſic & nos hac in ſententia*

Text. 42. *noſtra dicimus.* b *Caliditas autem ab ipſis lumenq́; ideo fit, quia aer ab illarũ motione fricatur: motus enim & ligna, & lapides, et ferrũ ignire ſolet. Magis autem conſentaneum eſt rationi, id quod eſt propinquius igni: propinquius verò eſt aer. Quale fit & in ſagittis quę feruntur; hæ namque adeo igniuntur, vt ipſum plumbum quod eſt in ipſis liqueſcat. Atque cum in ipſis hoc fiat, circumdans etiam ipſas aer hoc idem patiatur neceſſe eſt.* c *Hæc igitur ideo caleſiunt, quia in aere feruntur, qui quidem ob ictum motione fit ignis: ſuperorũ autem corporum vnumquodque fertur in ſphęra, ut ipſa quidem non igniantur, ſed aer, cum ſub obeuntis corporis ſphæra ſit, ob illius motum neceſſario caleſiat.* d *& maximè hac in qua eſt ſol infixus. Quocirca cum proprius accedit, ac oritur & ſuper nos eſt, fit & calor. Hęc igitur a nobis ſint dicta de ipſis: quibus patet, neque igneas ipſas eſſe, neque in igne ferri.*

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

DE a [his autem] Aggreditur diſputationem de cœli partibus, id eſt, ſtellis, quam tribus quæſtionibus concludit. Prima quæſtio eſt de earũ natura, altera de figura, tertia de motu. Quod ad primum attinet; docet rationi cõſentaneum eſſe, ut ſtellæ eandem ſortiantur naturã cum cęlo, in quo inſunt: idque veterum Philoſophorum teſtimonio comprobat. Nam licet quòd ſtellas igneæ naturæ fecerint, in eo a veritate aberrarint, tamen quòd eas igneas ideo eſſe crediderant, quia totũ etiam cęlum igneum eſſe putarent, in eo certe excuſandi ſunt.

Stellas eſſe eiuſdẽ naturæ cum ſuo orbe.

Obiectio

Reſp.

b Caliditas autem.] Obijceret aliquis, nullum corpus emittere, quod in ſe non habet: ſtellas ignem emittere (inde enim ſuperior aeris regio nonunquam inardeſcit) ergo ſtellas ignem in ſe ipſis habere. Reſpondet, ignem illum non eſſe ſtellis inſitum, ſed earum motu excitari. Nam ſi attritu & conflictu ex lignis, lapidibus & ferro, ignis elicitur:, multo magis ſtellarum motu in corpore tenuiſſimo, & ſphæræ ignis proximo, elici poterit.

c Hæc igitur.] Explicat differentiam exempli ad rem propoſitam adducti, aitque ſagittas calefieri, etſi hoc ſtellis non accidat. idq; non ſolum, quia ſtellæ ſunt in proprio orbe ab aere longe diſſito, ſed etiam quia habent naturam nequaquam ad ignem concipiendum idoneam.

d Et maximè hæc.] Occurrit tacitæ obiectioni. Diceret quiſpiam, ſi motu cœleſtiũ

ſphæra-

Tacitæ obiactionis dilutio.

ſphærarum aer accenditur & ignitur, cum ſphæræ cœleſtes eadem velocitate perpetuò ferantur, non poſſe aerem nunc magis, nunc minus incaleſcere: quod tamen experientiæ repugnat, cùm æſtate vehementem calorem ſentiamus, hyeme tenuiſſimũ. Reſpondet, caloris cœleſtis incrementa prouenire etiam ex maioris Solis acceſſu, & propinquitate, & quia cum radij ſolares ſupra noſtrum verticem incidunt, maiorem vim ad calefaciendum obtinent, quod videlicet tunc arctius coeunt & geminantur. Aduertit hic D. Thomas, non eſſe mentem Ariſtotelis (etſi in primo aſpectu docere videatur illis verbis: [Caliditas autem ab ipſis lumenq; ideo fit,] &c.) gigni a ſtellis calorem & lumen attrito duntaxat earum latione aere: ſed duplicem ab illo cœleſtis caloris notari cauſam, nempè motum & lumen: ac motum quidem tum ſtellarum, tum cœleſtium globorum, in ſuperiori tantum aeris parte, quæ illorum conuerſione rapitur, calorem gignere; lumen verò potiſſimum in his inferioribus, vbi radiorum reflexio exiſtit.

Obſeruatio D. Th.

QVÆSTIO I.

Vtrum natura aſtrorum ſit diuerſa a ſublunari, & eiuſdem rationis cum ſuo orbe, necne?

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ.

De hac re Theodoretus in li. de ma. & mũdo.

SEneca lib. 7. nat. quæſt. cap. 1. hanc perſtringens dubitationem, [Non aliud] inquit, [magnificẽtius quę fieris quiſpiam, aut didicerit vtilius, quam de ſtellarum ſiderumque natura, vtrum flamma contracta: quod & viſus noſter affirmat, & ipſum ab illis fluens lumen, & calor inde deſcendens: an non ſint flammei orbes, ſed ſolida quædam terrenaque corpora, quæ per igneos tractus labentia inde ſplendorem trahunt caloremque, non de ſuo clara. In qua opinione magni fuere viri, qui ſidera crediderunt, ex duro concreta, & ignem alienum paſcentia. Nam per ſe, inquiunt, flamma diffugeret, niſi aliquid haberet quod teneret, & a quo teneretur, conglobatamque, nec ſtabili inditam corpori, profundo iam mundus turbine ſuo diſſipaſſet.] Hæc Seneca.

Similia commemorat etiam Plutarchus lib. 2. de plac. Phil. addens cap. 13. & 20. cenſuiſſe Diogenem, ſydera eſſe terrea & pumicea, & quaſi mundi ſpiracu-

A la. Empedoclem putaſſe, ſtellas inerrantes cryſtallo adnexas eſſe, errãtes vero ſolutas. Xenophanem aſtra efformaſſe è nubibus ignitis, quæ extinguerẽtur interdiu, & ad nocturnas tenebras reuiuiſcerent, quaſi carbones: itaq; Ortus & Occaſus accenſiones & extinctiones eſſe. Democritũ & Metrodorũ Solẽ ferrũ ſaxũve ignitum poſuiſſe: Philolaum Pythagoricum vitreum: Epicurũ terream denſitatem, ac molem è pumicea materia.

B Pręterea Heraclides & Pythagoreorũ nonnulli, vt ſcriptores etiã alij prodiderunt, vnumquodq; aſtrũ putarunt mũdũ, quo & aer & terra continerẽtur. Alij maluerunt ſidera eſſe tanquam aulæa picturata. Anaximander ex aere illa cõpoſuit, & rotæ inſtar egit in gyrum, impleuitq; igne, vt quibuſdã velut buccis flãmas euomerent. Præcipuè verò celebratur a ſcriptoribus opinio Anaxagorę, qui, cũ lapis magnitudine vehis colore aduſto in Æ-

C gos Thraciæ amné e cœlo decidiſſet, quẽ ipſe caſurum prædixerat, affirmauit cęlũ omne ex lapidibus conſtare, Solemq; ipſum candens ſaxum eſſe. Vnde Euripides eius diſcipulus in Phaetõte tragœdia Solem aurẽ glebam nominauit. Eiuſdem lapidis meminit Plutarchus in Lyſandro, Damachus in ijs quæ de religione ſcripſit, Plinius lib. 2. nat. hiſt. cap. 58.

Sed hiſce opinionibus omiſſis, quę cœlos & aſtra eiuſdem ſubſtantiæ cum ſublunari mundo faciebant, quod ab Ariſtotele tum hoc loco, tum ſuperiori libro, & a nobis quoque† ibidem fuit confutatum: illud in præſentia diſquirendum occur-

Damach' apud Plut. eodem loco. †c. 2. & 3.

quart. q- ſtionis.

occurrit, num ſtellæ in eadem infima ſpecie cum ſuis orbibus conueniant, eſto vtraque è quinta ſubſtantia Peripatetica cõflata ſint? Affirmatiuam partẽ amplectuntur Maſſalachus in lib. de Sphæra motera Auerroes com. 79 huius in lib. Albertus M. tract. 3. c. 4. & Io. Maior q 8. idemque videtur extimare Richar in 2. d. 14. art. 3. q. 6. al'jque nonnulli. Poſſunt autem in hanc ſententiam hæc afferri argumenta. * Primum: quia aſtra nihil aliud ſunt, quàm partes cœli denſiores ac magis lucidæ, quod diſcrimen accidẽtarium eſt. Cõmuniterq; ratio ex eo, quia quælibet pars corporis ſimplicis eſt eiuſdem ſpeciei cũ toto; quælibet enim pars ignis eſt ignis, quælibet pars aquæ, aqua: at cœlum corpus ſimplex eſt.

Thiẽ. hoc in li. tract. 2. c. 2. Niphus ad text. 41. Philalth. ad tex. 55 Achilin. lib. 1. de orbib.

* 1. ratio pro parte affirm.

2. ratio. Deinde: quia ſi ſtellæ diſtinguerẽtur ſpecie a ſuo orbe, cum cuilibet corpori ſpecie differenti motus aliquis ſpecie diſtinctus conueniat, ut li. 1. huius op. c. 2. t. 8. Ariſt. docuit, oportet ſtellas fixas aliquem habere motum proprium, præter motum firmamenti.

3. ratio. Tertio; quia ſi quid inter ſydera & eorum orbes diſtinctionẽ ſuaderet, maximè eſſet diuerſitas effectuum, qui ab ijs proueniunt. at quòd hæc ratio nihil momenti habeat, perſpicuum videtur: quãdoquidem videmus in animali cor calefacere, cerebrum humectare, ſimiliterq; alia membra diuerſas ſpecie functiones obire; cum tamen omnia ſub vnius formæ ſubſtantialis imperio cohibeantur, nec niſi accidentario differant diſcrimine.

4. ratio. Quarto: Ariſt. c. 11. huius lib. tex. 59. probauit, ſi vna aliqua ſtella in rotundã figuram conformata ſit, omnes ſimiliter eſſe. Quæ ratio eo tantum videtur fundamento niti, quia in ijs, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt, neceſſe eſt, id quod vni tanquam eſſentiæ conſectarium conuenit, idem & cæteris conuenire. Quare Ariſtotelicum videtur, aſtra nec inter ſe, nec a ſuis orbibus ſpecie differre.

A

ARTICVLVS II.

Quæſtionis & argumentorum, quæ proximè allata ſunt, explicatio.

VT propoſitæ quæſtioni ſiat ſatis, nõnulla ſupponẽda ſunt, alibi pertractanda. Primum eſt: omnes planetas, præter Solem, habere epicyclos. Eſt autem epicyclus circulus paruus, cuius circũferentia defert corpus planetæ. [Secundum, quod iam alibi monuimus, eſt: cum phænomena conſtare poſſint ſeruata ſideris cum ſphera continuitate, non eſſe inter hæc diſcretionem diſcontinuitatemve inducendam, ne multitudo corporũ in cœleſti mũdo citra neceſſitatem aut rationem ponatur. Tertium eſt: phænomena omnium planetarum, prætterquam Lunæ, conſtare poſſe ſeruata continuitate epicycli cum planeta. Excipimus autem Lunam, quia hæc non cietur motu epicycli duntaxat, ſed in ipſo etiã epicyclo proprium motũ habet: veluti ſi gẽma anulo incluſa nõ ſolum motu anuli moueatur, ſed intra ipſam anuli palã agitetur. Quo fit, ut Luna nõ ſit cõtinua cũ epicyclo: nec enim id, quod circulari corpori continuatur, moueri poteſt, quin ambo eundem motũ ſubeant. 1. hypot. B Quid epicyclus. 2. hypot. C 3. hypot.

D His ita conſtitutis, quid de Sole, & quarta ſphæra circa ipſorum diſtinctionem pronunciandum ſit, conſtat ex ijs, quæ capit. 5. huius lib. pertractauimus. Quod verò ad alios planetas attinet, prima aſſertio ſit: Siue planeta diſcontinuetur ab Epicyclo, ſiue non, nullus diſtinguitur ſpecie a ſuo epicyclo, neq; a deferente, in quo idem epicyclus incluſus eſt: diſtinguitur tamen a cæteris orbibus, tam ſuperioribus, quàm inferiorib. 1. aſſertio

E Hæc probatur, quia vt * ſupra diximus, ſicuti elementa, ita & orbes cœleſtes, pro ratione locorum & ſituum ſpecie diſtinguuntur: planetæ autem, & epicycli in quibus ſunt, eundem ſitum habẽt, idẽq; ſpatium imaginarium motu ſuo peragrant, quod partes deferentium viciſſim percurrunt, non autem ſuperiores, aut inferiores orbes. Quo ſit, ut ab his ſpecie diſtinguantur: non verò ab illis. *q. 1. a. 2.

2. aſſert.

Secunda

2 aſſer. Secunda aſſertio ſit: Stellæ fixæ non differunt ſpecie ab octauo orbe, in quo inſident. Hæc eſt contra D. Thomam 2. huius operis, lect. 10. Soncinatem 12. Metaph. q. 10. & alios: eam tamen defendunt ij Philoſophi, quos artic. proximo retulimus, eandemque confirmant omnes ferè rationes ibidem adductę. Quæ tamen qua ex parte ſuperioribus aſſertionibus aliquo modo repugnare videntur, explicandæ a nobis erunt.

A

Sol. 1. ar. Ad primam concedendum eſt, ꝙ aſſumit, ſi intelligatur de ſtellis fixis: itemq; ſi de errantibus, comparatis tamen cum orbibus, quibus ſunt continuatæ.

B

Sol. 2. Ad ſecundam dicendum, planetis conuenire motus diſtinctos ſpecie a motu orbium ſuperiorum & inferiorum, a quibus ſecundum ſpeciem differunt; non autem ſtellis fixis, quæ tantum ſunt partes denſiores octauæ ſphæræ.

Sol. 3. Ad tertiam reſpondēdum eſt: ex diſtinctione effectuum ſpecie differētium, qui naſcuntur a partibus alicuius totius, non rectè argui diſtinctionem ſubſtantialem ſpecificam partium, vt probat argumentum: quæ tamen apte colligitur in toto ex tali diuerſitate effectuum, qui ei per ſe primo conueniunt, & ab aliqua reciproca eiuſdem proprietate oriuntur. Stellas autē fixas eſſe partes octauæ ſphæræ, vti etiam ſunt planetæ comparati cum orbibus, quibus continuantur: quid vero de eiſdem comparatione aliorum dicendum ſit, conſtat ex dictis.

C

D

Sol. 4. Ad quartam dicito: probationem Ariſtotelis eo inniti fundamento, quod ſi vnum aliquod aſtrum rotunda figura prędítum ſit, eandem quoque cæteris ſtellis, ſiue fixis, ſiue errantibus, conuenire oporteat, cum in omnibus eadem ſit ratio; eadem, inquam, ſaltem generе: dantur enim quædam natiuæ & neceſſariæ affectiones, quæ non ſolum infimam ſpeciem, ſed communem generis naturam comitantur, cuiuſmodi eſt figura rotunda comparatione cœleſtium corporum. Quo fit, vt quanquam omnes planetæ ſtellæque in rotundam ſpeciem conglobata ſint, non omnes tamen eiuſdem infimæ ſpeciei cenſeri debeant.

E

QVAESTIO II.

Sintne Aſtrorum lux ſubſtantialis eorum forma, vel etiam corpus, annon?

ARTICVLVS I.

Quibuſdam argumentis veram videri partem affirmatiuam, ſed falſam eſſe.

Quod lux ſit ſubſtantialis forma corporum lucentiſ, opinio fuit quorūdam, quos refert D. Tho. 1. q. 67. art. 3. & Ægidius lib. 2 Hexam. c. 11. videturq; ea hunc in modum probari: Nulla forma phyſica accidentaria nobilior eſt, quā ſubſtantialis: ſed lux eſt lōge nobilior auro, vt affirmat D. Auguſt. lib. 2 de lib. arbit. ergo lux non eſt forma accidentaria, ſed ſubſtantialis. Hæc de re opiniones, lege apud Auicen. 6. natur. par. 5 cap. 20. 1. arg.

2. arg. Præterea, lux non eſt qualitas inhærēs corpori lucido: erit igitur forma ad illius eſſentiam pertinens. Probatur aſſumptum dupliciter: primum, quia omnis qualitas, pręſertim ſubiecta ſenſibus, habet contrarium; vt candor nigredinem, frigus calorem, ſiccitas humiditatem: at lumini nihil eſt cōtrarium; ſiquidem tenebræ, quæ luci maxime repugnant, non opponuntur ei contrarie, ſed priuatiue. Secundo, quia omnis qualitas abeunte ipſius cauſa effectrici permanet in ſubiecto; vt calor in aqua remoto igni, frigus in manu remota aqua: lumen vero recedente corpore lucido mox euaneſcit, nec illum veſtigium in perſpicuo relinquit.

3. arg. Deinde, quod lumen ſit corpus, vt Empedocles Agrigentinus referente Ariſtotele 2. de Anima, c. 7. arbitratus eſt, ex eo oſtenditur: quia radij dicuntur refrangi, & reflecti; hoc autem non niſi corporum eſt. Item, quia radij Solis cum a corpore illuminato retro emicant, ideo ignem accendunt, quia duabus lineis in vnum ferè recidentibus interceptus aer atteritur (vt explicant nonnulli primi nominis Philoſophi) ſicque aer primo calorem,

deinde flammam concipit: hic attritus non eſt niſi inter corpora: ergo radij ſunt vera corpora. Accedit teſtimonium Ariſtotelis 5. Topi. cap. 3. vbi ait, lucem eſſe ignem. Quod item affirmat D. Damaſcenus lib. 2. fid. orth. cap. 7. & D. Auguſt. in epiſt. ad Voluſianum, & lib. 6. ſuper Gen. ad lit. Præterea Theodoretus in quæſt. ſuper Gen. q. 7. ait, lucem eſſe ſubſtantiã quandam per ſe cohærentem.

Ita ſentit D. Damaſce. lib. 1. fid. or. c. 9. Alẽ. 2. p. q. 69. mẽ. 2. art. 3. Henr. Gãdauen. ql. 3. q. 12. D. Th. 1. p. q. 67. a. 2. & in d. 13. q. vnica, arti. 3. Scotus in 2. diſt. 13. Mairon. & Duiã. ibi. qõ. 1. Ariſto. 2. de an. ca. 7. tex. 79. Auicẽ. de an. par. 3. cap. 3.

Contraria tamen ſententia, quæ aſſe- B rit, lucem non ſubſtãtialem, ſed accidentariam formam, neque corpus, ſed qualitatem eſſe: omnino vera eſt. Eamque tuetur Peripatetica ſchola contra Academicam, docẽte Ariſtotele 2. de Anima, c. 7. Primùm, quia lux percipitur aſpectu: nulla autem ſubſtantia per ſe ſub ſenſum cadit. Secundò, quia duæ formæ ſubſtantiales non poſſunt in eadem materia continere: at in aere propriam formam retinente excipitur lux a Sole diffuſa. Ter- C tiò, quia ſubſtantia nullam patitur ſui remiſſionem, aut intẽſionem; quam tamen lux paſſim admittit.

Priuatim vero, quod lumen nõ ſit corpus, ex eo demonſtratur: quia ſi eſſet corpus vẽdicaret certum locum, nec ad omnem ſpatij differentiam ſe porrigeret. Item, quia cum lumen per ſpatium tranſmeet, duo corpora ſimul eſſent: & cum traiectio luminis momento fiat, aliquod corpus in inſtanti moueretur. Præterea, quod lumẽ nõ ſit ſpecies ignis, vt cap. 3. D comm. in Timeum Proclos cenſuit, inde patet: quia nõ poſſet lumen in glacie manere, ſed confeſtim extingueretur: nec lucida eſſent, quę ignea non ſunt: vt ſquama, aliaque id genus multa. Poſtremo, quod non ſit effluxus è corpore luminoſo, vt quibuſdam viſum eſt, ex eo liquet: quia iam Sol perenni fluxu eſſet luce ſua exhauſtus.

E

ARTICVLVS II.

Solutio argumentorum, quę in aduerſam partem adducta ſunt.

Dilutio 1. argum.

CONtrariæ partis argumenta paruo negotio ſoluuntur. Ad primum eorum, quæ probare videbãtur, lucem eſſe A formam ſubſtantialem, admittendum eſt antecedens, & ad auctoritatem D. Auguſtini dicendum: cum non ſimpliciter auro lucem prætuliſſe, ſed quoad externã pulchritudinem, cui auri decor cedit. Ad ſecundum negandum eſt quod aſſumit, & ad priorem eius cõfirmationem dicendum: inprimis non omnes qualitates habere contrarium, vt patet in ſpeciebus tam ſenſibilibus, quam intelligibilibus: item nec omnes qualitates, quæ cadunt B ſub ſenſum; quia figuris nihil eſt proprie contrarium. Eſt autem luci peculiaris ratio, vt contrarium non habeat: videlicet quia eſt propria ac natiua affectio primi corporis, ideſt, cœleſtis, quod contrarietate vacat. Ad poſteriorem reſpondet D. Thomas 1. part. q. 67. art. 3. hiſce verbis: [Cum qualitas ſequatur formã ſubſtantialem, diuerſo modo ſe habet ſubiectũ ad receptionem qualitatis, & ad receptionem formæ. Cum enim materia perfecte C recipit formam, firmiter ſtabilitur etiam qualitas conſequens formam; ſicuti ſi aqua cõuertatur in ignem. Cum vero forma ſubſtantialis recipitur imperfecte ſecundùm inchoationem quandam, qualitas conſequens, manet quidem aliquãdin, ſed non ſemper: ſicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad ſuam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquã tranſmutationem materiæ ad ſuſceptionem formæ ſubſtantialis, vt fiat quaſi inchoa- D tio aliqua forma, ideoq; lumen nõn remanat, niſi ad præſentiam agentis.] Hæc D. Thom. ad cuius loci explicationem legem ibidem comm. Caietani.

Dilut.

Refractio & reflexio metaphoriee radijs accommodãtur.

Ad ea, quæ probare contendebant, lumen eſſe corpus, dicẽdum: refractionem illam, & reflectionem non propriam, ſed tranſlatitiã eſſe, ducta ſimilitudine a corporibus, quæ ob aliquod impedimentum non vlterius recta via progrediuntur, ſed retro commeant. Quod vero Philoſophi E nonnulli de attritu aeris inter duos radios, quaſi inter duo corpora, dixerunt, non ita eſt: ſed ideo aer coeunte in vnum duplici radio magis incaleſcit, quia lux caloris parens, quo eſt intenſior, eo vberiorem calorem gignit.

Lucẽ dupliciter accipi.

Ad auctorum teſtimonia dicẽdum, lucem dupliciter ſumi: vno modo, pro qualitate, ſeu forma accidentaria, a qua cor-

pus luminoſum formaliter lucet: altero, pro ſubſtantia luminoſa; quo pacto ſumitur a quibuſdam Philoſophis, aſſignantibus tres ſpecies, ſeu quaſi ſpecies ignis, videlicet carbonem, flammam, & lucem. Igitur ab his lux non in priori, ſed in poſteriori ſenſu accipitur. Theodoretus vero nomine ſubſtantiæ per ſe cohærentis nihil aliud ſignificauit, quam rem ſolidam, ſiue ens verum, & reale.

QVÆSTIO III.

An lux omnium aſtrorum, & vniuerſim lux omnis, eiuſdem ſit ſpeciei, necne?

ARTICVLVS I.

Diſputatio in negatiuam partem quæſtionis.

QVod lux aſtrorum, ſaltem diuerſis orbibus inhærētium, nō vnius tantum ſpeciei ſit, probari poteſt. Primo: quia lux conſequitur naturā corporis lucidi, vt nobiliſſimus eius actus: quare cum aſtra diuerſorum orbium inter ſe ſpecie diſſideant, eodem pacto diſſeret eorum lux. Secundo: quia ſydera interuentu ac miniſterio lucis alia multa effecta ſpecie differentia in ſublunari mūdo edunt, quorum diſtinctio cauſæ diſtinctionem arguit. Tertio: quia lux Solis ſua præſentia obterit, atque obſcurat lumen ſtellarum: adeo vt earum ſpecies viſibiles ad noſtrum aſpectum non perueniant (inde enim videtur eſſe, quod nobis interdiu non appareant) at quæ eiuſdē ſpeciei ſunt, non ſe ita impediunt, nec interturbant, ſed potius mutuis iuuant auxilijs; vt calor calori, ignis igni additus.

1.arg. 2.arg. 3.arg.

4.arg. Deinde, quod neque lux ſublunaris eandem ſpecificam naturam in omnibus lucidis corporibus ſortita ſit, oſtenditur ex diuerſo modo collucendi: ſiquidem nonnulla tam noctu, quam interdiu fulgent, vt ignis: alia noctu tantum, vt quercus putridæ, & cicindelæ, ſeu nitedulæ, quæ noctu per aerem nunc alatum hiatu renident, nunc compreſſu obumbrantur. Præterea quædam ſplendent alieno, & aduentitio lumine, vt aer: quædam proprio & natiuo, vt ignis.

Poſtremo, quod ſaltem lux corporum beatorum diuerſæ naturæ futura ſit, probatur. Primum: quia tribuitur ad eleuandum corpus ad ſupernaturalem ſtatum, nec eſt commenſurata alicui corpori naturali; cum ex nullis principijs fluat, proindeque ſupra naturæ vim eſt, & alterius ordinis. Secundo: quia repugnat, idem corpus ſimul coloratum eſſe & lucidum noſtra hac luce, ſiquidem color eſt extremitas in corpore terminato, vt docet Ariſtoteles in li. de ſenſu, & ſenſ. c.3. at beatorum corpora & luce, & pulcherrimis ac viuaciſſimis coloribus perfuſa erunt: luce, quia vna ē quatuor eorū dotibus eſt claritas: coloribus, quia pulchritudo, quæ in beatis eximia erit, conſiſtit in apta membrorum compoſitione cum quadam colorum ſuauitate. Tertio, quia corpora glorioſa erunt tranſlucida, & diaphana, ſimulque videbuntur per propriam lucem; cum tamen noſtrate luce nullum perſpicuum ab ſe, ſed aliena luce fulgeat, vt docet Ariſtot. 2. de Anima, cap.7. tex.8. 5.arg.

Pulchritudo in quo conſiſtat.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ dubitationis enodatio.

IN hac diſceptatione potior veriorque videtur ſententia, aſſerens omnem lucem, quæ corporibus per vim naturæ obuenit, vbique eiuſdem eſſe ſpeciei: quam tuetur D. Thomas in 2. diſt. 44. quæſt. 2. art.4. & alij: etſi M. Albert. 2. part. ſum. in quæſt de lumine: item Ægydius in 2. diſt.13. in 2. princ. q.1. Richardus ibi. in 1. princ. q.4. & Argentinas eadem diſtin. q. vnic. art.1. cæleſtem lucem ab inferiori ſpecie diſtinguant. Primum igitur, quod omnis lux cœleſtis in eandem ſpeciem conueniat, ex eo probatur: quia aſtra omnia, vt progreſſu patebit, eſto nōnihil ex ſe habeant luminis, reliquum tamen a Concluſ.

Sole mutantur. Vel igitur lumen natiuum,& aſcititium cuiuſq; ſideris vniuntur in vnam naturam ſingularẽ, vel non, ſed manent in eo diſcreta ac diſtincta numero ſpecieque. Si datur primum, habetur propoſitum: ſi poſterius, id ex eo coarguitur, quia lumen aſcititium intendit natiuum; quæ autem ſe intendunt, in vnum ſingulare per ſe coeunt. Accedit, quod non eſt inducenda naturarum diſtinctio citra neceſſitatem: quæ tamen neceſſitas in re ſubiecta minime apparet. Eodem argumento concludi poteſt, neque lumina cœleſtia a ſublunaribus, neque ſublunaria inter ſe ſpecie diſiungi: cum omnia ſeſe mutuis incrementis augeant, neque vlla neceſſitas naturæ inter ea diuerſitatem conuincat.

Quæſtio. Quæres tamen, quandoquidem ab his naturæ diſcrimẽ ſuſtulimus, quonam pacto inter ſe diſtinguantur lux primaria, & ſecundaria, lumen, radius, ſplendor? Reſpondemus ex D. Thoma in 2. diſtin. 13. quæſt. vnica, artic. 3. & alijs: etſi interdum hiſce vocabulis promiſcue Philoſophi vtantur; proprie tamen lucem abſolute, & lucem primariam dici a perſpectiuis, quę in ſuo fonte, ſiue in ſubiecto proprio: ſecundariam, quæ non ita ſe habet. Deinde interdum primariam vocari, quę per directum radium funditur: ſecundariam, quæ a latere extra radiorũ incidentiam oblique ſpargitur. Item, lumen dici prout eſt in medio: radium prout a lucido corpore ſecundum rectam lineam procedit: ſplendorem prout eſt lumẽ reflexum a corpore, in quo recta porrigitur. Sed enim adhuc radius, fuſo nominis ſignificatu, diuidi conſueuit in rectũ, reflexum, fractum, ac refractum; diciturque rectus, cum ſine obſtaculo a lumino ſo recta pergit: reflexus, cum in corpus opacum incurrit, eademque via in ſe ipſum reciproca conuerſione redit: fractus, cum a medio raro in denſum ſeſe colligit, vt cum ab aere deſiliens in aquam traijcitur: refractus, cum a medio denſo in rarius diffultat.

An lux corporũ glorioſorũ ſit eiuſdẽ ſpeciei cum luce aliorum corporũ. Porrò non aſſeruimus initio art. omnem lucem eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed omnẽ quæ per vim naturæ obuenit: quia de luce corporum glorioſorum maior dubitatio eſt, nũ a cęterorum corporum luce ſpecie diſtinguatur; habetq; vtraque pars æqualem fere probabilitatem. Affirmatiuam ſequitur Rich. in 4. diſ. 49. ar. 4. q. 6. M. Albertus, & Ægydius locis cit. atque eam potiſſimum ſuadet prima ratio earum, quas in 5. argum. articuli ſuperioris pro eius confirmatione attulimus: cæteræ enim minus ſunt efficaces. Negatiuã approbat D. Thom. in 4. diſt. 44. q. 2. ar. 4. ad 1. Pro qua eſt inprimis illud, quod hæc ſẽtentia videtur magis conſentanea teſtimonijs Sacræ paginæ, docentis corpora glorioſa fore lucida tanquam Solem. Itẽ, quia in corporibus glorioſis erunt colores eiuſdem ſpeciei cum noſtris, etſi longe pulchriores: nec enim facile eſt intelligere ſplendorem alterius naturæ, & ſpeciei. Quare & lux eiuſdem erit rationis.

ARTICVLVS III.

Quo pacto argumentis primi articuli reſpondendum ſit.

Diluamus nunc argumenta initio propoſita. Ad primum eorum, quæ probare contendebant, aſtrorum lucem differre ſpecie inter ſe, reſpondemus: lucem non conſequi naturam peculiarẽ cuiuſque aſtri, tanquam differentiam, aut proprietatem reciprocam illius; ſed tanquam accidens omnibus lucidis corporibus commune. Solut. 1.

Ad ſecundum: eſto ex luce proueniat in inferiori mundo effecta ſpecię diuerſa (nam Sol illius interuentu calorem producit, quo leonem, murem, & ranam generat) hæc tamen effecta non arguere diſtinctionem ſpecificam in luce, quemadmodum nec in calore. Nimirum diuerſitas ſpecifica in accidentibus, non ex vltimis effectus, quæ vtcumque attingunt, ſed ex immediatis actionibus peti debet; vt caloris ex calefactione, frigoris ex frigefactione: alioqui etiam calor, qui diſponit ad generationem hominis, differret ſpecie ab eo, qui ad generationẽ leonis concurrit. Solut. 2. Diuerſitas ſpecifica accidẽtium, vnde petenda.

Ad tertium: lucem Solis non obſcurare ſyderum lumen, quaſi illud perimat, vt Solut. 3.

vt quidam aiſit, aut traiectionem ſpecierum ad oculum intercipiat; ſed quia lege naturæ fit, vt maius ſenſibile, ſi nimirum excedat, impediat minus. Sic enim in tabulis pictis, cum nimio ſplendore offenduntur, nec imagines, nec colores diſtinguimus: ſed lucem tantum, ſaltem clare, videmus. Sic cum vehemens ſonus aures implet, nihil præterea, ſaltẽ diſtincte, audimus. Impediri vero minus ſenſibile a maiori, non eſt aliud, quam maius ſenſibile ob ſui excellentiam ita ſenſum occupare, vt aliarum rerum ſenſionem aut non eliciat; aut eliciat ita obſcurè & tenuiter, vt eas ab alijs non internoſcat. Cum igitur lux Solis ſupra noſtrum horizontem fuſa, comparatione lumina ſyderum tam longe diſtantium, fit ſenſibile maius ac nimium excedens: ob id ſydera a nobis interdiu non videntur. Vnde ſi oculus in profundo ſit puteo, atque aer apertius puruſq;, die media aſtra videbit: quia nimirum aſpectus non perſtringitur luce Solis, quin potius in vmbra (quæ in altitudine putei eſt, quaſi nox) colligit vnitque viſum, eoque firmiorem reddit.

Senſibile maius impedire ſẽſibile minus.

Plin. li. 2. cap. 14. Scaliger Exercit. 62. in Card.

Solut. 4. Ad aliud argumentum ex diuerſo collucendi modo inferiorum corporum, dicendum: non colligit ex eo eſſentiale lucis diſcrimen, ſed accidentarium duntaxat.

Solut. 5. Quod attinet ad rationes, quib. oſtendebatur, lucem corporum glorioſorum ab omni alia luce ſpecie diſtingui: ſi quis negatiuam partem tueri volet, reſpõdeat ad primam: lucem corporum glorioſorũ ſecundum ſuam ſpeciem non eſſe ſupra naturæ vim; cum alia eiuſdem ſpeciei ex ordine ſaculateque naturæ in alijs corporibus, verbi gratia, in aſtris reperiatur. Præterea, eiuſmodi lucem ex vi, & proprietate ſuę ſpeciei commenſuratam eſſe aliquibus corporibus naturalibus, vt eiſdem aſtris, ab eorumque forma dimanare: ac proinde ſecundum ſuam ſpeciem & eſſentiam non eſſe ordinis ſupernaturalis; quamuis ſupra naturæ facultatem tribuenda ſit humanis corporibus, ingenio ſuo terrenis craſſiſque, vt vna cum cæteris dotibus & ornamentis concurrat ad ea perficienda, & illuſtranda, prout beatiſſimi illius ſtatus conditio & dignitas poſtulat. Itaque fatendum eſt, lucem corporum glorioſorum fore ſupernaturalem, quoad modũ quo producetur: ſed negandum, fore ſupernaturalem quo ad ſuam naturam, & ſpeciem: quemadmodum facultas videndi cęco diuinitus collata qualitas eſt ordinis naturalis, eſto per ſupernaturalem actionem efficiatur.

Conſule D. Th. in 4. diſ. 44. q. 2. art. 4.

Ad ſecundam dicendum, non repugnare, idem corpus & lucidum & coloratum eſſe: vt patet in nitedinis & quercu putrida. Sane vero licet in his alijſq; eiuſmodi lux & color non niſi alternatim videantur, ſiquidem cum hic apparet, illa occultatur; cum illa nitet hic abſconditur: in corporibus tamen glorioſis alia ratio erit, quia vtrumque eam temperationem ſortietur, vt neutrum alteri futurum ſit impedimento, quo minus ambo ſimul conſpiciantur, tã in extrema ſuperficie, quam introrſum. Adde licèt in pleriſque, non vniuerſim tamen in omnibus corporibus quæ apud nos ſunt, repugnare, videri ſimul perſpicuitatem lucentem & colorem: vt patet in vitro concolorato, & ſmaragdo, in quibus lux & color ſimul videntur.

Cõtra M. Alb. in 4. d. 44. art. 30. Scotum diſt. 49. q. 15. & alios.

Ad tertiam concedendum eſt cum D. Thoma in 4. diſt. 44. q. 2. ar. 4. quæſt. 1. ad 2. Paludano ibid. quæſt. 5. art. 2. concl. 2. & 3. Argentinate diſt. 49. quæſt. 1. arti. 1. Alenſi 3. part. quæſt. 22. memb. 2. art. 1. & alijs, corpora glorioſa fore ſimul & tranſparentia, & propria luce conſpicua: quia quamuis id naturæ facultate, ſaltem ordinariè, non contingat, diuina tamen virtute fieri poteſt.

QVÆSTIO IV.

Num aſtra de ſuo luceant, vel potius lumen a Sole mutuentur?

ARTICVLVS I.

Statuitur vera ſententia, eandemque aliquot argumentis oppugnatur.

SVnt qui putent, quicquid luminis ſingulæ ſtellæ habent, id totũ a Sole hau-

Hæc de re Plutarch.

lib. 2. de plac. c. 37

rire: quod item Anaximãder, Antiphon, & Cleomedes de Luna pronunciarunt. Alij, è quorum numero ſunt Auicenna, & Macrobius, ſolam Lunam a Sole mutuari lucem credunt; reliqua vero aſtra de ſuo collucere. Statuenda tamen eſt

1. aſſert.

hæc aſſertio, quam communior Aſtrologorum conſenſus approbat: Tam ſtellæ fixæ, quam planetæ, lumen a Sole mutuãtur; ita tamen vt aliquid ex ſe lucis poſſideant.

Prior huius aſſertionis pars ita ſuadetur: Luna accipit lumen a Sole: ergo & reliqua aſtra. Probatur antecedens, primum ex Lunæ deliquio, quod non eſt aliud, quam luminis, quod alias a Sole accipit priuatio. Secũdo, quia Luna pro vario ad Solem aſpectu varie illuſtratur, ac diuerſas induit figuras, creſcens ſemper, aut ſeneſcens, modo curuata in cornua, modo æqua proportione diuiſa, modo orbe pleno. Videlicet vbi congreſſum cũ Sole inijt, inde corniculata: tum ad ſeptimum vſque diem augeſcens medio orbe ſecta conſpicitur: deinde paulatim in rotũdam circinatur: ac decimoquarto die, cum ex diametro Soli oppoſita eſt, recepto quoquouerſum ſplendore, plena fit: inde ſeneſcens decrementum init, ac tandem ad eaſdem vices redit. Nimirũ, quia prout hac aut illa, maiori aut minori ſui parte accommodate ad hauriendum lumen Soli reſpondet, ita ab eo illuſtratur. Vnde luce clarius eſt, Lunã a Sole lumẽ accipere. Quod Apuleius ĩ li. de Deo Socratis, ita fere expreſſit; [Luna Solis ęmula, noctis decus, ſeu corniculata, ſeu diuidua, ſeu pertumida, ſeu plena ſit, varia ignium face, quanto longius abit a Sole, tanto largius illuminata, pars incremento itineris, & luminis mẽſem ſuis actibus ac paribus diſpendijs extimat.] Pręterea cõfirmatur eadem aſſertio, quia planetæ quo Soli propinquiores ſunt, eo cæteris paribus magis lucent; nimirum quia magis a Sole illuminãtur, vt in Marte, & Venere apertum eſt. Accedit, ꝙ ob id etiam videtur Sol in medio planetarum collocatus, vt inde tam ſuperioribus, quam inferioribus aſtris lumen commode impertiat. Vnde ab Heraclito fons lucis, & ab Aſtrologis planetarum cor appellatur.

De hiſce differentijs Plin. lib. 2. c. 8.

Cur Sol in medio planetarum.

Poſterior vero eiuſdẽ aſſertionis pars ea ratione oſtenditur, quia Phœbe, quæ maxime videri poſſet tota a Phœbo nitere, aliquid innatę ac propriæ lucis vendicat, vt in eius eclipſi conſtat: tunc enim nonnihil in ea lucis deprehenditur, cum etiam tunc rubeat, quod non eſſet, niſi aliquid in ſe luminis conſeruaret.

1. obiect.

Sed contra ſuperius dicta opponet aliquis. Si pręter Lunam alij Planetæ & ſydera inerrantia propriũ lumen a Sole caperent, omnia etiam lucis, & facierũ viciſſitudines ſubirent, vti Luna, quod non ita eſt. Deinde ſequeretur, Saturnum, Iouem & Martem, interuentu terræ defici 2. interdum lumine, itemq; poſſe Solem a Mercurio & Venere occultari: ſi enim hi planetæ ex ſe lumen nõ habent, cum poſſint inter Solem & noſtrum aſpectum directo poni, vtique Solem nobis abſcondent; quod tamen non experimur.

3. Pręterea, quod Luna nihil ex ſe luminis habeat probatur, quia ſi quid haberet, quale eſt illud quod in eclipſi videtur, cur in nouilunio, vel etiam dum corniculata eſt, non appareret eiuſmodi lumen ſecundum eam partem, quę auerſa eſt a Sole, & ad nos ſpectat? Denique, 4. quod Luna non recipiat a Sole lumen, probabit aliquis ex eo, quia oportet in plenilunio totam ęquabiliter lucere: quod tamen non ita eſt, vt conſtat ex macula, quę in ea apparet.

ARTICVLVS II.

Eorum quæ proximè obiecta ſunt dilutio.

Ad primum horum dicẽdum eſt: nullum ſydus ſupra Solem pati defectum luminis interiectu terræ, quia non eo pertingit terræ vmbra, ſed in mucronem ſenſim attenuata in medio cõſumitur. Item vero nullum eorũ ſubire viciſſitudinem facierum ac luminum, quia lumen a Sole vibratum ſemper illa pfecte illuſtrat: cum ad id nihil impedimẽti interuenire queat: at in Luna non ita res habet, quia pro diuerſitate aſpectus, & diſtantiæ, nunc magis, nunc minus, ex parte inferiori, qua nos ſpectat, Soli patet: atque ita prout magis vel minus il-

Illuſtra-

A Illuſtratur, ita lumen & figuram mutat.

Solut. 2. Similiter quod ad inferiores planetas attinet, nõ deprehẽditur in illis ea luminis mutatio, quæ in Luna: propterea quod nunquam ita Soli opponuntur, quin omnino ab ipſo irradientur. Vel ſaltem ea luminis varietas, quam ſubeunt, ita exigua eſt, vt a nobis notari non poſſit. Alij id referunt ad horum planetarum varietatem, ob quam vndique ſolari lumine penetrentur; quod nobis minus placet, B quia ſi peruia eſſent, non reflecterent ad nos lumen. Ad alterã eiuſdem argumenti partem dicendũ, licet Venus inter Solem & noſtrum aſpectum nonnunquam interijciatur, non poſſe tamen obtegere, niſi centeſimam Solis partem; quia, vt Geometræ demonſtrant, circulus viſualis Solis ad circulum viſualem Veneris proportionem habet centuplam; quo fit, vt eiuſmodi eclipſis vix deprehendatur. Quod a fortiori aſſerendum erit de Mercurio, cuius circulus viſualis longe mi- C nor eſt quam Veneris. Adde etiam, cum lux natura Mercurij, & Veneris vberior ſit quam Lunę, non ita eos obſcurare portionem illam Solis, ſed apparere ſub eo vt partes lucidas. Refert tamen Scaliger exercit. 72. in Cardanum, viſum fuiſſe aliquando Mercurium in corpore Solari quaſi maculam quandam.

Solut. 3. Ad aliud argumentum, quod probare nitebatur, Lunam ex ſe nihil habere luminis, dicendum; lumen Lunę quod in D eclipſi videtur, nec in nouilunio, neq; poſtea apparere ſecundum eam partẽ, quę eſt auerſa a Sole, & nos reſpicit; quia interdiu pars non illuminata a Sole, eſto aliquid habeat lucis, nimio Solis ſplendore obſcuratur, ſicuti & reliquæ ſtellæ; nocturno vero tempore partes non illuminatæ ſuperantur, atque obteguntur illuminatarum fulgore. Quo etiam pacto eadem Luna, cũ nimis ſplendet, vicinas ſtel- E las occulit. Adde, interdum etiã reliquã partem Lunæ videri quaſi pallidam.

Quæſtiones 2. Erit fortaſſe qui hoc loco interroget, in quonam ſtatu Luna a Deo creata ſit, vtrumne plena, an non? Item, cum Luna ſit omnium ſtellarum minima, vno Mercurio excepto, cur diuinæ literæ 1. Gen. appellẽt Solem & Lunam duo luminaria magna? Priori dubitationi (quam luculenter pertractat D. Augu. lib. 2. de Gen. ad lit. cap. 15. Iuſtinus Mart. in q. orthod. q. 60 Beda in lib. de rat. temp.) occurrit D. Tho. 1. par. q. 70. art. 2. cum Beda loco cit. probabile videri, creatam fuiſſe Lunã in plenilunio, quod in hoc ſtatu ſummam obtineat perfectionem, in qua illam creari conueniebat: ſicuti & arbores cum fructibus, & animalia ſuis omnibus mẽbris viribuſque abſoluta. Alijs placet, creatã fuiſſe in nouilunio, quia cum menſes curſu ſuo definiat, conueniens erat vt a prima Luna, atque adeo a nouilunio primi menſis exordia ducerentur. Quod ſecus haberet, ſi Luna creata fuiſſe in plenilunio, cum is dies non ſit ei primus. Nec decebat creare Deum Lunam imperfectã ob hanc cauſam; cum paulo poſt ſuo loco & tempore eſſet perficienda. Poſteriori dubitationi reſpondet D. Th. q. cit. art. 1. Lunam dici luminare magnum, nõ mole, ſed efficientia, & quia præter Solem terram magis illuminet. M. Alber. 2. p. ſum. tract. 11. q. 59.

ARTICVLVS III.

Explicatur vltimum argumentum; diſſeritur de Lunæ macula.

POſtulat vltimum argumẽntum, vt de Lunę macula dicamus. Conſpicuum eſt, apparere in Luna maculam quãdam, D referentem formam, ſiue hominis, vt ſibi quidam effingiant; ſiue, vt Albertus ait, leonis, caudam verſus ortum, caput verſus occaſum habentis. Cæterum quidnam iſtiuſmodi macula ſit, quæve eius cauſa, diuerſæ ſunt Philoſophorum ſententiæ: quas commemorat Plutarch. lib. 3. de plac. cap. 30. Philo Iudæus in lib. de ſomn. D. Thomas, & Auerroes hoc loco comm. 49. Ægidius lib. 2. Hexam. ca. 35. alijque nonnulli. Cœlius lib. 1. antiq. lect. cap. 14. Scaliger exerc. 62. in Card.

E Sunt qui putẽt, nihil tale re ipſa in Luna dari, & inani ſpecie hallucinari aſpectum. Verum hi non ſatis faciunt: ſi enim in viſu ea deceptio cõtingeret, emẽdaretur aliquando hic error, ſublata interdum occaſione. Præterea explicent, quænam deceptionis cauſa ſit, vel eam ſe dicant libere excogitaſſe. 1. opinio de Lunæ macula.

Plinius cap. 9. lib. 2. natur. hiſt. credit, 2. opinio.

eam maculam contrahi ex ſordibus vna A
cum humore a Luna raptis. Secutus eſt
enim eorum ſententiam, ſeu fabulam po
tius, qui ſidera humore terreno paſci cre
diderunt. Quaſi verò cęleſtia corpora pa
ſtu & nutritione indigeant, aut aquæ ter
ræve halitus vſq; ad cauum Lunæ per in
teriectū ignis elementū perſuadere poſ-
ſent, quin ab eo confeſtim abſumerētur.

Alij putant, prædictam maculam eſſe
imagines montium, vallium, ac nemorū
quæ in lunari globo expreſſæ ad nos qua B
ſi è ſpeculo reflectuntur. Horum opinio
ex eo refellitur: quia cùm terræ tractus
non vbique eandem ſui ſpeciem Lunæ
offerant, ſequeretur Lunæ maculam non
eadem effigie vbique terrarum videri:
quod tamen ſecus accidit.

Explicatio veræ ſententiæ.

Sciendum igitur, Lunam non æquali
denſitate prędıtam eſſe, ſed quaſdam ha-
bere partes dēſiores, alias minus denſas:
illas autem magis lucere, has minus: ſi-
quidem compertum eſt, cæteris paribus, C
cum opacum inæqualem habens denſita-
tem a luminoſo illuſtratur, plus luminis
eiaculari, ac reflectere partes denſiores,
quam minus denſas; quia hæ lucem ebi-
bunt, illæ reddunt. Igitur Lunæ macula
nō eſt aliud, quam partes Lunæ rariores,
ac proinde minus lucidæ. Ita Ægidius li.
2. Hexam. cap. 35. Richar. in 2. diſtin. 14.
q. vlt. Si quis auctor Deus hanc varieta-
tem Lunæ indiderit? Reſpondemus, eius
rei cauſam fuiſſe, quia cum Luna inferio D
ribus corporibus, in quibus maxime de-
formitas, & obſcuritas dominatur, vici-
na ſit; congruum fuit, vt hac in re cū eis
conueniret, eſſetque velut cœlum terre-
ſtre, & terra cœleſtis, vt Platonici aiunt.

Lege Platonem in Conuiu. Macrob. in ſomn. Scip.

Degenerant enim paulatim ſuperiora in
inferiora: ſicuti & inferiora, quo magis
aſcendunt, eo in melioris naturę condi-
tionem proficiunt. Vnde eſt illud D. Dio
nyſij 4. cap. de diu. nomin. ſepremum in-
finiti attingit infimum ſupremi. E

Aduerte, Magnum Albertum de qua-
tuor coæuis, q. 4. art. 1x. & quoſdā alios
putaſſe, Lunæ maculam non eſſe partes
rariores, ſed denſiores: quod illæ plus
quam hæ imbibant luminis. At non ita
eſt: licet enim partes rariores plus imbi-
bant, ac faciliorem traiectum præbeant;
minus tamen reflectunt, atque adeo mi- A
nus relucent, vt in cæteris partibus cœli
rarioribus conſpicitur.

Dub. q. 1. huius ca. ar. 1.

Quærat poſtremò aliquis, quo pacto
Lunæ macula apud eos, qui epicyclos po
nunt, ſemper videatur; cum neceſſe ſit,
Lunam verti in ſuo epicyclo, ſicque ma-
culam cōtinenter mutare ſitum, ac quod
ſupra eſt videri infra, & contra? Huic dif
ficultati reſpondent epicyclorum aſſer-
tores, Lunam non ſolum habere motum,
quo ab epicyclo fertur; ſed & ipſam quo
B quę cieri proprio motu, oppoſito ei quo
epicyclus voluitur: ita vt quantum epi-
cyclus in vnam partem maculam incli-
nat, tantum Luna illam reſtituat in con-
trariam: eoque fieri, vt ſemper eodem ſi-
tu, & conſimili figura macula videatur.
Ex dictis patet ſolutio argumenti, cuius
cauſa hæc diſſeruimus.

QVAESTIO V.

Vtrum lux efficiat calorem, necne?

ARTICVLVS I.

Videri aut nullam, aut non omnem lucem calorem efficere.

1. arg.

D QVod lux calorem nequaquam
producat, videtur poſſe oſtē-
di: primum, quia cum omnis
cauſa ſit prior effectu, eſſet
lux calore prior, atque adeo calor non
eſſet qualitas prima: contra commune
placitum Philoſophorum, conſtituentiū
quatuor qualitates primas, calorem, fri-
gus, humorem, ſiccitatem.

2. arg.

Secundo: Si lux eſſet cauſa effectiua ca
loris, ſequeretur, corpora quanto ſunt lu
E cidiora tanto plus calefacere; ſiquidem
ex maiori perfectione cauſæ naturalis
maior effectus præſtantia arguitur, at
quod multo ſecus res habeat, inde con-
ſtat, quia Iupiter, Venus & Luna ſunt cla
riſſimi Planetæ, & tamen non ita magnā
calefaciendi vim obtinent, ſicuti alia mi-
nora aſtra, vt e.g. Syrius, qui calore exu-
ſtioneque infamis habetur.

Item:

3. argum. Item: Si lumini ineſſet facultas calefaciendi, ineſſet quoque facultas exſiccandi; cum calor euaporando exſiccare ſoleat: at quod lumini ea facultas non inſit, probatur: quia Luna in plenilunio cum plus habet luminis, ſolet humores ciere, non autem exſiccare: vnde eſt q̃d ij qui diſtillationibus laborant, lædi ſe tunc a Lunā ſentiunt.

4. argum. Deinde, quòd ſaltem non omnis lux caloris gignat, inde ſuadetur: quia quædam aſtra habent poteſtatem refrigerandi, vt Saturnus. Quare ſi eadem calefacerent, ſequeretur idem corpus ab eis calorem, & frigiditatem accipere: quandoquidem cauſæ cœleſtes non diſpertiunt ſuos influxus in alia atque alia ſubiecta, ſed eos pariter ad vnam eandemque partem dirigunt.

5. argum. Præterea, idem oſtendi poteſt in multis alijs, quæ cum luce prædita ſint, nullum ab eis calorem oriri ſentimus. Eiuſmodi ſunt complures gemmæ, quercus putridæ, ſquamæ piſcium, cicindulæ, & animalium quorundam oculi.

ARTICVLVS II.

De lucis præſtantia, & excellentia.

QVia lux apud Theologos Philoſophoſque illuſtribus encomijs paſſim celebratur; è re erit, ex ijs q̃dã hoc loco ſubijcere; præſertim cum eorũ explicatio ad propoſitam quæſtionem illuſtrandam non parum debeat conducere.

1. encomium. Eſt igitur primum lucis encomium, q inter qualitates ſenſui obnoxias nulla ad mundi decorem, & ornatũ aptior ſit: quandoquidem infera ſuperaq; omnia, quaſi aureæ cuiuſdã veſtis ſplendore circumfundit, & vbiq; diſtinctionem ac varietatem rerum commonſtrat, atque in mixtis corporibus alioqui abſconditam multiplicium colorũ picturam ſuæ præſentiæ nitore oſtẽdit. Vnde Hugo de S. Victore: [Quid pulchrius luce, quæ cũ in ſe calorem non habeat, omniũ tamen rerum colores ipſa quodammodo colorat? Itaque abſq; luce iacent cuncta, veluti ſitu & ſqualore obſita; per eam verò

A omnium pulchritudo cõfeſtim apparet. Quo pertinet illud ex * 4. lib. Eſdr. c. 6. [Tunc dixiſti de theſauris tuis proferri lumen luminoſum, quo appareret opus tuum.] Videlicet, ut D. Ambr. lib. 1. Hexam. c. 9. ait, quemadmodum is, qui domum conſtruere vult, primum explorat vnde ei lumẽ infundat; eaq; e prima eſt gratia, quæ ſi deſit, tota tenebris horret domus: ita dum hoc preclarum mundi ædificium Deus conderet, nequaquã paſ-

B ſus eſt diu illi tenebras incubare, ſed dixit, & facta eſt lux.

* Non eſt hic Eſdræ liber è canonicis, ſuã tamẽ habet auctoritatẽ.

Secundum encomium eſt, quòd lucis miniſterio exſiſtit dierum & noctium viciſſitudo; quæ ad diſtinguenda tempora labori & quieti idonea, & ad rerum per ſucceſſionem frigoris & caloris incolumitatem conſeruationemque, & item ad communis vitæ faſtidium leuandum magnopere conducit. Quod Eccleſia in ſuo hymno ita decantat:

2. encomium. Tertul. in li. de pallio, cap. 2.

C Aeterne rerum conditor,
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tempora,
Vt alleues faſtidium.

Tertium eſt, mira lucis fœcunditas, & beneficẽtia. Namque in omnes partes ſe effuſè communicat, & eſt præcipuum inſtrumentum, quo cœleſtia corpora in inferiora influũt. Ob quam cauſam D. Ambroſ. lib. 1. Hexam. c. 9. ſcripſit, lucis naturã non in numero, non in menſura, nõ

D in põdere eſſe, vt res cæteras a Deo creatas. Quod tamen D. Thomas 1. part. q. 5. & in 1. ſenten. diſt. 3. quæſt. 2. art. 4. ad 4. ait, non ſimpliciter intelligendum eſſe, cum lux finitam habeat eſſentiam & poteſtatem; ſed facta comparatione ad res materia conſtantes, ad quas omnes virtus lucis indiſcriminatim extenditur.

3. encomium. Deũ oĩa creaſſe in ſpẽ, modo, & ordine, ſiue in numero, ponde re, & mẽſura. D. Aug. l. de nat. bono; cap. 3.

Quartum eſt, quòd lux in totam ſuã ſphærã incredibili celeritate, id eſt, momentanea actione ſeſe explicat: vt affirmat

E D. Ambroſius lib. v. Hexame. cap. 9. D. Baſilius hom. 2. Hexamer. Ariſtoteles lib. 2. de Anima, cap. 9. tex. 70. alijq; auctores communi aſſenſu contra Empedoclem, quem Ariſtoteles loco cit. refellit. Quia ſi traiectio lucis non fieret in inſtanti, ſed tempore, deprehenderetur ea motu ſaltem in magno ſpatio, quæ tamen a nullo deprehẽditur. Fit aũt productio

4. encomium.

Empedocles lucẽ moueri aiebat.

ductio lucis in inſtanti: tum quia lux nó inuenit in ſubiecto contrarium, a quo retardetur: tum ob propriæ naturę excellétiã & proprietatem. Qua de re latius diſputant Richardus in 2.diſt.13.quæſt. 2.Mairon.ibid.q.3. Nó eſt tamen negandum, interdum per accidens fieri, vt lux non diffundatur per totam ſuam ſphæram puncto temporis, ſed ſucceſſiue: vt ſi corpus opacum, quod illius diffuſionem impediebat, pedetentim & ſucceſſiuè remoueatur: tunc enim lux ſimiliter paulatim & per ſucceſſionem in eo ſpatio extenditur.

5.Encon. Quintum eſt, quòd lux animantium corporibus vigorem addit, dum vitales ſpiritus calore viuifico reficit. Vnde & qui ægro ſunt corpore, plerumque melius interdiu quam noctu habent. ac non pauci appetente Vere, Soleq; ad nos redeunte, ex hybernis morbis conualeſcunt. Huc pertinet quod D. Dionyſius in lib. de diu. nom, c.4. docet, lucem mouere ad vitam, nutrire, augere, perficere, purgare, renouare.

6.Encon. Sextum eſt, quòd lux ob ſuã pulchritudinem, commoditatem, beneficentiã, aliaſque eiuſmodi affectiones, non parum ad res diuinas explicãdas & intelligendas confert: v teſtantur ductæ ab ea ſimilitudines, quæ tum in ſacrarum litterarum monumentis, tum in Patrum ſcriptis frequenter inueniuntur.

Hæc de lucis præconijs hoc loco dixiſſe ſatis ſit. Conſule D. Dionyſium 4. c. de diu. nom. Et c.15. de cœl. Hier. vbi vltra triginta lucis proprietates enumerantur.

ARTICVLVS III.

Explicatio quæſtionis initio propoſitæ.

Primum pronunciatum. His præmiſſis, propoſita cõtrouerſia duplici pronuntiato enodanda eſt. Primum ſit: lux ſuapte natura efficit calorẽ. Veritas huiuſce pronunciati, quod tradit Ariſtoteles 1. Meteor. c.3. alijque Philoſophi cõmmuni aſſenſu, patet quotidianis experimentis, cum videamus inferiora corpora Solis luce calefieri. Nec id tantum in Sole, ſed in Luna etiã cernere eſt. Ideo enim, teſte Ariſtot. lib.4.

A de part. anim. ca.5. noctes plenilunij tepidiores ſunt, quia tunc Luna, vt vberiorem ex ſe lucem refundit, ita ſubiectis corporibus plus caloris imprimit. Ictico etiam per id tempus animalia exſanguia & frigoris naturæ, vt oſtreæ, conchylia & echini, pleniora exſiſtunt: quia minus læduntur a frigore, & vt quibuſdam placet, ope eiuſmodi caloris lunaris plus cibi decoquunt. Cur noctes plenilunijs calidiores.

B Et verò docet Ariſtoteles li.4. de gen. anim. c.2: vt Sol per totum annum æſtatem atque hyemem facit, ita lunam per menſem: non quidem acceſſu diſceſſuq; vt Solem; ſed incremento & decremento luminis. Nimirum quia vt Sol æſtatę plus calefacit, hyeme minus, ſic & Luna dum eſt plena magis intenſum parit calorem, reliquo tempore minus intẽſum. Lege D. Tho. opuſc. 82. arti. 4. vbi ductũ hoc Ariſtotelis enucleatius explicat. Luna per menſem ſuã facit æſtatem, & hyemẽ

C Aduerte, Durandum in 2. diſt. 14. q. 1. in ea opinione eſſe, ut putet lucem ex ſe tantum illuminare, nec vi ſua calorem producere, ſed duntaxat merito corporis in quo ineſt, ſi virtute calidũ ſit. Nobis tamen oppoſitum videtur. Nam cum lux Solis, vt in confeſſo eſt, calefaciat: & aſtrorum omnium lux, vt ſupra oſtendimus, magna ex parte a Sole deriuata ſit: negari non debet omnium aſtrorum lucem calorem gignere. Quòd ſi Durãdus occurrat, aſtra per lucem, quam a Sole hauriunt, calefacere, per eam verò, quæ ipſis propria & natiua eſt, poſſe refrigerare: id ex eo coarguetur, quia omnium aſtrorum lux, vt ſupra oſtendimus, eſt eiuſdem ſpeciei. Quare ſi lux a Sole mutuata calefacit, non eſt cur quælibet alia aſtrorum lux non idem præſtet. Opinio Durãdi. Pręoccupatio. D

E Porrò cum lux ſit præſtantiſſima qualitas primi alterantis, hoc eſt, cœli, naturæ conſentaneum fuit, vt haberet vim producẽdi qualitatem nobiliſſimam inter omnes ſenſibiles, quæ alterabilibus corporibus, qua talia ſunt, primò competunt id eſt, calorem.

Secundum pronunciatum: Radius compoſitus ex directo & reflexo magis calefacit, quàm ſolus directus. Hoc etiã pronunciatum & ratione & experimentis liquet. Ratione, quia vt iſtiuſmodi radius intenſior eſt, ita intenſiorem effectum 2. Pronũ.

ſectum parere debet. Reflectitur autem radium, cum incurrit in corpus opacum a quo ne vlterius procedat impeditur: [illegible] tunc enim radius longiorem illum progreſſum, ut poteſt compenſat in ſe recedendo, ſicuti * alibi diximus. Experimentis quoque idem oſtenditur. Nam q; vna è cauſis, ob quas infima aeris regio magis calet quàm media, eſt, quia in infimam fit a terra reflexio ſolarium radiorum, quæ tamen ad mediam non pertingit. Ideo etiā Sol plus æſtate quàm hyeme calefacit, & plus cum eſt ſupra noſtrum verticem: quia tunc eius radij per lineas perpendiculares, vel ad perpendiculum magis accedentes retorquentur, magiſque vniuntur.

* Lib.7. Phy. c.1. q.1. ar.1.

Talis verò interdum eſt eiuſmodi radiorum coniunctio & geminatio, & vſque ad tantam intenſionem calorem producit, ut eo ignis generetur: ſicuti in ſpeculis videmus. Hoc artificio Archimedes, ut refert Galenus 3. de temper. ca. 2. hoſtium triremes accendit, conſtitutis è regione ſpeculis, a quibus repercuſſi radij in materiam triremium ad concipiēdum ignem idoneam impegere. Sic Proclus inſignis Mathematicus, teſte Zonara in vita Anaſtaſij Imp. ſuſpenſis eneis ſpeculis, è Conſtantinopolitano muro ignem radijs accenſum inſtar fulminis in aduerſam hoſtiū claſſem emiſit, claſſemque & claſſiarios combuſſit.

Præterea, quæ diximus, multa de luminoſis corporibus acutè & ſubtiliter a Perſpectiuis diſputari ſolent, quæ perſequi non eſt huius loci.

ARTICVLVS IV.

Dilutio argumentorum, quę in primo articulo continentur.

Dilut. 1. Reliquum eſt, ut argumenta initio propoſita ſoluamus. Ad primum dicendum: calorem, frigus humorem & ſiccitatem dici qualitates primas, non quòd inter omnes ſimpliciter primę ſint: ſed inter omnes ſenſibus per ſe obnoxias, & quæ corporibus ſublunarib. tanquam proprię ac peculiares coueniunt. Patet autem, lucem ex hoc qualitatū genere non eſſe: quia licet per ſe cadat ſub

A aſpectum, non eſt tamen propria ſublunarium corporum.

Dilut. 2. Ad ſecundum: corpora quo lucidiora, eo magis calefacere; modo cetera paria ſint, nec aliunde impediatur. quod quibuſdam alter [illegible] N[illegible] ue [illegible] vehemens [illegible] ſita, non ſin [illegible] magnitudine calefacere. vel [illegible] m [illegible] eſtate influxuque aliorum ſiderum, ſecundum alias atque alias coniunctiones & aſpe-

B ctus, ne tantum imprimere caloris valeant, cohibentur.

Dilut. 3. Ad tertium: non poſſe idem corpus calefieri & refrigerari ſimul ab eodē aſtro, ſiue a diuerſis; ſed eam vim quæ fortior eſt præualere, & vnam tantum vno tempore in idem ſubiectum agere: ſpectata nihilominus natura, ſtatu diſpoſitioneque ſubiectorum, quæ ſæpe in cauſa eſt, vt huius, non illius agentis impreſſionē recipiant, & ad hanc, non ad illam qua-

C litatem promoueantur.

Dilut. 4. Ad quartum: omnia quæ lucem obtinent, habere, quantum ex ſe eſt, vim aliquid caloris imprimendi in ea corpora, ad quæ lumen tranſmittunt; verùm ut in pleriſque, maxime inferioribus, corporibus ad lumen perexiguum eſt, ita & calor, qui eius interuentu producitur a quo ſit, ut plerumque ijs præ ſua tenuitate non deprehendatur.

Dilut. 5. Ad quintum negandum imprimis, ca-

D lorē omnia corpora exſiccare; cum planum ſit, calore Solis & ignis lutum obdurari ceram liqueferi. Deinde aduertendum, Lunam tum pro ratione lucis, quam tunc poſſidet, & coniunctionis aſpectusve aliorum ſiderum, tum pro conditione ſubiectorum in quæ influit, nūc humores in inferioribus corporibus mouere & conſumare, nunc non conſumare ſed mouere tantum, nunc neque mouere neque conſumere: quod experimen-

Varij Lunæ effectus.

E tis conſtat. Ex quo tamen minime concluditur, lunam neutiquam ſuo lumine calefacere: ſed actiuitatem caloris quem producit, ob prædictas cauſas varie modificari. His adde, hoc Lunæ in res humidas dominium non videri ad eius lumen duntaxat, ſed ad alias etiam occultas vires quibus pollet, referendum.

Conſtat certe, Lunā in coitu, cū minus

nus habet luminis, quibuſdam in rebus vehementiores efficere mutationes: vt teſtantur crebri per id tempus ventorum ſtatus, & maris tempeſtates. In alijs verò rebus dū plena fuerit id nō præſtare. Vnde Galen. lib. 3. de dieb. decret. [Cum,] inquit, [Luna plena eſt, fruges adauget, maturat celerrimè: ferrarū occiſa corpora in tabē viſu ſuo reſoluit: ſomnoq; ſopitis ſub eius lumine, vel aliter diutius immoratis pallorem & capitis dolorem conciliat.

QVAESTIO VI.

Sitne motus cauſa caloris, an non?

ARTICVLVS I.

Diuerſæ auctorum opiniones.

HAnc quæſtionē, quæ a quibuſdam in Meteoris tractatur, attigit Ariſtotiles ſuperiori capite. Eius autē pars negatiua ex eo videtur oſtēdi: quia vel motus localis (de hoc enim tantummodo controuerſia excitatur) eſſet cauſa effectrix caloris, quia eſt ipſa caloris productio: vel quia eſt quaſi præuia diſpoſitio, ac præparatio quędam naturæ, quam caloris generatio conſequitur. At quòd horum neutrum veritati conſonū ſit, probatur: primum, quia motus localis, etiam is quo inter ſe corpora defricantur, non tendit ad calorem, ſed ad vbi; ut patet ex ijs, quæ in Phyſicis docuit Ariſtotiles. Deinde, quia ſaltē diuina virtute fieri poteſt, ut ex vehementi chalybis & ſilicis attritu nihil caloris obueniat: quod certe contradictionem inuolueret, ſi iſtiuſmodi corporum attritus eſſet formaliter calefactio.

Arg. pro parte negat.

Hac de re in noſtris cō. Phyſ. q. 2. ca. 3. lib. 3.

Sed quòd nec motus localis poſteriori modo cā ſit caloris, probatur: primū, quia cum motus & quies ſint oppoſita, & contrariorum, ſiue oppoſitorum contrarij ſint effectus, ut Ariſt. lib. 5. Polit. c. 8. auctor eſt: ſi motus calorē efficeret, quies frigiditatem induceret. Quod falſum eſſe multis exemplis conſtat. Nam calor animalis quiete fouetur: ut videmus in colubris, alijsq; id genus animātibus, quibus cum brumæ tempore calor ſenſim extinguatur, ad eum conturē dum quiete ſibi conſulunt, & in latibulis, atque eodem in loco quaſi intermortua decumbunt. Item quia ſpecula tunc maximè ignem edunt, cum non mouentur: & vniuerſim quæ ad Solem immota ſunt citius incaleſcunt.

Ad hæc, motus localis nonnunquam frigus inducit: non eſt igitur cauſa caloris. Probatur aſſumptum: quia per æſtū aer flabello motus refrigerat, & aſpiratione attractus mitigat feruorē cordis: & aqua calida, ſi ſurſum ac deorſum agitetur, citius calorem deponit: & quę per hyemem è ſcatebris erumpit tepida, paulo poſt motu procedente friget: & ignis ipſe nimium ventilatus extinguitur. Patet igitur, quietem cauſam eſſe caloris motum verò frigiditatis: atq; adeo perperam dici, motum caloris cauſam eſſe.

Nihilominus illud primum in hac diſceptatione ſtatuendum eſt, cum Plato ne in Theæteto, & Ariſtotele, pximo ſu priori c. text. 42. item 1. Meteor. c. 3. & in probl. ſect. 5. q. 13. communi Philoſophorum aſſenſu, corpora motu incaleſcere. Id enim quotidianis experimentis notum eſt: ſiquidem videmus tritu duorum lapidum, & ferri ac ſilicis, imò & oſſium leonis inter ſe conflictu ignem elicii: item plumbeos globos è tormentis exploſos, cum per aerem feruntur, interdum liquefieri, ſagittas incendi, molas farinarias inardeſcere, curruum axes igniri, ſoleas equorum ſcintillare, aerē percuſſum quaſi miſſilium iaculis ſplendere, fulgurare conſtructam nubem, exhalationem celeri raptu vectam micare, aliaq; que generis eiuſdem.

Leonum oſſa adeò eſſe dura, vt ijs conſuſſis velut è ſilice ignis elidatur, tradit Ariſt. lib. 3. de hiſto. anim. c. 7.

Quid plura? conſtat ipſa etiam maria, ſuoptè ingenio frigida, crebro ventorū flatu agitata intepeſcere. Itaque res ipſa ſenſu explorata eſt: ſed cauſa modusve explicatu difficilis, adeò ut ea de re duodecim opiniones Philoſophorum numerentur. D. Th. hoc loco ſentit, ideo motum localem eam habere prærogatiuā, ut calorem efficiat, quia eſt omniū motuū primus: ut probat Ariſt. 8. Phy. c. 7. tex. 55.

1. opinio de modo, quo p motū calor excitatur.

tex.55.id autem, quod primũ eſt in quo libet genere (teſte eodem Ariſt.10. Metaph.c.4. text.7.) cauſa reliquorum habetur: proindeque motum localem eſſe cauſam alterationis. præſertim primæ ac nobiliſſimæ, eiuſmodi eſt calefactio. Hæc D.Thomæ explicatio non ſatisfacit. Primum, quia non declarat quo pacto motus localis calorẽ gignat: cum cõſtet, non poſſe illum per ſe ad calorẽ terminari. Deinde, quia theorema illud Ariſtotelis, vt nõ ſemel expoſuimus, intelligitur de eo, ꝙ eſt primum in aliquo genere cauſalitatis: motus autem localis non eſt primus in genere cauſæ efficientis, de quo in præſentia quærimus, reſpectu omnium aliorum motuum, licet motus cœli, quatenus circumfert corpora cœleſtia, ſit aliquo modo cauſa complurium motuum ſublunarium, ut a nobis ſuperius declaratum fuit.

Li.2.Phyſic.c.7. q.1. arti.3. & hoc in lib. c.3.q.4. art.3.

2. opin. M.Albertus 1.Meteor.tract.1.cap.11. eiuſdem rei cauſam inueſtigans ait: cum vnum corpus ſuper aliud aeri celerique agitatu fertur, & ambo inter ſe colliduntur, diſtrahi ac rarefieri eorũ partes: ſicq; interuentu rarefactionis calorem excitari, propterea ꝙ raritas præuia ſit ad calorem diſpoſitio. Quæ ratio ex eo videtur corroborari poſſe: quia cum aliquæ perfectiones ſibi mutuo connexæ vni corpori debentur (vti calor & raritas igni) ſit plerumq; lege quadam naturæ, ut vnius generatio alterius productionem conſequatur. Hanc Alberti ſententiam amplexus eſt zimara in ſuis theor. prop.45.

3. opin. Eam verò Thomas Garbius 2.lib.ſuæ ſum.tract.2.q.6. nec omnino improbat, nec approbat: facit enim calefactionem comitẽ, atq; aſſeclam rarefactionis, ſed aliter. Quippe ſumit, mixta habere in ſe partes diſſimiles, alias quidẽ ſubtiliores, & calidiores, nẽpe igneas, & aereas; alias magis dẽſas ac frigidas, quę ſcilicet plus terreæ, & aqueæ concretionis in ſe cohibent: tum ait mutuo corporũ attritu fieri diſtractionem, & rarefactionẽ partiũ, atq; ex rarefactione ortum caloris ſubſequi; quia nimirum a centro ad circumferentiam corporis elicitur partes igneę & aereæ calidiores, diuulſę a frigidis quibus immixtæ erãt: ſicq; tam ad ſuperficiem extimam, quã ad alia corpora cõ-

A tigua calorem fundere, nunc magis, nũc minus intenſum, pro ratione attritus, & affrictionis ipſorum corporum, quę atteruntur ac confricantur. Iſtiuſmodi poſitio Garbij falſa quædam inuoluit: redolet etiam imprimis Democriticorũ dogma, aientium actionem fieri defluxu particularum è corporibus exſilientium. Quod impugnat Ariſt. lib.1. de Gener. c.8.a tex.57. Secũdo ſtatuit, actu formas elementorum in re miſta, quod eodẽ libro refutabimus. B Tertio accipit, ſola mixta, quæ partibus diſſimilium rationũ conſtant, calorem motu ędere: ꝙ falſum eſt; cum etiam partes aeris mutuo attritæ recaleſcant, auctore Ariſt.1. Meteor.c.3. Quarto ſumit, omnia miſta habere plus caloris in abditioribus partibus, vnde ad ſuperficiem euocẽtur: quod non in omnibus verum eſt; licet ita res habeat in viuentibus, quæ in corde, ac præſertim in læuo eius ſinu, vbi vitales C ſpiritus efformantur, natiui caloris officinam gerunt.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ difficultatis enodatio.

NE, ſi omnium ſententias percurrere velimus, prolixior quàm par eſt D diſputatio euadat; quid nobis ſentiendum videatur, aliquot pronunciatis explicemus.. Primum ſit: Motus localis non eſt formaliter calefactio; eſt tamen aliquo modo illius cauſa. Priorem partem huiuſce pronunciari demonſtrant rationes, quas initio quæſtionis adduximus. Poſterior autem inde liquet: quia multis experimẽtis, quæ retulimus, compertum eſt, ex locali motu calorem ſubſequi. 1. pron.

E Secundum pronunciatum: Motus localis efficit calorem, diſtrahendo prius, & attenuando partes, atque inducendo raritatẽ, cuius comes eſt calor. Hoc pronunciatum eſt de ſententia M. Alberti, Thomæ Garbij, & zimaræ locis cit. itẽ Aphrodiſæi li.1. probl.q.59. Soncinatis 12.Metaph.q.12. Thomę a Vega li.1.de diff.febr.imò & Ariſ.c.7.huius li.tex.42 & 1.Meteor.c.3. vbi ait, propterea ab ijs quæ 2. pron.

Itẽ Valleſij li.4.cõtrouerſ. Med. & Phil.Scalig. exer. 16. i Car.

quæ vi feruntur aerem incaleſcere, quia eius partes diſtrahuntur id eſt, ut D. Thomas ibidem exponit, rariores euadũt, & calorem concipiunt. Item quod ferrum, lapides & ligna calefiunt, ex eo naſci, quia cum viciſſim confricantur, alterum alteri reſiſtit: eaque repugnantia & attritu fit, ut aer interceptus ſecernatur & igneſcat.

Modus quo per motũ calor gignitur.

Itaque generatio caloris ex motu hũc in modum procedit. Diſtrahit motus localis partes corporis, quę diſtractæ rariores manent; raritatem verò calor ſequitur, ut etiam M. Albertus a nobis antea citatus diſſerebat. Sane verò noſtram hanc aſſertionem id mirificè probat, ꝙ videmus corpora, quo ſolidiora ſunt, cęteris paribus, calorem promptius edere: vt ferrum magis quam ligna, aut alia quæ meliori materia cõſtant; & in lapidibus eos qui duriores ſunt: & in metallorum genere chalybem. Videlicet, quia inter hæc aer magis atteritur atq; extenuatur, & rarior fit. Nec mirandum, quod dixerimus calorem ſequi ex raritate, cum calor ſit prima qualitas, raritas vero ſecunda: cum item videamus, naturæ lege potius ex calore ſ<del></del>qui raritatem vt cum cera igni liqueſcit. Non enim diximus calorem ſequi ex raritate: ut effectũ è cauſa: ſed ut illius comitẽ & aſſeclam. Videlicet non debet incommodum reputari, duo, quorũ alterum ſuopte ingenio alterius cauſa eſt, nonnunquam ſeſe reciproca viciſſitudine comitari ac ſubſequi; quemadmodum & in motu animalium accidere videmus, qui cum miniſterio caloris fiat, idem n. hilominus omnium confeſſione citimarum partium calorem auget, dum ſpiritus foras euocat.

Quo pacto raritatẽ calor comitet.

3. pronũ.

Tertium pronunciatũ: Cum per motum localem gignitur calor, id quod ordinariè rareſcit, & calorem primo concipit, eſt aer interceptus ſiue alliſus. Hoc pronunciatum ſuadetur ex eo, quia calor, qui motu ſuſcitatur, fit ut plurimũ affrictu corporum ſolidorum aerem intercipientium; ipſa verò corpora ſolida difficile in raritatẽ abeunt, ut patet. Dixꝰ n us tamẽ; [ordinariè,] quia etiam aer aeri alliſus caleſit. Addidimus [primo, quia non dubium, quin etiam corpora

A aeri attigua, vt ſagitta in traiectione, calorẽ corripiant & igneſcant, ſed ab aere: vt annotauit Alexander apud Simplicium hoc loco com. 29. & ibi. S. Thomas.

Dubia 3. Ignẽ e ſilice primo excuſſiſſe fert Pyrodes Cilicis filius, ut refert Pli. li. 9. c. 56.

Quærat autem hic aliquis, cur facilius ex lapidum angulis ignis decutiatur? Item, cur è quibuſdam lapidibus ęquè, aut minus etiam duris, nonnunquã citius comparetur, ignis, quam ex alijs? Tertio, cur ſcintilla ſeu vapor igneus at tritu genitus, deorſum in fomitet deſcẽ B dat: cũ ignis ſuopte ingenio ſubuolet? Primi quæſiti ratio eſt duplex: vna, quia certam partem certo ictu chalybs ferit: altera, quia minimum aeris minime reſiſtit, facillimè attenuatur, facillimè igneſcit. Secundi quæſiti cauſa, eſt maior vel minor habilitas ad atterendum aerem, & in quibuſdam ipſorum lapidum cum igni ſymbolum ſeu proportio. Quam non lapidibus tantum, ſed lignis etiam quibuſdam ineſſe conſtat: de quibus ita C ſcripſit Plin. li. 16. hiſt. nat. c. 40. [Exploratorum hoc viſus in caſtris, paſtorumq; reperit, quoniam ad excudẽdum ignem non ſemper lapidis occaſio eſt. Teritur ergo lignum ligno, ignemq; concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi, uel foliorum facillimè cõceptum. Sed nihil hedera pręſtantius, quæ teratur lauro, laurumq; terat. Probatur & vitis ſyluestris, alia quam labruſca, & ipſa hederę modo arborẽ ſcandens.] Ad ter- D tium dubium reſpondemus: ideo ſcintillam decuſſi lapidis deorſum tendere, quia atterentis impetu in aridum fomitem dirigitur: quemadmodum & ceraſorum nuclei, digitorum expreſſione eo vergunt, quo truduntur. Accedit, quod eiuſmodi ignis nõ eſt purus & ſincerus, ſed terrea permiſtus concretione, & aliquando etiam particula deſricti lapidis: non tamen ſemper, ut patet in glande tormentaria, è qua nihil deciditur, & tamen igneſcit.

Opinio Durandi.

E Porro in huiuſce controuerſiæ examinatione haud nos latuit, Dur. in 2. d. 15. q. 3. & alios quoſdã, præſertim è recentiorib. Philoſophis, exiſtimare, calorem motu editũ oriri a calore virtuali, inhęrẽte corporib. quæ fricãtur. Verum hæc nobis ſentẽtia nõ placuit: tum quia noſtra communis eſt, & firmiori videtur innixa

nixa fundamento: tum quia hæc citra ne
ceſſitatem in omnibus penè corporibus
tam mixtis quam ſimplicibus, quæ ſub
Lunæ orbe cõtinentur, virtualem illum
calorem conſtituit, cum omnia ferè cor-
pora, etiam aqua cum gelaſcit & ſolida-
tur, aliquid caloris affrictu excitent. Ta
metſi non negemus, quædam corpora
virtualem calorem continere, quæ mo-
tu quaſi excitata calefaciunt.

ARTICVLVS III.

Reſpondetur ad argumenta primi articuli.

RElìquum eſt, vt argumentis initio
propoſitis occurramus. Priora duo
quæ probant motum non eſſe formaliter
calefactionem, concludunt id, quod in
primo pronunciato aſſeruimus.

Ad primum verò eorum, quæ ſuade-
bant nullo pacto ex motu calorem obue
nire, dicendum imprimis: quietem non
eſſe verum & poſitiuum ens, quod poſſit
vera cauſſa efficiens alicuius rei eſſe; de
quibus oppoſitis effatum Ariſtotelis pro
priè intelligi debet: eo tamen pacto, quo
quies rationem cauſa obtinere valet, ut-
cumque cauſam eſſe frigoris, quatenus
eſt priuatio motus, qui calorẽ ſuſcitat.

Quo pacto in anĩ mãtibus calor quiete foueatur.

Quod autem nonnunquam per quietem
in animantibus calor fouetur, ex eo eſt:
quia ſic declinatur alius atq; alius occur
ſus & attactus frigidorum corporum,
vt explicat Ariſtoteles in probl. ſect. 8.
probl. 12. Item, quia ſic uitatur diſpẽdiũ
ſpirituum, in quibus calor inſidet. Vt. n.
ſpirituum è receſſu corporis euocatio
exteriora membra calefacit: ita eorum
in vicina corpora defluxus calore mem-
bra deſtituit.

Cur immota ad Solẽ magis caleſcant.

Ad id quod de ſpeculis, de his quę ad
Solem immota ſunt, obijcitur, dicẽdum
Solis radios non momento, ſed tempore
calo rem gignere: ac tunc impenſius cal
facere, cum in ea parte quam feriunt im-
morantur, & ab eadem in ſe ipſos reci-
pro cant geminanturq; vt ſupra diximus.
quæ reciprocatio nõ ita fit, cum res huc

A illuc diuagatur. Quo patet, a quiete non
per ſe calorẽ inuehi, ſed prout res quie-
ſcens cauſæ calefacienti magis obnoxia
redditur.

Dubiũ 1.

Similiter ad ea, quæ probabant motu
frigiditatem induci, dicendum: id non
per ſe, ſed ex accidẽte euenire. Nõ enim
aer æſtiuo tempore flabellis ventilatus
ideo nos refrigerat, quia ex motu per ſe
frigus oritur: ſed quia aer, qui nos am-
biebat, noſtro contactu concalefactus di
B ſcutitur, atq; aliorſum auertitur, eique
alius frigidior ſuccedit. Quod & in rè-
ſpiratione, quæ cordis ventilatio quæ-
dam eſt, accidit.

Sed cur, inquies, in balneo cõtrarium
euenit, ſi quidem ingreſſi aquam poſtmo
dum calidiorem ſentiunt ſi moueatur?
Nimirum; quia aqua balnei calidior
quam noſtrum corpus eſt, ac dum calefa-
cit aliquantulum ab eo refrigeratur:
ideoquè noua aqua corpori applicata a-
C crius vrit. At circumfuſus aer minus ca-
lidus eſt, & a nobis caleſit: vnde ſi venti-
latione a noſtro ſemoueatur corpore, a-
lius non calefactus accidit, qui proinde
frigidiori ſentitur; vt Aphrodiſæus 1. li.
prob. q. 110. & 111. ediſſerit.

Dubiũ 2.

Adhuc tamen quæres, cur aer angu-
ſtioris motu difflatus ſit frigidus: idem-
que diducto ore emiſſus, calidus ſit? Re-
ſp. quia ore anguſto aerem, qui nos fo-
ris ambit; lato verò aerem intus a pul-
D mone calefactum exſufflamus.

Aqua autem calida propterea ſusque
deque mota facilius refrigeratur, quia
diſpeſcitur & calidum vaporem ex
halat, ac vicini aeris frigidita
ti pateſit. Denique ignis
nimia uentilatione
exſtinguitur,
quia in-
fra
minima diſſipatur & diuelli-
E tur: uel quia ultra quam
ferre queat, ab ae-
re frigeſit.

CAPVT VIII.

Text. 43. CVm a autem & ſtellæ transferri videantur, & totum cœlum, aut vtriſque quieſcentibus, aut vtriſque ſubeuntibus motum, aut altero quieſcente, altero ſubeunte motum, hinc fieri mutationem neceſſe eſt, b Ambo igitur quieſcere terra quieſcente impoſſibile eſt: non enim fierent quę videntur. At ſupponatur terram quieſcere. Reſtat igitur ambo moueri;

Text. 44. aut alterum quieſcere, alterum motu cieri. c Si igitur ambo mouebuntur, ratione profectò vacat, eaſdem ſtellarum aut circulorum eſſe celeritates. Vnaquæque enim ęquè celeris erit, atque circulus in quo fertur: ſimul enim cum circulis in idem redire videtur. Accidit igitur, ſimul ſtellam circulum tranſiuiſſe, & circulum lationem ſuam egiſſe, ſuamque circumferentiam tranſiiſſe. d Non eſt autem conſentaneum rationi, celeritates ſtellarum, & magnitudines circulorum eandem rationem habere. Circulos enim non eſt abſurdum, ſed neceſſarium, celeritates habere rationem ſubeuntes eandem quam & magnitudines ſubeunt. Stellarum autem earum quamque, quæ ſunt in iſtis, nullo modo conſentaneum eſt rationi. Nam ſi neceſſario ea celerior erit, quę per minorē circulum fertur, patet, quòd ſi circulos ſtellæ ſuos mutabunt, alia celerior, alia tardior erit. Hoc autem modo motionem propriam non habere,

Text. 45. ſed ab ipſis orbibus ferri videntur. Sin caſu accidit, neque hoc pacto conſonum eſt rationi, ut in omnib. ſimul & circulus ſit maior, & latio ſtellæ quæ eſt in ipſo celerior. Vnam enim vel duas. hoc modo ſeſe habere, non eſt abſurdum: vniuerſas verò ſimili modo ſeſe habere, figmento eſt ſimile: & inſuper in hiſce quæ ſunt natura, non eſt id quod fit a caſu, neque id, quod vbique & in omni-

Text. 46. bus eſt, proficiſcitur a fortuna. e At vero ſi orbes quieſcāt ſtellę autem moueantur, eadem abſurda & ſimiliter erunt. Eueniet enim, celerius eas moueri quæ ſunt extra, & celeritates per orbium magnitudines eſſe. f Cum igitur neque vtraque, neque ſtellam ſolum moueri conſentaneum ſit rationi: reſtat orbes quidem moueri, ſtellas vero quieſcere, & infixas in ipſis orbib. ferri: hoc enim modo duntaxat nihil accidit, quod rationis fines egrediatur: & velocitatem enim orbis maioris celeriorem eſſe, conſentaneum eſt rationi, circa idem centrum in orbibus ſtellis infixis. Vt enim in cæteris maius corpus celerius latione propria fertur, ſic & in orbibus ipſis. Pars enim orbis maioris, maior eſt hiſce partibus, quæ auferuntur ab eo plano, quod per centrum ex-

Text. 47. tenditur. Quare congrue æquali tempore maior orbis circumfertur, & cœlum accidet non diuelli: & propter hoc ipſum, & quia demonſtratum eſt totum ipſum continuum eſſe. g Præterea cum ſtellæ ſint rotundæ, quemadmodum & cæteri & dicunt, & nos etiam ut noſtris conſonum ſententijs dicimus, ex illo corpore ipſas generantes: rotundiq; ipſius duæ ſunt per ſe motiones, volutio

lutio & conuerſio: ſi ſtellæ per ſe mouerentur, harum altera motione mouerentur. At neutra moueri videntur. Si verſarentur enim, eodem in loco ſane manerent, locumve non mutarent: videntur autem locum mutare, vt omnes dicunt. Præterea, omnes quidem conſentaneum eſt rationi eodem motu cieri. h Sol autem ſtellarum ſolus hoc facere videtur, cum oritur atque occidit: & hic non per ſe, ſed ob noſtri ſenſus rationem. Viſus enim longe ſeſe extendens, verſatur ob imbecillitatem, quæ quidem fortaſſe cauſa eſt, vt & ſtellæ quidem fixæ micare, vagantes autem non micare videantur. Vagæ namque ſtellæ ſunt prope; quare viſus ſui compos ad ipſas accedit: ad fixas autem longe valde ſeſe extendens, ob longitudinem tremit. Tremor autem ipſius facit, vt hæc motio ſtellæ ipſius eſſe videatur: nihil enim intereſt, viſus an id quod cernitur moueatur. i At vero non ſtellas, perſpicuum eſſe videtur: id enim quod voluitur, verſetur neceſſe eſt. At id Lunæ, quod facies nuncupatur, ſemper videtur. Quare cum conſonum ſit rationi, ſtellas hiſce motibus, qui ad ipſas ſunt accommodati, moueri: ſi per ſe mouerentur, his autem moueri non videantur, patet ipſas per ſe non moueri. K Inſuper nullum ipſis inſtrumentum ad motum tribuiſſe naturam, metas egreditur rationis: nihil enim caſu natura facit. Neque animalia quidem ipſi curæ fuere, adeo uero præſtabiles res deſpexit. Sed uniuerſa uidentur tanquam de induſtria abſtuliſſe quibus per ſe procedere ipſa poſſent, atque ab hiſce, quæ inſtrumenta ad motum habent, quamplurimum ſemouiſſe. l Quapropter & totum cælum rotundum cum ratione, & unaquaq; ſtellarum eſſe uidebitur. Sphæra enim figurarum maxime utilis eſt ad eum motum, qui eodem in loco fit: ſic enim & celerrime moueri, & eundem maxime locum occupare poteſt. Ad motum autem eum, quo ad ea pergitur loca quæ ſunt ante, maxime eſt inutilis: eſt enim minime ſimilis hiſce, quæ per ſe ipſa mouentur. Nihil enim dependens, nihil eminens habet, ut rectarum linearum figura: ſed plurimum a corporibus hiſce quæ progrediuntur, figura ſemota eſt. Cum igitur cælum quidem in ſe ipſo moueri oporteat, ſtellas autem non per ipſas procedere, cum ratione nimirum fit utrumque, ut figuræ rotundæ ſit. Sic enim alterum quidem motu ciebitur, alterū uero quieſcit.

Tex. 49. Tex. 50. Tex. 51.

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

De motu ſtellarū.

Cum a autem] Aggreditur alteram quæſtionem ad ſtellas pertinentem: docetque illas nō moueri per ſe, ſed circumuehi motu ſuorum orbium. Quod tribus rationibus concludit quarum prima hæc eſt: Videmus ſtellas, & cælū perpetua conuerſione circumuolui: vel igitur hoc accidit ſtella eiuſque orbe quieſcentibus: vel vtroque motum ſubeunte; vel altero eorum quieſcente, altero moto: neque enim modus alius excogitari poteſt.

b Ambo igitur] Excludit primum membrum, probatque fieri non poſſe, vt ſtella & orbis ſimul quieſcant. Hoc enim ſenſui manifeſte repugnat; cum videamus cœlum, & ſtellas quotidie ab Ortu ad Occaſum circumuolui: niſi quis decipiat cum Niceta Syracuſano, & Heraclide Pontico, atque Ariſtarcho; affirmetque cœlum, ſolem, lunam, ſtellas, ſupera denique omnia ſtare, ac terram tantum moueri. At terram quieſcere nūc ſupponit: quod in progreſſu erit demonſtrandum.

c Si igitur ambo] Remouet alterum membrum, videlicet orbē & ſtellam ſimul moueri, ita vt vtrumq; horum propriū motum vendicet. Si enim ita foret, ſequeretur quā

libet ſtellam cum circulo, cui adiuncta eſt, æqua velocitate moueri: cum videamus, omnes ſtellas ad eundem locum vnà cum ſuo orbe ſingulis diebus redire.

d Non eſt autem] Quod abſurdum ſit, eandem eſſe aſtrorum & orbium celeritatem, ita vt tanto aſtrum ſit velocius, quanto maiori circulo torquetur, ex eo probat, quia in naturalibus corporibus ita fieri videmus, vt quo vnumquodque maius eſt, eo velocius motu proprio feratur: ſiquidem maiori impetu deſcendit prægrande ſaxum, quam lapillus. Deinde conuincitur eadem abſurditas ex eo: quia vel eiuſmodi æqualitas proueniret ex neceſſitate naturæ, vel caſu: quorum vtrumque falſum eſt. Primum, quia ſi ſtellæ in diuerſos circulos tranſponantur, & ea quæ in minori inerat in maiori collocetur, & contrà, certe quæ prius tardior erat fiet velocior, quę erat velocior fiet tardior, quod tamẽ nequaquam accideret, ſi prędicta celeritas a natura ipſa neceſſario oriretur. Poſterius quoque a vero abeſt: tum quia ſi id fortuito contingeret, cum fortuita in vtramque partem cadant, non in omnibus circulis eodem pacto ſe res haberet: cuius tñ oppoſitum experimur; ſiquidem omnes ſtellæ, quæ in maioribus circulis voluuntur, celeriores ſunt, tum quia ea quæ caſu eueniunt, ſunt pręter naturę ordinem; in corporibus autem cœleſtibus omnia compoſite & ordinatè, ac naturę congruenter fiunt.

Non ferri ſtellas cœlo quieſcente. e At vero] Quod etiam a ratione alienum ſit, vt orbes ipſi quieſcant, & ſtellę moueantur, ex eo probat, quia in eadem fere incommoda erit incurrendum. Quę enim in maioribus circulis mouebuntur, velociores erunt quam quæ in minoribus: atque ita fiet, vt ſtellarum velocitates ad orbium magnitudines proportionem habeant, quod abſurdum eſſe ex dictis patet.

Stellas nõ moueri motu proprio. f Cum igitur] Colligit id quod reliquũ erat, nimirum ſtellas non cieri proprio motu, ſed infixas atq; illigatas ſuis orbibus ab iјs circumduci, quo pacto incommoda omnia declinantur. Nam ſtellę, quę in maioribus hęrent circulis, velociores erunt, nõ per ſe, ſed ratione circulorum. Etenim maiores circulos maiori celeritate circumuehi ita liquet, ſint duo circuli circa idem centrum collocati, alter maior, alter minor, deinde protrahãtur a centro duę lineæ rectæ, quæ circuli minoris extremitatẽ ſecantes ad maioris extremitatem vſque perueniant, ita vt vtriuſque circuli partem aliquam intercipiant, vt tertiam aut quartã. Certe nemini dubium eſſe poteſt, quin pars ea maioris circuli quæ lineis eſt intercepta, ſit maior ea parte circuli minoris, quæ ab eiſdem lineis continetur. Præterea in circuli maioris extremitate maius inter lineas ſpatiũ eſſe conſtat, quam in extremitate minoris: & tamen ſi vterque circulus moueatur, maior circulus æquali tempore maius illud ſpatium, & minor minus pertranſibit. Fatendũ igitur eſt, maiores cęleſtium ſphærarũ circulos celerius conuerti; cum omnes diurnum motum eodem tempore abſoluant. Quo etiam fit, vt ſtellæ maioribus circulis delatæ maiori celeritate curſus ſuos peragant: nec oportet eas, dum mouentur, cœlum diſſecare. Quod tamen accideret, ſi proprio motu per cœlum, quaſi piſces per aquam, iter aperirent.

g Pręterea cum] Probat rurſus, non moueri per ſe ſtellas. Sed ad intelligentiam huius rationis, aduertendum eſt diſcrimen inter motum conuerſionis, & volutationis.

Diſcrimẽ inter conuerſionẽ, & volutationem. Nam conuerſio dicitur motus, qui in eodem ſemper loco fit in orbem, & ad eãdem partem: qualis eſt motus molæ, cum aquæ impulſu in gyrum torquetur: volutatio autem appellatur motus, qui fit etiam in orbem, cum mutatione ſitus totius mobilis. Quare id quod volutatur nequit ſemper eadem facie vnum in locum reſpicere: cum ab vna parte ſpacij imaginarij ad aliam pellatur, atque adeo facies rei motæ ſucceſſione motus inuerti debeat: veluti cum ſaxum aliquod rotundum per planitiem impellitur. Suadet ergo Ariſtoteles inſtitutum hoc modo: Cum ſtellæ rotundæ & globoſæ ſint, vt vel aſpectu ipſo ſatis apparet, & omnes pene Philoſophi concedunt, atque infra quoque explicandum erit; ſi proprio motu cierentur, aut is motus eſſet conuerſio, aut volutatio: quorum neuter eſſe poteſt. Nam ſi eſſet conuerſio, nunquam ſtellæ alio transferrentur, quod oculorum experientiæ palam repugnat: ſiquidem videmus quotidie cum ipſo cœlo ſtellas circumagi.

Obiect. dilutio. h Sol autem] Occurrit obiectioni. Diceret quis, Solem in Ortu & Occaſu motu circumgyrationis conuerti: quare eodem etiam modo reliqua aſtra conuerti. Reſpondet

inprimis,

inprimis, id in Sole duntaxat obſeruari: neque ſemper, ſed cum oritur, & occidit. Deinde reuera Solem non ita moueri, etſi ita oculorum ſenſui propter eius imbecillitatem appareat: quia cum a Sole longe abſit, ſimulque eius ſplendore debilitetur, porrecta acie ægre ad ipſum peruenit, laſſatuſq; nutat ac tremit; ideoque uidetur nobis Sol ipſe tremere: quemadmodum & ſtellę fixe ob ſpatij intercapedinem ſcintillare uideantur; non tamen errantes, quia viciniores nobis ſunt.

Aduerte hic, Solem potiſſimum in Ortu & Occaſu, nō autē in alijs cœli regionibus uideri in gyrum uolui: quia tunc nebulæ atque vapores viſui obiecti ipſum diſturbant. Vnde & imminente Subſolano, quia tunc aer exhalationibus ſcatet, compertum eſt aſtra magis ſcintillare. Vel, vt placet D. Thomæ, quia tunc oculus rectam aciem in Solē melius defigit, ob prædictos vapores, qui ſolarem fulgorem aliquantulum obſcurant, pro indeque Sol oculum recte intuentem magis alterat, eiuſque viſibilem ſpiritum circumuoluit: quod in cauſa eſt, vt Sol ipſe in gyrum torqueri videatur.

Secundò, cùm Ariſtoteles hic dicit, viſum accedere compotem ſui ad ſtellas vagas, non verò ad inerrantes: locutum fuiſſe ex ſententia Platonis, exiſtimantis viſionem fieri exſilientibus ab oculo radijs ad id quod videtur: cùm tamen reuera non ita fiat, ſed emiſſis ab obiecto receptiſque in oculo imaginibus, vt libro II. de Anima ex profeſſo oſtendemus. Opinio Platonis de modo quo uiſio fit.

I At vero nec] Oſtendit non moueri ſtellas motu volutationis, argumento Lunæ, cuius eadem ſemper ſuperficies, & imago apparet: ſiquidem cum orbem plenum exhibet, ſemper in ea contueműr eandem faciem partibus obſcurioribus interlitam.

Aduerte hic, rationes Ariſtotelis ſolum concludere, aſtra non moueri in proprijs orbibus totalibus, illis immotis, quod verum eſt. Sed enim id non obſtat, quò minus poſſint in ſuis epicyclis deferri motu diſtincto à motu orbis totalis, vt mouentur planetæ excepto Sole: imò & Luna alio etiam motu diuerſo a motu epicycli.

K Inſuper nullum] Concludit, non moueri aſtra motu progreſſiuo: cum ois natura, quæ nihil temere agit, nec neceſſaria vnquam deneget, ad eum motum obeundum non tribuerit organa. Nec enim putandum eſt, maiorem ei curam fuiſſe animantium, quibus ad ingrediendum idonea inſtrumenta ſuppeditauit. Verum non deerit qui obijciat, uideri naturam interdum neceſſaria denegare: ſiquidem non dedit talpis aſpectū; ſed eos cæcitate perpetua damnauit, qui tamē non minus eo ſenſu indigebant, quam cæteræ animantes. Occurendum tamen inprimis, conueniens fuiſſe ad vniuerſi perfectionem, exiſtere aliqua animalia ſubterranea, id eſt, ordinarie intra terram viuentia: deinde ijs in tam denſa caligine ſuperuacaneam eſſe videndi facultatem: ac quod inde conſequens eſt, naturam, dum talpis, qui ex hoc genere animantium ſunt, viſum nō tribuit, haud quaquam eis neceſſaria, ſed ſuperflua non impediſſe. Quæ, ne auara fuiſſe videretur, aſpectum auditu compenſauit: audiunt enim talpę liquidius cæteris animantibus, etiam craſſo terræ elemento obruti. Obiectionis ſolutio.

Sed adhuc roget quiſpam, ſi a naturæ conſuetudine non minus eſt alienum, negare ſuperflua, quam non negare neceſſaria; cur natura talpis inchoationem quandam oculorum dederit: cum oculi non niſi aſpectus gratia dentur: atque ita animantibus, quę conditio ſuę ſpeciei viſu careant ſuperflua omnino ſit eorum effigies, etiam adumbrata. Nam quod prędictam oculorum inchoationem habeant, teſtatur Ariſtoteles lib. 4. de hiſt. anim. cap. 6. [Talpam,] inquit, [oculos modo quodam habere dixerim, cum tamen omnino habere negem: quippe cum omnino quidem nec videat, nec perſpicuos habeat oculos. Verùm, ſi quis prætentam membranam detrahit, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem, ſitus denique & deſcriptio eadem, quam legitimam conſpicui oculi obtinent: vtpote cum obducta cute oculi preſſi, confuſi, oblæſique eſſent, dum crearentur.] Occurendum verò eſt cum D. Thomā; iccirco naturam dediſſe talpis illam oculorum adumbrationem, vt eos ſuo generi quoquo modo ſimiles efficeret: quæ ſimilitudo ſat eſt, vt non fruſtra, id a natura factum videatur, cum in eo eluceat quædam bonitas naturę, quę quod abſolutum conferre non poteſt, inchoatum tribuit. Dubium. Solutio.

I Quapropter &] Tandem colligit, totum cœlum globoſum eſſe ac rotundum, om-

neſque ſtellas eadem forma præditas eſſe; quia hæc figura ad circularis motus velocitatem maxime apta videtur, cum nullus in ea ſit angulus, nullus anfractus, nihil deniq; quod eius reuolutionem impediat: cum præterea locum ſemper eundem rotunda figura, ſi conuertatur, obtinere poſſit; quemadmodum & ad motum progreſſiuum, quo corpora ex toto locum mutent, inepta atque inutilis omnino hæc figura eſt.

QVAESTIO I.

Moueanturne aſtra cœlo immoto, an non?

ARTICVLVS I.

Non moueri aſtra immoto cœlo, neq; ſidera octaui orbis peculiarem motum habere.

DIuus Auguſtinus lib. 2. de Geneſ. ad lit. c. 10. noſtram hanc controuerſiam, ſuo tempore agitatam ſibique propoſitam, hiſce verbis expedit. [De motu cœli nõnulli fratres quæſtionem mouent, vtrum ſtet, an moueatur? Quia ſi mouetur, inquiunt, quomodo firmamentum eſt? ſi autem ſtat, quomodo ſidera, quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente vſque ad Occidẽte circumuehunt, Septentrionibus breuiores gyros iuxta cardinem peragentibus: vt cœlum, ſi eſt alius nobis occultus cardo ex alio vertice, ſicut ſphæra; ſi autẽ nullus alius cardo eſt, velut diſcus rotari videatur?] Et paulo inferius. [Hoc ſane nouerint, nec nomẽ firmamenti cogere, vt ſtare cęlũ putemus: Firmamentũ enim non propter ſtationem, ſed propter firmitatem, aut propter intranſgreſſibilem terminum ſuperiorum & inferiorũ aquarũ vocatum intelligere licet. Nec ſi veritas cęlum ſtare perſuaſerit, impedire nos circuitu ſiderũ ne hoc intelligere poſſimus: & ab ipſis quippe, qui hoc curioſiſſime, & otioſiſſime quæſierunt, inuentum eſt, etiam cœlo non moto, ſi ſolo ſidera verterentur, fieri potuiſſe omnia, quæ in ipſis ſiderum conuerſionibus animaduerſa atq; comprehenſa ſunt. Hæc D. Auguſt.

1. aſſert. Sit tñ prima aſſertio: Aſtra non mouẽtur immoto cęlo. Hæc probatur: quia ſi cœlo immoto aliquod aſtrũ cieretur, vel in eius locũ aliud corpus ſuccederet, vel nullũ. Si nullũ daretur in natura vacuũ: A ſi aliquod admittendũ foret, corpus cęleſte nunc rareſcere, nunc in denſitatẽ cogi, re; quod tñ in ſola corpora corruptioni obnoxia cõuenit. Nec audiendi hic ſunt qui dicunt, cœleſtes orbes interciſos eſſe quibuſdã veluti riuulis & canalibus, tenui fluxaq; materia, quibus ſidera illabantur. Vel n. rij canales ſũt eiuſdẽ ſubſtãtiæ cum cęlo, vel naturæ ſublunaris. Si dent primũ, refellũtur proxima ratione: ſi imirũ, quia vel ĩ locũ aſtri ſuccedit aliud corpus, &c. ſi ſecundũ, concedunt in cœleſti B mundo aliquid corruptibile, & cõtra ſuã naturã inibi detentũ, quod abſurdũ eſt. — De incorruptibilitat orbiũ cęleſtium egim⁹ 1. li. c. 3. q. 1

Præterea demõſtratur eadẽ aſſertio ex eo: quia fieri nequit, vt idẽ corpus ſimul moueatur per ſe pluribus motibus, ĩ diuerſa tẽdẽtibus; ſed neceſſario aliquis ex ijs debet ei cõuenire, ratione alterius corporis a quo vehitur; quo qui in naui deambulat verſus partẽ oppoſitã ei ad quã nauis tẽdit, p ſe quidẽ mouetur motu deãC bulationis, p accidẽs motu nauis qua defertur. Cũ igitur ſenſu pateat, ſtellas volui ſimul ab ortu ad occaſũ, & ab occaſu ad ortum: negari non poterit, vnã ex his lationib. cõuenire ei rõne alterius corporis cęleſtis quo circumuehãtur, proindeque cęleſtes orbes minime quieſcere.

2. aſſert. Secunda aſſertio: Stella firmamenti non alium motum ſibi proprium habẽt, præter motum ſui orbis. Hæc patet ex rationibus, quas Ariſtoteles proximo ſupeD riori capite adduxit. Eandem confirmãt Aſtronomi ex eo: quia omnes ſtellæ firmamenti ſeruant inter ſe eundem omnino ſitum, & vnaquæque eadem æquabilitate cũ alijs perpetuò voluitur: certe nõ niſi, quia circumactu ſuæ ſphæræ, quaſi nodi motu tabulæ, in orbem feruntur.

1. obiect. Sed obijciat quiſpiam: ſtella polaris, vt aſſerit Ptolomæus lib. 1. Geogr. cap. 7. diſtabat Hipparchi tẽpore a polo gradibus duodecim, minutis vigintiquatuor; nunc verò tantùm diſtat tribus gradibus & ſemis, aut circiter: igitur hæc ſtella p-

prium

prium in ſua ſphæra motum vendicat. A
2. obiect. Item: deprehenſum ab Aſtronomis fuit, ſidera omnia, quæ in errantia dicuntur, ſub eadem a cētro mūdi intercapedine, modo a Septentrione in Auſtrum, modo ab Auſtro in Septentrionē declinare: hic autem motus peculiaris eſt ipſis ſtellis: ergo, &c. Adde, quòd ſcintillatio ſyderū
3. obiect. non videtur eſſe aliud, quā priuata quædam eorum motio, tremori ſimilis: ſic enim ſenſus indicat, quem hac in re perpetuò falli veriſimile non eſt. B

Dilut. 1. obiect. Hiſce obiectionibus ita occurres. Primæ quidem dicendo: digreſſionem illam ſtellæ polaris nō prouenire a motu peculiari ipſius, ſed ab eiuſdem octaui orbis, cui infixa eſt, conuerſione ab Occaſu in Ortum, ſuper polos Zodiaci, & ſuper circulum Zodiaci.
Dilut. 2. Secundam pari modo ſolues, negando eiuſmodi motum cōpetere ſtellis fixis per ſe, cum ois non contingat niſi ratione ſuæ ſphæræ, prout ea motu acceſſus, & receſſus, quem trepidationis vocant, circumagitur. C Tertiæ vero ſatiſ-
Dilut. 3. facies, concedendo videri quidem aſpectui ſtellas fixas quodammodo tremere: & ſcintillare; ſed enim id naſci ex potentia, quæ videndo deficit. Cur autem hanc affectionem potiſſimum ſubeat, dum ſtellas fixas contuetur, in quæſtione eſt. Nōnulli id attribuunt rapidiſſimæ earū celeritati, nempè radios iccirco fractos, ac tremulos cadere: Verum ſi hæc cauſa foret, ſcintillarent etiam nobis omnes ſtellæ erraticæ, cū pari circumactu ab Oriente in Occaſum vna cum ſideribus fixis commeent. D Dicēdum igitur cum Ariſtotele, proximo 8. cap. huius rei cauſam eſſe inerrantium ſtellarum longinquitatē: non quod radij ab oculis ad rem viſam emicantes in traiectu langueſcāt, vt ibid. ex Platonico dogmate aſſeruit Ariſtoteles; ſed quia ſpecies, a re viſa miſſæ, propter lōgiſſimi ſpatij intercapedinem deficiunt, ac præ tenuitate vix iam valent E ſenſiterium imbuere. Quò fit, vt dum ex illis viſionem elicere potentia conatur, labore fatiſcat ac tremat. Hic autem tremor in cauſa eſt, vt videatur aſtrum per ſcintillationem moueri: ſicuti & qui prope littus nauigant, quia mouentur ipſi, terram moueri putāt. Quòd ſi hac de rē aliter ſenſus iudicat, præſto ei adeſt intellectus a quo corrigatur.

Dubi. Rogabis tamen, cur ſtellæ, quæ in Oriente ſcintillabant, & aciem tremulam quatiebāt, eędem vbi celi verticē tenuere minus id præſtent. Reſpondemus, prouenire id ex vaporibus ſpeciē diſpergentibus quorū maior copia prope horizontē eſt. vbi illud obiter aduertes: licet iuxta horizōtem magna halituum copia aſpectui occurrat; ſolere tamen eā copiam maiorē eſſe ſub crepuſculum matutinū, Sole iam aduentante, necdum tamen radios ſuos exſerente: quo tempore totus aer verſus ortum plus quam antea obſcuratur & obtenebreſcit; nimirum quia Solis vicinitas excitat vberiorem vaporum multitudinem, quæ eam caliginem inducit. Vnde qui noctu iter faciunt, hoc indicio appropinquare Solem cognoſcunt.

Obſerua etiā, cum Ariſtoteles aſſerit planetas non ſcintillare, id non vniuerſim, ſed maiori ex parte verum eſſe: quia, vt anottauit Simplicius, compertum eſt etiam Mercurium ſcintillare: quod cum neque ad diſtantiam, neque ad excellentiam fulgoris referendum ſit, vtique peculiari alicui eius proprietati attribuendum erit. Nō ſolæ ſtellas fixas ſcintillare.

ARTICVLVS III.

Sidera errantia, præter motus ſuæ ſphęræ principalis, alium ſibi proprium habere; non tamen per ſe in gyrum agi.

Porrò licèt ſtellę fixæ nullum motum ſubeant, præter eos quibus earū ſphęra, vertitur; tamen inferiorum ſeptem orbium planetæ aliter ſe habent: circumaguntur enim alio ſibi proprio ac peculiari motu, ob quem errones dicuntur, non quaſi per omnes cœli partes paſſim ac ſine lege diſcurrant, ſed quia vltra motus ſuæ principalis ſphęrę alium ſibi vendicant. Moueri autem hunc in modum planetas, bifariam oſtenditur. Primum, quia experimento compertum eſt, eundē planetam nunc magis, nūc minus a terra diſtare, quod certę fieri nō poſſet, niſi pro-

prio circumactu nunc ſubliniorem, nũc humiliorem ſedem teneret. Atque hæc cauſa fuit, cur Aſtrologi planetarum mo tum ponerẽt in circulis eccentricis: quorum vna pars magis à terra abiungitur, diciturque [AUX;] altera verſus terram maximè accedit, & [oppoſitum Angis] appellatur. Secundò idem Aſtrologi confirmant: quia ſi planetæ ſuarum duntaxat principalium ſphærarum motu conuerterentur, cum eorum ſphæræ ab occaſu in orientem commeet, ſequeretur planetam, qui hac nocte directò alicui ſtellæ fixæ reſpondet, ſequẽti nocte debere eandem verſus Orientem antecedere: quod experientiæ repugnat.

De circulis eccentricis.

Sciẽdum verò hoc loco eſt, Platonem in ea ſententia fuiſſe, vt exiſtimarit, planetas moueri motu quem vocant circũgyrationis; quo videlicet ſecundùm ſe ipſos in gyrum vertantur. Quod videtur probari poſſe Sole, non eo tantum argumento, quod Ariſtoteles capite proximo attulit; ſed etiam quia in extrema parte ſolaris vmbræ tremor quidam cernitur, qui non niſi ab aliqua peculiari Solis circumuectione effici putandus eſt. Nihilominus aſſerendum cum Ariſtotele, nequaquam talem motum admitti debere: tum quia illum nec experiẽtia, nec vlla idonea ratio probat; tum quia Sol, in quo maximè motus hic notari videbatur, nequaquam re ipſa eo circumfertur, ſed hallucinatio quædam in viſu eſt; ſicuti in explicatione contextus cum Ariſtotele diximus.

Opin. Platonis de circũgyratione Planetarum.

Recole tamen, quæ ſupra diximus de motu Lunæ in ſuo epicyclo.

Ad aliud, de motu ſolaris vmbræ, reſpondet Ariſtoteles in probl. ſect. 15. probl. 12. hunc in modum: [Solis vmbrę extremum moueri videtur: quòd corpuſcula contenta in aere agitantur, quę vulgo ramenta nominantur, conſpicua in Solis radijs, qui tranſmeant per feneſtras; hæc enim moueri ſolent etiam ſine vllo ſpiritu. Ergo cum viciſſim modo de vmbra in lucem, modò de luce in vmbram moueantur aſſiduè, terminus quoque lucis ac vmbræ communis continuò moueri videtur. Partim enim veluti vmbram, partim lucem ſua ipſa mutatione efficiũt: itaque moueri vmbra videtur, cum non hęc, ſed illa hunc in modum ſoleant agitari.] Hæc Ariſtoteles. Ex quibus patet, motu illo non ſolem moueri, ſed corpuſcula huc illuc diuagantia.

CAPVT IX.

Tex. 52.

EX a his autem patet, id quod dictum eſt a quibuſdam, horum inquam latione concentum fieri ſonis, emergentibus inde ratione rata diſtinctis, lepide quidem eſſe dictum atque concinne; non tamen eſſe verum nec ita rem ſe habere. Sunt enim, quibus neceſſarium eſſe videtur, ſonum fieri tantorum corporum latione: quippe cum & eorum corporum motu, quæ apud nos ſunt, neque molem habentium ęqualem, neque talem motionis celeritatem, qualis eſt Solis, & Lunæ, ſonus efficiatur: & inſuper cum tot multitudine, tantaque magnitudine ſtellæ tanta celeritate motus ferantur, impoſſibile eſt ſonum non fieri grandem. Hæc autem ſupponentes, & celeritates inſuper concentuum rationes ex interuallis habere, varios ęqualiter ſonos ſtellarum conuerſione fieri dicunt. Quoniam vero rationis fines egredi videbatur, nos hunc ſonitum non audire, cauſam huius inquiunt eſſe, continuo ſonum hunc eſſe cum orimur, vt non ſit ad ſilentium contrarium manifeſtus: vocis enim ſilentijve perceptionem viciſſitudine fieri dicunt. Quare vt hiſce qui mulcent ferrum, ob conſuetudinem nihil intereſſe videtur: ſic & hominibus idem accidere aiunt. b Hoc itique dictum prius eſt, concinne quidem muſiceque dicunt; impoſſibile eſt autem ita ſeſe habere. Non enim ſolum hoc eſt abſurdum, nihil inquam nos audi-

re

re, quod quidem ſoluere aggredientes dictam cauſam afferunt: ſed etiam illud, ſine ſenſu nihil omnino pati. Exſuperantes enim ſoni, & inanimatorum moles offendunt, tonitrui namque ſonus lapides, & robuſtiſſima corpora ſcindit. Quod ſi tot feruntur corpora, atque eam magnitudinem quæ fertur multiplicem ſonitus magnitudinem tranſit, huc profecto perueniat ipſe ſonus, ac ipſius violentiæ magnæ ſint admodum vires neceſſe eſt. c Sed non ſine ratione, neque nos audimus, neque corpora pati quicquam violentum videntur, propterea quod nullū ſtellę motione ſonum efficiunt. Atque ſimul iſtorum cauſa patet, & teſtis eſt hiſce quę a nobis ſunt dicta, veraque eſſe declarat. Id enim quod dubitatum eſt, Pythagoricoſve compellit hanc ſententiam ferre, ſtellarum inquam latione concentum fieri, indicium efficitur nobis. d Quęcunque per ſe feruntur, ea ſonitū ictumve faciunt, quæ vero in eo quod fertur infixa ſunt, aut inſunt, vt in nauigio partes, ea ſonum elicere nequeunt; neque ipſum nauigium ſi in fluuio feratur, & tamen eadem dicere licebit abſurdum eſſe, ſi tantæ nauis malus motione puppiſve, aut ipſum nauigium vehementem non faciet ſonum. e Quod verò fertur in eo quod non fertur, id facit ſonum, at quod eſt in eo quod fertur, ictumve non facit, id efficere ſonum impoſſibile eſt. Quare dicendum eſt hic, ſi ſtellarum corpora per aerem fuſum, per vniuerſum aut ignem (vt omnes aiunt) ferantur, neceſſario vehementem fieri ſonum, atque huc peruenire, & hæc offendere corpora. Sed cum fieri videatur, neque animantis motu, neque violento ullam ſtellarum ferri, quaſi futuris ipſa prouidente natura. Quod ſi hoc modo non ſeſe haberet motus ſtellarum, nihil prorſus eorū eſſet quæ hoc in loco ſunt, quod ſimili modo ſeſe haberet. Stellas igitur eſſe rotūdas, et per ſe ipſas non moueri, ſatis iam diximus.

Tex. 53. Tex. 54. Tex. 56.

CAPITIS IX. EXPLANATIO.

EX a his autem] Reprehendit hoc loco dogma Pythagoreorum, exiſtimantiū impulſu motuque aſtrorum ſonum modis temperatum, & concentum quendam effici. In quam ſententiam ea potiſſimum ratione adducti ſunt: quod apud nos corpora, quo grandiora, nō plura numero, quo celerius mota, eo maiorē ſonum edunt. Quod ſi Pythagoreis obijceres, iſtiuſmodi ſonum non audiri a nobis, quare fictitium eſſe: occurrebant, non ſecerni, nec internoſci illum a nobis, propterea quod eo noſtræ aures ab ipſo natali die ita oppletæ ſint, vt longa conſuetudine diſtinguere illum a ſilentio non valeamus: ſicuti accidit artificibus æris, qui ſonum malleorum ita audiunt, ac ſi non audiant.

Opinio Pythagoreorū de concentu orbiū cœleſtiū.

b Hoc vtique] Pythagoreos concinnè, & muſice, non tamen verè, aut philòſophice locutos fuiſſe ait. Nam eſto ſonus ille aſtrorum a nobis non audiretur, non poſſet tamē nos & hæc inferiora non vehementer lædere: cum ſonus, quem tonitruum excitat, qui multo minor eſt, non ſolùm res animatas, ſed etiam ſaxa, aliaque corpora duriſſima interdum frangat.

Coarguū tur Pythagorei.

c Sed non ſine] Secundò idem placitum coarguit, quia id quod ſonum facit mouetur per ſe: at aſtra non per ſe mouentur, vt ſuperius oſtenſum fuit. Quod item confirmat exemplo nauigij, cuius partes, quia nauigio infixæ ſint, & non per ſe motum ſubeunt, nullum in eo ſonum edunt.

d Quæ namque] Ea, inquit, corpora, quæ in ſublunari mundo ſecundum ſe loco mouentur, ictum faciunt, ſonumq; reddunt intercepto aere: quæ autem non per ſe mouentur, ſed alijs alligata ac penitus infixa ſunt, ſtrepitum efficere non ſolent: vt partes naui firmiter cohærentes ad nauis motum non ſonant, imo neque ipſa nauis, dum ſecundo flumine pari cum ipſo velocitate defertur. Et tamen, ſi Pythagoreorum ratio concludit, cœleſtia corpora ſonum edere, fatendum erit, malum nauis, aut puppim, propter ſuam magnitud nem non poſſe non per ſe ſonitum vehementem excitare.

e Quod vero] Si aſtra per ſe, vel etiam ſphæræ cœleſtes, aerem aut ignem circumquaque ſuſum atque obluctantem ſuo motu rumperent, ſonitum excitarent. Verum quia longe aliter res habet, non apparet quo pacto vllus a cœlo ſtrepitus fiat: præſertim cum ad naturæ, ſeu potius Dei prouidentiam ſpectet, vt is non detur, qui non poſſet non omnia apud nos turbare.

Annotarunt hoc loco D. Th. & Alex. extendiſſe Ariſtot. diuinam prouidētiam infra orbem Lunæ. Quam tamen veritatem ignotam ei fuiſſe, arbitrati ſunt Theodoretus in lib. de diu. decret. Clemens Alex. 1. Strom. Tatianus in orat. contra Gent. & alij.

QVAESTIO I.

An aſtrorum, & cœleſtium ſphærarum motus concentum ſonumve aliquem efficiant?

ARTICVLVS I.

Opinio Pythagoræ de cœli muſica.

PYthagoras Muſicæ admodum ſtudioſus, cum ad officinam quandam diuertiſſet, vbi fabri ignitum ferrum ictibus molliebant, obſeruauit, ex ictu malleorum, certa proportione, & interuallis repetito, compoſitum quid ac ſibi conſonās ad auditum peruenire. Itaque rem diligentius conſiderans, in ea ſententia, quam iampridem animo agitabat, confirmatus eſt, vt crederet doceretque; ex aſtrorū circumductu, & primi orbis ſphærarumque ſubiacentium rapido impetu, admirabilem quendam concentum & plenum artis ac ſuauitatis cantum effici. Primum namque aiebat, haudquaquam eſſe veriſimile, corpora illa tam vaſta, tā aeris agitata motu, ſeque tanta vi collidentia, nullum ſonum edere; cum hæc nobis propinqua mouendo ſonum efficiant, quæ præ illis nullam habent magnitudinem, & velut punctum ſunt, tardeque mouentur. Deinde, cœleſtem ſonum non fortuitum, aut inconditum eſſe, ſed ad harmoniæ rationem temperatū, inde probabat: quod

De hac re Boetius 1 1. li. Muſ. cap. 10.

A in cœlo nihil tumultuarium ſit, ſed omnia diuinis legibus, & rata atque æquabili ratione procedant.

Hęc Pythagoræ de cęleſti muſica perſuaſio complurium mētes dulcedine ſua occupauit, ex eaq; natum eſt, vt plerique Ethnicorū aſſeruerint, ideo homines tātopere canto delectari, quod muſicæ, qua animus priuſquam corporis cuſtodiam ſubiret in cœleſti regione fruebatur, memoriam recoleret. B Quocirca & vita functos cum cantu ad ſepulturam proſequebantur; quod animas nexu corporis ſolutas ad primæuæ illius harmoniæ ſuauitatem remeare crederent.

Pythagoræ aſſenſus eſt Plato, qui ſingulas etiam ſyrenas aiebat ſingulis ſphæris inſidere: ſignificans, ſphærarum motu cantum numinibus exhiberi. Platonicæ verò diſciplinæ imitator Cicero, eadem quoq; Muſica delinitus, in libello de ſōnio Scipionis, ſub perſona Minoris C Africani, hæc ſcripſit: [Quis hic, quis eſt, qui meas aures complet, tantus & tam dulcis ſonus? Hic eſt, inquit, ille qui interuallis coniunctus imparibus, ſed tamen pro rata portione diſtinctis, impulſu, & motu ipſorum orbiū efficitur: qui acuta cū grauibus temperans, varios æquabiliter concentus efficit. Nec enim ſilentio tāti motus incitari poſſunt: & natura fert, vt extrema ex altera parte grauiter, ex altera aūt acutè ſonent. Quam ob cauſam ſummus ille cœli ſtelliferi curſus, cuius conuerſio eſt concitatior, acuto & excitato mouetur ſono, grauiſſimo autem hic lunaris

paris atq; infimus.]Idem ſenſit Philo Iudæus in l.de ſomnijs, vbi cœlum vocat archetypum muſicæ inſtrumentum:atq; illud propterea tam affabrè fuiſſe elaboratum,ut rerum parentis hymni ſcitè decantentur & muſicè. Eius tamen ſonum aſſerit ad noſtras aures non peruenire: quia ſi perueniſſet, futurum erat,ut mortales cibi ac rerum neceſſariarum obliti, quodam mentis exceſſu, quaſi immortalitatis candidati, nihil iam operis in hac vita mollirentur. Eandem approbat opinionem D. Anſelmus in lib. de Imagine mundi,ſi eius eſt illud opus. Nec ab ea videtur alienus fuiſſe D. Ambroſius, in præfat.comment.in Pſal. tametſi libr. 2. Hex. ca.2. eam parum firmis rationibus conſtitutam doceat.

Argumẽta pro Pythagoricis.

Neq; hæc Pythagoræorum poſitio argumẽtis quibus innitatur deſtituta eſt, vt ex ſuperius dictis patet:neque ea, quibus illam Peripatetici oppugnant, adeò firma videntur. Etenim ad id quod aiũt magnis ſonis noſtratia corpora diſſolui, reſpondet Simplicius: aliam eſſe rationem in cęleſti, aliam in ſublunari ſono. Ille enim tantum abeſt ut inferiora diſſipet, aut eis præ vehementia incommodet,ut potius ea reficiat:ſiquidem ut cęli motus, ita & cęli ſonus præſertim artificis ratione ad ſuauitatem compoſitus res generabiles & corruptibiles tueri potius ac conſeruare debet.

Quod item opponunt, eum ſonum percipi a nobis atque internoſci debuiſſe nõ concludit:primum, quia ut ex Pythagoræorum doctrina Ariſtoteles proximo cap.retulit, fieri poteſt, ut is ſonus a nobis ob aſſuetudinem non dignoſcatur:quia nimirum ei ab ipſo ortu aſſuefacti ſumus, vti accidit ijs, quorum aures crebris malleorum ictibus in excuſſorijs officinis continẽter pulſatæ occalluerũt. Quod ſimiliter euenit incolẽtib. prope Catadupã,ubi Nilus ex altiſſimis montib. ingenti fragore præcipitat. Itẽ quia non omnia ſenſibilia omnium ſenſibus commenſurata ſunt: ut patet argumento canum, qui odores lõge remotos perſentiſcunt, quos homo handquaquã ſentiat:ſicut & nos roſarum odore delectamur, qui tamen ab eis percipi non videtur. Quare ſi eſt ſenſus aliquis terre-

De catadupis,ſeu cataract. Nili,Cic. de ſomn. Scip. Pli. li.5. ca.9.

A nus,qui non omnia ſui obiecti ſenſibilia ſublunaria cõprehendit: quis abſurdum putet aſſerere, aliquod cœleſte ſenſibile dari,quod elementari hoc craſſoq; ſenſu percipi nequeat? Quod ſi quis Dei munere ſenſum aliquem melioris notæ, & quaſi cœleſtem ſortitus fuerit, qualem habuiſſe Pythagoram auditores eius memorant, is cœli muſicam & aſtrorum cõcentum aſſequi poterit.

B

ARTICVLVS II.

Neque concentum, neque ſonum vllum a cœleſtibus corporibus effici.

NOn eſt tamen ob hæc diſcendendũ a Peripatetica Schola,quæ cœleſtẽ illum concentum,ut non audit, ita nec approbat: præſertim cum id quod ad ſo-
C num maximè requiritur, in cœleſtium corporum motu deſideretur,nempe aeris colliſio ſiue extruſio confertim facta: ſine hac enim nullum corpus ſonat, quãtumlibet alteri defricetur,ut in libr.de Anima planius declarabitur. Cœleſtiũ autem globorum ſuperficies, præterquã quod leues ſunt & inoffenſæ,cõſtat nullũ inter ſe aerẽ includere. Quo liquet, futili ratione adductum Pythagoram cõcentum cęli attribuiſſe. Cuius proinde
D ſententiam D.Baſilius homil.1. Hexam. vocat impoſturam veteratoriam, & minoſę carie perflaccidam.

Igitur Ariſtotelis argumẽta in priſtinũ robur vendicantes,dicimus: effugere Pythagorȩos non poſſe,quin concedãt, vehementi illo ſono inferiora corpora diſſipatum iri. Vt enim lux cœleſtis interdum oculos propter exceſſum vehementer offendit, & nimij caloris fœcunditate corporibus, pręſertim viuẽtium,
E nocet:ita ſonus ille, eſto eſſet tam pręclari motus ſoboles,vi ſua tam acti tãq; aſſidua non poſſet non inferiora corpora diſſipare ac diſrumpere.

Refellitur obiecta cõtra rationes Ariſtotelis. Vt lux interdum vidẽdi organũ lędat,& aſpectum adimat, Cal. l.10. de Vſup.

Quod ad alterius argumenti refutationem attinet,dicendum imprimis etſi admitteremus,ob illam perpetuã aſſuetudinẽ non diſtingui a nobis cœleſtẽ ſonũ: tã ab ijs, qui per aliquot annos audiendi

A diendi vſu carent, quod morbi vi interdum contingit, deinde rurſus auditionẽ exercent, debuiſſe talem ſonum percipi internoſciq́; quandoquidem non deeſt in hoc euentu ſilentij viciſſitudo, cuius defectu Pythagorici dignationẽ prædicti ſonus impediti autumant. Et tamen nullus eorum, quib. ea viciſſitudo contigit, hactenus cęli muſicam audiuit. Quin verò ſatis ad id foret quotidiani ſomni & vigiliæ alternatio, vel

B item aurium obturatio aliquanto tempore. Fabri verò malleorum ictus reuera audiũt etſi ab ijs propter aſſuetudinem minus offendantur, eoſque intermiſſione facta magis diſtinguant.

Ad alteram eiuſdem argumenti partem reſpondemus: licet fatendũ ſit, non omnes calores a quouis olfactu, nec itẽ omnes ſapores a quolibet guſtu neceſſario percipi (quanquam illud quod de olfactu canum aſſertur, non ita eſt:

C conſtat.n. canes in locis florigeris odore fiorum interturbari, & detineri a pſequendis feris) haudquaquam tamen admittendum eſt, aliquem ſonum eſſe, qui ordinariè, niſi forte præ exiguitate, omnẽ ſenſum effugiat: cum negari non poſſit, ſenſum vim eſſe perceptricẽ omnium ſenſibilium, ſicuti, & intellectum omnium intelligibilium. Vnde ſcite Ariſto.lib.3. de Anima, c.8. text. 17. docuit,

Canes odores florum percipere.

D animam ſecundum intellectum & ſenſum poteſtate quodãmodo eſſe omnia. Quare ſi quis eſſet ſonus, qui in ſenſum audiendi non caderet, oportere vel ipſum, vel eam audiendi facultatem alterius eſſe rationis. Quod ſi aduerſarij dicere non vereantur, ſonũ cęleſtem aliam habere naturam a noſtro omnino diuerſam, probare id prius debuiſſent: nec. n. eis pro arbitratu ſuo fas eſt hypotheſin hanc ſumere; ſicuti nec alium auditum nobilioris notæ ad cœli muſicam aſſequendam deſiderare. Adde, quod cũ noſter viſus cęleſtem lucem percipiat, pari

Aĩa poteſtate quodãmodo omnis.

E ratione poſſet & auditus cęleſtem audire ſonum ſi eſſet: cum viſus ad lucem, & auditus ad ſonum æqua proportio ſit.

Obiectio.

Erit tamen adhuc, qui Sacræ paginæ auctoritate cęli concentum probare velit. Siquidem eum indicare videtur verba illa lib. Iob cap. 38. [Concentum cęli

A quis dormire faciet?] Sed occurrendum cum D. Hieronymo in eius loci explicatione, uocari ibi concentum cęli nõ Pythagoricos ſonos, ut quidam interpretatus eſt, ſed diuina encomia, quæ res etiã inanimatæ Deo concinere dicuntur, quatenus ſua diſpoſitione & pulchritudine Angelos homineſq́; alliciunt, vti Deum laudent. Hunc autem concentum quiſnã faciet dormire, id eſt, quieſcere? quaſi dicat, nihil: cum nulla vis creata cęleſtis

Dilutio.

B mundi ordinem vel ſtructuram inuertere aut mutare poſſit.

Sciendum igitur, ex ijs q̃ tradit Boetius in 1. lib. Muſic. cap. 3. triplex eſſe genus Muſicę: vocalem, inſtrumentariam, mundanam. [Vocalis] eſt, quæ modulata vocum varietate conſtat. [Inſtrumentaria, quæ inſtrumentis arte ad id compoſitis editur: vt tibijs, citharis, hydraulis. [Mundana,] quæ conſiſtit in quarumlibet rerum inter ſe nexu, conſenſu, ordi-

Triplex Muſica.

C ne, ac proportione. Similique harmonia eget omnis multitudo, niſi incondita futura ſit. Itaque cernitur hic concentus in virtutum choro, in primarum qualitatum & humorum ſymmetria, in coitione animæ cum corpore, & cuiuſque formæ cum ſua materia, in bene conſtituta ciuitate, in diſcordi elementorum amicitia, in cœleſtis mundi tum fabrica tum conuerſionibus æquabili & ſtata lege ſibi reſpondentibus. Hunc ergo con-

Lege Platonem in Phædone.

D centum cœlo damus, hunc nõ negamus percepiſſe Pythagoram: qui non ſolum harmonicarum proportionum, que in vocibus & inſtrumentis numeroſè ſonantibus inueniuntur; ſed aliarum etiam rerum diligens ſcrutator fuit. Lege Plinium li. 2. nat. hiſt. ca. 22. Ptolemeum 3. lib. Muſ. D.

Quæ Muſica cœlo cõpetat.

E Auguſtinum & Bedam in ſuis item libris de Muſica.

CAPVT X.

Text.57. *DE a ordine vero ipſarum, quemodo quæque diſpoſita eſt, vt quædam ſint priores, quædam poſteriores, & quomodo ſiſe habent interuallis, ex hiſce quæ in aſtrologia dicuntur contemplemur oportet: dicitur ibi ſufficienter.* Text.58. *b Accidit autem per rationem ſignalarum fieri motiones, ipſis nimirum interuallis, ut aliæ ſint celeriores, aliæ tardiores. Nam cum ſupponatur, extimam quidem cœli lationem ſimplicem atque celerrimam eſſe: cęteras verò tardiores atque plures (quæq; namque ſtella motu fertur contrario, atque cœlum ſuo in orbe) conſentaneum iam eſt rationi, eam quidem, quę propinquiſſima eſt ſimplici primęque conuerſioni, plurimo in tempore ſuũ orbem tranſire, eam verò, quę remotiſſima eſt, in minimo. Cęterarum autem ſemper eam quæ eſt propinquior, in maiore, eam vero quæ eſt remotior, in minore: propinquiſſima namque maximò ſuperatur, remotiſſima vero minimè omnium, ob remotionem. At media per diſtantiæ iam rationem: ut Mathematici quoque demonſtrant.*

CAPITIS X. EXPLANATIO.

DE a ordine] Diſſeruit hactenus Ariſtoteles de natura & motu ſtellarũ: agendum nunc erat de illarum ordine, ſitu, & diſtãtia, præſertim planetarum. Sed quia hæc per naturalis Philoſophiæ principia cognoſci non poſſunt, eorum conſiderationem pertinere inquit ad Aſtronomiam: quę cum magnitudinum proportiones ſcrutetur, eius eſt docere, quæ ſuperiora ſint: quæ minus, quæ magis a terra diſtent, & qua ſpatij intercapedine vnumquodque ab alio diſiungatur.

b Accidit autem] Ad contemplationem Phyſiologi ſpectare cenſet, pernicitatem & tarditatẽ cęleſtium motuum. Hac igitur de re pauca ſubijciens docet, quanto Planeta aliquis ſuperior eſt & propinquior ipſi primæ ſphæræ, tanto proprium eius motum, quo ſcilicet ab Occaſu in Ortum commeat, tardiorem eſſe: & contra, tanto motum quo ab Oriente in Occidentẽ rapitur eſſe velociorem, quãto ad primam ſphęram magis accedit, tanto vero ſegniorem, quanto ab ea longius diſtat.

De periodis motuum planetarum.

QVAESTIO I.

De diſparitate motus planetarum ſecundum Ariſtotelem, & de aliarum cœleſtium reuolutionum periodis.

ARTICVLVS I.

Controuerſiæ quoad priorem partem enodatio.

PRoximo capite docuit Ariſtoteles, motum ſuperiorum planetarum tar- A diorem eſſe, eo quod magis ei præualeat circumuectio primi orbis, qua ſubiectæ ſphæræ rapiuntur. Videbitur autem forObiect. 1 taſſe alicui pronunciatum hoc a veritate alienum: primo, quia non ſeruatur ordinis conſequentia, ſi corpus, quod ab inerti & immobili terræ elemento longius abeſt, & ad incitatiſſimam primi orbis conuerſionem proprius accedit, vti Saturnus, id proprio motu tardius fertur: debent enim corpora, quanto ab immobili primo ad primum mobile ma-

gis recedunt, tanto rapidiori motu, qui eis proprius ſit, circumagi. Preterea, qa ſi ſupremus orbis, ut Ariſtoteles ait, inferiores retardaret, eadẽ eſſet in ijs tarditatis proportio, quæ eſt diſtantię a primo orbe. Quod tamen ſecus accidit, quã doquidem Venus & Mercurius eodem prope tempore, quo Sol, periodum conficiunt.

Obiect. 2

Pro huiuſce dubij explicatione annotandum eſt ex D. Thoma hoc loco, in mundi vniuerſitate duplicem eſſe naturam: vnam corporem immortalitatis, quæ potiſſimum elucet in ſubſtantijs materiæ expertibus: alteram ortui & occaſui obnoxiã, quæ in ſublunaribus corporibus reperitur. Inter has verò naturas media ſunt corpora cœleſtia, vtroq; extremo participantia: ob idq; duo motus ijs competunt, alter diurnus ab Oriente in Occidentem, qui cauſa eſt ſempiternæ durationis rerum: alter per circulum obliquum ab Occaſu in ortum, qui generationum & corruptionum quaſi parens eſt, docente Ariſt. lib. 2. de Ortu & interitu c. 10. t. 56. Primum igitur mobile, vt ad nobiliſſimas illas ſubſtantias interitu liberas proprius accedens, vendicat ſibi eum duntaxat motum, qui ad conſtantiam & perpetuitatem ordinatur: cætera verò corpora cœleſtia, quatenus magis abſcendũt a ſubſtantijs immobilibus, & ad generabiles ac corruptibiles appropinquando quaſi degenerant, participãt motu illo, qui ad interitus & mutationes exſequendas ſpectat, ac tanto minus quãto vnumquodq; eorum ſuperius eſt. Igitur altior planeta, nimirũ Saturnus, minus de ſecundo motu ſubit. Luna autem, propter cognitionem quam cum rebus diſſolubilibus habet, plurimum de eodem, qui in ea præ cæteris planetis velox eſt, ſortitur. Medij autem Planetæ mediam quandam rationem obtinuere, ut paulò poſt ſingulatim dicemus.

Meminiſſe autem hic oportet: in deſignandis gradibus dignitatis ſingulorum planetarum, eos qui Solem naturæ excellentia cæteris planetis anteponunt: ita hoſce gradus numerare debere, ut cum ad Solem ventum fuerit, ſeriem interrumpant, ac planetarum principem excipiant: dicantq; illum ſuperioribus planetis ſimpliciter nobiliorem eſſe, ob eas rationes, quas cum hac de re alibi diſputaremus explicuimus: niſi alia ſententia, pro qua ibi etiam diſſeruimus, magis placeat.

A

His poſitis ad ea, quæ contra Ariſtotelem ſuperius adduximus, reſpondẽdum eſt: ſi diurnum motum conſideremus, ſeruari conſequentiam ordinis in ſphæris cœleſtibus, quatenus ut quęq; earum & ſuperior & vaſtior eſt, eo incitatius fertur: ſiquidem æquali tempore maius ſpatium decurrit. Quod autẽ ad proprium ipſarum motum attinet, conueniens fuiſſe, ſuperiores planetas tardiori circũflexu agi, ut interuentu ſui motu alij plus, alij minus cum rebus intereunti bus commercij haberent, ratione paulo ante explicata. Et verò non oportuit diſtantiam ſphærarum a primo mobili: & earum velocitatem ſibi ad amuſſim reſpondere: quia inferiores orbes ſic a primo retardantur, ut nihilominus eorum circumuectio & naturalis ſit, & voluntaria: vnde quatenus naturalis, retardationem ſubit; quatenus voluntaria, non variatur ſecundum proportionem diſtantiæ, ſed ſecundum menſuram vtilitatis ac finis, in quem a proprio motore dirigitur: Idq; in cauſa eſt, cur motus Veneris & Mercurij quodammodo Solis conuerſioni alligentur, ac ferè pariter initium & finem capiant: quia nempe Soli ad annuos effectus producendos obſeruiunt, ſuámque illi operam certatim cõferunt.

Dil. ob. 1.

B

Dil. ob. 2.

C

D

ARTICVLVS II.

Explicatio controuerſię quoad poſteriorem partem.

E

NVnc de cœleſtium motuum periodis aliquid breuiter dicemus. Decimũ cœlum, quod primum mobile eſt, ab Ortu ad Occaſum ſupra mundi cardines ſuam explet circuitionem horis 24. Quo motu rapiuntur etiam cum ſyderibus, tam fixis, quam errantibus, omnes globi inferiores, At eadem, qua primum mobile, celeritate voluerentur, niſi motibus

tibus ſibi proprijs aliquantulum retro meare nt. A

Quod vero ſpectat ad proprios motus ſingularum ſphærarum ſub primo mobili, ſic habeto. Nona ſphæra proprium curſum ab Occaſu inortum ſupra polos Zodiaci conficit annis fere 49000. vt putat Alfonſus Rex: vel vt Ptolemæus ait, annis 36000. vel vt Albategnius vult, annis 23760. Octaua ſphæra motum trepidationis, qui ei proprius eſt, abſoluit anni 7000. Saturnus proprium motum (quem præter ſuperiores tres ſibi alienos vendicat) annis fere 30. perficit. Iuppiter item ſuum. annis fere 12. Mars annis ferè 2. Sol diebus 365. horis 5. minutis 49. circiter: quod ſpat um annus ſolaris dicitur. Venus & Mercurius totum ſuum circulum peragunt eodem fere tempore quo Sol. Luna denique cõficit ſuum motum 27. diebus, horis ferè 8.

Aduerte, id quod diximus de periodis orbium ſub octauo cœlo, non eſſe intelligendum de motibus totalium ſphærarum; hæ namque ab Occaſu ad Ortum eadem tarditate, qua nouus orbis, incedunt, ſimulq; concitantur motu trepidationis octauæ ſphæræ. Oportet ergo id intelligi de motibus orbium peculiariſ, planetas deferentium: qui quidem eccentrici ſunt in orbium, medio conſtituti.

B Celeritas autem, qua diurnus motus fit, tanta eſt, vt vix credi poſſit. Namque, vt ſubductis diligenter rationibus Aſtronomi tradunt, quodlibet punctum Æquatoris in conuexo firmamenti velocius fertur, quam auis, quæ circuiret totam terram ab Oriente in Occidentem ſub Æquatore ſæpius quam ſepties, eo temporis ſpatio quo ſalutatio Angelica ſemel recitaretur.

C A P V T XI.

A T qui a figuram vniuſcuiuſque ſtellarum rotundam, maxime non abſque ratione quiſpiam eſſe exiſtimabit: nam cum demonſtratum ſit, ſtellas haud aptas eſſe per ſe moueri, naturaq; nihil abſque ratione fruſtraq; faciat, patet eam figuram ipſam immobilibus tribuiſſe, quæ minime eſt motiua: talis autem eſt rotunda, propterea quod inſtrumentum nullum habet ad motũ. Quare patet ſtellarum molem rotundam eſſe. b Præterea ſimiliter ſeſe habent omnes atque vna. At Luna per ea quæ circa viſum accidunt, rotunda eſſe oſtenditur: non enim accreſcens pluries quidem altera ex parte curua, altera concaua fieret: aut vtraque ex parte curua, ſemel autem duas in partes æquales bipartita videretur. Et rurſus per aſtrologiam, non enim Sol, cum deficit, concauus ea ex parte qua deficit videretur. Quare ſi ſtella vna eſt talis, patet & cæteras omnes rotundas eſſe. Tex. 59.

CAPITIS XI. EXPLANATIO.

A Tqui a figuram] Etſi ex ijs, quę hactenus diſputata ſunt, perſpicuum eſſe poſſit, ſingulorum ſiderũ figuram rotundam eſſe; cum ſiderum & ſphærarum eadem eſſentia, eademque quoad hanc affectionem conditio ſit, id tamen hoc loco dupliciter ab Ariſtotele confirmatur. Primum ita: Natura nihil fruſtra facit (quia omnis eius actio ab aliquo intellectu ad certum finem ordinata eſt) igitur eam ſideribus figuram attribuit, quæ ad ingrediendum, ſiue ad motum progreſſiuum minime Sideraſit figura rotunda.

idonea

idonea habetur: talis verò eſt figura rotunda, quæ ad eiuſmodi motum obeundũ nulla organa admittit: hanc igitur ei dedit. Obiectio Obijciet tamẽ quiſpiam, Ariſtotelem circulo Reſp. vti: probarat enim antea, ſtellas non ingredi, quia figuram habent rotundam; nunc rurſus concludit ineſſe illis figuram rotundam, quia non ingrediuntur. Occurrit D. Thomas, non eſſe vitioſam eam reciprocationem, quia eadem concluſio, quæ multis rationibus oſtenſa fuit, ad vnam aliquam ex ijs corroborandam poſtea aſſumitur: quod in propoſito accidit. Nam poſtquam Ariſtoteles oſtendit, ſtellas non eſſe aptas ut per ſe incedant, tum quia rotundæ ſunt, tum alijs multis rationibus: nunc ab ineptitudine ad progreſſiuum motum earum rotunditatem comprobat.

b Præterea ſimiliter] Idem inſtitutum confirmat hunc in modum: Quæ ratio eſt in Luna quoad figuram, eadem eſt in reliquis aſtris: atqui Luna rotunda eſt: ignis, & reliqua aſtra. Minorem ſuadet: quia cum Luna creſcit, & decreſcit, arcus ſimilitudinem refert: item, quia cum Sol eius interpoſita obſcuratur, concauus & in cornua curuatus videtur: quod ſecus foret, ſi Luna aliam haberet figuram; ſiquidem qualem ipſa obtinet, talem exhibet in Sole, quem nobis abſcondit.

CAPVT XII.

Text. 60. *CVm a autem duę ſint dubitationes, de quibus quiuis non immeritò dubitauerit, enitamur id dicere, quod nobis videtur. Atque hunc omnium veneratione potius dignum, quam temerarium arbitrari oportet, ſi quiſpiam ob Philoſophię ſitim exiguas etiam in hiſce rebus facultates amet, de quibus maximas dubitationes habemus. Eſt autem in talibus, quæ multa ſunt, non minus admirabile, quam ob cauſam non ſemper hæ ſtellæ, quę plus a prima latione diſtant, pluribus motibus, ſed medię plurimis mouentur. Conſentaneum enim rationi videbitur, primo corpore vnam lationem ſubeunte, propinquiſſimum minimis motibus moueri, ceu duobus: id autem, quod hæret illi, tribus, aut aliquo alio ordine tali. Nunc verò contrarium accidit: paucioribus enim Sol & Luna mouentur, quam ſtellarum nonnullæ vagarum, quæ tamen longius a medio diſtant, & propinquiores primo corpori ſunt. b Manifeſtum autem hoc de nonnullis etiam ipſo viſu fuit: Lunam enim vidimus dimidia parte lucidam Martis ſtellam ſubijſſe, quę celata quidem fuit in parte obſcura, egreſſa autem per lucidam partem. Similiter & de cæteris ſtellis Ægyptij & Babylonij dicunt, qui plurimis iam annis ante hæc obſeruauerunt,*

Text. 61. *& a quibus multa fide digna de ſingulis ſtellis accipimus. c Hoc etiam non iniuria quiſpiam dubitauerit quam ob cauſam etiam in prima quidem conuerſione tanta eſt multitudo ſtellarum, ut vniuerſus ordo ſubire non poſſe numerum videatur, in cæteris autem vna ſeorſum eſt ſtella, duę vero plures in eodem in orbe non videntur eſſe infixæ? De his igitur bene ſeſe habet, & maiorem quærere cognitionem, & ſi paruę occaſiones habentur, tantaque eſt eorum remotio, quæ accidunt circa ipſa. Si tamen ex talibus contemplemur, non egredi metas rationis videbitur, id quod nunc dubitatur. d Sed nos de ipſis, ut de corporibus ac vnitatibus, ordinem quidem habentibus, inanima-*

*inanimatis autem penitus, cogitamus: oportet autem ipſa viuentia eſſe exi-
ſtimare, atque actionem habere. Sic enim id quod accidit, non videbitur a ra-
tione exorbitare. e Nam ei quidem, quod optime ſeſe habet, ineſſe ipſum* Text.62.
*bonum ſine actione videtur: ei vero, quod illi eſt propinquiſſimum, per par-
uam ac vnam. At hiſce, quæ ſunt remotiſſima per plures: quemadmodum
& in corporibus fieri ſolet. Aliud enim bene ſeſe habet nullum exercitium
ſubiens: aliud leui deambulatione facta: aliud & curſu indiget, & luctatio-
ne ac puluere: alij rurſus neque quouis exercendi modo hoc vnquam inerit bo-
num, ſed aliud quippiam conſequitur. f Recté autem agere, aut multa aut* Text.63.
*ſæpè, difficile eſt: veluti talos Coenſes mille proijcere, impoſſibile eſt; ſed
vnum, uel duos, facilius eſt. g Et rurſus cum hoc quidem illius gratia, il-
lud autem ob aliud, & illud item ob aliud eſt faciendum: in uno quidem duo-
busve facilius quiſpiam finem attinget. At quo per plura procedit, eo illum
difficilius aſſequetur. h Quapropter & ſtellarum actionem talem exiſtima-* Text.64.
*re oportet, qualis animalium eſt ac planetarum. Etenim hic hominis actio-
nes plurimæ ſunt: multa enim bona conſequi poteſt: quare multa agit, &
aliorum nimirum gratia. Ei uero quodquam optime ſeſe habet, non eſt opus
actione: eſt enim id gratia cuius cætera agunt. Actio vero ſemper in duo-
bus conſiſtit: quando & id gratia cuius agitur, eſt & id quod huius gratia
agit. At cæterorum animalium pauciores ſunt: & plantarum parua quæ-
dam eſt, ac vna fortaſſe: aut enim vnum quidem eſt, quod conſequi poſſunt,
quemadmodum & homo, aut & ipſa multa omnia antecedunt ad ipſum op-
timum conſequendum. i Aliud igitur habet optimum ipſum, & particeps* Text. 65.
*eſt ipſius: aliud per pauca prope accedit, aliud per multa: aliud non aggre-
ditur, ſed ſatis eſt prope ad ipſum vltimum peruenire. Veluti ſi ſanitas eſt fi-
nis, aliud ſemper eſt ſanum aliud macie affectum, aliud curſu factoin ma-
ciem deductum, aliud & alio quopiam actu ipſius gratia curſu: quare plu-
res ipſius ſunt motiones. Eſt & id, quod ad ſanitatem ipſam accedere ne-
quit, ſed ad curſum ſolum, aut ad maciem: atque horum alterum eſt ipſi finis.
Nam maximè quidem eſt optimum omnibus illum conſequi finem. Quod ſi
hoc non fiat, ſemper melius eſt quanto optimo propinquius eſt: & idcirco ter-
ra quidem non mouetur omnino, propinqua vero paucis motibus mouetur.
Non enim ad vltimum ipſum perueniunt, ſed quouſque conſequi diuiniſſimum
ipſum principium poſſunt. Primum autem cœlum continuo per vnum mo-
tum illud aßequitur: at ea quę ſunt in medio primi ac vltimorum, perueniunt
quidem, per plures tamen motiones perueniunt. K Illud autem in prima qui-* Text.67.
*dem latione magnam copiam eſſe ſtellarum; cæterarum vero ſtellarum quã-
que ſeorſum proprias motiones habere, quod quidem dubitatio eſt ſecunda: ob
vnum quidem primum quiſpiam cum ratione eße putabit. Primæ namque
vitæ & principij cuiuſque primi, magnam ad cætera intelligere exceſſionem
eſſe oportet. l Hoc autem accidere per rationem videtur; nam prima nam-* Text.68.
que vna quidem eſt, multa autem diuinorum corporum mouet. Cæteræ verò Text. 69.
multæ quidem ſunt, vnum tamen quæque tantummodo mouet: vagarum enim

ſtellarum

ſtellarum quæque pluribus lationibus fertur. Hoc igitur pacto natura ipſa in æqualitatem hæc redigit, atque ordinem quendam facit, vni quidem la-
Text.80. *tioni multa corpora, vni corpori lationes complures reddens: m & inſuper ob hoc, vnum cæteræ ſphęræ corpus habent, quod multa corpora mouent, &*
Text.81. *quæ ſunt ante vltimam, & quæ vnam poſſident ſtellam. In multis enim ſphę-ris vltima ſphæra ligata fertur: ſphæra autem quoque corpus. Illius igitur ipſum opus commune erit. Etenim cuiuſque propria natura latio; ipſa autem quaſi adiacet: ad finitum verò finiti corporis omnis potentia eſt. Sed de ſtellis quidem, quæ conuerſione feruntur, quales nam ſubſtantia ſint atque figura, & de loco ipſarum atque ordine, ſatis iam diximus.*

CAPITIS XII. EXPLANATIO.

CVm a autem] Duas proponit quæſtiones ex ſuperioribus ortas, quæ quia ſuo ſeculo nimis arduæ & difficiles habebantur, deprecatur temeritatis & arrogantiæ ſuſpicionem. Nam qui Philoſophiæ ſtudio, inflammatus difficilia aggreditur, laude potius quam vituperatione dignus eſt; eſto illa non omni ex parte aſſequatur. Quærit ergo, quam ob cauſam errantes ſtellæ, quæ ſub primo orbe feruntur, quanto magis ab eo diſtant, non tanto pluribus motibus cieantur: ſed quæ ſunt intermediæ, plures motus obtineant, quam quæ longius diſtant? Videtur enim rationi conſentaneum, ut ordine ſuo motiones procedant: & cum ſupremus globus vnam tantum ſubeat, qui illum deorſum verſus proxime conſequitur duas vendicet: & huic proximus tres, atque ita deinceps reliqui, vt tandem infimus multitudine motionum reliquos omnes ſuperet. Et tamen contra fieri videmus, nimirum inferiores paucioribus, quam aliquos ſuperiores, motibus agitari. Nam Sol & Luna, qui planetarum (ſic exiſtimauit Ariſtoteles) infimi ſunt, pauciores ſortiuntur motus, quã quinque ſuperiores, qui longiori intercapedine diſſident a terra, & ad ſupremã ſphęram magis appropinquant: ſiquidem Eudoxus, Aſtrologorum ſui temporis peritiſſimus, Soli & Lunæ tres tantum motus attribuit, cum alijs quinque errantibus ſingulis quaternos motus aſſignarit.

Lunam aliquãdo ſe Marti ſuppoſuiſſe.

b Manifeſtum autem] Talem eſſe ordinem planetarum, ut alij ſitu ſuperiores, alij inferiores ſint, quod ſuppoſuerat, experimento ſenſus compertum eſſe inquit. Notaſſe enim aliquando ſe ait Lunam, cum æqua portione illuſtrata eſſe, ſeſe Martis ſtellæ ſuppoſuiſſe, eamque obſcuraſſe, quod planè indicat, Martem Luna ſuperiorem eſſe. Idem quoque de ordine inter cæteros planetas ab Aſtrologis pronunciatum eſſe inquit, præſertim ab Aegyptijs & Babylonijs, qui in eius rei ſtudium diligentiſſime incubuerunt.

c Hoc etiam non] Alteram proponit quæſtionem: cur in ſupremo orbe (putauit enim Ariſtoteles vltra Aplanem nullum cœleſtem globum dari) tanta aſtrorum multitudo ſplendeat, vt eorum numerus non videatur a nobis comprehendi poſſe; inferioribus autem non plura ſint, ſed in ſingulis globis ſingula?

Vitã qđo Ariſtoteles cœlo tribuat.

d Sed nos de ipſis] Cur propoſitæ quæſtiones explicatu ſint difficiles, cauſam eſſe, ait, quin cęleſtia corpora, quaſi ordinẽ quendã ſolummodo inter ſe habentia, & vt vitæ expertia, atque adeo tanquam ſine rationę agentia cõſideremus: cum tamen illa & vita & intellectu polleant, nec temere aut ſolo naturæ impetu cieantur. Hinc enim fit vt multitudo motuum non ſitu, ſed vtilitate & communi bono totius Vniuerſi, quo vt in finem ordinatur metiendum ſit. Attribuit autẽ Ariſtoteles cęleſtibus corporibus

vitam

vitam, non ab anima informante, vt iam alibi expoſuimus; ſed ab intelligentia aſſiſtẽte.

e Nam ei quidem] Vt propoſitam difficultatem expediat, ſupponit dari in entibus à materiæ concretione abiunctis ordinem quendam, quo veluti per certos gradus ſingula ſint diſpoſita. Nam quod omnium feliciſſimum eſt, & bonum omne in ſe complectitur, ideſt, Deus, nulla penitus eget operatione, vt bonum aſſequatur, proindeque ſemper eſt immobile. Quod autem illi proximum eſt, vnius tantum actionis indiget: aliæ pluribus. Hoc autem ſimilitudine quadã videre licet in corporibus, quæ proſperæ aduerſæq; valetudini ſub obnoxia. Etenim illud optime affectum cenſetur, quod ad bonam habitudinem exercitatione aliqua non indiget: tum in ſecundo gradu eſt illud, quod mediocri deambulatione valetudinem conſequitur: in tertio, quod cum illa careat, ad eam recuperandam multiplici exercitatione opus haberet; vt curſu, lucta, deambulatione: in quarto, quod eſt deſperata valetudine, ita vt nulla iã opera, aut induſtria poſſit omnino conualeſcere, ſed aliquod duntaxat morbi alleuamentum obtinere.

f Recte autem] In inferioribus ordinibus ea inquirit excellentiora haberi, quæ multa eaque bene agere poſſunt: quod ſane perquam difficile eſt. Nã ſemel atque iterum recte agere facilius eſt, quam illud idem ſæpiſſime: vt v.g. in talario ludo facile fieri poteſt, vt quis vnum aut duo Coos iaciat; at mille continuato ordine Coos iacere, adeo difficile videtur, vt nullo modo accidere poſſe videatur.

g Et rurſus] Quod de difficultate recte operandi proxime dixerat, oſtendit exemplo earum rerum, quę ob alium & alium finem veluti catena quadam perficiuntur: qui finis ſi paucioribus ac definitis medijs quærendus ſit, facilius adipiſcetur, quam ſi multis atque incertis, in quibus quærendis adhibendiſque difficile eſt non errare aliquando.

h Quapropter &] Motus cęleſtium corporum, quoad multitudinem & paucitatem, ſimiles eſſe ait operationibus animantium & plantarum; quę ſuam perfectionem non eodem modo aſſequuntur, ſed alia functionibus pluribus, alia paucioribus. Porro inſtitutum Ariſtotelis eſt, ſicuti deducit S. Thomas hoc loco, vt ex dictis colligamus quinque eſſe ordines entium. Quinque ordines entium. Eſt enim primum ac ſupremum ens, quod obtinet perfectum bonum ſine operatione. Secundum, quod ad id appropinquat vno aut paucis motibus. Tertium, quod ad id conatur accedere multis operationibus. Quartum, quod ab eo lõgius diſtat, & tamen aliquid quaſi præuium vno aut paucis motibus comparat. Infimum, quod nihil horum valet acquirere, & motu vacat. Quo fit, vt bifariam aliquid poſſit omni motu carere; vel quia potiſſimum eſt, vel quia imperfectiſſimum.

i Aliud igitur] Accommodat, quæ paulo ante dixit ad rem propoſitam, etſi adeo obſcure, vt vix poſſit intelligi. Videtur ergo ſuperiores gradus diſtribuere hunc in modum. In ſupremo ſunt intelligentiæ: quarum prima, nempe Deus, ſummi boni poſſeſſione fruitur abſque omni prorſus motu: cæteræ ad id pro ſuo captu pertingunt abſq; motu phyſico. Secundum gradum obtinet ſuprema ſphæra, ſiue orbis ſtellatus (hunc & fecit Ariſtot. omnium primum) quia vno motu ad optimum accedit, prout eſt maxime vniuerſalis cauſa rerum corporalium, omniumque motuum inferiorum. Tertium planetæ, qui per motus plures ſortiuntur etiam vniuerſalem cauſalitatem in inferiora, ſed tamen eorum quilibet ſuper corpori ſubditur. Quartum tria ſuperiora elementa, quæ tum impulſu leuitatis aut grauitatis, tum motu ſuperiorum corporum cientur: & vnũquodque eorum ſuum etiam motum affectionemve inferiori quantum poteſt communicat. Quintum terra, quæ hæret immobilis, & inter omnia corpora infimæ notæ eſt; nec iam infra ſe aliud habet ſibi ſubiectum corpus, cui propriam motionem, aut aliquid ſibi peculiare impertiat. Ex his eruenda eſt reſponſio ad primam quęſtionem, quam Ariſtoteles initio capitis excitauit, vt nimirum dicamus: propterea non multiplicari motus in corporibus cœleſtibus ſecundum ordinem ſitus, quia cum moueantur ad obtinendum pro ſuo captu, & imitatione adumbrandum ſummum bonum, quod eſt vniuerſalis cauſa rerum omnium; ex ratione huiuſce finis & ſcopi ad quem tendunt, ſortiuntur plures aut pauciores motus, non vero ex ordine ſitus, quod ſunt diſpoſita. Nec enim accommoda ad influẽdum ratio poſcebat, vt planetæ omnes, quò inferiores, eò plures motus ſubirent. Qua de re ſuo loco plura.

K Illud autem in] Diluit poſteriorem controuerſiam, qua quærebatur, cur in ſupremo orbe tot ſtellæ fulgeant, in inferioribus autem ſingulæ tantum in ſingulis. Aſſertq; eius rei tres cauſas: quarum prima petita eſt ab excellentia primi orbis, tum quoad vitam, quia a nobiliori intelligentia mouetur; tum quoad vniuerſaliorem cauſalitatem quæ ex triplici fonte oritur: videlicet, quia immediatius ſe habet ad primũ motorem: quia continet & circumuehit omnes alias ſphæras: quia eius motus ſimpliciſſimus eſt, & velociſſimus, atque adeo exterorum motuum regula. Conſtat autem, id quod nobiliſſimum eſt magisque actiuum in corporibus cœleſtibus, eſſe ſtellam. Quo fit, vt maximè conſentaneum fuerit, ſupremum globum multis ſtellis collucere.

His non obſtat, quod duo orbes cœleſtes, qui ſupra ſtellarum ſunt conſtituti (vt poſteriores Aſtrologi tradiderunt) nullum ſidus in ſe contineant. Sat enim eſt, vt annotauit hoc loco D. Thomas, eorum motum ordinari ad motum inerrantium ſiderum: quandoquidem ſphæræ conuerſio eſt propter ſtellarum delationem, vt Ariſtoteles docuit 12. Metaph. ca. 8. tex. 48. etſi non ſit hæc exiſtimanda cauſa adæquata eorum motus, vt alibi in hoc opere dicimus.

Naturæ æquabilitatis amor. l Hoc autem accidere] Secunda cauſa eſt, quia voluit natura hac in re quodãmodo æquabilem iuris compenſationem ſeruare, dum cui pauciores dedit motus, ei plures ſtellas indidit; & quibus plures motus conceſſit, ſingula tantum ſidera attribuit.

m Et inſuper] Tertia cauſa eſt, quia cum primus globus circumferat communi conuerſione omnes inferiores orbes, propter diurnum motum cuiuſque planetæ, ſi præter hoc deberet etiam plures ſtellas in eiſdem orbibus circumagere, foret hoc motori parum accommodatum: non quod eius virtus fatigetur, nec quod cœlum graue ſit; ſed quia cuiuslibet corporis eſt virtus dignitaſq; finita, comparatione alterius corporis: ſicque impulſus, qui ſtata ac definita lege primo mobili imprimitur, non haberet proportionem ad inferiorum orbium dignitatem, ex ſtellarum multitudine obuenientem.

Hic aduerte, multa fuiſſe hoc capite aſſerta ab Ariſtotele, de motu octaui orbis, de numero ſphærarum, & de ſtellarum errantium conuerſionibus, deque earundem ſitu, quæ aliter ſe habere poſteriores Aſtrologi tradiderunt, longa obſeruatione edocti: de quibus partim iam alibi diximus, partim dicemus ſuo loco.

QVAESTIO I.

Num rectè ſe habeant, quæ de numero ſtellarum inerrantium, de cœli imaginibus, & de ſiderum magnitudine ab Aſtronomis traduntur?

ARTICVLVS I.

De inerrantium ſtellarum numero.

Quod videatur innumeræ. QVæri ſolet, an ſtellæ ab Aſtronomis certo numero poſſint comprehendi. Quod non poſſint, videtur oſtendi hiſce argumentis.

1. arg. Primum: quia Galaxia, ſiue lacteus circulus non eſt aliud, quam pars quædam firmamenti conſperſa minutiſſimis ſtellis, quæ nec præ exiguitate internoſci poſſunt, nec præ multitudine recenſeri.

A 2. arg. Secundo: quia verſus polũ Arcticum ſerena nocte, præſertim hyemali tẽpore, apparẽt ſidera propemodum infinita.

3. arg. Tertiò, quia Ariſtot. proximo ſuperiori cap. tex. 61. agnoſcit in ſupremo orbe ſtellas fermè innumerabiles. [Non iniuria,] inquit, [dubitarit aliquis, quam ob cauſam in prima conuerſione tanta eſt multitudo ſtellarũ, vt vniuerſus ordo ſubire nõ poſſe numerũ videatur.]

4. arg. Quarto (quod multo magis vrget) quia Sacræ paginæ auctoritas innuit, B ſtellarũ multitudinẽ à nobis comprehendi nõ poſſe: in li. enim Gen. ca. 15. dixit Deus Abrahamo: [ſuſpice cęlũ, & numera ſtellas, ſi potes.] Et item, c. 22. [Benedicã tibi, & multiplicabo ſemen tuũ ſicut ſtellas celi, & velut arenã quę eſt in littore maris.] Et Pſ. 146. [qui numerat multitudinẽ ſtellarũ.] quare videtur ſtellę firmamenti plures eſſe, quàm vt ab Aſtronomis, aut vllo mortalium ſub certum numerũ vocari queant.

Plin.

A Plin. lib.2. nat.hiſt.c. 41. aſſerit, ſtellas, in quas digeſſere cęlum periti, eſſe tantū mille ſexcentas, effectu viſuq; inſignes: Aſtrologi verò aiunt, in firmamento eſſe mille dūtaxat preter duas & viginti, quę facile & quouis anni tēpore notari poſſint. Nobis aſſerendum videtur, ſtellas ſir mamenti, de quibus Aſtronomi cognoſcūt ac diſſerūt, eſſe 1022. ſed multo plures ijs in cęleſti mundo inueniri, etſi non tam facile deſignari queant. De quibus Ariſtoteles lib.1.Meteor.c.8. [Quæ,]inquit, [ſporades, hoc eſt, ſparſæ nuncupantur, non adeo licet in ſphæra deſcribere: quod nulla earum vſquequaque euidentem ſitum obtineat, ſed ſpectantibus cœlum manifeſtæ ſunt.

Reſpōſio ad quæſt. de numero ſtellarum. Idem ſtatuit D.T. ad hunc locum.

Ac quod ſtellæ reuera plures ſint, quā 1022. conuincunt ſuperiora argumenta: idemq; aſſerit D. Aug.li.6.de ciu.Dei,c. 23.hiſce verbis.[Quāto quiſque acutius ſtellas intuetur, tanto plures videt. Vnde & acerrime cernentibus, aliquas occultas eſſe merito æſtimatur; exceptis ijs ſideribus, quæ in alia parte orbis a nobis remotiſſima oriri, & occidere prohibentur. Poſtremo, quicunque vniuerſum ſtellarum numerū comprehendiſſe, & conſcripſiſſe iactātur, ſicut Aratus, uel Eudoxus, uel ſi qui alij ſunt, eos libri huius, idest, Geneſeos, contemnit auctoritas.] Hæc poſtrema D.Auguſt. uerba refert. approbatque D.Thom. in ſuis commen. ad c.13. Geneſeos, ſi eius eſt illud opus. Lege quoque, ſi placet, quæ in eandem ſententiam ſcripſit Abulenſis ad 1.cap.Deuter. q.6.

Lege etiā Senec. li. 2. Nat. q. c.23.

Aduerte tamē, circa ſuperiorem illam rationem, quæ deſumitur a multitudine ſiderum, quibus via lactea collucet, nonnullos eſſe, qui cum magna probabilitate aſſerant, eum circulum non ſolum ſtellarum ſplendore collucere; ſed partes quaſdam habere denſiores, quæ Solis luce perfuſæ, ſplendorem illum iaculantur. Qua de re in Meteoris.

De ſplendore circuli lactei.

ARTICVLVS II.

De cęleſtibus imaginibus.

Plin. numerat 72 imagines lib.2.cap. 41.

PORrò Aſtronomi ſtellas a ſe notatas in quadraginta octo conſtellationes ſiue imagines redegerunt: eſt verò cōſtellatio certus ſtellarum numerus, alicuius animalis, ſiue alterius rei effigiem ſitu ordineve repræſentans. Fuit autem hæc cęleſtium imaginum deſcriptio adinuenta, vt ita ſtellæ per partes diſtinctæ facilius deſignari & cognoſci poſſent: ſicuti affirmat Theō Iunior in expoſitione Aratea. In prædictis conſtellationibus principē locum habēt duodecim ſigna cęleſtia, in Zodiaco ſplendentia, quę Manilius in 1. Aſtronom. hiſce carminibus depinxit:

Aurato Princeps Aries ī vellere fulgēs
B Reſpicit, admirans aduerſum ſurgere Taurum,
Summiſſo vultu Geminos, & fronte vocantem:
Quos ſequitur Cācer: Cancrum Leo: Virgo Leonem:
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit argenti fulgentem Scorpion aſtro:
In cuius caudā contentū dirigit arcū
C Mixtus Equo, volucrem miſſurus iāque ſagittam.
Tum venit anguſto Capricornus ſydere flexus:
Poſt hunc inflexam diffundit Aquarius vrnam,
Piſcibus aſſuetas auide ſubeuntibus vndas,
Quos Aries tangit claudentes vltima ſigna.

De his in li. de Mūdo ad Alex. itē Beda ī tract. de Stel. & ſid. rōne. Damaſc. li. 2. Fid. cap. 7. Ptol. c.1. li.8. mag. cōſtruct. Orontius li.2. Coſmog. c. 2. Ioannes à Sacroboſco cap.2. Sphæræ

D Cur aūt his noībus ſigna appellētur, variæ cauſæ afferri ſolent. Prima eſt, quia ſtellæ in ea parte Zodiaci exiſtentes, ſuo ſitu & cōpoſitione exhibent oculis effigiem aīalium, & aliarum rerū, quarum eā ſunt nomina, vt Capricorni. Quod ſimiliter de alijs cœli imaginibus dicetur.

Nomēclaturæ ſignorū prima cauſa.

Secūda cauſa ſumpta eſt ab operibus, influxuq; Solis, & ipſarum conſtellationum: quia nimirū Sol, dum ſub ijs mouetur, actiones edit aliquo modo reſpōdentes naturæ & ingenio animaliū, quorum eæ ſunt figuræ. Sicq; primùm ſignum vo-E catur [Aries:] quia vt Aries animal calidum eſt; ita Sol cum ſub ea Zodiaci parte curſum peragit, incipit quaſi denuò calorem in ſublunarē mūdum influere, & florum tanquam vellere campos veſtire. Secundum ſignum dicitur [Taurus;] quod ut Taurus Arietē viribus ſuperat; ita Sol iam tunc plus exſerit caloris, quam cum

Secunda cauſa.

ſub Ariete erat. Tertiũ, [Gemini:] quia A tunc calor quodammodo geminatur in ſublunari orbe; vel quia tunc geminando geminantur omnia. Quartum, [Cancer:] quia cum Sol eo peruenit, more cãcri, qui retrogradum habet motum, iter retroflectit, & a nobis diſcedere incipit. Quintum, [Leo:] quia vt leo viribus, & calore præſtat: ita eo tempore magnam caloris exſuperantiã, & ſiccitatem corporibus affert. Sextum, [Virgo:] quod tunc ſol nihil denuo gignat, & terra eius ardo- B ribus peruſta nihil pariat. Septimum, [Libra:] quod tunc Sol dies æquet noctibus, efficiatq; velut æquilibrium qualitatum inter frigus & calorem. Octauum, [Scorpius:] quòd tũc primum aer frigore pungat. Nonum, [Sagittarius:] quod tunc frigorum vehementiorum, & ventorum grandinumque ſagittas nos aer impetat. Decimum, [Capricornus:] quia inde Sol inſtar capreæ aſcendere rurſum incipit. Vndecimum, [Aquarius:] & duodeci- C mum [Piſces:] quòd tunc piſcibus pluuiæ affatim aer fundat.

Superioribus cauſis acceſſit Poetarum fictio, qui vel ad gratiam, vel ad voluptatem cœlum fabulis implenere. Quos nõ nulli Genethliaci, & Iudiciarij imitati ſunt: namque ijs, quæ retulimus, ſignorum aliorumque ſiderum effectis, non contenti, aiunt etiam cœleſti afflatu, & vi res humanas diſpenſari ac regi, pro conditione ſchematum, & irradiationũ; D pro motuum, vel producentium, vel repedantium habitudine multipliciq; dominatu. Sic domus, loca, antiſcia, horoſcopos, aſpectus, partes, aliaque inextricabilia conſtituunt, ex quorum notatione præmoneant, & de futuris multa polliceantur. Ne des, inquiunt, pharmacum Luna in Tauro exiſtente, quoniam animal illud ruminat, proindeque faciet, vt pharmacum euomatur. Cum domum ædificaueris, caue ne Scorpius quartum E locum obtineat, quoniam multi in ea domo ſcorpij naſcentur. Qui Corona oriente procreabitur, rex erit: qui in Aquario, piſcator; qui in lyra, muſicus. Verum hæc quantum futilitatis, & erroris habeant, iam alibi hoc in libro ex profeſſo oſtendimus.

Futilia Aſtrologiæ iudiciariæ dogmata.

ARTICVLVS III.

De ſiderum, tam fixorum, quam errantium magnitudine, eorundemque ad terram proportione.

DE ſtellarum, tam fixarum, quam errantium magnitudine diſcrepantes fuere ſententiæ Philoſophorum: ut teſtatur Plutarchus libro 2. de Placitis cap. 21. Theodoretus in libro de nat. & mund. & alij. Stoici Lunam terra maiorem eſſe arbitrati ſunt: Parmenides æqualem Soli: Anaximander decies & nouies terra ampliorem: Heraclitus Solem ipſum amplitudine humani pedis: Anaximander æqualem terræ; circulum vero, quo deferri voluit, ſepties & vicies terra maiorem putauit. Empedocles terræ prorſus æqualem; Anaxagoras multis Peloponenſis maiorem; Epicurus autem tantulum quantulus apparet, aut paulo maiorem minoremve, aut aliquid aliud.

De ſtellis etiam firmamenti quorundam opinio fuit, eas eiuſdem eſſe omnes magnitudinis, inæquales autem ob diſtantiæ inequalitatem apparere, quod quædã in infima parte craſſitudinis ſphæræ, quædam in ſuprema, reliquæ in media conſiſterent.

Verum hæc errata peritiores Aſtronomi, tum rationibus, tum artificioſa ſuæ artis notatione correxere. Itaque docent. minimam ſtellarum fixarum, quæ viſu notari poſſint, eſſe maiorem tota terra, diuiduntque ſtellas in ſex ordines magnitudine diſtinctos. Quorum primus complectitur ſtellas 15. maximas ac ſplendidiſſimas, quæ primæ magnitudinis appellantur. Secundus minus lucidas 45. quas vocant ſecundæ magnitudinis, atque ita vſque ad ſextum ordinem progrediendo. Tertius 208. Quartus 474. Quintus 217. Sextus 49. His addunt nebuloſas 5. obſcuras 9.

Diſtributio ſtellarum in ſex claſſes.

Quo

Quo exceſſu quæuis ſtella terram ſuperet, aut ab ea ſuperetur.

De ſtellis fixis.

Quæuis ſtella magnitudinis primæ continet magnitudinẽ terræ,	107 $\frac{1}{6}\ \frac{1}{4}$	vel	107 $\frac{1}{6}$
Quæuis ſtella magnitudinis ſecũdæ cõtinet magnitudinẽ terræ,	90 $\frac{2\ 5\ 1\ 0\ 0\ 9}{2\ 1\ 6\ 0\ 0\ 0}$	vel	90 $\frac{1}{8}$
Quæuis ſtella magnitudinis tertiæ cõtinet magnitudinẽ terræ,	72 $\frac{7\ \ 3}{2\ 1\ 6}$	vel	72 $\frac{1}{3}$
Quæuis ſtella magnitudinis quartæ continet magnitudinẽ terræ,	54 $\frac{1\ 0\ 9}{7\ 2\ 5}$	vel	54 $\frac{1\ \ 1}{1\ \ 2}$
Quæuis ſtella magnitudinis quintæ continet magnitudinẽ terræ,	36 $\frac{5\ 5\ \ 4\ 3}{4\ 6\ 6\ 5\ 6}$	vel	36 $\frac{1}{8}$
Quæuis ſtella magnitudinis ſextæ continet magnitudinem terræ,	18 $\frac{4\ \ 5}{5\ 1\ 2}$	vel	18 $\frac{1}{1\ 0}$

De ſtellis errantibus.

Saturnus continet terræ magnitudinem,	91 $\frac{1}{8}$		
Iuppiter continet terræ magnitudinem,	95 $\frac{1\ 8\ 3}{3\ 4\ 3}$	vel	93 $\frac{1}{2}$
Mars continet terræ magnitudinem,	1 $\frac{1\ 2\ 7}{2\ 1\ 6}$	vel	1 $\frac{1}{2}$
Sol continet terræ magnitudinem,	166 $\frac{3}{8}$		
Terra continet Veneris magnitudinem,	37 $\frac{1}{2\ 7}$		
Terra continet Mercurij magnitudinem,	219 52		
Terra continet Lunæ magnitudinem,	39 $\frac{1\ \ 8}{3\ 2\ 5}$	vel	39 $\frac{1}{3}$

CAPVT XIII.

Tex.72. Eſtat a autem de terra dicere: vbi nam iaceat, & vtrum ex ijs ſit quę quieſcunt, an ex ijs quæ mouentur, & de ipſius quoque figura. De ſitu itaque ipſius non eandem omnes opinionem habent; ſed plurimi quidem in medio iacere dicunt, qui totum cęlum finitum inquiunt eſſe. b Ii vero qui Italiæ partem habitant, Pythagoriciq; vocantur, contrarium aſſerunt: nã in medio quidem iguem eſſe aiunt, terram autem vnam eſſe ſtellarum, ferriq; circa medium, atq; hoc pacto noctem atque diem efficere. Aliam autem huic contrariam terram conficiunt, quam terram aduerſam vocant, non ad ea quæ videntur rationes cauſaſq; quærentes; ſed ad quaſdam ſuas rationes opinioneſq; ea quæ vi-

Tex.73. dentur trahentes, atque ornare conantes. Compluribus etiam alijs, non ex his quæ apparent, ſed ex rationibus potius ſumentibus fidem, locum reddere terræ medium non oportere, videri poteſt. Præſtabiliſſimum enim corpus locum occupare pręſtabiliſſimum oportere putat: atque ignem quidem præſtabiliorem terra, finem autem medijs ipſis præſtabiliſſimum eſſe. Quare ex his ratiocinantes, non ipſam in medio ſphæræ iacere; ſed potius ignem putant. Præterea Pythagorici, & quia maxime conſeruari oportet id, quod eſt maxime præcipuum vniuerſi, medium vero eſt tale; ideo eum ignem, qui locum hunc occupat, cuſtodiam Iouis appellant. c Quaſi medium ſimpliciter diceretur: & medium magnitu-

Tex.74. dinis, rei medium eſſet atque naturæ. Enimuero vt in animalibus non idem eſt animalis atque corporis medium: ſic eſt magis & circa ipſum cælum totum exiſtimandum, Igitur propter hanc cauſam non oportet ipſos circa vniuerſum turbari, neque cuſtodiam ad centrum adducere: ſed illud quærere, medium ipſum quale quid eſt, & vbi eſt aptum eſſe: illud enim medium principium eſt ac pretioſum. Medium vero loci ſimile eſt magis extremo quam principio: medium enim terminatur, terminus autem eſt ipſe finis: pretioſius autem eſt id quod continet, & finis quam id quod finitur. Hoc enim materies eſt, illud ſubſtantia conſtitutionis. De loco igitur terrę hanc habent quidam opinionem. d Simili-

Tex.75. ter & de quiete motuve: non enim eodem modo omnes exiſtimant, ſed qui in medio ipſam non eſſe putant, circa medium moueri dicunt: atque non ſolum hanc, ſed etiam aduerſam terram, vt prius eſt dictum. Quibuſdam etiam & plura talia corpora circa medium ferri poſſe videtur, nobis in manifeſta ob terræ obiectionem. Quocirca & Lunę defectiones plures, quam Solis fieri dicunt. Vnumquodque enim eorum quæ feruntur, obijcere ſeſe Lunæ inquiunt, non ſolum terram. e Nam cum terra centrum non ſit, ſed per ipſius totum hemiſphærium diſtet, nihil prohibere putant ea accidere, quæ videntur, ſimiliter non habitantibus nobis in centro, ſicut ſi in medio etiam eſſet terra. Nihil enim

neque

neque nunc oſtendit, per dimidiam diametrum diſtantibus nobis.

f *Quidam autem in centro ipſam iacentem volui, & circa ipſum polum per Vniuerſum extenſum moueri dicunt, vt in Timæo eſt ſcriptum.*

g *Simili modo de figura quoque ipſius contenditur. Quibuſdam enim rotunda eſſe videtur, quibuſdam vero lata, vt tympanum: cui hoc indicium faciunt. Etenim cum occidit atque oritur Sol, per rectam lineam, ſed non per curuam celari videtur: quippe cum oporteret, ſi eſſet terra rotunda, diuiſionem fieri curuam:* h *non animaduertentes diſtantiam Solis ad terram, & circumferentiæ magnitudinem, quomodo in hiſce circulis, qui parui ominus videntur, linea recta apparet. Propter hanc igitur apparentiam non oportet ipſos terræ molem credere rotundam non eſſe.* i *Addunt inſuper atque inquiunt, figuram hanc neceſſario ipſam propter quietem habere. Etenim modi, qui de motione quieteve ſunt dicti, complures ſunt.* K *Omnes igitur de hoc dubitaſſe neceſſarium eſt; forſitan enim mentis eſt vacantis ratione, non admirari, cur nam parua quædam pars terræ, ſi eleuata demittatur, fertur, quieſcereque non ſolet, maiorque ſemper celerius fertur; vniuerſa autem terra, ſi quiſpiam ipſam ſublimem eleuatamque demittat, ferri non poteſt; nunc vero tantum pondus quieſcit. At vero ſi quiſpiam etiam partes ipſius cum feruntur, antequam cadant, auferat terram deorſum ſane ferentur, ſi nihil obſtiterit. Quare dubitare quidem omnibus ob Philoſophiam euenit: operam autem eos non dediſſe, vt ſolutiones non magis abſurdæ, quam dubitatio, videantur, mirum cuipiam ſane videbitur.* l *Quidam enim ob hoc infinitam inferam terræ partem inquiunt eſſe, in infinitum ipſam radicatam eſſe dicentes, vt Xenophanes Colophonius dixit, ne moleſtias habeant cauſas queritantes.* Tex.76. Tex.77. Tex.78.

Quocirca, & Empedocles ſic increpauit: infinita eſt profunditas terræ, copioſuſque Aether, quæ per multa iam ora linguaſque dicta fruſtra ſunt effuſa hominum eorum, qui per parum ipſius Vniuerſi viderunt.

m *Quidam ſuper aquam iacere dicunt. Hanc enim ſententiam vetuſtiſſimam accepimus, quam Thaletem Mileſium dixiſſe ferunt: trrram, inquam, ideo quieſcere, perinde atque lignum, aut quippiam tale natat. Etenim nihil horum ſuper aerem manere eſt aptum, ſed ſuper aquam; quaſi non eadem ſit de terra ratio atque aqua, quæ terram vehit. Neque enim aqua ſublimis manere eſt apta, ſed ſuper aliquid ſemper eſt. Præterea, vt aer leuior eſt, quam aqua, ſic & aqua leuior quam terra. Quare quonam modo id quod eſt leuius, infra id quod grauius eſt naturæ, iacere putant? Præterea ſi tota eſt apta ſuper aquam manere, patet & quamque partem ipſius identidem aptam eſſe: nunc autem hoc fieri non videtur, ſed quæuis pars infundum, & celerius maior fertur. At enim vſque ad quendam terminum quærere videntur; ſed non quouſque dubitationis inquiſitio fieri poteſt. Eſt enim nobis hæc omnibus conſuetudo, non ad rem ipſam quæſtionem facere, ſed ad eum qui contraria dicit. Etenim in ſeipſo eouſque quærit, vltra quod ipſe contra ſeipſum dicere nequit. Quapropter bene quæſiturum, aptum idoneumque eſſe ad inferendas generi accommodatas inficiationes oportet. Eſt autem talis, qui vniuerſas differentias* Tex.79. Tex.80.

Tex.81. *eſt contemplatus.* n *Anaximenes autem, Anaxagoras, & Democritus, la-
titudinem cauſam manendi ipſam inquiunt eſſe: non enim diuidere, ſed operi-
re autem dicunt inferum; quod quidem latitudinem habentia corpora facere vi
dentur. Hæc enim & a ventis cum difficultate moueri poſſunt, propter adhæ-
ſionem. Hoc idem igitur latitudine terram inquiunt ad aerem facere: hunc au-
tem non habentem locum ad quem migrabit ſufficientem, ſimul infra quie-
ſcere; perinde atque aqua in biſce vaſis, quæ ſurripiunt aquam. Poſſe vero
aerem pondus magnum ſi comprehendatur inferre, compluribus ſignis o-
ſtendunt.* o *Primum igitur, ſi non lata figura ſit terræ, propter hoc non*
Tex.82. *quieſcat. Quietis tamen non latitudo ſola eſt cauſa ex hiſce quæ dicunt, ſed
magnitudo magis; nam propter anguſtias aere tranſitum non habente, manet
ob multitudinem. Aer tamen eſt copioſus ex eo, quia a magnitudine com-
prehenditur magna terræ. Quare hoc ipſum eſt, etſi rotunda quidem eſt ter-
ra, tanta autem mole: ſententia enim illorum manebit.* p *Omnino autem ad*
Tex.83. *eos, qui dicunt ita de motu, non de partibus eſt contentio, ſed de aliquo to-
to ac vniuerſo. A principio enim eſt determinatum, num ſit quiſpiam motus
natura corporibus competens, an nullus ſit? & vtrum naturalis quidem nul-
lus ſit prorſus, violentus autem ſit? Atque cum de his ipſis prius ſint defi-
nita, quæ pro facultate præſenti potuimus, his vt veris vtamur nunc oportet.
Nam ſi nullus natura motus competit, neque violentus vllus erit profecto; ſi
vero neuter eſt, nihil omnino mouebitur: prius enim eſt definitum neceſſariò
hæc euenire. Et inſuper nec quicquam quieſcere poteſt: nam vt & motus na-*
Tex.84. *tura alius competit, alius eſt violentus; ſic & quies. At ſit motus quiſpiam
eſt ſecundum naturam, non violenta latio ſolum, nec quies erit. Quare ſi*
Tex.85. *terra nunc vi quieſcit, violenta quoque latione ob conuerſionem ad medium
ipſum acceſſit. Omnes enim hanc cauſam dicunt ex hiſce, quę in humidis
feruntur, & circa aerem accidunt. In his maiora ſemper grauioraque ad
ipſum conuerſionis medium pergunt. Iccirco & terram omnes qui cęlum or-
tum aſſerunt eſſe, ad ipſum acceſſiſſe medium aiunt. Quia vero manet, cau-
ſam quærunt, & dicunt partim hoc modo, latitudinem inquam, ac magni-
tudinem cauſam ipſius eſſe: partim, vt* q *Empedocles cenſet, cęlum con-
uerſione ſua, celeriore quam eſt terrę motio, lationem ipſius prohibere: vt
fit in aqua, quæ in cyathis eſt. Hæc enim cum cyathus orbe fertur, etſi*
Tex.86. *ſæpe cyathus adeo vertitur, vt ſupra fundum, infra labra fiant; non fer-
tur tamen deorſum, aptam deorſum ferri, propter eandem cauſam ſane.
At ſi neque conuerſio, neque latitudo prohibeat, quorſum inde quæſo aere
ſedente, ac abeunte feretur? Ad medium enim vi lata eſt, vique etiam
in ipſo manet: lationem vero ipſius eſſe quandam ſecundum naturam ne-
ceſſe eſt. Hæc igitur eſtne ea, qua ſurſum itur, an ea qua itur deor-
ſum; an alia quędam? aliquam enim eſſe neceſſe eſt?*

*Quod ſi non magis eſt ea qua ſupera loca petuntur, quam ea qua itur de-
orſum; aer vero ſuperior lationem eam non prohibet qua pergitur ſurſum;
neque is ſane, qui eſt ſub terra, eandem prohibere qua itur deorſum poteſt.*

Eaſdem

Eaſdem enim cauſas eiſdem eorundem eſſe neceſſe eſt. r *Pratcrea illud etiam*
ad Empedocl̃em quiſpiam dixerit : quando enim elementa diſcordiæ expertia
erant, quænam cauſa terrę quietis erat: non enim tunc conuerſionem cauſam eſ- Tex.87.
ſe dicet. t *Abſurdum eſt etiam non intelligere, prius quidem terrę partes ob*
conuerſionem ad medium eſſe latas; nunc autem quam ob cauſam vniuerſa quæ
pondus habent, ad ipſam feruntur : non enim conuerſio nobis propinqua eſt.
Pręterea, quam ob cauſam ignis etiam ſurſum fertur? Non enim ob conuerſio- Tex.88
nem. Quod ſi hic aptus eſt aliquem ad locum ferri patet putandum eſſe, terram
etiam identidem aptam eſſe definitum quendam petere locum. t *At vero neque*
conuerſione graue leueque eſt definitum : ſed eorum, quę prius erant grauia le- Tex.89.
uiaque alia in ipſum medium veniunt; alia ſuper cętera collocantur ob motum.
Erat ergo & antequam conuerſio fieret, aliud graue & aliud leue. Quæ quidem
quonam erant diſtincta, & quomodo, aut quorſum apta erant ferri? Nam ſi in-
finitum eſt, ſuperus locus inferuſque eſſe non poteſt : graue autem atque leue hi-
ſce ſunt definita. Plurimi igitur circa has cauſas verſantur, u *Sunt autem qui*
manere ipſam ob ſimilitudinem dicunt : vt ex veteribus Animander dicebat: Tex.90.
Id enim, inquiunt, quod eſt in medio collocatum, & æque ad extrema ſe habet,
non ad ſupera magis quam ad infera, aut verſus latera ferri oportere, & ſimul
ad contraria moueri non poſſe: quare neceſſario illud manere dicunt. Hoc autem
eleganter quidem, non verè tamen eſt dictum. Hac enim ſententia, omne
quod in medio ponetur, maneat in ipſo neceſſe eſt : quare ignis quieſcit : id Tex.91.
enim quod dictum eſt, proprium terrę non eſt.

x *At vero neque neceſſarium eſt : non enim ſolum in medio manere vide-*
tur, ſed ad medium etiam ferri. Quo enim quęuis ipſius pars fertur, eo totam
etiam ferri neceſſe eſt : quod vero fertur ſecundum naturam, ibi ſecundum na- Tex.92.
turam etiam manet. Non ergo ſimiliter, quia ſe habet ad extrema, ideo
manet; hoc enim eſt vniuerſis commune, ferri autem ad medium proprium
ipſius eſt terrę.

y *Abſurdum eſt etiam hoc quidem quęrere, cur nam terra manet in me-* Tex.93.
dio : illud autem non quęrere, cur ignis in extremo quieſcit. Nam ſi & illi lo-
cus extremus natura competit, patet & terrę locum aliquem natura compete-
re neceſſarium eſſe. Quod ſi hic locus natura terrę non competit, ſed ob ſimilitu
dinis neceſſitatem in ipſo manet z *(vt ea ſententia aſſerit quę de capillo aſſer-*
tur, cum vehementer quidem, ſimiliter autem intenditur vtraque ex parte: di-
cit enim, illum non ruptum fore : & item ea quæ de ſitiente vehementer eſuriẽ-
teque dicuntur, cum ęque ab his quę eduntur atque bibuntur diſtat; quieſcat
enim neceſſe eſt) quęrendum eſt ipſis, de ignis vltimis in locis quiete.

a a *Mirabile autem eſt, & de quiete quidem ipſorum quęrere, de latione*
vero non quęrere; quam ob cauſam alterum ſurſum, alterum deorſum ad ip-
ſum medium, ſi nihil impediat, fertur.

b b *At neque verum eſt quod dicitur : per accidens tamen hoc verum eſt,*
neceſſarium eſſe id omne in medio manere, cui non magis huc competit, quam Tex.94.
illuc

Text. 95. *illuc moueri: ſed propter hanc ſententiam non manebit, ſed mouebitur; non tamen totum, ſed diuiſum. Eadem enim & ad ignem accommodabitur ratio: ſi enim potius in medio fuerit, maneat perinde atque terra neceſſe eſt: ſimiliter enim ad extremum quoduis punctorum ſeſe habebit. Attamen a medio ipſo mouebitur: quemadmodum & ferri, niſi quippiam prohibeat, ad extremum ipſum videtur. Verum non totus ad vnum punctum feretur: hoc enim ſolum ex ratione, quæ de ſimilitudine fit, euenire neceſſe eſt: ſed pars ad extremi partem eiuſdem nimirum rationis; veluti quarta pars ad quartam continentis ipſius partem: nullum enim corpus eſt punctum. Vt autem ex magno minorem in locum mutari poteſt, ſi condenſetur; ſic & in magnum ex minore, ſi rarefiat. Quare & terra hoc a medio mouetur modo, per ipſius ſimilitudinis rationem, ſi non natura hic locus competeret terræ. Quæ igitur de figura, de loco, de quiete, de motu ipſius exiſtimantur, tot ferè eſſe videntur.*

CAPITIS XIII. EXPLANATIO.

R Eſtat a autem] Antea cum de cœlo & aſtris diſputaret Ariſtoteles, multa ad terræ globum attinentia ſuppoſuit: nec ea confirmauit, ne diſputationis filium & progreſſum interrumperet. Deinceps ergo ad ea confirmanda accedit: ac primum in hoc capite Veterum ſententias de terræ ſitu quiete & figura commemorat. Prima opinio fuit eorum, qui mundum finitum conſtituerunt: hi enim terram in medio mundi collocarunt; vt Anaximander, Anaxagoras, Democritus, Empedocles & Plato: non vt alij infinitæ molis aſſertores, qui medium terræ dare neutiquam potuere, cum infiniti medium non ſit.

b Ij vero qui] Secunda opinio fuit Pythagoreorum, qui eam Italiæ partem, [quæ magna Græcia dicta eſt,] præceptis & inſtitutis ſuis erudierunt. Hi in medio mundi ignem collocabant: terram verò aiebant more ſtellæ moueri in gyrum circa medium mundi: ſimiliterque aliam terram ponebant huic oppoſitam, quæ etiam circa hanc in orbem verſaretur. Quod autem ignis medium vniuerſi obtineat, comprobare nitebantur. Primum; quia præſtantiori corpori nobilior locus debetur: ignis autem præſtantior eſt, quam terra; & centrum, cum ſit medium, alio quouis loco nobilius cenſetur. Secundò idem ex eo confirmabant: quia res pretioſæ, cuiuſmodi eſt ignis, tutius in medio ſeruantur, quam alibi.

c Quaſi medium] Diluit ſuperiores rationes, duplex medium diſtinguens: vnum magnitudinis, alterum naturæ. Medium magnitudinis dicitur, quod paribus ab extremo lineis diſtat: quale eſt centrum circuli. Medium naturæ vocatur id, in quo vis conſeruatrix totius continetur: vt cor in animali. His poſitis reſpondet, non ſemper medium magnitudinis eſſe nobilius, licet medium naturę ſemper nobilitate excellat. Itaque eſto ignis omnium corporum nobiliſſimum foret, non ei pro dignitate locus dabitur in centro mundi: ſiquidem is locus potius rationem determinati & definiti obtinet, quam determinantis: atque ita potius terræ, quæ omnium corporum deſpicatiſſima eſt, debetur; quam igni, qui inter elementa maximè actuoſus ac perfectus habetur. Porro in vniuerſo medium naturæ quod reſpondet cordi in animali, eſt corpus cœleſte, quod cætera continet ac ſeruat. Quare iuxta cœlum potius elementum ignis conſtitui debet.

d Simi-

d Similiter & de] Varias proponit ſententias, de motu & quiete terræ. Inprimis. nonnulli, qui eam in medio mundi non conſtituunt, vt Pythagorici, dicunt ipſam irrequietata vertigine circa medium agitari. Neque hanc ſolum, quam nos incolimus, ſed aliam quoq. illi contrariam, vt ſupra retulimus, quam ἀντίχθονα appellant, ſimiliter moueri autumant. Atq. eorum quidam multa alia corpora terrea circa medium ferri putant, quæ nobis terræ interpoſitu obliteſcant. Vnde & hanc cauſam afferunt, cur plures ſint eclipſes Lunæ quam Solis; videlicet quia ſæpius terrenæ moles obijciuntur inter Solem & Lunam, quam Luna inter Solem & noſtrum aſpectum.

e Nam cum terra] Erat hoc contra Pythagoræos argumentum; Si terra non eſſet in medio mundi, horizon ſeu finitor, qui terminus eſt noſtri viſus, non ſecaret ſemper totam ſphæram in duo media, ſiue in duas partes æquales, ita vt perpetuò nobis apparerent ſex ſigna ſuper terram, ac totidem ſub terra latitarent. Reſpondebant tamen, terram non eſſe centrum, quia centrum eſt quid inſectile: terra verò habet magnitudinem. Vnde circulus, qui in terræ ſuperficie videtur, circulus reuera non eſt; licet ita viſui appareat, vt & multa alia. Coarguitur hæc Pythagoræorum reſponſio: quia etſi poſſet accidere ea deceptio, ſi terra parum diſtaret à medio, non tamen ſi ab eo longo ſpacio diſiuncta ſit. Adde, quod alia ſunt phænomena, quæ aperto indicant terram ſemper eſſe in medio: de quibus nos ſeorſim in quæſt.

f Quidam autem] Proponit ſententiam exiſtimantium eſſe quidem terram in medio mundi collocatum, ſed volui in eodem circa axem Vniuerſi.

g Simili modo] Profert antiquorum placita de figura terræ. Quidam eam globoſam eſſe arbitrati ſunt: alij latam potius quaſi tympanum. Idque eo argumento probabant: quia cum Sol oritur & occidit, ſecatur a terra ſecundum rectam lineam: quod non accideret, ſi terra eſſet globoſa: nec enim duo corpora ſphærica ſeſe interſecant aliter, quam circulari, ſectione vt in Solis eclipſi videre eſt.

h Non animaduertentes] Docet, eos qui propoſitum argumentum afferunt, non conſiderare quantum inter Solem & terram ſpatium extendatur, quantaq; ſit ipſius Solis magnitudo, (licet paruulus quidam circulus nobis procul ſpectantibus videatur.) Nãque portiones magnorum circulorum propter ſpatij intercapedinem etſi reuera globoſæ figuræ ſint, planæ ac latæ apparent.

Portione circulorũ cur globoſę videantur.

i Addunt inſuper] Aliam addunt rationem, qui terram latam eſſe inquiunt: nimirum, quia figura ſphærica ad motum propria eſt; cum tangat in puncto ſuperficiem: lata verò, quia ſe tota tangit, maximè eſt idonea ad quietem. Sed huius etiam rationis vanitas ex ijs, quæ progreſſu dicentur, perſpicua euadet.

Figuræ ſphærica tangit in puncto.

K Omnes igitur] Accedit ad refellendos eos, qui licet terram quieſcere verè iudicarint, in eius tamen quietis cauſa aſſignanda decepit ſunt. Ac primum obtuſi ingenij eſſe inquit, non admirari qua ratione fiat, vt cum terræ portiones omnes deorſum ferantur, etſi quis vnam aliquam ſubtrahat, quæ motum ſuperioris impediat, nunquã omnino inferior deorſum ferri ceſſet, donec aliquid occurrat quod motionem inhibeat: & tamen tota terræ moles, cum nihil infrà ſit quod ei reſiſtat, non deorſum cadat, ſed quieſcat.

l Quidam enim] Xenophanes Colophonius; vt propoſitam difficultatem expediret, & dubitationibus modum imponeret, cauſam quietis terræ eſſe dixit, infinitam eius profunditatem: quod nimirum in parte inferiori radices haberet, in immenſum ſpatium diffuſas. Quam ſententiam deriſit Empedocles in ſuo poemate huſce verſibus:

Quòd cœlum immenſum, quod ſit ſine fine profunda
Tellus, hæc temere iactantur inania vulgo
Verba viris: quibus haud natura eſt cognita rerum.

m Quidam ſuper aquam] Alij, e quorum numero dicitur fuiſſe Thales Mileſius, putarunt terram ab aqua ſuſtineri, nõ aliter, quam lignum aut aliud quid eiuſmodi aquę innatans. Verum hæc opinio tripliciter confutatur. Primum, quia vt terra ſi eleuetur deſcendit; ita & aqua: quare oportebit dari aliquid, quod ipſam aquam ſuſtineat.

Item,

Item, quia naturæ decreto grauiora ſubſident leuioribus: at aqua leuior eſt, quam terra, ſicuti & aer leuior quam aqua. Tertiò, quia idem eſt motus eademque quies totius & partium proindeque ſi tota terra innataret aquis idem accideret terræ portionibus quod tamen experientiæ palam repugnat. Liquet igitur, ſuperiores Philoſophos non exquiſitè fuiſſe rem perſcrutatos; ſed ratione, quæ eis quoquo modo veriſimilis viſa eſt, fuiſſe contentos, vt in alijs quæſtionibus non raro accidit.

n Anaximenes autem] Eos commemorat, qui cauſam quietis terræ contulerunt in eius latitudinem quòd videlicet, quamuis terra ſuapte natura deorſum tendat, nequit ſubiectum aerem diſſecare, ſed eum potius premit atque condenſat, vt alia lata corpora facere conſueuerunt: ideoque cum aer locum, in quem cedat non habeat, terram impoſitam ſuſtinet, nec eam moueri ſinit: quemadmodum & aer clepſydra incluſus, quamdiu ſuperius orificium obturatum eſt, aquæ ſubeunti locum negat.

o Primum igitur] Superiorem ſententiam refellit. Primum, quia ſupponit terram eſſe figuræ latæ, non rotundæ. Item, quia ſi ab aere ſubiecto terra ſuſteta, quieſcit, eius rei non tam videtur eſſe cauſa latitudo, quam magnitudo: quia nimirum terra hinc in de aerem ſibi ſubijcit, nec ei vlla parte exitum relinquit. Quod etiam accideret, ſi nihilominus terra non lata, ſed globoſa eſſet.

p Omnino, autem] Diſputat contra eandem aſſertionem, aiens eius auctores, cum nullum omnino motum terram habere inquiunt, non de motu terræ ſimpliciter, ſed de omnium corporum motu propoſuiſſe quæſtionem, videriq. addubitaſſe, vtrum omnia corpora moueantur an quieſcant: & vtrum natura, an per vim quieſcant, vel moueantur: ſiquidem terra particula quædam eſt totius mundi. Quare ſicut de terra, ita, & de alijs dubitatio eſſe poteſt. Supponenda tamen eſſe ait ad huius controuerſiæ explicationem, quæ de hac re initio 1. li. diſputata ſunt; vtrum videlicet corporibus naturalis aliqua motio conueniat, an non, aliaq; ad eundem locum pertinentia. Tum ita argumentatur: Si quies in medio non eſt naturalis terræ, ſed violenta, ſequitur motũ ad medium non conuenire ei ſecundum naturam, ſed per vim, ob cœli conuectionem qui terram violenter quieſcere in medio volunt, hanc cauſam afferunt, cur in mediũ vergat, quemadmodum aquam & aerem propter rerum generationes per vim in vnum congregari, & ad medium ferri inquiunt. At quod terra contra ſuam naturam in medium tendat, & in eo etiam vt quieſcat, abſurdum dictu eſt.

Quietem in medio mundi naturalẽ eſſe terræ.

q Vt Empedocles] Opinio Empedoclis fuit, ideò terram quieſcere: quia cœlum rapidiſſima ſua conuerſione anteuertit eius motum neq. eam labi permittit: quemadmodum & in vaſis aqua plenis accidere videmus, quæ ſi in orbem celerrime torqueantur aquam effluere non ſinunt. Hanc & ſuperiorem ſententiam ex eo improbat; quia ſi cauſa quietis terræ eſt eius latitudo, vel cœli motus, fatendum erit, hiſce cauſis ceſſantibus terram ſuæ naturæ relictam aliquo ituram. Quo igitur tendet. Non deorſum, cum ex eorum placito terra contra naturam in medium tendat. At multò minus ſurſum: & tamen neceſſe eſt terram omni vi ceſſante aliquem ſubire motum ſibi proprium, & propriam ſedem habere, quam petat. Certè cum nullus ſit locus quem adire queat, præter infimum, plane ſequitur, non rectè ab illis Philoſophis tradi cauſam quietis terræ.

r Præterea illud] Empedoclem priuatim inſectatur, quod cum olim nondum quatuor mundi elementa, vt ipſe prædicabat, per litem ſegregata ac diſtincta eſſent, quieſcebat terra: & tamen eius quietis cauſa non poterat tunc ad cœli conuerſionem referri: cum nondum cœleſtia corpora in eam formam & ſpeciem, quam nunc habent, coaluiſſent.

s Abſurdum eſt.] Etſi, inquit, in mundi ortum terram propter cœli conuerſionem in medium detruſam fuiſſe concederemus: nunc tamen, cum ea cauſa ſublata iam fuerit, rebus omnibus in ordinem compoſitis ac digeſtis, reprehendendi profectò erũt qui nunc aliam rationem non afferunt, cur pondera deorſum vergant, maximè cum cœli conuerſio nequaquam huc pertingat. Præterea, cum ignis non ob cœli reuolutionem, ſed ſuapte vt in locum ſuperum contendat, habeatque propriam ſedem, in qua

Naturalis motus ignis.

qua quieſcat: alienum a ratione eſt, terræ proprium locum propriamque & naturalem quietem negare.

t At verò neque]Si quis illorum philoſophorum verba & exempla conſideret, facilè intelliget, eos grauium & leuium corporum motus non cœli conuerſione, ſed ipſis eorum naturis veritate coactos diſtinxiſſe. Siquidem eorum ſententiam in locum infimum grauia demigrarunt, in ſupremum leuia. Quæ motuum diſtinctio non aliunde quam a natiuis eorum affectionibus profecta eſt: cum ante eiuſmodi ſecretionem cœli motus non eſſet.

v Sunt autem]Aliis uiſum fuit ideo terram immotam conſiſtere, quòd undiq; æqualiter diſtet ab extremis & quandam habeat ad omnia quæ circa ipſam ſunt ſimilitudinem, nec magis ad unam quam ad aliam partem inclinet. Quare cum omnis motus ad definitum locum eſſe debeat, hac naturæ perplexitate immobilem hærere. Cauſa hæc etſi probabilis videatur, non tamen ſatisfacit: quia pari ratione ſi ignis in medio conſtitueretur, moueri inde non poſſet.

x At uerò]Secundo idem impugnat: quia terra non ſolùm quieſcit in medio, ſed ad medium etiam fertur, ſi non tota, ſaltem eius partes: idem verò iudicium eſt de motu partium & totius. Vnumquodq; autem ibi naturaliter quieſcit, quò ſecundum naturam fertur. Quare non videtur terra, ob illam perplexitatem, in medio mundi quieſcere.

y Abſurdum eſt]Rurſus eandem rationem coarguit, quod non afferat adæquatam cauſam, cur cætera etiam elementa in ſuis quieſcant: ut ignis ad Lunæ concaua: cum de reliquis idem ſuo modo dicendum uideatur. Certe cum ignis quieſcat, id eſt, nec ſurſum nec deorſum feratur, quia ei locus extremus debetur: non eſt cur non aſſeramus terram quieſcere in medio, quia hæc illi ſedes a natura deſtinata eſt. Quod ſi terra ob ſimilitudinis duntaxat neceſſitatem in medio manet, quęrendum ſupereſt, cur ignis in ſuprema ſublunaris mundi regione conſiſtat?

z Vt ea ſententia]Prædictam rationem ſimilem eſſe ait ei qua Sophiſtæ uti ſolent, Sophiſtarũ argu. dum aiunt: ſi capillus, qui conſimilium partium eſt, ita extendatur, ut ubique ſimilis ſit extenſio, eum minimè confractum iri. Item, ſi illi, qui æquè eſurit ac ſitit, cibus & potus ęquali diſtantia ponatur, eum neque cibum neque potum ſumpturum: propterea quod ex tanta ęqualitate & ſimilitudine perplexitas oriatur: nec maior ratio ſit, cur hoc potius quam illud eueniat.

Ad primum horum reſpondet D. Thomas: huiuſmodi capillum difficilè comminuendum: Item, poſſe comminui in medio, ad quod concurrit & unitur uis, quæ ex vtraque Reſpõſio. parte infertur: Alii aſſerunt, comminuendum qua parte fore fortuna acciderit. Alii nullo modo frangendum, ſi omnia prorſus ęqualia ponantur. Alii a Deo determinandam eam fractionem; quod ad auctorem naturæ pertineat, in eiuſmodi euentis cauſarum ſecundarum ambiguitati occurrere, eaſque ſui concurſus efficacia ad certum actum promouere, quam opinionem lib. 2. Phyſ. ſtatuimus. Ad ſecundum reſpõdet D. Thomas potum potius ab illo capiendum quam cibum, quia ſitis ſuapte natura uehementius viget: cæterum ſi omnia ſint paria, capiendum quod fortè acciderit. Dicendum tamen, ſi ſermo ſit de agente, quod liberè operatur, poſſe illum arbitratu ſuo quod libuerit eligere; nec enim ad liberam electionem opus eſt, ut è duobus bonis quæ ſe offerunt, alterũ excellat aut præualeat; ſed eſto ambo paria omnino ſint, utrumuis ab eo, quod ex delectu agit ſumi poteſt. Si autem quæſtio ſit de bruto, vel homine rationis vſu carente, concurrunt tres vltimæ ſolutiones ſuperioris dubii. Qua de re lege, ſi placet, interpretes D. Thomę in 1.2. ad ar. 2. q. 13. ubi diſputant, an brutis electio competat.

a a Mirabile eſt]Oſtẽdit, rationem adductam ob id etiam minimè ſatisfacere, quod eius auctores, dum eam inculcant, perquirere ſolummodo videantur, quamobrem corpora quieſcant; non autem cur motum ſubeant, alia in ſuperum, alia in inferum locum ſi eis impedimenta remoueantur, cum extra naturalia loca ſunt.

b b At neque verum] Incuſat poſtremò eandem rationem, quod cauſam per ſe ac propriam non afferat, cur terra quieſcat: ſiquidem idem quoque de igni pronũciabitur, ſi in medio mundi ponatur, videlicet debere immobilem perſiſtere; quia ſimiliter ad

quod-

quodlibet cœli punctum indiſcriminatim ſe habebit. Qui tamen re ipſa mouebitur, non totus ad vnam aliquam cœli partem, ſed ad diuerſas particulatim diuiſus: ita tamen, ut per rarefactionem aliquantulum extendatur ad maiorem locum occupandum.

CAPVT XIV.

Text. 96. *Nos a autem primo dicamus, vtrum habeat motum, an maneat. Nam, vt diximus, quidam ipſam vnam ſtellarum inquiunt eſſe: quidam in medio poſitam volui moueriq; circa polum dicunt. Eſſe autem hoc impoſſibile, patet hinc principio ſumpto. Si fertur, ſiue in medio ſit ſiue extra mediũ, neceſſarium eſt ipſam hoc motus vi ferri. Non enim ipſius terræ: et enim vnaquæque partium hanc lationem haberet: nunc autem ad mediũ vniuerſę recti feruntur. Quocirca cum violenta ſit, præterque naturam, impoſſibile eſt perpetuam ipſam eſſe: ordo autem mundi perpetuus eſt. Præterea, cuncta quæ conuerſione feruntur, poſt relinqui videntur, pluribuſque la-*

Text. 97. *tionibus, vna, præter primam ſphæram, moueri. Ergo & terram, ſiue circa medium, ſiue in medio ſit collocata, duabus lationibus moueri neceſſe eſt. Quod ſi ſit, mutationes fieri fixarum ſtellarum regreſſioneſque neceſſe eſt. Hoc autem fieri non videtur: ſed eædem eiſdem in locis ipſius ſemper oriuntur atque occi-*

Text. 98. *dunt ſtellæ. b Præterea latio partium ipſius totius ſecundum naturam, ad ipſum eſt medium vniuerſi: ob hoc enim & in ipſo centro nunc iacet. Dubitauerit autem quiſpiam cum idem ſit medium vtrorumque ad vtrum ea quæ*

Text. 99. *pondus habent, parteſque terræ ſecundum naturam ferantur, vtrum quia eſt medium vniuerſi, an quia eſt terræ? Ad medium igitur vniuerſi ferantur neceſſe eſt. Etenim leuia atque ignis ad contrarium ponderibus terræ pergentia locum, ad vltimum eius loci, qui continet medium ipſum, feruntur. Accidit au*

Tex. 110. *tem, idem terræ medium eſſe ac Vniuerſi. Feruntur enim pondera & ad medium terræ, ſed per accidens: ea ratione, qua terra medium ſuum habet in ipſo medio Vniuerſi. c Ferri autem grauia & ad ipſum medium terræ, hoc indicium eſt: pondera enim quę ad hanc feruntur, non æque diſtantia ſed ad ſimiles angulos feruntur: quare ad vnum medium vniuerſi terræque feruntur.*

Tex. 101. *d Patet igitur, neceſſario terram in medio: atque immobilem eſſe: & ob eas quas diximus cauſas: & quia pondera, quæ ſurſum iaciuntur, in idem rurſus per rubricam feruntur, etſi in infinitum vis illa proijciat. Neque igitur terram moueri, neque extra medium collocatam eſſe, per hæc dilucidum fuit.*

Tex. 102. *e Inſuper cauſa quietis ex his, quæ dicta ſunt, patet. Nam ſi apta eſt ad medium vndique natura ferri, ſicut videtur, & ignis ad extremum è medio ſimili modo: fieri, non poteſt, ut vlla pars illius è medio feratur, vi non illata, una eſt enim vnius latio, & ſimplicis ſimplex, ſed non contrariæ. At ea quæ è medio pergitur, contraria eſt ei quæ ad medium itur; ſi igitur fieri non poteſt, vt*

vlla

vlla pars ipſius è medio feratur, patet magis fieri non poſſe, ut ex eodem tota
feratur: quo enim pars apta eſt moueri, eodem & totum aptum eſt ferri. Qua- Tex.103.
re impoſſibile eſt ipſam moueri niſi a ſuperioribus viribus in ipſo medio ipſam
manere neceſſe eſt. f Teſtes ſunt hiſce & ea quæ a Mathematicis circa A-
ſtrologiam dicuntur. Eueniunt enim ea, quę apparent, cum figuræ mutantur,
quib. eſt ordo Stellarum definitus: propterea quod in medio terra eſt collocata.
De loco igitur & quiete motuve terræ quomodo ſe habent, tot a nobis ſunt
dicta. g Figuram autem rotundam ipſam habere neceſſe eſt: vnaquæque Tex.104.
enim partium pondus ad ipſum medium habet, & minor ſi a maiori pellatur
egredi non poteſt, ſed premitur potius, ac alia alij cedit, donec ad medium ip-
ſum perueniat. h Intelligere autem oporteret id quod dicitur, perinde fieri,
atque ſi terra fieret eo modo, quo naturalium etiam quidam ipſam inquiũt or-
tam eſſe. Verum illi quidem violentiam, lationis ad infera terrę cauſam eſſe
dicunt. Præſtat autem veritatem ponere, atque hoc ideo accidere dicere,
quia naturam habet, id quod pondus habet, ad ipſum medium ferri. Cum igi-
tur potentia coageries eſſet, ea quæ ſegregabantur vndique ſimiliter ad ipſum
medium ferebantur. Siue igitur ſimiliter ab extremis partes diuiſæ ad me- Tex.105.
dium ſunt congregatæ, ſiue alio modo ſe habentes, idem faciens ſanè. Patet igi-
tur, id quod vndique ab extremis ſimiliter ad medium fertur, ſimili neceſſa-
rio omni ex parte fieri mobile. Si enim omni ex parte æquè fiat additio, æ-
què extremum a medio diſtare neceſſe eſt: hæc autem figura rotunda eſt.
i Nihil autem ad lationem refert, etſi partes ipſius non vndique ſimiliter
ad medium ipſum concurrant. Maior enim ſemper minorem, quę ante ſe eſt,
impellat neceſſe eſt, vtriuſque momentum ad medium vſque habentibus et gra
uiora minus pondus ad hoc impellente. K Id enim, quod quiſpiam dubita- Tex.106.
uerit, eandem habet ſolutionem: ſi enim multiplex pondus additum alteri he-
miſphærio fuerit, terrę medium occupantis, atque rotundam habentis figurã,
non idem ipſius totius terræque medium erit. Quare autem non manebit in me
dio: aut ſi manebit, quieſcet & non habens medium, quo & nunc moueri eſt
apta. Quod igitur dubitatur, id eſt. Videri autem non eſt difficile, ſi parum Tex.107.
conſiderauerimus ac diſtinxerimus, quo modo cenſimus quantamuis magni-
tudinem pondus habentem ad ipſum medium ferri. Patet enim, non quouſque
extremum tangat ipſum centrum, ſed maior pars vincat oportet, quouſq; ſuo
medio ipſum medium comprehendat: hucuſque enim habet momentum. Ni-
hil igitur intereſt, hoc de globo & quauis parte, an de tota terra dicatur. Non
enim ob paruitatem aut magnitudinem id quod accidit dictum eſt, ſed de om-
ni eo quod ad medium habet momentum. Quare ſiue tota, ſiue per partes ali-
quo ex loco ferebatur terra, eo vſque ferri ipſam neceſſe eſt, donec vtiq; vnde-
cunq; ſimiliter ſumat mediũ, adæquatis minoribus a maiorib. propulſione in-
clinationis. l Siue igitur facta eſt, hoc neceſſarium factam eſſe modo. Quare Tex.108.
manifeſtum, quia ſphęrica generatio ipſius, ſiue ingenita ac ſemper manẽs eo-
dem modo habet, quo ſi oriretur, primum orta fuiſſet. Et hac igitur ratione fi-
guram ipſius eſſe rotundam neceſſe eſt. m & quia omnia grauia ſimiles ad

angulos,

angulos, ſed non diſtantia æque feruntur. Hoc aptum eſt ad id, quod natura rotundum eſt. Aut igitur eſt rotunda, aut natura rotunda. Vnumquodque autem tale dicere oportet, quale eſſe natura ſolet, & quod eſt: ſed non id, quod
Tex. 109. *violentia & præter natura eſt. n Præterea & per ea, quæ ſenſu videntur: Lunę namque defectiones non diuiſiones tales haberent. Etenim nunc quidem o in hiſce figuris, quę per menſem efficiuntur, diuiſiones ſuſcipit omnes. Recta enim fit, vt vtraque ex parte curua & concaua. In defectionibus verò ſemper curuam habet lineam, quæ diſtingui. Quare cum obiectu terrę de-*
Tex. 110. *ficiat, terrę ſane circumferentia figuræ cauſa eſt. p Præterea per ea quæ videntur de ſtellis, patet non ſolum rotundam eſſe, ſed etiam mole magnam non eſſe. Si parua enim migratio meridiem verſus ac Vrſam fiat, alicuius manifeſte fit is qui terminat orbis, vt ſtellæ quę ſunt eo ſuper caput mutationem habeant magnam & non eædem videantur meridiem verſus migrantibus atque Vrſam. Nonnulla namque ſtellarum in Aegypto, videntur, ac circa Cyprum: in locis autem verſus Vrſas non videntur: & ſtellarum ea, quæ ſemper in locis verſus Vrſam videntur, illis in locis occidunt. q Quare perſpicuum eſt ex hiſce, terram non ſolum rotundam eſſe. ſed etiam magnæ molis non eſſe rotundæ: non enim ſic citò mutationem faceret migratione adeo breui facta.*
Tex. 111. *r Quapropter ij, qui locum eum, qui circa columnas Herculeas eſt, coniunctum eſſe ei loco, qui eſt circa Indicam regionem exiſtimant, atque hoc modo vnum mare eſſe aſſerunt, non videntur incredibilia valde exiſtimare. Dicunt enim hoc ex barris etiam coniectantes, genus ipſorum circa extrema vtraque loca eſ-*
Tex. 112 *ſe; propterea quod ipſa extrema ita ſunt ob coniunctionem affecta. ſ Mathematicorum etiam, qui magnitudinem orbis terræ metiri conantur, quadringentis terram cingi ſtadiorum millibus dicunt. Ex quibus ſi coniectura ſumatur molem ipſius terrę non ſolum rotundam eſſe, ſed etiam ad cæterarum ſtellarum magnitudinem magnam non eſſe, neceſſe eſt.*

CAPITIS XIV. EXPLANATIO.

NOs a autem] Propriam explicat ſententiam, circa eá quę ſuperius diſputauit. Ac primum docet, terram, ſiue in medio mundi, ſiue extra medium conſtituta ſit, haudquaquam circulariter moueri poſſe. Primum, quia cum mundi decor & ornatus perpetuus ſit (ſic enim Ariſtoteles, etſi falſo, credidit) oporteret motum illum terrę ſempiternum eſſe; quod tamen repugnat, quia nihil violentum eſſe inde conſtat: quia ſi eſſet naturalis, conueniret etiam partibus, cum idem & totius & partium motus ſit, & tamen conſtat, partes deorſum vergere. Secundo idem probat: quia quicquid fertur in orbem, except a ſuprema ſphæra, plures motus ſubit: quare & terra non vno, ſed pluribus motibus cieretur, ac neceſſum foret, nō ſemper in ijſdem terræ locis, ijſdemque punctis horizontis eaſdem ſtellas inerrantes nobis oriri, nec in eiſdem occidere, ſicuti planetis accidit; quod tamen eſt contra experientiam.

b Præterea ktio] Tertio idem concludit ex ſitu partium terræ & totius. Namque

idem

idem eſt motus partium terræ ſecundum naturam ad medium mundi, & totius elementi. Quare, vt terræ gleba, poſtquam medium quoad eius fieri potuit ſortita eſt quieſcit: ita & tota terra in medio conſiſtens, quietem habeat oportet. Deinde dubitationem interſerit, vtrum grauia ferantur in medium, quia Vniuerſi medium eſt abſolutè, an quia terræ medium? Reſpondetque, vt ignis per ſe ad extrema, ſiue ad concauum cœleſtis globi fertur; ita & terram per ſe tendere ad medium Vniuerſi abſolutè; ad medium autem terræ, per accidens; quia contingit & terræ & mundi idem eſse medium. Vnde ſi per hypotheſin terra locum alium occuparet, videlicet eum in quo eſt ignis, vel Luna, certe tunc medium terræ diuerſum foret a medio mundi, & grauia corpora ferri dicerentur ad medium mundi tantum.

Dubium.

Reſpōſio.

c Ferri autem] Moueri grauia ad medium, indicio quodam oſtendit: videlicet quod pondera, quæ in terram feruntur, non lineis parallelis, ſiue pari ab ſe interuallo diſtantibus, & quæ nunquam concurrent, mouentur: ſed ad ſimiles ac pares angulos, reſpectu ſuperficiei, vel lineæ cōtingentis ſuperficiem terræ, idque ex quacunque parte pondus ad terram feratur: adeò vt ſi nullum occurrat impedimentum, pondera ex diuerſis partibus mota ſibi in centro occurſura ſint: vt ex 19. tertij Euclidis colligitur.

d Patet igitur] Concludit propoſitum. nempe terram eſse in medio mundi, & in eo quieſcere, quod ex dictis manifeſtum eſse vult: ſiquidem omnia corpora grauia feruntur ad terræ medium, vt probatum eſt; & nihil mouetur in loco, ad quem ſuapte natura tendit. Sed & aliam ſubijcit rationem, qua demōſtrat, terram nullo pacto cieri: nempe quod grauia, quę vi ſurſum iaciuntur, ad perpendiculum rurſus in eundem locum recidunt. Ne quis verò dicat, accidere hoc propter tarditatem motus terræ, qui vix ſenſu dignoſcatur: occurrit, idem euenturum, tametſi, dum pondus ad locum redit, intercedat longiſſimi temporis mora, quæ loci diſtantiam percipi faciat.

Terrā eſſe in medio Vniuerſi immotam.

e Inſuper cauſa] Cauſam explanat, cur terra in medio quieſcat: nimirum quia terra ſuopte ingenio apta eſt, vt omni ex parte ad medium feratur: ſicut & ignis vt a medio aſcendat. Inde enim fit, vt nulla terræ pars, ſiue magna, ſiue exigua, poſſit a medio auelli, niſi inde maiori aliqua vi extrudatur, præſertim cum vni corpori vnus tantum per ſe motus inſit; vt in primo libro aſſertum fuit. Quod ſi terræ pars non niſi violenter à medio auferi poteſt, multo minus tota vnquam auferetur; cum nulla ſit tanta vis, quæ id præſtare queat.

f Teſtes ſunt] Aſtronomorū teſtimonio confirmat ea, quæ de terrę ſitu & quiete docuit. Si enim terra moueretur, vel in medio mūdi non eſset, haudquaquam ita ſe haberent, quæ ab eis circa ortus, occaſus, diſtantiam & magnitudinem ſiderum obſeruata ſunt. Hæc autem ſeorſim in quæſtionibus de figura & quiete terrę a nobis explicātur.

g Figuram autem] Poſtquam ſtatuit, quid de terræ quiete ſentire oporteret; nunc quid de eiuſdem figura pronunciandum ſit decernit: affirmatque, terram rotundam eſse & globoſam. Primum, quia quælibet eius pars ſuopte pondere in medium nititur, & ſuis nutibus conglobatur, ac maior pars minorem trudit, quouſque perueniatur ad medium. Sicque neceſse eſt, terræ partibus compreſſis vndique verſus centrum, terram in ſphæricam figuram componi.

Terrā eſſe globoſam.

h Intelligere autem] Ita oportet, inquit, de figura terræ ſentire, ac ſi terra denuo coaluiſſet, confluentibus vndique in medium partibus: vt quidam Phyſiologi poſuerunt: etſi in eo a veritate aberrarint, quòd terram non ſuopte ingenio, ſed vi extrinſecus illata propter cęli conuerſionem deſcendiſse crediderunt; cum tamen propria ac natiua inclinatione medium mundi capeſſat, eiuſque partes circa ipſum conglobentur.

Falſa quorundam Phyſicorum opinio.

i Nihil autem ad] In eorum ſententia, qui terrā ſegregatis è congerie, in qua ante iacuerunt, elementis genitā faciunt, nihil referre ait, ſi non æqualiter ad mediū vndique, ſed ab vna parte plura pōdera deiecta fuerint: quia quicquid eiuſmodi accidat, ſēper terra in globoſam figuram componetur; ſiquidem qua parte plura feruntur pondera, terram verſus aliam partem impellent, donec ad æquilibrium circa mediū coeant.

K Id enim, quod] Si pondera ingētis magnitudinis ad alterum hemiſphęrium deſcendāt, futurum ait, vt ea ad volubilitatem ſeſe rotundent, & ad mūdi centrum nitā-

tur: quia maius pondus minori præualens premit vrgetque, & impetum profert, donec medium occupet; vel ad ipſum, quantum fieri poſſit, proximè accedat: quia eadem eſt & terræ totius, & eius partium inclinatio. Tota verò terra mundi medium affectat, optatque vt ipſius medium, Vniuerſi medium ſit.

Tota terra affectat mundi mediũ.

l Siue igitur facta] Diceret quis ſuperiorem rationem vim habere, ſuppoſita terræ generatione. Id excludit, aiens, ſiue terra genita ſit, ſiue non, oportere eius medium eſſe medium, Vniuerſi (cum id ex propria, & naturali eius inclinatione naſcatur) & ob hanc cauſam figuram rotundam habere: aliter eius centrum non reſponderet centro mundi.

m Et quia omnia] Alia ratione comprobat terræ rotunditatem. Nam omnia pondera vndecunque verſus terram ferantur, vergunt ad angulos rectos, ſibique paulatim appropinquant. Quo fit, vt neceſſariò in ſphæricam figuram conformentur, aggregantibus ſeſe hinc inde in vnum terræ partibus. Quare oportet, inquit, terram aut eſſe rotundam: aut natura rotundam, id eſt, aut re ipſa obtinere rotunditatem, aut eam ſaltem expoſcere. Quod addit propter montium & vallium inæquales tractus, qui rotundæ figuræ obeſſe uidentur. At hoc non ex ipſo terræ ingenio, ſed ex accidentaria cauſa obuenit. Præterea, eiuſmodi inæqualitas ad totam terræ molem comparata, nihil efficit. De hac re ſeparatim in quæſtionibus.

n Præterea & per] Aſtronomicis rationibus, ductis ab ijs quæ ſenſui conſpicua ſunt, probat terram eſſe rotundam. Videmus enim cum Luna deficit, per circularem ſectionem obſcurari. Quod ex eo ſanè oritur, quia terra, cuius interiectu obſcuratur, rotunda eſt & globoſa.

o In hiſce figuris] Diceret quiſpiam, circulares Lunæ ſectiones non prouenire à rotunditate terræ, ſed Lunæ: id ex eo refellit, quia videmus Lunam ſecundùm incrementa & decrementa, quæ ſingulis menſibus obit, uarias accipere figurarum differentias: & tamen cum in terræ vmbram incidit, & obſcuratur, conſtat eam ſemper deficere ſecundùm curuam lineam, quæ id quod lucet, ab eo quod lumine priuatum eſt, diſtinguit. Hoc autem palàm teſtatur, curuitatem illam naſci à globoſa figura ipſius terræ.

Terrã nõ eſſe planam.

p Præterea per ea] Alio argumento ab aſpectu ſiderum confirmat, terram eſſe ſphæricam. Nã ſi eius ſuperficies eſſet plana, terræ incolę qui ad Auſtrum, & qui ad Aquilonem ſunt, eundem haberent horizonta, eaſdemque ſtellas uiderent: quod falſum eſt. Patetque inde, quia progredientibus ab Aquilone uerſus Auſtrum, non apparent ſupra lineam uerticis eadem ſidera, quæ ante apparebant: & quæ ad Aquilonem aſpiciebantur, occultari incipiunt, paulatimque ſeſe produnt, quæ ad Auſtrum fulgent; quod ſimiliter accidit ijs, qui ab Auſtro ad Aquilonem pergunt.

Terrã nõ eſſe admodũ magnam.

q Quare perſpicuum] Ex dictis colligit, terram non modò eſſe ſphæricam, ſed etiã non admodum magnam: alioqui in parua locorum diſtantia, non tanta accideret uarietas circa ſtellarum phænomena. Itaque loci mutatio in terra, quatenus in breui ſpatio variat aſpectus ſiderum, teſtatur paruitatem terræ: quatenus alia ſidera oſtendit, alia occultat, eiuſdem rotunditatem commonſtrat.

Herculeæ colũnæ.

r Quapropter ij] Ait non uideri incredibilia opinari eos, qui ſitu & locorum vicinitate nituntur coniungere eam Occidentis partem, quę ad Herculeas columnas eſt, cum Indiæ regionibus: coniecturam eius rei ducentes ex elephantis, qui interfuſo pelago in hiſce extremis locis inueniuntur. Quanquam reuera hoc argumentum non multum habet firmitatis: poſſunt enim etiam terrę longiſſimis interuallis diſtantes, animalia eiuſdem naturæ, & ingenij procreare.

ſ Mathematicorum] Docet, ambitum terræ, ex Mathematicorum ſui temporis opinione, continere quadringenta ſtadiorum millia: quæ moles ad ſtellarum quantitatem relata, nequaquam magna eſſe poteſt.

QVÆSTIO I.

Quæ ſit terræ magnitudo, quæ diuiſio: quænam eius partes habitentur?

ARTICVLVS I.

De magnitudine terræ.

ERat a nobis non hic, ſed in tertio, & quarto libro de terra diſputandum, A ſicuti & de aliis elementis, quæ propria eorum librorum ſunt materia, vt initio huius operis præfati ſumus: quia tamen Ariſtoteles proximis ſuperioribus capitibus de terra egit, quædam ad eius conſiderationem ſpectantia hoc loco pertractabimus. Primùm ergo de illius magnitudine, non parua, tã inter veteres, quàm inter poſteriores Philoſophos, & Geographos, diſſenſio exſtitit: vt conſtat ex iis, quæ ſcripſit Plinius lib. 2. natur. hiſt. cap. 108. Macrobius lib. 1. in ſomn. Scipionis, Beda in libro de rat. temp. Cæteris verò nunc omiſſis, Ariſtotelis tantùm, & quorundam aliorũ ſententias proponemus.

Ambitus terræ continet, vt credit

Ariſtoteles	*ſtadia*	400000	*Ptolomæus*	*ſtadia*	180000
	milliaria	50000.		*milliaria*	22500
Eratoſthenes	*ſtadia*	252000	*Alphraganus*	*ſtadia*	163200.
	milliaria	31500.		*milliaria*	20400.
Hipparchus	*ſtadia*	277000	*Recentiores*	*ſtadia*	152940
	milliaria	34625		*milliaria*	19080

Diameter terræ continet, vt putat

Ariſtoteles	*ſtadia*	127272.	*Ptolomæus*	*ſtadia*	57272.
	milliaria	15909.		*milliaria*	7159.
Eratoſthenes	*ſtadia*	80181.	*Alphraganus*	*ſtadia*	51929.
	milliaria	10022.		*milliaria*	6490.
Hipparchus	*ſtadia*	88136.	*Recentiores*	*ſtadia*	48567.
	milliaria	11017.		*milliaria*	6070.

Minutijs prætermiſſis.

Aduerte, in commemorandis ſuperiorum Auctorum ſententiis non conuenire ſcriptores. Nam quidam ex Eratoſthenis placito aiunt terræ ambitum complecti ſtadia 250000 milliaria 31250. Vitruuius autem, Macrobius, Capella, & Plinius aſſerunt ex eodem continere ea quæ nos depinximus.

Vnde tantum diſſidiũ inter Geometras.

Quid cauſæ fuerit, cur prædicti Auctores in terræ quantitate aſſignanda tantopere inter ſe diſcreparint, non ſatis liquet. Sunt qui putent, eorum nonnullos itinerum cliuoſa, & obliqua dimẽſos auxiſſe in eorũ flexũ miliaria. Sed hæc conciliatio ridicula eſt. Dicendum potius, nam tam eã diſcrepantiã ex menſurarũ quib. vſi ſunt diſſimilitudine: vel certè, quòd in deducendis ſtadiorum, & milliariũ nu- B meris aliqua deceptio interuenerit. Quo autem pacto terræ magnitudinẽ Geometræ deprehendant, explicat Maurolycus ex Ptolomæo in 5. dial. ſuæ Coſmogr. Ioãnes a Sacroboſco c. 1. ſuæ Sphæræ.

ARTICVLVS II.

Breuis diuiſio totius terræ.

C DIuidebatur autem totus terræ orbis ab antiquis in Europam, Aſiam, & Africam. Nunc quarta pars adiecta eſt; videlicet Americam, ab Americo inuentore ita nuncupata: quæ ob regionum, quas complectitur, amplitudinem (No-

Circa hũc numerum nonnihil diſſident Scriptores.

ui orbis] nomen obtinuit. Hæc mundi A pars, veteribus incomperta, anno ſalutis noſtræ 1492. inuenta eſt. Ac circa idem tempus a Luſitanis maria omnia obeuntibus reperta Braſilia, quæ Americæ longo tractu continuatur. Dicta nunc Braſilia ab eis nominis ligno: cum antea, quo tempore primum inuẽta fuit, a Crucis ligno, quod in ea Luſitani erexerunt, [Terra ſanctæ Crucis] vocaretur.

Barrius 1 hiſtorijs rerum Indicarum.

Non deſunt tamen; qui nouum hunc orbem iam priſcis temporibus explora- B tum, ſed eius notitiam poſterioribus ſeculis intermortuam fuiſſe contendant: eſſeque eam inſulam, quam Critias apud Platonem Atlanticam vocat, orbi noſtro oppoſitam, & vero ponto, ideſt, Oceano adiacentem; quamque ibidem ex ſententia Ægyptiorum Sacerdotum (referente *Solone) vehementi terræmotu, & aquarum illuuie abſorptam fabulatur.

Zarate in ſua hiſtoria,

* In Timæo.

Alijs nunc placet totam Continẽtem in tres partes diſtribuere: vt prima com- C prehendat Europam, Aſiam, Africam: ſecunda Nouum orbem: tertia Auſtralem, ſiue Magalanicam terram, paucis adhuc littoribus exploratam. Aliæ diuiſiones, quibus ſingulæ mundi partes minute exacteq; diſtribuuntur, apud Geographos & Topographos quærantur: quia neque huius inſtituti ſunt, neque eius quam aſſectamus breuitatis.

D

ARTICVLVS III.

De terra habitabili.

VEteres Coſmographi, & Geographi quinque latos circulos ſtatuerunt, qui cœlum terramque velut faſciæ cingerent, quos proinde [Zonas] vocarunt; aſſerentes, quicquid extremis duabus Zonis vtrinque circa vertices, Arcticum, & E Antarcticum, continetur, id omne infeſto rigore, & æterno gelu premi mediam terrarum, qua Solis orbita eſt, flãmis torreri, vnde & [Torridã appellarunt: duas, quæ mediam extremaſque hinc inde interiacent, temperatas eſſe, eaſque tãtum ab hominibus incoli. Quod Latinus Poeta hiſce carminibus expreſſit:

Lege Plinii lib. 2. nat. hiſt. c. 108.

A
Quinque tenent cœlum Zonæ: quarũ vna coruſco
Semper Sole rubens, & torrida ſemper ab igne.
Quam circum extremę dextra læuaque trahuntur,
Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris.
Has inter mediamq; duæ mortalibus ęgris
Munere conceſſæ diuum, & via ſecta per ambas,
B
Obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo.

Virg. li. 1. Georg.

Quemadmodum vero Zodiaci obliquitatem, & eius picturam ſignaque primus, ſi Plutarcho credimus, Pythagoras ſi Plinio, Anaximẽder in Græcis animaduertiſſe perhibetur (etſi hoc inuentum, teſte eodẽ Plutarcho, Oenopides Chius ſibi tanquam proprium aſſeruerit:) ita zonarum diuiſionis primus auctor fuiſſe dicitur Parmenides, vt ex Poſidonio refert C Strabo. Quanquam Polybius ſex zonas numerauit: duas temperatas, totidem frigidas, item duas torridas Æquatore mediam in duas ſecante.

Ideo vero antiquis perſuaſum fuit, mediam zonam ardore flagrare, duas extremas frigore obrigere, ita vt incoli ab hominibus non poſſent: quia conſtat, Solis acceſſu terrã calefieri, abſceſſu perfrigerari: vt æſtatis, & hyemis, diei & noctis, meridiani temporis, & aliarum diei par- D tium, viciſſitudo varietaſque oſtendit. Item, quia videmus, quo ſolares radij per lineas magis ad perpendiculum accedentes in terram incumbunt, eo acrius vrere. Quare hinc neceſſaria, vt ipſi putabant, conſequentia deduxere, eam terræ partem quæ Æquinoctiali circulo ſubiecta eſt, ob Solis propinquitatem radiorumque directo ferientium vim, torridam eſſe: eas quæ vtrique polo ſubſunt, aut eis circumcirca viciniores exi- E ſtunt, propter Solis abſentiam, & radiorum obliquitatem, nimio frigore torpere: reliquas tantum duas cœli benignitate, & clementia temperatas eſſe. Ac cæteris etiam calorum, & frigorum cauſis, addebant celeritatem vertiginis cœleſtis ad Æquinoctialem circulum, tarditatemq; eiuſdem iuxta polos: quia illic eodem tempore maiores, hic breuiores circulos

culos

culos conficit; & cum latio caloris cauſa ſit, ea, q̃ impetu fit rapidior, neceſſario vberiorem caloris copiam gignet. Tum deinde, quia ſiccitas comes eſt caloris, arguebat mediam illam regionem non ſolum æſtu flagrare, ſed ad tãtam ſiccitatẽ torreri, vt humoris defectu, & aquarum inopia, ſuſtentare homines non poſſet.

Idẽ ſenſit Pythagoras, Proclus, Homer*, Macrobius.

Hæc fuit antiquitatis opinio: hæc eius argumẽta, quæ perſtrinxit Ariſtoteles li. 2. Meteor. cap. 5. Cicero in fragm. lib. 6. de Repub. Philo Iudæus in libro qui inſcribitur, [Quis rerum diuinarum hæres ſit.] Plinius loco cit. Beda in lib. de ratione temp. c. 32. D. Thomas 1. p. q. 102. art. 2. & 4. Scotus, & Durandus 2. diſt. 27.

Verum multò aliter rem habere, compertum fuit noſtro ſeculo, quo Luſitanorum, Hiſpanorumq; nauigationibus tota penè Oceani vaſtitas longe lateq; perluſtrata eſt, & nouæ inſulæ, noua littora, noui terrarũ tractus, nouus orbis inuentus. Cognitum quippe eſt, mediam Zonam pleriſque in locis non ſolũ non torreri æſtu, ſed tẽperatam eſſe, & imbrium, perennium fontium ac fluminum aquis, necnon & frugum fructuumque copijs affatim abundare, & variarum gentium populis magno cœli ſolique fauore, & ſalubritate incoli.

Zonã mediam frugũ largitate, & perẽnitate aquarũ abũdare.

Neque hoc, quod de medio Zonæ temperie, & ad habitandum commoditate dicimus, ſola noſtrorum temporum experientia oſtendit: ſed ita omnino eſſe nõnullis, contra communem aliorũ opinionem, multò ante viſum fuerat, vt Eratoſthem, Polybio, Ptolomæo, Auicennæ, & quibuſdam noſtrorum Theologorũ; quorum meminit D. Thomas 1. par. q. 102. arti. 2. qui terreſtrem Paradiſum ſub æquinoctiali conſtituebant, aientes eam mundi plagam temperatiſſimam eſſe.

Prima cã cur Æquinoctialis regio tẽperata ſit.

Porrò quæ cauſe huiuſmodi temperiem conciliare poſſint, non eſt omnino difficile inueſtigare. Prima, eaque toti Æquinoctiali communis eſt, quod cum illic dies noctibus æquales ſint, & diurni caloris ſpatia breuiora, quam apud nos ſunt in æſtate; fit vt illis in locis nocturnum frigus diurnum calorem, diurnus calor nocturnum frigus imminuet, atque ita hæ qualitates quaſi ad æquilibrium vocentur.

2. cauſa. Altera cauſa eſt, imbriũ

Coll. Con. in lib. de Cœlo.

A aſſiduitas. Viget nimirum in media Zona calor tantus, vt magnam vaporum copiam in ſublime attrahat: non tamen ita vehemens, vt eos confeſtim abſumat: qui proinde in nubes concreti, aſpirantibus etiam pluuialibus ventis, non infrequenter cœleſtibus aquis ſolum irrigant. 3. cauſa. Tertia cauſa, eſt ſubiectæ terræ habitudo, & cõditio, hoc eſt, qualitates propriæ, quas naturæ auctor Deus ijs terrarum tractibus a primæua origine inſeruit. 4. cauſa. Quarta B cauſa, eſt locorum ſitus; quandoquidem cæteris paribus, montium cacumina vallibus frigidora ſunt; tum propter viciniam mediæ regionis aereæ, quæ alget; tum quia radiorum ſolarium in concauis locis repercuſſio, vt radios magis vnit, ita maiorem excitat calorem. 5. cauſa. Quinta cauſa, eſt Oceani vicinitas; præſertim in ea parte mediæ Zonæ, quæ ad nouum orbem pertinet: huius enim magna portio Oceani aquis alluitur, aut eis propin- C qua eſt: conſtat vero marinam aquam refrigerandi vim habere, vnde & regiones maritimæ, cæteris paribus, clementiores ſunt: 6. cauſa. Sexta cauſa, eaque magni momenti, eſt ventorum, tam ſtatis, quam extraordinarijs temporibus leniter flantium, auræ: quæ quantopere cœli æſtum mitiget, attemperetque, nemo non experitur. Videtur autem diuina prouidentia ſingulari beneficio ventos, de theſauris ſuis productos, ad illam mundi oram direxiſſe, D tam multa de commoditatibus per eos illuc inuectis narrantur.

Verum quoniam ex his cauſis, ſola prima Æquinoctiali regioni perpetua & cõmunis eſt, & intra ipſam Æquinoctialem plagam, in eiſdem climatis, eodemque tempore magna ac propemodum incredibilis varietas circa eiuſmodi cauſas cernitur: nõ eſt media Zona vbique temperata, nec eadem continenter habitudine: ſed alijs in locis frigida eſt, vt nõnulli ſe in quodã maris tractu expertos fuiſ- E ſe inquiunt, dum ad Occidẽtalem Indiã nauigarent: in alijs feruida, vt apud Monomotapam, & inſulas Malucas, & in regno* Pretioſi Ioannis, in pleriſque mirifice temperata, vt apud Peruenſes.

Media Zona nõ vbique temperata.

* Seu Presbyteri Ioannis.

Vbi etiam animaduertere licet, in eiſdẽ climatis naſci homines alibi candido, alibi atro colore, aut inter hos medio, hic

intorto, illic fluenti capillo: hic miti facilique ingenio, illic efferatis moribus, nullo cultu humanitatis. Nimirum hanc varietatem parit diſcrimē habitudinum ipſarum regionum. Ad quod idem plurimum confert afflatus ſyderum: quę in ea etiam regione, quam ex æquo intuētur, ſimilem effectorum diuerſitatem inducere queunt; non per ſe tantum, ſed concurrent ſimul ingenita terræ diſpoſitione, & aeris qualitatibus. Quemadmodum calore cera liqueſcit, lutum induratur: non ob ipſius caloris differentiam; ſed propter ſubiectæ materię, in quam agit, diſſimilitudinem.

Diuerſitas gētiū in eiſdem climatis.

Concluſ. Vt igitur propoſitæ dubitationi de habitabili terra directò ſatisfaciamus, reſpondemus: nullam eſſe mundi oram, quæ ob cœli intemperiem ab hominibus non incolatur, aut incoli re ipſa nō poſſit. Compertum iam experientia, habitari in Æquinoctiali plaga, intra & extra Tropicos: imò neq; ſub polis, præſertim Arctico, habitationem a natura prohiberi, ſed aliquot ibi terræ tractus incoli; vt Olaus Magnus lib. 2. de Partibus Septentrionalibus commemorat: etſi Ptolomæus nihil vltra Thylem vltimam deſcribat, quæ tribus fere gradibus Arcticum circulum egreditur.

Videlicet vbi maior eſt cœli inclemētia, vtraque incommoda arte declinātur: caloris quidem, indigenis cauernas, & ſubterranea loca ſubeuntibus; frigoris vero, varij generis pellibus ſeſe contegentibus. Accedit conſuetudo, quæ perpeſſu difficilia reddit tolerabiliora, & vt dici ſolet, naturam facit. Et vero quemadmodum ad moderandum Æquinoctialis plagæ æſtum, multæ naturales cauſæ concurrunt: ita & ſub Polo non deerunt aliæ, quæ ad algoris vehementiam mitigandam valeant.

Quāta ſit vis cōſuetudinis. Plin. li. 7. natu. hiſt. cap. 8. Philo Iu. 1 li. de Ioſeph. Plutarc. in lib. de tuēda valet.

ARTICVLVS IIII.

Quod plane conſtet, Antipodas eſſe.

QVoniam ergo antiquorum ſententiam de terra habitali falſam eſſe oſtendimus: proximum eſt, vt eorum etiam opinionem, qui Antipodes, ſiue

A Antichtones eſſe negabant, a vero deflexiſſe demonſtremus. Multi Antipodes, id eſt, homines e contrario parte terræ aduerſa nobis veſtigia prementes, fabuloſos eſſe arbitrati ſunt: vt Lactant. 3. libro diuinarum inſtitut. ca. 23. D. Auguſtinus lib. 16. de ciuitate Dei, c. 9. Beda in lib. de ratione temporum cap. 32. (etſi lib. 4. de elementis Philoſophiæ contrarium cenſuiſſe videatur) item Lucretius 1. lib. ſui poematis, vbi Antipodum aſſertores vocat ſtolidos, & vano errore deluſos.

B Ratio Lactātij fuit: quia ſi Antipodes ſunt, erunt ipſorum veſtigia ſuperiora quam capita, eruntque homines penduli: & quæ apud nos iacēt, apud illos vniuerſa pendebunt: fruges, & arbores deorſum verſus creſcāt: pluuiæ, niues, & grandines, ſurſum verſus cadent in terram. [Et miratur,] ait, ſi aliquis hortos pēſiles inter ſeptem mira narrari; cum Philoſophi, & agros, & maria, & vrbes, & montes penſiles faciant.] D. Auguſtini ratio fuit: C quia etiamſi figura conglobata, & rotunda mundus eſſe credatur, vel aliqua ratione monſtretur; non ideo conſequens ſit, vt etiam ex ea parte, quæ nobis aduerſa eſt, aquarum congerie vacet terra. Deinde, quia etſi aquis libera ſit, non ſtatim oportet vt homines habeat: quos conſtat non illuc peruenire potuiſſe, niſi Oceani immenſitate traiecta. Quod tamen factum non legitur: conſtituentib. Geographis vltimos terræ fines Herculeas D columnas. Item, quia licet terra nobis contraria habitari poſſet; cum hinc illuc aditus non pateat, ſi inibi exiſtetent homines, non eſſent de Adæ genere: cum tamen ex Sacræ paginæ hiſtoria conſtet, ab vno homine totum genus humanum fuiſſe propagatum.

Rationes in partē negatiuā.

Pro eadem quoque ſententia diſputat Abulenſis, ad 1. ca. Geneſ. eo potiſſimum argumento: quòd Apoſtoli totum terræ E orbem peruagati ſunt, vti diuinus Vates prędixerat Pſal. 18. [In omnem terram exiuit ſonus eorum:] quodque ſuo tempore impletum iam eſſe ſignificat D. Paulus in epiſt. ad Romanos cap. 10. illis verbis: [Sed dico, nunquid non audierunt? & quidem in omnem terrā exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.] At, vt hiſtorica narratione cōſtat, nullus

nullus ex Apoſtolis Æquinoctialem circulum trãſijt; quod certe pertranſiſſent, ſi vlla gens vltra eſſet.

Nihilominus Antipodas eſſe plane co ſtat: nec eſt iam ea de re vlla quæſtio; quandoquidẽ id noſtri ſeculi nauigationibus compertum fuit. Quare ad rationem Lactãtij dicẽdum: cum terra in globi ſpeciem cõformata ſit, & ab omnibus cęli partibus perpendicula, pondera, turres, arbores, fruges, pluuiæ, & deniq; grauia omnia ſuis collibrata nutibus in centrum mundi vergant, non magis pendulos eſſe Antipodas, quam nos ſumus, neç debere illis nos magis, quam illos nobis ruinam extimeſcere; cum vtriſque eadem ſit ratio. Ac ſi ob eam cauſam, quam Lactãtius afferebat, ex aduerſa terrę parte homines eſſe non poſſent, profecto neque terra ipſa, & aqua inibi conſiſterent, ſed in cœlum caderent.

Reſponſ. ad argu. Lactant. Diximus de hac re aliquid hoc in li. ca 4. q. 2. art. 2.

D. Auguſtino reſpondemus: exploratum iam cognitumq; eſſe, magnam terræ partem noſtro orbi oppoſitam non ſolum ab aquis liberam eſſe, ſed ab hominibus etiam habitari. Quo autem pacto illuc peruenerint, etſi nõ conſtet, nequaquam tamẽ id impoſſibile fuiſſe certum eſt. Potuerunt ad ornatum mundi, qui hominum gratia conditus ſuit, eo tranſuehi ab Angelis, a quibus pantheras, leones, lupos, aliaſque eiuſmodi feras in inſulas a continenti diſiũctiſſimas, poſt terræ illuuionẽ tranſportatas fuiſſe, probabile cẽſet idem D. Auguſtinus lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 7. Potuerunt fortaſſe pedeſtri itinere illuc ire: vt placet quibuſdam, non leui coniectura opinantibus, noſtrum hũc orbem cum illo aliqua parte, aut continuari, aut certe non procul ab eo diſiungi. Denique potuere illuc nauibus, ſeu voto, ſeu tempeſtatum vi deferri: nec enim Oceani vaſtitas, ita noſtro ſeculo nauigari cœpta eſt, vt a nemine quondam traiecta fuerit: cum Plinius lib. 2. hiſtoriæ natu. cap. 67. ſcripſerit, Eudoxum quendam, vt iram Ptolomæi Lathyri Ægypti regis declinaret, è ſinu Arabico ſoluiſſe, ac per Oceanũ ad Gades vſque peruectum. Et contra florentibus Carthaginenſium rebus, aliquos ex eis ab Herculeo freto ad Arabicum ſinum enauigaſſe. Denique ſunt qui putent,

Reſponſ. ad rat. D. Auguſt.

Oceani vaſtitas olim traiectæ.

A Ophyram regionem, e qua regi Salomoni magna auri vis tertio quoque anno afferebatur, eſſe eam partem noui orbis, quæ nunc Perù dicitur. Quanquam hac de re magna ſit dubitatio: alijs etiã exiſtimantibus eſſe inſulam Hiſpaniolam, in Oceano Occidẽtali poſitã, ac noſtris tẽporibus à Chriſtophoro Colombo repertam: alijs eſſe regionem Sofalam: alijs eſſe Auream Cherſoneſum, vbi oppidum Malacha nunc eſt; quæ ſententia nobis præ cæteris arridet. B

Quod attinet ad poſtremum argumentum, quod eſt Abulẽſis, attingitur in ea controuerſia de intelligentia illorũ verborum (In omnem terram, &c.) an videlicet Apoſtolorum tempore toto terrarum ambitu Euangelij lux affulſerit, ita vt nulla prorſus natio ſit, ad quam non peruenerit. Quam dubitationem contrarijs ſententijs pertractant D. Auguſtinus in epiſt. ad Heſych. epiſcopũ, & D. Chryſoſtomus in comment. epiſt. ad Roman. cap. 10. C Verùm quia res eſt prorſus Theologica, paucis reſpondemus: ſiue aliquis Apoſtolorum Æquinoctialem circulum pertranſierit, ſiue non; tamen in omnem terram, ideſt, in præcipuas mundi oras, quæ tunc notæ erant, id eſt, in Aſiæ, Africæ, & Europæ partes, ipſis adhuc Apoſtolis viuentibus, Euangelium perueniſſe, quod nunc in dies in alias, atque alias nationes particulatim diſſeminatur.

D

QVAESTIO II.

An terra comparatione cœli inſtar puncti habeat?

ARTICVLVS I.

E *Quæ argumenta partem negatiuam oſtendere videntur.*

PRo ea parte quæ negat, ita licebit argumentari: Punctum eſt indiuiduum & vacans partibus: terra eſt diuidua, & tot regionum ſpatijs longe lateque diffuſa: igitur terra nullo modo poteſt habere inſtar puncti. 1. arg.

2.arg. Secundò: Id quod eſt inſectile, nullam A
habet proportionem ad id quod conſtat
partibus; ſed terra habet proportionē ad
cœlum: ergo illius comparatione non eſt
quid inſectile, proindeque nec rationem
puncti obtinet. Probatur minor: quia id,
quod aliquoties repetitū aliquid abſol-
uit, habet ad illud proportionem: at ter-
ræ quātitas aliquoties repetita abſoluit
& adæquat cœleſtium corporum magni-
tudinem; quia cum hęc finita ſit, vt abla-
tione finiti abſolui, ita repetitione finiti B
exæquari poteſt.

3.arg. Tertiò. Luna non eſt quaſi punctū col
latione ſui orbis: ergo neque terra cōpa
ratione eiuſdem. Antecedens probatur:
quia corpus lunare reſpectu ſui orbis ex
hibet aſpectui ſenſibilem quantitatē ac
molem, qualem exhibere nequit id quod
eſt veluti punctum; ſiquidem punctum
omnis molis expers eſt, ſenſumque om-
nem prorſus effugit. Conſecutio oſtendi
q. 1. huius c. ar. 3 tur: quia cum terra, vt ſuperius ex Geo- C
graphorum diſciplina ſtatuimus, multo
maior ſit quam Luna, conſequens eſt, vt
ad lunarem orbem comparata, amplio-
rem molem repræſentet quam Luna. Vn
de docent Aſtronomi, ſi quis in globo lu
nari poſitus terram deſpiceret, futurum
vt ei terra ter, ac paulò amplius maior
quam luna appareret.

4.arg. Quartò: Si terra vere diceretur ſubire
modum puncti comparatione cœli, idem
quoque pronunciandum foret de globo, D
qui ex terra & mari coaleſcit; quando-
quidem profunditas aquæ reſpectu pro-
funditatis terræ, vt progreſſu oſtende-
mus, tam exigua eſt, vt ei parum omni-
no momenti afferet. Cum igitur Mathe-
matici modum puncti comparatione cœ-
li terræ tantum, non autem globo ex ter
ra, & mari compoſito accommodare vi-
deantur; conſequens eſt, vt aſſerēndum
non ſit, terram cęli collatione inſtar pun E
cti habere.

ARTICVLVS II.

Propoſitæ difficultatis enodatio.

Aduertēdum, poſſe nos loqui de ter-
ra comparatione cęli, vel abſolutè,
A vel quoad noſtrum aſpectum. Quo poſi-
to, ſit prima concluſio: Terra comparata 1. conclu.
ad cœlum abſolute non eſt quaſi punctū. D. Th. o-
Hanc ſatis demonſtrant 1. & 2. ſuperio- puſc. 9. q.
ris articuli argumentum. 98.

Secūda cōcluſio ſit: Terra comparata 2. cōcluſ.
ad complexum firmamenti, proindeque
aliorum orbium ſuperiorum, quoad no-
ſtrum aſpectum eſt inſtar puncti, hoc eſt,
habet inſenſibilem magnitudinem. Hæc
concluſio traditur ab Ariſtotele li. 1. Me
B teor. ca. 14. eſtq; omnium Mathematico
rum firmata cōſenſu. Probatur autem a 1. Ratio.
Ptolomeo c. 6. dict. 1. in hunc fere modū:
Terræ climata, quantumlibet inter ſe di
ſtent, nullum tamen eorum ab alio ſenſi
biliter diſtinctum eſt, ſi cōparatio fiat ad
punctum firmamenti; ergo terra reſpectu
firmamenti non obtinet ſenſibilem quan
titatem: ſed eſt vt quid indiuiſibile, atq;
adeò quaſi punctum. Antecedens proba-
tur: quia in qualibet orbis terræ parte,
C eodem tempore diuerſis Aſtronomis ea-
dem magnitudo & diſtantia eiuſdē ſtel-
lę deprehenditur: quod certe nō accide-
ret, ſi locorum intercapedo aliquid mo-
menti afferret comparatione firmamēti.

Secundo: Vnaquæque ſtella firmamen 2. Ratio.
ti, etiam minima quæ viſu notari poteſt,
eſt maior quàm tota terra, vt Alphragra-
nus differentia 4. ac cæteri fere Aſtrolo-
gi aſſerunt; imò quælibet ex ijs ſtellis, to
tam terram & aquam ſimul ſumptas, ma-
D gnitudine excedit. At quælibet quaſi pū
ctus micat in firmamento: ergo & terra
ad ipſū collata veluti punctus cēſebitur.

Tertio: ita argumentantur Alphraga- 3. Ratio.
nus, & Ptolomæus locis citatis. Cōſtat, e
quacumque terræ plaga cōſpicuum eſſe
medietatem cęli, & ſex Zodiaci ſigna ſu-
pra horizontē apparere, ſex infra abſcon
di: ergo terra ad circuitum firmamenti
habet ſeſe vt quidpiam indiuiſibile. Pro
batur cōſecutio: quia alioqui, ſi terra col
E latione, firmamenti aliquid haberet ma-
gnitudinis, quę poſſet ſenſu percipi, etiā
ea terrę portio, quæ inter eius centrum,
& extimā ſuperficiem interijcitur, eſſet
alicuius quantitatis reſpectu eiuſdē fir-
mamenti; atque ita non diuideret hori-
zon cœlum in duas partes ęquales; &
quod inde conſequens eſt, non cernere-
tur integra cęli medietas, pluſque vide-
ret

ret oculus in centro exiſtens, quam in ſuperficie terræ conſtitutus: cuius oppoſitum demonſtrant Peſpectiui. Quare manifeſtum relinquitur, terram comparatione firmamenti eſſe quaſi punctum.

Lege in eandẽ sẽtẽtiã quę ſcripſit Senec. in procem. natur. q.

Proinde recte Plinius lib. 2. nat. hiſt. cap. 68. [Mundi punctus,] inquit (neque enim eſt aliud terra in vniuerſo) hæc eſt materia gloriæ noſtræ, hæc ſedes, hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, mutuiſq; cædibus laxiorem facimus terram. Et vt publicos gentium furores tranſeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo affodimus. vt qui latiſſimè rura mercatus fuerit, vltraque fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad menſuram auaritiæ ſuæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat? Hæc ille.

Quo modo ſe habeat terra ad orbes infra firmamentum.

Non aſſeruimus in ſecunda concluſione, terram eſſe inſtar puncti reſpectu cœli abſolutè, ſed reſpectu firmamenti, aliorumque orbium ſuperiorum; quia ſi cum inferioribus comparatio fiat, non eodem pacto ſe habet terra ad omnes. Inprimis enim reſpectu orbis Lunæ notabilem obtinet quantitatem, vt probat 3. argum. eorum, quæ primo articulo propoſuimus. Quod ſpectat ad reliquos orbes contentos ſub firmamento, docent Mathematici, terram eorum comparatione triplicem modum ſubire: nimirum reſpectu ſphærę Iouis & Saturni, eſſe quaſi punctum, habereque inſenſibilem quantitatem: vt de eadem reſpectu firmamenti aliorumque orbium ſuperiorum diximus. At reſpectu ſphæræ Martis & Solis: aliquam præ ſe ferre magnitudinem; ſed adeò paruam, vt vix alicuius momenti uideatur. Poſtremò ſi cum orbe Veneris, Mercurij, & Lunæ comparatio fit, habere iam terram notabilem magnitudinem, præſertim reſpectu orbis lunaris.

Hanc triplicem differentiam oſtendũt Mathematici ſubtiliſſimis rationib. quas ducunt ex phænomenis, umbris, & inſtrumentis, ut Aſtrolabio, Quadrante, Annullo, cæteriſque eiuſmodi: quæ rationes cum non paucis Aſtronomiæ theorematis inuitantur, proindeque hoc loco ex-

A plicari non facilè queant, prætermiſſæ à nobis ſunt.

Ad tria priora articuli primi argumenta quid reſpondendum ſit, patet ex dictis. Ad ultimum concedendum, id quod de terra comparatione cœli dicitur enuntiandum quoque de globo, qui ex terra aqua conſtat, vt ratio ibi adducta concludit, neque id à Mathematicis negatur.

B

QVAESTIO III.

Num terra in medio mundi conſtituta ſit, habeatque idem centrum grauitatis & magnitudinis.

ARTICVLVS I.

C *Terram in medio mundi ſitam eſſe.*

AD huiuſce controuerſiæ explicationem aduertendum prius eſt, quidnam ſit centrum Vniuerſi, cẽtrum grauitatis, & centrũ magnitudinis. [Cẽtrum vniuerſi,] eſt punctum, a quo omnes lineę ad primi mobilis circumferentiam ductæ

D æquales ſunt. [Centrum grauitatis,] eſt punctus medius lineæ rectæ, diuidentis corpus in partes æquè graues. [Centrum magnitudinis;] eſt punctus exiſtens in medio lineæ rectæ, diuidẽtis corpus in duas magnitudines æquales. Porrò hæc duo cẽtra in globo æquabiliter graui, in vnum idemq; centrum recidunt: non ita verò in globo inæquabilem habente grauitatem, cuiuſmodi eſt ſphæra, partim plumbea, partim lignea, ſiquidem in eius me-

Non in omnibus corporib. eſt idem centrum magnitudinis & grauitatis.

E dio eſt centrum magnitudinis, centrum autem grauitatis eſt punctum extra medium in parte grauiori exiſtens, quod eſſ centro totius vniuerſi iungeretur, ſi eiuſmodi corpus libere deſcenderet.

1. aſſertio

His ita poſitis, ſit prima aſſertio: Terra in medio vniuerſi conſtituta eſt. Hæc probatur ab Ariſtotel. 2. huius operis, ca. ult. tex. 100. ad hunc ferè modum: omnia

corpo-

A corpora grauia, vndecunque libere dimiſſa, efficiunt in terra ſimiles & æquales angulos, nec feruntur ad æquiparantiam ſecundum lineas parallelas, vt videre eſt in perpendiculis, quæ ita deorſum vergunt, vt ſi duo in totam terræ profunditatem naturæ ſuæ relicta dimitterentur, ambo tandem in centro concurrere deberent:, igitur tota terra, quæ ſuis iam conglobata nutibus quieſcit, non niſi in centro mundi quieſcit, atq; adeò in eo ſita eſt.

2. ratio. B Secundò, idem ſuadet Auerroes eodem libro: quia ſi terra non obtineret medium Vniuerſi, non fierent eclipſes lunares, cum Sol & Luna per diametrum opponuntur: poſſent enim ambo in punctis Zodiaci ſibi aduerſis exiſtere, abſque eo quod terra interciperetur in illa mundi diametro; ſicque non impediretur traiectio luminis a Sole ad Lunam, ideoque non eſſet eclipſis.

3. ratio. De hac re diximus l. 4. Phyſ. c. 5. q. 3. art. 1. C Tertiò, idem confirmatur ex ordine partium Vniuerſi. Namque apta eius diſpoſitio poſtulat, vt elementum, quod deſpicacius ac deterioris notæ eſt, in infimo loco iaceat: talis autem eſt terra, vt eius quaſi bruta moles, ruditas, obſcuritas, & craſſities teſtantur: igitur terra eſt in infimo loco. Atqui locus infimus eſt, qui maximè a cœlo diſtat: ita verò ſeſe habet mundi centrum: igitur in centro mundi conſtituta eſt.

ARTICVLVS II.

Centrum mundi, centrum grauitatis, & magnitudinis terræ, eſſe vnum & idem.

2. aſſert. QVod ad centrum grauitatis attinet, ſit ſecunda aſſertio: Centrum grauitatis terræ, eſt centrum mundi. Hęc probatur: quia terra eſt ſummò grauis: E quod autem ſummè graue eſt; naturaliter ad ima fertur, nec quieſcit donec (modò ei nihil obſit) omnium infimum obtineat: atque adeò quouſque centrum grauitatis ipſius medium Vniuerſi fiat. Deinde, ſi centrum grauitatis terræ non eſſet re ipſa coniunctum centro mundi, impediretur fortaſſe ab aqua ne ſe illi cō-

A iungeret (nec enim aliud quid a quo inhibeatur fingi poteſt.) Aut ergo impeditur naturaliter, aut per vim: non naturaliter quia conſtat, aquam ſuopte ingenio locum expetere altiorem eſſeque ſupra terram: non per vim, quia nullum violentum perpetuum aut diuturnum eſſe poteſt. Non igitur centrum grauitatis terrę ſeparatum eſt a centro mundi.

De centro magnitudinis terræ. B De centro magnitudinis non parua eſt dubitatio. Nonnulli opinantur, nō idem eſſe centrum magnitudinis terrę & grauitatis eiuſdem; ſed eſſe illud aliquantulum eleuatum ab hoc, & a centro Vniuerſi. Quibus hec potiſſimum fauent argumenta: Idem eſt centrum grauitatis terrę, & totius Vniuerſi, vt paulò ante probauimus: atqui non idem centrum eſt totius Vniuerſi & magnitudinis terrę: ergo nec idem erit grauitatis terræ & magnitudinis eiuſdem. Probatur aſſumptio: primum quia terra & aqua (vt progreſſu o- 1. ratio.
C ſtendemus) efficiunt vnum globum, habentque idem commune centrum grauitatis, quod eſt idem cum centro Vniuerſi, cum ambę in aere demiſſæ per eaſdem lineas deorſum tendant: igitur plus diſtat a centro mundi & a centro grauitatis terræ, ea terrę portio quæ ab aquis extat, quam quæ tecta eſt: vnde ſequitur, non eſſe idem centrum grauitatis & magnitudinis terrę.

2. ratio. Sic Deū aquas terræ ſinu incluſiſſe ſtatuimus 4. Phyſ. c. 5. q. 3. art. 3. & 4. D Secundò idem ſuadetur: quia vt Deus tertia die creationis mundi terræ cauernis aquam exciperet, neceſſe fuit vnum terrę latus attollere, quod proinde remotius manſit a centro quam cęteræ partes. Tertiò, idem ex eo confirmatur: quia facies terrę quæ aquis immergitur, grauior eſt parte detecta, quam Sol calore ſuo continenter exſiccat ac leuiorem reddit. Quare fieri non poteſt, quin 3. ratio. centrum magnitudinis terræ ad partem declinet, vt terra paribus vtrinque librata ponderibus quieſcat. Contrariam ſententiam amplexi ſunt Fernelius in ſua Coſmotheoria. l. 1. c. 1. alijque nonnulli. Qui auctores eo potiſſimum fundamento nituntur, quod hic ſitus maximè terræ congruit, & nulla ratio probat, eam alium re ipſa obtinere. Item quod terra non ita ſe ad aquam habet, quaſi hæc ſeparatim ad vnum locum ſita ſit, illa ad

alium:

alium; ſed ita vt verſus omnes mundi plagas (quod noſtri præſertim ſeculi nauigationibus exploratum fuit) inſulis, peninſulis, & vadoſis locis conſperſum ſit mare: terra verò fretis, fluminibus, ſtagnis, lacubus, fontibus ſcateat: & vt Oceanus ſeſe multis locis in terram inſinuat, viciſſim terra in Oceanum procurrat, ſicque terra & mare quadam talionum proportione ſibi reſpondeant, ſeque mutuò compenſent.

In hac controuerſia quid nobis veriſimilius videatur, paucis exponemus. Sed aduertendum prius, quod alibi ex profeſſo declarabimus: nimirum, terræ rotunditatem dupliciter accipi. Vno modo pro rotunditate perfecta, & ad Mathematicam ſubtilitatem exquiſita. Altero, pro ea quæ cōuenit corpori depreſſiones & eminentias habenti: quæ tamen præ illius magnitudini nihil momenti habent, atque adeò non cenſentur eius rotunditatem impedire. Hoc poſito ad quæſtionem reſpondemus: ſi ſermo ſit de terra ſecundum rotunditatem priori modo ſumptā, quemadmodum lineæ a centro Vniuerſi ad montium celſitudines & depreſſiones vallium porrectæ, non ſunt æquales; quia illæ longiores, hę breuiores exiſtunt: ita nō poſſe idem centrū eſſe Vniuerſi (quod idem eſt cum centro grauitatis) & magnitudinis ipſius terræ, cum minus diſtent a centro mundi valles quam montes; & cauitates quibus aqua continetur, quam inſulæ. Si autem de terra ſecundum poſteriorem rotunditatem loquamur, ſicuti lineæ a centro mundi ad peripheriam terræ ductæ vulgari æqualitate inter ſe pares iudicantur ita cenſendum eſſe, mundi centrum & centrum magnitudinis terræ non diſtare ab ſe mutuò ſed æqualibus a circumferētia lineis attingi, atque adeò vnum idemq; centrum eſſe: cum nihil ſit, quod huic æqualitati poſſit obſtare, præter depreſſiones illas & eminentias; quibus tamen ea non impeditur.

Rotunditatem dupliciter ſumi.

A B C D E

Obiect. Quod ſi quis obijciat, cauitatem terræ qua totus Oceani tractus ab Ortu ad Occaſum excipitur, comparatione totius terræ magnum quidpiam eſſe; cum tantam eius portionem circumplectatur: proindeq; cum hac depreſſione rotunditatem, etiam vulgari modo ſumptam, cohærere non poſſe. Occurrendum erit, & ſi eiuſmodi cauitas quoad longitudinem ampliſſima ſit: quoad profunditatem tamen exiguam eſſe, vt * ſuo loco dicemus.

Diluitio.

Sit igitur hęc tertia propoſitę quęſtionis aſſertio. Idem eſt centrum magnitudinis terræ, & grauitatis eiuſdem ac totius Vniuerſi. Quę quo pacto intelligenda ſit, & qua potiſſimum ratione fulciatur, ex ijs quæ paulo ante dicta ſunt conſtat.

* Li. 3. c. 8. q. 1. aſſertio Reſpōſio ad argumenta partis cōtrariæ.

Quare ad argumentum contrariæ partis, conceſſa maiori propoſitione neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum effici quidem vnum globum ex terra & aqua, eſſeq; vtriuſq; idem centrum grauitatis: ſed eam terrę portionem, quę ab aquis exſtat, non plus diſtare a centro, quam quæ demerſa eſt: ſi ſermo ſit de diſtantia, quæ aliquid momenti habere putanda ſit comparatione totius terræ. Ad ſecundam probationem eiuſdem minoris dicendum eſt: Deum tertia die creationis mundi non extuliſſe terram verſus vnum tantummodo latus ad mare excipiēdum; ſed verſus alias atque alias mundi plagas, ita vt aqua & terra intermixta ſint ſub vtroque polo, ſub Aequinoctiali, ad Ortum & Occaſum; & globus ex terra marique conſtans, ęquis ponderibus vndique libratus conſiſtat. Ad tertiam denique confirmationem reſpondendum eſt in primis, eam terræ partem, quam Sol calore ſuo penetrat & ſicciorem leuioremque reddit, ſi cum totius terræ mole comparetur, parum momenti habere. Deinde, id compenſari præ altis montibus & rupibus; præſertim cum terra ea ex parte, qua cooperta eſt, depreſſior exiſtat.

Argumentum uerò Fernelij, & aliorum, quod pro ſecunda opinione adduximus, nihil contra noſtram aſſertionem colligit, ſed eam potius confirmat: vt planum eſt.

QVAESTIO IV.

Sitne terra mari depreſsior, an non?

ARTICVLVS I.

Qui affirmatiuam partem defendunt, eorumque argumenta.

AFfirmantem huius controuerſiæ partem ſecuti ſunt, præter alios, M. Tullius lib. ſecundo de nat. Deor. quo loco, [Mare] inquit, cum ſupra terram ſit, medium tamen terræ locum expetens congregatur vndique æquabiliter, neque redundat, neque effunditur. Item Canus in comm. 1. part. Burgenſis, & Catharinus ad 1. cap. Geneſ. alijque nonnulli. Et eandem probabiliorem cenſet D. Thom. 1. quæſt. 69. art. 1.

Putant igitur huius opinionis aſſertores, a primo naſcentis mundi exordio, cum Deus tertia die aquam vnum in locum ſecreuit, duos globos, vnum terræ, alterum aquæ, inter ſe diuerſos, ſed contiguos manſiſſe. A quibus ſi petas, quænam vis mare cohibeat, ne in decliuia labatur, & terram operiat, iam hic inter ſe diſſident. Alij id referunt ad propenſionem, quam aqua habet, vt ſeſe rotundam figuram conglobet: idque ſufficere putant ad illius deſcenſum cohibendum: ſicut interdum videmus guttas e tegulis in aere pendere, nec fluere. Alij id referunt ad miraculum diuinæ potentiæ, quæ propter hominum vitam & habitationem ita mare contra natiuam inclinationem compeſcat ac refrænet. Quod certè Diuinæ literæ multis in locis teſtari videntur: vt Pſal. 104. [Terminum poſuiſti, quem non traſgredientur, neq; conuertentur operire terram.] Et Iob. 28. quis concluſit oſtijs mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem nubem veſtimentum eius, & cali-

Aquæ inclinatio ad figurã rotundã.

A gine illud quaſi pannis infantiæ obuoluerem? Circumdedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia, & dixi: vſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.] Et apud Ieremiam cap. 5. [Poſui arenam terminum mari præceptum ſempiternum, quod non præteribit.] In quam ſententiam ita D. Baſilius hom. 4. Hexam. [Ne aqua è locis, quæ ipſam ſuſceperant aſfluens fuſim exundaret, atque ita ex alijs
B alia compleret loca, ac totam hoc pacto continentem terram ſtagnantibus tandem undis & alluentibus inuolueret, iuſſa eſt in unum ſe colligere locum.] Et paulò inferius: [Alioqui quid prohiberet mare rubrum ſua exundanti alluuie irrumpere in uniuerſum Aegyptum, quæ ipſo mari tanto eſt concauitate depreſſior, ſeque mari quod Aegypto adiacet coniungere, niſi creatoris præcepto tanquam compedibus aſtricto coerceretur.]
C Hæc D. Baſilius.

Quod igitur aqua altior ſit quam terra, hiſce argumentis uidetur oſtendi. Flumina ducunt è mari originem; ut Sacra pagina docet c. 1. Eccleſiaſtæ, illis uerbis: [ad locum unde exeunt,] id eſt, ad mare, [flumina reuertuntur, vt iterũ fluant:] ergo mare eſt altius quam terra. Alioqui ſi eſſet depreſſus, non poſſent fluuiales aquæ è montium ſupercilijs ſcaturire, quin potius contra naturam aſcenderent
D imò nec eò ſubirent, cum non appareat, qua ui per ſubterraneas cryptas illuc promoueri poſſint.

Primum arg. aquã eſſe altiorem terræ.

Secundò: Si terra eſſet ſuperior aquis ſequeretur, (contra ordinem Vniuerſi, qui nihil eſt aliud, quam parium diſpariumque rerum ſua cuique loca tribuẽs diſpoſitio, vt ait D. Auguſtinus lib. 19. de Ciuit. Dei cap. 13.) ſequeretur inquam, neque terræ, neque aquæ elementum natiuum locum ſeruare: cum natura poſtu-
E let, ut illud tanquam grauius ac minus nobile ſubiaceat; hoc, uti leuius & nobilius, emineat; hoc ſecundam ac ſuperiorem, illud primam atq; infimam in mundo ſedem habeat.

2. Arg.

Tertiò; quod terra aquis ſit humilior, comprobat ſenſuum iudicium. Nam ijs, qui ex alto in oram maritimam inuehuntur, uidetur terra infra mare iacere:

& quò

& quo propius ad littus accedunt, eo ip-
ſis altiſſima quæque vt turres & mon-
tium iuga, clarius apparent, ac paulatim
aſſurgunt.

ARTICVLVS II.

Concluditur, terram altiorem eſſe mari.

NObis tamen veriſimilior videtur cō
traria ſententia, exiſtimantium ter
ram mari altiorem eſſe. Quam tuetur præ
ter alios, Contarenus lib. 2. de elem. Lip-
pomanus, Caietanus, & Honcala ad ca. 1.
Geneſ. Aegidius lib. 2. Hex. c. 27. D. Hie-
ronymus in illud Pſal. 32. [congregans ſi
cut in vtre aquas maris.] D. Chryſoſtom.
hom. 9. ad pop. Antioch. D. Auguſt. in Pſ.
135. & vt videtur D. Damaſcenus lib. 2.
Fid. orth. c. 9. & 10. Quare parum conſide
ratè ſcripſit Catharinus loco citato, non
putare ſe quenquam ſapientem vnquam
dubitaſſe, quin mare ſit terra altius. Pro-
batur verò noſtra opinio. ac primū, quod
dicendum non ſit, in quam aduerſarij fin
gunt congeriem elatam miraculo detine
ri, ne terram occupet, probatur: quia, vt
D. Auguſt. 7. lib. de Ciuit. Dei cap. 30. in
quit, [ſic Deus adminiſtrat omnia quæ
creauit, vt ipſa proprios motus exercere
& agere ſinat;] proprius verò motus a-
quæ eſt ad decliuiora fluere.

Quod aqua non ſit altior quam terra.

Quod item non rectè ab alijs aſſera-
tur, ideò aquam ex eo non dilabi cumu-
lo, quia ſuapte natura ſeſe in figuram ro-
tundam conglobat, ſuadetur: Namque li-
cet aqua eam figuram amet, imò & ean-
dem re ipſa obtineat, ut ſuo loco oſtende
mus, utque tam noſtræ; quam contrariæ
partis aſſertores confitentur: tamen non
adeò pertinaciter eam affectat figuram,
vt hinc inde in tantam ſublata altitudi-
nem pendere poſſit, quin effluat. Quod
cernimus in aquæ guttulis ſe rotundan-
tibus: quæ tamdiu globi ſpeciem ſeruant
quamdiu appetitus ille, qui partium ap-
petit vnionem, non vincitur impeditur-
que acceſſu maioris grauitatis, quam no-
uæ guttulæ ſecum inferunt. Quare hoc
ſit noſtrum contra eos, qui mare altius
terra faciunt, primum argumentum: quòd
niteretur aqua terram obruere, & ab eo

1. argum.

A conatum habita perpetuā vim pateretur.

Secundò idem probatur: quia ſi aqua
ſic in altum aſſurgeret vt eius globus glo
bum terræ interſecaret; nullæ eſſent in
medio mari inſulæ, nullæ ſalebræ, aut va-
doſa loca; atqui oppoſitum conſtat non
igitur aqua ita ſupra terram exſtat.

2. argum.

Tertiò; Certum eſt, nauem æquali uen
torum flatu impulſam, cum deſcendit ue
locius ire, promouente eam deorſum na-
tiuo pondere: cum uerò aſcendit tardius
B progredi, reluctante in contrarium gra-
uitate: igitur ſi mare, vti dicunt, in cumu-
lū effertur, quoties nauis è portu ſoluit,
cum aſcendat, æquali flatu ſegnius fere-
tur: & è contrario, quoties portum petit,
quia deſcendit, celerius perget. Imò etiā
vento & maris æſtu ceſſante, teneri non
poterit, quin ad portum perueniat: ſicuti
nec lapis e loco editiori deuolutus quin
ad ima ruat. Atque id experientię aduer
ſatur: non ergo mare ita in globum co-
C gitur.

3. argum.

Quartò: Manifeſtis ſignis deprehenſū
eſt ab ijs, qui e Luſitania in nouam Hiſpa
niam nauigant, poſtquam per quindecim
gradus progreſſi ſunt, vna hora citius ori
ri & occidere Solem in Luſitania exiſten
tibus. Hoc verò neutiquam eueniret, ſi
mare in tumorem conſcenderet citius. n.
in mari ultra eos gradus deberet Sol ap-
parere: quemadmodum & ijs qui mon-
tem conſcendunt, qui etſi ab Oriente
D longius abſunt, tamen ortum Solem prius
aſpiciunt: ergo &c.

4. argum.

Quintò, hunc in modum argumenta-
mur: Terra & aqua efficiunt vnam ſphæ-
ram eodem communi circulo concluſam:
Igitur aqua non eſt eleuata in alium glo-
bum per ſe diſtinctum. Antecedens mul-
tipliciter demonſtrari ſolet a Mathema-
ticis; breuiter tamē ex eo probatur: quia
aqua & terra idem centrum petunt cum
in aere demiſſæ ſublatis impedimentis
E per eandem lineam quam breuiſſimam
deorſum ferantur. Si enim diuerſa centra
haberent, vtiq; diuerſam viam ad ea oc-
cupanda inirent. Secundò idem oſtendi-
tur ex Lunæ derelictis: nam in quacun
que cœli parte Luna eclipſim patiatur, v-
na dūtaxat umbra in eius corpore aſpici-
tur cum tamen duas in ea cerni oporte-
ret, ſi obiectu duplicis globi opacaretur.

5. argum.

In Lunæ Eclipſi non plures umbræ.

Supe-

Quod terra ſit mari altior.

A Superioribus argumẽtis oſtendimus, aquam non eſſe terra eminentiorem: probandum nunc ſupereſt, terram altiorem eſſe aqua. Id verò ex eo concluditur: quia videmus flumina prono curſu tendere in mare: quod nequaquam fieri poſſet: niſi terra verſus mare eſſet decliuior, ipſumque mare depreſſiori loco iaceret. Item quia aquam eſſe cauernis terræ incluſam, ſatis oſtendunt inſulæ, quæ nihil aliud ſunt, quam eminentiores terræ partes in aqua extantes. B Confirmatur præterea hoc ex diuinis literis. Pſal. 23. [Ipſe ſuper maria fundauit eum,] nempe orbem terræ & Pſal. 135. [Qui firmauit terram ſuper aquas. Et Pſal. 106. [Qui deſcendũt mare in nauibus.] Quæ loca non obſcure indicant terræ eminentiam ſuper aquas.

Quæſtio.

Si quis autem petat, quomodo terra effecta ſit mari altior? reſpondemus: Deum ingentem cauitatem & ſinum in ea aperuiſſe, C qua exceptæ aquæ ſeſe demiſerunt, ipſaque terra ſublimior mãſit.

Globus ex terra, & aqua non eſt Geometrice rotundus.

Ex dictis facile quiuis intelliget, cum ex terra & aqua vnum globum componi aſſerimus, non loqui nos de globo ad Geometricam rotunditatem perfecto & abſoluto, cuius nimirum centrum paribus a circumferentia radijs attingitur: ſed de globo, in quo licet aliquæ eminentiæ & cauitates inſint; eæ tamen parum momenti afferunt ad magnitudinem globi, vti ſuperius commonuimus. D

ARTICVLVS III.

Diſſoluuntur aduerſariæ opinionis argumenta.

QVæ verò in contrariam partem adducta ſunt, hunc habent explicatum. Primum, quod attinet ad verba Sacræ paginæ, E dicendum: non commendari in ijs ſummi artificis potentiam, quod aquas terræ imminentes coerceat, ne terram abſorbeant, ſed quod eas depreſſerit, & terræ cauernis concluſerit, cum natura ſua toti terræ circumfundi deberẽt. Quod indicant etiam verba illa Pſalm. 32. [Congregans ſicut in vtre aquas maris.] & illa Prouerb. cap. 8. [Certa lege & gyro vallabat abyſſos, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.

De ortu fluminum e montib.

Ad argumentum de fluminum aſcenſu dicendum eſt: ſaltem ampliora flumina oriri è mari, & per ſubterraneos meatus aſcendere, præter propriæ naturæ inclinationem; quia terræ eiuſmodi aquas ebibunt, & veluti ſpongia ſugunt: accedente ad id Solis & aliorum ſyderum influxu, quibus incumbit ſublunaris mundi commoditates promouere. Vnde putat S. Thomas in 2. d. 14. q. 1. art. 5. eiuſmodi motum non debere violentum iudicari: quia vt 4. huius operis ſcripſit Auerroes, naturæ atque ordini corporum maxime conſentaneum eſt; vt inferiora ſuperiorũ impreſſionem ſequantur. Verum de ortu fluminum, in libris Meteororum erit a nobis vberius diſputandum.

Ad ſecundum fatendum eſt, neque terram, neque aquam eſſe ex toto in ſua natiua ſede; cum terræ & aquæ natura poſtulet, vt illa huic omnino ſubiaceat; hæc illam vndique ambiat. At quamuis ita res habeat, non eſt propterea exiſtimandum, ob hanc locorum immutationem aliquid de Vniuerſi pulchritudine, & perfectione fuiſſe detractum: cum ita ab auctore naturæ inſtitutum fuerit, altioris boni gratia, ideſt, propter hominis habitationem, qui corporei mundi finis eſt.

Ad tertium dicimus: cum ijs, qui ad oram maritimam nauigant, terræ depreſſiores videntur, falli ſenſum: eſſeque erroris cauſam, quod terræ color ad nigrorem vergit: atra vero depreſſiora videntur, vt in pictura conſtat: quæ enim profunda videri volunt, atro colore picto=res inficiunt; vt puteum, ſpeluncam. Lege Aphrodiſæum 1. probl. quæſt. 47.

Candidi colores deuexi, nigri concaui apparent.

QVÆ-

QVAESTIO V.

An terra in medio mundi quieſcat: & quænam eius immobilitatis cauſa ſit.

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium, terram moueri eiuſq; impugnatio.

QVod ad priorem cõtrouerſiæ partem ſpectat, ſuit de ea nõ parumm apud veteres Philoſophos diſſidium, vt Ariſtoteles c. ſuperioribus & Plutar. 3. de pl. c. 13. & 15. M. Alber. 2. huius operis tract. 3. prodiderunt. Etenim Niceas Syracuſius terrã volui ſumma velocitate exiſtimauit. Thales credidit, eam aquis ſuſtentatam more nauigij vehi, earumque mobilitate fluctuare, tunc cũ dicitur tremere. Philolaus verti in gyrum, circum ignem in obliquo circulo inſtar Solis & Lunæ. Põticus Heraclides, & Ecphantus Pythagoreus agi velut rotam ab Oriẽte in Occidentem circa ipſius cẽtrum. Democritus, a prima origine oberraſse propter exiguitatem leuitatemque verum temporis decurſu addenſatam eſ ſectamque grauiorem conſtitiſse.

Vera ſententia.

His tamen reiectis ſententijs, aſserendum eſt cum Ariſtotele, & communi, tã Phyſiologorum, quam Mathematicorum ſchola: terram in medio mundi quieſcere. Id quod ex ijs rationibus, quę partim ab Ariſtotele ſuperius, partim ab alijs auctoribus allatæ ſunt, facile demõſtrari poteſt. Namque niſi terra quieſceret, aut cieretur motu recto, aut circulari: quorum vtrumque a veritate abeſse conſtat.

Non moueri terrã motu recto.

Si enim motu recto ageretur, euenirent inprimis omnia incommoda, quæ diximus euentura, ſi alius eſset terræ ſitus præterquam in medio. Deinde ſequeretur, terram aſcẽdere (ſiquidem quicquid a centro diſcedit, aſcendit;) cum tamen graue omne ſuopte ingenio deorſum feratur. Quod ſi quis dicat, terram nõ proprio, ſed alieno & aduentitio impulſu cẽtrum relinquere, is facile ex eo confutatur, quia nullum eſt corpus tanta pol-

A lens grauitate, nec vlla in natura, ſaltem corporea, vis quæ terræ molem è propria ſede poſſit extrudere.

Nec circulari.

Deinde, quod non moueatur circulari motu, patet inprimis; quia ſi v. g. a Septentrione ad Meridiem circulum faceret; ſequeretur contra id quod experimur, vrbes ſingulis horis mutare diſtantiam ad polos; item eos, qui modo Arcticum intueutur, poſtea Antarcticum videre: & eundem terræ tractum nunc ſub B polo obrigere pruinis, nunc ſub Æquinoctiali ardoribus torreri. Quod verò terra nec ob Ortu ad Occaſum, nec ab Occaſu ad Ortum commeet, probatur; quia tunc ſingulis noctibus diuerſo tempore nobis eædem ſtellæ occiderent, & naſcerentur: nec poſset ab Aſtronomis certo tradi, qua hora in Italia vel Luſitania Solis aut Lunæ eclipſis exhibenda ſit quandoquidem planetarum ſyderumq; aſpectus pro hemiſpheriorum diuerſitate ua- C riãtur. Si vero terra volueretur, perẽniter eius incolæ hemiſphæria cõmutarẽt.

Nec vllo alio motu.

Præterea, quod vniuerſum nullus in ſuo loco motus terræ inſit, oſtenditur: namque is motus aut eſset ei naturalis, aut violentus, aut præter naturam. Non naturalis, quia vni corpori ſimplici vnus duntaxat naturalis motu competit; terræ autem naturale eſt deſcendere. Non violentus, quia nullum violentum perpetuum. Non præter naturam, quia conue- D nirẽt ei ratione alterius corporis; qd fieri nequit, cum tale corpus in natura non detur. Nullo igitur pacto terræ globus moueetur.

Et hanc quidem immobilitatem ex aliquot teſtimonijs Sacræ paginæ licet colligere; vt ex illo Pſ. 74. [Ego confirmaui columnas eius. & Pſ. 92.] Firmauit orbẽ terræ, qui non commouebitur.] Item ex illo Eccleſiaſtæ c. 1. [Terra autem in æternum ſtat.] Et Paral. c. 16. [Deus fundauit orbem immobilem.]

E

ARTICVLVS I.

De cauſa ſtabilitatis terræ.

DEmonſtrauimus terram eſse immobilem; nunc qua vi naturæ immobilitatem ſortita ſit, videamus. Fuerunt

ea

cadere ſex aut ſeptem veterum Philoſophorum opiniones. Quidam, è quibus fuit Thales Mileſius, aſſeruere, iccirco terræ molem non ruere, quod aquis fulciatur. Sed quærendum ab his, quidnam aquas ipſas fulciat; & quo pacto terra, quæ multo grauior eſt, fluido aquæ elemento ſuſtentari queat? Cui quæſtioni cum nul la probabilitatis ſpecie reſpondeant, patet futilem & abſurdam eſſe hanc ſententiam.

Democritus & Anaxagoras arbitrati ſunt, terram habere amplam ac latam figuram, eiuſq; beneficio ſuſtentari, eo modo quo corpora in latitudinem protenſa in aquis ſupernatant. Sed hæc poſitio ex eo apertè coarguitur, quia terra non lata, ſed rotunda eſt: nec ſi lata eſſet teneri tantum eius pondus ab aquis poſſet, ne ad ima ſubſideret.

Xenophanes Colophonius, aliiq; nonnulli putarunt, terram ex altera parte in infinitum porrigi; ob idque non labi. Hi etiam perſpicuè hallucinati ſunt; primũ, quia negant terram eſſe ſphæricam: deinde, quia ponunt infinitum actu: tertiò, quia illa profunditas, quam fingunt, impediret motum cœli: quartò, quia compertum eſt terram apud antipodas non habere eiuſmodi profunditatem.

Nonnulli, de quorum numero fuit Anaximander Mileſius, affirmarunt, ideo terram in meditullio conſiſtere, quod ad extrema & omnes mundi oras æquè ſe habeat; nec maior ratio ſit, cur ad hanc potius, quam ad illam partem eat: quare cũ ad omnes ſimul moueri non poſſit, iſtiuſmodi perplexitate quaſi vinctam hære-

A re. Hoc quidem eleganter, non tamen verè dictum eſſe docuit Ariſtoteles cap. 13. huius l. Etenim factitia omnino eſt illa perplexitas, quam terræ attribuunt; cum terra nec à cœlo, nec ab aliis mundi partibus extra natiuam ſedem attrahatur, ſicuti nec alia elementa: nec verò propenſionem habeat vt alio diſcedat: tum quia per ſe deorſum tendit, vt palam indicat motus, quo omnes eius partes centrum capeſſere nituntur; tum præterea, quia

B cum extra ſuum locum non ita conſeruetur ſed ob ingruentium aduerſariorum vim multis incommodis afficiatur, ſequeretur eam ſibi ipſi interitum moliri.

Denique, cæteris prætermiſſis, opinio Ariſtotelis, aliorumq. Philoſophorum cõmunis, quæ veriſſima eſt, ſtatuit, cauſam immobilitatis terrę eſſe natiuã eius grauitatem. Hæc enim, cum maxima ſit, eſſent, vt terra locum maxime a cœlo remotum, hoc eſt, medium mundi appetat,

Vera cauſa immobilitatis terrę.

C & ſuopte impetu ac ſuis conglobata nutibus eo feratur, ibique fixa conquieſcat; nec aliorſum, niſi per vim, educi poſſit: ſiquidem oporteret illam quocunq; è centro vergeret, contra naturam aſcendere. Atque hoc terrę pondus & inclinatio ſignificatur illis verbis Pſal. 103. [Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam: non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Quæ etiam ſtabilitas Pſal. 74. columnarum nomine

D indicatur: [Ego cõfirmaui colũnas eius.] Eodemq; pertinet illud Iob c. 26. [Qui appendit terram ſuper nihilum] hoc eſt, qui terram in media mundi ſede ſtatuit, ibiq; immobilem tenet, abſq; alio fundamento, vel alterius corporis adminiculo.

Libri Secundi de Cœlo Finis.

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE COELO

Proœmium.

Vonium huic operi ſubiecta materia, ut initio præfati ſumus, eſt Corpus ſimplex, ſpectatum prout moueri loco poteſt, atque ut certam & definitam in mundo ſedem vendicat: poſtquã Ariſtoteles primo libro de nonnullis atributis Vniuerſi, cuius fabrica è corporibus ſimplicibus coagmentata eſt, diſſernit; & in ſecundo de cœli & aſtrorum figura & motibus, aliiſque eiuſmodi affectionibus copioſe egit: aggreditur nũc ad diſputandum de reliquis corporibus ſimplicibus, hoc eſt, de quatuor elementis, quatenus grauia ſunt & leuia, motuſq; habent ad loca ſibi ſecundum Vniuerſi ordinem conuenientia. Scopus libri.

Continet autem huius libri tractatio ſeptem partes. In prima, ad planius & exactius intelligenda quæ de elementis dicenda ſunt, recenſet Ariſtoteles Veterum placita de rerum Ortu & interitu. Quidam enim omnem ſubſtantiæ generationem è medio ſuſtulere; ut Xenophon Colophonius, Parmenides & Meliſſus. Alij generari omnia putarunt. In quibus Heraclitus Epheſius poſuit cuncta fluere & labi, nec quicquam ſtabile eſſe, niſi principium unum, è quo cuncta procrearentur: quod Pythagoreis non diſplicuit, qui omne corpus ex ſuperficiebus & planis condebant, & in eadem omnem molem corpoream ſolui pronunciabant. In ſecunda parte coarguit Platonem & Ti- Partitio.

mæum, huiuſce dogmatis defenſores; colligitq́; , neque omnium corporum generationem eſſe, neque nullius. In tertia oſtendit, quatuor elementis motum aliquem naturalem deberi, præſertim duobus extremis, videlicet terræ & igni: refutatque Democritum & Leucippum, qui hiſce corporibus nullum motum certum dabant; & Timæum, qui antè mundum conditum elementa temerario & incompoſito motu agitari credidit. In quarta demonſtrat, competere elementis facultates motiuas, grauitatem inquam, & leuitatem; neque in elementorum quaternione vllum eſſe, quod has affectiones non vendicet; cætera verò ex ijs miſta ab elemento dominante ferri. In quinta, vt pateat quænam corpora generationem ſubeant (quandoquidem nec omnium, nec nullius generatio eſt) docet imprimis, quid elementum ſit; tum ſtatuit, elementa contineri in mixtis, certoq́; numero circumſcribi; neceſſe vnum duntaxat. In ſexto monet, elementa non eſſe interitus expertia, ſed caduca; nec fieri ex quinto alio elemento, ſed omnino in ſe viciſſim commeare. In extrema parte de modo generationis elementorum tres opiniones recenſet; vnam Empedoclis, alteram Democriti, tertiam Pythagoreorum, deinde aliam quandam; è quibus nonnullas in præſentia refellit.

ARISTOTELIS DE COELO, LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

*DE a primo igitur cælo ac partibus, & de ſtellis quæ in ipſo fe- Tex. 1.
runtur, ex quibus conſtat, & qualia ſunt natura, & inſuper in-
genita ac incorruptibilia eſſe, prius iam pertractauimus.
b Cum autem eorum quæ natura dicuntur eſſe, alia ſint ſubſtan-
tiæ, alia harum opera affectusue (atque ſubſtantias quidem di-
co ſimplicia corpora; ignem, terram, & quę eiuſdem ſeriei: & item ea, quæ
ex his conſtant; veluti totum cælum, ipſiuſque partes, & animalia plantaſ-
ve, & horum partes. Affectus autem operaue, motiones horum cuiuſque cęte-
rorumque, quorum hæc elementa vt ſua ſunt cauſę, & alterationes) patet, plu-
rimam de natura ſcientiam de corporibus eſſe. Omnes enim ſubſtantiæ natura-
les, aut corpora ſunt, aut cum corporibus ac magnitudinibus fiunt. Hoc au-
tem patet, & ex definitione, qua emerſere quæ ſunt natura, ex ſingulorum
etiam contemplatione. c De primo igitur elemento, & quale quid eſt natu-
ra, & incorruptibile ac ingenerabile eſſe, ſatis diximus. Reſtat autem dicere de
duobus. d Quod ſi de hiſce dicamus, fiet & de generatione ſimul corruptio- Tex. 2.
neve conſideratio. Generatio enim aut omnino non eſt, aut in hiſce duntaxat
eſt elementis, atque in hiſce quæ ex ijs conſtant. Hoc autem ipſum primum eſt
contemplandum, vtrum ſit, an non ſit. e Hi igitur qui prius de veritate phi-
loſophati ſunt, tam in hiſce ſermonibus quos nunc nos dicimus, quam inter ſe
ſe diſcordes fuere. Quidam enim ipſorum generationem è medio corruptio-
nemve tollunt: & nihil eorum quæ ſunt generari, aut corrumpi; ſed ſolum ita
nobis videri dicunt: vt Meliſſus, atque Parmenides: quos, f etſi bene cæ-
tera dicunt, non naturaliter tamen dicere oportet putare. Eſſe namque rerum
reliquias ingenitas omninoque immobiles, ad aliam magis atque priorem, quã
ad naturalem conſiderationem ſpectat. Illi vero, quia nihil aliud præter ſub-
ſtantiam ſenſibilium eſſe exiſtimabant, & quaſdam primi tales naturas intel-
lexerunt, ſi cognitio aliqua vt prudentia erit, ad hæc illinc accommodatas ſen-
tentias traduxerunt. g Alij vero quaſi de induſtria contrariam his habue- Tex. 3.
runt opinionem: ſunt enim, qui nullas rerum ingenerabiles eſſe, ſed omnes fie-
ri dicunt: generatas autem partim permanere, partim corrumpi. Eſt autem
ſententia talis maxime quidem Heſiodus: h deinde cæterorum ij, qui primi de
natura dixerunt. Quidam autem cætera quidem omnia fieri fluereque dicunt,
ac nihil prorſus ſtabile eſſe. Vnum autem quid ſolum permanere ex quo hæc vni*

uerſa transfigurari ſunt apta; quod quidem ceterique complures, & Hera-
Tex.4. *clitus Epheſius dicere velle videtur. i Sunt & qui corpus omne generabile fa-*
ciunt: componentes ipſum ex planis, ac diſſoluentes in plana. De ceteris igitur
alius erit ſermo. Hiſce verò qui hoc dicunt modo, omniaq; corpora ex planis con-
ſtituunt, quot accidit contra ſcientias dicere Mathematicas? vt perfacile eſt vi-
dere. Erat tamen equum, aut nō dimouere ipſas, aut credibilior, aut rationibus,
Tex.5. *quam ſuppoſitiones ſunt, dimouere. Deinde patet, eiuſdem eſſe ſciētiæ ſolida qui*
dem ex planis, ex lineis autem plana, & has ex punctis componi. Queſita ſunt,
non neceſſe eſt partem lineæ lineam eſſe. Sed de hiſce prius in ſermonibus de mo-
tu conſiderauimus: demonſtrauimus enim indiuiſibiles nullas longitudines eſſe.
Tex.6. *K Quæ vero de naturalibus corporibus impoſſibile accidit hiſce dicere, qui li-*
neas inuiſibiles faciunt, parumper nunc etiam contemplemur. Ea namque im-
poſſibilia, que in illis accidunt, & in naturalibus ſane ſequentur. At non omnia
que in his ſequuntur in illis accident: propterea ꝙ mathematica quidem abſtra
ctione dicatur naturalia vero additione. l Complura autem ſunt, quæ indiuiſi-
Tex.7. *bilibus competere non poſſunt, naturalibus autem neceſſario competunt: ceu ſit*
quippiam indiuiſibile eſſe dixerimus, in indiuiſibili enim diuiſibile eſſe nō po-
teſt. Affectus autē omnes diuiſibiles dupliciter ſunt: aut ſpecie, aut per accidēs.
Specie quidem, vt coloris album & nigrum: per accidens autem, ſi id in quo eſt,
diuiſibile ſit. Quare qui ſunt affectuum ſimplices, omnes hoc modo ſunt diuiſibi
Tex.8. *les. Quapropter impoſſibile ipſum in talibus eſt conſiderandum. m Si igitur im*
poſſibile eſt vtraque parte ponderis nihil habente, totum habere pondus. Senſi-
bilia vero corpora, aut omnia. aut aliqua pondus habent, ceu terra & aqua, vt
& ipſi etiam dixerint: ſi punctum nihil ponderis habet, patet neque lineas ip-
ſas habere. Quod ſi he non habent, neq; plana etiam habent. Quare neque cor-
Tex.9. *pus vllum ipſum habet. n At vero punctum pondus habere non poſſe, patet:*
graue namque omne grauius etiam, & leue leuius aliquo eſſe poteſt. Grauius au
tem & leuius fortaſſe non neceſſe eſt graue vel leue eſſe. Quemadmodū & ma-
gnum quidem eſt maius: maius autē non omne magnum eſſe neceſſe eſt: complu
ra enim ſunt, que abſolute quidem ſunt parua; quibuſdam autem alijs ſunt ma-
iora. Si igitur quod, cum graue ſit, grauius eſt, id pondere maius eſſe neceſſe
eſt; & omne graue diuiſibile ſane erit: punctum autem indiuiſibile ſupponunt
Tex.10. *eſſe. o Præterea, ſi graue quidem eſt denſum, leue autem rarum; & denſum*
hoc a raro differt, quod equali in mole plura ipſa ſunt: ſi punctum ſit graue ac
leue, & denſum nimirum & rarum erit: at denſum quidem eſt diuiſibile, pun-
ctum autem diuidi nequit. p Quod ſi omne graue, molle aut durum eſſe neceſ-
Tex.11. *ſe eſt, impoſſibile aliquod ex his inferri facile poteſt. Eſt .n. id molle, quod in ſe-*
ipſum cedit; durum autē id, quod non cedit: at quod cedit, diuiſibile eſſe conſtat.
q At vero neq; ex hiſce, quæ ponderis expertia ſunt, pōdus erit. In quot .n. hoc,
Tex.12. *atq; in qualibus accidet, aut quonā modo diſinient, ſi haud fingere voluerīt et ſi*
oē maius pondere, pondus pōdere maius eſt, & vnūquodq; ſanè partibus vacā
tiū pōdus habebit. Nam ſi puncta quatuor pondus habent; ꝙ vero ex pluribus

conſtat

conſtat quam hoc graui, grauius eſt; atque quod graui grauius eſt, graue eſſe neceſſe eſt perinde vt album eſt quod albo albius eſt: id ſanè quod maius eſt vno puncto, grauius erit æquali ablato. Quare & vnum punctum pondus habebit. ſ Præterea ſi plana ſolum vt lineæ componi poſſunt, abſurdum eſſe videtur: nam vt & linea ad lineam vtroque modo, & per longitudinem & latitudinem componitur, ſic & cum plano componi planum oportet: linea vero componi cum linea poteſt, ſi ſuperponatur, non ſolum ſi apponatur. At ſi per latitudinem etiam componi poſſunt, erit quippiam corpus, quod neque eſt elementum, neque ex elementis, ſi ex hoc pacto planis compoſitis componatur. Tex.13.

t Præterea ſi planorum multitudine corpora ſunt grauiora, vt in Timæo eſt definitum, patet & lineam & punctum pondus habere: ſubeunt enim inter ſeſe rationis ſimilitudinem, vt prius etiam diximus: ſin vero non hoc differunt modo, ſed ex eo, quia terra quidem eſt graue, ignis autem leue; erit & planorũ aliud graue, aliud leue; & linearum ſimiliter, & punctorum. Etenim terræ planũ grauius erit, quam ignis planum. u Omnino autem accidit, aut nullam vnquam magnitudinem eſſe, aut tolli poſſe, ſi ſimiliter ſe habet punctum quidem ad lineam, linea vero ad planum, & hoc ad corpus: omnia enim ſi reſoluantur, in ipſa reſoluentur, nimirum prima. Quare fieri poteſt, vt ſola ſint puncta corpus autem nullum. x Inſuper ſi tempus etiam ſimiliter ſeſe habet, tolletur aliquando, vel tolli poteſt: ipſum enim nunc indiuiduum eſt, perinde atque lineæ punctum. y Idem & ijs accidit, qui ex numeris cœlum componunt. Quidam enim ex numeris naturam conſtituunt, vt Pythagoricorum nonnulli. Corpora namque naturalia pondus habere leuitatemque videntur: vnitates autem neq; corpus facere compoſitæ, neque pondus habere poſſunt. Tex.14. Tex.15. Tex.16. Tex.17.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

DE a primo] Epilogo comprehendit ea, quæ duobus libris ſuperioribus pertractata ſunt. Vocat autem primum cœlum totam æthercam machinam è corporibus ſupra ignem eminentibus conflatam; vt Auerroes exponit. Nomen enim Græcum , & æthercam & aeream regionem ſignificat. Dicitur vero hoc locoætherea regio primum cœlum: propterea quod aereæ tum ſitu, tum dignitate preſtet. Quis intelligat Ariſtoteles nomine primi cœli.

b Cum autem eorum] Proponit ea, de quibus in progreſsu diſputare inſtituit, vtiturque hac ratione: Ad Phyſicum pertinet conſideratio eorum, quæ natura ſiue ſecundum naturam dicuntur; hæc autem potiſſimum ſunt corpora naturalia, inter quæ ſimplicia corpora contemplantibus ſeſe primo offerunt: horum igitur conſideratio ad Phyſicum ſpectat.

c De primo igitur] Vocat cœlum primum elementum, propterea quod corpora cœleſtia ſint primæ partes ſimplices ex quibus mundus corporeus conſtat: quemadmodũ & miſtum ex quatuor elementis ſuo modo conſtituitur. Cum igitur ſuperius de cœli natura diſſeruerit, idque a generatione & interitu alienum eſſe oſtenderit: reliquum eſſe ait, vt de alijs duobus, hoc eſt, de corpore leui & graui diſputet: de leui, quod ſuopte ingenio ſurſum tendit, ignemq; & aerem complectitur: de graui, quod ſimiliter in locum infimum fertur, & terram atque aquam comprehendit. Cur cœlum dicatur primũ elemẽtũ.

d Quod ſi de] Ad elementorum doctrinam pertinere, inquit, ipſorum ortũ interi-

tumque contemplari: ſiquidem aut nulla datur generatio in natura rerum; aut ſi datur, in quatuor vulgatis elementis, & ijs quæ in eorum permiſtione conſtant, inuenitur. Occurrit autem in veſtibulo ea quæſtio, quæ in omni diſceptatione prima eſt, nimirum an res ſit: hoc eſt, verum vlla generatio detur, necne? deinde quibus corporibus conueniat: tertiò quæ ſit eius finalis cauſa.

Quæſtiones de ortu, & interitu rerũ.

e Hi igitur qui] Docet eos, qui in naturalis Philoſophiæ ſtudium incubuere, ſtatuiſſe circa rerum generationem dogmata contraria opinionibus ſui temporis, & inter ſe etiam diſcordaſſe. Nam quidam generationem, & interitum prorſus negarunt: videlicet Meliſſus, & Parmenides, aientes, etſi primo aſpectu quædam res gigni, & occidere videantur, re tamen uera nihil eiuſmodi euenire. Fuerunt autem in eam ſententiam adducti, quòd cum perſuaſum haberent de rebus phyſicis dari ſcientiam, & hanc non niſi circa perpetua & immortalia uerſari: decreuerunt, res naturales nullo modo ortum, aut interitum ſubire.

Reprehẽſio Parmenidis, & Meliſſi.

f Etſi bene cætera] Etſi Parmenides, & Meliſſus in eo recte ſenſerint, quod affirmarint danda eſſe aliqua entia æterna & ingenita; quorum tamen contemplatio non naturalis, ſed Metaphyſici negotij eſt: in eo tamen hallucinatos fuiſſe inquit, quod cum nulla entia ſempiterna & ingenita extra res ſenſui obnoxias dari crederent, rerum perpetuitatem, & conſtantiam ad fluxa & mutabilia corpora tranſtulerint.

g Alij uerò] Eorum, qui generationem & corruptionem admiſerunt, tripartita fuit opinio. Quidam omnia generationem habuiſſe tradiderunt: ſed poſtquam a Deo genita ſunt, aliqua eam conditionem fuiſſe ſortita, vt æterna atque immortalia permanerent: aliqua ut modò orirentur, modò interirent. Quæ ſententia placuit Heſiodo, uni uidelicet ex ijs, qui rerum naturalium myſteria fabularum inuolucris tecta carminibus decantarunt.

h Deinde cæterorum] Secunda opinio (hæc eorum fuit, qui poſt Poetas primi de rebus naturalibus diſceptarunt) decreuit, cætera omnia incerta fluctuare, & nunc oriri, nunc rurſus emori, nihilque omnino ſtabile eſſe aut fixum, præter id ex quo ſingula conſtant Quod alij aquam eſſe uolunt, ut Thales Mileſius: alij aerem, vt Anaximenes: alij ignem, ut Heraclitus Epheſius.

Platonis dogma.

i Sunt & qui] Tertia ſententia fuit Platonis, qui in Timæo ſcripſit, omnia corpora primò ex figuris planis eſſe compoſita, deinde iterum in eaſdem figuras diſſolui, & interire. Relictis vero in præſentia cæteris opinionibus, de quibus partim primo Phyſicorum, partim in libris de Ortu, & interitu, partim etiam inferius hoc in libro agitur; confutandum ſibi eſſe inquit Platonis dogma, quod multa in Mathematicis diſciplinis firma ratàque euertit: ad quæ tamen euertenda oporteret firmiores habere rationes, quàm ſint ſuppoſitiones ipſæ, quibus Mathematici nituntur. Videlicet ſumunt Mathematici punctum eſſe indiuiſibilem: ſicque ex punctis non fit linea. Item, lineam eſſe longitudinem abſque latitudine: proindeque ex lineis non fit ſuperficies. Denique & ſuperficiem eſſe latitudinem ſine profunditate: & ita ex ſuperficiebus non fit corpus. Quibus tamen Platonicum dogma aduerſatur: quia dum corpora ex Solis figuris planis effici uult, ſimuliter ſtatuit, plana conſtare ex ſolis lineis, lineam ex ſolis punctis, atque adeò partem lineæ non eſſe lineam. Quod quam ſit a ueritate alienum in 6. Phyſ. Auſc. lib. demonſtratum fuit.

K Quę vero] Abſurda, quæ in Mathematicis ſequuntur eam opinionem, quæ ex planis & figuris corpora componit, & indiuiduas lineas cõſtituit, docet ſequi etiam in naturalibus: licèt hæc non viciſſim retro commeent. Siquidem multa in naturalibus excogitari poſſunt incommoda, quę Mathematica, qua talia ſunt, non attingunt: vt, eſſe expers ſenſibilium qualitatum: quod euertit rationem corporis Phyſici, non autem corporis Mathematici. Cuius rei cauſa eſt, quia Mathematica dicuntur per abſtractionem naturalibus, cum ſpectentur ut auulſa a materia: Naturalia uero dicuntur per adiectionem ad Mathematica, cum illis addant motum & accidentia ſenſibilia.

l Complura autem] Oſtendit, quę incommoda ex prædicta poſitione oriantur in naturalibus: ac primum docet, multa competere indiuiſibilibus non poſſe, quę tamen phy-

ſicis

ſicis competunt. Etenim diuiduum eſſe, non poteſt conuenire indiuiſibili quà tale eſt; vt lineæ ſecundum latitudinem, ſuperficiei ſecundum profunditatem. At qualitates omnes phyſicæ, & materiæ inhærentes diuidi poſſunt, non ſolum ea diuiſione qua ipſarum genera in varias ſpecies diſtribuuntur, vt color in candorem, & nigredinem, ſed ea etiam ſectione, qua corpus ipſum cui inſunt in diuerſas partes ſecari ſolet.

Qualitates ſenſibiles, qui bus diuiſionibus ſecari poſſint.

m Si igitur impoſſibile] Conſtat, inquit, ſi nulla pars earum rerum ex quibus componitur grauitatem habeat, fieri non poſſe vt totum ipſum graue ſit. Quare cum ſenſibilia corpora grauitate ſint prædita, aut omnia, vt aiebat Democritus, aut quędam, videlicet terra & aqua, vt Platonici fatentur: plane ſequitur, non conſtare illa ex punctis, lineis & ſuperficiebus, quæ grauitatis expertes ſunt.

n At vero punctum] Id quod paulo ante aſſeruit, nimirum punctum nec graue nec leue eſſe, hunc in modum probat; Omne graue diuiſibile eſt: punctum eſt indiuiſibile: non eſt igitur graue. Minorem ita oſtendit: omne maius eſt diuiſibile: omne graue diuiſibile eſt. Hanc minorem ſuadet: quia graue omne aliquo grauius eſt, & omne leue aliquo leuius. Etſi fortaſſe non omne grauius aut leuius neceſſe ſit graue aut leue eſſe: quemadmodum & magnum quidem maius eſt; maius autem non ſemper magnum eſt, quia multa ſunt abſolute parua, quæ quibuſdam alijs maiora dicuntur. Cum igitur omne graue aliquo grauius ſit, ac proinde maius & nullum indiuiſibile maius eſſe poſſit: ſequitur punctum graue eſſe non poſſe: atque adeo nec leue; nam quoad hoc eadem grauitatis & leuitatis ratio eſt.

Punctum nec graue: nec leue eſſe.

Objiciat tamen aliquis: falſum eſſe quod Ariſtoteles docet, fortaſſe non omne grauius aut leuius graue aut leue eſſe. Nam cum omne comparatiuum poſitiuum ſupponat, vt candidius candidum, dulcius dulce: vtique nihil poterit grauius eſſe aut leuius, quod non graue aut leue, ſit. Secundo, non videri recte colligi ex eo, quod quidpiam alio grauius ſit, eſſe illo maius: ſiquidem terræ gleba eſt grauior aere multo amplioris quantitatis.

Obiect. 1. Obiect. 2.

Ad primum horum reſpondendum eſt cum D. Thoma & Auerroe: quædam eſſe quæ abſolute talia dicuntur, vt candidum & dulce: & in ijs ſemper comparatiuum ſupponere poſitiuum. Alia quæ interdum abſolute dicuntur, interdum relatiue ſeu comparatè: vt graue & leue. Vt enim 3. huius operis lib. explicabitur, ignis dicitur abſolute leuis terra abſolute grauis: aer autem ad ignem quidem grauius, ad aquam & terram leuis, ſimiliterque aqua ad terram leuis, ad ignem & aerem grauis. Conſtat autem, id quod eſt abſolute graue, eſſe graue comparatione ad alia: ſicque omne graue grauius graue: quia ex eo quod ſit leue aut graue ad alia, non colligitur abſolute leue eſſe. Hæc apposite illuſtrauit Ariſtoteles exemplo Magni. Etenim, vt in prædicamentis cap. [de Quantitate] declaratum fuit, Magnum communi vſu acceptum dicitur ad aliquid, ſed adiunctum alicui rei, abſolute magnum dicitur id, quod ad quantitatem eidem rei debitam pertingit: ſicuti dicitur homo abſolute magnus, qui magnitudinem corporis humanæ naturæ conuenientem obtinet. Quo patet, magnum & abſolute, & ad aliquid dici: atque inde eſt, quod omne magnum abſolute, dicitur magnum ad aliquid, quod eſt eſſe maius: non autem omne magnum abſolute magnum: quandoquidem multa ſunt, quæ ſimpliciter ſpectata ſunt parua, quæ alijs maiora exiſtunt. Ex his ergo liquet propoſitæ dubitationis explicatio: non enim omne comparatiuum ſupponit poſitiuum abſolute ſumptum, vt in re ſubiecta videre eſt. In eoque ſenſu dixit Ariſtoteles, fortaſſe non oportere omne grauius graue eſſe, & omne leuius leue.

Dilut. obiect. 1.

Ad ſecundum argumentum reſpondemus: loqui Ariſtotelem de corporibus, quæ grauitatem æquabiliter fuſam habent, ita vt quælibet eiuſdem magnitudinis pars tantam obtineat grauitatem, quantam alia eiuſdem quantitatis, in his autem quicquid eſt alio grauius, eodem etiam maius eſt.

Dilut. obiect. 2.

o Præterea ſi graue] Alia ratione oſtendit, punctum nec graue, nec leue eſſe. Graue, inquit, & leue ſunt affectiones conſequentes denſum & rarum, quãdoquidem corpora pro denſitatis, & raritatis ratione grauia aut leuia ſunt: ſed denſum eo differt a raro, quod ſub pari dimenſione plus materiæ cohibeat. Id autem quod plus aut minus cohi-

bet, neceſſario conſtat pluribus aut paucioribus partibus, in quas diuidi poſſit. Igitur cum punctum nullam admittat diuiſionem, neutiquam graue, aut leue erit.

p Quod ſi omne] Hæc eſt tertia ratio, qua idem confirmat: Omne graue, aut durum aut molle eſt: nam grauitas comitatur duorum elementorum naturam, terræ nimirum & aquæ: terra vero, cum non cedat tangenti, dura eſt; aqua cum cedat mollis. Atqui omne durum, & molle eſt diuiſibile: nec enim aut reſiſteret, aut cederet tangenti, niſi conſtaret partibus quibus id præſtaret. Ergo cum punctum indiuiſibile ſit, omnis grauitatis, & leuitatis expers erit.

q At verò neque] Probat, nullum graue poſſe conſtitui (intellige tanquam ex partibus quantis) è duobus aut pluribus, quorum nullum graue ſit. Ac primum ſententiam quorundam, exiſtimantium ex non grauibus, ſi multa ſint, poſſe reſultare graue; ſi autem pauca, non poſſe; ex eo refellit, quia oportet eos, qui ita pronunciant, explicare, quo tandem numero conſtare debeant multa illa, quæ graue efficient. Quod cum nulla certa, aut veriſimili ratione ſtatuere queant, perſpicuum ſit, inanem eſſe ac futilem iſtiuſmodi aſſertionem.

Admittũt Platonici corp⁹ graue conſtare ẽ pũctis.

r Et ſi omne] Rurſus oſtendit, nullum corpus graue poſſe confici è non grauibus. Omne, inquit, corpus, quod aliquo grauius eſt, ideo grauius dicitur, quia grauitate id quod leuius eſt exſuperat: ſicuti & candidus appellatur, quod candore vincit. Ponamus igitur aliquod graue ex quatuor punctis conſtare, (quod Platonica doctrina admittit) certè quod ex pluribus conſtiterit, id grauius erit. Conſtet autem ex quinque punctis: ergo quod ex quinque punctis conſtat, mollem quæ tantum ex quatuor coaleſcit grauitate excedit. Eam vero grauitatis exſuperantiam punctum illud vnum, quod additum eſt, attulit. Igitur ſi rurſus punctum illud auferatur, æquè grauia manebunt, & quod grauius erat ſublato puncto vno, minus graue reddetur quam prius fuerat. Igitur punctum vnum & grauitatem affert & adimit: quo fit, vt neceſſario ſit graue. Quare ſi ex non grauibus, qualia ſunt puncta, graue componitur, idem & graue erit, & non graue: quod fieri nullo modo poteſt.

Obiectio aduerſus Platonẽ.

ſ Præterea ſi plana.] Impugnat rurſum dogma Platonis, exiſtimantis corpora ex ſuperficiebus cõflari. Porrò Plato diuerſas figuras corporeas diuerſis corporibus aſcribebat: nimirum figuram pyramidalem igni: figuram ſex baſium terræ: octo baſium aeri: decem baſium aquæ: duodecim baſium cœlo. Patet autem, corporeas figuras naſci ex ſuperficiebus, prout inuicem iunguntur ſecundum linearum tactum: ſic enim corporalem angulum efficiunt. Atque iccirco Plato, formalem compoſitionem corporum diſtribuens, aiebat corpora conſtitui ex ſuperficiebus ſecundum lineam coniunctis. Aduerſus hæc obijcit Ariſtoteles, quod inde ſequatur, poſſe corpus aliquod apud nos inueniri, quod neque vnum ex quinque elementis ſit, neq; ex eis compoſitum. Vt enim duobus modis linea lineæ copulari poteſt; vel in longitudinem, vel in latitudinem: ſic etiam plana figura non tantùm per lineam in longitudinem; verum etiam in latitudinem cum alia plana figura coniungetur, vt cum ea conueniat & quadret. Quapropter ſic quemadmodum linea cum altera linea, ita etiam figuræ planæ componi poſſunt, fiet ex eis ſolis corpus, quod neque elementum ſit, neque ex elementis coalitum.

Incõmoda, quæ ſequuntur ex Platonis ſententia.

t Præterea ſi planorum] Aliam ſubijcit rationem ad inſtitutum comprobandum. Nam ſi ex ſuperficiebus conſtant corpora, quorum alia alijs grauiora ſint, id bifariam accidere poteſt. Vno modo, ita vt corpus reddatur grauius, quia è pluribus ſuperficiebus conſurgit, vt in Timæo dicitur: vnde colligitur ſuperficies graues eſſe, cum grauitatis exſuperantia non niſi per aliquid graue eſſe poſſit, vti ſuperius explicatum fuit. Hinc verò ſequitur, lineas & puncta grauitate affectu eſſe: quandoquidem hæc inter ſe proportionem ſeruant: proindeque vt ſuperficies ad corpus ſe habet; ita linea ad ſuperficiem, & punctum ad lineam. At puncta neutiquam grauitatem admittere, oſtenſum antea fuit. Alter modus eſt, vt corpora a leuioribus non diſſideant multitudine ſuperficierum: ſed quia terra conſtat ex grauibus, ignis autem ex leuibus. Quo etiã fiet, vt ex ſuperficiebus aliæ graues ſint, aliæ leues: ſimiliterque ex lineis & punctis: quia nimirum ſuperficies terræ grauitatem habet, ignis leuitatem: ſicque idem incommodum redibit,

redibit, quod prius. Ita hunc locum interpretatus eſt D. Thomas.

Aliud incōmodū.

u Omnino autem] Platonicum dogma alio incommodo vrget: nimirum quod ex eo ſequitur, aut nullam eſſe magnitudinem, aut omnē magnitudinē funditus tolli poſſe. Nam cum punctus ad lineam, linea ad ſuperficiem, ſuperficies ad corpus eodem pacto affecta ſint: vtique ſi corpus ex ſuperficiebus conſtituatur, poterit in ſuperficies reſolui, ſuperficies in lineas, lineæ in puncta: ex quo fiet, vt peracta ſectione nullū corpus maneat, ſed puncta duntaxat. Quod tamen eſt contra rationem magnitudinis, quę in ſemper diuidua ſecatur: quia non niſi ex magnitudinibus, tanquam ex partib. integrantibus cōficitur, licet ex indiuiſibilibus, ut ex partibus quaſi formalibus, coaleſcat.

x inſuper ſi tempus] cum tempus eodem pacto ſe habeat ad inſtantia, quo corpora ad ſuperficies, & ad lineas puncta, ut cōſtat ex ijs, quæ lib. 6. Phyſ. tradita ſunt: aſſerit, pari ratione poſſe colligi, auferendum ė rerum natura tempus, ſi in inſtantia reſoluatur, ſicuti paulò antea de reſolutione magnitudinum dicebatur.

Sentētia Pythagoreorum.

y Idem his] Platonis ſententiam de compoſitione corporum ex ſuperficiebus ſimilem eſſe vult poſitioni Pythagoreorum, ex qua eadem abſurda ſequi docet. Aiebant Pythagorei, corpora, imò & totam naturam ex numeris conſtitui. Hoc igitur ex eo refellit, quia elementa & corpora mixta grauitatem leuitatemq; habent: quam tamen habere nullatenus poſſunt, ſi ex numeris conflantur, cum numeri omnis grauitatis, & leuitatis expertes ſint: imò cum neque corpora continua ex ijs effici queant; ſiquidē ex vnitatibus non continuum, ſed diſcretum ſit.

C A P V T I I.

Text. 18.

Eſſe a autem neceſſarium, corporibus ſimplicibus natura motū aliquem vniuerſis competere, ex hiſce dilucidum fiet. Nam cum moueri videantur, ui nimirum ipſa moueri neceſſe eſt, ſi proprium motum non habent: idem verò eſt vi moueri, & præter naturam. At ſi præter naturam eſt quiſpiam motus, & ſecundum naturam eſſe neceſſe eſt, præter quem ille eſt: & ſi multi ſunt ij, qui præter naturam ſunt, vnum eum eſſe qui eſt ſecundum naturam neceſſe eſt. Vnumquodque enim ſecundum quidem naturam ſimpliciter ſe habet, præter autem naturam multos habet motus.

Text. 19.

b Præterea ex quiete hoc idem patet. Etenim aut vi, aut ſecundum naturam quieſcant neceſſe eſt. Vi autem ibi manent, quo & vi feruntur: & ſecundum naturam itidem ibi manent, quo & ſecundum naturam. Cum igitur aliquid in medio manere videatur, ſi ſecundum naturam, patet, & lationem, qua huc fertur, ſecundum naturā ipſi competere; ſin vi, quid eſt quod prohibet ferri? ſi enim id quod prohibet ferri quieſcit, eadem verba ſanè volumus. Aut enim id, quod primum quieſcit, ſecūdum naturam quieſcit; aut in infinitum abibitur, quod quidem eſt impoſſibile: ſin mouetur, ut Empedocles terram quieſcere dicit conuerſione, aliquē in locum ſanè moueretur, cū impoſſibile ſit in infinitū ferri. Nullum enim impoſſibile fit: impoſſibile autem eſt infinitū tranſire, Quare ſtetur alicubi quod fertur, & illic non vi maneat, ſed ſecundum naturam neceſſe eſt. Quod ſi eſt ſecundum naturam quies, & motus erit ſecundum naturam ea latio, quæ ad hunc itur locum.

Text. 20.

c Quapropter & Leucippus dicat oportet atque Democritus, qui prima corpora ſemper in vacuo infinito moueri dicunt, quo nam motu mouentur, & quis eſt ipſorum ſecundum naturam motus. d Nam ſi elementorum aliud ab alio mouetur, at ſecundum naturam etiam aliquem vniuſcuiuſque motum eſſe neceſſe eſt, preter

quem

*quem eſt is qui violentus eſt: & id quod primum mouet, non vi, ſed ſecundum
naturam mouere oportet. In infinitum enim abibitur, ſi non erit quicquam
primum mouens ſecundum naturam, ſed ſemper ipſum prius vi ſubiens mo-*
Text. 21. *tum mouebit. e Hoc idem accidat neceſſe eſt, etſi, vt in Timęo eſt ſcriptum,
elementa inordinate mouebuntur, antequam mundus ortus eſſet. Motum
enim aut violentum, aut ſecundum naturam eſſe neceſſe eſt. Quod ſi ſecundum
naturam mouebatur, mundum eſſe neceſſe eſt, ſi quiſpiam velit cum diligen-
tia contemplari. Primum namque mouens mouere neceſſe eſt, ipſum ſecun-
dum naturam ſubiens motum; & ea quę mouentur non ui in ſuis quieſcentia
locis, eum, quem nunc habent ordinem facere: ea quidem quæ pondus habent
ad medium, ea verò quæ leuitatem habent a medio ſuopte pergentia nutu. Hūc*
Text. 22. *autem ordinem mundus habet. f Præterea tantum quiſpiam interrogauerit
fieri ne poterat, an non poterat, ut inordinate ſubeuntia motum talibus etiam
mixtionibus aliqua miſceantur, ex quibus ea corpora conſtant, quæ ſecundum
naturam conſtituuntur? oſſa, inquā, & caro, & id eiuſmodi cętera: quemad-
modum Empedocles in concordia fieri dicit: ait enim, complura capita ſine col-*
Text. 23. *lo ſunt orta. g Apud autem eos, qui infinita in infinito ea quæ mouentur fa-
ciunt, ſi vnum eſt id quod mouet, vno moueantur motu neceſſe eſt; quare
non ſine ordine mouebuntur. Sin verò ea quæ mouent ſunt infinita, & lationes
infinitas eſſe neceſſe eſt: nam ſi finitæ ſint, ordo quidam erit: non enim quia in
idem non feruntur, inordinatio accidit. Nam neque nunc in idem vniuerſa*
Text. 24. *feruntur, ſed ea tantum quę eiuſdē generis ſunt. h Præterea inordinate quip-
piam fieri nil aliud eſt, quam fieri præter naturam: ordo enim proprius ſenſi-
bilium natura nimirum eſt. At verò & hoc abſurdum eſt ac impoſſibile,
infinitum inquam inordinatum motum habere. Eſt enim ea natura rerum,
quam plures, & maiori tempore habent. Contrarium igitur ipſis accidit,
inordinationem quidem eſſe ſecundum naturam, ordinem verò mundum ve
præter naturam: & tamen nihil eorum, quæ ſunt ſecundum naturam, fit forte*
Text. 25. *fortuna. i Videtur autem Anaxagoras hoc ipſum bene accepiſſe: ex im-
mobilibus enim incipit conficere mundum. K Enituntur autem & cęteri
congregantes aliquo modo rurſus mouere ac ſegregare. Ex diſtantibus ac ſu-
beuntibus motum, generationem facere non eſt conſonum rationi. Quopro-
pter & Empedocles omittit eum motum, qui eſt in concordia. Non enim
cęlum conſtituere potuiſſet: ex ſeparatis quidem extruens, ob concordiam au-
tem faciens congregationem. Ex ſegregatis enim elementis mundus eſt con-*
Text. 26. *ſtitutus. Quare ex vno fiat & congregatio neceſſe eſt. l Naturalem igitur
motum vniuſcuiuſq; corporum eſſe, quo non vi moueatur, neque præter natu-
ram, ex hiſce quę diximus patuit. m Eſſe autem neceſſarium, ponderis
nonnulla corpora momentum ac leuitatis habere, ex his dilucidum fiet. Dici-
mus enim, neceſſarium eſſe moueri, ſi verò id quod mouetur momentum
natura non habet, fieri non poteſt, ut aut a medio, aut ad medium moueatur.
n Sit enim A quidem pondere carens, B verò habeat pondus: atque tranſeat*

A qui-

A quidem C D ſpatium, B verò æquali in tempore ſpatium C E: per maius enim ſpatiũ id quod pondus habet feretur. Si igitur corpus quod habet põdus, ea ratione qua diuiſum eſt C E ſpatium diuidatur (poteſt enim ad partium ſuarum aliquam ſic ſe habere, ut C E ſe habet ad C D) ſi totum per totum C E fertur, pars, eodem tempore C D feratur neceſſe eſt. Quare & quod pondere vacat, & id quod eſt ponderis particeps per æquale ſpatium tempore eodem ferentur, quod impoſſibile eſt. Eadem & in leuitate ratio fieri poteſt. o Præterea ſi quippiam corpus & ponderis expers & leuitatis motum ſibi, vi moueatur, infinitum effici motum. Nam cum potentia quædam ſit ea quæ mouet, id autem quod eſt minus ac leuius, plus ab eadem potentia moueatur: ſit motum A quidem pondere carens, per C E ſpatium, B verò pondus æquali in tempore per C D. Si igitur diuiſum fuerit id quod pondus habet, ea ratione quam C E ad C D habet, fiet ut id quod auferetur ab eo quod pondus habet, æquali in tempore C E feratur: quoniam totum per C D mouebatur. Celeritas enim minoris ad celeritatem maioris ita ſeſe habebit, ut maius corpus ſe habet ad minus. Per æquale ergo ſpatium & id quod pondere vacat, & id, quod eſt ponderis particeps, tempore eodem feretur, quod quidem fieri nequit. Quare ſi omni quouis propoſito per ſpatium maius id mouebitur quod pondere caret, infinitum vtique ferri poteſt. Patet igitur, omne definitum corpus pondus aut leuitatem habere. p Cum autem natura quidem id ſit principium motus, quod in ipſo; potentia autem id eſt in alio; ut aliud eſt; atque motus alius ſit ſecundum naturam, alius violentus: naturalem quidem motum ſic celeriorem faciet id quod potentia mouet, ut eum quo lapis deorſum fertur, eum autem qui eſt præter naturam, omnino potentia ipſa. q Ad vtrumque autem vtitur aere ipſo, ut inſtrumento; eſt enim hic aptus & leuis eſſe & grauis. Lationem igitur eam qua ſurſum itur, faciet vti leuis, cũ pulſus fuerit, principiumq; ſumpſerit a potẽtia ipſa: Lationem autem eam qua deſcenditur, faciet uti grauis: potentia enim quaſi vim impreſſam tradit vtrique. Quapropter & non ſequente eo quod mouit, id fertur quod præter naturam eſt motum. Si enim non tale quid corpus eſſet, violentus motus ſanè non eſſet. r Motui quoque ſecundum naturam cuiuſque modo eodem conducit, ſuo ad mobilis terga concurſu. Omne igitur corpus leue eſſe, aut graue: & quomodo ſeſe habent in hiſce motus præter naturam, ex hiſce quę diximus patet. ſ Eſt autem manifeſtum ex dictis, neque omnium, neque nullius ſimpliciter generationem corporis eſſe. Impoſſibile eſt enim vniuerſi corporis generationem eſſe, ſi non & vacuum eſſe quid ſeparatum poteſt. Quo enim in loco id quod generatur erit, cum fuerit ortum, in hoc prius vacuum eſſe, ſi nullum ſit corpus, neceſſe eſt. t Aliud enim ex alio corpus fieri poteſt, velut ex aere ignis. Sed omnino ex nulla alia antecedente magnitudine fieri, impoſſibile eſt: maximè enim ex potentia corpore, corpus actu fieri poteſt. Sed ſi id, quod eſt potentia corpus, non eſt prius aliud corpus actu, ſeparatum, vacuum erit.

Text. 27.

Text. 28.

Text. 29.

C A-

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Eſſe a autem.] Quoniam Ariſtoteles in diſputatione aduerſus Platonem ſumpſit, omne corpus quod recte mouetur, aut graue aut leue eſſe: quod intelligi perfecte non poteſt, niſi planum fiat omne corpus phyſicum vendicare aliquem motum naturalem: iccirco, ut Auerroes interpretatur, in huius probationem hoc loco incumbit: vel, vt alijs placet, quia in progreſſu explicaturus eſt, quo pacto grauitas & leuitas ſint principia motuum naturalium, ad quod ſimiliter rei propoſitæ enodatio neceſſaria eſt. Diſputat ergo in hunc modum: Senſu conſtat, corpora ſimplicia moueri: vel igitur mouentur motu ſibi proprio, vel per vim, Si motu ſibi proprio, confecta res eſt: ſi per vim, ergo præter naturam. Atqui nullus motus dicitur præter naturam, niſi reſpectu alterius, qui eſt naturæ conſentaneus: non enim ægritudo diceretur affectio præter naturam, niſi ſanitas eſſet ſecundum naturam. Negari igitur non poteſt, cuilibet corpori ſimplici conuenire aliquem motum ſecundum naturam. Quod autem is motus ſit vnus, ex eo oſtenditur: quia natura vnius rei, cum ſecundũ eam res ſimpliciter ſit, determinata eſt ad vnum, a quo multipliciter detrahere contingit: ſicuti ſanitas vna eſt, morbi verò, quibus a ſanitate deflectitur, innumerabiles. Itaque tametſi multi motus præter naturam eidem rei competant, tamen ſecundum naturam vnus duntaxat cuique ſimplici corpori accommodatur. Quo patet, ſingula corpora ſimplicia moueri naturaliter aliquo motu, eoque vno ſecundum ſpeciem.

b Præterea ex quiete] Idem confirmat ratione ſumpta a quiete: ſed prius duo ſumit. Alterum eſt: omne quod alicubi quieſcit, aut quieſcere per vim, aut ſecundũ naturam. Alterum eſt: vnumquodque quieſcere per vim in eo loco, ad quem vi defertur & in eo quieſcere ſecundum naturam, ad quem naturæ impetu ducitur. Tum ita argumentatur: Liquido conſtat, aliquod corpus in medio quieſcere, ut lapidem: aut igitur quieſcit per vim, aut ſecundum naturam. Si ſecundum naturam, igitur motus quo illuc tendit eſt ei naturalis: ſi per vim, oportet ergo eſſe aliquid quod talem vim afferat. Quare id quod prohibet ipſum moueri, aut mouetur, aut quieſcit. Si quieſcit, ſicuti columna immota prohibet motum ſibi impoſiti lapidis, eadem redibit quæſtio de iſtiuſmodi prohibente motum, vtrumne ſecundum naturam, an vi quieſcat. Si enim ſecundum naturam, ſequitur etiam naturaliter moueri: ſi vi, rurſum indigebit alio prohibente, ſicque neceſſe erit, vel deuenire ad aliquod primum quieſcens ſecundum naturam, quod item ex conſequenti naturaliter mouebitur, aut dandus erit progreſſus infinitus in corporibus, quod eſt impoſſibile.

Opinio Empedoclis de quiete terræ.

Si quis verò dicat, quieſcens vi in medio prohiberi a motu, eo pacto quo Empedocles aiebat, nimirum, quia terra quieſcit per vim, prohibita a circumuectione corporis cœleſtis: vtique ſublata prohibitione, corpus quod antè a motu impediebatur feretur ad aliquem definitum locum: quia fieri non poteſt, ut in infinitum tendat, cum infinitum dari nequeat. Quapropter ſi ad aliquem determinatum locum contendit, cum illuc peruenerit conſiſtet, non per vim, ſed ſecundum naturam. Ex quo tandem concluditur, ſi in hoc loco naturaliter quieſcit, ad eum per naturam tendere, proindeque aliquem eſſe motum naturalem, qui corporibus ſimplicibus conueniat.

Opinio Leucippi & Democriti.

c Quapropter &] Refellit quorundam Philoſophorum dogma, circa ea de quibus proxime egit. videlicet Leucippi & Democriti aſſerentium corpuſcula inſectilia, quæ rerum naturalium principia eſſe putabant, per ſpatium inane & infinitè patens ad mundum efformandum agitata fuiſſe. Etenim cum ſit probatum, ſingulis corporibus ſimplicibus aliquem naturalem motum competere: explicandum ab eis fuit, qua nam motus ſpecie agitaretur, & quinam eſſet eorũ proprius ac naturalis motus.

d Nam ſi] Aiebant ſuperiores Philoſophi, vnum inſectilium corpuſculorum ab

alio

alio per vim moueri. Hoc duplici argumento confutat. Primum, quia ſi datur motus violentus, oportet etiam dari naturalem motum, reſpectu cuius alius appelletur violentus. Deinde, quia oportet ſaltem id quod primo mouet, non per vim, ſed ſecundum naturam mouere. Etenim quod vi mouet, habet extra ſe motionis ſuæ principium: atque ita non mouet niſi motum. Quare ſi quod primo motionem edit, neceſſariò ab alio mouetur, dabitur infinitus progreſſus in mouentibus: quod fieri non poſſe, demonſtratum eſt in 8. Phyſic. Auſcult. lib.

e Hoc idem accidit] Scripſit Plato in Timæo, elementa ante mundi procreationem vago & inordinato motu quaſi fluctuantia huc illuc oberraſſe. Hanc ſententiam pari modo ac ſuperiorem arguit Ariſtoteles, etenim motus ille, quo elementa ferebãtur, aut erat violentus, aut ſecundum naturam. Si violentus, redit ſuperior probatio, idemq́ue incommodùm quod ex ea colligebatur. Si autem ſecundum naturam mouebantur, fateri oportet iam tunc fuiſſe mundum, quia iam primum mouens non aliunde motum cætera per ſe & ordinate mouebat, atque vnumquodque elementum ad ſuum proprium & naturalem locum impellebat; proindeq́ue partes Vniuerſi iam apte decenterq́ue erant compoſitæ: quod quid aliud eſt, quam iam exſiſtere mundum ſaltem elementarem?

Refellitur dogma Platonis, de inordinata motione elementorũ.

f Præterea tantum] Alia ratione, non omnino a ſuperiore diſſimili: Platonem reprehendit. Vel, inquit, elementa quæ ante mundi conſtitutionem inordinatè mouebantur, poterant ita moueri, ut eorum coitione mixta gignerentur, vel non poterant (vt Empedocles amicitia regnante aiebat fieri) erat igitur generatio mixtorũ ex elementis, atque ita iam mundus exſtabat. Si non poterat, non ergo motu ſuo incondita & confuſa erant, ſed diſcreta.

g Apud autem eos] Rurſus eos inſectatur: qui aiebant infinitas atomos in infinito ſpatio ad corpora coagmentanda fuiſſe agitatas. Nam vel eæ mouebantur ab vno principio motuq́ue eiuſdem ſpecie: vel totidem motibus ſpecie differentibus, quot erant eiuſmodi corpuſcula ſecundum ſpeciem diuerſa. Si detur primum, non igitur inconditè & inordinatè ferebantur: ſiquidem iam in eo ratio ordinis elucebat, quod ad vnum eundemq́ue ſpecie terminum ferebantur. Si poſterius, dicaturq́; prædicta corpora ab infinitis motoribus agi, ſecundum principia ſpecie differentia, ſequitur dari infinitas motuum ſpecies: quod fieri non poteſt. Quod ſi dicant, ea corpora neque ab infinitis motoribus, neque infinitis motibus cieri, ſed finitis: adhuc ſequitur, ea ordinatè moueri potuiſſe, cum inordinatio non proueniat ex terminorum multitudine: ſiquidem adhuc elementis decenter apteq́ue compoſitis dantur plures eorum motus terminiq́ue licet ea, quæ in eandem ſpeciem conueniunt, eodem ſpecie motu, ad eundemq́ue ſpecie terminum contendant.

Aſſertores atomorũ impugnat.

h Præterea inordinate] Probat rurſus, non potuiſſe corpora ante mundum conditum inordinate moueri. Prius tamen ſumit, nihil eſſe aliud moueri quidpiã inordinatè, quam moueri præter naturam. Namque in rebus ſub ſenſum cadentibus ſatis apparet ordinem eſſe propriam earum naturam, quatenus vnaqueque ex propriæ naturæ vi ad aliquid certum præfinitumq́; inclinatur: quæ inclinatio & propenſio ordo quidam eſt. Vnde tunc vnumquodque ordinate agere aut moueri dicitur, cum hoc ei conuenit ex propria naturæ inclinatione. Hinc oſtendit fieri non poſſe, ut corpus aliquod habeat motum inordinatum infinito tempore: quia inordinatus motus eſt contra naturam, & paucioribus ac breuiori tempore contingit. Non enim v.g. naturale eſt homini bidextrũ eſſe, quia id paucis obuenit: nec lapidi ferri ſurſum quia mox decidet. At qui motiónem illam corporum inordinatam commenti ſunt, ſi eorũ ſententia recte perpendatur, rerum ordinem præter naturam fecere.

Quid ſit inordinate moueri.

i Videtur autem] Platonis aliorumque Philoſophorum ſententias comparat, ut oſtendat Platonem grauius peccaſſe. Videlicet duo ſunt aſſerta a Platone: alterũ eſt, elementa fuiſſe temerario & incondito motu agitata: alterum, ſecreta: & ſeiuncta fuiſſe. Ait ergo Ariſtoteles, rectius Anaxagoram locutum, qui pronũtiauit mundũ coaluiſſe ex ijs quę immota erãt, donec ea intelligẽtię vis cępit diſtinguere. Præſtat aũt

Dupliciter Plato arguitur.

mundum

mundum ex immotis, quam ex motis gignere: quia generatio fit ex ente potentia, non ex ente actu. At immota videntur eſſe in potentia, & motu in actu, cum motus per actum definiatur: vt conſtat ex ijs, quæ lib. 3. Phyſi. diſputata ſunt.

K Enituntur autem] Computat aliorum placita cum opinione Platonis quoad ſecundum eius pronunciatum, aiens melius Empedoclem de mundi procreatione cenſuiſſe, qui mundum ex elementis inter ſe coniunctis compoſitum fuiſſe docuit: Plato verò ex ijs diſiunctis. Ideoq; Empedocles in prima rerum molitione prætermiſit amicitiam, cuius eſt diſſita congregare. Nec enim poterat mundi procreationem deſcribere, conſtituendo ipſum ex rebus per amicitiam copulatis: quia ſic foret mundus coagmentatus ex elementis quæ antea ſparſa fuerant, quod impugnatum eſt.

l Naturalem igitur] Ex dictis concludit, perſpicuum eſſe, dari quendam motũ naturalem cuiuſque corporis, quo nec per vim, neque præter naturam cietur.

m Eſſe autem neceſſarium] Docet, omnia corpora quæ recto motu feruntur, grauitate aut leuitate prædita eſſe: quę eiuſmodi naturalium motuum ſint principia. Ad id verò probandum ſumit, dari in rerum natura motum, & corpora aliqua neceſſariò moueri: cum natura definiatur principium motus & quietis, vt patet ex ijs quæ 2. lib. Phyſ. tradita ſunt. Deinde ita argumentantur: Id quod ad medium tendit, fertur impulſu grauitatis, quod a medio, impulſu leuitatis: igitur in corporibus, quæ iſtiuſmodi motus ſubeunt, neceſſariò ponenda eſt grauitas & leuitas.

n Sit enim A] Vel, inquit, neceſſe eſt omne corpus, quod ad medium fertur, graue eſſe: vel poteſt moueri ad medium, & non eſſe graue. Si primum, habetur propoſitum: ſi poſterius, quod id a verò abſit, aſſumptis more ſuo litteris demonſtrat.

o Præterea ſi quippiam] Oſtendit, fieri non poſſe, ut vllum corpus graue & leue, quò minus reſiſtit, eo cęteris paribus celerius moueatur, & in eodem ſpatio decurrendo minus temporis conſumat: ſi daretur corpus omnis expers grauitatis leuitatiſque oporteret id accepto impetu celeritate in infinitum maiori deferri, atque ita momento concitari: quod tamen eſt contra naturam motus.

Aduerte, rationem hanc probabilem tantum eſſe, non neceſſariam. Vt enim cœlum quamuis omni grauitate & leuitate vacet, tamen circumeundo moram trahit, nec niſi tempore in gyrum voluitur: ita licet corpus ſublunare neque grauitatem neque leuitatem vllam obtineret, adhuc tempore moueretur. Nimirum velocitas non ſola ponderum vacuitate metienda eſt: ſed ipſa etiam intenſione impetus a proiectore impreſſi ſimulq́ue habenda ratio ſpatij quod traijcitur.

p Cum autem natura] Quia ſuperius violenti & naturalis motus fecerat mentionem, docet quo pacto vterque motus perficiatur: eamque inter illos differentiam ſtatuit, quod cum naturalis motus a natura oriatur: & hæc ſit principium motus eius in quo eſt, ut conſtat ex ijs, quæ lib. 2. Phyſic. tradita ſunt: cum item potentia per vim mouens ſit principium extrenum, in alioq́ue exiſtens: vtique fieri poteſt, ut motus violentus naturali miſceatur, non tamen contra: hoc eſt, ut impetus ab externo motore iniectus motum naturalem iuuet, ut cum quis lapidem deorſum vergentem impellit: fieri tamen nequit, ut cum idem lapis per vim agitatur & ſurſum tendit, eo a natura ſimul promoueatur, cum natura non inclinet neque deferat corpus, niſi ad locum ei naturalem.

q Ad vtrumque autem] Declarat, quo pacto aer vtrique motui, hoc eſt tã ei quo in ſuperum, quam quo in infimum locum itur, obſeruet: nimirum quia impetu a proiectore ſibi quaſi delegato corpus a tergo vrget, & nunc corporis leuis officio perfunctus lapidem v. g. urſum defert, nunc grauis corporis exercens munus, ſubiectum corpus deorſum incitat. Vnde colligit Ariſtoteles, ſublato aere nullũ dari poſſe motum violentum, cum deſit vehiculum impulſus, quo corpora contra natiuam propenſionem agitari ſolent.

Obiectio. Sed contra hoc eſt in promptu obiectio. Nam cum impulſus non in ſolum aerem, ſed in ipſum etiam corpus quod violento motu cietur, imprimatur (ſiquidem vtrumque ad illum recipiendum aptitudinem habet, ut lib. 7. Phyſic. ca. 2. q. 1. ar. 8. plurimis

argu-

argumentis ex profeſſo oſtendimus) non eſt cur ſublato aere motus omnis per vim effectus ceſſet. Occurrẽdum imprimus, videri Ariſtotelem tum hoc loco, tum alibi, vt in lib. de ſomn. de diuin. per ſomn. & in probl. ſect. 11, quæſt. 6. & in quæſt. Mechan. q. 33. nimis inclinaſſe in eam ſententiam, quæ aſſerit proiectoris impetum in ſolum aerem recipi. Deinde reſponderi poteſt, illius mentem eſſe, dempto aere violentũ motum non ſimpliciter ablatum iri, ſed quoad modum intenſionis quam nunc habet: cum debeat deſtitui corpore a tergo vrgente, quod eius impetum magna ex parte ſuſtentat augetque. Vel dicendum, pronuntiatum id ab Ariſtotele ex aliorum ſententia, quæ ſua tempeſtate in ſcholis florebat. — Solutio.

r Motui quoque] Addit, etiam naturali motui operam ſuam cõferre aerem, quia dum a tergo inſtat, etiam corpus impetu ſuo ad naturam ſedem propellit. Quærit autem hic D. Thomas, num ad naturalem motum requiratur per ſe aeris a tergo impulſus? concluditque negatiuam partem contra Auerroem. Nam cum elementa & quæ ex iis concreta ſunt corpora, qua talia, a progenitoribus interuentu ſuarum formarũ vltro ad loca propria moueantur, non eſt cur per ſe aerem ad id requiri arbitremur. — Dubium.

ſ. Eſt autem] Cum ex iis, quæ hactenus diſputata fuere, ponendum ſit, dari tum motum tum generationem, & neque omnia gigni, neque omnia ortum effugere: ſed quædam generari, quædam non: addit, mundum ex iis eſſe, quæ gigni non poſſunt, alioqui antequam produceretur, extitiſſet vacuum: nõ quidem corporibus incluſum vt Democritus & Leucippus admittebãt, ſed auulſum ac ſeparatum a rebus: cũ illiuſmodi uacuũ nihil aliud ſit, quam ſpatium non repletum corpore aptũ tamen repleri.

t Aliud enim ex] Præoccupat quod eius reſpondere poſſet, videlicet, cum vnum corpus ex alio generatur, ut ex aere aqua, dari tunc uacuum, ſi ratio paulò ante adducta momentum habet. Occurrit ergo, corpus, quod denuò gignitur, fieri ex eo quod potentia tale erat: ut aquam ex aere, qui poteſtate erat aqua, quatenus illius materia ad huius formam ſubeundam in ſe potentiam aptitudinemq; habebat, & ille in hanc commutari poterat: atque ita vnum corpus ſuccedere in locum alterius, non autem in ſpatium omni corpore uacans, ſicuti admittendum foret, ſi tota corporum uniuerſitas denuò per generationem conſtitiſſet. Hæc ratio Ariſtotelis haudquaquam concludit, non potuiſſet totum mundum corporeum initio temporis a Deo procreari: nec item conficit ſequi ex noua rerum molitione ante mundi ortum fuiſſe uacuum. Quia uacuum eſt locus non repletus corpore, aptus tamen repleri: at ante mundi creationẽ nullus erat locus, cum nulla res præter Deum exſtaret: eſto iam tunc daretur ſpatiũ imaginarium, ut 8. lib. Phyſic. expoſuimus: quod tamen ad rationem uacui non ſat eſt, ut conſtat ex iis, quæ a nobis 4. eiuſdem operis lib. tradita ſunt. — Rationẽ Ariſtotelis nõ concludere.

CAPVT III.

R Eſtat a autem dicere, quorum eſt corporum generatio, & quam ob cauſam eſt. Cum in omnibus cognitio ſit per prima, prima verò eorum quæ inſunt ſint elementa, prius quænam & cur ſunt talium corporum elementa, deinde quot & qualia ſint, conſiderandum eſſe videtur. Hoc autem dilucidum fuerit, ſi ſuppoſuerimus, quanam ſit ipſius elementi natura. Sit igitur id corporum elementum, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus ineſt potentia, aut actu, Hoc enim utro modo ſe habet, adhuc ambigitur: ipſum autem eſt in forma diuerſa indiuiſibile. Tale quid enim omnes ipſum elementum, & in omnibus dicere volunt. b Quod ſi id quod eſt, dictum eſt elementum, — Text. 30. … Text. 31.

elementum, talia quędam corporum eſſe nec eſſe eſt. In carne enim ac ligno, & ſimilibus, ineſt ignis potentia atque terra: manifeſte enim ex illis hæc ſegregantur. In igne autem caro aut lignum non ineſt: neque potentia, neque actu: ſi enim eſſet, ſegregaretur. Text.32. *c Similiter neque ſi vnum quid ſolum ſit tale, in illo eſt: neque enim ſi caro, aut os, aut quoduis cæterorum erit, ineſſe potentia continuò eſt dicendum: ſed antea quiſnam ſit generationis modus, eſt contemplandum.* Text.33. Text.34. *d Anaxagoras autem de elementis contrario modo atque Empedocles dicit: hic enim ignem & terram, cæteraque eiuſdem ſeriei corpora: elementa corporum eſſe, ac omnia ex hiſce conſtare dicit. Anaxagoras verò cõtrarium aſſerit: ea enim quæ ſunt ſimilium partium, ligna inquam, carnem & os, & quæque talium, elementa eſſe dicit: aerem autem & ignem, horum atque cæterorum omnium ſeminum mixtum eſſe. Vtrumque enim ipſorum ex vniuerſis inuiſibilibus ſimilium partium congregatis eſſe dixit. Quapropter & omnia ex his eſſe cenſet: ignem enim & æthrem idem appellat. e Cũ autem omnis naturalis corporis ſit proprius motus: motus autem partim ſimplices ſint partim mixti: & mixtorum ſint mixti, ſimplicium ſimplices: patet corpora ſimplicia quædam eſſe; ſunt enim & ſimplices motus.* Text.35. *Quare & elementa eſſe & cur elementa ſunt, conſtat.* Text.36.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

Definitio Elementi

RESTAT autem] Cum non omnia generationem ſubeant, reliquum eſſe ait, vt quarum rerum generatio ſit, & quænam eius cauſa detur, exponat. Ac primum futuræ doctrinæ ordinem methodumque declar[a]t: tum definit elementum hoc modo: [Elementum eſt id, in quod cætera corpora diuiduntur, in quibus potentia aut actu ineſt: ipſum vero in ſpecie diuerſa eſt indiuiſibile. Ait enim definire ſe elementum corporum: quia elementum multifariam ſumitur, ut conſtat ex ijs quæ docet lib.5. Metaph.capit.3. Sunt enim elementa ſcientiarum & demonſtrationum; elementa litterarum, elementa naturalium rerum: vt alias huius vocabuli notiones omittamus. Inquit Ariſtoteles, elementa ineſſe actu vel poteſtate in mixtis: quia vtro horum modorum reuera ſint, nondum ſtatuit. Aſſerit, elementa non diuidi ſeu diſſolui in partes ſpecie diuerſas: qui cum animal v.g. diuidatur in caput, pedes, brachia, cæteraque membra, ut in partes ſuo modo ſpecie diſtinctas: eo tamen pacto elementa ſeccari nequeunt, ut planum eſt: cum non conſtent partibus diſſimilaribus. Non eſt autem, cur hoc loco in iſtiuſmodi definitionis, ſuſius explicanda immoremur: cum ea de re in lib. de Ortu & interitu, accuratè & ex profeſſo agendum ſit.

Quo pacto miſtũ in elemẽtare ſolnatur.

b Quod ſi id] Ex tradita elementi definitione colligit, dari aliqua elementa: quia quædam inueniuntur corpora, quibus prædictæ conditiones conueniunt. Nam in carne, & in quolibet alio mixto, inſunt ignis & terra, aliaq; eiuſmodi, quæ quidem ibi potentia, continentur: ſicuti videri eſt in diſſolutione animalis, quod cum interit, in puluerem abit, in humorem, vaporem, ac ſpiritum ſeu partes igneas; quæ omnia terræ, aquæ, aeri, ignique reſpondent. Et tamen hæc quatuor in alia non reſoluuntur. Quo fit, vt hæc iure elementa dicantur.

Quidam

c Similiter neque] Quia veterum nonnulli, ut Thales, vnum tantummodo elementum

mentum omnium rerum poſuere, addit: licet vnum tantum foret elementum, vt hiſce Philoſophis viſum fuit; non proinde dicendum, comprehendi in illo actu, vel facultate alia corpora. Namque licet ex elementis caro & lignum fiat; non tamen id ſat eſt, vt hæc in illis etiam poteſtate eſſe dicantur: ſed oportet expendere ipſum generationis modum. Siquidem non ſufficit, qualibet ratione ex ijs progigni, ſed per reſolutionem. Quo pacto mixta non fiunt ex elementis; cum illa ex his non prodeant. vnum tm̃ elementũ inuexere.

d Anaxagoras autem] Subijcit Anaxagoræ, & Empedoclis ſententiam de elementis corporum, atque eos inter ſe diſſentire. Empedocles enim ſtatuit, quatuor vulgata mundi elementa eſſe principia, ex quibus cætera conſtarent. Anaxagoras poſuit, alia corpora homogenea, vt carnem & oſſa, eſſe elementa reliquorum: ignem vero ſiue ætherem, aerem, aquam, & terram, carnibus, oſſibuſque, & alijs id genus eſſe permixta. Aiebat enim partes talium corporum ſimilium, magnitudine inſectiles, numero infinitas, ſemina eſſe omnium quæ in natura apparent: ita vt per eorum è mixtis, in quibus latent, ſecretionem, omnia corpora phyſica ſenſibus obnoxia gignerentur. Opinio Empedoclis, & Anaxagorę.

e Cum autem] Rectius Empedoclem ſenſiſſe ait, quam Anaxagoram. Etenim cum omnia corpora aliquem ſibi proprium naturalemque motum vendicent: cumque alij ſint motus ſimplices, alij mixti: atque hi mixtis corporibus, illi ſimplicibus conueniãt: conſtat aliqua eſſe corpora ſimplicia. Tum deinde, quia motus ſimplices, qui ſunt a medio & ad medium, proprij ſunt elementorum, quæ Empedocles ſtatuit: planum relinquitur, eius opinionem magis eſſe veritati conſentaneam; proindeque aſſerendum, liquida eſſe elementa in rerum natura.

CAPVT IV.

Conſequens a autem eſt, vtrum ſint finita an infinita: & ſi finita ſint, quem numerum ſubeant, conſiderare ac contemplari.

b *Primum igitur infinita non eſſe, vt quidam arbitrantur, contemplandum eſſe videtur. Et primum eos, qui vniuerſa ſimiliũ partium elementa faciunt, vt Anaxagoras, in medium afferamus. Nemo enim ortum, qui ita cenſent, recte accipit elementum. Videmus enim & multa mixtorum corporum, vt carnem, oſſa, lapidem, lignum, in ſimiles diuidi partes. Quare ſi compoſitum non eſt elementum, non omne quod eſt ſimilium partium eſt elementum; ſed id quod in diuerſa ſpecie diuidi nequit, vt antea diximus.* c *Præterea neque ſic elementum ſumentes, facere infinita neceſſe eſt. Omnia enim eadem, etſi quiſpiam ſumpſerit finita, reddentur. Idẽ enim faciet, etſi duo vel tria talia ſolum ſint: vt & Empedocles facere conatur. Cum enim ipſis, & hoc pacto non omnia ex ſimiles partes habentibus facere accidit (faciem enim non ex faciebus faciunt, nec aliud quidquam eorum quæ ſecundum naturam ſunt figurata) patet longe melius eſſe, principia facere finita: & hæc quam minima, ſi eadem omnia demonſtrari poſſunt: quemadmodum & Mathematici cenſent. Semper enim aut forma, aut quantitate, finita principia ſunt.* d *Præterea ſi corpus a corpore diuerſum proprijs differentijs dicitur, corporum autem differentiæ ſint finitæ (ipſis enim ſenſibilibus differunt: atque hæc ſunt finita, quod quidem demonſtretur oportet) patet & elementa neceſſario eſſe finita.* Tex. 37.

e *At vero neque vt alij quidam dicunt, vt Leucippus, ac Abderites, Democritus, ea quæ accidũt cõſentanea ſunt rationi. Primas enim magnitudines, mul*

titudine quidem infinitas, magnitudinem autem indiuiſibiles eſſe dicunt; & neque ex vna multa fieri, neque ex multis vnum, ſed harum complexione mutatione ve omnia generari. Et hi namque quodammodo numeros vniuerſa quæ ſunt, atque ex numeris faciunt; etſi enim non dilucide dicunt, hoc tamen dicere volunt. f Et inſuper cum figuris corpora differant, figuræ vero ſint infinitæ, infinita & ipſa ſimplicia corpora eſſe dicunt. Quænam autem eſt vniuſcuiuſque elementi figura, nihil definierunt; ſed igni ſolum rotundæ tribuere figuram; aerem vero, aquam, ac cætera magnitudine prauitateque diuiſere; quia natura ipſorum eſt, vt omnium ſemen elementorum. Tex.38. *g Primum igitur idem & ipſos error comitari videtur, non finita ipſa principia ſumere cum omnia eadem ipſis dicere liceret. Deinde ſi corporum differentiæ non ſint infinitæ, patet elementa infinita non eſſe. Præterea indiuidua corpora eſſe dicentes, Mathematicis ſcientijs aduerſentur, compluraque eorum quæ ſub opinionem omnium cadunt, & eorum quę ſenſu videntur, è medio tollant neceſſe eſt: de quibus ante diximus, in hiſce quæ de tempore motu ve ſunt dicta.* Tex.39. *h Et inſuper contraria ipſos dicere ſibi ipſis neceſſe eſt. Impoſſibile enim, ſi elementa ſint indiuidua, aerem, aquam, terram, magnitudine paruitateque differre. Eſt enim impoſſibile ex ſeſe mutuo generari; corpora namque maxima, ſi ſegregentur, ſemper deficient. At hoc pacto terram, aquam, & aerem viciſſim ex ſeſe fieri dicunt. i Præterea neque horum ſententia infinita ipſa elementa fieri videbuntur, ſi corpora* Tex.40. *quidem figuris differunt, figuræ vero omnes ex pyramidis conſtant; rectarum quidem linearum ex hiſce, quæ ſunt rectarum linearum; ſphæra autem, ex partibus octo; ſint enim aliqua principia figurarum neceſſe eſt. Quare ſiue ſit vnum, ſiue duo, ſiue plura, & ſimplicia corpora multitudinem tantum ſubibunt. K Præterea ſi cuiuſque quidem corporis motus eſt proprius quidam, ſimpliciſque corporis motus eſt ſimplex; ſimplices autem motus infiniti non ſunt, propterea quod neque ſimplices lationes plures, quam duę ſunt: neque loca ſunt infinita, neque hoc pacto ſane ipſa elementa infinita erunt.* Tex.41.

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

Eelēmta non eſſe infinita.

CONſequens a autem] Docuit, quid ſit elementum, & quod elementa ſint: nunc expendendum ſibi ait, vtrum infinita ſint, an certo numero comprehendantur: & ſi definita exiſtant, quinam eorum ſit numerus.

b Primum igitur] Oſtendendum primo ait, elementa non eſſe infinita; confutandumque dogma Anaxagoræ, qui voluit partes ſimilium rationum eſſe elementa rerum. Id igitur refellit, quia vt ex elementi definitione conſtat, nullum compoſitum eſt elementum: eiuſmodi autem partes ſunt compoſita, cum reſoluantur in terram, aquam, aerem & ignem.

c Præterea neque] O bijcit Anaxagoræ, quod eſto faceret partes ſimilares elementa rerum, non proinde debuit ea infinita conſtituere: cum omnia integra ſaluaque eſſe queant, poſitis elementis certo numero, vti Empedocles poſuit; præſertim cum non omnia ex conſimilibus partibus, vt ipſi etiam fatentur, coaleſcant; non enim os ex oribus, neque frontem ex frontibus componunt. Quare non eſt cur infinitudinem illam, quæ nihil prodeſt, aſciſcant; ſed finito potius elementorum numero contenti ſint; quę-

admodum,

admodum & Mathematici finita ſemper principia, tam ſpecie quam numero, ſumere conſueuerunt: alioqui nulla eſſet methodus, ratione doctrinæ ab eis traditæ.

d Præterea ſi corpus] Finita eſſe elementa hunc in modum probat: Ea, quorum differentiæ certo numero continentur, finita ſunt: ſed differentiæ elementorum continentur certo numero (ſunt enim calidum & frigidum, ſiccum & humidum: vt in libris de Ortu & interitu fuſius explicabitur) igitur elementa ſunt finita. Aduerte, non eſſe mētē Ariſtotelis, quatuor primas qualitates eſſe eſſentiales elementorum differentias: ſed natiuas eorum proprietates, eſſentiæ comites, atque iudices, quatenus vnaquæque earum in ſummo gradu ſpectata vni elemento debetur.

e At vero neque] Refert opinionem Leucippi, & Democriti, qui principia numero infinita, magnitudine inſectilia, quorum concurſu & coitione omnia procrearentur, inuexere. Hos autem reprehendit, quod etſi obſcure, re ipſa tamen omnia ex numeris componebant: perinde eſt enim, res naturales ex indiuiduis partibus, atque ex vnitatibus, proindeque ex numeris quorum eæ partes ſunt, conſtituere. Opinio Leucippi & Democriti.

f Et inſuper cum] Cum ex Leucippi & Democriti ſententia corpora figuris differant, & has numero infinitas eſſe contendant, vtique ſimplicia corpora infinita faciunt: ſed quam figuram ea ſortiantur, non exponunt: igni tantum globoſam atque rotundam attribuunt, aerem autem & aquam, cæteraq; omnia magno & paruo, non formis diſtinguunt: aientes ex minoribus corporibus aerem, ex maioribus aquam, atq; adhuc ex maioribus terram eſſe compoſitam; & his conſtare vniuerſa, figurarumque naturam elementorum quaſi ſeminarium quoddam eſſe. Qui corpora figuris diſtinxerunt.

g Primum igitur] Superiores Philoſophos in eo primum decipi ait, quod cum ſine vllo incommodo finita principia ſiue elementa facere poſſint, infinita tamen inuexere. Deinde, quia cum elementorum differentiæ certo numero contineantur (ſunt enim calidum & frigidum, ſiccum & humidum, vt ſuperius dictum fuit) nequaquam elementa infinita eſſe poſſunt. Item, quia repugnant theorematis Mathematicorum, aſſerentium nullum dari corpus minimum, ſeu quod in alia diuiduum non ſit. Quin etiam multa eorum, quæ communi hominum iudicio recepta, & ſenſibus conſpicua ſunt, negare conuincuntur, vt patet ex ijs, quæ in 3. & 4. lib. Phyſic. tradita fuere.

h Et inſuper contraria] Leucippum & Democritum, non falſa tantum, ſed inter ſe contraria & pugnantia dixiſſe ait, dum elementa inſectilia eſſe, & magnitudine, paruitateque inter ſe diſtingui aſſeruerunt. Non enim ſi ita ſe habeant, alterum ex altero gigni poterit, vt ipſi prædicant: ſiquidem in generatione maiora corpora, ex quibus alia ſecernuntur & generantur, deficient minuenturque; cum tamen id, quod indiuiduum eſt, nec ſecari, nec minui poſſit.

i Præterea neque] Docet Philoſophos illos in eo etiam ſecum pugnare, quod dicāt elementa infinita eſſe, & figuris diſtingui. Non enim hæc duo ſtare poſſunt: cum primæ corporum figuræ definitæ ac determinatæ ſint, vtpote ex pyramidibus conſtitutæ. Sicut enim in planis, figuræ quæ rectas habent lineas in triangula diuiduntur, atque etiam ex triangulis conflantur (quia omnium figurarum quæ planæ ſunt, triangulum eſt maxime ſimplex) ita in ſolidis, quæcumque ex rectarum figurarum maxime ſimplex atque propria pyramis eſt: quandoquidem ipſa etiam ſphæra, quamuis ex rectis non conſtet lineis, tamen ex octo pyramidibus, quæ rotundas baſes habeant, componi dicitur. Sane oportet eſſe aliqua figurarum principia, quia aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ ſunt: ſimplices autem compoſitarum principia eſſe conuenit. Siue ergo vnum ſit figurarum principium, ſiue duo, ſiue plura; totidem erunt numero elementa, ſeu prima corpora, non autem infinita. Elementa nō diſtingui figuris.

K Præterea ſi cuiuſque] Ex finitudine motuum & locorum, quæ elementis conueniunt colligit, fieri non poſſe quin illa certo numero definita ſint. Nam ſi vnicuique corpori ſuus motus competit, ſimplici ſimplex, & ſimplices motus certo comprehenduntur numero, quia latio omnis aut eſt circularis, aut recta; & recta vel eſt a medio, vel ad medium: Si item loca, quæ hiſce motibus petuntur, determinata ſunt: vtique elementa infinita eſſe non poterunt. Finiti motus, finitæ ſedes elementorū.

CAPVT V.

QVoniam a autem finita eſſe neceſſe eſt, conſiderare reſtat, vtrum
plura ſunt, an vnum. Quidam enim vnum ſolum eſſe ſupponunt,
Tex.42. & horum alij aquam: alij aerem, alij ignem, alij b aqua quidem
ſubtilius, aere vero denſius; quod quidem cælos vniuerſos, cum
ſit infinitum, inquiunt continere. Qui igitur hoc vnum aquam
aut aerem faciunt, aut aqua quidem ſubtilius, aere vero denſius; deinde ex hoc
c raritate denſitateque cætera generant: ij ſane ignorant, aliquid aliud ele-
mento ſe facere prius. Generatio enim ex elementis compoſitio eſt, vt dicunt:
ad elementa vero profectio, diſſolutio. d Quare id quod eſt ſubtilium magis
partium, natura prius eße neceſſe eſt. Cum igitur omnium corporum ignem ſub
tiliſſimum eße dicant, ignis natura corporum primum erit. e Nihil autem re-
fert: vnum enim quippiam ceterorum, & non medium ipſum, primum eſſe ne
ceße eſt. f Praeterea raritate ac denſitate cætera generare, & ſubtilitate atque
Tex.43. groſſitie nihil differt: ſubtile enim rarum, groſſum autem denſum eſſe volunt.
Subtilitate rurſus atque groſſitie, & magnitudine ac paruitate idem eſt; ſubti-
le eſt enim quod paruarum, groſſum quod magnarum partium eſt. Quod enim
ad multum extenditur, id ſubtile eſt: tale autem id eſt, quod ex paruis partib.
conſtat. Quare accidit, ipſas magnitudine ac paruitate ſubſtantias diuidere cæ-
terorum. Accidet autem ita definientibus, vniuerſa ad aliquid dicere. Atq; ab-
ſolute non erit aliud ignis, aliud aqua, aliud aer: ſed idem eſt ad hoc ignis, ad
aliquid aliud aer. Quod quidem & ijs accidit, qui plura quidem elementa eſſe
aiunt, magnitudine autem & paruitate differe dicant: Nam cum vnumquodque
quantitate ſit definitum, aliqua ratio nimirum inter ipſas magnitudines erit.
Quare eorum, quæ hanc rationem habent, aliud aerem, aliud ignem, aliud ter-
ram, aliud aquam eße neceſſe eſt: propterea quod in maioribus rationes mi-
norum inſunt. g Qui vero ignem elementum ipſum ſupponunt, hoc quidem
Tex.44. euadunt: alia vero ipſis accidere abſurda neceſſe eſt. Quidam enim ipſorum
ignis figuram adiungunt, vt ij qui pyramidem faciunt. Quorum quidam ſim-
plicius dicunt: pyramidem quidem dicentes id eße, quod maxime figurarum
incidere poteſt; ignem autem corporum. Quidem probabilius: corpora qui-
dem vniuerſa ex eo compoſita eſſe, quod eſt omnium maxime ſubtilium par-
Tex.45. tium; ſolidis vero figuras ex pyramidibus conſtare dicentes. Quare cum
corporum quidem ignis ſit ſubtiliſſimum, figurarum vero pyramis maxi-
me paruarum eſt partium, atque prima, primaque figura primi ſit cor-
poris: ignis profecto pyramis erit. h Quidam de figura quidem nihil di-
Tex.46. cunt: ſubtiliſſimarum autem partium ſolum elementum ipſum faciunt: de-
inde ex hoc compoſitionem ſubeunte cætera fieri dicunt, perinde vt auri a-
renæ conflant. Vtriſque autem hæc difficilia accidunt. Nam ſi primum
corpus indiuiduum faciunt, illa ratiocinationes, quas antea diximus, ad

hanc

hanc eandem materiam, vt patet, redibunt. i Præterea ſi naturaliter contemplari volunt, hoc dicere nequeunt. Nam ſi omne corpus ad corpus quantitate comparabile eſt; magnitudines autem ſimilitudinem ſubeunt rationis, velut vniuerſæ aquę ad aerem vniuerſum, & elementi ad elementum, & in cæteris eodem modo, & aer maior eſt aqua, & omnino id quod ſubtiliorũ eſt partium eo quod groſſiorum: patet & elementum aquæ minus quam aeris eſſe. Si igitur magnitudo minor ineſt maiori; elementum ſane aeris diuiſibile erit, ignis identidem ipſius, & eorum omnino quæ ſubtiliorum partium ſunt. k Sin diuiſibile faciunt ij quidem, qui igni figuram tribuunt, eueniet partem ignis ignem non eſſe; propterea quod pyramis non ex pyramidibus conſtat; & item non omne corpus elementum eſſe, aut ex elementis conſtare; pars enim ignis, nec ignis eſt, nec aliud elementum vllum. l Hiſce vero, qui magnitudinem definiunt, prius quid elemento elementum eſſe, atque hoc in infinitum abire, ſi omne corpus diuiſibile eſt, & quod paruarum magis partium eſt elementum. Tex.47. Tex.48. Tex.49. Tex.50.

m Præterea & his etiam accidi, idem ad hoc ignem eſſe dicere, ad id ad aerem, & aquam rurſum ac terram. n Commune autem peccatum vniuerſis eſt, qui elementum vnum ſupponunt, vnum naturalem ſolum omniumque eundem facere motum. Omne namque naturale corpus principium habere motus videmus. Si igitur omnia corpora vnum quid ſunt, vnus omnium motus erit; & hoc eo magis quodque moueri neceſſe eſt, quo maius ſit; quemadmodum & ignis, quo maior fit, eo ſua latitione celerius fertur. Accidit autem, multa deorſum celerius ferri. Quare propter hæc ipſa, & inſuper cum definitum ſit prius naturales plures eſſe motus, patet vnum elementum eſſe non poſſe. Cum autem neque infinita ſint, neque vnum ſit elementum, plura eſſe profecto atque finita eſſe neceße eſt. Tex.51.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

Quoniam a autem] Decreuit, elementa non eſſe infinita: nunc vtrum vnum an plura ſint, in quæſtionem vocat: primumque refert ſententias arbitrantium tantummodo vnum eſſe. Sed in his neminem profert, qui terram elementum poſuerit, quia vt in 1. lib. Metaph. c. 7. affirmat, nullus ex antiquis Philoſophis, qui vnum tantum principium inuexere, principij rationem terræ attribuit. Cuius rei cauſa fuiſſe videtur; quod terra nimium compacta ſit, & ad ſubeundas rerum procreandarum formas parum idonea. Lege (ſi placet) quæ de hac re ſcripſimus 1. Phyſic. c. 7 q. 2. art. 2. Qui vnũ elementũ poſuere.

b Aqua quidem] Quidam vnum ſtatuerunt elementum, a quatuor vulgatis diuerſum; e quibus Anaximander Mileſius, mutata forſitan priori ſententia, medium quid inter aerem & aquam finxit, quod eſſet minus tenue quam aer, minus craſſum quam aqua, & omnibus corporibus, quæ mundi ambitu continentur, communem materiam exhiberet. Qui corpus inter duo elemẽta medium finxere.

c Raritate denſitateq;] Qui medium corpus inter aerem & aquã conſtituunt, ijdem per denſitatem & raritatem, tanquam per prima generationis principia, res omnes generant. Hos in eo peccare inquit, quod ponant aliquid elemento prius; cum dicant res ita per compoſitionem ex elementis effici, & in elementa diſſolui, vt rarum & denſum, tanquam aliquid rebus genitis intrinſecum generationem ipſam antecedat.

d Quare id] Si ſuperiores Philoſophi in conſtituendis elementis ad ſubtilitatem ſolummodo reſpiciant, id quod ſubtilius eſt natura prius facient, eidemque elementi naturam concedent. Quare cum ita ſe habeat ignis, hunc rerum elementum ab ijs effici oportebit.

e Nihil autem] Nihil referre ait, quod medium videatur ad elementi rationem vaſ de aptum: re enim vera quodlibet e quatuor elementis multo eſt ad id accommodatius, cum prius ac ſimplicius ſit, quam medium illud inter duo extrema poſitum, & ex ijs coaleſcens.

Contra eos qui corpora raritate, & denſitate generant.

f Præterea raritate] Inſectatur eos, qui raritate & denſitate corpora generari inquiunt, oſtendens ipſos omnia quæ gignuntur facere relata, eorumq; eſſentiam in reſpectu conſtituere. Perinde eſt enim res effici raritate & denſitate, atque ſubtilitate, & craſſitudine: Item, effici ex his, atque effici magnitudine, & paruitate. At hæc reſpectus quidam ſunt, ſicuti & magnum & paruum relata: quandoqnidem magnum comparatione parui, paruum collatione magni dici conſueuit.

Qui ſolũ ignẽ principium & elementũ fecere.

g Qui vero ignem] Refellit ſententiam exiſtimantiũ, omnium rerum ortui ignem, eumque ſolum, tanquam principium ſupponi. Quorum diuerſa fuit ratio. Alij enim ſic arbitrati ſunt, ꝙ ignis pyramidalem figuram vendicet: quia, vt hæc inter omnes figuras acutiſſime ſecat, ſic & ignis inter omnia corpora facillime penetrat ac diuidit.

h Quidam de figura] Alij Philoſophi nullam de figura mentionem facientes, iccirco ignem elementum conſtituerunt, quod ſubtiliſſimis conſtet partibus, ex quibus in vnum coeuntibus res fiant: ſicut & ex tenuiſſimis auri arenulis maſſa coagmentatur. Contra hos obijcit, quod ſi primum corpus ex tenuiſſimis, & inſectilibus conſtat partibus, incidunt in eadem abſurda, in quæ Democritus, & Leucippus atomorum defenſores, de quibus ſupra.

i Præterea ſi] Si quis, inquit, rerum naturam contemplari, & ad Phyſicas rationes attendere voluerit, is profecto intelliget, nullo modo fieri poſſe, vt elementum indiuiſibile ſit. Nam cum compoſitorum corporum elementa ſint etiam corpora, quamuis ſimplicia; & omne corpus cuilibet corpori quantitate ſua comparari poſſit (ſiquidem nullum corpus in rerum natura infinitum inuenitur) certe idem in elemẽtis eueniet, vt nimirum proportione inter ſe reſpondeant, & vt tota aqua ad totũ aerem, totus aer ad totum ignem comparetur. Cum igitur aer v. g. ſit maior quam aqua, & magnitudo minor inſit in maiori: vtique neceſſe erit aerem eſſe diuiſibilem, ſimiliterque ignem: cum magnitudo minor non niſi in magnitudine quæ ſecari poteſt inueniatur.

K Siu diuiſibile] Eos qui elementum diuiduum faciunt ignem, ſed ipſum pyramidis figura tanquam ipſius quidditate determinant, ex eo confutat; quia ſequeretur partem ignis non eſſe ignem, quemadmodum neque pars pyramidis pyramis eſt. Item, quia non omne corpus, aut eſſet elementum, aut ex elementis coalitum. Quia cum pars ignis non ſit ignis, nec ignis ipſe ignis erit: nec item aliud ex elementis, ut patet, nec ex ijs conſtans.

l Hiſce vero] Reprehendit eos, qui elementi naturam paruitate definiunt, exiſtimantes quanto aliquod corpus minus eſt, tanto elementi naturam perfectiori modo obtinere. Enimuero hi aliquid elemento prius conſtituunt, videlicet partem eius corporis, quod elementum eſſe autumant. Præterea dari ab eis oportet infinitum progreſſum in elementis: cum omne corpus in partes ſemper diuiduas ſecari poſſit; & id quod minus eſt, elementi naturam magis participet.

m Præterea & his] Si differentiæ, inquit, per quas elementa conſtituuntur & differunt, ſunt maius & minus, ita vt ignis non diſtinguatur ab aere, niſi ſecundum proportionem inter eos magno paruoque terminatam: ſequitur, ſi quod inueniatur elementum, cuius proportio ad ignem ſit quanta ignis ad aerem, eiuſmodi elementum cum igni collatum fore ignem, & ignem comparatione illius fore aerem: ſimiliterque rem in cæteris habituram. Quod tamen eſt manifeſte abſurdum.

n Commune autem] Vno communi argumento conuincit omnes, qui vnum duntaxat elementum faciunt, & ex eo mixta omnia conflant. Nam cum omnia corpora

physica

phyſica alicuius motus naturalis, ſibique proprij, qui eorum naturam comitetur, principium in ſe habent: ſi omnia eiuſdem eſſent naturę, eundem motum vniuerſa haberent; nec aliter, quoad motum, inter ſe diſtinguerentur, niſi quod alia tardius, alia celerius in locum ſuum commearent. Quod tamen a veritate palam abhorret: ſiquidem videmus non omnia corpora eundem locum petere; ſed alia per ſe deorſum, alia ſurſū ire: alia ſuopte ingenio in ſedem infimam, alia in ſuperam celerius contendere.

QVAESTIO I.

Sintne mundi elementa quatuor, an non?

ARTICVLVS I.

Conſtituitur pars affirmatiua quęſtionis.

DE elementorū numero diſcrepantes fuere ſententiæ Philoſophorum, vt cōſtat ex ijs, q̃ proximo c. ab Ariſtotele tradita ſunt. Quod tamen quatuor, nec plura, nec pauciora ſint, ſtatuerunt poſt Hippocratem Plato, Ariſtoteles, & vtriuſq; ſcholæ alumni magno conſenſu. Colligunt autem hunc numerum multis modis. 1. ratio. Primum ex quadripartita varietate primarum tactilium qualitatum, ſcilicet caloris, frigoris, humoris, ſiccitatis: e quibus coniugationes quaternæ, multiplici inter ſe fœderis nexu ſociatæ, ac ſingulis elementis accommodæ efficiuntur, vt in libris de Ortu & interitu plenius dicemus. (De hac re in noſtris Phyſ. li. 4 ca. 5. q. 3. art. 1.) Nam terra ſicca eſt & frigida; aqua frigida & humida: atque hæc duo elemēta licet per humorem & ſiccitatem ſibi aduerſentur; per frigiditatem tamē iunguntur: aer humidus & calidus eſt; & cum aquæ contrarius ſit calore, ei tamen humiditate copulatur: ſuper hunc ignis calidus & ſiccus, aeri reſiſtit ſiccitate, cum quo tamen calore nectitur. Et ita fit, vt ſingula elementa duo ſibi hinc inde vicina ſingulis qualitatibus, velut quibuſdā amplectantur vlnis. Aqua terram frigore, aerē humore: Aer aquā humiditate, ignem calore: Ignis aerem calore, terram vero ſiccitate. At hæc vinculorū varietas, ſine qua mundi harmonia nullatenus cohæreret, nō niſi inter quatuor elemēta eſſe poteſt. Quo pertinet illud Boet. lib. 3. de Conſol. Philoſ. Meth. 9.

A Tu numeris elementa ligas, vt frigida flammis,
Arida conueniant liquidis: ne purior ignis
Euolat, aut merſas deducant pondera terras.

In ſquam ſententiā lege, quæ ſcripſit D. Damaſc. li. 2. Fid. Orth. c. 6. D. Amb. c. 4. lib. 3. Hexam. D. Nemeſius in lib. de nat. homin. c. de elem. Clemens Alex. in orat. exhort. ad Gręcos. Auctor libri de Mūdo B ad Alex. Philo Iud. in lib. de plant. Noe.

Secundò, probatur idem numerus ex coagmentatione mixtorum corporum, quæ non ex vno, tribus aut duobus tantum: ſed ex quatuor elemētis collato inter ſe fœdere emergūt. Qui etiam numerus cernitur in quatuor humoribus, ſanguine, flaua bili, atra bili, & pituita: ſimiliterq; in quatuor tēperamentis, ſanguineo, bilioſo, melācholico, phlegmatico: quæ omnia quatuor elementis ingenij C naturæque conuenientia reſpondent, vt alibi explicandum a nobis erit. 2. ratio.

Tertiò, ex multitudine lationum ſimplicium, quæ quatuor omnino ſunt; duo ad medium, quæ a medio; ſeu binæ ad locum inferum, binæ ad ſuperum. 3. ratio.

Quarto, ex qualitatibus motricibus, quæ item quatuor cēſentur; nempe ſumma leuitas, grauitas ſumma, leuitas ex parte, grauitas ex parte. 4. ratio.

Denique idē probauit Ariſtoteles 2. D huius operis c. 3. quia cum cęlum motu circulari perpetuo agitetur, opus illi eſt centro immobili, circa quod voluatur; hoc autem centrum (ſi more phyſico loquamur) eſt terra. At ſi terra in rerū natura exiſtat, neceſſario danda erunt alia elementa: ſiquidem conſueuit natura vnum contrarium alteri opponere, ne ſi vnum tantum ſit, id impune graſſetur, & alia cōſumat. Quapropter ſi exiſtit terra quę eſt corpus grauiſſimum & infimum; oportet ignem eſſe, quod eſt omnium le- 5. ratio. (Cur natura vni cōtrario aliud opponat.)

uiſſimum, & inter corpora diſſolubilia A ſupremum locum poſtulans. At ſi dantur hæc extrema, dãda quoque ſunt duo intermedia, nempe aer, & aqua: e quibus hæc cum terra grauitate, ille cum igni leuitate conuenit: hæc igni natiua frigiditate, ille terræ natiua humiditate aduerſetur. Simili fere argumento quaternarium numerum elementorum conclu dit Plato in Timæo.

H'c ſimilia ſcripſit D.Th. in 1.2. q. 102.ar.4. ad 4. Philo l.3. de mundi opific.

Quinetiam D. Hieronymus epiſ. 128. ad Fabiolam docet, quatuor elementa ſi- B gnificata fuiſſe byſſo, purpura, hyacintho, cocco, quibus olim Sacerdotis ſummi veſtimenta diſtinguebãtur. [Quatuor inquit, colores ad quatuor elementa referuntur, ex quibus vniuerſa ſubſiſtunt. Nam byſſus terrę deputatur, quia ex terra gignitur; purpura mari, quia ex concheolis tingitur: hyacinthus aeri, propter coloris ſimilitudinem; coccus igni, quod vterque rubeat.

Lege Pieſi in Hep taplo.

Quia uero quæcunque in elementari C mundo ſunt, eadem in cœleſti, ſed meliori nota continentur: docet Ptolomæus 1. quadrip. cap. 4. ſydera errantia cohibere in ſe virtutes quatuor elementorum: Solem & Martem ignis, Saturnum terræ, Iouem aeris, Mercurium aquæ. Alij mundum inter quaterna elementa partiſtur vt inprimis numerentur terra, aqua, aer, ignis; quæ in hac mortalium ſphæra iacent. Tum ſupra hæc rurſus totidem, ſed naturæ purioris; vt Luna ſit quaſi terra, D Mercurius aqua, Venus aer, Ignis Sol. Deinde rurſus inuerſo ordine Martis ſphæra ſit quaſi ignis, Iouis aer, Saturni aqua, Aplanis terra. Qua de re Platonica ſchola luculenter diſputat.

Conſule D. Anſel. in lib. de imag. mũdi, c.4.

Ægyptij quoq; ex ſingulis elementis bina fecere, marem & fœminam: vt expli cat Senec. lib.3. Nat. quæſt. c.14. Deniq; D. Auguſt. li.3. de Gen. ad lit. c.4. docet, quatuor elementa quinque ſenſibus ſub tiliſſima ratione reſpondere. Qua itẽ ac- E commodatione diſtinguunt Aſtronomi quatuor anni tempora; videlicet igneam æſtatẽ, terreſt autumnum, vel aereſt, hyemem aquoſã.

ARTICVLVS II.

Refellitur ſententia exiſtimantium, non dari elementum ignis ad cęli concaua.

NOnnulli tamen ex veteribus Philoſophis arbitrati ſunt, præter ignem qui apud nos in vſu eſt, vel in ſubterraneis locis gignitur, non aliud dari ignis elementum prope orbem Lunæ. Pythago rici teſte Ariſtotele 2. huius operis c.13. tex 73. ignem in terræ centro conſtituebant, eumque locum Iouis cuſtodiam, & totius mundi foci appellabant: vt etiam Plutarchus 3. de plac. Philoſ. c. 11. cõmemorat. Alij, referẽte D. Aug. lib. 2. de Geneſ. ad lit. nullum ignem ſupra aerem reponebant, præter cœleſtem; ẽ cuius concretione ætherios orbes conflabant.

Itẽ ex recentioribus Cardan. 1. de ſubtil. Valadiale 1.

Nec deſunt argumẽta, quibus oſtendi videatur, non dari elementum ignis prope Lunæ globum. Primum, quia ſi illic eſſet, cum maxima agendi vi polleat, eiuſque immẽſæ voracitati proxima quæque in pabulum cedant, iam diu reliquis elementis interitum attuliſſet, iamq; totus ſublunaris mundus incendio deflagraſſet: pręſertim cum aeris calor ignis calori neutiquam reſiſtat, humiditas verò minus vehemẽs ſit, quam vt illius impetum coerceat. Confirmaturque argumentum: quia hac ratione probat Ariſtoteles 1. Meteor. c.3. corpora cœleſtia non eſſe ignea, quia iampridem quoduis reliquorum elementorum intercidiſſet. 1. arg.

Secundò: Ignis, niſi ei ligna aliaue materia combuſtibilis ſubijciatur, extingui tur; itaque dum exiſtit perpetuò vorat: atqui ſupra ſphæram aeris non poteſt huiuſcemodi pabulum igni ſuppeditari: non eſt igitur in eo loco ignis. 2. arg.

Tertiò: conſtat multos eſſe ignes, tam in ſubterraneis ſpecubus, quam in montium faſtigijs, qui ſupra aerem non trãſmeant: liquet etiam, interdum flammas ẽ ſublimi decidere. Cum igitur vnumquodque elementum in patriam ſedem feratur, non videtur ignis ad Lunæ globum patriam ſedem habere: alioqui omnes ignes eo tenderent. 3. arg.

Quar-

4.Argu. Lege Senecam li. 2. Na. q. ca.14. D. Dionyſiū ca.11. de diuinis no.

A Quartò: Semper natura extrema medijs iungit, vt concordem harmoniam & concentum, qui circa iſtiuſmodi nexum conſtare non poteſt, in mundi vniuerſitate conſeruet. Non ergo conſentaneum fuit, vt elementum tanta caloris intemperantia efferueſcens ſub corpore cœleſti, omnium contrariarum qualitatum experte & innoxio, collocaretur.

5.Argu.

Præterea huic ſententiæ videtur ſuffragari auctoritas Hippocratis & Ariſtotelis: B quorum ille in libro de flat. ait, totum ſpatium, quod inter cœlum & terram funditur, aere plenum eſſe, hic vero 1.Meteor capit.4.docet ſupra aquam eſſe aerem, & id, quod quamuis ignem conſueuimus appellare, ignis tamen haudquaquam eſt. Idem quoque videntur ſentire Rabanus & Strabus quos refert Magiſter in 2.d.17.aientes terreſtrem Paradiſum pertingere ad lunarem globum. Quod vtique minime aſſererent, ſi prope Lunam ignis elemenrum collocarent. C Accedit, quod diuinæ literæ initio Geneſeos, cum nobis primam rerum molitionem tradunt, nullam faciunt ignis mentionem.

Concluſ. Ariſto. 2. huius operis c.3. & tex. 18. &alijs in locis. Orig. hom. 13. ī Exo. Clem. li. 1. Strom. D.Aug.l. 22.de Ciuit.ca.11. D. Hier. epiſt.128 ad Fab. Phi. Ind. li.3.de uita Moy. Plin.li.2. cap. 5.

Aſſerendum tamen eſt communi Philoſophorum conſenſu: dari elementū ignis, idque ſupra omnia elementa, vt in proprio loco, ad Lunę globum inſidere. Cuius aſſertionis prior pars ex eo oſtéditur: quia vt diſputat D. Baſilius hom.3. Hex. abſq; igni defecta & manca eſſet mundi D vniuerſitas, pulcherrimo & nobiliſſimo, atque ad agendum maximè apto elemento carens. Item, quia ſummus calor debetur alicui elemento. Non aeri, qui humiditatem ſummam cum aliquanto calore vendicat: non aquę, quę obtinet ſummū frigus cum aliquanta humiditate: non terræ, quæ habet ſiccitatem ſummam cū aliquanto frigore: ergo igni: proindeq; ignis quartū eſt elementū. Huc pertinent rationes, quib art. ſuperiori elementorum qua E ternarium aſtruximus. Poſteriorem verò aſſertionis partem ſuadet flammæ in ſuperum locum euolantis conatus. Nam cū idem totius & partis locus ſit: & flamma ignis apud nos excitati confeſtim ſupra aerem aſcendat: ratio conuincit, naturalem ignis locum ſupra aerem eſſe. Vnde Manilius lib.1. Aſtron.

Ignis ad æthereas volucer ſe ſuſtulit auras,
Summaque complectens ſtellantis lumina mundi
Humanarum vallo naturæ mœnia fecit.

Dubium.

Quæri autem ſolet, num omnes ignes eiuſdem infimę ſpeciei ſint? Cui dubitationi reſpondet D. Tho.4.ſent.diſt.44.q.3. art.2. in hanc ſententiam: Cum ignis inter cætera elementa maximè actuoſus ſit, aliorum corporum ſublunarium materiam ſibi aſſumit, vt Ariſtot. libr.1.Met.c.3.docet. Itaq; aut in materia propria inuenitur, cum nempe eſt in ſua ſphæra: aut alienam corripit, v.g. aeream, vt patet in flamma: vel terreſtrem, vt videre eſt in carbone. Quocunq; uero modo ignis accipiatur, dum modo ignis habeat, eãdem ſpecie naturam ſortitur, etſi ex parte corporum quæ abſumit diſcrimen ſit. Itaque etiam ignis inferorum cum noſtrate igne ſpecie conuenit; eſto ille neque adiectitia materia foueantur, neque luceat. Non enim iſtiuſmodi affectiones naturę diuerſitatem arguunt, ſed accidentariam differentiam.

Oīs ignis eſt eiuſdē ſpeciei.

ARTICVLVS III.

Reſpondetur ad argumenta proximi articuli.

Solut. 1. argum.

ARgumenta uerò, quæ probare videbantur, non dari elementum ignis prope Lunæ concauum, ſic erunt explicãda. Ad primum dicendum: ignis uim multipliciter cohiberi, ne alia corpora abſumat: inprimis aſtrorum influxu. Nam cū cœleſtia corpora elementarem mundum imperio ſuo regant, eis incumbit, potentiorum partium licentiam compeſcere ac refrænare. Potiſſimum uerò patrocinari dicuntur alijs elementis aduerſus ignem Luna & Saturnus per innatam ad id proprietatem. Secundo detinetur etiam ignis acrimonia ob repugnantiam uicini aeris: qui partim humiditate calorem obtundente; partim nonnullo frigore continenter ei obſiſtit, ita ut non omnino ſuperetur, ſed dum patitur ſimul agat; captaque aduerſarium: præſertim cum

Philo in. in l. de mundi in corrup. Plato in Timæo. cum calor in materia rara, qualem habet purus ignis ad Lunæ concauum, multo minus poſſit, quam in materia denſa vt flamma minus vrit quam carbo; & carbo minus quam ferrum candens. Ita ſit aer & ignis, dum inter ſe pugnant (quod cæteris etiam elementis ſuo modo contingit:) acceptas iniurias quoad poſſunt per vices compenſet, ſeq; tueantur: accedente ea quam diximus cæli ope.

Ad argumenti confirmationem dicendum: multò ſecus rem habituram fuiſſe ſi tota cœleſtis machina ex igni coagmentata eſſet, ac nunc ſe habet poſito ſupra aerem ignis elemento. Nam cum ſtellæ materiam denſiorem magisq; compactam & cohærentem habeant, ſintq; tum mole tum numero longè ampliſſimæ, ſi igneę forent, tantum ex ſe calorem funderent, vt eum nulla cohibere vis poſſet, atque adeò ſublunarem depaſcerentur.

Solut. 2. De hac re Io. Mator in 2. d. 14. q. 7. Card. Cõtarenus 3 de Elem. Ad ſecundum dicendum eſt: ignem ex tra ſphæram propriam vndiq; contrariorum iniurijs patere; ideoq; ſtatim corrũpi & intercidere, niſi pabulo & nutrimento ſubinde inſtauretur: in propria verò ſe de tutiorem eſſe ab aduerſarijs, ſeque amplitudine ſua magis tueri: idque in cauſa eſſe, cur inibi paſtu non egeat. Quoniam vero apud nos ignis tam facilè deperit, plures modos, quibus gigni poſſit, tum natura, tum ars inuenit. Generatur enim ignis ab alio igni attritu quorundam corporum, & coitione radiorum ſolarium.

Solut. 3. Ad tertium: ignem extra ſuum locum qui eſt totus tractus a ſuperficie conuexa aeris vſque ad orbem Lunæ, nec detineri, nec ab eo deſcendere, niſi per vim: faciente etiam apud nos eiuſmodi detenſionem denſitate grauitateque materię; ad quam adhæreſcit.

Solut. 4. Ad quartum: ſeruari concordem harmoniam & cohærentiam corporum Vniuerſi, dum nobiliſſimum inter elementaria corpora iungitur infimo inter cœleſtia. Nec referre, quod ignis calidiſſimus ſummeque actuoſus copuletur cœlo omnium corruptricium qualitatum experti: quia cum cœlum indiſſolubile ſit, nullam ab igne noxam capit.

Solut. 5. Ad Hippocratem dicendum: cum aſſeruiſſe, ſpatium, quod cœlum terramq; interiacet, eſſe plenum πνεύματος, id

A eſt, ſpiritalis ac tenuis ſubſtantiæ: quo nunc tam aer quam ignis ab eo deſignatur. Ariſtotelem vero loco illo Meteororum, nihil aliud voluiſſe, quam nomine πῦρ (quod vocabulum barbarum eſſe Plato in Cratylo teſtatur) propriè tantũ ſignificari inferiorem ignem, qui ob denſitatem materiæ partium inter ſe cohæſionem validiſſimus eſt, & accerrimè vrit; illum autem, qui ſupra aerem conſiſtit, non propriè, ſed ex conſuetudine tãtum B eo vocabulo notari: q. d. vt D. Tho. inibi explicat: ita ſe habere ignem ad quartum elementum, vt glacies ad aquam: proinde que vt glacies eſt non quælibet aqua, ſed concreta, ita ignem propriè non quemuis ignem vocari, ſed qui denſæ materiæ inhæſit. Itaque non negat Ariſtoteles, dari ignem ſupra aerem; ſed aſſerit eũ non propriè vocabulo πῦρ indicari, eſtò propriè elementum ſit.

πυρ propriè dicitur ignis feruore æſtuans, vt qui carbonibus continetur.

C Quod attinet ad verba Strabi & Rabani, omiſſis alijs interpretationibus, quas affert Argentinas in 2. diſt. 20. q. 1. art. 2. dicendum; poſſe illa per hyperbolem accipi, ad ſignificandam loci altitudinem, & ſecretionem. Vel intelligenda per ſimilitudinem, vt interpretatur D. Tho. 1. part. quæſt. 102. art. 1. quod videlicet Paradiſi locus pulchritudine & tranquillitate ſimilis ſit regioni cœleſti, quæ a Luna glo bo incipit. Cæterum quæcunque illorum auctorum mens fuerit, conſtat, non poſſe D Paradiſum ſuo culmine cœlum tangere; cum illa regio elemento ignis occupetur: imò nec ad medium aeris tractum aſcendere, ob eius intemperiem nequaquam habitationi conuenientem. Qua de re plura dicere non eſt huius inſtituti.

Lege Se. in 2. d. 17 q. 1.

Ad id, quod poſtremo obiectum fuit, dicendum: in prima molitione rerum omnia quatuor elementa ſimul a Deo fuiſſe condita, vti aiunt D. Damaſcenus lib. 2. E fid. orth. c. 5. D. Baſilius hom. 2. de Mundi opifi. & Beda in lib. Hexam. Moſem tamen duo ſolummodo inferiora elementa expreſſè connumeraſſe: quia hæc tantum aſpectu percipiuntur; & rudi populo, ad cuius captum ſeſe accommodabat, notiora ſunt.

Lege D. Th. 1. 2. d. 14. q. 1. a. 3. ad 1.

QVAE-

QVAESTIO II.

De elementorum inter ſe dignitate.

ARTICVLVS I.

Videri terram nobilioris eſſe naturæ quam cætera elementa.

Adducentur a nobis hoc loco quatuor elementa in litem, non qualem inter illa ſinxit * Empedocles, ſed in certam honoris & dignitatis. Aſcẽdemus autem eiſdem gradibus, quibus ea in mundo diſpoſita ſunt: ita vt cuiuſque cauſa primo a nobis tractetur, deinde ei tandem principatum adiudicemus, cui iure deberi viſum fuerit.

* De hoc placito Empedoclis in noſtris Phy. lib. 1. c. 7. q. 1. ar. 3.

1. Argu. Inprimis igitur, quod terræ elemẽtum alijs tribus longe excellat, oſtendi poteſt ex eo; quod cum illa irrequieto motu agitentur terra perpetuo ſtat, & in medio volubilis vniuerſitatis optata perfruitur quiete. Et vero quod hic ſtatus perfectior ſit, quam aliorum elementorum huc illuc diuagantium, patet: quia finis naturalium lationum eſt quies in proprio loco & natiua ſede; melior vero eſt conditio finem poſſidentis, quam ad finẽ properantis. Vnde, vt Auerroes hoc in libro animaduertit, definitiones corporum ſimplicium, quę per quietes traduntur, perfectiores ſunt; quia declarant naturalem ſtatum & diſpoſitionem eiuſmodi corporum.

2. argu. Secundo, aſtruitur excellentia terræ ex illius beneficentia. Terra enim nos naſcentes excipit, natos alit, nouiſſimè gremio complexa vt mater operit. Rigeſcit aquæ in grandines, tumeſcunt in fluctus Aer furit procellis: Ignis terret fulminibus: Terra placida, mitis, indulgens, rarò homini iraſcitur: perpetuo ſeſe ad omnes A illius commoditates & vſus affingit: viſceribus gemmarum, argenti, auri aliorumque metallorum opulentiam procreat, & ſtirpium atque herbarum genera ad animantium ſuſtentationem magna largitate fundit. Vt iure apud antiquos Matris ſicuti & cœlum Progenitoris, nomen obtinuerit.

3. argu. Tertio: id elementum, quod ad rem animatam ſimilitudine propius accedit, maiorem obtinet perfectionem; cum ſimilitudo B naturæ cognationem indicet: atqui terra mirificam habet ſimilitudinem cum animali: eſt igitur cæteris elementis perfectior. Minor propoſitio oſtenditur, illuſtraturque ex ijs quæ tradit Sen. libro 3. Nat. quęſt. c. 15. oſtendens, in elemento terræ adumbratam quandam humani corporis effigiem. Inprimis enim vt in noſtro corpore venæ ſunt & arteriæ illæ ſanguinis, hę ſpiritus conceptacula: ſic in terra alia ſunt itinera per quæ aqua alia per C quæ ſpiritus, id eſt, aer currit. Vt in nobis ſanguinis percuſſa vena tamdiu manat, donec omnis effluxit, aut donec vena intercluſa eſt, aut aliquid ſanguinem retro dedit: ſic in terra ſolutis ac patefactis venis, riuus aut flumen effunditur, donec conſumpta aqua ſit, aliquove impedimento occluſa via. Vt in nobis quędam partes duriores ſunt, veluti oſſa, quædam molliores, vt in capite cerebrum, in oſſibus medullæ: ſic in terra quędam natura D durantur, vt metalla & lapides: quædam liqueſcunt, ſicut bitumen, cæteraque his ſimilia. Denique, vt in nobis ex morbido humore quartana ad horam venit, vt podagra ad tempus reſpondet; ſic aquæ terræ viſceribus deliteſcentes quodam tempore ſi reddunt, alio retrahunt: nunc ſcaturiunt, nunc reconduntur. Quibus perſpicuum relinquitur, quanta ſit terræ cum noſtro corpore ſimilitudo, E atq; adeò quanta ſit eius præſtantia inter cætera elementa.

His ſimilia inueniuntur in li. de ſec. ſa. ſecũdum Aeg. & in li. de Ele. quẽ Carpentarius latinitate donauit.

A R-

ARTICVLVS II.

Videri aquam cæteris elementis naturæ dignitate excellere.

AT quod potius aquæ primus honoris locus deferri debeat, ſuadet illud maris encomium apud Diuum Ambroſium lib.3. Hexam.c.5. [Bonum mare, tanquam hoſpitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum, inuectio commeatuum, quo ſibi diſtantes populi copulantur, quo præliorum remouentur pericula, quo barbaris furor clauditur, ſubſidium in neceſſitatibus, refugium in periculis, gratia in voluptatibus, ſalubritas valetudinis ſeparatorum coniunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, ſubſidium vectigalium, ſterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur, ſiquidem de mari aqua radijs Solis hauriatur, & quòd ſubtile eius eſt rapitur: deinde quando altius eleuatur, tanto magis etiam nubium obumbratione frigeſcit, & imber fit: qui non ſolum terrenam temperat ſiccitatem, ſed etiam ieiuna arua fœcundat. Quid enumerem inſulas, quas velut monilia plerumque prætexit, in quibus ij qui ſe abdicant intemperantiæ ſecularis illecebris, fido continentiæ propoſito eligunt mundo latere, & vitæ huius declinare dubios anfractus? Eſt ergo mare ſecretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis ſeceſſus, portus ſecuritatis, tranquillitas ſeculi, mundi huius ſobrietas: tum fidelibus viris atque deuotis incentiuum deuotionis: vt cum undarum leniter alluentium ſono certent cantus pſallentium, plaudant inſulæ tranquillo fluctuum ſanctorum choro hymnis ſanctorum perſonent. [Hæc Diuus Ambroſius. Quibus ſimilia ſcripſerat D. Baſilius homil. 4. Hexam. Theodoretus ſerm.2.de Prouid. D. Gregor. Nazianz. orat.2.de Theo. Plutarchus in li. cui titulus eſt, [Vtrum aqua an ignis ſit vtilior.] Cicero 2.de Nat. Deor.

A At ſi quis fortaſſe aquam igni, quo eſt illi ut perpetuum odium, ita & honoris contentio eſt: ſi quis inquam putet etiam igni deteriorem: is vtriuſque commoda & vtilitates expendat, dabitque, ſi æquus æſtimator eſſe uelit, aquæ palmam. Nam cum ſine igni traduci poſſit hominum vita; ſine aqua non poteſt: quandoquidem aquæ vſus & hyeme & æſtate, & ægrotis & ſanis & noctu & interdiu, & ſingulis diebus neceſſarius eſt. At igni non ſolum non ita indigemus, ſed eius vtilitas arte magis quam natura comparatur, egetque perpetuo ſumptu & materia, nec ſine pabulo apud nos viget: vt ſanè dignus uideatur, qui ob immenſam voracitatem & tyrannidem è mundi Rep. eijciatur. Præterea ignis, teſte Ariſtotele lib.2.de Gen.anim.cap.3.& li.2.Meteor. cap.4.& lib.2. de Ortu & inter.c.3.text. 21. nullum generat animal: aqua verò nihil non generat; adeo vt teſte Plinio l. 9. de Hiſt.nat.cap.2. verum ſit quod dici ſolet: quicquid naſcatur in parte naturæ ulla, id in mari eſſe præter multa, quæ nuſquam alibi. Itaque non tantum marini generis effigiem habentia profert, ſed plurima etiam quæ terreſtrium figuram exprimunt, ut uitulos, locuſtas, cicadas: imò & quę humanam ſpeciem æmulentur, ut Syrenes; & quæ arte facta referant ut ſerram & gladium. *Præoccupatio.* *Aquæ fœcunditas.*

Item quanta ſit aquarum utilitas, teſtantur Medici, experiuntur ægroti. Quædam oculos iuuant: quædam ſanguinem ſupprimunt: aliæ neruos rigentes laxant & molliunt, aliæ uerò laxatos aſtringunt: aliæ medentur ulceribus, aliæ uiſcerum querelas leuant. Quare non uidetur negandum, elemento aquæ primas deberi.

ARTICVLVS III.

Videri aerem: videri ignem cæteris elementis naturæ nobilitate præſtare.

QVod tamen potius aer inter elementa principem honoris locum obtineat, ex eo primum uidetur concludi: Quia

1.Argu. pro aere. Leg. Theodoretus ſerm. 2. prouid. D. Greg. Naz. orat. 2. de Theol.

Quia ſi vſum neceſſitatemq; ſpectemus, conſtat nihil eſſe ad tuendam vitam magis neceſſarium, quam aerem, qui (prꝛterquam quod volatilis naturæ, luminis, vocis, & imaginum quæ in ſenſus feruntur, vehiculum eſt) vitalem ac ſalutarem ſpiritum præbet animantibus, eiuſq; reciprocatione ita natiuus calor indiget, ut ea inhibita confeſtim oppreſſus intereat. Vnde Auicenna Fen. 2. primi doct. 2. c. 2. ſcripſit, aerem eſſe noſtrorum corporum veluti pabulum. & Gal. 9. Meth. fine ambiente nos aere nec morbum tolli vllum poſſe, nec ſanitatem conſtare.

Quin nec ipſe ignis ſine aeris afflatu ſeu uentilatione diuturnus eſſe poteſt. Hinc eſt enim, quod obturato fornacis ore latens flamma paulo poſt extinguitur, & primæ contectæ cineribus, per quorum meatus aer ſubintret, diu ſeruantur: non ita uerò in ollæ undique tectæ. Nec verò aeris beneficentiam eleuat, quod aer ſit regnum uentorum, qui quaſi turbulenti ciues in mundi repub. tumultus ac ſeditiones commouent. Licet enim eorum agitatio & procella mortalibus interdũ officiat: longè tamen uberior per eos vtilitas importatur, dum nubes excitant, & ad opportunam terrarum irrigationem nubes in aquas ſoluunt, aut eaſdem alterna vice ad ſerenitatem toto cœlo abigũt; dum naues ad diuerſarum gentium commercia impetu ſuo uehunt; dum leni aura æſtiuum, calorem mitigant; dum anni partes tempeſtiua uiciſſitudine temperant; dum grauioris ac minus puri aeris ſpiritus differunt ac purgant, aliaſq; eiuſmodi commoditates præſtant.

Vẽtorum vtilitas.

2. argum.

Secundo; pro eodem facit, quod aer humidus & calidus ſit. Humidus quidem ſummo gradu: calidus non ſummo, ſed tamen excellenti. Quæ qualitatum coniugatio cæteris præſtantior uidetur. Vnde animantium uita in calido & humido conſiſtit, teſte Ariſtotele in lib. de Iuuen. & ſen.

1. argum. pro igne.

Contra uerò, habere ignem præ cæteris elementis altiorem naturæ gradum, ex eo oſtenditur: quia elementi præſtantia colligitur ex natura cuiuſq; proprietate, quæ ſubſtantialis formæ index eſt. Præcipue autem proprietates elementorum ſunt quatuor qualitates primę cuiq; A elemento ſua propria in ſummo gradu; igni calor, aeri humiditas, aquæ frigus, terræ ſiccitas. Ex his autem calor cæteris longè excellit: eſt enim actuoſior, & ad res efficiendas uniuerſalior, tam in operibus artis, quam naturæ. Sane arti ita in uſu eſt, ut non ob aliam cauſam uideatur ignis, qui caloris fons habetur, dictus fuiſſe artium magiſter. Naturæ quoque adeò obſeruit, ut Zeno teſte Cicerone lib. 2. de nat. Deor. crediderit naturam nihil eſſe aliud quam ignem artificioſum: & Ariſtoteles in libro de Vita & mort. & 2. de B Anima cap. 4. text. 50. dixerit, animam omnia interuentu caloris operari.

De præſtantia & vi caloris copioſè Cic. lib. 2 de Nat. Deor.

2. argum.

Secundo: Ordo, qui diuinum quidpiam in rebus naturæ eſt, poſtulat, vt corpora quo nobiliora, eo locum teneant altiorem; & è conuerſo. Cum igitur ignis inter cætera elementa teneat eminentiorem locum, cuius obtinendi gratia etiam leuitatem, quæ motricium qualitatum C nobiliſſima eſt, uendicat; conſequens fit, ut cætera elementa dignitate ſuperet.

ARTICVLVS IV.

Reuera ignem inter elementa excellentioris naturæ gradum obtinere; neque argumenta in aduerſum adducta concludere.

D

His ita diſputatis, quia proxime rationes, quas pro elemento ignis adduximus, multo firmiores ſunt, reliquæ uero maiori ex parte oratorium dũtaxat colorem præ ſe ferunt, ſtatuendum cum D. Tho. 1. p. q. 67. art. 2. aliiſq; Philoſophis: igni inter omnia elementa principem dignitatis locum deberi. Quare argumenta in contrarias partes adducta ſoluemus.

Solutio argumentorũ quæ pro terra adducta fuere.

E Ad primum ad ea, quæ pro terra facimus, dicendum eſt: meliorem ſtatum habere elementa, dum in natiua ſede quieſcunt, quam dum ad eam feruntur: non debere tamen elementum terræ cæteris præferri, vel propter huiuſmodi ſtatum, vel etiam ob beneficẽtiam quam homini exhibet, aut ob metallorum & ſtirpium, aliarum ve rerum generationem, ac denique propter cętera quæ in argumento affe-

aſſeruntur. Enim verò licet hæc omnia A terram magnopere commendent, non ſatis ſunt, vt eam quoad naturæ gradum, de quo in hac diſceptatione quærimus, ante ponant alijs elemẽtis, qua elementa ſũt, id eſt, quatenus ſunt primaria corpora agentia & patientia ſublunaris mundi. Sic enim palam ignis vendicat, vt eius proprietates, actio & locus conſpicuè demonſtrant. Nec obſtat, quod nullum animal ignis generat (quod a nobis alibi diſcutitur) cum propriè infinita producat terra B & aqua: non enim hęc duo elementa eiuſmodi res viuentes vi ſua, & præciſè quatenus elementi formam habent, gignunt, ſed aliena virtute, vt ex ijs, quæ a nobis 2. huius operis lib. diſputata ſunt intelligi poteſt. Quod ſi quis vrgeat, ſaltem hęc elementa maiorem operam præſtare ad procreandas res viuentes, quam ignem: occurrendum erit, elementa, qua elementa, non aliter ad res cæteras generandas concurrere, quam exhibendo ſuas qualitates & materiam: quod etiam preſtat C ignis, in eo certe beneficentior, quod meliorem qualitatem ad id confert, nempe calorem. Quin nec huius elementi ratio omnino infœcunda eſt: cum, vt ait Plin. lib. 2. Nat. hiſt. c. 107. ſe ipſe pariat & minimis creſcat ſcintillis.

Sol. argu. pro aqua. Similiter reſpondendum ad ea, quæ pro elemento aquæ propoſuimus, nempe: licet aqua maiores ad hominum vitã commoditates habeat, magi'que ſecunda ſit, D & plura in ea naturæ miracula eluceant: ex his tamen maiorem illius dignitatem non concludi, ſi prout elementum eſt ſpectetur.

Sol. argu. pro aere. Denique argumenta, quæ aeris partibus fauebant, haud difficile ſoluuntur. Ad primum enim reſpondendum eſt: elementaris naturæ præſtantiam non eſſe aut neceſſitate, aut vitæ commodis metiendam, ſed ijs prærogatiuis, quæ ſuperius explicatæ ſunt, & in igne præ cæte- E ris elementis eminent.

Ad ſecundum: coniugationem calidi & humidi optimam eſſe viuentibus, ad vegetatricis animæ functiones obeundas, non tamen optimam elementis: quia vita conſiſtit in calore, tanquam in præcipuò opifice vitalium functionum; qui calor in viuentibus humido ſuſtinetur fouetúrque. At in elementis non ita res habet, nec in js talis complicatio inuenitur, vt in lib. de Ortu, & Int. planius dicemus. Videlicet optima primarum qualitatum in elementis complicatio eſt, calidi in ſummo gradu, & ſicci in gradu excellenti, non tamen ſummo: propterea quod eius beneficio ſortitur ignis in elementari mundo precipuam agendi vim, dum ipſius calor, ſpõte ſua maximè actuoſus, comite ſiccitate quaſi lima acuitur.

QVAESTIO II.

Vtrum quodlibet elementum alterum inferius ſibi proximè cohęrens magnitudine vincat, an non?

ARTICVLVS I.

Argumenta in affirmantem controuerſiæ partem.

Pars affirmatiua huiuſce quæſtionis ex eo probari poteſt: quia ad Vniuerſi, pulcritudinem & perfectionem pertinere videtur, vt naturæ autor nobiliora corpora ampliora fecerit elementa verò quò ſuperiora, eo plus nobilitatis vendicant. 1. argum.

Secundo, idem confirmatur: quia vt Ariſtoteles 2. de Gener. ca. 6. text. 37. ait quam proportionem habet pars vnius elementi ad partem alterius ex ea gignuntur, eandem obtinet totum elementum ad totum, nempè aqua ad terram, aer ad aquam, ignis ad aerem. Quare cum ex vna terræ parte aquæ decem fiant; aqua decuplo maior erit quam terra: eodemque modo aer quam aqua atque ita aſcendendo, vt tandem ignis mille cuplo terram exſuperet. 2. argum.

Deinde, vt ad ſingula elementa veniamus, quod aqua maior ſit aquam terra, argumento ſunt tot maria, hinc inde terram circumplectentia: nimirum Oceanum, 3. arg. pro aqua.

num, Mediterrâneum, Arabicum, Perſicum, Caſpium. Præterea tot ſtagna, tot paludes, tot flumina: quorum alia ſupra, alia ſubtus terram curſus agunt.

4. argum. Deinde, quia non videtur dubitãdum quin in terra ſinu immenſa aquarum vis lateat: ut indicant puteales aquæ, & ingentia flumina, quæ non aliunde originem ducunt. Hæc verò aquarum multitudo non ſolum maiorem terræ partem re ipſa videtur operire, ſed etiam maiorem diametrum habitura, ſi tota in unum globum coeat.

5. argum. pro aere. Quod uerò aer ſit profundior quam aqua probatur: quia cometæ gignuntur in regione aerea, vt docet Ariſtoteles 1. Meteor. capite ſeptimo, & tamen quorundam eorum altitudo oculis tanta apparet, vt in vna & eadem cum ſyderibus ſuperficie eſſe videantur. Vnde etiam effectum eſt, ut quidam cometas in cœlo ipſo accendi, eidemque infixos eſſe putarint. Etenim quod nonnulli autumant, uidelicet aeris profunditatem non niſi circiter quinquaginta duo miliaria continere, id ex eo falſum eſſe conuincitur: quia montes non traſcendunt vltra aerem, abſumerentur enim ignis ardore, & tamen, ut alios omittamus, ferunt montem Teneriffem aſſurgere ad celſitudinem quindecim leucarum, quę efficiunt paſſuum milia plus ſexaginta.

6. argum. pro igne. Poſtremo, ampliorem eſſe ignis quam aeris tractum, inde ſuadetur; quia cum probatum ſit, cætera elementa, quæ minus actiua ſunt, magnitudine vincere inferiora ſibi vicina; multo magis id de igne pronuntiandum erit, cuius immenſæ uoracitati omnia in pabulum cedunt.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis explicatio.

De magnitudine terrę ad aquã comparate. IN hac controuerſia quid ſentiendum ſit breuiter exponemus. Inprimis quod ad terram & aquam attinet, pro certo habere debet: terræ profunditatem multis partibus quam aquæ maiorem eſſe. Etſi contra cenſuerit Rabbi Paulus, aegidius

A lib. 2. Hexam. capite 24. Burgenſis ad 1. cap. Gen. & alij. Namque, ut eſt compertum a nautis totum pene Oceanum traijcientibus, eiuſque altitudinem demiſſa bolide explorantibus, præter pauciſſima loca quædam, quorum nondum vada reperta ſunt ad Sueuica littora, ubi non anchoris, ſed ferreis anulis naues co hibentur: & in mari Pontico, uti refert Plinius lib. 2. Nat. hiſt. cap. 102. ex aduerſo Coraxorum gentis, treceutis ferè a cõ B tinenti ſtadijs: præterque aliquot quæ Luſitani & Hiſpani nautæ commemorarant: reliqua omnia hactenus nauigata non ita longam bolidem poſtulant, & aquæ profunditas uix ad duo aut tria miliaria pertenit, atque ut plurimum non excedit dimidium miliarij. (Lege Piccolomi. in lib. de quãt. terræ & aquæ. Scalig. exer. 39. in Cardin.)

Terrę profunditas. Cum igitur tota terrę profunditas ſeu diameter, iuxta probabiliorem Mathematicorum ſententiarum, amplius 6070. miliaria contineat: planum fit, terram C multo aqua profundiorem eſſe: idque licet aquæ omnium fluminum, ſtagnorum & paludum, & denique quicquid uſpiam aquæ eſt, in unum globum coeat: ut probè colligit Fernelius lib. primo ſuæ Coſmoth. capite 2. Nec enim id aquæ, quod extra Oceanum iacet, Oceani alitudinem æquat: & tamen aquam Oceani multis partibus terræ magnitudo exſuperat. Nec uero quod in terræ cauernis latet, uaſtitatem Oceani uincere ullo pacto uerD riſimile eſt.

De extima terræ & aquæ ſuperficie. Si autem quæras, quam proportionem habeat facies aquæ ad extimam terræ ſuperficiem aquis detectam. Scaliger exer. 28. in Card. reſpondet, habere duplam. Alij credunt, maiorem partem terrę, uel certe non multò minorem eſſe eam quæ detecta eſt, quam quę ſub aquis latet. Certius tamen habetur, nihil horum ſatis compertum eſſe, cum noſtro ſeculo multæ ampliſſimæ inſulę denuo inuentæ E fuerint, nouique tractus terrarum extra aquam eminentes ſeſe in dies in medio pelago oſtendant.

De aeris profunditate lege Fernel. 1. 1. Coſmoth. c. 2. Quod ad alia duo ſuperiora ſpectat elementa, docent Mathematici, profunditatem, acris continere circiter 52. miliaria: quia probabile omnino eſt, aerem terminari aſcenſu exhalationum, & in ea diſtantia in qua cometę apparent ſi enim

A

ſi enim tractus aeriæ regionis altior eſſet, aſcenderét vltra exhalationes. Quod autem ſumma diſtantia, in qua cometę viſuntur, prædictam milliarium ſummam non excedat, Geometrice demonſtrarũt. Petrus Nonius in lib. de Crepuſc. Vitellio lib. 10. prop. 60. Alhazenus lib. 7. ſuæ perſpect.

Clauium ad cap. 1. ſpher. Sacrob. Barocium lib. 1. Coſm. c. 2. Plin. li. 2. c. 23.

Obiectio

Quod ſi quis obijciat, non videri propoſitam rationem firmo inniti fundamento, cum reſponderi poſſit, vltra eum locum, ad quem exhalationes pertingunt,

B

adhuc aerem eſſe, ſed ignis vicinitate ita calidum, vt in eo exhalationes confeſtim abſumantur, ideoque ob pabuli defectum nunquam inibi cometas cohærere.

Reſponſ.

Reſpondemus: cum eiuſmodi aer, ob intemperantiam caloris & ſiccitatis, ad naturam ignis propè accedat, quaſi ignem haberi; & in ſphæra ignea computari. Vnde collige, ſi de regione aeris, hoc eſt, in qua continetur corpus aerea forma præditum, quocunque modo illud ſeſe habeat loquamur, non conſtare quanta eius profunditas ſit.

C

De profunditate ignis.

Elemento verò ignis attribuunt Mathematici profunditatem milliarium circiter 120578. ita tamen, vt hoc ſpatium inchoetur a ſumma altitudine exhalationum, modo ſuperius explicato, & terminetur ad Lunæ concauum.

Concluſ.

Quibus ita conſtitutis patet iam, non quoduis elementum ſuperius maiorem

D

habere profunditatem quam inferius ſibi contiguum: quod in hac diſceptatione quærebatur. Siquidem aqua minus profunda eſt quam terra, & aer multis etiam partibus a terra ſuperatur. Quare probanda non eſt eorum ſententia, qui putant ſeruari inter elementa decuplam proportionem, ita vt ſuperius decuplo maior ſit inferiori ſibi proximo.

Reliquum eſt, vt argumenta initio propoſita explicemus. Ad primum reſpon-

E

Sol. 1. ar.

dendum eſt: ſatis conſtare, non vniuerſim corpora, quo nobiliora, eo grandiora eſſe: cum animantia ſimul, & nobiliora, & minora ſint elementis. Quod ſi quis argumentum reſtringat ad partes mundi elementaris, qui videlicet ex quatuor elementis, & globis cœleſtibus componitur, fusè accepto nomine elementi (quo

A

pacto inſtitutũ rectè concludi putat Caiet. in comm. 1. p. ad artic. 3. q. 50.) dicendum: nec ita verum eſſe id quod aſſumitur, niſi fiat comparatio inter corpora cęleſtia ex vna parte, & inter elementa ex alia: hæc enim ab illis exceſſu magno vincuntur. Quod ſat eſt, vt dicatur ordo harmoniaq; ſeruari in elementari mundo cum id præſertim in eo perpetuum ſit, vt nobiliora corpora, quoad ſuperficiem connexam, maiorem habeant amplitudi-

B

nem; & quanto vnumquodque nobilius eſt, tanto ſedem obtineat eminentiorem. Nec obeſt, quod extima aquæ ſuperficies nunc non maiorem ambitum fortaſſe habeat quam terræ; cum id ex accidente ita ſe habeat, videlicet quia in prima rerum molitione vnum in locum ſecreuit Deus aquæ elementum, ob ſtirpium & terreſtrium animantium, atq; hominis pręſertim vitam & propagationem.

Ad poſteriorem eiuſdem argumenti

C

partem dicito: non eſſe mentem Ariſtotelis loco illo 1. de Gener. eandem proportionem habere nunc re ipſa totum ſuperius elementum ad inferius, quam habet pars ad partem ex qua gigni poteſt; ita ut quemadmodum ex una parte terræ gigni poſſunt decem partes aquæ, ita tota aqua decuplo maior ſit quam terra: ſed duntaxat eiuſmodi exceſſum habiturum elemẽtum ſuperius reſpectu inferioris ſi totum hoc in illud commutetur; id eſt, ſi tota

D

terra in aquam diſſoluatur, futurum vt rareſcat terræ materia ſub forma aquæ, in molem decuplo maiorem, quam nunc eadem terra poſſidet.

Sol. reliquorum argum.

Ad ſecundum argumentum quid reſpondendum ſit, patet ex dictis. Ad aliud de aeris profunditate dicendum; etſi cometarum altitudo oculis tanta videatur; re tamen vera non eſſe maiorem, quam probetur Mathematicis rationibus: quibus potius acquieſcendum eſt, quam oculorum

E

iudicio, quorum non eſt de iſtiuſmodi diſtantijs iudicare. Ad id, quod de Teneriffe monte affertur, dicimus adhuc illum manere infra igneam regionem, proindeque nihil mirum, ſi non abſumatur igni, tam raro præſertim & tenui, quam eſt in ſphæra propria. Ad vltimum concedẽdum, igné profundiorem eſſe aere, ob eas rationes quas ſupra attulimus.

C A-

CAPVT VI.

Conſiderandum a eſt autem primo, vtrum ſempiterna ſint, an generentur, & corrumpantur. Quo demonſtrato, & quot & qualia ſunt patebit. b Sempiterna igitur eſſe impoſſibile eſt; & ignem eum, & aquam, & vnumquodque ſimplicium corporum diſſolui videmus. c Diſſolutionem vero aut infinitam eſſe eſt. Si igitur infinita eſt, & diſſolutionis tempus infinitum erit, & tempus rurſus compoſitionis: vnaquæque enim partium in alio tempore diſſoluitur, atque componitur. Quare fiet, vt extra tempus infinitum, tempus ſit aliud infinitum. Quandoquidem & compoſitionis tempus eſt infinitum, & prius hoc diſſolutionis tempus, vt extra infinitum ſit infinitum: quod quidem impoſſibile eſt. d Sin ſtabit alicubi diſſoluto, aut id corpus in quo diſſolutio ſtabit indiuiduum erit; aut diuiſibile quidem erit, non tamen vnquam diuidetur: vt Empedocles velle videtur. Indiuiduum igitur non erit, propter rationes antea dictas. At neque indiuiſibile quidem erit, nunquam autem diſſoluetur: minus enim corpus facilius quam maius corrumpi poteſt. Si igitur & maius hoc corruptione corrumpitur, vt in minora diſſoluatur, corpus minus id pati magis conſentaneum eſt rationi. Ignem autem duobus modis corrumpi videmus; nam a contrario corrumpitur cum exſtinguitur, & ipſe a ſe ipſo marceſcens. Hoc autem patitur minor a maiore; & eo celerius, quo minor eſt. Quare corporum elementa corruptibilia generabiliaque eſſe neceſſe eſt. e Cum autem generabilia ſint, aut ex incorporeo, aut è corporeo ipſorum generatio erit: & ſi ex corpore, aut ex alio, aut ex ſeſe viciſſim ipſorum generatio erit. Is igitur, qui ipſa dicit ex incorporeo generari, vacuum facit. Nam omne quod fit, in aliquo fit: & id in quo eſt generatio, aut incorporeum erit, aut habebit corpus: & ſi habebit corpus, duo corpora ſimul in eodem erunt; id inquam quod fit, & id quod præcedit: ſin incorporeum erit, vacuum eſſe definitum neceſſe eſt: hoc autem impoſſibile eſſe antea demonſtrauimus. f At neque ex corpore quodam elementa fieri poſſunt: euenit enim aliud corpus elementis prius eſſe: atque hoc, ſi pondus, aut leuitatem habet, vnum quid erit elementorum. Si nullum habet momentum, immobile ac Mathematicum erit: ſi tale autem eſt, in loco non erit. Quo enim in loco quieſcit, in eum & moueri poteſt: & ſi vi quidem, præter naturam; ſin vero non vi, ſecundum naturam. Si igitur in loco, atque alicubi erit, elementorum quippiam erit: ſin vero non erit in loco, neque quicquam ex ipſo erit. Id enim quod fit, & id ex quo fit, ſimul eſſe neceſſe eſt. g Cum autem neque ex incorporeo, neque ex alio corpore fieri poſſint, ex ſeſe mutuo fieri reſtat.

Tex. 52.
Tex. 53.
Tex. 54.
Tex. 55.

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Conſiderandum a eſt] Abſoluta vtcumque diſputatione de numero elementorum, diſquirendum ait, num elementa generationem & interitum ſubeant, quo explicato, quinam certus definituſque ipſorum numerus ſit, & quas affectiones vnumquodque a natura habeat, perſpicuum fiet.

b Sempiterna igitur] Reſpondet propoſitæ quæſtioni, aiens nequaquam fieri poſſe, vt elementa (intellige ſecundum omnes ſuas partes) æterna ſint; cum ſenſu pateat, ea reciprocis mutationibus diſſolui & interire.

c Diſſolutionem verò] In controuerſiam vocat, num elementorum diſſolutio infinita ſit, ita vt nullo vnquam tempore circumſcribi debeat; an verò finem aliquem ubi conſiſtat habere oporteat? Ac primum quod in infinitum procedere nequeat, ex eo ſuadet; quia alioqui non ſolum tempus quo res diſſoluuntur, infinitum eſſet; ſed illud etiam, quod res componuntur: cum res non ſimul componantur, & diſſoluantur. Imo id quo componuntur, maiori iure infinitum erit; quandoquidem tardius res coaleſcunt, quam deſtruuntur.

d Sin ſtabit] Ex altera parte, quod fieri nequeat vt elementorum diſſolutio finem habeat, ex eo probat; quia vel corpus illud, in quo ea conſiſtet, indiuiduum erit; vel iterum diuidi poterit, ſed tamen nunquam diuiſionem ſubibit; vti Empedocles videtur cenſuiſſe, qui quatuor elementa diuidua conſtituit, ſed talia, vt neque mutari neque interire queant. At quod fieri non poſſit, vt eiuſmodi corpus indiuiduum ſit, patet ex eo: quia omnia compoſita coagmentata forent ex indiuiduis, vt Democritus opinatur: quod falſum eſſe demonſtratum iam fuit. Erit ergo tale corpus diuiduum, atque ita vt ſectionem re ipſa aliquando ſubeat: cum videamus in omnibus, id quod minus eſt facilius corrumpi, quam quod eſt maius. Quod ſi in diſſolutione quod maius eſt interit, vt experientia palam docet, etiam quod minus eſt interibit. Quod in igne quoq; intueri fas eſt. Nam cum ſoleat duobus modis corrumpi: vel a contrario, vt cum ab aqua extinguitur; vel cum per ſe langueſcit, donec tandem deficiat; certe vtrolibet modo ignis maior tardius quam minor diſſoluitur. Ex his colligit Ariſtoteles, elementa caduca fragiliaque eſſe, & occaſui ortuique obnoxia.

Opinio Empedoclis.

Duplex interitus ignis.

e Cum autem] Cum definitum ſit, elementa generationem ſubire, quæſtionem proponit, vtrum ex non corpore, an ex corpore aliquo gignantur. Deinde, ſi ex corpore, quodnam eiuſmodi corpus ſit; nam ab elementis diuerſum; an elementum, ita vt alterum ex altero fiat. Quod autem ex non corpore haudquaquam gigni queant, ea ratione probat; quia alioqui daretur in rerum natura vacuum. Etenim quod ex non corpore fit, poſtquam genitum eſt, locum occupabit, in quo loco vel prius erat corpus, vel nō erat. Si erat corpus, in eodem loco duo corpora continebuntur; quod fieri non poteſt. Si non erat, dabitur ſpatium ab omni corpore derelictum, quod nihil aliud quam vacuum eſt. At vacuum dari non poſſe 4. Phyſ. oſtenſum fuit.

f At neque ex] Quod neq; ex alio corpore elemēta gigni queant, inde ſuadet; quia ſequeretur aliquod dari corpus elementis antiquius; quod fieri nequit. Nam vel eiuſmodi corpus grauitate ſeu leuitate præditum eſt; ſicque erit vnum e quatuor vulgatis elementis: vel nullam habet ad motum localem natiuam inclinationem; proindeque erit corpus Mathematicum, quod qua tale in loco eſſe non poteſt. Nam in quo loco vnumquodq; corpus eſt, in eum ferri poteſt; aut per ſe & ſuopte ingenio, aut vi extrinſecus illata & contra naturam; quod Mathematicis non conuenit. Et vero ſi tale corpus in loco aliquo ſit, elementum erit; ſi nō ſit, nihil ex eo gigni poterit. Sicut enim q generatur in loco manet; ita & id ex quo generatur ſimiliter in loco eſſe oportet.

Mathematica non ſunt in loco.

g Cum autem neque] Ex ſuperiori diſputatione colligit, elementa ex ſe mutuo gigni. Quod ita intelligendum eſt, vt tam elementum quod corrumpitur, quam quod generatur, vtram habeat communem materiam, & forma geniti ſuccedat formæ corrupti: ſicque genitum ex contrario, vt ex contrario fiat.

CAPVT VII.

RVrſus a igitur conſiderandum eſt, quiſnam ſit mutuæ generationis ipſorum modus: vtrum vt Empedocles dicit atque Democritus, an vt ij qui in plana diſſoluunt: an alius quiſpiam ſit præter hos modos. b Empedoclem igitur & Democritum præterit, non generationem ſe mutuam, ſed apparentem facere generationem. Ineſſe enim quæque ac ſegregari dicunt, quaſi è vaſe ſit ipſa generatio; ſed non e materia quadam, neque generari per mutationem. c Deinde ſi hoc etiam modo ſit generatio, non minus ea quæ eueniunt, ſunt abſurda. Eadem enim magnitudo ſi denſetur, grauior fieri non videtur. At hoc dicant ij, qui aquam ineſſe in aere, & inde ſegregari dicunt, neceſſe eſt: cum enim aqua ex aere orta, grauior eſt. Tex.56. Tex.57.

d Præterea corporum mixtorum alterum ſeparatum, non neceſſe eſt locum ſemper occupare maiorem. At cum oritur aer ex aqua maiorem aer occupat locum; quod enim ſubtiliorum eſt partium, id maiorem occupat locum. Patet autem hoc & in ipſa migratione; euaporante enim humido, ſpirituque turgente, ea vaſa quæ moles continent, ob anguſtiam rumpi videntur. Quare ſi vacuum omnino non eſt, nec extenduntur corpora, vt ij qui hæc dicunt inquiunt, ipſum impoſſibile patet. Sin vacuum eſt & extenſio, vacat hoc porrò ratione, id inquam quod ſeparatur, maiorem ſemper locum neceſſario occupare. e Generationem etiam mutuam deficere tandem neceſſe eſt, ſi finita in magnitudine, infinita finita non inſint. Cum enim ex terra fit aqua, ex terra aliquid aufertur, ſi generatio eſt ſegregatio; & iterum, cum è reliqua ſimili modo oritur aqua. Si igitur hoc ſemper erit, eueniet in corpore finito ineſſe infinita. Cum autem hoc impoſſibile ſit, non ſemper ex ſeſe mutuo generabuntur. Dictum eſt igitur, elementorum migrationem in ſeſe mutuam ſegregationem non eſſe. f Reſtat autem, ipſa mutationem ſubeuntia in ſeſe mutuo generari. Atque hoc dupliciter: aut enim transfiguratione, vt ex eadem cera pila fit teſſera ve; aut diſſolutione in plana, vt quidam aiunt. At ſi transfiguratione generantur, fit vt ipſa corpora neceſſario indiuidua eſſe dicantur: ſi enim diuiſibilia ſint, ignis pars ignis non erit, neque pars terræ terra: propterea quod pyramidis pars pyramis non eſt neque teſſeræ teſſera. Sin diſſolutione planorum, primo quidem abſurdum eſt, non omnia ex ſeſe mutuo generare. Quod quidem ipſos dicere neceſſe eſt, atque dicunt. Neque enim conſentaneum eſt rationi, vnam partem expertem eſſe migrationis, neque per ſenſum videtur; ſed omnia in ſeſe viciſſim videntur mutari. Accidit autem, eos de hiſce quæ apparent dicentes, non conſentanea hiſce dicere quæ apparent. Huius autem cauſa eſt, non bene prima principia capere, ſed omnia ad opiniones definitas quaſdam reducere velle; ſenſibilium enim principia fortaſſe, ſenſibilia ſint, perpetuorum perpetua, corruptibilium corruptibilia, & omnino ſub eodem ſint genere, ſub quo ſubiecta collocantur, Tex.58. Tex.59. Tex.60. Tex.61.

*locantur, oportet. Hi vero propter horum amorem idem ſacere videntur, quod
ij ſaciunt qui poſitiones in rationibus conſeruant. Omne enim quod accidit to-
lerant, vt habentes principia vera, perindeiquaſi non ex hiſce quæ eueniunt
nonnulla, maximeque ex fine dijudicare oporteret. Eſt autem finis effectiuæ qui
dem ſcientiæ ipſum opus; naturalis autem id, quod ſemper proprie per ſenſus*
Tex.62. *apparet. g Accidit autem ipſis, terram elementum maxime eſſe, ſolamque
incorruptibilem, ſi id quod indiſſolubile eſt incorruptibile eſt, ac elementum.*
Tex.63. *Terra enim ſola in aliud corpus indiſsolubilis eſt. At vero neque in hiſce quæ
diſſoluuntur, triangulorum iuxta ſuſpenſio conſona eſt rationi; fit autem & hoc
in migratione, qua in ſe mutuo migrant; propterea quod ex inæqualibus mul-*
Tex.64. *titudine triangulis conſtant. b Præterea ij qui hec dicunt, non è corpore fa-
ciant generationem neceſse eſt. Cum enim ex planis fuerit ortum, non è corpore*
Tex.65. *erit ortum. Inſuper non omne corpus diuiſibile fit; ſed exactiſſimis ſcientijs ad-
uerſentur neceſſe eſt; illæ enim & ipſum intelligibile diuiſibile accipiunt. At
hi neque omne ſenſibile diuiſibile eſſe concedunt, propterea quod ſuppoſitionem
ſuam ſeruare volunt. Qui namque figuram cuique tribuunt elemento, & hac
ſubſtantias ipſorum diſtinguunt, ij indiuiſibilia faciant ipſa neceſſe eſt; pyra-
mide enim aut pila aliquo modo diuiſa non erunt ea, quæ reſtant pyramis aut
pila. Quare pars ignis non ignis eſt, ſed erit quid elemento prius; propterea
quod omne corpus elementum eſt, aut ex elementis conſtat, aut non omne cor-
pus diuiſibile eſt.*

CAPITIS VII. EXPLANATIO.

RVrſus a igitur] Quoniã elementa ex ſe viciſſim gigni ſtatuit, accedit nunc ad inueſtigandum, quonam pacto ea generatio ſe habeat: num vt Empedocles & Democritus arbitrati ſunt; an vt Platonici, qui res figuris planis generant, & in eaſdem reſoluunt.

b Empedoclem igitur] Empedocles & Democritus elementa ſempiterna eſſe volunt, ſed tamen alterum ex altero per ſecretionem quandam generari. Putat etiam Empedocles, cum aqua ex aere, vel aer ex qua gignitur, aquam non verti in aerem, nec contra: ſed aerem prius aquæ permixtum ſegregari & ſeiungi atque ita gigni. Idem de ſuis corpuſculis inſectilibus Democritus ſentit nimirum aeris atomis ab aqua ſemotis aerem gigni, & contra. Hos ait Ariſtoteles non veram generationem agnoſcere, ſed fucatam: quia non ex materia præeuntibus alterationibus diſpoſita formas euocant & in actum educunt, ſed tanquam ex vaſe aliquo depromunt, & in ſola rarefactione condenſationeque generationem conſtituunt. Cum ex eorum placito nihil aliud ſit gigni ex aqua aerem, quam aquam rareſcere, ſimiliterque ex aere gigni aquam, quã aerem addenſari: ſiquidem iam in aqua re ipſa erat aer, in aere aqua.

c Deinde ſi hoc] Obijcit contra ſuperiores Philoſophos, quod ex eorum opinione ſequatur, eandem magnitudinem, quæ antea minus grauis erat, ſola compreſſione grauiorem fieri. Siquidem aqua, quæ in aere delitescebat, cum ex eo compreſſa materia prodit, grauior fit, vt ipſi aſſerunt. Quod tamen falſum eſſe, aliarum rerum exemplis liquidò patet. Non enim pallium plicatum plus habet in ſe ponderis, quam extenſum; neque lana conſtricta plus grauat, quam diffuſa.

d Præterea corporum] Non oportet, inquit, mixta corpora cum gignuntur, vt iſti volunt, magis rareſcere, & in amplius diffundi ſpatiũ; licet hoc in aere appareat, cũ ex

aqua

aqua ſubiectis genibus efferueſcenti oritur: tunc enim in tantam abit raritatem, vt ſi vaſa anguſta ſint, nec halitus facilem exitum prębeant, diſrumpantur: quia locorum anguſtijs, in quibus aqua prius erat, contineri genitus aer non poteſt. Vnde Democriti ci in eam ſententiam venere, vt dicerent, non poſſe generationem conſtare ſine extenſione, nec ſine vacuo, quod a corporibus relinqui debet intra alia corpora, è quibus ipſa per generationem prodeunt: vel quod a corporibus denuo generatis occupetur.

Cur defringi ſitur interdum vaſa, in quibus aqua efferueſcit.

e Generationem etiam] Quod res non poſſint gigni per ſecretionem vnius ab alia, ita vt in ea è qua aliæ ſeparantur, omnes inſint, ex eo demonſtrat: quia cum in magnitudine finita contineri magnitudines infinitæ (intellige certæ & determinatæ quantitatis, qualem ſingulæ res genitæ ad ſui ortum requirunt) nullo modo poſſint: cum rurſus omne finitum ablatione finiti abſoluatur, oporteret deficere rerum generationes, conſumptis videlicet ijs partibus, quarum ſeparatione generatio fieret. Ad huius loci intelligentiam vide, ſi placet, quæ ſcripſimus 1. lib. Phyſ. c. 4.

Res naturales terminãtur verſus minimum, quoad generationem.

f Reſtat autem] Refutata eorum ſententia, qui elementa per ſecretionem gigni putabãt, reliquum eſſe inquit, vt vnum ex alio per tranſmutationem fiat. Sed hic duplex quorundam ſententia occurrit. Quidam volunt, tranſmutationem hanc conſiſtere in transformatione quadam ſecundum figuras: alij in diuiſione per plana. Vtrique errant; priores, quia in eas anguſtias compelluntur, vt dicant prima corpora non eſſe diuiſibilia, neque partem eſſe ignis. v. g. ignem ſicuti pyramis non diuiditur in pyramides, neque pars pyramidis dicitur pyramis. Poſteriores etiam contra id quod ſenſibus conſpicuum eſt aiunt, non omnia elementa ex ſe viciſſim gigni. In quæ abſurda inciderit, quia ſententiam, quam ſemel arripuerunt, mordicus tenent: & cum de primis elementis nõ recte ſentiant, omnia ad quaſdam ſuas præfinitas opiniones dirigere nituntur.

g Accidit autem] Qui elementorum, inquit, rationem in planis figuris cõſtituunt, ij terram omnium corporum præcipuum elementum eſſe affirmare coguntur, idque ſolummodo perpetuum, & immortale eſſe. Nam quod diſſolui in alia non poteſt, perenne eſt, maximeque elementi naturam ſeruat; ita vero ſeſe habet terra eorum opinione.

h Præterea ij] Qui corpus ex planis conſtituunt, eos generationem ex non corpore facere ait; ſiquidem plana figura longitudinem & latitudinem tantum requirit; omne vero corpus triplici dimenſione præditum eſſe oportet.

CAPVT VIII.

Omnia a autem eniti ſimplicibus corporibus figuras tribuere, metas egreditur rationis. Primo quidem, quia accidet non repleri totum. In planis autem tres figuræ complere locum videntur, triangulus, quadratum, & ſex angulorum figura: in ſolidis autem duæ ſolæ, pyramis atque teſſera: plures autem hiſce ſumantur neceſſe eſt, quia plura faciunt elementa. b Deinde corpora ſimplicia vniuerſa figuram ſuſcipere in loco continenti videntur, & maxime aqua & aer: permanere igitur elementi figuram impoſſibile eſt: non enim totum tangeret omni ex parte id, quod continet ipſum. At ſi in aliam vertetur figuram, non vlterius erit aqua, ſi ipſa differebat figura. Quare patet, figuras horum definitas nõ eſſe. c Sed natura hoc ipſum nobis declarare videtur: quod & conſentaneum eſt rationi. Nam vt & in cæteris informe ſubiectum ipſum eſſe oportet (maxime enim hoc pacto id quod omnia ſuſcipit, formari, figuraſq; ſuſcipere poteſt, vt in Timæo eſt ſcriptum) ſic & elementa, vt materiam-

Tex. 66. Tex. 67.

compoſitorum eſſe putare oportet. Quapropter & mutari in ſeſe mutuo poſ-
Tex.68. *ſunt, cum per effectus ipſorum differentiæ ſeparantur. d Inſuper, quonam modo generari caro, & os, aut quouis compoſitorum corporum poteſt? Neque enim ex elementis ipſis, quia non fit ex compoſitione continuum, neque ex planis compoſitionem ſubeuntibus: ipſa enim elementa compoſitione generantur, & non ea quæ ex elementis conſtant. e Quare ſi quiſpiam exacte tales ſententias conſiderare voluerit, & non ſine exacta diſcuſſione probare, ac acceptare generationem ex hiſce quæ ſunt, haſce tollere profecto videbit.*

Tex.69. *f At vero & ad effectus, & potentias, atque motus, figuræ non ſunt accommodatæ corporibus, in quæ maxime reſpicientes hoc pacto figuras ipſas diſtribuere. Veluti cum ignis facile ſit mobilis, & calefaciat ac vrat, quidam ſphæram, quidam pyramidem ipſum fecerunt. Hæc enim facillime quidem mouentur, propterea quod minima tangunt, minimeque ſtabilia ſunt. maximeque vero calefaciunt maximeque vrunt, quod alterum totum angulus eſt, alterum acutiſſimum angulum habet. Angulus autem calefaciunt, vt aiunt,*
Tex.70. *ac vrunt. Primum igitur vtrique de motu peccarunt: nam tametſi figurarum hæc facillime mobiles ſunt; non tamen ignis motu facile mobiles ſunt. Motus enim ignis ad ſupera fit, atque recta; hæ vere facile ea motione mobiles ſunt,*
Tex.71. *quæ volutio nuncupatur. g Deinde ſi terra ideo teſſera eſt, quia ſtabilis eſt, atque manet: non autem vbi vis, ſed in ſuo loco manet; ex alieno vero fertur, niſi prohibeatur: & ignis etiam, & cætera ſimili modo: patet, & ignem, & elementorum quodque in alieno quidem loco ſphæram, aut pyramidem quidem eſſe, in proprio vero cubum. h Præterea ſi ignis ob angulos calefacit ac*
Tex.72. *vrit, vniuerſa elementa calefaciunt ſane; aliud tamen alio forſitan magis. Vniuerſa enim angulos habent, vt id quod octo, & id quod duodecim ſedium eſt. Democriti vero ſententia ſphæra etiam vrit, quia quidem angulus eſt. Quare maiore different minoreque gradu: hoc autem falſum eſſe patet. Simul etiam accidet, & Mathematica corpora calefacere vrereque (& illa nanque angulos habent, & in ipſis indiuidua, & ſphæræ, & cubi, & pyramides inſunt) præſertim ſi ſint indiuiduæ magnitudines, vti dicunt. Nam ſi illa quidem vrunt, illa vero non vrunt, differentia eſt dicenda. Sed non ſic ſimpliciter dicendum eſt, vti dicunt. i Præterea ſi id quod vritur ignitur; & ignis*
Tex.73. *aut ſphæra, aut pyramis eſt: ea quæ comburuntur, pyramidem fieri, aut ſphæram neceſſe eſt. Incidere igitur atque diuidere, fit accidens per rationem figuræ. Pyramidem vero neceſſario pyramides facere, vel ſphæram ſphæras, a metis penitus egreditur rationis: ſimileque eſt, atque ſi quiſpiam gladium in*
Tex.74. *gladios id quod diuidit diuidere cenſeat, aut ferram in ferras. K Præterea ad diuidendum ſolum igni figuram reddere, ridiculum eſſe videtur. Ignis enim congregare magis, fineſque in vnum redigere, quam ſegregare videtur: ſegregat enim ea, quæ non eiuſdem generis ſunt; congregat autem ea, quæ ſub eodem genere collocantur. Et congregatio quidem per ſe eſt; fines enim in vnum cogere atque vnire, ignis ipſius eſt: ſegregatio vero per accidens; con-*

gregans

gregans enim id quod eſt ſub eodem genere, id quod alienum eſt excipit. Quare aut ad vtrumque, aut potius ad congregandum, figuram igni reddere oportebat. l Inſuper cum calidum frigidumque potentia ſint contraria, reddere frigido figuram aliquam impoſſibile eſt: propterea quod reddere quidem contrariam figuram oportet; nihil autem contrarium eſt figura. Quapropter & omnes omittunt hoc; & tamen aut omnia figuris, aut nihil definire oportebat. m Nonnulli autem de potentia ipſius dicere conati, ſibi ipſis contraria dicunt. Frigidum enim id inquiunt eſſe, quod magnarum partium eſt; propterea quod premit, & per meatus non tranſit. Patet igitur, & calidum id eſſe, quod tranſit; tale autem id erit, quod partium ſubtilium eſt. Quare fit vt paruitate magnitudineque frigidum differat calidum, ſed non figuris. Præterea ſi pyramides ſint inæquales, magnæ non ignis erunt, neque figura erit vrendi cauſa; ſed contrarium. Non differre igitur elementa a figuris, ex ijs quæ diximus patuit. Cum autem propriiſſimæ differentiæ corporum per affectus ſint, & operationes atque potentias (cuiuſcumque enim corporis naturalis opera, affectus potentiaſque dicimus eſt) primum de his eſt dicendum, vt poſt horum contemplationem cuiuſque differentias ad vnumquodque ſumamus.

Tex.75. Tex.76. Tex.77.

CAPITIS VIII. EXPLANATIO.

Quæ figuræ ex planis locũ impleãt.

OMnino a autem] Refellit opinionem Platonicorum circa elementorũ figuras oſtendens inprimis: ſi eam, quam hi volunt, elementa figuram haberent, futurum vt in natura rerum ſpatium inane repetiri poſſet. Vtique Mathematica ratione conſtat, ex planis tres tantum figuras eſſe, quæ locum impleant; nempe trigonum, tetragonum, & hexagonum: ex ſolidis autem figuris duas ſolas, pyramidem, & cubum. Neceſſe eſt enim vt figuræ, quæ ſuperficiem complent, concurrentes, aut quatuor rectos angulos efficiant, aut quatuor rectis æquales: ſiquidem eos ad vnum punctum omnes concurrere opus eſt, aliqui planiciem explere non poſſunt. Sed cum duæ lineæ in aliquo puncto concurrentes ſe mutuò ſecant, omnes anguli, qui quoquo verſus circa punctum illud ab eis fiunt, aut ſunt quatuor recti, aut quatuor rectis æquales. Nulla eſt autem plana figura, quæ ad vnum punctum cum altera poſſit ita lineas ſuas accommodare, vt quaqua verſus quatuor anguli recti fiant, aut quatuor rectis æquales; præter triangulum, quadratum, & hexagonum. Proindeque hæ ſolæ figuræ ſuperficiem complent. At in ſolidis pyramides, & cubi duntaxat ita ſe coniungunt, vt perfectam efficiant ſoliditatem: pyramides quidem duodecim; cubi autem octo coniuncti, corpora ſolida conſtituunt. Cum igitur Platonici cubum terræ, pyramidem igni attribuant, aeri verò octaedron, & icoſaedron aquæ, quæ locum non complent: conſequens eſt; vt in aere & aqua vacuum dent.

b Deinde corpora] Alia ratione oſtendit, elementa non vindicare certam, & præfixam figuram, nimirum quia videmus vnumquodque eorum contingere vndique extremitatem rei cui iungitur, & ad illius figuram ſe accommodare. Nam ſi vas terra, aqua, aere, aut igni impleatur, confeſtim hæc omnia vt vndique vas tangunt, ita eius formam effigiemque recipiunt, maximè vero aer & aqua.

c Sed natura] Debere elementa eſſe talia, vt aliarum rerum figuras prompte reci-

piant,oſtendit ex eo: quia vt materia (ſicuti de illa ſcripſit in Timæo Plato,) tal s eſſe debet, vt ex ſe nulli formæ addicta ſit, ſed omnes in ſuum gremium ſubinde poſſit admittere:ita conuenit elementa,quæ mixtorum ſunt quaſi materia, ſic effecta eſſe,vt ſine repugnantia ad aliorum figuras, cæteraſque affectiones ſeſe affingant.

d Inſuper quonam] Alia ratione oſtendit, non poſſent in mixtorum compoſitionem venire,nec in vnum continuum corpus coaleſcere: quandoquidem tam diſſimiles figuræ inter ſe coire nequeunt.

g Quare ſi quiſpiam) Si quis rem diligenter & accurate expenderit,is,inquit,facile videbit,ab his Philoſophis tolli potius,quam defendi rerum generationem.

f At vero &] Oſtendit,figuras, quas Platonici elementis aptant,ad eorum poteſtates,affectiones, motuſque exprimendos (quod vnum maxime videntur ſpectaſſe (nequaquam ab eis commode diſtribui. Videlicet igni ſphæricam, vel pyramidalem figuram dant: quia cum harum figurarum contactus puncto fiat , appoſite declarant celerẽ ignis motum; ſimulque eius vim adurendi , quia calefactio interuentu angulorum, vt inquiunt,exercetur. Verum iſtiuſmodi accommod itionem ex eo improbat: quia hæ figuræ non obſeruant motui recto,quo ignis in proprium locum aſcendit.

d Deinde ſi terra] Quod terræ cubicam figuram teſſeræ non recte ap plicent,ex eo concludit : quia licet hæc figura ſtabilitatem deſignet, quæ terræ propria eſſe videtur: tamen etiam terra , cum extra ſuum locum eſt, motum ſubit;& alia elementa,cum natiuis locis potiuntur quieſcunt.

Ignẽ non probe dici adurere ,ppter angulos.

h Præterea ſi ignis] Quod non probe dictum ſit, ignem propter angulos adurere, inde confirmat : quia ſequeretur , alia quoque elementa calefaciendi vim ſortiri , etſi minus fortaſſe vehementem : ſiquidem etiam alia,ſi figurata ſint , angulos habent , ut octaedron,dodecaedron. Vnde & Democritus, qui ignem ſphæricum faciebat , iccirco illum calefaciendi habere dixit , quia tota ſphæra vnus eſt angulus . Quin vero ſi ita eſt vt aiunt, etiam Mathematica corpora calefaciant ; cum ipſa quoque angulos, & figuras obtineant.

i Præterea ſi id] Qui pyramidem, vel ſphæram igni attribuunt , ita vt quidditatem ignis in hiſce figuris ponant , fateri coguntur,id quod in ignem conuertitur,ſphęram,aut pyramidem fieri:quod abſurdum eſt . Licet enim concedamus,pyramidi maxime conuenire vt incidat: tamen quod pyramis pyramides gignat, aut ſphæra ſphæras,perinde eſt abſurdum , ac ſi quis dicat, id quod enſis ſecat,aut ſerra diuidit, in enſes,aut ſerras decidere.

K Præterea ad] Cum ignis ſoleat ea quæ eiuſdem generis ſunt aggregare , vt auri particulas ; quæ autem ſunt diuerſi generis diſiungere , vt aurum ab argento , ſcoriam a ferro:debuerunt, inquit, ſuperiores Philoſophi igni figuram tribuere , non ad diuidendum tantum, ſed ſimul etiam ad congregandum : imo & ad hoc pręcipue,quandoquidem longe pręſtantius eſt vnire, quam diuidere .

l Inſuper cum] Si calidum, inquit,figuram ſibi determinat , nimirum pyramidem vel ſphæram, eadem ratione frigidum limitabit ſibi figuram . Atqui frigidum non poteſt ſibi figuram limitare , niſi contrariam ei , quam habet calidum: (ſiquidem contrariorum contrarię affectiones ſunt) figurę autem nihil contrarium eſſe poteſt . Igitur calidum, ac proinde ignis,nullam obtinet propriam definitamque figuram.

Platonicos dicere pugnãtia.

m Nonnulli autem] Oſtendit, Platonicos inter ſe pugnantia dicere : cum enim de potentia frigidi calidique diſputarent, aſſeruerunt calidum paruitate,& tenuitate partium vrere, refrigerare autem magnitudine earundem. Quare non iam figuris, vt antea,ſed magnitudine & exiguitate partium,calidum frigidumque diſterminant.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

Vtrum omnia elementa rotundam habeant figuram necne?

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis negatiua pars quæſtionis oſtendi videatur.

NEgatiua pars huiuſce controuerſiæ probari poteſt inprimis teſtimonio Platonis in Timæo, vbi de quatuor elementorum figuris differens, attribuit igni tetraedron, aeri octaedron, aquæ icoſaedron, terræ hexaedron: quæ figuræ a rotunda ſeu ſphærica omnino diuerſæ ſūt; vt conſtat ex ijs, quæ docet Euclides lib. 13. 14. 15. & 16. Item, corporibus quæ in orbem voluuntur conuenit figura circularis, docente Ariſtotele lib. 1. huius operis c. 2. tex. 5. & lib. 2. c. 4. a tex. 22. & 1. de Anima c. 3. tex. 48. ergo ijs quæ motu recto agitantur, vt elementa, conueniet figura recta, non autem rotunda. Probatur conſecutio: tum quia vtrobique videtur æqua ratio; tum quia figura & motus debent inter ſe reſpondere.

De his figuris lege Ariſt. ſuperioribus cap.

Arg. contra rotunditatē terræ.

Deinde, quod terra non obtineat figuram rotundam, multis modis ſuadetur. Primum, quia cum Sol incipit in horizōte apparere nō ſecatur a terra in figuram arcus, ſed in figuram planam: quod non aliunde videtur prouenire, niſi quia ut terra plana eſt, ita ſecundum planum ſecat. Secundo, ſi terra eſſet rotunda, ſequeretur mare eſſe altius terra, quam operit, non ſecus ac aer terra, quam cingit, eleuatior eſt. At quod mare non ſit terra altius, iam ſupra oſtendimus. Tertio idem probatur: quia terra admodum eſt inæqualis, vt oſtēdunt flumina, quorum non nulla ab Oriente in Occidentem, quædam e conuerſo fluunt: nec enim id accideret, niſi aliquæ terræ partes ad Occaſum, aliæ ad Ortum decliues ac depreſſæ forent. Idemque demonſtrant tum inſulæ in medio mari, tum montium iuga, & A vallium cauitates: cum interim figura rotunda nihil angulis fractum, nihil eminens, nihil lacunoſum patiatur.

Item, quod duo ſuperiora elementa, aer & ignis, non ſint rotunda, ſuadetur: quia in iis partibus, a quibus Sol minus diſtat, & vbi concitatior eſt cœli motus vt ſub Aequinoctiali, videtur plus aeris in ignem verti: & è contrario, a quibus longius abeſt, & vbi tardior eſt circulorū vertigo, vt ſub polis, plus ignis in aerem B commutari: atq: ita profundior eſt ignis regio ſub Aequinoctiali. Quo patet, hęc elementa non habere rotundam figuram. Idem quoq. de igni priuatim oſtenditur: nam ignis, cum aſcendit, paulatim acuminatur & in mucronem deſinit; proindeq. in natiua ſede, ad quam ſub ea figura tendit, non rotundam formam, ſed pyramidalem ſeruabit. Vnde Pythagoras, referente Plutarcho 1. de plac. cap. 12. docuit, ignem figuram nucis pineę habere. C

Arg. contra rotunditatē aeris & ignis.

ARTICVLVS II.

Affirmantem controuerſiæ partem veram eſſe.

DIcendum tamen eſt, omnia elementa rotundam figuram obtinere. Primum, quia cum totum vniuerſum globoſum ſit, æquum fuit primarias illius par- D tes, id eſt, elementa eandem formam ſuo modo ſortiri. Deinde, quia & cæleſti corpore, quod circulare eſt, & circa centrum continentur. Tertiò, quia cum natura, vnitatis vbique æmula, alijs etiam rebus magnopere rotunditatem, quę figura maximè vna eſt, procurarit; vt animantium membris, prout cuiuſq. ratio ferebat, arborū truncis, fructibus, & lapidibus: eandem quoq. elementis attribuere debuit.

Natura vnitatis æmula.

Priuatim autem, quod terra ſit ſphæ- E rica, multis conuincitur argumentis. Primum, quia incolæ Orientis ſurgentia ſydera prius vident, quam qui ad Occaſum habitant: illiſq. prius quam his dies illuceſcit, & nox ingruit. Hæc autem diuerſitas non aliunde prouenit, quam ex circuitu terræ, alia alijs detegente & occultāte. Si. n. terra eſſet plana, certè aſtrū in puncto Orientis conſtitutum, omnib. æqua-

1. Ratio pro terrę rotunditate. Ex Vitruuio, lib. 9. c. 6.

æqualiter ac ſimul orirentur. Quod item ex deliquijs aſtrorum conſpicuum fit. Nam eadem Solis, aut Lunę eclipſis alijs incipit apparere hora diei vel noctis ſecunda, alijs prima, pro locorum interſtitijs & regionum diſtantia. Vnde refert Plinius 2. Nat. hiſt. c. 70. quo die Alexander Magnus nobili apud Arbelam victoria potitus eſt, illic Lunę deliquium viſum ſecunda noctis hora; in Sicilia verò initio noctis: & ſolis defectum facti Vipſanio & Fonteio Coſſ. notatum in Campania hora diei inter ſeptimam & octauam; in Armenia verò inter horam diei decimam & vndecimam.

2. ratio. Quod autem ab Auſtro in Septentrionem rotunda ſit terra, argumento eſt: quod ad Septentrionem habitantibus ali quæ apparent ſtellæ, quæ ad Auſtrum incolentibus conſpicuæ non ſunt; vt videre ſe referunt ij qui maria nauigant. Itē, quia ab Auſtro ad Septentrionem euntibus, ſtellarum Septentrionalium celſitudo continuè creſcit, Auſtralium decreſcit; atque illæ ſenſim emergunt, hæ demerguntur: oppoſitum verò experiuntur, qui ad Auſtrum pergunt: quod niſi in figura pilæ accidere non poſſet.

3. Rurſus idem ex eo ſuadetur: quia umbra, quę deliquij tempore in Lunari corpore cōſpicitur, circularis eſt. Quare cū illa proijciatur a terra inter Lunam & Solem interpoſita, planè colligitur terram circularem figuram obtinere: ſiquidem vmbra figuram imitatur corporis a quo editur.

4. Præterea, idem confirmat inclinatio, quam terra ad imum habet, quaq; ad centrum vergit: videlicet ea fit, vt pondera non ſolum quanto magis deſcendunt, tanto magis inter ſe coeant, ſed etiam vt ſuis vndique nutibus conglobentur. Sic enim centro viciniora fiunt, quia ex omnibus figuris ſola ſphærica vndique centro æqualiter appropinquat.

5. Item, quod terra non habeat figuram cauam, oſtendit Ptolomæus Dict. 1. ca. 4. Nam ſi caua eſſet, citius orirentur ſydera habitantibus ad Occaſum, quam verſus Ortum: quemadmodum prius ijs qui montium iuga, quam qui deuexa loca incolunt, Sol apparet. Item, quo quis a Septentrione ad Meridiem longius pergeret, eo poſt ſuperatam terrę cauitatem plura aſtra illi ad Arcticum polum ſeſe oſtenderent, pluraq; ei verſus Meridiem abſconderentur: quod experientię repugnat. Hinc patet, longè a ueritate aberraſſe antiquos Philoſophos, dum terræ alias figuras dedere. Inter quos Anaximenes menſæ ei ſpeciem tribuit: Leucippus timpani: Anaximander eam lapideæ columnæ ſimilem fecit: Democritus diſco, ſed in medio cauam: Xenophanes uerò ex parte inferiori in infinitam profunditatem radices miſiſſe credidit.

Eſſe uerò aquam ſimiliter globoſam, oſtendunt etiam ſuperiora argumenta, ſi traducantur a mediterraneis ad inſulanos, & ab ijs qui in continenti iter faciūt ad eos qui maria traijciunt. Ex his enim alij citius, alij tardius ſtellarum ortum & occaſum cernunt, pariq; modo ſe habent ad cætera, quæ de terræ molę dicebamus. Sed alia quoq; magis propria elemento aquæ ad id probandum indicia ſunt. Inprimis illud Plinij lib. 2. Nat. hiſ. cap. 65. Eandem figuram & toti aquæ, & eius partibus conuenire: partibus autem competere figuram globoſam ſeu ſphæricam, vt multis ſignis proditur. Namque dependentes vbique guttæ paruis globantur orbibus, & pulueri illatæ, frondiumq. lanugini impoſitæ, abſoluta rotunditate cernuntur, & in poculis repletis media maxime tument. Hanc rationē amplexus quoq. eſt Ioannes a Sacro Boſco 1. c. ſuæ ſphæræ. Sed eam è recentioribus nonnulli minimè approbant: ut Maurolycus in 1. dial. ſuæ Coſmog. propterea quod alio naturæ inſtituto elementum totum, alio gutta rotundam figuram affectare videatur: nempe illud, quod ſeruet æquilibrium, æqualiter ad centrum uergens: hæc quia inimicam ſibi ſiccitatem formidans, in ſe coit, & agglobatur. Non eſt tamen cur prædictam rationem explodant: licet enim ob priorem cauſam, quā afferunt, globoſa ſit aqua: id tamen non impedit, quo minus etiam ob poſteriorē eandem figuram amet: præſertim cum inclinatio illa ad rotunditatem, conſeruandi ſui gratia ab ipſa ſpecifica forma elementi oriatur: quæ proinde non minus totam aquam, quam eius particulas conſequi debet.

Rationes pro aquæ rotunditate.

Non ita tamen ut in cumulum aſcēdat, ad efficiēdum globū diſtinctū ſupra aquā. De quare ſupra lib. 2. ca. 14. q. 4. art. 2.

Secun-

2. ratio. Secundo, quod aqua ſit ſphærica ex eo concluditur: quia alioqui oporteret eam habere partes aliquas a centro remotiores, atque adeo non deflueret ſemper ad humiliora loca: quod & eius naturæ, & experientiæ aduerſatur. Vnde etiam intelliges, aquam perfectiori modo in globum coijſſe quã terram: propterea quod terræ partes ob ſiccitatem non dilabuntur ad ſubiectas valles, ſed mutua cohæſione aliæ alij eminent.

3. Lege demonſtratione Ariſtot. hoc li. tex. 31. Tertio, idem confirmat Ptolomæus 1. Almag. ca. 4. quia ijs, qui ex alto ad terrã nauigant, prius ſeſe oſtendunt montium ſummitates, & præalta turrium cacumina, ac quò terræ viciniores ſunt, eo apertius quæ in continenti iacent ſeſe illis in aſpectum dãt, perinde ac ſi ex aqua ſurgerent. Quod non niſi aquæ tumori aſcribendum videtur. Verum hoc experimẽtum etiam in mediocribus fluuijs obſeruari conſueuit: quos tamen conſtat nõ ita eſſe in figuram rotundam conglobatos, vt id propter eorum deuexitatem in tam breui ſpatio contingat.

De ignis & aeris rotunditate. Quod verò ad cetera elementa, ignem & aerem, attinet, conſtat inprimis, ignem ex parte conuexa rotundum eſſe, ſicuti concauum Lunæ cui proxime cohæret: ex parte autem inferiori ſeu concaua ex Ioannes Candau. 1. Met. q. 4. ſtimatur ignis, vt ait Fernel. li. 1. ſuæ Coſmoth. non ſphæricam, ſed oualem obtinere figuram, ob eam videlicet rationem, quam ſuperius attigimus: quia ad æquatorem maior ignis copia procreatur, ſicuti & maior aeris iuxta polos. Ex quo etiã patet, quid de aeris figura ex parte conuexa ſentiendum ſit; cum conuexa inferioris corporis, & concaua ſuperioris ſibi mutuo reſpondeant. Similiter etiam conſtat, aerem ex parte inferiori circularem habere figuram: cum hanc obtineat duo inferiora elementa, aqua & terra.

Itaque habent elementa omnia aliquã ex parte globoſam ſpeciem, non verò perfecte ac ſimpliciter. Nec audiendi ſunt Quorũdã ſententia de figura ignis. nonnulli, quos refert Aliacenſis q. 5. in tract. de ſphæra, aientes ignem ex parte concaua eſſe ſphæricum, ſicuti ex parte conuexa: propterea quod licet ſub Aequatore multum aeris in ignem conuertatur, ea tamen iactura reſarcitur acceſſu aeris è regione polari, ita vt ignis & aer A quoad ſuperficies contiguas, in globi figuram perpetuò conformentur. Non inquã placet hæc ſententia: quia non apparet, qua vi aer a polis verſus Aequatorem impellatur.

ARTICVLVS III.

Diluuntur primi articuli argumenta.

NVnc ad primi articuli argumenta reſpõdeamus. Ad primum eorum quæ initio propoſita ſunt, dicendum eſt: Platonem eiuſq; ſectatores, vt erant Mathematicis hieroglyphicis aſſueti, eiuſmodi figuras elementi attribuiſſe: non quod ea circularia eſſe negarent, quibus Plato in Timeo globoſam figuram dederat; ſed ad aliud quid ſignificandum. Itaq; accommodaſſe igni tetraedron ſeu pyramidem, propter acumen mucronemve flammæ aſcendentis. Octraedron aeri: quia ſicut octraedron proximè accedit ad pyramidem, ſic aer igni & leuitate & qualitatũ conuenientia vicinus cognatuſq. eſt. Icoſaedron aquæ: quod hæc figura mobilitate cõſimilis ſit aquæ, Hexaedron ſiue Cubum terræ, propter ſtabilitatem: cubo. n. nullum corpus inter regularia ad motum ineptius inuenitur. Lege hac de re Alcinoum lib. de doct. Plat. ca. 13. Bellar. lib. 1. contra calumniat. Plat. c. 6. Maurolycum in 1. dialog. ſuæ Coſmog. Cęlo dodecaedrõ.

Ad ſecũdum neganda eſt conſequutio, & ad eius confirmationem dicendum: motum rectum non conuenire corpori naturalem ſuum ſtatum obtinenti, ſed ad eum properanti ſi tamen motus naturalis ſit:) propriam vero figuram dari corpori ſecundum eius naturalem ſtatum. Quo ſit, ut elementis non ſit aſcribenda figura, pro eorum motu, quaſi illa ſit eis propria (quomodo multæ earum rationes, quibus Ariſtoteles Platonicas elemẽtorum figuras cap. ſuperiori impugnabat, intelligi poſſunt; licet earum pleræque tantummodo probabiles ſint) ſed pro ſtatu, quem in natura ſede vendicant: corpori verò cœleſti eadem figura & ad motum, & ad naturalem ſtatum accommoda eſt; quia

quia neque aliunde ad propriam ſedem tendit, neque ad naturalem ſtatum recuperandum mouetur.

Ad primum eorum, quæ probare nitebantur non eſſe globoſam terram dicendum eſt: Solem orientem interſecari a terra circulariter, etſi id nos minime percipiamus, aliterq. aſpectus iudicet. Nam cum terra æſtimatione ſenſus multo maior appareat quam Sol, videtur a Sole oriente exigua duntaxat terræ particula intercipi, quæ ob ampliſſimam terræ molem recta appareat: quemadmodum & in ea terræ mariſq. portione, quam e montium iugis contuemur; quia comparatione totius terræ & aquæ nihil momenti obtinet, nullum flexum aut curuaturam deprehendimus, ſed totam illam faciem planam iudicamus: videlicet quanto peripheria maior eſt, tanto minus in eius partibus rotunditas apparet.

Ad ſecundum neganda eſt conſecutio. efficiunt.n. terra & aqua vnum globum, etſi terram aqua non ambiat, vt ſupra oſtendimus.

Duplici-ter dici corpus ſphæricũ.

Pro explicatione tertij aduertendum eſt, id quod alibi monuimus, & Auerroes 2. huius operis, aliique complures annotarunt: nempe bifariam aliquid dici ſphæricum. Vno modo id, quod globoſam ſpeciem Mathematica abſolutione vndique perfectam obtinet: a cuius nimirum cen- A tro omnes lineę ductæ, ad circumferentiam æquales ſunt. Altero id, quod etſi rotundum ſit, non tamen ad exactam illam rotunditatem peruenit: eò quod partes alias eminentiores, alias depreſſiores ſortiatur, ſic tamẽ, vt illæ ad totum globum comparatæ parum habeant momẽti. Cum igitur terram globoſam pronuntiamus, hoc ſecundo duntaxat modo rotunditatem accipimus. Nam priorem illam rotunditatem montium altitudo & deuexitas B vallium impediunt: poſteriorem verò minimè. Vnde & in Lunæ deliquio vmbra, quam terra iacit, rotunda conſpicitur; nihil vmbræ rotunditatem impediente partium terræ inæqualitate. Ex quo patet ſolutio argumẽti: tantum enim probat, terram non eſſe ad normam globi Mathematici rotundam: quod non inficiamur.

Id verò, quod aquæ rotunditatem oppugnabat, facilè ſoluet qui dixerit: aquã ſenſuum iudicio videri planam, quia in C parte exigua ampliſſimi circuli non deprehenditur curuitas: ac tanto minus, quanto circulis maior eſt. Id autem quod e terra & mari aſpicimus, comparatione totius terræ & maris tãtillum quidpiam exiſtit, vt ſupra diximus. Denique ad primum & ſecundum, quæ probare contendebant, duo ſuperiora elementa non eſſe circularia, quid reſpondendum ſit, ex dictis conſtat.

Libri Tertij de Cœlo Finis.

IN QVARTVM LIBRVM
ARISTOTELIS DE COELO

Procemium.

DISPVTATIONEM de quatuor vulgatis mundi elementis ſuperius inſtitutam, & ad huiuſce diſciplinæ abſolutionem omnino neceſſariam, perſequitur hoc in libro Ariſtoteles. Ac quemadmodum initio primi libri ex proprietate motus circularis docuit, cœlum Libri ſcopus. *eſſe, eiusque naturam, & affectiones oſtendit: ita nunc in elementorum cognitionem ex differentijs motus recti deducit. Etenim cum natura, vt ex ſecundo Phyſicorum, Auſcultat. patet, nihil aliud ſit; quam principium motus, & quietis eius in quo ineſt: nulla methodus in phyſicarum rerum contemplatione naturali Phyloſopho conuenientior eſſe poteſt, quàm ea qua cuiuſque naturalis corporis vim ex eo motu, qui ei naturæ leget accommodatus eſt, inueſtigat. Porrò, quia naturalis motus, quo ſurſum, & deorſum itur. non conuenit elementis, niſi qua leuia, & grauia ſunt, ſine interuentu leuitatis, & grauitatis, iccirco de leui & graui ex profeſſo, & accurratè in hoc libro agit Ariſtoteles.* Partitio libri. *Ac primum declarat, quid ſimpliciter graue, quid leue dicatur; quæque ſint illa, quæ aliorum comparatione nunc grauia, nunc leuia appellantur. Tum Veterum opiniones de grauitate,*

uitate, & leuitate ad examen vocat. Poſtea cauſas diſquirit, cur alia ſemper in ſuperum locum tendant, alia in inferum. Quarto diſcrimen ſtatuit inter duo extrema elementa, terram atque ignem, & duo media, aquam & aerem. Tandem alia quædam ad eorum motum ſpectantia abſoluit.

ARISTOTELIS
DE COELO,
LIBER QVARTVS.
CAPVT PRIMVM.

DE a graui autem atque lèui, quid eſt vtrumque, & quænam Text.1.
eſt natura ipſorum, conſideremus oportet, & propter quam
cauſam haſce potentias habent: contemplatio enim de ipſis
ſermonibus eſt accommodata de motu. Graue enim & leue
ex eo dicimus, quia aliquo modo naturaliter moueri poteſt;
operationibus autem ipſorum nomina poſita non ſunt, niſi
quiſpiam putet tale eſſe ipſum momentum. Quia verò naturalis tractatio eſt Text.2.
de motu; hæc autem motus quaſi fomenta quędam in ſe ipſis habent: ideo V-
niuerſi quidem potentijs ipſorum vtuntur, non tamen niſi pauci definiuere. Vi-
ſis igitur hiſce primum, quæ ab alijs dicta ſunt, allatis etiam dubitationibus
quæ ad hanc conſiderationem ſunt neceſſariæ, id deinde dicamus, quod nobis de
ipſis videtur. b Grauia leuiaque partim ſimpliciter, partim ad aliud dicun- Text.3.
tur. Eorum enim quæ pondus habent, aliud leuius, aliud grauius dicimus eſ-
ſe: ut æs grauius dicimus ligno. De his, quæ abſolutè dicuntur, nihil a veteri-
bus dictum eſt, ſed de hiſce, quę ad aliud dicuntur. Non enim dicunt, quid eſt
ipſum graue, & quid eſt ipſum leue, ſed quid eſt ipſum grauius, & quid eſt
ipſum leuius in hiſce quæ pondus habent. Id autem quod dicimus, magis dilu-
cidum hoc pacto fiet. Quædam enim a medio ſemper, quædam ad medium Text.4.
ſemper apta ſunt ferri. Horum autem id quidem, quod a medio fertur ſurſum;
id autem quod ad medium fertur, deorſum dicimus ferri. c Abſurſum eſt
enim, in cælo non exiſtimare aliquid ſupra, aliquid infra eſſe, quemadmo-
dum quidam cenſent. Non enim eſſe aliud ſuperum, aliud inferum dicunt:
ſi omni ex parte ſimile eſt, & vndique quiſque gradiens aduerſis ipſe ſibi pe-
dibus erit. d Nos autem ipſum vniuerſi extremum ſupra dicemus, quod Text.5.
quidem & poſitione eſt ſupra, & ipſa natura primum, Cum autem ipſius
cæli, & quid extremum, & medium ſit, patet & ſupra eſſe atque infra: quem-
admodum & multi dicunt, verum non ſatis. Huius autem cauſa eſt, cælum
ipſos non omni ex parte ſimile eſſe, ſed unum tantum id hemiſphęrium eſſe,
quod ſupra non eſt, putare. Quòd ſi ſumpſerunt omni ex parte tale, & me- Text.6.
dium ad vniuerſum iter habere, illud quidem ſuperum, medium autem infe-
rum

rum eſſe dicent. c *Id igitur abſolutè dicimus leue, quod ſurſum ad extremumque fertur: id graue, quod ſimpliciter deorſum atque medium fertur.* d *Ad aliud autem leue ac leuius id eſſe dicimus, quod aliquo natura deorſum celerius fertur, vtriſque pondus habentibus, æqualemque molem.*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

DE a graui] Cum elementa conſiderari poſſint, tum quatenus agendi, & patiendi vim habent, & ex eorum concretione mixta corpora oriuntur: tum prout in loca ſuperiora, aut inferiora, leuitatis, aut grauitatis impulſu tendunt. Poſteriorem hanc contemplationem ſibi hoc in libro Ariſt. proponit, & quam ſit naturalis Philoſophi propria, declarat: cum phyſica diſceptatio circa motum præcipuè verſetur; & corpora grauia leuiaq; nuncupentur ea, quibus mouendi actiones inſunt: tametſi huiuſmodi actiones proprijs nominibus careant, niſi quis appellet ῥοπήν: quod tamen inclinationem, ſeu propenſionem alium corporum, non verò eorum actionem propriè deſignat.

b Grauia leuiaq;] Docet, graue & leue bifariam dici: Aliud enim ſimpliciter tale eſt, aliud comparatè. Deinde veteres reprehendit, quòd grauis & leuis ſignificationem vnam attigerint, alteram omnino prætermiſerint: cum præter ea quæ comparatè grauia & leuia ſunt, de quibus illi egerunt, negari non poſſit alia eſſe abſolutè talia, nempè quæ naturæ vi in medium tendunt, & quæ a medio in ſublimè feruntur.

c Abſurdum eſt] Commemorat errorem quorundam, exiſtimantium non dari in mundo ſuperi & inferi loci differentias. Anaximander enim & Democritus, quia mundum infinitum conſtituerunt, & in infinito non ſunt extrema, quæ nominibus ſuperi, & infimi loci importantur, iſtiuſmodi locorum varietatem negabant. Plato etiã, quòd mundum in ſphæricam figuram conglobatum, atque adeo ſibi ſimilem videret, docuit in Timæo, non dari ſurſum, & deorſum, quæ contraria, & diſſimilia ſunt. Maximè cum terra ob rotunditatem in eam figuram ſit compoſita, vt ſi quis ipſam peragret eò deuenire poſſit, vnde premat aduerſa veſtigia ſibi ipſi, dum in alia terræ parte exiſtebat.

d Nos autem] Errorem illum ex eo confutat, quia cum in mundo detur aliqua pars extrema, quæ ſecundum naturam, & cauſalitatem reliquis eſt prior, vnde videlicet motus ſublunarium corporum dependet, nimirum regio cœleſtis: certè extremitas, quæ ad eius concauum eſt, ſurſum dicetur; deorſum verò id, quod ei reſpondet in medio Vniuerſi. Quod & quidam Philoſophi intellexere, etſi alioqui decepti fuerint, exiſtimantes cœlum non vndique globoſum eſſe, & in orbis abſoluti ſpeciem conformatum, ſed hemiſphærio duntaxat concluſum.

e Id igitur abſolutè] Ex dictis colligit definitionem grauis & leuis; tam eius quod abſolutè tale eſt, quàm quod per comparationem dicitur. Quæ definitiones in progreſſu a nobis expendentur.

CAPVT II.

Text. 7. *EOrum a igitur, qui prius ad horum conſiderationem venerunt, plurimi penè de leuibus hoc pacto grauibuſque ſolis dixere, quorum alterum, vtriſque pondus habentibus, altero leuius eſt. De hoc autem pacto graui leuique facta conſideratione, de ſimpliciter etiam leui grauique determinatum a ſe fuiſſe putant: ſermo tamen ad ipſa non*

ſa non accommodatur. Hoc autem perſpicuum magis erit, ſi vlterius progreſ-
diamur. b *Quidam enim de leuiore grauioreq; ſic dicunt, vt in Timęo eſt ſcri-* Tex.8.
ptum: grauius quidem id eße, quod ex eiſdem pluribus conſtat; leuius autem id,
quod ex eiſdem paucioribus conſtat. Quemadmodum plumbo plumbum, & æs
ære maius, grauius eſſe. Similiter & unumquodque cæterorum ſimilium for-
ma: in exceſſione enim ęqualium partium quodque grauius eſt. Eodem modo
lignum & plumbum dicunt. Ex quibuſdam enim eiſdem omnia corpora, &
una materia eſſe aiunt, ſed non uideri. c *Sic autem definitis, non dictum eſt de* Tex.9.
ſimpliciter leui atque graui. Nunc enim ignis quidem ſemper eſt leuis, ſurſum-
que fertur: terra uero ac terrea cuncta deorſus atque ad medium ipſum. Qua-
re non ob triangulorum paucitatem, ex quibus quodque ipſorum conſtare di-
cunt, ignis aptus eſt ſurſum ferri: maiori eo enim minus utique moueretur, &
grauior eſſet; cum pluribus ex triangulis conſtet. Nunc autem contrarium ſane
uidetur: quo enim maior eſt, eo leuior eſt, & ſurſum celerius fertur. De ſupero
etiam loco deorſum paruus ignis celerius, & tardius magnus fertur. d *Inſuper* Tex.10.
cum id, quod pauciora habet ea quæ ſunt generis eiuſdem, leuius eſſe; id uero
quod habet plura, grauius eße dicant: aerem autem & ignem ac aquam ex eiſ-
dem aßerant triangulis eſſe, ſed paucitate multitudineque differre; quapropter
aliud ipſorum leuius, aliud grauius eſſe: aliqua ſane multitudo aeris erit, quæ
grauior erit aqua. At totum contrarium accidit; ſemper enim maior aer magis
ſurſum fertur, & omnino pars quæuis aeris ſurſum ex aqua fertur. Quidam
igitur ita de graui leuique definierunt. e *Quibuſdam autem non ſatis uiſum* Tex.11.
eſt hoc pacto diuidere, ſed quamuis ætate uetuſtiores eſſent, de hiſce tamen quæ
nunc ſunt dicta, modo magis nouo intellexerunt. Nonnulla namque corpora
mole quidem minora, ſed grauiora eſſe uidentur. Patet igitur, non ſatis eſſe, Tex.12.
ex æqualibus ipſis primis ea quę ſunt ponderis æqualis dicere conſtare: eßent
enim ęqualia mole. Maius autem ipſorum grauius eſſe, abſurdum quidem
eſt hiſce dicere, qui prima ipſa ac indiuidua, ex quibus ea corporum conſtant
quę pondus habent, plana inquiunt eſſe; ij autem, qui ſolida eße dicunt, ma-
gis dicere poſſunt. f *Compoſitorum vero quoniam ſingula non hoc modo ſeſe ha*
bere uidentur, ſed multa grauiora minora mole eſſe uidemus, quemadmodum
ęs lana; aliam quidem cauſam & putant eſſe & aiunt. Vacuum enim com-
prehenſum leuare corpora dicunt, & interdum maiora facere leuiora; cum Tex.13.
plus habeant, ut inquiunt, uacui; propterea & molem habere maiorem ex ę-
qualibus ſolidis perſæpe, aut ex minoribus compoſita, dicunt, & omnino cui
libet leuiori plus ineſſe uacui, cauſam aiunt eße. Dicunt igitur hoc modo de ip-
ſis. g *Sed addunt neceße eſt, qui hoc pacto definiunt, ſi ſit quippiam le-* Tex.14.
uius, non ſolum uacui plus, ſed & ſolidi minus habere. Sic enim talem ra-
tionem excedet, leuius ſane non erit; ob id enim ipſum & ignem inquiunt le-
uiſſimum eſſe, quia uacui plurimum habet; eueniet igitur, magnum aurum
plus habens uacui igne paruo leuius eſſe, niſi & ſolidum ipſum habuerit multi-
plex. Quare hoc eſt dicendum.

Tex.15. h *Quidam igitur eorum, qui non inquiunt vacuum eſſe, nihil de leui grauique determinarunt, vt Anaxagoras, & Empedocles. Qui vero determinarunt quidem, non dicunt autem vacuum eſſe, nihil dixere, cur alia corporum leuia, alia grauia ſunt: & alia ſurſum, alia deorſum ſemper feruntur. Nullam præterea de hoc mentionem fecerunt, nonnulla inquam corporum maiorem molem habentia, leuiora minoribus eſſe. Neque patet ex hiſce quæ dicta ſunt, quonam pacto fiet, vt ipſi conſentanea dicant ijs quæ apparent.* i *Eos etiam*
Tex.16. *qui leuitatis ignis cauſam vacui multitudinem inquiunt eſse, eiſdem obnoxios difficultatibus eſſe neceſſe eſt: minus enim cæteris corporibus ſolidi, & vacui plus habebit. Attamen erit ignis aliqua multitudo, in qua ſolidum & plenum ea, quæ continentur in aliqua parua terra ſolida exſuperabit. Quod & ſi vacui dixerint, quonam modo definient ipſum ſimpliciter graue? aut enim hoc quod plurima ſolidorum habet, aut hoc quod vacui minus habet. Si igitur hoc dicent modo, erit quędam terra adeo parua, vt in illa minus ſit ſolidorum, quam magno in igne. Similiter ſi vacuo etiam definiant, erit quippiam eorum, quæ ſemper deorſum feruntur, leuius eo quod ſimpliciter eſt leue, ſemperque fertur ad ſupera loca: quod quidem eſt impoſſibile. Id enim quod abſolute ex leue, leuius eſt ſemper hiſce quæ pondus habent, ac deorſum feruntur: id autem quod eſt leuius, non ſemper eſt leue. Propterea & in hiſce quæ pondus habent, aliud alio leuius dicitur eſse, vt aqua terra.* K *At vero neque hoc vacuum, inquam, rationem ad plenum habere, ſufficiens ad ſoluendam dubitationem eſſe videtur. Accidet enim & hunc modum dicentibus, ipſum identidem impoſſibile. In maiore enim igne atque minore, eandem ſolidum ad vacuum rationem habebit. At maior ignis minore ſurſum celerius fertur, & maius aurum plumbumque celerius deorſum mouetur: & cæterorum quoque ſimili modo quæ pondus habent. At hoc accidere profecto non oportebat, ſi hoc pacto graue leueque eſt definitum. Abſurdum autem & ſi ob vacuum quidem*
Tex.17. *ſurſum ferantur: vacuum autem ipſum ſurſum feratur. At vero ſi vacuum quidem aptum eſt ſurſum ferri, plenum vero deorſum, atque ob hoc vtriuſque lationis ſunt cęteris cauſæ; nihil de compoſitis conſiderare oportebat, cur alia corporum grauia, alia leuia ſunt: ſed de his ipſis dicere, cur leue alterum eſt, alterum pondus habet; & inſuper quænam eſt cauſa, vt plenum vacuumque non diſtent. Vacat autem ratione, & locum vacuo facere, quaſi ipſum locus*
Tex.18. *quidam non ſit. Quod ſi vacuum mouetur, eſse quendam ipſius locum, è quo & ad quem mutatur, neceſſe eſt. Et inſuper quidnam ipſius motus eſt cauſa? Non eſt enim vacuum ipſum: non enim ſolum ipſum, ſed ſolidum etiam moue-*
Tex.19. *tur,* l *Similiter abſurda accidunt, & ſi quiſpiam aliter definit, magnitudine paruitateque faciens grauiora leuioraque, & alio quouis exſtruens modo, vniuerſis modo eadem materies aſſignetur; aut plures quidem, ſubcontrariæ tamen. Nam ſi vna ſit, non erit graue ſimpliciter atque leue, quemadmodum ijs accidit, qui ex triangulis conſtituunt elementa: ſin contrariæ ſint, vt ij qui vacuum plenumque dicunt, dici non poteſt quam ob cauſam ea, quæ ſunt inter ſimpli-*

citer

citer grauia leuiaque, grauiora leuioraque ſunt inter ſeſe & ſimplicibus etiam ipſis. Magnitudine autem paruitateque definire, figmento quidem magis quã priora eſt ſimile. Sed quia differentiam elementorum facere poteſt, ſecurius ad Tex. 20. *anteriores dubitationes ſe habet. Et vero, qui naturam vnam eorum faciũt quæ magnitudine differunt, idem accidere quæ hiſce accidunt, qui materiam faciunt vnam, neceſſe eſt; & neque leue quicquam ſimpliciter eſſe, neque ferri ſurſum, ſed aut poſterius ferri, aut extrudi, in multa parua paucis magnis grauiora eſſe. Quod ſi hoc erit, accidet magnum aerem magnumque ignem aqua terraque parua grauiorem eſſe: quod quidem fieri nequit. Ea igitur quæ ab alijs ſunt dicta, hæc ſunt, atque hoc modo dicuntur.*

CAPITIS II. EXPLANATIO.

Eorum a igitur] Cum multi è ſuperioribus Philoſophis ad grauium & leuium corporum tractationem animum adiecerint: nullus eorum quid abſolute graue aut leue ſit expoſuit; ſed de his diſputarunt, quæ comparate talia dicerentur, hoc eſt, grauia comparatione leuium, leuia comparatione grauium: poſitiſque verbi gratia, duobus corporibus, quæ grauitate pollerent, vtrum eorum grauius eſſent diſquirebant; ſicque putabant ſe, quidnam ſimpliciter graue & leue foret, enodaſſe.

b Quidam enim] Refert ex Timæo opinionẽ Platonis, qui dicebat, id eſſe grauius, quod ex pluribus eiuſdam generis partibus cõſtat: id leuius quod ex paucioribus: ideoque maiorem aquam eſſe grauiorem, quia ex pluribus aquæ partibus conſtituta ſit; quemadmodum & plumbum maius grauius eſſe ſolet, cæteraque metalla eodem modo, & ligna atque alia id genus; pro exuperantia partium in vnoquoque exiſtentium. Aiebat etiam Plato, corpora ex planis & triangulis conflari: & vt quodque grauius eſt ita plura in ſe triangula cohibere.

c Sic autem definitis] Platonis ſententiam reprehendit, quod nullam de corpore ſimpliciter graui & leui mentionem faciat: cum tamen hæc cæteris natura priora ſint. Tum probat, non eſſe corpora grauia ob triangulorum multitudinem, alioqui maior ignis plus grauitatis, minor plus haberet leuitatis: quod experientiæ repugnat, cum maior celerius aſcendat, tardius deſcendat; & è contrario minor.

d Inſuper cum] Eandem ſententiam ea ratione coarguit; quia cum ponat elementa ex eiſdem triangulis cõſtare, fiet vt maior portio aeris grauior ſit quam aquæ: cuius oppoſitum ſenſu patet, cum aer locum ſuperiorem capeſſat, aqua inferiorem.

e Quibuſdam autem] Democritus & Leucippus, qui ex inſectilibus & ſolidis omnia componebant, arbitrati ſunt, cauſam grauitatis & leuitatis eſſe ſolida, in aliorum compoſitionem venientia. Qui propius ad veritatem acceſſere, quam qui id ad ſuperficierum multitudinem, vel paucitatem referebant; tum quia contra Platonis ſententiam poſuère; corpora æquali magnitudine diſparem grauitatem ſortiri; tum quia corpora ſolida aliquam ſibi vendicant grauitatem aut leuitatem, nullam vero ex ſe triangula, & ſuperficies Platonicæ.

f Compoſitorũ vero] Cum Democritus, & Leucippus viderẽt etiã contra ſe facere illud, nimirum corpora maiora interdũ leuiora exiſtere, & contra minora magis grauia eſſe: addiderunt, leuitatem prouenire a vacuo corporibus intercepto, grauitatem a pleno; & tanto corpora eſſe leuiora, quanto maius ſpatium inane intra ſe cohibent.

g Sed addant] Improbat ſuperiorum Philoſophorum dicta, inprimis quod nequaquam rei propoſitæ plenam rationem afferãt: nec enim ſat erat dicere, maius ſolidum in corporibus eſſe cauſam maioris grauitatis, & maius vacuum, leuitatis maioris, ſed addere oportuit, id, quod habet maius ſolidum cũ minori vacuo eſſe grauius, & quod

maius vacuum obtinet cum minori ſolido leuius eſſe; alioqui magnum aut pondus, cum maiorem vacui copiam in ſe cohibeat, leuius erit quam ignis perexiguus.

h Quidam igitur] Ex ijs qui vacuum negarunt, ait quoſdam nihil omnino de grauitate, aut leuitate meminiſſe; alios non explicaſſe cauſam, cur alia corpora leuitate, alia grauitate ſint prædita: alia in ſuperum, alia in inferum locum tendant: item cur quædam corpora maiora magis leuia exiſtant, quam quæ multo minorem habent magnitudinem. Additque, non conſtare ex eorum diſputationibus, quonam pacto ſalua atque integra maneant nonnulla, quæ circa ſubiectam materiam conſpicua ſunt.

i Eos etiam] Aſſerit eos qui ad vacuum confugiunt in eaſdem difficultates eademque abſurda incurrere, in quæ Plato. Si enim multum vacui ſit cauſa leuitatis igneæ, aliqua ignis multitudo inuenietur, in qua ſolidi pleni tanta ſit copia, vt eam ſoliditatem, quę in exigua portione terræ inſidet, exſuperet; atque ita plurimus ignis erit par ua terra grauior. Quod ſi reſpondeant, eſto in igne ſoliditas tanta eſſe poſſit, vt exiguæ terræ ſoliditatem vincat: tamen adhuc tantum inanis in eo reſidere; vt non ſinat ipſum exigua terra grauiorem eſſe. Dicant, inquit Ariſtoteles, qua ratione quod ſimpliciter graue, aut quod ſimpliciter leue eſt, definire oporteat. Quæ cum inter ſe diſtinguere non poſſint, patet eos a veritate aberraſſe.

K At vero neque] Proponit abſurda, quæ exiſtent ſi quis dicat, inane & ſolidum nō ſimpliciter leuitatis, & grauitatis cauſam eſſe; ſed in graui atque leui corpore ſoliditatem & inanitatem proportione reſpondere: vt quemadmodum in eo quod ſimpliciter graue eſt, maior ſoliditas, & minor inanitas reperitur, ita etiam in eo quod eſt ſimpliciter leua, maior inanitas, & minor ſoliditas inſit. Deinde colligit incommoda, quæ Democriti ſententiam priuatim ſequuntur.

l Similiter &] Aliorum opinio fuit, grauitatis & leuitatis cauſam eſſe magnitudinem & paruitatem, ſub vna materia aut pluribus inter ſe contrarijs. Quidam enim corporibus vnum principium materiale ſuppoſuerunt; vt aquam vel aerem: alij plura, eaque pugnantia; veluti rarum & denſum: qua de re ſatis multa in 1. phyſ. auſcult. lib. Hanc opinionē confutat ex eo: quia ſi cauſam grauitatis & leuitatis in vno materiali principio conſtituant, non erit (vt in Platonis ſententia dicebamus) aliud corpus ſimpliciter leue: quia tunc nulla huiuſce verietatis ratio in natura dabitur: ſiquidem tale principium, vt ipſi aiunt, eſt vnum tantum e quatuor elementis, vel aliud quid ſimile. Quod ſi in multa principia, eaq; contraria (vt vacui & ſolidi aſsertores, de quibus paulo ante) cauſam prædictæ grauitatis & leuitatis conferant, v. g. in rarum & denſum; etiam tunc nō aſſignatur ab eis idonea ratio, cur aliud corpus ſimpliciter graue, aliud ſimpliciter leue ſit, alia comparate. In eo tamen hæc ſententia ita explicata minus a vero abſtet, quod ſecundum contrariorum diſtinctionem, quam admittit, tueri poterit quaternarium numerum elementorum, quæ contrarijs conſtant qualitatibus.

m Et multa parua] Non poſse grauitatem a ſola magnitudine proficiſci, ex eo concludit; quia alioqui ſequeretur, multas partes tenuiores paucis craſſioribus ſemper grauiores eſse. Atque ita magna aeris copia & ignis, paruam aquæ & terræ portionem grauitate vincerent, quod experientiæ repugnat.

CAPVT III.

Tex. 21. *NOs a autem primum definiamus oportet, quo de maxime quidam dubitent, cur alia corporum ſurſum, alia deorſum ſemper; alia ſurſum deorſumq; ſecundum naturā ferantur. Deinde graui leuiq;,*
Tex. 22. *atque affectibus hiſce qui circa ipſa accidūt, quam ob cauſam ſiūt dicamus. De hoc itaque, ferri inquā vnumquodque ſuum in locū, perinde atq; cæteris generationibus, exiſtimādum eſſe videtur. Nā cū tres ſunt*

motus,

*motus alius in magnitudine, alius in forma, alius in loco: in horum quoque muta-
tionem è contrarijs in contraria atque in media fieri, & non in quoduis cuiuſ-
uis mutationem eſſe videmus. Simili modo neque motiuum cuiuſuis quoduis:
ſed vt alterabile ac accreſcibile ſunt diuerſa, ſic & alteratiuum ac accreſciuum:
eodem modo & loco motiuum non quoduis cuiuſuis mobilis exiſtimandum eſt
eſſe. Ad ſuperum igitur locum ad inferum motiua quidem ſunt, id quod
ponderis, & id quod leuitatis eſt effectiuum: mobile autem id quod potentia
graue eſt atque leue. b Ferri vero quodque ſuum in locum, nihil aliud eſt,
quam in ſuam formam ferri. Atque hoc pacto magis quiſpiam exiſtimauerit,
id quod antiqui dicebant, ſimile inquam in ſimile ferri: hoc enim non omnino
accidit. Non enim ſi quiſpiam terram eo in loco poſuerit vbi nunc eſt Luna,
quæque partium ad ipſam ferretur; ſed eum in locum vbi etiam nunc eſt collo-
cata. Omnino igitur ſimilibus, & differentiam non ſubeuntibus, hoc accidet
eodem motu neceſſe eſt. Quare quo pars vna quædam apta eſt ferri, eo & to-
tum aptum eſt ferri. c Cum autem locus ipſius continentis ſit finis, extremum* Tex. 23.
*autem atque medium omnia, quæ ſurſum mouentur deorſumque, contineat; at-
que hoc forma eius quodammodo ſit quæ continetur: ſuum in locum ferri nil
aliud eſt, quam in ſimile ferri. Ea enim, quæ deinceps collocata, ſimilia ſunt.
Aqua namque aeri, & hic igni ſimilis eſt. Contra vero dici in medijs qui-
dem poteſt, in extremis vero non poteſt; velut aerem aquæ, & aquam terræ.
Semper enim id quod ſuperius eſt, ad id quod ſub ipſo collocatur ſic ſe habet,
vt ad materiam forma. d Quærere vero, cur ignis ad ſupera loca, & terra* Tex. 24.
*ad infera feratur, idem quod hoc eſt, cur ſanabile, ſi mouetur atque muta-
tur ea ratione qua eſt ſanabile, in ſanitatem, & non ad albedinem venit; ſi-
militer & cætera alterabilia cuncta. Vt vero & accreſcibile cum hoc mu-
tatur quo eſt accreſcibile, non in ſanitatem, ſed exceſſionem magnitudinis ve-
nit. Similiter & horum vnumquodque aliud in quantitate mutatur, & in lo-
co leuia quidem ad ſupera, grauia vero ad infera loca proficiſcuntur. e Ex-
cipitur tamen hoc; hæc enim, graue inquam ac leue, in ſe ipſis mutationis
principium habere videntur; illa vero non in ſeipſis, ſed foris; ceu ſanabile ac
accreſcibile. Quamquam & hæc interdum ex ſeipſis mutantur, & paruo
facto in externis motu, alterum in ſanitatem, alterum in incrementum acce-
dit; & cum idem ſit ſanabile, ægritudiniſque ſuſceptiuum; ſi in ea ratione qua
ſanabile eſt moueatur, in ſanitatem pergit; ſin hoc quo ægrotabile eſt, in
ægritudinem fertur. Magis tamen graue leueque in ſe ipſis principium habe-
re videntur, propterea quod horum materia propinquiſſima ſubſtantia eſt. Si-
gnum autem cuius eſt, lationem abſolutorum eſſe, & vltimam motum gene-
ratione. Quare motus hic ſubſtantia primus erit. f Cum igitur aer ex aqua fit,* Tex. 25.
*atque è graui leue, in ſuperum locum venit. Simul autem eſt leue, & non vl-
terius fit, ſed illic eſt. Patet igitur, cum potentia ſit ad actum proficiſcens, ve-
nire illuc, & ad tantum, & ad tale vbi eſt actus, & quanti, & qualis, &
vbi. Eadem eſt cauſa, & vt terra ac ignis iam actu ad ſua loca nullo impe-*

léuitatem præter terram habere. Terra igitur, & quę terræ plurimum habent,
vbique grauitatem habere neceſſe eſt: aquam autem vbiq; præterquam in ter-
Tex.30. *ra: & aerem ſimiliter præterquam in aqua ac terra. Suo enim in loco grauitatem*
habent omnia, præter ignem; ſignum cuiuſque eſt, vtrem inflatum plus ponde-
ris, quam vacuum habere. Quare ſi quid plus aeris habet quam terræ & aquæ, id
aqua quidem alio leuius, in aere vero grauius eſſe poteſt: nam non natat quidem
Tex.31. *ſuper aerem, natat autem ſuper aquam.* e *Eſſe autem quippiam ſimpliciter gra-*
ue ac ſimpliciter leue, ex hiſce perſpicuum eſt: atq; leue ſimpliciter id dico, quod
ſemper ſurſum aptum eſt, niſi prohibeatur; & graue id, quod ſemper deorſum
aptum eſt ferri. Sunt enim aliqua talia, & non omnia pondus habent, vt quidā
Tex.32. *putant. Nam & alijs quibuſdam graue eſſe videtur, ſemperq; ad medium ferri.*
Eſt autem & leue ſimili modo: videmus enim, vti dictum eſt prius, terra ipſa
ſub omnibus eſſe collocata, atq; ad medium ferri. f *At vero medium ipſum eſt*
Tex.33. *definitum. Si igitur eſt quippiam, quod ſuper omnia eminet, vt ignis in ipſo*
aere quieſcente, patet hunc ad ipſum extremum ferri: quare nihil ipſe ponderis
habere poteſt, ſub alio enim collocaretur. At ſi hoc eſſet, aliquid aliud eſſet pro-
fecto, quod ad ipſum extremum moueretur, quodq; ſuper omnia quæ feruntur
collocaretur. Nunc autem nihil eſſe videtur. Ignis igitur nullum pondus habet;
neque etiam terra leuitatem vllam habet, ſi quidem ſubſidet vniuerſis, idque qđ
ſubſidet, ad ipſum medium fertur. At vero medium eſſe, ad quod latio fit eorum
quæ pondus habent, & ex quo leuia ſurſum ferũtur, ex multis patet. Primo qui
dem ex eo, quia nihil ferri in infinitum poteſt; vt enim nihil eſt impoſſibile, ſic
nec fit impoſſibile. Latio vero e quopiam in quippiam generatio eſt. g *Deinde*
ignis quidem ſurſum, terra vero & quicquid pondus habet deorſum, ſimiles ad
angulos fertur. Quare ad medium ipſum feratur neceſſe eſt. Vtrum autem ad
terræ medium, an vniuerſi feratur, cum idem medium ſit ipſorum, alia ratio eſt.
Tex.34. *Cum autem iam quod omnibus ſubſtat ad medium ipſum feratur, id quod ſuper*
omnia natat, ad vltimum capedinis, in qua fit motus, feratur neceſſe eſt. Sunt
enim contraria, medium & extremum, & ſubſtare atque natare. h *Quapropter*
& cum ratione duo ſunt, graue & leue: & loca enim ſunt, medium ipſum atq;
extremum. Eſt igitur quid, & id quod eſt inter hęc, quod ad vtrumq; ipſorum
alterum dicitur. Id enim quod eſt inter extremum, aliquo modo & medium eſt
amborum. Quocirca eſt quid & aliud graue & leue, ceu aer & aqua. i *Dici-*
Tex.35. *mus autem id quod continet, formę eſſe: id autem quod continetur, materiei.*
Atque hęc differentia vniuerſis in generibus eſt. In qualitate enim & quanti-
tate, eſt aliud vt forma magis, aliud vt materies, & in loco ſimili modo. Supe-
rum enim eſt, definiti; inferum, materiei. K *Quare & in ipſa materia, quæ eſt*
ipſius grauis & leuis, quo quidem tale eſt potentia, eo grauis materies eſt; quo
vero tale eſt, eo leuis materies eſt. Atque eadem quidem eſt, eſſe autem
non idem eſt; quemadmodum & ægrotabile ac ſanabile idem eſt, eſſe vero
non idem eſt.

C A-

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

Differentias a autem] Accedit ad explicandas primorum corporum differẽtias, eorumq; affectiones prout grauia & leuia ſunt: definitq. ſimpliciter graue, & ſimpliciter leue. Simpliciter uerò inquit appellare ſe id, quod ex ſuo genere, & naturale tale eſt, ſiue magnam, ſiue paruam habeat quantitatem: quælibet.n. ignis portio ſublimiorem locum capeſſit, quælibet portio terræ inferiorem; quia ignis ſuopte ingenio leuis eſt, terra grauis. Grauia & leuia ſimpliciter.

b Alio verò] Docet, alia eſſe grauia & leuia comparatè, quæ videlicet medium tenent, id eſt, aer & aqua: hęc.n. ad terram collata leuia dicuntur, quia quælibet eorum pars ſupra terram eminet: comparatione verò ignis ſunt grauia, quã illi ſubijciuntur.

c Quoniam autem] Diſſerit de mixtorum corporum grauitate & leuitate: aitque illa huiuſmodi affectiones a ſimplicibus mutuari; & inde eſſe, quod quædam corpora non vbique paria pondera habere uideantur, nimirum ob diuerſitatem ſimplicium, ex quibus conſtant.

d Cauſa autem] Cur lignum centum librarum in aere grauius ſit plumbo vnius libræ, in aqua verò leuius, cauſam eſſe ait: quia omnia elementa, excepto igni, aliquam habent grauitatem; omnia, præter terram, aliqua leuitate prædita ſunt. Quo fit, vt terra, & ea quæ multum de concretione terrena poſſident, vbiq; grauia ſint: aqua uerò etiam vbique, præterquam in terra: ſimiliterq; aer ubiq; preterquam in aqua, uel terra. Quoniam igitur lignum plus aeris in ſe continet quam plumbum, inde eſt, quod in aere plus habet grauitatis, & maiori per eum impetu deſcendit. Hæc an veritati conſentiant, ſuo loco expendemus. De ligno in aere.

e Eſſe autem] Rurſum oſtendit aliquid eſſe ſimpliciter graue, aliquid ſimpliciter leue: cum videamus ignem ſupra omnia corpora naturæ impetu ferri; terram uero ad medium Vniuerſi, quod omnium infimum eſt, deſcendere. Vnde colligit, ignem omnis grauitatis, terram omnis leuitatis expertem eſſe: alioqui ignis alicui corpori ſubeſſet, terra alicui immineret.

f At vero] Mundi medium eſſe ac definitum, duplici argumento ſuadet. Primum, quia impoſſibile eſt aliquod corpus tendere in infinitum, cum infinitum non detur in natura: id autem quod impoſſibile eſt eſſe, impoſſibile eſt fieri: latio autem quaſi eſſectio ſeu generatio quædam eſt, per quam id, quod non erat loco motum, fit motum; & quod non erat in tali loco exiſtens, fit exiſtens in tali loco.

g Deinde ignis] Secundo idem confirmat, quia ignis ſublime petens, in ſphæræ concauo facit ſimiles angulos ſphærales: quos non faceret, niſi a definito termino proficiſceretur. Item, quia grauia mouentur deorſum a cœli concauo per æquales angulos, deſcribendo ſemper lineas inter ſe minus diſtantes, & quæ tandem concurrere debeãt in centro mundi. Quo patet, centrum definitum eſſe, nec diſtare in immenſum. Vtrum vero idem ſit & terræ & vniuerſi medium, an non, alibi diſquirendum ait.

h Quapropter &] Eſſe aliquod corpus ſumme graue, aliud ſumme leue, inde comprobat: quia duo ſunt extrema loca, mundi medium, & cœli concauum: ad quorum primum tendit ſumme graue, ad poſterius ſummè leue. Deinde oſtendit, dari alia corpora comparatè grauia & leuia: quia inter extrema contraria ſiue pugnantia, qualia ſunt ſumme graue & ſumme leue, medium dari oportet, quod utrinſque extremi naturam ſapiat, eamq. participet: hoc verò eſt graue & leue cõparatè, videlicet aqua & aer. Duo extrema loca.

i Dicimus autem] Docet, elementa eam inter ſe habitudinem ſeruare, vt ſuperius, quia perfectius eſt, & quia continet, ſortiatur rationem formæ; quæ eſt actus, & variam materiæ poteſtatem cohibet ac terminat. Quod etiam alijs in rebus inueniri ait, vt in qualitate. Nam album & calidum ſunt quaſi forma, reſpectu atri & frigidi, quia perfectiora: Superius elementũ obtinet modũ formæ.

uitate, & leuitate ad examen vocat. Poſtea cauſas diſquirit, cur alia ſemper in ſuperum locum tendant, alia in inferum. Quarto diſcrimen ſtatuit inter duo extrema elementa, terram atque ignem, & duo media, aquam & aerem. Tandem alia quædam ad eorum motum ſpectantia abſoluit.

ARISTOTELIS DE COELO, LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

DE a graui autem atque lèui, quid eſt vtrumque, & quænam Text.1.
eſt natura ipſorum, conſideremus oportet, & propter quam
cauſam haſce potentias habent: contemplatio enim de ipſis
ſermonibus eſt accommodata de motu. Graue enim & leue
ex eo dicimus, quia aliquo modo naturaliter moueri poteſt;
operaticnibus autem ipſorum nomina poſita non ſunt, niſi
quiſpiam putet tale eſſe ipſum momentum. Quia verò naturalis tractatio eſt Text.2.
de motu; hæc autem motus quaſi fomenta quędam in ſe ipſis habent: ideo Vniuerſi quidem potentijs ipſorum vtuntur, non tamen niſi pauci definiuere. Viſis igitur hiſce primum, quæ ab alijs dicta ſunt, allatis etiam dubitationibus
quæ ad hanc conſiderationem ſunt neceſſariæ, id deinde dicamus, quod nobis de
ipſis videtur. b Grauia leuiaque partim ſimpliciter, partim ad aliud dicun- Text.3.
tur. Eorum enim quæ pondus habent, aliud leuius, aliud grauius dicimus eſſe: ut æs grauius dicimus ligno. De his, quæ abſolutè dicuntur, nihil a veteribus dictum eſt, ſed de hiſce, quę ad aliud dicuntur. Non enim dicunt, quid eſt
ipſum graue, & quid eſt ipſum leue, ſed quid eſt ipſum grauius, & quid eſt
ipſum leuius in hiſce quæ pondus habent. Id autem quod dicimus, magis dilu-
cidum hoc pacto fiet. Quædam enim a medio ſemper, quædam ad medium Text.4.
ſemper apta ſunt ferri. Horum autem id quidem, quod a medio fertur ſurſum;
id autem quod ad medium fertur, deorſum dicimus ferri. c Abſurſum eſt
enim, in cælo non exiſtimare aliquid ſupra, aliquid infra eſſe, quemadmodum quidam cenſent. Non enim eſſe aliud ſuperum, aliud inferum dicunt:
ſi omni ex parte ſimile eſt, & vndique quiſque gradiens aduerſis ipſe ſibi pe-
dibus erit. d Nos autem ipſum vniuerſi extremum ſupra dicemus, quod Text.5.
quidem & poſitione eſt ſupra, & ipſa natura primum, Cum autem ipſius
cæli, & quid extremum, & medium ſit, patet & ſupra eſſe atque infra: quemadmodum & multi dicunt, verum non ſatis. Huius autem cauſa eſt, cælum
ipſos non omni ex parte ſimile eſſe, ſed unum tantum id hemiſphęrium eſſe,
quod ſupra non eſt, putare. Quòd ſi ſumpſerunt omni ex parte tale, & me- Text.6.
dium ad vniuerſum iter habere, illud quidem ſuperum, medium autem infe-

rum eſſe dicent. e *Id igitur abſolutè dicimus leue, quod ſurſum ad extremumque fertur: id graue, quod ſimpliciter deorſum atque medium fertur. Ad aliud autem leue ac leuius id eſſe dicimus, quod aliquo natura deorſum celerius fertur, vtriſque pondus habentibus, æqualemque molem.*

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

DE a graui] Cum elementa conſiderari poſſint, tum quatenus agendi, & patiendi vim habent, & ex eorum concretione mixta corpora oriuntur: tum prout in loca ſuperiora, aut inferiora, leuitatis, aut grauitatis impulſu tendunt. Poſteriorem hanc contemplationem ſibi hoc in libro Ariſt. proponit, & quam ſit naturalis Philoſophi propria, declarat: cum phyſica diſceptatio circa motum præcipuè verſetur; & corpora grauia leuiaq; nuncupentur ea, quibus mouendi actiones inſunt: tametſi huiuſmodi actiones proprijs nominibus careant, niſi quis appellet ῥοπήν: quod tamen inclinationem, ſeu propenſionem alium corporum, non verò eorum actionem propriè deſignat.

b Grauia leuiaq;] Docet, graue & leue biſariam dici: Aliud enim ſimpliciter tale eſt, aliud comparatè. Deinde veteres reprehendit, quòd grauis & leuis ſignificationem vnam attigerint, alteram omnino prætererint: cum præter ea quæ comparatè grauia & leuia ſunt, de quibus illi egerunt, negari non poſſit alia eſſe abſolutè talia, nempè quæ naturæ vi in medium tendunt, & quæ a medio in ſublimè feruntur.

c Abſurdum eſt] Commemorat errorem quorundam, exiſtimantium non dari in mundo ſuperi & inferi loci differentias. Anaximander enim & Democritus, quia mundum infinitum conſtituerunt, & in infinito non ſunt extrema, quæ nominibus ſuperi, & infimi loci importantur, iſtiuſmodi locorum varietatem negabant. Plato etiã, quòd mundum in ſphæricam figuram conglobatum, atque adeo ſibi ſimilem videret, docuit in Timæo, non dari ſurſum, & deorſum, quæ contraria, & diſſimilia ſunt. Maximè cum terra ob rotunditatem in eam figuram ſit compoſita, vt ſi quis ipſam peragret eò deuenire poſſit, vnde premat aduerſa veſtigia ſibi ipſi, dum in alia terræ parte exiſtebat.

d Nos autem] Errorem illum ex eo confutat, quia cum in mundo detur aliqua pars extrema, quę ſecundum naturam, & cauſalitatem reliquis eſt prior, vnde videlicet motus ſublunarium corporum dependet, nimirum regio cœleſtis: certè extremitas, quæ ad eius concauum eſt, ſurſum dicetur; deorſum verò id, quod ei reſpondet in medio Vniuerſi. Quod & quidam Philoſophi intellexere, etſi alioqui decepti fuerint, exiſtimantes cœlum non vndique globoſum eſſe, & in orbis abſoluti ſpeciem conformatum, ſed hemiſphærio duntaxat concluſum.

e Id igitur abſolutè] Ex dictis colligit definitionem grauis & leuis; tam eius quod abſolutè tale eſt, quàm quod per comparationem dicitur. Quæ definitiones in progreſſu a nobis expendentur.

CAPVT II.

Text. 7. *EOrum a igitur, qui prius ad horum conſiderationem venerunt, plurimi penè de leuibus hoc pacto grauibuſque ſolis dixere, quorum alterum, vtriſque pondus habentibus, altero leuius eſt. De hoc autem pacto graui leuique facta conſideratione, de ſimpliciter etiam leui grauique determinatum a ſe fuiſſe putant: ſermo tamen ad ipſa non*

*ſa non accommodatur. Hoc autem perſpicuum magis erit, ſi vlterius progreſ-
diamur.* b *Quidam enim de leuiore grauioreq; ſic dicunt, vt in Timęo eſt ſcri-* Tex. 8.
*ptum: grauius quidem id eſſe, quod ex eiſdem pluribus conſtat; leuius autem id,
quod ex eiſdem paucioribus conſtat. Quemadmodum plumbo plumbum, & æs
ære maius, grauius eſſe. Similiter & unumquodque cæterorum ſimilium for-
ma: in exceſſione enim ęqualium partium quodque grauius eſt. Eodem modo
lignum & plumbum dicunt. Ex quibuſdam enim eiſdem omnia corpora, &
una materia eſſe aiunt, ſed non uideri.* c *Sic autem definitis, non dictum eſt de* Tex. 9.
*ſimpliciter leui atque graui. Nunc enim ignis quidem ſemper eſt leuis, ſurſum-
que fertur: terra uero ac terrea cuncta deorſus atque ad medium ipſum. Qua-
re non ob triangulorum paucitatem, ex quibus quodque ipſorum conſtare di-
cunt, ignis aptus eſt ſurſum ferri: maiori eo enim minus utique moueretur, &
grauior eſſet; cum pluribus ex triangulis conſtet. Nunc autem contrarium ſane
uidetur: quo enim maior eſt, eo leuior eſt, & ſurſum celerius fertur. De ſupero
etiam loco deorſum paruus ignis celerius, & tardius magnus fertur.* d *Inſuper* Tex. 10.
*cum id, quod pauciora habet ea quæ ſunt generis eiuſdem, leuius eſſe; id uero
quod habet plura, grauius eſſe dicant: aerem autem & ignem ac aquam ex eiſ-
dem aſſerant triangulis eſſe, ſed paucitate multitudineque differre; quapropter
aliud ipſorum leuius, aliud grauius eſſe: aliqua ſane multitudo aeris erit, quæ
grauior erit aqua. At totum contrarium accidit; ſemper enim maior aer magis
ſurſum fertur, & omnino pars quæuis aeris ſurſum ex aqua fertur. Quidam
igitur ita de graui leuique definierunt.* e *Quibuſdam autem non ſatis uiſum* Tex. 11.
*eſt hoc pacto diuidere, ſed quamuis ætate uetuſtiores eſſent; de hiſce tamen quæ
nunc ſunt dicta, modo magis nouo intellexerunt. Nonnulla namque corpora* Tex. 12.
*mole quidem minora, ſed grauiora eſſe uidentur. Patet igitur, non ſatis eſſe,
ex æqualibus ipſis primis ea quę ſunt ponderis æqualis dicere conſtare: eſſent
enim ęqualia mole. Maius autem ipſorum grauius eſſe, abſurdum quidem
eſt hiſce dicere, qui prima ipſa ac indiuidua, ex quibus ea corporum conſtant
quę pondus habent, plana inquiunt eſſe; ij autem, qui ſolida eſſe dicunt, ma-
gis dicere poſſunt.* f *Compoſitorum vero quoniam ſingula non hoc modo ſeſe ha
bere uidentur, ſed multa grauiora minora mole eſſe uidemus, quemadmodum
ęs lana; aliam quidem cauſam & putant eſſe & aiunt. Vacuum enim com-
prehenſum leuare corpora dicunt, & interdum maiora facere leuiora; cum* Tex. 13.
*plus habeant, ut inquiunt, uacui; propterea & molem habere maiorem ex ę-
qualibus ſolidis perſæpe, aut ex minoribus compoſita, dicunt, & omnino cui
libet leuiori plus ineſſe uacui, cauſam aiunt eſſe. Dicunt igitur hoc modo de ip-
ſis.* g *Sed addunt neceſſe eſt, qui hoc pacto definiunt, ſi ſit quippiam le-* Tex. 14.
*uius, non ſolum uacui plus, ſed & ſolidi minus habere. Sic enim talem ra-
tionem excedet, leuius ſane non erit; ob id enim ipſum & ignem inquiunt le-
uiſſimum eſſe, quia uacui plurimum habet; eueniet igitur, magnum aurum
plus habens uacui igne paruo leuius eſſe, niſi & ſolidum ipſum habuerit multi-
plex. Quare hoc eſt dicendum.*

Tex.15. h *Quidam igitur eorum, qui non inquiunt vacuum eſſe, nihil de leui grauique determinarunt, vt Anaxagoras, & Empedocles. Qui vero determinarunt quidem, non dicunt autem vacuum eſſe, nihil dixere, cur alia corporum leuia, alia grauia ſunt: & alia ſurſum, alia deorſum ſemper ferantur. Nullam præterea de hoc mentionem fecerunt, nonnulla inquam corporum maiorem molem habentia, leuiora minoribus eſſe. Neque patet ex hiſce quæ dicta ſunt, quonam pacto fiet, vt ipſi conſentanea dicant ijs quæ apparent.* i *Eos etiam*

Tex.16. *qui leuitatis ignis cauſam vacui multitudinem inquiunt eſſe, eiſdem obnoxios difficultatibus eſſe neceſſe eſt: minus enim cæteris corporibus ſolidi, & vacui plus habebit. Attamen erit ignis aliqua multitudo, in qua ſolidum & plenum ea, quæ continentur in aliqua parua terra ſolida exſuperabit. Quod & ſi vacui dixerint, quonam modo definient ipſum ſimpliciter graue? aut enim hoc quod plurima ſolidorum habet, aut hoc quod vacui minus habet. Si igitur hoc dicent modo, erit quędam terra adeo parua, vt in illa minus ſit ſolidorum, quam magno in igne. Similiter ſi vacuo etiam definiant, erit quippiam eorum, quæ ſemper deorſum feruntur, leuius eo quod ſimpliciter eſt leue, ſemperque fertur ad ſupera loca: quod quidem eſt impoſſibile. Id enim quod abſolute ex leue, leuius eſt ſemper hiſce quæ pondus habent, ac deorſum feruntur: id autem quod eſt leuius, non ſemper eſt leue. Propterea & in hiſce quæ pondus habent, aliud alio leuius dicitur eſſe, vt aqua terra.* K *At vero neque hoc vacuum, inquam, rationem ad plenum habere, ſufficiens ad ſoluendam dubitationem eſſe videtur. Accidet enim & hunc modum dicentibus, ipſum identidem impoſſibile. In maiore enim igne atque minore, eandem ſolidum ad vacuum rationem habebit. At maior ignis minore ſurſum celerius fertur, & maius aurum plumbumque celerius deorſum mouetur: & cæterorum quoque ſimili modo quæ pondus habent. At hoc accidere profecto non oportebat, ſi hoc pacto graue leueque eſt definitum. Abſurdum autem & ſi ob vacuum quidem*

Tex.17. *ſurſum ferantur: vacuum autem ipſum ſurſum feratur. At vero ſi vacuum quidem aptum eſt ſurſum ferri, plenum vero deorſum, atque ob hoc vtriuſque lationis ſunt cęteris cauſæ; nihil de compoſitis conſiderare oportebat, cur alia corporum grauia, alia leuia ſunt: ſed de his ipſis dicere, cur leue alterum eſt, alterum pondus habet; & inſuper quænam eſt cauſa, vt plenum vacuumque non diſtent. Vacat autem ratione, & locum vacuo facere, quaſi ipſum locus*

Tex.18. *quidam non ſit. Quod ſi vacuum mouetur, eſſe quendam ipſius locum, è quo & ad quem mutatur, neceſſe eſt. Et inſuper quidnam ipſius motus eſt cauſa? Non eſt enim vacuum ipſum: non enim ſolum ipſum, ſed ſolidum etiam moue-*

Tex.19. *tur,* l *Similiter abſurda accidunt, & ſi quiſpiam aliter definit, magnitudine paruitateque faciens grauiora leuioraque, & alio quouis exſtruens modo, vniuerſis modo eadem materies aſſignetur; aut plures quidem, ſubcontrariæ tamen. Nam ſi vna ſit, non erit graue ſimpliciter atque leue, quemadmodum ijs accidit, qui ex triangulis conſtituunt elementa: ſin contrariæ ſint, vt ij qui vacuum plenumque dicunt, dici non poteſt quam ob cauſam ea, quæ ſunt inter ſimpliciter*

citer

citer grauia leuiaque, grauiora leuioraque ſunt inter ſeſe & ſimplicibus etiam ipſis. Magnitudine autem paruitateque definire, figmento quidem magis quã priora eſt ſimile. Sed quia differentiam elementorum facere poteſt, ſecurius ad anteriores dubitationes ſe habet. Et vero, qui naturam vnam eorum faciũt quæ magnitudine differunt, idem accidere quæ hiſce accidunt, qui materiam faciunt vnam, neceſſe eſt; & neque leue quicquam ſimpliciter eſſe, neque ferri ſurſum, ſed aut poſterius ferri, aut extrudi, in multa parua paucis magnis grauiora eſſe. Quod ſi hoc erit, accidet magnum aerem magnumque ignem aqua terraque parua grauiorem eſſe: quod quidem fieri nequit. Ea igitur quæ ab alijs ſunt dicta, hæc ſunt, atque hoc modo dicuntur. Tex. 20.

CAPITIS II. EXPLANATIO.

a Eorum a igitur] Cum multi è ſuperioribus Philoſophis ad grauium & leuium corporum tractationem animum adiecerint: nullus eorum quid abſolute graue aut leue ſit expoſuit; ſed de his diſputarunt, quæ comparate talia dicerentur, hoc eſt, grauia comparatione leuium, leuia comparatione grauium: poſitiſque verbi gratia, duobus corporibus, quæ grauitate pollerent, vtrum eorum grauius eſſent diſquirebant; ſicque putabant ſe, quidnam ſimpliciter graue & leue foret, enodaſſe.

b Quidam enim] Refert ex Timæo opinionẽ Platonis, qui dicebat, id eſſe grauius, quod ex pluribus eiuſdam generis partibus conſtat: id leuius quod ex paucioribus: ideoque maiorem aquam eſſe grauiorem, quia ex pluribus aquæ partibus conſtituta ſit; quemadmodum & plumbum maius grauius eſſe ſolet, cæteraque metalla eodem modo, & ligna atque alia id genus; pro exuperantia partium in vnoquoque exiſtentium. Aiebat etiam Plato, corpora ex planis & triangulis conflari: & vt quodque grauius eſt ita plura in ſe triangula cohibere.

c Sic autem definitis] Platonis ſententiam reprehendit, quod nullam de corpore ſimpliciter graui & leui mentionem faciat: cum tamen hæc cæteris natura priora ſint. Tum probat, non eſſe corpora grauia ob triangulorum multitudinem, alioqui maior ignis plus grauitatis, minor plus haberet leuitatis: quod experientiæ repugnat, cum maior celerius aſcendat, tardius deſcendat; & è contrario minor.

d Inſuper cum] Eandem ſententiam ea ratione coarguit; quia cum ponat elementa ex eiſdem triangulis conſtare, fiet vt maior portio aeris grauior ſit quam aquæ: cuius oppoſitum ſenſu patet, cum aer locum ſuperiorem capeſſat, aqua inferiorem.

e Quibuſdam autem] Democritus & Leucippus, qui ex inſectilibus & ſolidis omnia componebant, arbitrati ſunt, cauſam grauitatis & leuitatis eſſe ſolida, in aliorum compoſitionem venientia. Qui propius ad veritatem acceſſere, quam qui id ad ſuperficierum multitudinem, vel paucitatem referebant; tum quia contra Platonis ſententiam poſuere; corpora æquali magnitudine diſparem grauitatem ſortiri; tum quia corpora ſolida aliquam ſibi vendicant grauitatem aut leuitatem, nullam vero ex ſe triangula, & ſuperficies Platonicæ.

f Compoſitorũ vero] Cum Democritus, & Leucippus viderẽt etiã contra ſe facere illud, nimirum corpora maiora interdũ leuiora exiſtere, & contra minora magis grauia eſſe: addiderunt, leuitatem prouenire a vacuo corporibus intercepto, grauitatem a pleno; & tanto corpora eſſe leuiora, quanto maius ſpatium inane intra ſe cohibent.

g Sed addant] Improbat ſuperiorum Philoſophorum dicta, inprimis quod nequaquam rei propoſitæ plenam rationem afferãt: nec enim ſat erat dicere, maius ſolidum in corporibus eſſe cauſam maioris grauitatis, & maius vacuum leuitatis maioris, ſed addere oportuit, id, quod habet maius ſolidum cũ minori vacuo eſſe grauius, & quod

maius vacuum obtinet cum minori ſolido leuius eſſe; alioqui magnum aut pondus, cum maiorem vacui copiam in ſe cohibeat, leuius erit quam ignis perexiguus.

h Quidam igitur] Ex ijs qui vacuum negarunt, ait quoſdam nihil omnino de grauitate, aut leuitate meminiſſe; alios non explicaſſe cauſam, cur alia corpora leuitate, alia grauitate ſint prædita: alia in ſuperum, alia in inferum locum tendant: item cur quædam corpora maiora magis leuia exiſtant, quam quæ multo minorem habent magnitudinem. Additque, non conſtare ex eorum diſputationibus, quonam pacto ſalua atque integra maneant nonnulla, quæ circa ſubiectam materiam conſpicua ſunt.

i Eos etiam] Aſſerit eos qui ad vacuum confugiunt in eaſdem difficultates eademque abſurda incurrere, in quæ Plato. Si enim multum vacui ſit cauſa leuitatis igneæ, aliqua ignis multitudo inuenietur, in qua ſolidi pleni tanta ſit copia, vt eam ſoliditatem, quę in exigua portione terræ inſidet, exſuperet; atque ita plurimus ignis erit parua terra grauior. Quod ſi reſpondeant, eſto in igne ſoliditas tanta eſſe poſſit, vt exiguæ terræ ſoliditatem vincat: tamen adhuc tantum inanis in eo reſidere; vt non ſinat ipſum exigua terra grauiorem eſſe. Dicant, inquit Ariſtoteles, qua ratione quod ſimpliciter graue, aut quod ſimpliciter leue eſt, definire oporteat. Quæ cum inter ſe diſtinguere non poſſint, patet eos a veritate aberraſſe.

K At vero neque] Proponit abſurda, quæ exiſtent ſi quis dicat, inane & ſolidum nõ ſimpliciter leuitatis, & grauitatis cauſam eſſe; ſed in graui atque leui corpore ſoliditatem & inanitatem proportione reſpondere: vt quemadmodum in eo quod ſimpliciter graue eſt, maior ſoliditas, & minor inanitas reperitur, ita etiam in eo quod eſt ſimpliciter leua, maior inanitas, & minor ſoliditas inſit. Deinde colligit incommoda, quæ Democriti ſententiam priuatim ſequuntur.

l Similiter &] Aliorum opinio fuit, grauitatis & leuitatis cauſam eſſe magnitudinem & paruitatem, ſub vna materia aut pluribus inter ſe contrarijs. Quidam enim corporibus vnum principium materiale ſuppoſuerunt; vt aquam vel aerem: alij plura, eaque pugnantia; veluti rarum & denſum: qua de re ſatis multa in 1. phyſ. auſcult. lib. Hanc opinionẽ confutat ex eo: quia ſi cauſam grauitatis & leuitatis in vno materiali principio conſtituant, non erit (vt in Platonis ſententia dicebamus) aliud corpus ſimpliciter leue: quia tunc nulla huiuſce varietatis ratio in natura dabitur: ſiquidem tale principium, vt ipſi aiunt, eſt vnum tantum e quatuor elementis, vel aliud quid ſimile. Quod ſi in multa principia, eaq; contraria (vt vacui & ſolidi aſsertores, de quibus paulo ante) cauſam prædictæ grauitatis & leuitatis conferant, v. g. in rarum & denſum; etiam tunc nõ aſſignatur ab eis idonea ratio, cur aliud corpus ſimpliciter graue, aliud ſimpliciter leue ſit, alia comparate. In eo tamen hæc ſententia ita explicata minus a vero abſtet, quod ſecundum contrariorum diſtinctionem, quam admittit, tueri poterit quaternarium numerum elementorum, quæ contrarijs conſtant qualitatibus.

m Et multa parua] Non poſse grauitatem a ſola magnitudine proficiſci, ex eo concludit; quia alioqui ſequeretur, multas partes tenuiores paucis craſſioribus ſemper grauiores eſse. Atque ita magna aeris copia & ignis, paruam aquæ & terræ portionem grauitate vincerent, quod experientiæ repugnat.

CAPVT III.

Tex. 21. *NOs autem primum definiamus oportet, quo de maxime quidam dubitent, cur alia corporum ſurſum, alia deorſum ſemper; alia ſurſum deorſumq; ſecundum naturã ferantur. Deinde graui leuiq; atque*
Tex. 22. *affectibus hiſce qui circa ipſa accidũt, quam ob cauſam ſiñt dicamus. De hoc itaque, ferri in quã vnumquodque ſuum in locũ, perinde atq; cæteris generationibus, exiſtimãdum eſſe videtur. Nã cũ tres ſunt*

motus,

*motus alius in magnitudine, alius in forma, alius in loco: in horum quoque muta-
tionem è contrariis in contraria atque in media fieri, & non in quoduis cuiuſ-
uis mutationem eſſe videmus. Simili modo neque motiuum cuiuſuis quoduis:
ſed vt alterabile ac accreſcibile ſunt diuerſa, ſic & alteratiuum ac accreſciuum:
eodem modo & loco motiuum non quoduis cuiuſuis mobilis exiſtimandum eſt
eſſe. a Ad ſuperum igitur locum ad inferum motiua quidem ſunt, id quod
ponderis, & id quod leuitatis eſt effectiuum: mobile autem id quod potentia
graue eſt atque leue. b Ferri vero quodque ſuum in locum, nihil aliud eſt,
quam in ſuam formam ferri. Atque hoc pacto magis quiſpiam exiſtimauerit,
id quod antiqui dicebant, ſimile inquam in ſimile ferri: hoc enim non omnino
accidit. Non enim ſi quiſpiam terram eo in loco poſuerit vbi nunc eſt Luna,
quaque partium ad ipſam ferretur; ſed eum in locum vbi etiam nunc eſt collo-
cata. Omnino igitur ſimilibus, & differentiam non ſubeuntibus, hoc accidat
eodem motu neceſſe eſt. Quare quo pars vna quædam apta eſt ferri, eo & to-
tum aptum eſt ferri. c Cum autem locus ipſius continentis ſit finis, extremum* Tex.23.
*autem atque medium omnia, quæ ſurſum mouentur deorſumque, contineat; at-
que hoc forma eius quodammodo ſit quæ continetur: ſuum in locum ferri nil
aliud eſt, quam in ſimile ferri. Ea enim, quæ deinceps collocata, ſimilia ſunt.
Aqua namque aeri, & hic igni ſimilis eſt. Contra vero dici in mediis qui-
dem poteſt, in extremis vero non poteſt; velut aerem aquæ, & aquam terræ.
Semper enim id quod ſuperius eſt, ad id quod ſub ipſo collocatur ſic ſe habet,
vt ad materiam forma. d Quærere vero, cur ignis ad ſupera loca, & terra* Tex.24.
*ad infera feratur, idem quod hoc eſt, cur ſanabile, ſi mouetur atque muta-
tur ea ratione qua eſt ſanabile, in ſanitatem, & non ad albedinem venit; ſi-
militer & cætera alterabilia cuncta. Vt vero & accreſcibile cum hoc mu-
tatur quo eſt accreſcibile, non in ſanitatem, ſed exceſſionem magnitudinis ve-
nit. Similiter & horum vnumquodque aliud in quantitate mutatur, & in lo-
co leuia quidem ad ſupera, grauia vero ad infera loca proficiſcuntur. e Ex-
cipitur tamen hoc; hæc enim, graue inquam ac leue, in ſe ipſis mutationis
principium habere videntur; illa vero non in ſeipſis, ſed foris; ceu ſanabile ac
accreſcibile. Quamquam & hæc interdum ex ſeipſis mutantur, & paruo
facto in externis motu, alterum in ſanitatem, alterum in incrementum acce-
dit; & cum idem ſit ſanabile, ægritudiniſque ſuſceptiuum; ſi in ea ratione qua
ſanabile eſt moueatur, in ſanitatem pergit; ſin hoc quo ægrotabile eſt, in
ægritudinem fertur. Magis tamen graue leueque in ſe ipſis principium habe-
re videntur, propterea quod horum materia propinquiſſima ſubſtantiæ eſt. Si-
gnum autem cuius eſt, lationem abſolutorum eſſe, & vltimam motum gene-
ratione. Quare motus hic ſubſtantia primus erit. f Cum igitur aer ex aqua fit,* Tex.25.
*atque è graui leue, in ſuperum locum venit. Simul autem eſt leue, & non vl-
terius fit, ſed illic eſt. Patet igitur, cum potentia ſit ad actum proficiſcens, ve-
nire illuc, & ad tantum, & ad tale vbi eſt actus, & quanti, & qualis, &
vbi. Eadem eſt cauſa, & vt terra ac ignis iam actu ad ſua loca nullo impe-*

dente moueantur. Etenim cum alimentum prohibens, & eum ſanabile detinens ſublatum fuerit, continuo feretur. Et mouet etiam & id quod initio fecit, & id quod ſubtraxit, aut id vnde reſiliuit, vt primis in ſermonibus dictum eſt: in quibus definiebamus, nihil horum ipſum ſe ipſum mouere. Dictum eſt igitur, quam ob cauſam fertur quodque eorum quæ feruntur, & quid eſt ſuum in locum ferri.

CAPITIS III. EXPLANATIO.

NOs. a autem] Confutatis more ſuo veterum Philoſophorum ſententijs de graui, & leui, accedit ad propriam opinionem explicandam. Ac primum, quæ cauſa ſit, cur alia corpora in locum ſuperum, alia in inferum inſita inclinatione perpetuo ferantur, inquirit. Et quoniam motus omnes, vt definitione conueniunt, ita proportionem quandam inter ſe habent, monet perinde iudicandum eſſe de latione corporum grauium & leuium, quæ terminatur ad locum: ſicuti de motu alterationis, qui ad qualitatem; & de motu accretionis, qui ad quantitatem pergit. Etenim quemadmodum quilibet horum verſatur inter contraria ſeu media; & non è quouis in quoduis tendit: ita & latio. Præterea, vt non quodlibet corpus accreſcit vel alteratur; ſed quædam alterationem & accrementum ſubeunt, vt viuentia; alia minime, vt corpora cœleſtia: ita non omnia corpora ad motum ſurſum & deorſum apta ſunt, ſed certa & determinata; nimirum grauia & leuia, quæ ſunt in potentia ad eos motus, vt ad ſuum actum perfectionemque: nec a quolibet moueri queunt, ſed a definito motore; eo videlicet, qui grauitatem & leuitatem eis indit.

Motus inter cōtraria.

Motus grauiū & leuium a generante.

b Ferri vero] Quod eſt in poteſtate ad aliquid obtinēdum, tum demum perficitur, cum id aſſequitur. Hinc eſt, quod dum grauia & leuia adeunt propria loca, perficiuntur: quia antequam moueantur, in poteſtate ſunt ad talem motum. Atque in hoc ſenſu ait Ariſtoteles, recte a quibuſdam antiquis Philoſophis dictum, quod ipſi alio ſenſu protulerunt, ſimile ſemper ad ſimile deduci: quod enim poteſtate aliquid eſt, ſimile dici poteſt ei quod tale iam actu eſt. Vnde quia ignis, qui in loco ſuperiori quieſcit, ſuā perfectionem obtinet; is qui in inferiore regione detinetur, cum in ſublime poſſit aſcēdere, dum eo tendit, ad ſuum ſimile commeat. Monet tamen, ſimile non tendere ad quoduis ſimile, quaſi vt vnum corpus ad aliud moueatur ſufficiat naturæ ſimilitudo. Si enim terra ad Lunæ concauum poneretur, non ad eam eius pars aſcenderet, quia non eſſet ibi terra ſecundum naturalem propenſionem. Eſt ergo pronunciatum illud in ſubiecta materia intelligendum de ſimilitudine ſecundum naturam, & conuenientiam in loco, ad quem ſuo ingenio vtrumque mobile inclinatur.

Simile ad ſimile ferri, non tamen ad quoduis.

c Cum autem] Fuſius explicat, qua ratione moueri ad proprium locum, ſit tendere ad ſuam perfectionem: videlicet, quia locus eſt terminus continens rem locatam: id vero quod ita ſe habet, obtinet rationem actus, & perfectionis. Item, quia ſimplicia, quæ naturali ordine ſe conſequuntur, ſunt inuicem cognata & ſimilia: vt terræ aquæ propter frigiditatem, aqua aeri propter humiditatem, aer igni propter calorem: etſi hoc extremis elementis non accidat, quia ignis ſupra ſe non aliud habet elementum, ſicuti nec terra infra ſe.

Cur leue ſurſum, graue deorſum tēdit.

d Quærere vero] Docet, perinde eſſe exquirere, cur ſemper ignis ſuperiorem locū petat, terra inferiorem; ac ſi quis roget, cur id quod ſanari poteſt, qua tale, in ſanitatē, non in candorem moueatur, ſimiliterque id, quod poteſt augeſcere. Quaſi dicat, quemadmodum id quod ſanari poteſt, qua eiuſmodi eſt, in ſanitatem tendit, quia ad id naturalem potentiam habet: ita leue ſurſum fertur, graue deorſum, quia ad talem motum naturalem facultatem ſortita ſunt.

e Excipitur tamen) Statuit diſcrimē inter motum grauium & leuium, & inter mo-

tum

tum eorum quæ alterantur & augeſcunt: quod grauia & leuia contineant in ſe totum id, quod ad motum requiritur; non ita alia. Nam quod ſanatur medicamento indiget; quod augetur opus habet alimento: etſi hæc interdum perfacile motus ſuos ex ſequuntur: vt cum quis paruo negotio conualeſcit, & accrementum accipit. At ſemper ex ſe promptiora ſunt grauia & leuia ad proprios motus, quia eorum materia eſt propinquiſſima ſubſtantiæ, ideſt, perfecte diſpoſita & actuata non ſolum per formam, ſed etiam per qualitates talium motuum effectrices. Vnde & latio abſolutiſſimus eſt motus, & ordine generationis vltimus: videlicet ortus a re ſuam abſolutionem perfectionemque obtinente.

Principium motus grauium, & leuium.

f Cum igitur] Tradit principium, a quo motus grauium & leuium primum oritur: Docet, cum quidpiam e graui fit leue, aut contra, quia e poteſtate deducitur ad actum primum, tunc quodammodo inchoari eius motum ad locum ſuperum (idem intellige de graui ſuo modo:) cum vero actu leue eſt, nec ſit, ſed totam ſuam perfectionem obtinet, cenſeri iam in loco ſupero conſiſtere: quia nimirum nihil deeſt, quo minus talem locum facile adipiſci queat, niſi aliquid impedimenti extrinſecus adueniat. Quemadmodum id quod ſanari, & id quod accreſcere poteſt, ſi eis nihil deficiat, confeſtim ad ſanitatem & incrementum feruntur. Ex his compertum eſſe vult Ariſtoteles, grauia & leuia moueri a ſuis progenitoribus: cum ab iis deducantur ad actum primum ſubſtantialem, & accipiant formas, & grauitatem ac leuitatem, a quibus in propria loca deferuntur. Etſi de poteſtate accidentaria ad actus talium motuum prouehantur interdum ab aliis: vt a remouente impedimentum, quod obſtabat ne lapis v. g. deſcenderet: & ab eo a quo repulſa reſiliunt, vt in 8. lib. Phyſ. tex. 8. declaratum fuit. Nihil enim horum a ſe ipſo, vt a principali motore cietur.

CAPVT IV.

Differentias autem, & ea quæ accidunt circa ipſa, nunc dicamus Tex.26.
oportet. Primum igitur ſit definitum, vt vniuerſis videtur; graue
quidem ſimpliciter id eſſe, quod omnibus ſubſtat: leue autem id,
quod ſuper omnia natat. Simpliciter autem dico, in ipſum genus
reſpiciens, & in ea in quibus ambo non inſunt: ignis enim quæuis
magnitudo niſi forte quippiam aliud prohibeat, ferri ſurſum videtur; & terræ
etiam quæuis magnitudo deorſum eodem modo: & celerius id fertur quod ma-
ius eſt. b Alio vero modo grauia leuiaq; ſunt ea, quibus vtrumq; inſit. Ete- Tex.27.
nim natant ſuper aliqua, & ſubſtant: vt aer & aqua. Abſolute namque neu-
trum horum leue eſt aut graue: terra enim ambo ſunt leuiora; quæuis enim pars
ipſorum innatat: igne vero grauiora; ſubſidet enim quælibet eius pars. At ſeip-
ſa vera ſimpliciter aliud eſt graue, aliud eſt leue. Aer enim quantauis magnitu-
dine ſemper eſt ſuper aquam: aqua autem quantauis quantitate ſubſidet aeri Tex.28.
ſemper. c Quoniam autem & cæterorum alia pondus habent, alia leuitatem, pa-
tet, eam differentiam, quæ in ſimplicibus eſt, horum omnium cauſam eſſe. Ex eo
namque, quia aliud plus, aliud minus illorum ſunt aſſecuta, alia corporum le-
uia, alia grauia erunt. Quare de illis dicendum eſt: cætera enim illa prima ſequun-
tur. Quod & eos oportere facere dicimus, qui ob plenum graue eſſe dicunt, & Tex.29.
ob vacuum leue. Accidit igitur, eadem non vbiq; grauia leuiaq; ob differentiam
primorum videri: lignum enim centum librarum plumbo vnius libræ, in aere
grauius, in aqua leuius erit. d Cauſa autem eſt, omnia præter ignem pondus, &

 leui-

leuitatem præter terram habere. Terra igitur, & quę terræ plurimum habent, vbique grauitatem habere neceſſe eſt: aquam autem vbiq; præterquam in terra:
Tex.30. *& aerem ſimiliter præterquam in aqua ac terra. Suo enim in loco grauitatem habent omnia, præter ignem; ſignum cuiuſque eſt, vtrem inflatum plus ponderis, quam vacuum habere. Quare ſi quid plus aeris habet quam terræ & aquæ, id aqua quidem alio leuius, in aere vero grauius eſſe poteſt: nam non natat quidem*
Tex.31. *ſuper aerem, natat autem ſuper aquam.* e *Eſſe autem quippiam ſimpliciter graue ac ſimpliciter leue, ex hiſce perſpicuum eſt: atq; leue ſimpliciter id dico, quod ſemper ſurſum aptum eſt, niſi prohibeatur; & graue id, quod ſemper deorſum aptum eſt ferri. Sunt enim aliqua talia, & non omnia pondus habent, vt quidã putant. Nam & alijs quibuſdam graue eſſe videtur, ſemperq; ad medium ferri.*
Tex.32. *Eſt autem & leue ſimili modo: videmus enim, vti dictum eſt prius, terra ipſa ſub omnibus eſſe collocata, atq; ad medium ferri.* f *At vero medium ipſum eſt definitum. Si igitur eſt quippiam, quod ſuper omnia eminet, vt ignis in ipſo*
Tex.33. *aere quieſcente, patet hunc ad ipſum extremum ferri: quare nihil ipſe ponderis habere poteſt, ſub alio enim collocaretur. At ſi hoc eſſet, aliquid aliud eſſet profecto, quod ad ipſum extremum moueretur, quodq; ſuper omnia quæ feruntur collocaretur. Nunc autem nihil eſſe videtur. Ignis igitur nullum pondus habet; neque etiam terra leuitatem vllam habet, ſi quidem ſubſidet vniuerſis, idque qđ ſubſidet, ad ipſum medium fertur. At vero medium eſſe, ad quod latio fit eorum quæ pondus habent, & ex quo leuia ſurſum ferũtur, ex multis patet. Primo quidem ex eo, quia nihil ferri in infinitum poteſt; vt enim nihil eſt impoſſibile, ſic nec fit impoſſibile. Latio vero e quopiam in quippiam generatio eſt.* g *Deinde ignis quidem ſurſum, terra vero & quicquid pondus habet deorſum, ſimiles ad angulos fertur. Quare ad medium ipſum feratur neceſſe eſt. Vtrum autem ad terræ medium, an vniuerſi feratur, cum idem medium ſit ipſorum, alia ratio eſt.*
Tex.34. *Cum autem iam quod omnibus ſubſtat ad medium ipſum feratur, id quod ſuper omnia natat, ad vltimum capedinis, in qua fit motus, feratur neceſſe eſt. Sunt enim contraria, medium & extremum, & ſubſtare atque natare.* h *Quapropter & cum ratione duo ſunt, graue & leue: & loca enim ſunt, medium ipſum atq; extremum. Eſt igitur quid, & id quod eſt inter hęc, quod ad vtrumq; ipſorum alterum dicitur. Id enim quod eſt inter extremum, aliquo modo & medium eſt amborum. Quocirca eſt quid & aliud graue & leue, ceu aer & aqua.* i *Dici-*
Tex.35. *mus autem id quod continet, formę eſſe: id autem quod continetur, materiei. Atque hęc differentia vniuerſis in generibus eſt. In qualitate enim & quantitate, eſt aliud vt forma magis, aliud vt materies, & in loco ſimili modo. Superum enim eſt, definiti; inferum, materiei.* K *Quare & in ipſa materia, quæ eſt ipſius grauis & leuis, quo quidem tale eſt potentia, eo grauis materies eſt; quo vero tale eſt, eo leuis materies eſt. Atque eadem quidem eſt, eſſe autem non idem eſt; quemadmodum & ægrotabile ac ſanabile idem eſt, eſſe vero non idem eſt.*

CAPITIS IV. EXPLANATIO.

DIfferentias a autem] Accedit ad explicandas primorum corporum differẽtias, eorumq; affectiones prout grauia & leuia ſunt: definitq. ſimpliciter graue, & ſimpliciter leue. Simpliciter uerò inquit appellare ſe id, quod ex ſuo genere, & naturale tale eſt, ſiue magnam, ſiue paruam habeat quantitatem: quælibet. n. ignis portio ſublimiorem locum capeſſit, quælibet portio terræ inferiorem; quia ignis ſuopte ingenio leuis eſt, terra grauis.

Grauia & leuia ſimpliciter.

b Alio verò] Docet, alia eſſe grauia & leuia comparatè, quæ videlicet medium tenent, id eſt, aer & aqua: hęc. n. ad terram collata leuia dicuntur, quia quælibet eorum pars ſupra terram eminet: comparatione verò ignis ſunt grauia, quū illi ſubijciuntur.

c Quoniam autem] Differit de mixtorum corporum grauitate & leuitate: aitque illa iſtiuſmodi affectiones a ſimplicibus mutuari; & inde eſſe, quod quædam corpora non vbique paria pondera habere uideantur, nimirum ob diuerſitatem ſimplicium, ex quibus conſtant.

d Cauſa autem] Cur lignum centum librarum in aere grauius ſit plumbo vnius libræ, in aqua verò leuius, cauſam eſſe ait: quia omnia elementa, excepto igni, aliquam habent grauitatem; omnia, præter terram, aliqua leuitate prædita ſunt. Quo fit, vt terra, & ea quæ multum de concretione terrena poſſident, vbiq; grauia ſint: aqua uerò etiam vbique, præterquam in terra: ſimiliterq; aer ubiq; preterquam in aqua, uel terra. Quoniam igitur lignum plus aeris in ſe continet quam plumbum, inde eſt, quod in aere plus habet grauitatis, & maiori per eum impetu deſcendit. Hæc an veritati conſentiant, ſuo loco expendemus.

De ligno in aere.

e Eſſe autem] Rurſum oſtendit aliquid eſſe ſimpliciter graue, aliquid ſimpliciter leue: cum videamus ignem ſupra omnia corpora naturæ impetu ferri; terram uero ad medium Vniuerſi, quod omnium infimum eſt, deſcendere. Vnde colligit, ignem omnis grauitatis, terram omnis leuitatis expertem eſſe: alioqui ignis alicui corpori ſubeſſet, terra alicui immineret.

f At vero] Mundi medium eſſe ac definitum, duplici argumento ſuadet. Primum, quia impoſſibile eſt aliquod corpus tendere in infinitum, cum infinitum non detur in natura: id autem quod impoſſibile eſt eſſe, impoſſibile eſt fieri: latio autem quaſi effectio ſeu generatio quædam eſt, per quam id, quod non erat loco motum, fit motum; & quod non erat in tali loco exiſtens, fit exiſtens in tali loco.

g Deinde ignis] Secundo idem confirmat, quia ignis ſublime petens, in ſphæræ concauo facit ſimiles angulos ſphærales: quos non faceret, niſi a definito termino proficiſceretur. Item, quia grauia mouentur deorſum a cœli concauo per æquales angulos, deſcribendo ſemper lineas inter ſe minus diſtantes, & quæ tandem concurrere debeãt in centro mundi. Quo patet, centrum definitum eſſe, nec diſtare in immenſum. Vtrum vero idem ſit & terræ & vniuerſi medium, an non, alibi diſquirendum ait.

h Quapropter &] Eſſe aliquod corpus ſumme graue, aliud ſumme leue, inde comprobat: quia duo ſunt extrema loca, mundi medium, & cœli concauum: ad quorum primum tendit ſumme graue, ad poſterius ſummè leue. Deinde oſtendit, dari alia corpora comparatè grauia & leuia: quia inter extrema contraria ſiue pugnantia, qualia ſunt ſumme graue & ſumme leue, medium dari oportet, quod utriuſque extremi naturam ſapiat, eamq. participet: hoc verò eſt graue & leue cõparatè, videlicet aqua & aer.

Duo extrema loca.

i Dicimus autem] Docet, elementa eam inter ſe habitudinem ſeruare, vt ſuperius, quia perfectius eſt, & quia continet, ſortiatur rationem formæ; quæ eſt actus, & variam materiæ poteſtatem cohibet ac terminat. Quod etiam alijs in rebus intueri ait, vt in qualitate. Nam album & calidum ſunt quaſi forma, reſpectu atri & frigidi, quia perfectiora

ctiora: & vniuerſum in oppoſitis digniora proportionem habent cum forma viliora cum materia.

Habitudo materię. K Quare & in] Oſtendit, materiam habere conſimilem habitudinem ad ſe ipſam vt eſt vnius elementi, & vt eſt alterius: ſicuti & elementa ad ſe mutuò habent. Vt enim elementa grauia ſunt quibus conuenit locus inferior; leuia, quibus ſuperior: ita & materia, quatenus eſt in potentia grauis poteſt eſſe in loco inferiori; quatenus leuis, in ſuperiori. Ac tametſi in ſe vna eademq; ſubiecto ſit, hoc eſt, ſecũdum ſuam naturam: non tamen ſecundum rationem & formas atque affectus, quos ſubit eadem eſt. Quemadmodum id, quod aptitudinem habet ad morbum & ad ſanitatem, vnum idemq; ſubiectum eſt, nempe animal: non eandem tamen ſortitur rationem, prout e morbo, & ſanitati eſt obnoxium.

CAPVT V.

Text. 35. *ID a igitur, quod talem materiam habet, leue eſt ſemperque ſurſum fertur: id verò quod contrarium habet, graue eſt, ſemperque deorſum fertur. At ea quæ diuerſas quidem ab his habent, ſic verò inter ſe habentes, vt hæ ſe habent, ſimpliciter & ſurſum & deorſum feruntur. Quapropter aer & aqua leuitatem habent & pondus. Atque aqua quidem vniuerſis, terra excepta ſubſtat: aer autem ſuper*

Text. 37. *omnia eminet, igne excepto. Cum autem vnum ſit ſolum, quod ſuper omnia natat, & vnum item quod ſubſidet vniuerſis; duo alia eſſe neceſſe eſt, quæ & cuipiam ſubſtant, & ſuper aliquid collocantur. Quare & materias, quot hæc ſunt,*

Text. 38. *tot neceſſe eſt: quatuor inquam: adeò vero quatuor, vt vna quidem ſit omnium communis, præſertim ſi ex ſeſe mutuo fiant, eſſe verum diuerſum ſit. Nihil enim vetat, vt inter contraria vnum ſit atque plura: quemadmodum in coloribus. Multis enim modis dicitur, id quod eſt inter, atque medium ipſum. Vnumquod*

Text. 39. *que igitur eorum quæ pondus habent leuitatemque pondus habet in ſuo loco: leuitatem autem non habet, niſi in hiſce ſuper quæ natat.* c *Quapropter ſi ſubtrahatur, deorſum in id fertur quod deinceps eſt collocatum: aer quidem in locũ aquæ, aqua vero in locum terræ. Surſum autem in locum ignis, ſi ignis ipſe tollatur, aer non feretur, niſi vi: ſicut & ipſa aqua trahitur, cum ipſum planum fuerit unum atque celerius quiſpiam traxerit aquam ſurſum, quum ſit ea latio, qua fertur ipſa deorſum. Neque aqua ſimiliter in aeris locum fertur, niſi vti nunc diximus. Terra autem hoc non patitur, quia planum non eſt vnum.* d *Quapropter aqua quidem in vas ignitum trahitur, terra vero non trahitur. Vt autem terra non fertur ſurſum, ſic nec ignis deorſum fertur, ſi ſubtrahatur aer: nihil.n. ponderis habet ſuo in loco: quemadmodum neque terra illius eſt particeps leuitatis. Feruntur autem duo deorſum ſi infera ſubtrahantur: quia aliud eſt abſolutè graue, quod autem omnibus ſubſidet: aliud ad aliquid graue, quod quidem ſuũ in locum, aut in eorum ſuper quæ natat propter materiæ ſimilitudinem fertur.* e *Eſſe autem neceſſarium, æquales facere differentias ipſis patet. Nam ſi vna*

Text. 40. *ſit omnium materies, aut vacuum, aut plenum, aut magnitudo, aut trianguli,*

aut

aut vniuerſa ſurſum, aut vniuerſa deorſum feruntur: altera vero latio non erit. Quare nihil erit ſimpliciter leue, ſi cuncta inclinantur magis deorſum, ex eo quia aut ex maioribus ſunt corporibus, aut ex pluribus, aut quia ſunt plena. Hoc autem & videmus, & demonſtratum eſt, ſimiliter (inquam) deorſum ſemper & vbique ac ſurſum corpora ferri. Si verò vacuum ſit, aut quippiam tale quod ſurſum ſemper feratur, non erit id quod ſemper deorſum feretur, & mediorum aliqua celerius deorſum quam terra ferentur. Magno.n.in aere trianguli plures erunt, aut ſolida, aut plana: at nulla pars aeris deorſum ferri videtur. Similiter & in leui, ſi illud fecerit quiſpiam excedere materia. g Si vero duę ſint materiæ, veluti ſi quiſpiam dixerit eſſe uacuum atque plenum; ipſa media, aer inquam & aqua, quonam pacto facient ea, quæ faciunt? Ignem igitur vacuum eſſe dicunt, quapropter, & ſurſum fertur: terram autem plenum, quocirca deorſum fertur: aerem vero plus ignis habere, & aquam plus terræ. Erit itaque quædam aqua, quæ plus ignis habebit quam paruus aer, & aer magnus plus terræ quam parua aqua. Quare magnam aliquam aeris partem aqua parua deorſum ferre celerius oportebit. Hoc autem nuſquam vnquam fieri uidetur. Vt & ignem ideo ſurſum ferri neceſſe eſt, quia hoc habet, vacuum inquam; cætera vero non: & terram ideo deorſum ferri, quia plenum habet. Sic & aerem ideo in ſuum locum ferri, ac ſuper aquam collocari neceſſe eſt: quia hoc habet: & aquam ideo deorſum ferri, ac ſub ipſo aere collocari, quia hoc habet. Si vero aut vnum quid ambo ſint, aut duo; ambo vero inſint vtrique, erit aliqua multitudo vtriuſque, qua quidem aerem aqua parum excedet ſupero, & aer aquam infero: quemadmodum ſæpe eſt dictum. Text. 41.

CAPITIS V. EXPLANATIO.

I D a igitur] Ex dictis concludit differentiam quandam inter elementa, docens corpus præditum tali materia, id eſt, perfectè diſpoſita ad leuitatem, eſſe leue ſimpliciter, nempe ignem, ſemperq. altiſſimum locum ſuopte ingenio capeſſere: id verò quod contrariam habet affectionem, conſtatque materia perfectè diſpoſita ad grauitatem, nimirum terram, ex ſe graue ſimpliciter, & infimum locum petere: quæ autem medio modo ſe habent, aerem & aquam, ferri non in locum ſuperum aut infimum ſimpliciter, quemadmodum nec abſolutè leuia aut grauia ſunt; ſed comparatè, vt ſæpe dictum fuit.

b Cum autem] Colligit quaternarium elementorum numerum, hunc in modum: Datur vnum elementum quod omnia ſupereminet, aliud quod ſubſtat omnibus: oportet ergo eſſe alia duo intermedia, quæ extremorum naturam participent, ita vt vnumquodque eorum comparatione vnius emineat, collatione alterius ſubſtet. Hinc rurſus deducit, totidem oportere eſſe materias, videlicet quadruplici differentia: cum omnia in ſe viciſſim tranſmutentur. Licet enim omnium corporum ſublunarium vna ſit quoad naturam & quiditatem communis materia; tamen ſicuti quatuor ſunt elementa, ita quatuor dari neceſſe eſt affectiones, quibus materiæ inter ſe accidentario diſcrimine diſtinguantur. Sunt autem huiuſcemodi affectiones non ſolum quatuor primarum qualitatum coniugationes: ſed etiam duplex leuitas, & duplex grauitas, quæ per eadem elementa diſtributæ ſunt. Nam ignis eſt calidus & ſiccus, aer humidus & calidus, aqua Duplex leuitas & grauitas.

frigida

frigida & humida,terra ſicca & frigida.Ignis ſummè leuis;terra ſumme grauis:aer comparatione ignis grauis,collatione terræ leuis;aqua comparatione terræ,leuis,collatione ignis, grauis.

c Quapropter ſi] Indicio quodam oſtendit, elementa intermedia grauitate in locis proprijs Si enim eis inferiora elementa ſubtrahantur,deorſum tendunt,vt aer in locum aquæ, aqua in locum terræ. Quod ſi ignis è ſublimiori loco tollatur, non eo aer aſcendet,niſi violenter, ſimiliterq; aqua in locum aeris, niſi per vim:quo etiam modo aqua,cum ei tabula attigua eſt, ſi tabula eleuetur, vna aſcendit; vel cum aliter defertur in locum ſuperum maiori aliqua vi, quam ſit ea, qua deorſum vergit. Hoc tamen modo non conſueuit terra moueri,cum aer vel aqua aſcendit: quia terra propter innatam ſiccitatem (adde etiam propter pondus, quo impetum aquæ vel aeris deferentis vincit) non illis adhęreſcit & vnitur, vt aſcendentes ſequatur. Intellige, niſi occurrat periculum vacui, quod aliter auerti non poſſit:ſi enim occurrat, haud dubiè aſcendet terra.

d Quapropter aqua] Quod aqua aſcendentem aerem ſequatur, ex eo comprobat: quia ſi ſumatur vas, v. g. olla calefactum aerem intus cohibens, eiuſq; orificium ſupra frigidam aquam imponatur,paulatim aqua aſcendet. Eſt autē huius rei cauſa,quia aer, qui antea calore in raritatem abierat, aquæ frigore addenſatus coit, & ad minus ſpatiū contrahitur. Quo fit,vt aqua locum aeris occupatura aſcendat; ne detur vacuum.

e Vt autem terra] Rationem affert, cur neque terra in ſuperiorem locum tendat, neque ignis in inferiorem, ſublato aere: videlicet quia ignis in ſuo loco naturali non grauitat,quod ſit ſummè leuis;ſicuti neq; terra in ſuo leuitat, quia ſumme grauis;media verò elementa,aer & aqua,ſi eis inferiora ſubtrahantur deorſum erunt, quia obtinent materiam ſimilem terræ,quoad qualitates deorſum inclinantes Quę hoc loco de elementorum grauitate & leuitate dicta ſunt, in quæſtionibus ſeorſum expendemus.

f Eſſe autem] Probat, quot ſunt elementa, totidem eſſe differentias qualitatum motricium;atque adeo totidem materias:non primas,hæc enim una tantum eſt;ſed ſecundas:alioqui ſi vna ſolummodo eſſet,vt arbitrati ſunt quidam antiquitatis Philoſophi,quorum opiniones ſuperius confutatæ ſunt,non daretur varietas motuum,quę tamen ſenſu ipſo deprehenditur, cum videamus alia corpora ſurſum, alia deorſum ferri.

g Sin verò] Docet,quæ abſurda exiſtant, ſi duæ tantum elementorum materię cōſtituantur, ſicuti poſuerunt aſſerentes vacuum cauſam leuitatis ſimpliciter, quæ igni competit; plenum vero cauſam grauitatis ſimpliciter, quæ terræ conuenit:aerem verò plus habere de natura vacui, aquam plus de natura pleni.

CAPVT VI.

Text. 42. *Figuræ a autem cauſæ non ſunt, vt aut ſurſum, aut deorſum abſolutè ferantur, ſed vt celerius tardiuſq; ferantur: propter quas autem cauſas, non eſt difficile videre. Dubitatur enim nunc cur latum ferrum plumbumq; ſuper aquam natat,alia verò minora minuſque grauia, ſi rotunda ſint aut longa, vt acus, deorſum feruntur: & nonnulla ob paruitatem,vt arena*

Text. 43. *auri, aliaque terrea pulueriſq; ſimilia, ſuper aerem natant. b Cauſam igitur omnium horum eſſe putare, vti Democritus cenſet, non rectè ſe habet. Ille enim dicit,ea calida,quæ ſurſum ex aqua ferūtur,grauium ea quæ lata ſunt ſuſtinere;*

anguſta

anguſta verò delabi: pauca enim ea eſſe, quæ ipſa offendunt. In aere autem magis etiam ad ipſum fieri oportebat, vt obijcit ille ipſe. Obiectionem verò illatam molliter ſoluit: dicit. n. non in unum motionem eorum corporum fieri, quę ſurſum
Text. 44. *feruntur.* c *Cum autem continuorum alia facilè diuidi poſſint, & diuiſiua modo eodem, alia magis, alia minus: has eſſe cauſas eſt putandum. Id igitur facilè diuiſibile eſt, quod facile terminos ſuſcipere poteſt: & id magis. Aer autem magis eſt tale quam aqua, & aqua magis quam terra. Minus etiam quoque in gene-*
Text. 45. *re corpus, magis facilè diuiditur faci'iuſque diſrumpitur.* d *Ea igitur quæ latitudinem habent, quæ multum comprehendunt, ideo ſupra manent: propterea quod non facilè illud diſrumpitur: ea verò, quæ contrario modo ſeſe habent figuris, quia parum comprehendunt, ideo deorſum feruntur; propterea quod facilè illud diuidunt, & in aere multo magis, quo facilius quam aqua diuiditur. Cum & pondus aliquas habeat vires, quibus deorſum fertur, & continua ſimili modo, vt non diſrumpantur, hæc inter ſeſe conferre oportet. Si vires enim ponderis, eas vires quæ in continuo ſunt, ad diſruptionem diuiſionemque exſuperent, vim inferet ipſum grauem, celeriuſque deorſum feretur: ſin imbecilliores ſint, ſupra manebit atque natabit. De graui igitur atque leui, & de hiſce quæ ſupra ipſa accidunt, a nobis hoc modo ſit definitum.*

CAPITIS VI. EXPLANATIO.

Figuræ a autem] Quidam elementorum figuras in cauſa eſſe voluerunt, cur alia in locum ſuperum, alia in inferum tenderent. Horum ſententiam reijcit, ſtatuens, etſi figuræ ad motiuum celeritatem & tarditatem conferant, ipſos tamen motus per ſe non efficere. Tum dubitationem excitat, quamobrem corpora ferrea vel plumbea in figuram latam expanſa, etſi natura ſua grauiora ſint, aquis innatent: alia verò in rotundam aut oblongam figuram compoſita, quę minus habent grauitatis, in profundum ferantur. Item, quamobrem particulæ grauium corporum, vt minutiſſima auri ramenta, & alia terrea quæ puluerem imitantur, in aere ſuſpenſa volitent.

b Cauſam igitur] Ad propoſitam dubitationem reſpondebat Democritus, aquam emittere ex ſeſe atomos calidas, quæ ſuſtineant corpora lata etſi pondus habentia: non tamen ſuſtinent ea, quæ oblonga aut alia ſimili figura prædita ſunt, quia his paucæ atomi occurrunt, a quibus ſurſum pellantur. Quod ſi quis Democrito obijceret, ob eandem cauſam debuiſſe etiam, imò & multo magis, corpora lata in aere ſuſpendi, cum ab aere quoque ſimilia corpora expirentur. Reſpondebat, eiuſmodi exſpirationes, diffundi ac diſſipari in aere, ideoque ſine impetu & vi impingere in talia corpora, nec ea poſſe fulcire.

c Cum autem] Reiecta ſententia & ſolutione Democriti, vt excitatam quæſtionē diluat inprimis, corporum alia difficilè diuidi, nimirum ſicca & dura; alia facile, nempe humida. quæ ad alienos terminos recipiendos expedita ſint: & aerem facilius ſecari quam aquam, aquam quam terram; atque in eodem genere id quod minus eſt, facilius diuidi ac perrumpi quam maius, vt minorem aerem quam maiorem.

d Ea igitur quæ] Cauſam, cur ea quæ latam habent figurā aquis innatent, ait eſſe, quod ſua latitudine multum de ſubiecto corpore comprehendant, quod iccirco facilè diuidere non poſſunt: quæ verò alijs figuris prædita ſunt parum comprehēdāt, quod

proin-

proinde facilè diuidunt. Monet autem, cum corpora grauia habeant vim ut deorſum ferantur, & continuam item vim habeant qua ſectioni repugnent; conferendas eſſe inter ſe huiuſcemodi virtutes. Nam ſi uis ponderis uim continui ſuperarit ad rumpendum, graue deorſum feretur: Si uerò imbecillior fuerit, nixu continui ſuſtinebitur.

QVAESTIO I.

Sintne duo elementa leuia, duo grauia: vnum ſummè leue, alterum ſummè graue?

ARTICVLVS I.

Concluditur pars affirmatiua quæſtionis.

PRo negatiua parte quęſtionis propoſitæ hunc in modum argumentari licet. Aer non eſt leuis, neque aqua grauis: non igitur è quatuor elemẽtis duo sũt leuia, duo grauia. Probatur aſſumptum: quia quemadmodum rubedo eſt color medius inter candidum & atrum: ita leuitas aeris eſt qualitas motiua media, inter leuitatem ignis & grauitatem terræ; ſimiliterq. grauitas aquæ, inter grauitatem terræ & leuitatem ignis. Quare ſicuti corpus rubeum, nec cãdidum eſt nec atrum: ita neq. aer leuis dicetur, neq. aqua grauis. Corroboraturq. argumentum ex eo: quia leuitas aeris habet admixtam grauitatem & grauitas terræ leuitatem, alioqui aer eſſet ſummè leuis, & aqua ſummè grauis: id verò, quod utriuſque extremi admixtionem habet, non magis ab uno quam ab altero appellationem tribuit. Deinde, quia aer in loco ignis deſcendit, in loco aquæ aſcendit, idemq. aqua in loco terrę aſcendit, in loco aeris deſcendit: aſcenſus vero & deſcenſus non niſi a grauitate & leuitate oriuntur.

Quod verò è quatuor elementis unũ non ſit ſummè leue, nempe ignis; alterũ ſummè graue, videlicet terra; ſuadetur: primum, quia nonnumquam ex ætherea regione deſtillant in aerem ignis particu-

A lę, vt docet Ariſt. 1. Meteor. c. 4. quod cũ non proueniat a motu cœli ignem ſecum rapientis (quia is maximè vniformis eſt, & æquabilis, atq. adeò oporteret ignem perenniter in aerem dilabi, ſi id fieri ſemel concedamus) reliquum eſt, vt ab aliqua grauitate ipſius ignis proficiſcatur. Ex quo ſequitur, ignem non eſſe ſummè leuem. — *Dila. ſuis ignis ex ęthere.*

Item, quod terra non ſit ſummè grauis, probatur: inprimis, quia plumbum, ar- B gentum viuum & aurum, grauiora ſunt quam terra. Secũdo, quia cadauera, in quibus terræ elementum dominatur, licet recentia ad vadum ferantur, tamen aliquot poſt diebus emergunt, & in ſumma aqua fluitant. Tertiò, quia Tyrrheus lapis, referente Plinio lib. 2. Nat. hiſt. c. 95. etiã grã dis innatat; quod item de quibuſdam inſulis, quas appellat ſemper fluitantes, cõmemorat idem autor l. 2. c. 95. qui etiam lib. 6. c. 27. & li. 31. c. 2. ait lacum Arитheſ-

C ſam, & lacum Apoſcidamum, omnia illata pondera ſuſtinere. Cui ſimile eſt, quod de lacu Iudeæ, quem Aſphalitem nominant, ſcripſit Ioſephus lib. 5. de bello Iudaico, cap. 5. [Commemoratione, inquit dignum puto. Aſphaltitis quoq. naturã exponere lacus. Is. n. ſalſus quidem ac ſterilis eſt: nimia verò leuitate, etiam quæ grauiſſima ſunt, in eum iacta fluitant. Demergi autem quis in profundum, nec de induſtria facile poteſt.] Denique Veſpa- — *Te lacus Aſphaltite.*

D ſianus, qui eius viſendi cauſa illuc uenerat, iuſſit quoſdam natandi inſcios uinctis poſt terga manibus in altum proijci: & euenit omnibus, tanquam ui ſpiritus ſurſum repulſos deſuper fluitare. Cum igitur hæc minimè accidere poſſent, ſi terra eſſet aquis grauior, ſiquidem grauiora omnia ſubſidunt, & altiorem locum quæ minus grauia ſunt vltro deferunt: non uidetur quo pacto terra aquis grauior dici poſſit.

Pro explicatione quæſtionis aduerte, duobus modis aliquod elementum ſummè

me graue, aut ſumme leue dici poſſe. Vno modo, vt ſumme graue nuncupetur, quod ſuopte pondere infra omnia alia elementa fertur: ſumme leue, quod ſuopte vi ſupra alia omnia eleméta trãſcendit. Alio modo, vt ſumme graue appelletur, quod nullam partẽ habet leuitatis: ſumme leue, quod nullam partem obtinet grauitatis. A

Bifariam elementum dici graue.

1. aſser. Hoc poſito ſit prima aſſertio: Si ſumme graue & ſumme leue ſecundum priorem ſenſum capiantur, ſola terra eſt ſumme grauis, ſolus ignis ſummè leuis. Probatur; nam hæc duntaxat elementa extremum locum vendicant: ignis ad Lunæ concauum ſupra alia tria elementa; terra ſimiliter infra reliqua tria in mũdi meditullio. B

2. aſser. Sit ſecunda aſſertio: Si ſumme graue & ſumme leue poſteriori modo ſpectentur, duo elementa ſuperiora dicẽda erũt ſumme leuia, duo inferiora ſumme grauia. Hæc ſuadetur: quia non ſolum virtutes motrices, quæ extremis elementis inſunt, ſed etiam quę medijs competũt, ſunt e numero qualitatum ſimplicium, atque omnis mixtionis expertium: ſicut enim quodlibet elementum ſimplex corpus eſt, atque vnum tantum locum ſibi proprium ex inclinatione ſuæ formæ in mundo vendicat; ita vnam habere debet ſimplicem qualitatem qua ad eiuſmodi locum feratur. C

3. aſser. Sit tertia aſſertio: Aqua & aer rectè dicuntur grauia & leuia comparatè. Hæc aſſertio ex eo conſpicua eſt: quia horum elementorum ſedes, cum inter extrema elementa media ſit, ita ſe habet, vt eadẽ reſpectu ſuperioris inferior, reſpectu inferioris ſuperior dicatur. Quo etiam fit, vt virtus motiua aquæ, comparata ad virtutem motiuam terræ, quodammodo leuitas ſit, quia ad locum ſupra terrã inclinat: eademque collata ad ignem, ſit quaſi grauitas, quia inclinat ad locum inferiorem. Quod de leuitate aeris ſimiliter dicendum erit. Ex quibus iam manifeſtum relinquitur, quo pacto verum ſit, è quatuor elementis duo eſſe grauia, nempè terram & aquam, duo leuia, videlicet aerem & ignem; alterum ſumme graue, quod eſt terra; alterum ſummè leue, quod eſt ignis. D E

ARTICVLVS II.

Reſponſio ad argumenta negatiuæ partis.

Nvnc ad argumenta initio ſuperioris articuli propoſita reſpondeamus. Ad primum, ſi probare nitatur, aerem non poſſe appellari leuem, id eſt, ſumme leuem, neque aquam grauem, id eſt, ſumme grauem, accepta ſumma grauitate ſecundum priorem ſenſum, admittendum eſt quod aſſumit: ſi autem contendat non poſſe hæc elementa vendicare appellationem grauis & leuis comparatè, vt antea expoſuimus, negandum eſt antecedens, ad eiuſque confirmationem dicendum: virtutes motiuas aquæ aeris aliquo modo medijs coloribus, qui etiã ſimplices qualitates ſunt, conſimiles eſſe: differre tamen tum ob alias rationes; tum quia colores medij propria nomina ab extremorum vocabulis diſtincta ſortiuntur, prædictæ vero motiuæ qualitates non item. Atque hinc eſt, quod corpora medijs coloribus affecta, neque candida neque atra dicimus; & tamen media elementa leuia & grauia nuncupamus, penuria vocabulorum. Ad alteram confirmationem eiuſdem argumenti quid reſpondendum ſit, patet ex dictis. Ad tertiam dicendum; cum aere loco ignis ad ſuum locum vergit, ſi propriè ac philoſophicè loqui velimus, non deſcendere; cum non ad locum grauium, ſed ad locum minus leuis contendat; itemque cum aqua è loco terræ ad ſuum fertur, non aſcendere, cum non pergat ad regionem leuium, ſed ad regionem minus grauis. Vnde fit, vt vna eademque ſimplici qualitate motiua petat aer patriam ſedem, ſiue e Lunæ concauo, ſiue è mundi medio proficiſcatur. Quod etiam de motu aquæ ſuo modo aſſerendum eſt. Sol. 1. ar.

Medij colores qualitates ſimpliciter.

Ad ſecundum dicendum; ſi vnquam ignis deſilit è propria ſphæra, non deſilite ob innatam grauitatem, ſed ob aliquem extra ordinarium impulſum illi obuenientem; non ex cœli motu, qui ſem- Solut. 2.

ſemper idem, ſibique ſimilis eſt; ſed ex aliqua cœleſtium corporum impreſſione, quæ propter diuerſum aſtrorum aſpectum non ſemper eodem modo ſe habet.

Solut. 3. Ad tertiũ, quod terræ grauitatem oppugnabat, dicendum: noſtratem hanc terrã, quæ ſincera non eſt, ſed vicinorum elementorum concretione permixta, quemadmodum naturalem ſimplicitatem non poſſidet; ita nec ſummam grauitatem: quam ſi poſſideret, nihil eſſet ea grauius, vtpote cuius beneficio cætera grauia ſũt. Itaq. damus, plumbum, aurum, argentum viuum, & quædam alia grauiora eſſe, quã terram quæ apud nos eſt: non tamen, quã terram in ſuo naturali ſtatu, quem videtur obtinere ea terræ pars, quæ prope cẽtrum oblitеſcit. Ad id quod de cadaueribus obijcitur, dicendum: ea diebus aliquot, poſtquam in vado iacuerunt, ſolui diffluereque in ſaniem plurimum habentem aerei flatus, cuius impulſu ad ſummam aquam redeunt ac ſupernatant.

Lege Alexã. Aphr. lib. 2. probl. q. 72. Leuinum li. 2. de natur. mir. cap. 6.

Sol. vlt. Ad eo verò, quæ poſtremo loco opponebãtur, reſpondetur: nihil mirum, ſi Tyrrhe us, lapis, & quidam alij, in quibus ob admixtionem qualitatum ſuperiorum elementorum terræ grauitas non præponderat, aquis innatent. Quæ autem de inſulis fluitantibus narrantur, poetica ac fabuloſa ſunt. Ad id, quod de quibuſdam lacubus narratur, vbi ita res habet, dicendum: ineſſe aquis vim aliquam extraordinariam, quia permeari ſeſe ſuperiectis ponderibus non ſinant.

QVÆSTIO II.

Vtrum elementa in ſuis locis grauitatem aut leuitatem habeant, necne?

ARTICVLVS I.

Quid in propoſita dubitatione aſſerendum ſit.

GRauitas & leuitas bifariam ſumuntur: nimirum vel pro motiuis qualitatibus, quæ corporibus grauibus & leuibus a ſua primæua origine inſident: vel pro actu grauitatis aut leuitatis, ſiue pro impulſu quo eiuſmodi corpora è loco, in quo ſunt, deorſum aut ſurſum nituntur, quod quidam grauitatem & leuitatem vocant. Præſens quæſtio non intelligitur de priori, ſed de poſteriori grauitate & leuitate. Nam quod elementa vbicunque ſint, priorem retineant, conſtat inter Philoſophos: de poſteriori verò nonnulla eſt dubitatio. In qua Ariſtoteles, quod ad media elementa ſpectat, affirmatiuam partem videtur aſtruxiſſe ſuperioribus capitibus, nempè aerem & aquã in proprijs locis grauia eſſe. In quarto enim docuit, ideo vtres aere plenos grauiores eſſe quam ſine aere, quia aer deorſum nititur. Similiter lignum centrum librarum, propterea celerius per aerem ferri, quàm plumbum vnius libræ; contra verò plumbum vnius libræ per aquã celerius deſcendere, quam lignum eiuſdem ponderis: quinimo hoc ſupernatare, illo in inferiora tendente: quia leuitas aeris in ſua regione lignum deorſum trahit, non autem in aqua; at grauitas terræ plumbo inſidens, licet in aqua etiam deorſum impellat, in aere tamen paucioribus iuuatur, quam virtus motiua ligni. Poſtremò, quia cap. 5. diſertis verbis docuit, aerem & aquam in ſuis locis grauitatem potius quã leuitatem habere: eiuſque rei illud eſſe argumentum, quòd aer ſubtracta aqua naturaliter deſcendit, ſimiliterque aqua ſi ei terra auferatur.

Duobus modis ſumi grauitatem, & leuitatem

Sententia Ariſtot.

Cæterum non ſolùm Archimedes, & Ptolomæus, ſed etiam Simplicius, Themiſtius. Syrianus, Alexander, & Peripatetici ferè omnes contrariam ſententiã amplexi ſunt: quæ hiſce duabus aſſertionibus continetur. Prima: nullum elementum in ſuo loco naturali conſtitutũ grauitat, aut leuitat, ſi modò grauius ſubſideat, leuius emineat. 1. aſſert. Probatur: quia ideo elementa tanto naturæ impetu præſcriptam ſibi a natura ſedem petunt, vt inibi tranquillitate adepta conſiſtant, nec iam vlterius eiciantur. Deinde, quia ſi aer & aqua in patria regione deorſum niterentur, degrauaret noſtra capita aeris pondus, & ij qui ſub aquis natant onus magnum ſentirent: quod tamen experientię repu-

repugnat. Cur autem adhibeamus moderationem illam, [ſi modo grauius,&c. ex ſequenti aſſertione conſtabit.

Secunda aſſertio: Corpora grauia ſupra minus grauia, aut ſupra leuia, vbicunque ſint, grauitant: ſimiliterque leuia infra minus leuia, aut infra grauia, leuitant. Hanc aſſertionem probat experientia. Videmus enim, vbicunque grauia, aut minus grauia ponantur, confeſtim ſuperiorem locum, leuibus aut minus grauibus, ſi hæc infra ſint, deferre: quod certe non fit, niſi mutuo grauium deſcendentium, leuiumque aſcendentium conatu atque impulſu, quem grauitandi & leuitandi actum diximus. Itaque in qualibet mundi regione, terra ſuper aquam, terra & aqua ſuper aerem vel ignem conſtituta deorſum vergent; aer ſub aqua, ignis ſub aere poſita ſurſum nitētur. Atque hinc eſt etiam, quod ex liquoribus alij alijs innatant, vt aquæ ſalſæ dulcis, & aceto oleum; alij ſubſidunt, vt cuilibet aquæ balſamum; & ex metallis ſtannum liquatum ſuper aurum fluitat, & argentum viuum omnibus ſubijcitur, præterquam auro.

ARTICVLVS II.

Dilutio argumentorum.

ARgumēta in aduerſam partem adducta, non multum negotij facesſ-

A ſunt. Nam vtres inflati iccirco grauiores ſunt, quia pleni aere impuro; ſiue is ab homine exſufflatus ſit, ſputi enim multum vehit ſecum: ſiue a folle; quia aer, qui circa terræ eſt ſuperficiem ſcatet vaporibus ac terreſtribus corpuſculis, quæ in Solis radio conſpiciuntur. Quod ſi eiuſmodi aer purus ac ſincerus eſſet, nequaquam vtres magis ponderoſos redderet, ſed leuiores.

B Lignum verò centum librarum velocius per aerem deſcendit, quam plumbi libra: quia eiuſmodi lignum grauitate terræ, & aquæ excedit plumbū nec eius deſcenſum retardat leuitas aerea, quæ in ſuo loco naturali non leuitat: at in aqua ſecus res habet, proptèrea quod leuitas aeris lignum tenet ne deorſum labatur, non autem plumbi libram: quia hæc parum omnino leuitatis in ſe cohibet. Denique nec aer ſubtracta aqua, nec

De deſcēſo aeris aquæ.

C aqua ſubtracta terra, extra proriam regionem deſcendunt; ſi modò pura ſint: niſi forte aut vacui periculum vrgeat, aut ipſis elementum leuius ſupponatur: tunc enim vt ei locum dent, vltrò deſcendunt.

TRACTATIO
ALIQVOT PROBLEMATVM,
DE REBVS AD QVATVOR MVNDI Elementa pertinentibus, in totidem Sectiones, diſtributa.

Procemium.

OPeræpretium forè exiſtimauimus in fine horum Librorum, in quibus de quatuor Elementis egit Ariſtoteles, ſubijcere breuem quandam & compendiariam explicationem aliquot problematum, de rebus, ad eadem quatuor Elementa ſpectantibus. Quod etiam partim in hac, partim in alijs diſſimilibus materijs Ariſtoteles, Plutarchus, Aphrodiſæus, alijque nonnulli Auctores, non ſine iucundæ eruditionis fructu & vtilitate fecerunt. Erit tamen noſtra in hiſce problematis pertractandis elementorum conſideratio paulò liberior, quam ea ſub qua in doctrinam librorum de Cœlo cadunt, vbi de illis prout loco mouentur duntaxat, & certam in Mundo ſedem obtinent, Ariſtoteles diſſeruit, vt alibi monuimus. Verum non omnia propoſiti argumenti problemata in hunc locum conieci- mus: ſed complura ad libros Meteororum, & de Ortu & interitu, qui etiam elementorum diſciplinam continent, conſulto reſeruauimus.

SECTIO PRIMA.

Explicatio Problematum, de ijs quæ ad Terram pertinent.

1. Probl. E Stne terra purum elemẽtum, annon? Reſponſio: Tribus modis poteſt elementum dici purum nimirum, vel quoad qualitates, vel quoad ſubſtantiam: qui modus duplex eſt, ut mox patebit. Quoad qualitates elementum purum vocatur, quod nullam habet qualitatem peregrinam; ſed eas tantum, quas natura ſua poſtulat: vt ſi ignis obtineat calorem in ſummo gradu, ſiccitatem in gradu excellenti, non tamen ſummo; & nõnihil humanitatis. Quoad ſubſtantiã vere appellatur elementũ purum, vel quia conſtat ex forma & materia elementari: vel quia non habet intra ſe, ſiue in ſuo gremio, aliud corpus.

Si igitur de ſinceritate elementi ſm priorẽ vſurpationem loquamur, nullum oĩno elementũ ex toto purum (vt docuit Plato in Phædone & in li. de ſummo bono: itemq; Ariſt. 3. de Gener. anim. c. 11. & in lib. de Mũdo ad Alex. (ſi eius eſt illud opus) cum ſingula pp diſſidentium affectionum contrarietatem aduerſus alia depugnent, & in eo congreſſu extraneis ſeſe imbuant qualitatibus: vt aer ignem humore, aqua aerã frigore, terra aquam ſiccitate, ignis aquam calore.

Si autem de puritate elementi quoad ſubſtantiam priori modo quæſtio ſit, dicendum omnia quatuor elementa pura eſſe: quandoquidem omnia ex materia & forma elementari conſtant; alioqui elementa non eſſent.

Denique ſi quæſtio excitetur de ſinceritate quoad ſubſtantiam poſteriori modo, nullum ſaltem e tribus inferioribus elementis purum eſt. Nam terra præter metallicas concretiones, quas gremio ſuo cohibet, intra cauernas magnam ae-
A ris copiam includit: magnam item vim paſſim ſcaturientium aquarum; atque in multis locis ignes, quorũ alij latẽt, alij quibuſdam regionibus erumpunt. Item verò aqua multum in ſe terrenæ admixtionis continet: ſimiliterque aer, præſertim terræ vicinus. Preterea vtrumq; horum elementorum vaporibus, & exhalationibus ſcatet.

Si quis verò roget, vtrumne aliqua elementi, portio detur, quæ omnibus tribus modis ſupra commemoratis pura ſit. Re-
B ſpondemus, ſaltem eam partem ignis in ſua ſphæra exiſtentis, ad quam vicini aeris non pertingit actio, omnibus illi modis puram eſſe. Quod ſimiliter videtur pronuntiandum de quibuſdam abditioribus terræ partibus.

Fuitne terra a Deo cum montibus, an ſine montibus creata; Reſpon. D. Baſilius hom 4. Hexam. Ianſenius, & Eugubinus in Pſal. 103. credunt, terram cum montibus creatam. Nobis tamen veriſimilior
C videtur opinio D. Damaſceni lib. 2. fid. Ort. cap. 9. & 10. aliorumque exiſtimantium terram, vt aquis circumfuſam, ita & perfectè globoſam, ſicuti eius natura poſcebat, fuiſſe productam. Neque obſtat illud Pſal. 103. Super montes ſtabũt aquę: quod aduerſarię partis aſſertiores ita intelligunt, vt ſignificet diuinus vates ab initio mare obtexiſſe montes, donec iuſſu Dei, quaſi tonitruo, aquis deſi- Poſito ſi-
lientibus, & in vnum collectis, montes, turo pro
D & campi, vallesq; apparuerunt. Non in- præteri-
quam obſtat primum, quia poſſunt no- to.
mine montium deſignari, non aliquæ terræ eminentiæ, ſed totus terræ globus, quem tunc aquæ vndiq; circumfluebãt. Deinde, quia poteſt hic locus non de prima rerũ creatione intelligi, ſed de tem-

pore diluuij: vt D. Auguſtinus ibidem interpretatur.

3. Quorſ. decentia.

Quando igitur,& qua vi montes geniti fuere? Reſp. ſunt qui dicant, diluuij tempore raptam ſubductamque quibuſdam in locis terram ab aquis in mare præcipitantibus; ſicque extitiſſe montes, cum antea non eſſent. Referturque hæc opinio in libello de cauſ. propriet. element. qui a quibuſdam Ariſtoteli aſcribitur: quanquam ibi non expreſſa fiat mentio eluuionis totius terræ, ſed inundationum duntaxat.

Quæ reijcitur.

Hec ſententia non eſt probabilis. Enimuero minimè conſentaneum fuit, vt tot annorum ſæculis, quæ a mundi exordio vſque ad diluuium tranſacta ſunt, non exhiberet terra homini eas commoditates & emolumenta, quæ a montibus proueniunt.

Mōtium commoditates.

Montes enim multum conferunt, non ſolum ad gratiam aſpectus, & decorem ac pulchritudinem: ſed etiam ad regionum ſalubritatem, ad cohibendum ventorum impetum, ad arcendos maris fluuiorumque incurſus ad rerum quæ è terra naſcuntur fertilitatem & copiam; ferè enim aquarum riuuli, fontes omneſque e montibus oriuntur. Item, quia quædam arbores amant colles, aliæ camporum planitiem: quædam perflata ventis iuga, aliæ vndique tectas valles. Quare non ſatis fuiſſet, a primis mundi originibus, terræ fœcunditati conſultum, ſi tamdiu montibus caruiſſet. Addit etiam Plinius libro 36. nat. hiſt. capit. 1. montes factos a natura, ad compages telluris viſceribus denſandas & minimè quietas partes coercendas duriſſima ſui materia. Denique, quod tempore diluuij iam montes erant, probari poteſt teſtimonio Sacræ paginæ, quæ capit. 7. Geneſ. narrat, aquas diluuij quindecim cubitos ſupra altiores montes elatas fuiſſe: & capit. octauo, arcam vigeſima ſeptima die menſis ſeptimi quieuiſſe ſuper montes Armeniæ; & prima die menſis decimi apparuiſſe montium cacumina. Quare non fuere decurrentibus diluuij aquis primo geniti montes; ſed iam ante extabant.

germana ſolu. propoſiti pol.

Aſſerendum igitur cum Diuo Damaſceno libro 2. Fid. Orthod. capitulo nono, & decimo, Montes, qui primo in terra conſtiterunt, fuiſſe a Deo, effectos tertia creationis mundi die: qua Deus aquas vnum in locum ſecreuit, & terræ cauernis incluſit. Cum enim Deus iſtiuſmodi cauernas pandit, terræ molem in altum ſuſtulit: pariterque ob ea, quæ antea diximus, commoda, varijs in locis collium eminentias, montiumque iuga erexit.

Fuitne alius modus generationis mōtium? Reſpō. Quod de montibus proximè aſſeruimus, non de omnibus, ſed de ijs qui a mundi principio in terra fuere, intelleximus. Conſtat autem, progreſſu temporum multos de nouo genitos, multos in planitiem fuiſſe coæquatos: quod in primis aquarum vi & impetu accidere conſueuit.

Multiplex generatio mōtium.

Aquæ enim non infrequenter ad magnam altitudinem hinc inde terram excauant, & cliuos, præruptas eminentias, monteſque generant. Vel hæc eadem, aut ex parte, aut penitus diſſipant & demoliuntur, pro ſitu loci, & materiæ durioris ſeu mollioris natura, alijſque temporum & regionum opportunitatibus. Obſeruatum eſt etiam, nonnunquam terræ motibus nouos montes aſſurgere, veteres collabi & decidere. Nam ſpiritus terræ latebris velut carcere incluſus (quod in Meteoris fuſius explicabimus) dum terram concutit, nūc ingentes moles erigit; nunc erectas inſano hiatu abſorbet, & deuorat. Interdum quoque effrenata ventorum violentia arenam vndiq; ſublatam vnum in locum congerit, & ingentes cumulos, monteſq; efficit.

Si præſtantius habetur, ceſſare a motu, preſertim locali, quam moueri; & excellentiori corpori nobilior ſtatus conuenit: cur terræ moles, quæ deterioris notæ eſt, perpetuo quieſcit; cœlum vero irrequieta vertigine circumuoluitur? Reſpon. Multi graues auctores quietem cœlo dedere, arbitrati ſola in eo aſtra circumagi: vt Euſebius Emiſſenus, Diodorus Tarſenſis, & Procopius Gazæus ad 1. cap. Geneſ. D. Chyſoſtomus homil. 6. & 13. in Geneſ. & hom. 12. ad pop. Antioc. Iuſtinus Martyr. reſpondens ad 93. q. Orthod. Philaſtrius Brixienſis in catal. hæreſ. Origenes lib. 5. contra Calſ. & lib.

1. περὶ ἀρχῶν, cap. 7. Neque eiuſmodi aſſertionem a probabilitate omnino alienam iudicauit D. Auguſtinus, libro 2. de Geneſ. ad lit. ca. 10. cuius in hanc ſententiam verba retulimus lib. 2. huius operis cap. 8. quæſt. 1. artic. 1. Verum contraria opinio, quæ ſtatuit orbes cœleſtes vna cũ ſtellis circumagi, Peripatetica eſt, & in ſcholis Philoſophorum Aſtrologorumque communis. Neque ratio in contrariam partem adducta conuincit: quæ ſi vim haberet, non minus de aſtris, quam de toto cœleſti globo concluderet.

Solut. ꝓbl. Quies quamuo motu præſtantior. Dicendum igitur: licet quiete frui, cum reliqua ſunt paria, nobilius expetibiliuſque ſit, quam loco moueri; aliquã tamen lationem dari quiete aliqua præſtabiliorem, vt lationem cœli quiete terræ: tum ob alias cauſas: tum quia motus cœli eſt medium, cuius interuentu exhibetur mundo quadripartita anni varietas, & dierum noctiumq; alternatio, atque ita cœleſtium corporum influxus inferioribus corporibus commodè apteque diſpenſantur.

6. Cur terrea pondera non feruntur in centrum ſecundum lineas parallelas; ſed quò longiùs abeunt, eò magis ſibi mutuò appropinquant? Reſp. Quia vnumquodque eorum nititur occupare centrum mundi: à quo occupando deniarent, ſi in diuerſa abeundo per lineas æquè diſtantes pergerent, vt erit conſideranti perſpicuum.

Lege Ariſtot. c. 4. l. 4. de celo

7. Cur ergo parietes ad perpẽdiculi normam erecti, æquali abs ſe diſtantia & intercapedine deſcẽdunt? Reſp. videtur quidem hoc ad aſpectum, quia in tam breui ſpatio non poteſt perpendiculorum parietumque mutuus acceſſus dignoſci: ſed res aliter habet. Quin uerò cõſtans eſt Mathematicorum doctrina, ſi puteus ad perpendiculum vſque in centrũ exſtruatur, debere eius parietes paulatim in anguſtum adduci, donec in centro quaſi pyramidis cuſpide ſeſe contingãt. Similiterque ob eandem cauſã ſi turris tantæ altitudinis, quanta eſt terræ ꝓfunditas, ad perpendiculũ fiat, debere ad faſtigium duplò eſſe ampliorẽ, quàm ad fundamenta.

Lege Eucl. 1. ele. ꝓpoſ. 19. Maurol. dial. 1. ſuę Coſmog.

8. Eſtne aliquod indicium, quo intelligi poſſit, quodnam è corporibus terreis ſpecie differentibus leuius aut grauius ſit? Reſp. Eſt præter alia vnum, Archimedis ingenio celebre. Nimirum è duobus corporibus ſolidis æquali pondere, id quod maiorem habet quantitatem, natura ſua leuius eſt; quod minorem, grauius & è conuerſo. Quo argumento deprehenſa fuit ab Archimede portior argenti auro admixta, & adulteratum aurum. Nam cum Hieronymus Syracuſanus auream coronam fieri iuſſiſſet, ſuſpicatus eſt aliquid argenti ab artifice operi additũ, quod vt deprehenderet, rem Archimedi commiſit. Is verò dum in eam cogitationem incumberet, balneum adijt: vbi caſu animaduertit, quantum corporis ſui in balneo eſſet, tantum aquæ exterius diffluere: tum vero duas maſſas æquo pondere, quo etiam fuerat corona, ex auro vnam, alteram ex argento compoſuit: (oportuit autem ratione prædicta argenteam ampliorem eſſe) iniecitque ſingulas in vas ad ſumma labra plenum, ac ſextario menſus eſt quantum aquæ ſingulæ de vaſe expuliſſent: expulerat autem argentea maſſa plus, quia maior. Tum repleto iterum vaſe, coronam ipſam in id demiſit, inuenitque tunc plus aquę diffluxiſſe, quam cum aurea maſſa eodem pondere immerſa fuerat: ſicque ex aquæ diffuſæ proportione cognouit corporis leuioris, peindeque cum eodem pondere habentis maiorem molem, hoc eſt, argenti admixtionem in corona factam.

Archimedis artificium.

9. Eſtne ſpectato ſolius naturæ lumine veriſimilis eorum ſententia, qui arbitrati ſunt, ideo totam terræ molem non eſſe aquis circumfuſam, quia terræ ſiccitas humorem aquæ arcet ac remouet: aut aliorum, qui id aſcripſere attractoriæ virtuti Septentrionalium ſiderum? Reſp. Neutrũ ex his probabile videtur: nam neque ſiccitas, quæ parum ex ſe habet actiuitatis, tantam vim obtinere potuiſſet: neque etiam aſtra, vt illi volunt, tanquam magnes ferrum, ſic terram ad ſe alliciunt; alioqui oporteret adhuc mare eadem vt indies in anguſtius ſpatium cõtrahi, & terram in altum euehi: quod nulla obſeruatio deprehendit.

Si terra ſuopte ingenio ſiccitatem poſcit, quam ob cauſam tantum in ſe hu-

SECTIO SECVNDA.

Explicatio problematum, de ijs quæ ad Aquam ſpectant.

1. probl. Cur natiua propenſio, quā partes aquæ habent vt in rotundam ſpeciem coeant, vincitur ab inclinatione, quam eædem obtinent vt in locum propriū contendant? Reſp. ſane videre hoc licet, quoties guttis conglobatis, & e ſublimi pendentibus plures guttæ accedunt: tūc enim poſtpoſita rotunditate, quam affectabant, confeſtim dilabuntur; & tamen noua gutta, vt ſuum ſecum pondus inue B hit, ita ſuam inclinationem ad rotūdam figuram conſeruandam affert. Nimirum huiuſce rei cauſa videtur eſſe: quia grauitati peculiare eſt (idē ſuo modo de leuitate aſſerendum) vt quāto eſt amplior magnitudo, per quam extenditur, tanto intenſiorem ex ſe impetum proferat ad deſcendendum. Quod quia nō cernitur in magnitudine, ſpectatā quoad inclinationem, quam ad figuram rotundam habet (nec enim ab hac inclinatione manat aliquis impetus, qui ſecundum proportionem magnitudinis intenſior fiat) inde eſt, quod hæc inclinatio in propoſito exemplo ab illa vincitur.

De inclinatione corporū ad figurā rotundā.

2. Cur aliqua aliaque duo ſuperiora elementa nunquam motu vacant? Nam totus ignis, & ſuperior pars aeris vna cum cęleſti globo perenni vertigine circumuoluuntur, & mare quotidiano acceſſu, & receſſu agitatur? Reſp. Vt annotauit D. Thom. in 2. diſt. 14. q. 1. ar. 5. ad 4. corpora inferiora, præter motus proprios ſequuntur quodammodo motus ſuperiorum: & quāto quodlibet corpus inferius nobilioris naturæ eſt, tāto ſuperioris motui magis obſequitur. Sic quælibet ſphęra cœleſtis infra primum mobile, eodem quo illa motu circumfertur. Sic & tria ſuperiora elementa, quoad poſſunt cœleſtem motum aſſequi nituntur. Videlicet ita fuit a natura comparatum, vt illius

De motu circulari elemētorum.

A modi ſubordinationis interuentu mundi harmonia ſeruaretur.

3. Nam veriſimile eſt, quod quidam aiunt, mari ſubſidente multas de nouo inſulas exſtitiſſe? Reſp. Id quidem graues Scriptores prodiderunt: nec eſt cur improbabile videatur. Complures tamen inſulas initio mundi, tertia creationis die fuiſſe a Deo factas, non eſt dubitandum. Cum & ad Vniuerſi pulchritudinē ſpectent (ſiquidem vt D. Ambr. li. 3. Hex. cap. 5. ait, inſulæ ſunt quædam veluti maris monilia) & earum multæ aduenis tanquam commune rerum venalium forum exhibeant: aliaque innumeras commoditates, tum habitatione, tum exquiſitarum rerum affluētia, tum nauium ſtatione, & portubus, hominum generi aſſidue conferant.

Inſularū vtilitas.

4. Ferturne aqua in centrum mundi, ſicut & terra? Reſp. Cum ex doctrina Ariſtot. li. 1. huius op. c. 2. vnicuiq; corpori C ſimplici proprius motus naturalis, itemque peculiaris locus ſpecie (ſaltem phyſica) diſtinctus conueniant; neque terræ & aquæ idē locus deberi, proindeq; nec poteſt aqua ex ſua propria & peculiari inclinatione mundi centrū expetere, ſiue ad illud immediate occupādum ſuapte vi contēdere. Deſcēdit nihilominus ad ipſum obtinendum mediate, hoc eſt, ad circumplectendā terram, vnumq; globum cum ea faciendum; ita vt idem maneat commune centrum vtriuſque. D

De hac re ſupra c. 14. q. 4. art. 2.

5. Si vſque ad centrum eſſet foramē plenum aere, deſcenderetne aqua ad illud occupandum? Reſp. Erit fortaſse qui reſpondeat, non deſcenſuram: cum neque aqua ad obtinendum immediate centrū propendeat, neq; in propoſito euentu periculum vacui vrgeat. Dicendum tamē, reuera deſcenſuram: quia comparatum a natura eſt, vt corpora grauia ſeſe leuibus ſubmittāt, præſtantioribuſq; locum deferant

ferant ſuperiorem; vt ita ordo ſitus & dignitatis inter corpora Vniuerſi conſtet.

6. Cur aqua corpora ſpongioſa ſubit? Reſp. Sunt qui eius rei cauſam arbitrentur, quia aqua ſuo appulſu remouet aerem; cui deinde ipſa, ne vacuum fit, ſuccedit. Verum non ſatiſfaciunt, cum explicare oporteat, quamobrem aqua aerem loco pellat. Reſpondendum igitur inprimis, quædam eſse corpora, molliora videlicet, quorum imæ partes attactu aquæ humectatæ, & grauiores redditæ deſcendunt, atque hæ alias ſibi cohærentes deprimunt, illæ ſimiliter ebibito humore alias; donec aqua hunc in modum ſubeſſendo quoquo verſum permeet. Quod incalce ſuper aquam iniecta videre, ſaltem ex parte, licet. At enim ſicuti viuentiū corporibus ineſt attractoria facultas, quæ alimētum etiam in partem ſuperiorem, contra natiuam eius propenſionem, deducit: ita quibuſdam corporibus ſpongioſis ingenita eſt vis attrahendi ad ſe aquam, quæ eorum foramina paulatim ſubintret & aſcendit, eiecto ab eis aere quo plena erant.

Virtus attractoria.

7. Si aqua naturalem ſitum ſupra terram habet, in quo proinde, niſi vt extrinſecus illata interpelletur, quieſcere oportet; cur flumina ſuapte vi in mare feruntur? Reſpon. Conſiſterent fluuiales aquę ſicuti & lacuſtres, ſupra terram immotæ, niſi in loca decliuia incurrerent, quæ cum ab aere occupata ſint, imminente ſuo pondere aqua, neceſse eſt illum cedere, hanc pronu curſu labi.

8. Eſtne fluuiorum motus omni ex parte naturalis? Reſp. Cum motus, qui ſecundum naturam aquæ conuenit, ſit rectus, ac per lineam quam breuiſſimam verſus centrum; patet, motum fluuiorum longo itinere in mare currentium quidem omni ex parte naturalem: ſi quidem fluuij per mæandros & anfractus, qui rectitudini breuitatique officiunt, viam inflectunt. Eſt tamen hic motus eatenus aquæ naturalis, quatenus ex illo qualicunque deſcenſu conſtat: item vero quatenus eſt in grauitate

De motu amniū in mare.

A naturali, quæ quantum ex ſe eſt, inclinat ad motum rectum per breuiſſimam lineam.

9. Quamobrem aqua paulatim ſumpta magis ſitim reſtinguit, quam celeriter hauſta? Reſp. Quia aqua præceps tota deorſum ruit; lente progrediens inſinuat ſeſe in partes corporis, irrorat, madefacit: non ſecus atque in agrorum irrigatione aqua raptum demiſſa perfluit; ſenſim deducta a terra altius ebi-B bitur.

10. Cur in aqua marina facilior eſt natatio, quam in fluuiali? Reſp. Quia qui natat, ſedulò aquæ admittitur: aqua verò marina craſſior eſt corpulentior, & ad ſuſtentandum validior.

11. Cur aqua & oleum frigore non infrequenter dureſcunt, raro autem vinum & acetum? Reſp. Quia aqua ſuopte ingenio, frigida facile coit: oleum tem-C perato calore parum reſiſtit, parteſque aereas exhalando refrigeratur. At vinum inſito colore frigus repellit: acetum, cum tenuiſſimarum partium ſit, concretionem reſpuit.

De concretione aquæ.

12. Cur aqua frigida epota nonnunquam æſtuantem interficit? accidit enim aliquando, meſſorem à meridiana tritura ſitibundum primo ad fontem hauſtu extingi? Reſp. Quia tunc aqua in præcordia apertis poris hiantia ſe recipiens, natiuum calorem nimio ſubitoque fri-D gore perimit.

13. Cur aquæ motæ minus putreſcunt? Reſp. Quia putrefactio oritur in humido ab externo calore, vt docet Ariſtoteles lib. 4. Meteor. cap. 1. appulſum vero externi caloris inhibet alia atque alia aeris mutatio. Hinc eſt, quod ea quæ concluſa ſunt magis putreſcunt: & humorum putrefactio inanimantium corpore oritur reſpiratione impedita: & æſtate plures morbi putridi generantur:
E ac denique, vt Galenus 2. Meth. animaduertit, calida humidaque corpora, ſi neque perflata, neque ventilata, in calido & humido maneant loco, putredinem contrahunt.

Putrefactio vnde.

SECTIO TERTIA.

Dilutio problematum, de ijs quæ ad Aerem ſpectant.

1. Probl. EStne veriſimilis opinio exiſtimantiū aerem & ignem a ſe ipſis, nō a cœlo in orbem rapi? Reſp. Nullam ea ſententia veritatis ſpeciem præ ſe fert; etſi nobiles in Platonica ſchola defenſores habeat. Primum, quia quæ a ſe ipſis mouentur, viuentia ſunt, vt alibi ex profeſſo oſtendimus: nullum verò elemē-

Lege Georg. Agr. l.2. de ort. & cauſ. ſubterra. tum viuit. Item, quia cum idem ſit partium & totius naturalis motus, ſi aer propria vi, atque adeò ſecundum naturā a ſe ipſo moueretur, nō ſola ſuperior aeris pars, ſed inferior etiam eundem motum ſubiret: quod falſum eſſe conſtat. Deinde quia vt ī his libris ſæpe monuit Ariſtoteles, vni corpori ſimplici vnus duntaxat naturalis motus conuenit: quare cum aeri & igni naturale ſit in ſuperū locum ferri, non poteſt eiſdem naturale eſſe in orbem agitari. Poſtremo, quia cum aer & ignis ſint corpora fluida, & cœleſtis globi motione rapi facilè queant, nō eſt cur eorum circumuectio ad aliam cauſam referatur.

2. Si vtres vdo aere pleni grauiores ſunt quam inanes, vt ſupra admiſimus; cur illi in aqua ſupernatant, hi mergunt? Reſp. Quia id pōderis, quod ab humore aqueo vtres accepere, non obſtat quo minus leuiores ſint quam aqua: præſertim cum aeris leuitas ſupra aquam nitatur ſurſum, & humor aqueus aeri admiſtus in aqua non grauiter deorſumve impellat.

3. Suntne leuitas aeris & ignis eiuſdem ſpeciei, annon? Reſp. Grauitas & leuitas principia ſunt per ſe lationum, quę primo competunt elementis, eorumque beneficio miſtis corporibus, qua leuia & grauia ſunt. Cum igitur vnumquodque elementum vendicet motum, ab alterius elementi motu ſpecie (ſaltem phyſicè) diſtinctum; conſequens eſt, vt principia per ſe talium motuum non minus inter ſe ſpecie differant. Itaque leuitas aeris & leuitas ignis, grauitas aquæ & grauitas terræ, diuerſarū ſpecierum ſunt quēadmodum motus quos per ſe adminiſtrāt, & loca ad quę deferunt:

Quamobrem quędam aeri expoſita ad Solem magis refrigerantur, quàm in vmbra? Reſp. Quia in Sole nulla vi obſiſtente calor diſſipatur & conſumitur: in vmbra frigus circumiecti aeris calorem reprimit, & intus concludit. Vnde calor ventriculi hyeme quàm æſtate vberior eſt: quia tunc cutis ambiente frigore vitales ſpiritus, in quibus calor inſidet, egredi foras & euaneſcere non ſinit. 4.

Hippocr. Apho. 15.

Quam ob cauſam aer ſubterraneus, qui longo tempore incluſus ſtetit, reſpiratione attractus nocet? Reſp. Quia vt aqua cauernis detēta, & influendi effluēdique viciſſitudine carens: ita & aer recentis auræ perflatu deſtitutus, corrumpitur ac peſtilens fit. Quin multis in locis orbis terrarū ſcrobes & ſpecus ſpiritū exhalāt adeo tetricū grauē que, vt eius hauſtu pecora, aues feræ interimantur. 5.

Plin. li. 31 Nat. hiſt. c.2. Geor. Agri. l. de nat. eorū quæ ex terra effluunt.

Cur aer iſtiuſmodi ſpirationibus infectus quibuſdam in locis volucrum generi duntaxat: alibi cæteris omnibus animantibus, excepto homine: alibi etiam homini lethalis exiſtit? Reſp. Hujus rei cauſa eſt temperamentorum inæqualitas & diſſimilitudo qua fit vt idem cibus idem potus, idem aer vni vehementer, alteri nihil noceat: imò & interdum vni aduerſam, alteri proſperam conciliet valetudinem. 6.

Cur qui aere frigido ſudant, deterius habent? Reſp. Quia laxatis poris aduentitium frigus recipiunt, valetudinis vitæq; capitalem hoſtem. Hinc monēt Medici, per hyemem minus ſudādum; quia intimus calor, maximè tūc neceſſarius, a 7.

ſudo-

ſudore minuitur, cui externus humor frigiditaſq; ſuccedunt, & habitudinem corporis labefactant. Neq. verò hyeme putrefactio (cuius inhibendæ gratia ſudatio quæ quæritur (tantopere timéda, vt æſtate, qua præualet aduentitius calor, qui putrefactionis opifex habetur: ſiquidem vnumquodq. inteſtino calore concoquitur, extraneo computreſcit. Sed.n.& algéte aere de materia ſudoris plerumq. minus ſuppetit: quia tunc domeſticus calor, vt cibum; ita & humores melius digerit, ac magna, ex parte conſumit.

Hyeme putrefactio minus timéda.

Quamobrem dicitur aer nonnullis auctor quatuor temporum, quæ anni circulum abſoluunt: Veris, Aeſtatis, Autumni, & Hyemis? Reſp. Quia licet iſtiuſmodi varietatem aſtrorum inerrantium acceſſus receſſusque potiſſimum efficiant: mutatio tamen qualitatum a cœlo defluentium, quæ hiſce temporibus exiſtit, in aere plus quam in cæteris elementis apparere conſueuit. Nam & cœleſtem impreſſionem promptè recipit: quia parum obluctatur, & receptam in noſtra corpora illico tranſmittit: quia nos vndique ambit, ſuaque tenuitate cuncta permeat, vt Plato in Timæo ait.

Si curſus aſtrorum rata conſtantiâ perficiuntur, cur annuæ mutationes frigorum & calorum, aliarumque rerum his ſimilium, quæ, vti diximus, in aere maximè notantur, non eundem ſemper tenorem ſeruant: ſed nunc æſtas minus ardet, nūc minus friget hyems: imò & nōnunquam vicibus temporum mutatis ver hyemat, hyems vernat? Reſp. Procedunt quidem indefeſſo & inenarrabili ordine æquabilitateque motus corporum cœleſtium, vt lib. 2. huius operis oſtendimus. Vt de ſcripſit Plato in Timæo, ob eam potiſſimum rationem, oculos nobis a natura fuiſſe datos, vt circuitus, quæ in cœlo peraguntur, intuiti, ipſorum notationem traduceremus ad corrigendam vitæ diſciplinam, ad eorumque ordinem & ſtabilitatem noſtræ mentis vagos & erraticos motus componeremus. Verum quia, ob proprias planetarum & ſtelliferi orbis conuerſiones, annis ſingulis noui aſtrorum aſpectus, coitus & irradiationes proindeque diſſimiles in inferiora corpora defluxus afflatuſq; accidunt, inde eſt, quod interdum nec hyems hyemi, nec ver veri reſpondent, ſed omnia inter ſe diſſonant.

SECTIO QVARTA.

Enodatio problematum, de ijs quæ ad Ignem ſpectant.

1. probl.

SI omnis corruptio, vt eſt commune Philoſophorū axioma, a contrario fit; cur ignis dicitur corrumpi, non a contrario tantum, ſed etiam a ſe ipſo marceſcens: itemque minor a maiore? Nam tot modis ignem interimi docuit Ariſtoteles libro 3. de Cœlo, capite ſexto text. 52. Reſp. Duo ſunt, quæ ad exſtinguendum ignem concurrunt: vnum vt efficiens, alterum habens ſe ex parte veluti meterialis cauſę. Et efficiens concurrit corpus ignem ambiens, cumque contraria qualitate impugnans. Velut cauſa materialis concurrit defectus alimenti: vt conſtat ex ijs, quæ tradita ſunt ab Ariſtotele in libro de Iuuen. capite 3. Quoniam vero noſter ignis quamdiu exiſtit; nutritur, ac dum nutritur exiſtit; docet Ariſtoteles, in interitu ignis ſemper interuenire defectum pabuli: intellige vel quia reuera pabulum non ſuppetit, vt cū lucerna conſumpto oleo reſtinguitur; vel quia non ei pabulum idoneũ applicatur, veluti cum lucernæ ignis multo ſuperiniecto oleo ſuffocatur. Cum igitur, v.g. aer per qualitates ſibi ingenitas, non magna violentia, ſed tenuiter ac ſenſim in ignem agit, ſimulque igni materia deficit;

ſcit; iſtiuſmodi interitus vocatur ab Ari-
ſtotele naturalis: tuncque dicitur ignis
marceſcere; quia velut ſponte abſumitur
quatenus nec materiam qua ſuſtentetur
& alatur inuadit, nec cum vehementi ho
ſte depugnans occumbit, ſed quaſi vltro
cedit. Quod ſi ignis perfuſa aqua delea-
tur, talis interitus, quia aperta vi ſæuien
tis contrarij fit, violentus dicitur: & tunc
peculiariter a cōtrario effici perhibetur.
Minor autem a maiori corrumpi dicitur,
non per ſe, vt Ariſtotel. monet in lib. de
long. vitę, cap. 3. ſed quia maior fomen-
tum illi arripit & conſumit, quo ille de-
ſtitutus, vt iam minus poteſt, ita a circun-
ſtante aduerſario interceptus facilè peri
mitur. Itaque a maiori igne per accidēs,
a corpore ambiente vt a contrario per ſe
corrumpitur. Plerumque tamen ignis
minor non exſtinguitur a maiore, quaſi
propriam formam objiciat; quæ eſt ger-
mana cuiuſque rei corruptio: ſed maio-
ri indiſcretè adglutinatur, ideoque inte-
rijſſe ad aſpectum; videtur. Quibus pa-
ter, nullo trium modorum quos enume-
rat Ariſtoteles, corrumpi ignem per ſe,
niſi a contrario.

2. Quamobrem igni aer neceſſarius? Cur
inhibito aeris ingreſſu ignis exſtingui-
tur? quod cernere eſſe in Medicis cucur-
bitulis, & in quolibet vaſe ignem conti-
nente, ſi orificium obtueretur. Reſp. Prio
ris quæſiti ratio eſt, quia aer igni in pa-
bulum cedit. Poſterioris duplex cauſa tra-
ditur. Vna, quia ignis, cum nutritur, fu-
moſam excrementiamq; fuliginem edit,
quæ ipſius nutritioni haud parum offi-
cit: propterea quod non niſi purioris ae-
ris pabulo commode fouetur; ideoq; con
tinuo acceſſu aeris circumfluentis, qui
iſtiuſmodi fuliginem excipiat abigatq;
opus illi eſt. Altera, quia aer frigidus vo-
latilem & errabundam ignei caloris vim
intrò adigit, a diſſipatione tuetur, & co-
hibet, cohibitam conſeruat, & cum ea pa
riter ignem. Quoniam ergo aer anguſto
loco detentus facile incaleſcit, neq; hoc
refrigerationis beneficium præſtare va-
let: inde eſt, quod ignis recentem illius
occurſationem tantopere deſiderat. Opor
tet autem frigus ambientis corporis mo-
deratum eſſe, ne igni contrarietatis ve-
hementia noceat. Hinc moderata venti-

His ſimilia dicemus in I. Paru. na. de ventilatione cordis.

A latio ſopitum ignem exuſcitat augetque
nimia in perniciem rapit.
Cur ignis diutius in vmbra, quam ad
Solem conſeruatur? Reſp. Huius rei cau- 3.
ſa ex ijs, quæ paulò ante explicata ſunt,
colligi poteſt. In vmbra frigus circum-
ſtans calorem ignis reprimit, nec effluere
ſinit: Solis autem calor eundem diſſipat
ac diſpergit.
Cur ignis minus ab aqua marina, quā
ab alia exſtinguitur? Reſp. Quia aqua ma 4.
B rina pinguior eſt, & ſiccior: pinguedo au-
tem & ſiccitas, vt in alijs rebus ignē fo-
uent, ita in aqua erga ignem mitiora sūt.
Cur ignis cum aſcendit in pyramidis
figuram cacuminatur? Reſp. Quia tenuio 4.
res partes celerius aſcendunt: minus tę-
nues ab imò fuſæ, reſiſtunt: mediocres an
tecedunt has, illas ſequuntur.
Quid cauſæ, eſt cur ignis, cum pulue-
rem ſulphureum intra vaſa tormentaria 5.
corripit, tanta & tam ſubita vi & tam in-
C genti ſtrepitu foras erumpit? Reſp. Quia
puluis igni correptus, proindeque rareſa
ctus, & in ampliorem molem fuſus, capa-
ciorem requirit locū: quem vt inueniat,
quanto maximo poteſt impetu ruit, qua
data porta: & quia in eo egreſſu aerem
vehementer diſſipat & defringit, tam la-
te perſonat.

Leg. Ariſt. c. 7. l. 3. de Cęl. text. 58. de cā fractioni vaſorū ad ignem.

Quamobrem multus ignis ſudorē mi-
nus euocat, cum ſudor calore excitetur? 6.
Reſp. Quia nimius calor humore in ſpiri
D tum diſſoluto corpus exſiccat, atq; adeò
ſudoris materiam conſum.t. Eademque
cauſa eſt, cur nudi ad ardentem Solem pa
rum ſudant.
Quare ij qui vehementer frigent, ſi 7.
ad copioſum ignem propius accedant, do
lorem ſentiunt: non ita verò qui paula-
tim caleſiunt? Reſp. Quia calor ſubitą vi
ingruens, & repentinus ille tranſitus ab
vno contrario ad aliud præproperam effi
cit in ſenſiterio tactus mutationem, quæ
E doloris cauſa eſt. Dolet etiam magis ca-
ro frigore aſtricta, quam laxa: tum quia
inuſtum calorem tenacius ſuſcipit, ſicuti
& plumbum impenſius calet, quam li-
gnum: tum quia calor per meatus algore
concretos vi penetrat.

Duriorē calorē tenacius ſuſcipiunt.

Num aliquod animal in igne viuit?
Reſp. Duæ ſunt animantium brutorum 9.
ſpecies, quæ viuere in igni videantur: ni-
mirum

mirum Pyrauſtæ ſeu Pyrales, & Salamandræ. De Pyrauſtis.n.ita ſcripſit Ariſt. lib. 5. de Hiſt. anim. c. 19. [In Cypro inſula, ærarijs fornacibus, vbi Chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, beſtiolæ in medio igne naſcuntur pennatæ, paulo muſcis grandibus maiores, quæ per ignem ſalliunt atq; ambulant, & cum ab eo receſſerint emoriuntur.] Hæc Ariſtot. Quæ confirmat Plin. lib. 11. Nat. hiſt. ca. 37. Similiter quod Salamandra non extinguatur igni, ſed in eo viuat, ſcripſit Ariſtot. loco cit. Plin. lib. 10. c. 67. Aelianus lib. 2. cap. 30 D. Auguſt. lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 4. Olympiodorus in Comm. lib. 4. Meteor.

Nihilominus cum ad vitam animantium requiratur certa temperies primarum qualitatum (ſine hac enim tactus eſſe nequit, & ex conſequenti nec vita) cū item ignis acrimonia & efficacitate eam temperiē proportionemq; diſſolui oporteat: affirmandum omnino eſt, nullum animal in igne viuere, vt aſſerit Ariſtoteles lib. 5. de Hiſt. anim. c. 19. Quare quod alibi de Pyrauſtis dixit, non aſſerendo, ſed referendo pronuntiauit. Quod ad Salamandram ſpectat, certum eſt eam in igne haud diu viuere, ſed vri, & conſumi: vt teſtatur Dioſcorides lib. 2. cap. 52. Galenus li. 3. de temper. D. Dhomas in 4. diſt. 44. q. 3. art. 1. q. 3. Verum quia præhumidæ & frigidę naturę eſt, ſuoq; attactu prunas aliquandiu extinguit, exiſtimatum a nonnullis ſuit, illam impune in igne verſari: cum tamen experientia oppoſitum docuerit.

10. Eſto animalia in igni non viuant, poteſtne aliquod mixtum animæ expers in igne incolume ſeruari? Reſp. Pars quæ affirmat, videtur exemplis oſtendi. Nam Plinius lib. 37. Natur. hiſt. cap. 4. ſcribit, adamantem habere vim duplicis naturæ cōtemptricem, ferri nimirum & ignis ferri, quia in incudibus ita reſpuit ictum vt ferrum vtrinque diſſultet, & incudes ipſæ deſiliant: ignis, quia eius ardore nō ſolum non liqueſit, ſed ne incaleſcit quidem. Quam facultatem aduerſus ignem ineſſe etiam lapidi, qui [Pyramicus] dicitur, nonnulli memorant: eandemque conuenire lapidi [Aetiti] (qui in nido quorūdam aquilarum inueniri ſolet) narrat Plinius lib. 10. capite 3. Aſſerendum tamen, licet quidam lapides, aliaue nonnulla corpora inueniantur, adeo compactæ, & frigidæ naturę, vt igni magnopere reluctentur: nullum tamen eſſe, quod non ab igne calefieri, & ſaltem quoad qualitatum compoſitionem diſſolui poſſit: quandoquidem calor ignis in ſummo gradu, vincit repugnantiam frigoris etiam ſumme intenſi, quod in ſola aqua inueniri poteſt: corporis verò ſoliditas, quanquam agentis actionem retardet, non tamen ex toto impedit. Quare id, quod de illis lapidibus referunt, non ita ſe habet. Priuatim autem, quod adamas ab igni calefiat, imo & igneſcat, & malleorum ictu, ac minore etiam vi defringatur, certa experientia conſtat. Sed enim & illud etiam liquet, adamantem, cum alia corpora ex facili cauet; nullo tamen, quantumlibet duro, cauari aut ſulcari lineis poſſe; neq; expoliri aut ſcalpi, niſi ſuis ramentis, aut alterius affrictu. Vnde ob iſtiuſmodi duritiem, a qua etiam Græcam appellationem habet, nonnunquam in * diuinis literis adamantis nomine ſignificantur ij, qui collocauerunt in peccatis & ſceleribus. Quorum certe macula nihil noſtris animis fœdius aut deteſtabilius accidere poteſt: vtpotè quæ nos quam longiſſime remouet ab infinito bono ad ſummam miſeriam: a vitæ fonte ad ſempiternam mortem: ab eo, qui hominum gratia non ſolum quos videmus cœlos in intellectu fecit, ſed faciet adhuc cœlum nouum & terram nouam: qui condidit cœleſtem illam & beatam ciuitatem, * [quæ non Sole, nec Luna; quia claritas Dei illuminat eam, & lucerna eius eſt agnus.] Cui laus ſit & honor in omnem æternitatem.

Adamantem igni caleſcere & non difficile frangi.

* Zach. 7.

*Apoc. 21

F I N I S.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM,

Quæ in Libris de cœlo continentur.

Accidens, & accidentarium.

QVorum accidentium et affectionum conuenientia arguas naturę ſpecificæ identitatem 54 a
Nulla ſubſtantia ſuis omnibus accidentibus deſtitui poteſt 31.b
Quæ accidentia certam habeant ſuę intenſionis metam quę non habeant 161.b
Accidentia ſenſibilia quibus definitionibus ſecari poſſint 317
Diſparem eſſe rationem in formis accidentarijs & ſubſtantialibus, quoad minimum in sua generatione 164 e
Diuerſitas ſpecifica accidētium a quibus eorum effectis colligenda 386 d
Nullum eſſe accidens tam intenſum, quin intenſius a Deo effici poſſit 174.e
Non omnia accidentię ſphęrarum cæleſtium nobiliora eſſe accidentibus inferiorū corporum 219 a
Accidentia recipere & ſuſtentare. perfectionem eſſe cauſę materialis & ſubiectiuę. 175.a

Actio, & agere.

Duo genera actionum 253 e
Actiones immanentes, intelligere & velle 352 c
Actio vniformis et difformis 176 a
Omnis actio vitalis, eſt a principio viuę interno 209.e
Omnis actio eſt à vincente 311
Nulla certior nota nobilioris eſſentia, quam nobilior actio 218 c
Actio vitalis viuenti, qua viuens eſt, propria 216 d
Vnumquodque eſſe gratia ſuę actionis 233
Actionem cæli quo pacto Ariſtoteles immortalitatem appellarit ibid.
Nullam dari ſubſtantiam otioſam & actionis omnino expertem 242 e
In qualibet ſubſtantia tria reperiri; eſſentiam, virtutem actionem ibid
Quæ actionum genera cenſuit D Thomas debere cōfeſtim ceſſare inhibito cæli motu 254 a
Actiones humanæ non adminiſtrantur cæleſtis vi 378 a
Actiones a libera voluntate pendentes non poſſe ab Aſtrologis pranoſci 284 b
Agentis & patientis mutuus contractus 290 d
Agentis vniuoci & equiuoci diſcrimen, in exprimenda ſui ſimilitudine in effectu 185 c
Agant ne corpora cæleſtia in mundum ſublunarem 239 a
Quibus inſtrumentis medijsue cęlum agat 246 b

Actus.

Actum eſſe qui ſeparat, quo pacto intelligendum 69 d
Quo modo ſeruetur proportio inter potentiam & proprium actum in materia cæleſti & ſublunari 219.e
Qua ratione per actum intrinſecum & extrinſecum diſtinguantur inter ſe ſuperioris & inferioris mundi materiæ 69 e
Nullum actum Phyſicum includi in eſſentia materiæ 48 c

Adamas.

Adamas in igne non modo calefit ſed prope

modum igne ſcit: contra Plinium 6
Adamas mallei ictu, imo & faciliori vi frãgitur; contra eundem ibid.
Adamas alia corpore quantumlibet duro lineis ſulcari, ſculpi, aut expoliri valet. 655 d
Adamas alia corpora ex facili cauat ibid.
Adamantis nomine quid in diuinis literis ſignificetur. ibid.

Aer.

Aeris encomia 365.a
Aeris qualitates 365
Aeris profunditas quanta 570.e
Aeris pars ſuperior ob intemperantiam caloris & ſiccitatis in ſphæra ignea computatur 571.c
In qua parte aeris cometæ appareant 570 c
Aeris infima regio cur magis calet 398 d
Aer æſtiuo tempore flabello ventilatus quo pacto nos refrigeret, cum motus ſit cauſa caloris. 408 a
Aer anguſti oris motu difflatus cur frigidus idemq́, diducto ore emiſſus calidus. 408 c
Aer Sole aduentante cur obtenebreſcat. 420 b
Abſque aere ſonus non datur 423
428 c
Aeris motus circularis 654 b
Aque efficiatur hic motus ibid.
Aere pleni vtres num grauiores 653.c
Aere pleni vtres cur in aqua ſupernatent. ibid.
Aeri quædam expoſita cur magis refrigerantur, quam in vmbra 634 a
Aer ſubterraneus cur noxius fiat 654 a
Aere frigide ſudantes cur deterius habcãt 654 d
Aeris ignis pabulum 657 c
Aeris inhibite ingreſſu cur ignis extinguatur 658.b
Aeris & ignis acceptas iniurias, per vices compenſant 463
In aeris regione cometas gigni 571 a

Aequinoctialis.

Aequinoctialis regio Veterum opinione inhabitabilis 582.d
Quibus argumentis ea opinio antiquorum mentes occupauit ib d.
Decuiſſe experientiam aliter rem habere. 582 b
Aequinoctialem regionem alibi temperatã alibi ardentẽ, alibi etiam frigidã 584.d
Vnde hac tanta varietas 583.e
Aequinoctialem circulum num aliquis Apoſtolorum tranſierit 488.b

America.

America vnde dicta 480 e
Quo anno inuenta 481 a
Americæ continuata Braſilia ibid.
Ad Americam quo pacto peruenire homines potuerint, tanta Oceani vaſtitate interiecta 487.d
In America temperatiſſimi terrarum tractus 484.a

Angelus.

Opinionem arbitrantium Angelos vel dæmones corpore præditos eſſe, iam euanuiſſe. 7 .d
Cur Angeli in Sacris literis appellẽtur aſtra matutina 317 b
E qua Hierarchia & ordine ſint Angeli motores orbium cæleſtium 346 e
De Angelorum ſiue intelligentiarum numero, error Ariſtotelis 356.d

Anaxagoras.

Anaxagoras mundum aliquando conſumptum iri tradidit 77 c
Solem lapidẽ flagrantem eſſe aiebat 202.d
Quod Solem non animal eſſe prædicaret, apud Athenienſes accuſatus ibid.
Quæ corporum elementa poſuerit 54

Anima.

De anima mundi Platonicorũ opinio 201.d
Argumenta, quibus oſtendi videtur dari vnam animam, qua tota corporea natura informetur 202.e
Eorum diluuio 208 a
Anima poteſtate quodãmodo omnia 419 d
De anima cælum mouente Platonis dogma 201.
Anima vna cur vni corpori animando ſufficiat, non tamen vna intelligentia toti cæleſti machinæ voluendæ 357 b

Animal.

Animalia noxia quadrifariam homini vtilia eſſe ibid.
Omne animal vendicant de erminatam figuram 111
Animalia perfecta cælo eſſe pfectiora 186 a
Mundus animal magnum 203 c
Qua conſideratione quoduis animal cælo deterius dici poteſt 217.e

Animan-

Animantium, quæ ex putri materia oriuntur, quiſnam ſit progenitor 218 b 264.c
Perfectiora animalia plures habere ſenſuũ officinas, ac plures potentias 251.c
Varia genera animantium, quæ ex putri materia oriuntur 264.c
Animantia perfecta non gigni à cælo, vt à proprio genitore 267.a
Quo pacto leones, aliaq́; bruta eiuſmodi, in inſulas à continente diſtinctiſſimas peruenerint 269.b
Animalia ex putreſcente materia genita, num ſint eiuſdem ſpeciei cũ alijs eiuſdem nominis quæ ex ſemine proueniũt 272 d
Concluditur pars affirmatiua 274 a
Cur animantibus in motu vires deficiant 264 e
Animantia, quæ per hyemem in latebris degunt 401.a
Antipathia 7 a 203 b

Antipodes.

Antipodes qui dicantur 486 e
Non eſſe antipodes opinati ſunt D. Auguſtinus Lactantius & alij ibid.
Eſſe antipodas omnino conſtat 307 b
Diluuntur aduerſariæ partis argumenta 487 c

Aplanes.

Aplanes vnde dicatur 321.e
Triplex motus aplanis 233.e
Aplani motus trepidatıs onis proprius ibid.
Aplanem credidit Ariſtoteles eſſe primum mobile 3 4 a
Aplanes an præſtet nobilitate omnibus ſphæris inferioribus 313.c
In Aplane cur tot ſidera, cùm in globis inferioribus ſingula tantummodo inſint 433
Motus aplani peculiaris quotannis abſolui poſſit 435.a

Aqua.

De multiplici aquæ vtilitate 564.a
Mira aquæ fecunditas 564 c
Aqua & ignis contentio 564 b
Aqua multis partibus à terra ſuperari 569 c
Quam proportionem habeat facies aquæ ad extimam terræ ſuperficiem aquis detectam 570.d
Aquam globoſam eſſe, quibus argumentis comprobetur 592.b
Sitne aqua depreſſior quàm terra 497.a
Argumenta partis negatiuæ 498.c
Concluditur terram eſſe altiorem aqua 499 a
Ex terra & aqua vnum globũ effici 500 c
Cur defringantur interdum vaſa, in quibus aqua efferueſcit 505
Cur ingreſſi aquam calidam calidiorem ſentiunt ſi poſtea moueatur 408 b
Aqua calida cur, inſq́, deq́; mota facilius refrigeretur 4 8 d
Aquis cur innatent corpora latam figuram habentia 619 d
Aquæ inclinatio ad figurã rotũdam 497 d
Cur aqua aliaq; duo ſuperiora elementa nunquam motu vacent 649.c
Aqua frigida epota cur æſtuantem nonnũquam interfecit 659 c
Aqua cur ſpongioſa corpora ſubit 611 a

Archimedes.

Quo artificio archimedes hoſtiũ triremes accenderit 599 b
Quo pacto dependerit adulteratam aureã coronam Hieronymi Siciliæ Tyranni. 686 b
Eiuſdem ſententiæ de leuitate & grauitate elementorum 636 d

Ariſtotelis.

Cognouit Ariſtoteles, Deum eſſe cauſam efficientem corporum cæleſtium 87 b
Num Ariſtoteles Deum & alias immateriales ſubſtantias extra cælum collocarit. 132
Quæ dicantur apud Ariſtotelem diſputationes Exotericæ 135
Error Ariſtotelis, exiſtimantis hunc mundũ abripuiſſe omnem materiã, quam creare Deus poſſet 137 c
Ariſtotelis iocus, in eos qui mundum interitu rum aſſerebant 220 c
Ariſtotelis rationes, quod non poſſint eſſe plures mundi 132
Futiles eſſe, ſi de abſoluta Dei potentia intelligantur 137
Ariſtoteles non fecit orbes cæleſtes animatos anima informante 21 c
Error Ariſtotelis de æternitate motus 357
Ariſtoteles num influentias poſuerit 251 d
Axioma Ariſtotelis, aientis oportere mundum inferiorem ſuperni lationibus eſſe

contiguum vt inde vis eius regatur quo pacto verum ſit 253. b
In diſciplina Ariſtotelis ſingularia multiplicari ſub eadem ſpecie propter ſpeciei conſeruationem 330 b
Explicatur locus Ariſtotelis de virtute infinita in magnitudine finita 349 b
Error Ariſtotelis de n intelligẽtiarũ 356 b
Ariſtoteles orbem ſtellarum ſupremum omnium fecit 444
Ariſtoteles error de ſẽpiternitate mũdi 467
Vereſimilius eſſe in doctrina Ariſtotelis primum mobile immediate ſeu appropriate moueri à Deo 349 d

Aſtra.

Error exiſtimantium aſtra eſſe animata dãnatus in quinta ſynodo generali Conſtantinopolitana. 208 c
Qui aſtra in terrenis humoribus ali putarunt 201 c
Quæ aſtra quibus ætatibus quibus humoribus quibus metallis partibus humani corporis præeſſe aut dominari ab Aſtronomis credantur 239 a
Aſtra tanquam Deos Etnici colebãt 241 a
Motus cæli num ſit præciſè propter motum aſtri 330 c
Aſtrorũ natura an à ſublunari differat 375
Aſtra an ſit eiuſdẽ naturę cũ ſuo orbe ibid.
Aſtra nihil aliud eſſe quam partes cæli dẽſiores ac magis lucidas ibid.
Aſtrorũ lux an ſit ſubſtãtialis eorum forma 380.a
Aſtrorũ oĩum lux nũ eiuſdẽ ſpeciei ſit 383 b
Aſtra cur a nobis interdiu nõ videtur 387 b
In præalto puteo videri aſtra die medio ibid.
Aſtra an de ſuo luceant 388 c
Aſtrorum & cæleſtium ſphęrarum motuum concentum ſonumve aliquem faciant 425 a
Pythagorę opinio ea de re 427 428 b et ſeq.
Quę refellitur 427 d
Cum ſecutus Philo Iudęus aliiq́ue nonnulli 227 a
Aſtrorum a ſe ipſius, an à Sole lumen habeant 338 d
Aſtra eſſe figura rotundę 435
Aſtrorum numerus an poſſit a nobis deprehendi 435. b

Aſtrologia, & Aſtrologi.

Aſtrologiam putantur inueniſſe in Aſſyria Chaldęi 201 b
Aſtrologi num valeant ex obſeruatione ſyderum futura prænuntiare 278 b
Argumẽta pro diuinatrice Aſtrologia 278 b
Quibus Aſtris quænam effecta circa hominum vitam attribuant Aſtrologi 279 c
Quænam futura poſſint Aſtrologi ex intuitu ſyderum præuidere quæ non 283 d
Neque humanas actiones neque ſucceſſus aut caſus fortuitos poſſe prȩuideri ab Aſtrologis 285. b
Aſtrologorum iudicium etiam in effectis naturalibus fallax 284 c
Sydera neque tanquam cauſas neque tanquam notas futura contingentia Aſtrologis demonſtrare 285.c 288 b
Aſtrologia quæ diuinationem futurorum contingentium & humanorum euentum profitetur, coarguitur auctoritate ſacrę paginę. decretis Pontificum & conciliorum. Patrum dictis. legibus imperatoriis 288 c
Quantum bonis moribus efficiat 388 d
Libros, qui in Actis Apoſtolorum dicuntur combuſti fuiſſe de rebus ad Aſtrologiam iudiciariam ſpectantibus aſſerit D. Auguſtinus 300. a
Qua ratione Aſtrologi interdum quædam futura cõtingentia vera prędicat 295 b
Aſtrologi quędam ex instinctu Dęmonum aliquando prænuntiant 296 d
Aſtrologos, qui interdum vera prænũtiant, magis ſuſpectos eſſe monet D. Auguſtinus 296 c

Auguſtinus.

D. Auguſtini opinio quod Deus non per interualla temporum, ſed momento mundum crearit 68. c
Auguſtinus quid de cęli animatione ſenſerit. 202 a
Auguſtinus muſcam Sole nobiliorem facit ibidem
Auguſtinus quid putarit de animantibus poſt diluuium in inſulis repertis 267. c
Quid item de animalibus e putri materia oriundis 274 c
Auguſtini iudicium de Aſtrologis, qui humanorum euentuum diuinationem profitentur 141 d.296 b
Auguſtini ſententia de numero ſtellarum 447 b
Controuerſia inter Auguſtinum & Chryſoſtomum de Euangelij in tote orbe promulgatione 448 b

Auicenna.

Error Auicennæ de procreatione hominum e terra. 268.a
Auicennæ animaduerſio circa Aſtrologorum prædictiones. 283.d.e

Braſilia.

Braſilia a Luſitanis quando reperta 481. a
Braſilia pars noui orbis, longo tractu Americæ continuata ibid.
Braſiliæ prius dicta terra S. Crucis ibid.

Calor.

Calor cæleſtis proles nobiliſſimæ qualitatis corporeæ id eſt, lucis 246 d
Calor cęleſtis & elementaris eiuſdem ſpeciei 248 e
Calor ſydereus nequit quadruplicem primarum qualitatum varietatẽ ex ſe profundere 249 d e
Caloris cauſa motus 401 b
Calor ſummus igni debetur 557 d
Calor & humor generationis opifices 264 b
Calor non omnia corpora exſiccat 400. d
Calorem virtualem habent quædam, quæ motu excitata calefaciunt 406.e
Caloris comes raritas 405 c
Calor in animantibus quo pacto quiete fouetur. 407. d
Calor princeps omnium primarum qualitatum 565.e & 566.a
Caloris in rebus tam artis, quam naturæ, mira efficacitas ibid.
Calor ventriculi hyeme, quam æſtate cur vberior 650.c

Caſus.

Effectum à caſu bifariam ſpectari, formaliter, aut materialiter 260 a
Num aliquis effectus naturalis reſpectu cæli caſu eueniat 258 d
Sententia D Thomæ ea de re 259.c
Explicatio huius controuerſiæ 260 a
Triplici de cauſa potes effectus contingens reſpectu cęli euenire 260. e

Cauſa.

Modus cauſandi ſubiectiuæ cauſæ 175.b
Primum in vnoquoque genere eſſe cauſam cæterorum, quo ſenſu intelligendum ſit 257.d 278 b
De fortuito concurſu cauſarum inferiorum. 261 e
Cauſa æquiuoca principalis nobilior effectu 266.b
Omnes effectus cauſarum ſecundarum efficientium poſſe a Deo immediatè per ſe fieri 348 e

Centrum.

Centrum grauitatis & magnitudinis quo differunt 492 c
Non in omnibus corporibus idem eſt centrum grauitatis & magnitudinis ibid.
Centrum grauitatis terræ & centrum mundi idem 493 d
Centrum magnitudinis terræ & grauitatis eiuſdem idem ibid.
Oculus in centro poſitus quotam cæli partem videret 491.a

Clima.

Diuerſitas effectorum in eodem Climate vnde oriatur 491 c
In eiſdem Climatis naſci homines alibi candido, alibi atro colore 484.e

Cęlum, & cœleſte.

Cælum apud Ariſtotelem nunc pro octaua ſphæra ſumi, nunc pro aggregato ex omnibus ſphæris cęleſtibus, nunc pro vniuerſo 133
Cælum cur, nonnunquam ab Ariſtotele appelletur elementum 9. e
Cur primum elementum 516
Diſſidium inter Philoſophos de natura corporum cęleſtium 49.c
Pythagoras cælum igneę naturæ conſtituit 49.d
Cęlo plurimum de natura ignis Plato attribuit 50. a
Quibus argumentis concludat Ariſtoteles, cælum eſſe naturæ diuerſæ à ſublunaribus corporibus 23
Idem multis rationibus confirmatur 52. e
Cælum non conſtare materia, opinio quorundam 44. e
Refellitur 46. a
In vtramque partem probabile eſſe, materiam corporum cæleſtium diſtingui, vel non diſtingui a materia corporum inferiorum 65. a
Cęlum nec leuitate, nec grauitate præditum eſſe 75
Cælum neque accreſcere, neque decreſcere ibid.
Cęlum eſſe expers generationis & interitus

tur. ibid.
Multi Patrum orbes cæleſtes natura ſua diſſolubiles eſſe tradiderunt 78 a 82.a
Quibus argumentis hæc ſententia oſtendi videatur 78 e
Cæleſtia corpora poſt diem iudicij non eſſe diſſoluenda nec immutanda quoad ſubſtantiam 81.c
Eſſe tamen nouæ lucis acceſſione diuinitus illuſtranda, magiſq; perficienda ibid.
Cæleſtes orbes utrum animati ſunt, late diſquiritur 201.b
Concluditur non eſſe animatos 2 4 a
Qua cenſura notari debeat aduerſaria opinio 2 8.a
Non putaſſe D Hieronymum, orbes cæleſtes eſſe animatos 211 d
Poſſe orbes cæleſtes an maior dici, non informante, ſed aſſiſtente anima 210 e
In cæleſti mundo eſſe florem mundi inferioris; in inferiori florem cæleſtis 2 3 b
Cælum quolibet corpore non uiuente eſſe præſtantius 213.d
Cælum quolibet corpore uiuente deterius 214 a 215.a
Cælum qua conſideratione dici queat excellentius quolibet uiuente corruptibili 216 c
De figura cæli opiniones antiquorum 303
Cæli figuram eſſe globoſam 304 a
Diluuntur aduerſariæ partis argumenta 305 c
Cælo quam figuram Plato dederit 3 3.c 594 c
De numero orbium cæleſtium variæ opiniones 313 b
Orbes cæleſtes eſſe vndecim 315.e
Vnde colligatur hic numerus 315 & ſeq.
Cælum aqueum ſiue cryſtallinum 301 a
Cælum Empireum eſſe, communis Theologorum ſententia 316 a
Cælum Empyreum vnde dictum 315 e
Cælum Empyreum quibus Scripturæ locis ſignificari videatur 317 b
Cælum Empyreum nobilius cæteris orbibus cæleſtibus 317.a
Cælum Empyreum cur a nobis non videatur 317 c
Cælum Empyreum admirabili luce perfuſũ ibid.
Cælum Empyreum quadratum 317 a
De ordine ſituq. orbium cæleſtium 321 b
Cæleſtes orbes num quo altiores eo nobiliores, varia ſententia 322.b
Enodatio huius controuerſiæ 323.b
Cæleſtia corpora num inter ſe ſpecie diſtinguantur 327.e
Cæleſtium corporum ordo & conſtantia 212.c
De cæleſtibus imaginibus & conſtellationibus 448 a
Cælum fabulis poetæ impleuerunt. 449.e
Extra cælum nullum dari corpus 111. 13
Neque locum, neque vacuum, neque tempus ibidem
Sex poſitionum differentiæ quo pacto cælo conueniant 219 d & ſeq.
Cæli color non eſt verus, ſed apparens 45.e
Cur cælum colore cæruleo aut ſapphirino affectum videatur 54. e
Motus circularis eſt naturalis cælo 41.e
Forma cæli modo aliquo eſt formale principium, reſpectu ſui motus 40 a
Pars cæli a toto & loco ſuo auulſa, quem motum ſubiret 41.a
Finis motum cæleſtis 4 c
Cælum moueri qui negarunt 332.e
De varijs orbium cæleſtium motibus 333 e
Non moueri aſtra cælo immoto, vt quidam putarunt 417 a
De periodis motuum cæleſtium 434. e
Cælum ac ſiderum motus num æquabiles & ordinati 368.e
Quorundam ſententia de duratione & termino motus cæleſtis 192 a
Cæleſtes orbes moueri ab intelligentijs 342 d
Cæleſtium ſpærarum motores ex qua Hierarchia, & ex quo ordine ſint 346 e
Cæli motorem non eſſe proprie formam ſui orbis, vt quidam putarunt 244 a
Cæleſtes orbes vtrum ab vna an a pluribus intelligentijs moueantur 354 a
Cælo nulla quies violenta 42.a
Opinio Græcorum interpretum, quod quies non poſſit eſſe naturalis cælo 43.b
Cæleſtia corpora a ſuo motu cur non niſi miraculo ceſſare queant 43.d
De cæleſtium corporum influxu 236 a & ſequent.
Cæleſtis influxus quid ſit 241.e
Cælum Emphyreum an etiam influat in ſubiecta corpora, pro vtraq; parte diſputatur 242.a
Pars affirmatiua probabilior cenſetur 242 d

Quo

Quo pacto cælum Empyreum influat, diuerſæ opiniones 243.c
Opinio exiſtimantium, diuerſitatem effectorum in eiſdem climatis prouenire à cęlo Empyreo 243.e
Cęleſtia corpora an interuentu ſolius lucis, an etiam per alias occultas qualitates influant 246 b
Cæli motu ceſſante num omnes motus & actiones inferiorum corporum ceſſarent 252.a
Cęlum non accipit ab intelligentia influendi poteſtatem 255 a
Intelligentia motrix cæli nihil ei tribuit præter impulſum 255 b
Non omnes terræ habitus à cęleſtibus corporibus defluxere 261.b
Cęleſtium corporum vi num animantium generentur 262.d
De ortu animantium ex putreſcente materia, reſpectu cæli 262.a
Animalia perfecta non gigni à cælo vt a proprio genitore 267 a
Cæleſtia corpora non influunt in Dæmones 278.d
Cæleſtia corpora non agunt in hominis voluntatem directa, ſed indirecta motione 278.a

Color.

Colores planetarum fictitij 50 a
Non conuenit inter Aſtrologos, de coloribus quos planetis accommodant. 55 c
Non competere cęlo verum colorem. 54 c
Color cæruleus aut ſaphirinus, qui videtur cælo ineſſe, non eſt verus color, ſed fucatus 54 d
Quæ ſit cauſa eiuſmodi coloris apparentis ibid.
Medij colores qualitates ſimplices 634. c
Candidi colores deuexi, nigri concaui apparent 502.d

Contraria.

Duplex notio contrariorum 88 c
Prodigalitas & auaritia inter ſe contraria ibidem
Cur ſi vnum contrarium exſiſtat, alterum quoq; exſiſtere in rerum natura debeat 236
Cur vni contrario aliud natura oppoſuerit 554.e
Quo ſenſu ignis & terra dicãtur ab Ariſtotele contraria 235
Contraria iuxta ſe poſita magis apparent 362.

Cor.

Læuum cordis ventriculũ officina ſpirituum vitalium 404. b
Medium naturæ in vniuerſo reſpondet cordi in animali 461
Cordis motus ſimilis motui corporum cęleſtium 252.e

Corpus.

Corpus inter cæteras ſpecies quantitatis permanentis excellit 1
Dari quintum corpus a ſublunaribus natura diſtinctum, quibus rationibus probet Ariſtoteles. 23
Corpora viuentia perpetuò nutriri 220 c
Nullum corpus mouere niſi moueatur, quo pacto intelligendum 372.d
Nobiliora corpora vniuerſi num ignobilioribus perpetuò emineant 326.a
Quies corporum glorioſum non erit in cælo violenta 242. b
Ex ordine diuinæ ſapientiæ corpora ſublunaria à cęleſtibus, cęleſtia corpora ab Angelis mouentur 347 e
Corpus miniſterio ſenſuum animæ obſeruit 207 b
Licet corpus incorruptibile nobilitate præferatur corruptibili, non proinde tamen omnia contenta ſub incorruptibili anteponenda eſſe contentis ſub corruptibili. 217 e

Create, & creatura.

Qui putarint Deum non per interualla temporum ſed momento mundũ creaſſe 7 e
Creatum fuiſſe à Deo mundum cognouit Ariſtoteles: etſi creationem initio temporis exhibitam ignorarit. 86
Per omnes creaturas ſparſit Deus aliqua ſuæ ſignificationis indicia 11.e
Creaturæ res diuinas imitatione adumbrant. ibidem
Creaturæ ordinantur ad Deum, vt ad cauſam efficientem, exemplarem, & finalem 14 d
Creaturis quo pacto conueniant modus ſpecies & ordo ibid.
Aggregatum ex Deo & creaturis non eſſe

quid perfectius Deo. 17.c
Diuerſi gradus; in quibus cre aturæ conſiſtunt, & ſummum bonum participant 127 a

Dæmones.

Dæmones vnde vera nonnunquam prænuncient 294 e
Dæmonum verſutia in oraculis 294. e
Dæmonum reſponſa ad vtrumque euentum ſophiſtice compoſita ibidem
Dæmones quas ob cauſas certis Lunæ temporibus arreptitio inuadant 278 d
Dæmones non allici per ſe lapidibus aut herbis, ſed ex fœdere initio cum maleficis 279 b
in Dæmones non influunt cœleſtia corpora 278 d

Democritus.

Opinio Democriti de emiſſione atomorum a corporibus 829
De cauſa cur corpora in figuram latam expanſa innatent aquis, alia demergantur ibidem
De ſitu terræ 451
De figura terræ 592 a
De cauſa quietis terræ 505 b
De principijs numero infinitis, & inſectilibus 545

Deus.

Deus è malis bona elicit dum mala rectè ordinat 5 d
Ex ordine & æquabilitate motuum cæleſtium conuinci, dari vnum tanti operis Architectum, id eſt, Deum 371.c
Res creatæ ordinantur ad Deum, vt ad cauſam efficientem, finem & exemplar 14 e
Non poteſt quicquam à Deo melius perfectiusve fieri quam fit ſi ſpectemus mediū operandi qui ex parte operātis eſt 140 e
Deus quibus modis poſſit hunc mundum perfectiorem reddere 141. a
Quibus modis repugnet, magis perfici à Deo hunc mundum 143 e
Deus cur vnitati comparetur 147. d
Poteſt à Deo produci accidens, non tam in ſenſum, qui inſenſius 174 e
Qua ratione ſuppleat Deus cauſalitatem ſubtractæ cauſæ 175. b
Poſt abſolutum mundi opificium, num Deus aliquod corpus immediatè moueat 248. c
Non eſſe dubitandum, quin poſſit Deus immediate per ſe efficere omnes determinatos effectus cauſarum ſecundarum efficientium 348.e
Deum quo pacto res animæ expertes laudēt 419 e
Deus in quibuſdam euentis naturæ ambiguitati occurrit 468

Dextrum.

Pythagoreorum opinio de dextro & ſiniſtro cœli 225
Coarguitur ibidem
Surſum prius dextro ibidem
Dextrum & ſiniſtrum in cœlo, quidnam ſit Aſtronomis, Poetis, Geographis, Phyſicis. 229 a b
Cur in animantibus loci mutatio a dextra proficiſcatur 229. c

Dioniſius

D Dionyſius frequens defenſor Peripateticæ doctrinæ 60 b
Motores cœlorum eſſe de ordine virtutum: qui ordo ex ſententia Dioniſii in ſecunda Hierarchia medium locum obtinet 247.a
Dionyſius quid de deffectione Solis in morte Chriſti ſcripſerit 372 a

Eccentrici orbes.

Cur Aſtrologi planetarum motum poſuerint in circulis eccentricis. 421.a
Pars eccētrici a terra remotior, dicitur aux ad terram magis accedens, oppoſitum augis vocatur ibidem

Eclipſis.

Eclipſis Solis, quæ morte Chriſti diuinitus accidit, vniuerſalis fuit 371 c
In ea Eclipſi ſuppoſuit ſeſe Luna Soli: ſubtraxit etiam Sol lucem, denegante Deo ad id generalem concurſum. 372.d
Rediit poſtea Luna ad eum locum & ſitum, in quo ſecundum ordinarium ipſius curſum eſſe deberet 371. c
Quid de hac Eclipſi D. Dionyſius, Tertullianus & alij ſcriptores prodiderint 372.a *& ſequens.*
Cur nullū ſydus ſuprā Solem patiatur Eclipſin interueniu terræ 590 e
Nū Venus poſſit Eclipſin Soli inducere 591.b
Eclipſes Lunæ cur plures quam Solis 473
Eandem Eclipſin diuerſis terræ partibus non

Non eodem noctis tempore affici 504 b

Elementum.

Elementum quam variè apud Ariſtotelem ſumatur 540
Elementi definitio ibidem
Elementa & corpora cœleſtia, non poſſunt quo ad ordinem ſitus magis perfici 143 c
De elementorum pulchritudine & perfectione poſt diem iudicij 191 c
Non poteſt vnum elementum aliud ex toto in ſe conuertere 190 d
Elementorum inter ſe contrarietas 245
Si elementa ſint, neceſſariò dari generationes & corruptiones ibidem
Elementorum pugna non turbat ordinem Vniuerſi 13.e
Mutua concertatio inter elementa 7 c
Cur cœlum ab Ariſtotele nonnunquam elementum vocetur 9 b
Inclinatio elementorum ad motum 341.e
Qui putarint elementorum figuras cauſam eſſe cur alia in locum ſupernum, alia in infimum tendant 619
Refelluntur horum ſententia ibidem
Qui vnũ tantum elemẽtum fecere 540.541
Quibus argumentis colligatur quaternarius numerus elementorum 625 553 b
Plato elementa ante mundi procreationem inordinato motu fluctuantia induxit 532
Quo pacto mixtum in elementa reſoluatur 540
Elementa non diſtingui figuris 545
Qui corpus inter duo elementa medium innexere 537
Elementorum nexus 553 b
Quæ qualitates ſingulis elementis competant 554.a
Quatuor elementa reſpondent quatuor humoribus & totidem temperamentis 554 b
Quatuor elementa ſignificata in veſtibus ſummi Sacerdotis 555 b
Qui mundum in quaterna elementa diuiſere 555.e
E quatuor elementis quodnam ſit præſtantius, late diſquiritur 561 b & ſeq
Quæ ſit optima primarum qualitatum in elementis coniugatio 567 e
Num quodlibet elementum vincat magnitudine aliud ſibi proximè cohærens 568 b
Num omnia elementa rotundam figuram habeant 589.a
Concluditur pars affirmatiua 150 d
Non poſſe elementis conuenire indelebiles figuras 586
Elementa non habere inter ſe decuplam proportionem 572.e
Ex elementis duo eſſe leuia, duo grauia: vnũ ſummè leue alterum ſummè graue vnum comparatione leue, alterum comparatione graue 633 & ſequ.
Quot modis elementum dicatur purũ 641 a
Vtrum aliquod elementum ſit purum 641.d

Figura.

Figuræ nihil contrarium 588
Circulus inter figuras quantopere excellat 11 d
Omne animal uendicat determinatam figuram 111
Plato quas figuras elementis & cœlo tribuerit 522
Figuras ex ſuperficiebus naſci ſecundum cõtactum linearum 523
Primam figuram primo, ac nobiliſſimo corpori deberi 301
Figura plana quotuplex ibidem
Vtrum cœlum globoſa figura præditum ſit 303.a
Opiniones veterum de figura cœli 503.b
Figuram cœli eſſe globoſam 303.e
Diluuntur rationes contrariam partem aſſerentium 305.e
Quæ quadratam habent figuram, cur procul viſa rotunda appareant 307.e
Cur ſit neceſſe orbium cœleſtium figuram globoſam eſſe 310.d
Figura quadrata ad firmitatem deſignandam idonea 31[illegible] a
Figura identitas quatenus identitatem naturæ arguat 330 e
Figura cur dicatur character formæ ſubſtãtialis ibidem
Cur quæ latam habent figuram, aquis innatent 829
Figura ſphærica tangit in puncto 463
Figura rotunda quot modis dicatur 495 b

Finis.

Quo pacto intelligi debeat illud: vt quiſque eſt affectus talis ei finis videtur 279 e
Finis naturæ corporeæ homo 18 d
Perfectionem contineri principio, medio & fine 25
Finis motus cœleſtis 42 a
Finis mutuæ cõcertationis inter elemẽta 7.

Firma-

Firmamentum.

Firmamentum vnde dictum 417 b
Stellas firmamenti non alium habere motum ſibi proprium præter motum ſui orbis 418 d
Motus trepidationis firmamento proprius. 435 a
Cur in firmamento tot ſtellæ, in inferioribus autem orbibus ſingulæ tantum 445
Num ſuprà firmamentum ſint veræ aquæ 58 a
Firmamenti ſtellas putarunt nonnulli eiuſdem magnitudinis omnes eſſe 450.d
Qui refelluntur 450.e

Flumen.

De ortu fluminum è montibus 502.a
Flumina an è mari originem trahant ibid.
Fluminum motus in mare num ſit abſolute naturalis 652 d
Fluminum aqua è montium ſupercilijs decurrentium qua vi illuc aſcendat 501.e

Forma.

Formis tanquam imaginibus theatrum mundi exornatur 8.a
Quo pacto formæ inferiores ſpecie differentes diſtinguantur per reſpectum ad materiam ſublunarem quæ vnius infimæ ſpeciei eſt 66 a
Modus inſeparabiliter informandi conueniens formis cœleſtibus, cur in varias ſpecies diuidatur 68.e
Non poteſt inhibere qualitates corrumpentes forma inſidens in materia appetente alias formas ſpecie diſtinctas 70 c
Quo pacto intelligendum ſit, formas eſſe quaſi numeros, Deum verò tanquam vnitatem 197 e
Vnio formæ cum materia non eſt vnio per contactum 207.e
Forma cœli nobiliorem eſſendi modum habet quam formæ ſeparabiles 217 e
Subſtantiæ ſeparatæ nullam formam poſſunt inducere materię, niſi applicando naturalia actiua paſſiuis 266 c
Quæ requirantur, vt aliquid ſubſtantialis formæ rationem habeat 344 b
Duæ formæ ſubſtantiales non poſſunt in eadem materia ſimul cohærere 281 b
Ex forma cœleſti & materia ſublunari non poſſe vnum fieri. 70.b

Generatio, & generare.

Quidquid generatur, fit è contrario 75
Qui generationem & interitum negarunt 516
Qua conſideratione probabile ſit, potuiſſe generationes eſſe ab æterno 186
Motu cœli ceſſante non erit annua viciſſitudo generationum & corruptionum 256 b
Generationes viuentium requirunt calorem, cuius viuifica & ſalutari vi perficiantur 258.e
Cur Sol & homo dicantur ab Ariſtotele hominem generare ibidem
Generationis duæ qualitates adminiſtræ calor & humor 264.d
Philoſophorum dogmata de generatione & interitu rerum 517
Sub quolibet ſydere genitis quæ fata Aſtrologi aſſcribant falsò tamen 281
Qui homines è terra genitos fabulati ſunt 267 c
Quæ animantes generari è terra poſſint, quæ non 269 e

Grauitas, & graue.

Grauitas duplex 626
Refellitur opinio quorundam de motu grauium & leuium 119
Grauia & leuia moueri à generantibus ad propria loca 122
Planorum multitudine ſcripſit Plato grauiora reddi corpora 521
Num glorioſa corpora grauitatem retinere debeant 342.a
In motu grauium & leuium vnde diſparitas oriatur 519
Grauia ad medium tendere quo indicio deprehendantur 475
Dari vnum corpus ſummè graue, nempe terram; aliud ſummè leue, nimirum ignem 633 b
Num corpora grauia & leuia grauitatem & leuitatem in proprijs locis retineant 636.a
Grauitas terræ & aquæ diſtinguuntur inter ſe ſpecie 648.d
Num aliqua corpora mixta ſuopte ingenio ſint grauiora quam terra, vt aurum & argentum viuum 635 d
De grauitate metallorum, & humorum 637 b
De lacubus, in quibus quædam corpora grauia dicuntur ſupernatare 632 e

De grauitate ligni per aerem deſcendentis 637.e

Harmonia.

Harmonia mundi rerum varietate. vt cantus ex diſſimilium vocum moderatione conſtat. 13 a
Harmonia Vniuerſi in quibus maxime rebus conſiſtat. 143 b
Quo pacto in elementari mundo harmonia ſeruetur. 572.a
Et in cæleſti 370 c

Hemiſphærium.

Duplex mundi hæmiſpherium ſignificatum putat D. Hieronymus, duobus lapidibus ſmaragdinis in veſtibus ſummi Sacerdotis 207 d
In altero hemiſpherio eſſe Antipodas, dubitari non poſſe 306.b 488 b
Non dari duo hemiſpheria, opinio quorundam 306 c
Quæ refellitur 306 b

Heraclitus, & alij.

Heracliti, & Empedoclis falſa dogmata 200
Heſiodus ex ijs, qui rerum naturalium myſteria fabularum inuolucris tecta carminibus decantarunt 517
D. Hieronymi ſententia non fuit, orbes cæleſtes eſſe animatos 208 a
Explicatur locus, quo id ſignificaſſe videbatur 211.d
Hippocrates aſſertor quatuor elementorum 552
Hippocratis locus enodatur 559 e

Horizon.

Horizon ſeu Finitor ſecat totam ſphæram in duo media 490 e.
Niſi ita eſſet non perpetuò nobis apparerent ſex ſigna ſuper terram, & totidem ſub terra occultarentur ibidem
Prope horizontem cur ſtellæ maiores appareant 309 c
Cur in horizonte longius à nobis diſtent 309 a
Horizon rerum materialium & immaterialium, homo 215 c

Homo.

Homo intenſiuè perfectior mundo corporeo 19.a
Hominis gratia conditus à Deo mundus corporeus 185
Homo paruus mundus 9 d
Homo finis mundi corporei 302.d
Homo non impreſſa diuinitatis effigies 9.e 213 c
Homo & incola mundi & pars mundi, diuerſa ratione 18.e
Hominum ſtaturam indies fieri minorem 188 c
Hominis elogium 213 d
Homo rerum materialium & immaterialium horizon 213.e
Homo magnum mundi miraculum ibidem
In mundi ſcena nihil homine ſpectabilius ibidem
Abſurda ſententia exiſtimantium homines è terra prognatos 267.c
Hominum ingenia eſſe quaſi arborum. quæ arte cultuq; inflectuntur & manſueſcunt 291 c

Ignis.

Ignis varia generatio 271.e
Ignem Pythagorici in meditullio terræ poſuere 461
Ignis inter elementa maximè actuoſus perfectusq; 463.558 a
Qui ſolum ignem principium & elementum fecere 552
Opinio exiſtimantium. non dari elementum ignis ad Lunæ concaua 555.a & ſeq.
Refellitur 557 d
Ignis voracitas 556.e
Ignis bellua inexplebilis 53 c
Igni reſiſtit aer in ſua ſphera 558 e
Ignis in materia rara minus vrit ibidem
Luna & Saturnus ob innatam vim refrigerandi patrocinari dicuntur alijs elementis aduerſus ignem ibidem
Igne cur mundus purgari debeat 7 b
Ex igni non eſſe conflata corpora cæleſtia 53 b
Quo ſenſu ignis & terra dicantur ab Ariſtotele contraria 235
Ignem edi aſtrictu oſſium leonis 402 d
Cur è quibuſdam lapidibus, non ex omnibus excudatur ignis 404 b
Ignem è ſilice qui primus excuſſerit 406 a
Ex hedera & lauro ignis excutitur 406 e
Ignis nimia ventilatione cur extinguatur 408 d

Lonce

Locus ignis 463
Inter ignem & aquam contentio 564.a
Ignis magiſter artium 566 b
Qui putarũt naturã nihil eſſe aliud, quam ignem artificioſum. ibid.
Ignis inter elementa excellentioris naturæ gradum obtinet 566 c
Ignis naturam minime infœcundam eſſe 567 a
Duplex interitus ignis 575
Ignem non probe dici aducere propter angulos 587
Ignis congregat ea, quæ eiuſdem ſunt generis 587
Quorundam ſentẽtia de figura ignis 593.c
Ignis profunditas quanta 571.c
Ignis aſcendens cur in pyramidem cacuminatur 658 b
Ignis magnus cur paruum extinguit 657.a
Ignis cur Sole flacceſcit 658.a
In igne num aliquod animal viuat 659 a
Multis ignis cur minus ſudorem euocat 658 d
Cur ignis ab aqua marina minus, quam alia extinguitur 658 b
Cur igni aer neceſſarius 657.c
De ignis interitu. 656 d

Impulſus.

Impulſus qualuas loco mouent 255.b
Impulſus num certa incrementi lege teneatur 162.b
Conſtituitur pars affirmatiua 163 a
Explicatur locus Ariſtotelis quo videtur primo aſpectu oppoſitum aſſerere 163 b
De impulſu, qui a primo mobili communicatur ſpheris inferioribus 338 b
Cur exigatur diuerſitas impulſuum ad mouendam cæleſtem machinam 355.d
Impulſus, quo Angelus mouet cęlum, quomodo non intendatur vnquam, nec remittatur. 371.d
Sublato aere num impulſus daretur 536
An ad motum naturalem requiratur per ſe aeris à tergo impulſus. ibid.
Impulſus quomodo oriatur à corpore graui & leui, ad loca propria tendenti. 367.c

Influxus.

Preter lucem & motum competere cęlo alium agendi modum in corpora ſublunaria per occultos Influxus ſiue influentias 350.d
Varij Planetarum influxus. ibid.
Motus cęli neceſſarius ad temperandos atque diſpertiendos influxus. 256.a

Infinitum.

Diſceptatio an infinitũ corpus detur 93 95
Nullum eſſe corpus infinitum 94
Infinitum non poteſſe percurri 95
Non dari infinitam grauitatem 101
Repugnantia quæ ſequuntur poſita grauitate infinita ibid.
Inter finitam & infinitam grauitatem nullam dari proportionem. ibid.
Infinitum non poſſe agere aut pati tempore finito 109
Semper in infinito poſſe ſumi partem maiorem ibidem
Corpus infinitum moueri non poſſe 111
Num impulſus grauium & leuium deberet in infinitum augeri ſi per ſpatium in infinitum longius mouerentur. 163.a

Ingenium, ingenioſus.

Inggenij bonitas vnde 279.d
Ingenioſi quibus mollior caro 281.b
Ingenia hominum eſſe quaſi ſtirpes, quæ cultu domari & inflecti poſſunt 291.c
Terrarũ ingeniũ & natiua habitudo 244 c
Impoſſibile, & falſum 184

Inſula.

Inſularum commoditates 651.c
Inſulæ quaſi maris monilia ibid.
Inſulas quaſdam mari ſubſidente extitiſſe 640.d
Inſulam Hiſpaniolam occidentalis Oceani arbitrati quidam eſſe Ophyram regionẽ 498.a
Inſularum altitudine comprobari aquam non eſſe terra elatiorem 300 a
Inſula Atlantica 481 b
In inſulas a continenti diſiunctiſſimas quo pacto peruenerint animalia poſt diluuiũ 269.b

Intelligentia.

Qua via Philoſophi ad intelligentiarum cognitionem peruenerint 243.c
Ex cælo & intelligentia mouente quodammodo fieri vnum 41
Quem finem ſpectet intelligentia mouendo cælum 2'1.c

In

In qua ſphere parte inſideat intelligentia mouens 207 c
Num intelligentias extra mundum Ariſtoteles poſuerint 133
Corpus cæleſte non accipere ab intelligentia vim influendi 255.a
Intelligentia mouens cælum nihil ei confert præter impulſum 255 b
Intelligentia mouens ſphæram inferiorem num poſſet ſuperiorem mouere 256 c
Intelligentiæ nullam formam valent in materiam inducere, niſi applicando naturalia actiua paſſiuis. 255.b
Num ab intelligentijs cælum moueatur 338 c
Conſtituitur pars affirmatiua 342 d
Intelligentiam motricem orbis cæleſtis non eſſe propria illius formam 344.a
Famlias, qua intelligentia cælum mouet, num ab eius voluntate & intellectu differat 351.a
Sententia exiſtimantium, orbes cæleſtes ab vna tantum intelligentia moueri 354.a
Quæ refellitur 355 a
Ariſtoteles intelligentias numero orbium cæleſtium definit 355 b
Coarguitur hic error 355 d
Num cælum intelligentiæ mouenti reſiſtat 357 c
Intelligentiæ cur indefeſſi vigoris 358.c
Iris cur ſerenitatem denunciat 286 b

Latio.

Diuiſio lationis in rectam, circularem, & miſtam 21
Vnde probetur huiuſce partitionis bonitas 23
Latio circularis natura prior & excellentior cæteris motibus 23
Vni corpori ſimplici vnam tantum ſimplicem lationem naturalem competere 73. 33 b
Vnde petı debeat ſimplicitas lationum 29 b
Non omnes lationes miſtorum corporum eſſe mixtas 31 c
Cur cum vni corpori ſimplici vna tantum ſimplex latio per ſe conueniat; plures tamen alterationes per ſe competant 35 a
Lationum nō ſunt plures ſpecies Logicæ, ſed Phyſicæ 31 a
Propria lationum contrarietas non cernitur, niſi in motu qui per lineam rectam fit 81 d

Leuitas, & leue.

Leuitas & grauitas duplex 626
Leuitas & grauitas differunt inter ſe ſpecie 645.d
Leuitas ignis & aeris non ſunt eiuſdem ſpeciei ibid.
Veterum incuria in explicanda natura grauium & leuium 610
De cauſa leuitatis & grauitatis 612
Nullum corpus ſubire motum violentum, niſi leuitate & grauitate præditum ſit 533
Cælum non eſſe graue aut leue 75
Corpora leuia & grauia moueri ad loca naturalia a progenitoribus 219 615
Leue & graue quid ſit 75
Leuia & grauia ſimpliciter quę 621
Leuia & grauia comparate quæ ibid.
Non omne corpus eſſe graue aut leue 73
Terram omnis leuitatis, ignem omnis grauitatis expertem eſſe 621
Sintne duo elementa leuia, duo grauia alterum ſumme leue, alterum ſumme graue 631 a

Liber.

Liber Salomonis, in quo contineri dicebantur vires herbarum ad arcendos Dæmones, apocryphus 294 a
Liber, qui inſcribitur Narratio Ioſeph, apocryphus 294 a
Libros qui in Actis Apoſtolorum combuſti dicuntur, ex D. Auguſtini ſententia fuiſſe de rebus ad Aſtrologiam iudiciariam ſpectantibus 289 c
Decretum Pontif de libris Aſtrologię iudiciariæ 289 c

Linea.

Lineam fieri ductu puncti imaginātur Mathematici 5
Inter lineas ductas ab uno puncto ad aliud punctum quæ ſit minima ibid.
Inter lineas quæ ab eodem puncto ad idem in orbem redeunt perfectè circularis breuior eſt 303
Linea perpendicularis 5
De perfectione lineæ circularis 24 301
Lineam rectam, circularem & miſtum, dupliciter ſpectari, Mathematicè uel Phyſice 29 a
In linea recta duo tantum loca contrarietatem exercent 89
Linea quot modis cum linea iūgi queat 522
De lineis indiuiduis opinio quorundā 5.7

Locus.

Locus.

Locorum differentiæ ſex. 223
Quibus & quomodo competant. ibid.
Qui ſuperi & inferi loci differentias negarint. 603
Cur in linea rectâ duo tantum loca contraria. 89
Extra cælum non eſſe locum. 133
Locus & locatum æqualia 109 111
Omnia corpora naturalia vendicant determinata loca 121
De locis elementorum 635 d & ſeq.

Lumen, & lux.

Lumen non eſſe ſpeciem ignis, non corpus, non defluxum corporis 381 b
Lumen qui putarint eſſe formam ſubſtantialem corporis lucidi 381 a
Varia lucis encomia 395.d & ſeq.
Supra triginta lucis proprietates traduntur a D. Dionyſio 397.d
Lucis fœcunditas & beneficentia 396 c
Lucis traiectio momentanea 396 e
Lux cur primum à Deo effecta 396 e
Lux nobiliſſima cæleſtium corporum affectio 398 d
Lux variè modificata exhibet fictitios colores in planetis 55 a
Modus, quo lux in ſpatio diffunditur 169.c
De vltima ſuperficie ad aquam lux nõ pertingit 171.b
Non poſſe lucem quatuor primas qualitates per ſe gignere 249.b
Lux cæli Empyrei cur a nobis non videatur 317 c
Lux cur non habeat contrarium 382 a
Lux cur abeunte corpore luminoſo euaneſcat 382 d
Refractio & reflexio quo pacto lumini & radio tranſlatitia ratione accommodentur ibid.
Lux omnium aſtrorum, & vniuerſim lux omnis, an eiuſdem ſpeciei ſit 383 b
De luce corporum glorioſorum 384 a
Lux corporum glorioſorum an ſpecie differat a luce aliorum corporum 387.c
An ex ſua natura ſit ordinis ſupernaturalis ibid.
Quo differant lux primaria & ſecundaria. 385.c
Quid ſit diſcriminis inter lumen, radium, ſplendorem, radium rectum reflexum. 385.
Non in omnibus corporibus, quæ apud nos ſunt, repugnat videri ſimul perſpicuitatem lucentem & colorem 388
Lux num calorem efficiat 389 e
Opinio Durandi, quod lux ex ſe tantum illuminet, & vi propria non generet calorem 398 c
Aduerſaria opinio aſtruitur ibid.
Lux in reflexione cur magis calefaciat. 398 e
Lux vt interdum videndi organum lędat. 428 d
Lux vt incendium excitet 399 b

Luna.

Luna minor Sol Ariſtoteli dicitur 238.e
Vt luna hyemem & æſtatem ſuo curſu repreſentet 398 b
De influxu lunæ 238.e
Cur in plenilunio oſtrea, & quædam alia eiuſmodi pleniora ſint 198 e
Luna dicitur ab Aſtronomis præeſſe infantiæ, argento, pituitæ 239 c
Fluxus & refluxus Oceani communi Philoſophorum conſenſione a Luna ſit 241 e
Luna in coitu vehementius mouet inferiora corpora ibid.
Luna habet aliam occultam facultatem a luce diſtinctam, per quam operatur. 242 a
Luna ex inſita proprietate humorem cerebri commouet 278 c
Hinc Dæmones certis lunæ temporibus arreptitios inuadunt, quod tunc eorum phantaſia facilius perturbetur 279 a
Cur Luna & Sol plana videantur, cum tamen globari in ſphærã certum ſit 310 a
Lunam eſſe rotundam 305 a
Lunæ variæ mutationes ſecundum incrementa & decrementa lucis 389 b
Luna accipit à Sole lumen 389 a
De Lunæ macula variæ opiniones 394 d
Explicatio veræ ſententiæ 393 b
Lunæ macula cur ſemper videantur, nec eam occultet motus epicycli 394 a
Luna vtrum ſuo lumine calefaciat 400 d
Luna Solis æmula, noctis decus 389 d
Vtrum Luna creata ſit à Deo plena 391 e
Luna quaſi cælum terreſtre, & terra cæleſtis 393 d
Lunam aliquando ſe ſtellæ Martis ſuppoſuiſſe 441
Eclipſes Lunæ cur plures quam Solis 461
Luna in deliquio obſcuratur per circularem ſectionem 477

In

In Eclipſi quæ accidit in morte Chriſti ſuppoſuit ſe Luna Soli 374 e
Luna plena ferarum occiſa corpora in tabem vertit 401 a
Luna non eſt quaſi punctum collatione ſui orbis 489 b
Luna habet proprium motum in ſuo Epicyclo 378 c
Lunæ periodus 436 a
Luna plena cur tepidiores noctes 598. a

Magnes.

De vi magnetis 245. c 241. d
Magnes immotus ferrũ ad ſe trahit 254. e

Mare.

Maris encomium 563 b
Mare Oceanum, Mediterraneum, Arabicũ, Perſicum, Caſpium 569 a
Acceſſus, & receſſus maris à Luna 241 e
Maris profunditas quanta 570 a
Maris Oceani vaſtitas quando nauigari cœpta 487. e
Quid de eius nauigatione Plinius tradiderit ib. d.
Num maris extima ſuperficies maior ſit, quam extima ſuperficies terræ 569 e
Num ſubſidente mari aliquæ inſulæ extiterint 646 e

Materia.

Materiæ & formæ conſideratio ad eundem artificem ſpectat 244 e
Materiam ex doctrina D. Dionyſij eſſe bonũ quid & perfectum in ſuo genere, hoc eſt in ratione potentiæ paſſiuæ 173 e
Materia, & ſi rudis, mundi ornatum auget 17. c
Materiam prope nihil, appellat D. Auguſtinus 57. e
Materia Protheimorę varias formas induit 17 c
Materiam non ſola generatio ſubſtantialis arguit. 48. a
Non admit materia rationem potentiæ, coniunctio cum forma inſeparabili 48 c
Sententia exiſtimantium materiam cœleſtẽ & ſublunarem eſſe eiuſdem ſpeciei 58. d
Opinio arbitrantium diſtingui inter ſe ſpecie 61. e
Qua ratione vtraq; ſententia defendi poſſit 62 a & ſeq.
Materia reſpicit formam relatione tranſcendenti 62 b
Materiæ corporum inferiorum vna ſpecie 66 a
Eſſentia materiæ in quo conſiſtat 63 c
Quo pacto formæ inferiores diſtinguantur per reſpectum ad materiam ſublunarem 66 d
Materias corporum cœleſtium differre inter ſe ſpecie 67. e
Qui contra ſentiunt 67 e
Nulla ſubſtantia deſpicatior, quam materia prima 70 a
Ex materia cœleſti & forma ſublunari nequit per ſe vnum conſtitui 70. b
Quo pacto materia ſuperior & inferior, per actum intrinſecum & extrinſecum inter ſe differant 57 b
Cur pleriq; Patrum cœleſtem materiam ab inferiori non diſtinxerint 71. c
Quo pacto in eorum ſententia, qui cœleſtem & inferiorem materiam ſpecie vnam faciunt, nõ ſit fruſtra appetitus materiæ ad formas ſublunares 58. e
An potentia naturalis capacitas vt materiæ, vendicet terminum magnitudinis internum, quoad intẽſionem accidentium quæ recipit 176 a
Cur non debuit materia prima hominis eſſe nobilior quam materia cœli, licet forma humana longe præſtet cœleſti 219 c
Eiuſdem eſt, materiam diſponere, & formã inducere 263 a
Quo ſenſu dixerit Ariſtoteles, cœlum conſtare ex tota materia 320 e
Materia ſublunaris eſt vna ſubiecto, ſed quoad effectus multiplex 626 e

Mathematica.

Mathematica dicuntur per abſtractionem: naturalia per adiectionem 517
Mathematica, quà talia, non ſunt in loco 575
Mathematici imaginantur lineam fieri ductu puncti 5
Mathematici quo pacto demonſtrent, non dari plures dimenſiones quam tres 4

Menſura.

Menſura certa & minima eſſe debet 5
Quo pacto differat menſura a numero & pondere, cum in his tribus omnia a Deo creata dicuntur 14 e
Menſura in quolibet genere, vt in Muſica, in ponderibus & numeris, quidnam eſſe debeat 301
Menſura omnium motuum, motus cœli ibid.

Meteo-

Mercurius.

Mercurius an poſſit interiectu ſuo obſcurare Solem 591 c
Viſus aliquando Mercurius in corpore Solari quaſi macula ibid.
Mercurij periodus 435 b
Metallorum generatio à cælo 239 a

Monſtrum.

Monſtra deerantis naturæ vitia 7. a
Monſtra ſuam habere pulchritudinẽ 15. c
Monſtra quo pacto faciant ad vniuerſitatis elegantiam ibid.

Montes.

Montes num fuere cum terra a Deo creati. 642 b
Montes, qui primo exſtiterunt, effecti ſunt à Deo tertia creationis mũdi die 644. a
Opinio exiſtimantium, montes diluuij tempore primum genitos 643. a
Multiplex generatio montium 644 b
Montium vtilitates 643. b

Motus, & mouere.

Motuum ſpecies 21
Motus circularis an ſit naturalis cælo 36 b
Motus per lineam tranſuerſam, num compoſitus ſit, an ſimplex 31 b
Motuum ſimplicitas apud Ariſtotelem in libris de Cælo vnde petenda 29 b
Solus motus circularis continuus & perpetuus eſſe potuit 23
Motus circularis nulli elemento ſecundum naturam conuenit 25
De diuiſione motus in rectum, circularem, & ex his miſtum 27 a
Non omnes motus miſtorum corporum miſti ſunt 32 b
Motus orbium Eccentricorum an ſimplices haberi debeant 32. e
Et item motus planetarum 33. a
Vni corpori ſimplici vnum ſpecie motum ſimplicem ad locum per ſe deberi 346. 587
Qui mot⁹ magis deſiderio ſimilis uideat 40 e
Motum circularem nulli eſſe contrarium 87 311
Species motus ſimplicis localis certo numero contineri 108
Multi motus præter naturam eidem rei conuenire poſſunt: ſecundum naturam vnus tantum 319
Quo ſenſu motus cæli dicatur ab Ariſtotele finis aliorum motuum 200
Tres ſententiæ de motu cæli, quę refelluntur ibid.
Motus circularis quieti ſimilis
Cæli motu ceſſante, num omnes motus & actiones inferiorum corporum ceſſarent 240 c
Enodatio huiuſce controuerſiæ multis aſſertionibus 253. d
Motus cæleſtium corporum neceſſarius ad idoneam diſpenſationem cæleſtium influxuum 2:6 a
Motus cæli quo pacto motu cordis ſimilis dicatur 258 a
Cauſa adæquata motus cæli num ſit motus aſtri 320 d
Veriſimilius apud Ariſtotelem, primum mobile moueri a Deo immediate 349 d
Cur diuerſitas impulſuum ad cæleſtem machinam mouendam exigatur 355 c
Quot modis poſſit motus inæquabiles eſſe 357 e
Vnde proueniant diſparitas celeritatis in motibus corporum ſublunarium 363 a
Enodatio controuerſię quoad motum grauium & leuium 365 a
Motus cæli ac ſiderum, num æquabiles & ordinati ſint 368. d
Bifariam poſſe motus dici ęquabiles 369. e
Motus num cauſa caloris ſit 401 b
Aſtruitur pars affirmatiua multis exemplis 402 d
Qua ratione motu calor excitetur variæ ſententiæ 402. e
Explicatio huiuſce difficultatis 404 e
De celeritate motuum cæleſtium 436 b
De periodis motuum cæleſtium 434. e
Idem motus totius & partis 465
Motum corporis miſti eſſe ab elemento prædominante 23

Mundus.

Mundus quid ſit 10. b
Mundus archetypus 9 c 135. c
Mundus Angelicus & elementaris 9 c
Mundus magnus, mundus paruus 9 d
Cur homo paruus mundus appelletur ibid.
Mundum eſſe perfectum multis rationibus oſtenditur 10 c
Mundi num una tantum ſit idea 137 b
Tria ſunt, in quibus mundi perfectio potiſſimũ cõſiſtit, ſingularium rerum abſolutio, naturarum diſtinctio, partiũ ordo 11 a
Mundi harmonia 13 a
Mundus compoſitus ea ratione, quam lyra imitatur ibid.
Mũdus carmini cõparatur a D. Aug 13 b

Mundi

Mundi ſtatus poſt diem iudicij aliam conditionem ſortietur 13.a
Mundus quaſi homo ſuas habet ętates ibid.
Qua conſideratione mala culpæ conferant ad mundi ornatum 15 d
In mundo nihil creatum à Deo ſuperfluum 16 c
Quibus rationibus probet Ariſtoteles nõ dari plures mundos 117.
Qui plures mundos inuexere: partim finitos partim infinitos. 123. d
Illacrymatus Alexander audita mundorum infinitate 123 e
Qui vnum mundum poſuere ibid.
Quibus argumentis oſtendatur, vnum tantum eſſe mundum 124 e
Quo vnus tantum ſit mundus, fidei diſciplina conſentaneum 125 b
Mundus cur vnus dicatur, cum tam diſſimilibus conſtet naturis 126 a
Mundum trifariam ordinatum eſſe 126 d
Poſſe à Deo creari plures mundos 135 c
Diluuntur rationes Ariſtotelis pro mundi vnitate, ſi fiat comparatiò ad diuinam potentiam 137 c
Qua ratione poſſit vel non poſſit Deus hunc mundum perfectiorem reddere 140 b
Poſſe Deum plures mundos in infinitum perfectiores condere 147 a
Nihil mundo maius tribui potuiſſe, quam incarnati Deum 148 c
Refellitur ſententia exiſtimantium, mundum ſæpe naſci, ſæpe occidere 153
Poſſetne mundus ſolo generali concurſu Dei perpetuò durare 187. a
Concluditur pars affirmatina 190 a
Reſpondetur argumentis in aduerſam partem 192 e
Cur mundum à Deo creari conueniens fuerit 193 a
De mundi innouatione 19[illegible] c
Poſt idem iudicij nullum mixtum, excepto homine, in mundo remanſurum ibid.
Mundi deflagratio, quæ erit paulo ante vniuerſale iudicium, non ad aliquam naturæ vim, ſed ad diuinam potentiam referri debet 191. a
Mundum qui magnum animal eſſe putarint 201 e
Rationes pro aſtruenda anima, mundi 202 c
Quæ diluuntur 208. e
Vnde probetur dependentia inferioris mundi à cœleſti 240 b
Ea dependentia ſignificata eſt catena aurea Homeri, vt interpretatur Plato in Timæo 253 b
Mundum inferiorem ſupernis lationibus eſſe contiguum, vt inde vis eius regatur; quo pacto verum ſit 258 b
Conuenientia inter maiorem & minorem mundum 243 b

Muſica.

Triplex muſica: vocalis, inſtrumentaria, mundana 429 c
De muſica cœli opinio Pythagoræ 423. 425. b
Eius argumenta & aſſertores 425. 426. e
Eiuſdem confutatio 428. d
Quæ muſica veneta cœlo competat 430 d
Cur veteres mortuorum cadauera cum cantu & muſica ad ſepulturam proſequebantur 4[illegible]6. a

Natura, naturalis.

Natura quid ſit 45
Natura nec primo, nec per ſe fertur in ſingularia 17 a
Duplex naturæ acceptio 28. a
Natura non admittit infinitum 37. b. 121
Nonnulli naturam ex numeris compoſuere 513
Diſcrimen inter Naturalia & Mathematica 517
Naturale agens non fertur per ſe in interitum rei 190 b
Natura nihil fruſtra molitur & compendia ſtudet 273 b. 435
Naturam ſequi optimum, quo pacto intelligendum 361
Imbecillitas præter naturam accidit ibid.
Cur natura inchoationem oculorum talpæ dederit 45
Naturam nihil temerè agere ibid.
Naturam non denegare neceſſaria ibid.
Natura æquabilitatis amica 445
Medium naturæ & medium magnitudinis in quo differant 461
Res naturales terminari verſus minimum quoad generationem 581
Natura vnitatis æmula 590 d
Quæ præter naturam ſunt, citò corrumpuntur. 25

Numerus.

Præſtantia numeri tenarij 3
Quo pacto omnia ſint à Deo creata in numero pondere, & menſura 14. e
Ex numeris omnia conſtituebant Pythagorici. 523
Numerus quaternarius elementorum quibus argumentis comprobetur 393 b
Vnde illud: Numero Deus impare gaudet 3
Nutritio veluti quedam vigilia 219 c
Ab opere nutritionis nunquam omnino ceſſant viuentia. ibid.

Ophir.

Quæ ſit regio Ophir, è qua Salomoni aurum afferebatur variæ ſententiæ 487. e
Videri probabilius eſſe Auream Cherſoneſum, vbi oppidum Malacha nunc eſt 488. a

Oraculum.

Oracula reddita Cræſo & Pyrrho 294 c
Oracula Apollinis falſa, quæ Oenomanus Græcus auctor collegit 294 d
Oracula Dæmonum ad vtrumque euentum ſophiſticè compoſita 294 b

Ordo.

Ordo quid ſit 14 b
Ordo & inclinatio cuiuſque rei idem 533
Ordo diuinum quid in natura 566 a
Mundi pulchritudo ordine potiſſimum continetur 7 b
Ordinis tranquillitas pax dicitur ibid.
Mundi partes vt inter ſe ordinem ſeruent 14 c
Ordo rerum duplex 14 c
Ordo, ſpecies, & modus, quo pacto differant 14. d
Ordo totius vniuerſi ad Deum, quibus in rebus eluceat 126. e
Ordinis encomia 127 e
Ordinis vnitas in partibus vniuerſi 243 a
Ordo ſitus & dignitatis, num idem in corporibus cæleſtibus 222. e
Ordo in corporibus mũdi elementaris 222 e
Ex ordine diuinæ ſapientiæ corpora ſublunaria à cæleſtibus cæleſtia corpora ab angelis mouentur 247. e

Perfectio, & perfectum.

Omnia, omne, & perfectum, quo conueniant, & differant 5
Perfectio Vniuerſi vnde arguatur 5
Pulchrum & perfectum reciprocantur inter ſe 6 a
Pulchrum & perfectum quo differant. ibi.
Tria, quibus mundi perfectio & pulchritudo maximè continetur 11 a
Duplex perfectio: altera eſſentialis, altera accidentaria 11 b
Perfectio eſſentialis amitti non poteſt 11. d
Quæ perfectio accidentaria poſſit varietatem ſubire, quæ non ibidem
Perfectum prius natura imperfecto 5
Num mixta pertineant ad perfectionem eſſentialem Vniuerſi 13 b
Perfectio rei in tribus poſita principio, medio, fine 25
Cunctis rebus ingenita ad ſuam perfectionem inclinatio 38 a
Maior Vniuerſi perfectio quot modis poſſit concipi 140 b

Phœnix.

Phœnicis deſcriptio 270 a
Scriptorum conſenſu Phœnicem ex ſe ipſo quodammodo renaſci 270 b
Reſurrectionis imago adumbrata in Phœnice ibid.
Qui auctores aſſeruerint dari Phœnicem 270 c
Diſſidium inter ſcriptores de ætate Phœnicis. 270 e
De modo generationis eiuſdem ex vnico parente 271. a
Quid de eius ortu reuera pronunciandum videatur 271 d
Allatus Romam Phœnix 272 c
Qui affirment, viſos aliquando plures Phœnices ibid.
Phyſiognomiæ ſigna num aliquid reuera indicent 281 b. 290 a

Planetæ.

Planetæ ſeptem 321 d
Planetarum ſitus ibid.
Planetarum motus, & eorum periodi 431 a
Planetarum influxus in fœtum, in humores, in partes corporis humana, in ætates, in metalla. 239 b
Planetis quas affectiones Ptolemæus attribuat 51 d
Planetarum effecta ex diſciplina Aſtrologorum

gerum 323.b
Planetę non ſemper oriuntur in eodem puncto horizontis 235 a
Planetę ſuperiores cur ſuum motum inferioribus non communicent ibid.
Planetę omnes, Sole excepto, habent epicyclos 378 a
Planeta non diſtinguitur ſpecie à ſuo epicyclo, neque à deferente, in quo idem epicyclus eſt incluſus 378 d
Planetarum motus num differant ſpecie à motibus ſpherarum 379 a
Planetarum motus cur Aſtrologi poſuerint in circulis eccentricis 421.a

Plato & Platonici.

Platonis opinio de natura corporum cœleſtium 50 a
Doctores ſacri propenſiores ad Platonicam quam ad Ariſtotelicam doctrinam 50 d
Platonem noui orbis in Timęo mentionem feciſſe putant nonnulli 481.c
Plato non diſtinxit ſpecie materiam cœleſtem à ſublunari 57 d
Plato cœleſtes orbes natura ſua caducos, ſed diuino beneficio ab interitu liberos fecit 77 d
Ratio Platonis pro mundi vnitate 124 b
Vt quidam Platonis ſententiam de noua mũdi procreatione exponant 153
Plato quas figuras cœlo & elementi tribuerit 521
Sententia Platonis de anima cœlum mouente 201
Dogma Platonis de animatione orbium cœleſtium 20 b
Plato ſuos ciues bidextros optabat 227 b
Plato induxit quoſdam minores Deos: in quibus numerauit cęleſtes globos, quos diuinis mentibus animatos conſtituebat 233
Opinio Platonicorum, aientium ſingulis ſpeciebus rerum corruptibilium prępoſitas diuerſas ſubſtantias materię expertes 239 e
Plato per auream Homeri catenam ſignificam cenſuit dependentiam mundi inferioris à cœleſti 253 b
Plato mundum animal vocabat 303 d
Plato cur ſurſum ac deorſum mundo negarit 603
Platonici cur Lunam cœlum terreſtre, & terram cęleſtem vocarint 393 d
Opinio Platonis de modo, quo viſio fit 4[illegible]5
Plato motu, quem circumgyrationis vocant moueri planetas credidit 421 b
Plato ſecutus Pythagorę ſententiam de cœli muſica 425 b
Plato corpora omnia ex figuris compoſuit & in eaſdem reſoluit 517
Platonici corpus graue e punctis conflarant 521
Plato elementa ante mundi procreationem inordinato motu fluctuantia induxit 531
Platonicos dicere pugnantia 587

Polus.

Polus quid ſit 333 b
Poli duo Arcticus & Antarcticus ibid.
Polus Antarcticus pars cœli ſuperior. Arcticus autem inferior 227
Polus Arcticus trahit ad ſe magnetem 238.c
Habitari etiam terram ſub polo Arctico 485.b

Poſitio.

Poſitionum differentię ſex 225
Quibus corporibus acommodentur ibidem
Opinio Pythagoreorum de poſitionum differentijs reſpectu cœli ibidem
Iocus Mirandulę & in Ariſtotelem, quod cœlo poſitionum differentias attribuerit 227
Cœlo competunt ſex poſitionum differentię 228.c
Quo pacto poſitiones cœlo accommodent Aſtronomi, Poetę, Geographi, Phyſici 229.a

Potentia.

Potentiæ duplex notio 48 c
Potentia paſſiua ſeu receptiua ſubiecti duobus modis ſpectatur 174 c
Potentia obedientię ibid.
Potentia ad oppoſitos actus 183
Potentiam ad pręteritum non dari 187
Potentia naturalis quoad id quod non valet per quid declaranda 157
Potentię naturales per quem terminum explicandę ibidem
Potentię actiue qui ſint termini quoad intenſionem & extenſionem effectus 159 e
Potentię actiuę quomodo terminentur quoad reſiſtentiam 165 b
Potentię actiuę quo pacto definiantur quo

ad diſtantiam ſpatij 168 e
Potentijs paſſiuis qui terminus quoad accidentium intenſionem præfigi debeat 172 a
Potentia nutritiua num certis limitibus teneatur 162 d
De qua potentia loquatur Ariſtoteles, cum ait potentiam indiſcriminatim ſe habere ad eſſe & non eſſe 48 d
Potentia videndi præſtantior quæ 157
Potentia ſeu virtus intelligentiæ mouentis quo pacto infinita dici poſſit 358 c
Non obſtat ratione puræ potentiæ, ordinari ad certum actum 48 b

Principium.

Principia mole parua virtute magna 93
Paruus error in principio, magnus in fine ibidem
Principium vnum tantummodo quidam fecere 540.541
Principijs finitis poſitis integra omnia manere 545
Proiectorum motus 364 a

Pulchritudo, & pulchrum.

Pulchritudo in quo conſiſtat 384 a
Pulchrum ex ſententia Platonis eſt ſplendor boni 7 a
Datur in mundo corporum varietas ad eius pulchritudinem neceſſaria 45 d
Pulchritudo corporum glorioſum 784 b
Pulchritudo & perfectio Vniuerſi 10.c

Pythagoras, & Pythagorici.

Primus Pythagoras Vniuerſum κόσμον vocauit 10 e
Pythagoras de harmonia mundi quid ſenſerit 13 a
Pythagoræ opinio de ſubſtantia corporum cæleſtium 49 d
Primus Pythagoras in Italia cælum ſphæricum eſſe docuit 303
Pythagoræ decretum de cæli muſica 301 303 b
Confutatur 705 c
Pythagorici eam Italiæ partem quæ magna Græciæ dicta eſt, præceptis & inſtitutis ſuis erudierunt 461
Pythagorici ignem in terræ medi tullio poſuere ibidem
Pythagorici terram irrequieta vertigine circa medium volui aiebant ibid.
Pythagorici naturam ex numeris conflarunt 523
Pythagorici terram duplam conſtituebant 461

Qualitas.

Omnes qualitates naturalis ordinis vendicant terminum, vltra quem intendi non poſſunt 162 b
Qualitates ordinis ſupernaturalis, vt gratia & charitas, poſſunt in hac vita perpetuo augeri ibid.
Calor, aliæq; primæ qualitates certis gradibus definiuntur 162.e
Primariæ qualitates operum naturæ adminiſtræ & cæleſtis formæ vic. 250 e
Duæ qualitates præcipuæ generationis adminiſtræ, calor & humiditas 264.b
Qualitates quædam ſunt quaſi formæ reſpectu aliarum 621
Qualitates ſingulis elementis conuenientes 665 e 566 a
Quæ ſit optima primarum qualitatum in elementis complicatio 568 a
Primas qualitates competere cælo non affectu, ſed effectu: non formaliter, ſed virtute 55 d

Quantitas.

Cur vltra quantitatem tripliciter dimenſam non ſit alia magnitudo 5
Quantitas continua quæ 3
Poſita quantitate minima, quæ in minorem ſecari nequeat, euerti oportet multa affata Mathematicorum 93

Quies.

Duplex conſideratio quietis 42 e
Quies num ſit naturalis cælo ibidem
Græcorum interpretum opinio, quod quies non ſit cælo naturalis 43.b
Cur cæleſtia corpora poſt diem iudicij non niſi miraculo à motu ceſſare debeant 43.d
Nulla quies cælo violenta 41 b
Quies glorioſorum corporum in cælo non erit violenta 342 b
Quiete quo pacto in animantibus calor foueatur 382 d
De quiete terræ in medio mundi 502.c
De cauſa eius quietis 504 e
Quiete frui num ſit præſtantius, quam moueri 645.b
Quietem ibi vnumquodq; per naturam obtinet, quo naturaliter tendit 615
Et contrà, ibi per vim quieſcit, quo vi fertur 529.

Radius.

Radius, lux & lumen quo differant 385.e

Radius rectus, reflexus fractus, refractus 385 d
Radius conſtans ex directo & reflexo cur magis calefaciat 398 e
Raritas & denſitas conueniunt cœleſtibus corporibus 51.b
Raritatem quo pacto calor comitatur 405 c

Saturnus

Saturnus ferale & noxium ſidus 239 b
Saturnus melancholiam ciet 280 d
Præſides ętati decrepitę 239 d
Capiti dominatur ibidem
Prœeſt plumbo ibidem
Saturni periodus 435.a

Sybillæ.

Sibyllarum oraculum de mundi interitu 77.e
Sibyllę eclipſin, quę in morte Chriſti accidit, prænunciarunt 374 c

Sol.

Sol omnium aſtrorum princeps 224 454 b
Sol pulcherrimum Dei ſimulachrum 224 d
Sol cur in diuinis literis giganti & ſponſo comparetur ib.d
Sol gemmas in terrę viſceribus procrea. ib
Sol præſtantioris naturę, quam quælibet ſtella firmamenti 327 a
Sol mundi oculus, naturæ gratia 324 e
Alia Solis elogia ibidem
Sole muſcam nobiliorem arbitratur D. Auguſtinus 205 c
Cur & Sol homo dicantur ab Ariſtotele hominem generare 256 e
Sol quamobrem in quarta ſphæra ſit a Deo conſtitutus 325 d 389 d
Quartum cœlum tribus conſtat orbibus, quorum medius Solem vehit 325.a
Solis beneficentia 326 d
Solis motus 435 a
Sol cur in gyrum volui videatur 413
Sol nũ diſtinguatur ſpecie à ſuo orbe 326 d
Cum Sol ſtetit Ioſue pugnante, ſimul ſteтiſſe Lunam & reliquos orbes cœleſtes 375 b
Cum Sol Ezechię Regis tempore retro greſſus eſt, totam cœleſtem machinam ad illius curſum ſeſe accommodaſſe ibidem
Solis eclipſis quæ in morte Chriſti domini accidit, vniuerſalis fuit 374 a
In ea eclipſi ſuppoſuit ſeſe Luna Soli 374 a
Qui Solem ignitum ſaxum putarunt 368 a
Euripides Solem auream glebam nominauit 377 d
Solem Lunæ & alijs ſideribus lumen fœnerare 389 b
Cur nimbosa ad Solẽ magis calefcant 382.e
Solis vmbræ extremum cur moueri uidetur 422 b

Sors.

Sortes humanæ qua ratione interdum aliquã futurorum ſignificationẽ debet 295.d
Vnde Ethnicis conſuetudo fuerit, ſortes in Poetarum carminibus ſcrutandi 295 e
Sortes Virgilianas ſcrutanti Alexandro Seuero quid acciderit ibid.

Spatium.

Dari extra cœlũ ſpatium infinite patẽs 133
Vtrum Deus ſit extra cœlum in infinito ſpatio imaginario ibidem
Quoad diſtantiam ſpatij, quo pacto actiuæ potentiæ terminentur 168.d
Intercapede ſpatij hallucinationem facit viſus 403

Spæra, & ſphæricum.

Sphærarum cœleſtium motores eſſe di ordine virtutum, qui in ſecunda Hierarchia medius eſt 346 d
Facultas qua intelligentiæ ſphæras cœleſtes mouent num ab earum intellectu & voluntate diſtinguatur 351 a
Probabilior cenſetur pars affirmatiua 353.a
De numero cœleſtium ſphærarum variæ opiniones 313 b
Sphæras mobiles decem numero eſſe ibid:
Qua ratione hic numerus comprobetur 3 5 a *& ſeq*
Qui nonam ſphærãm inuenere ibidem
Qui decimam 315.b
De cœleſtium ſphęrarũ ordine ſituq; 321 b
Num ſphęrę cœleſtes quo altiores, eo nobilioris naturę 322 b
Enodatio huius controuerſię 324 d
Motus ſphęrarum cœleſtium infra primum mobile ab ortu ad Occaſum, & ab Occaſu ad Ortum 333.e
Sphęrę inferiores num retardent motus ſuperiorum. 236.e
Sphęrica figura tangit in puncto 337
Sphęrica procul viſa cur quadrata appareant 300 a

Stellæ.

Stellæ ſunt partes cœli denſiores, 85.e
De ſtella, q̃ anno 1572 in Caſſiopea apparuit 84 b
Orbes cœleſtes ſolidi, & quaſi ex ære 85 d
Opinio exiſtimantium, quam libet ſtellam ſuam habere animam 201 e
Errantium ſtellarum proprietates. 250.e

Quid

Quid ſibi velit illud Ptolomæi, exſpectãdum iudicium à ſecundis ſtellis 260.a
Error exiſtimantium, ſtellarum influxu poſſe generari hominem è terra, non ſecus ac ranam 268.b
Stellæ pro aſpectuum & irraditionum varietate humana corpora diuerſo modo afficiunt 279 d
Primæ qualitates, & quæ ex eis naſcuntur non formaliter, ſed virtute ſtellis conueniunt 55 d
Quibus ſtellis quæ effecta circa humanam vitam aſcribant Aſtrologi 281 d
Stellas neq; tanquam cauſas, neq; tanquã notas, futura contingentia Aſtrologis demonſtrare 285 c
Stellæ, de quibus Aſtronomi agunt quot numero ſint 286 d
Stellas fixas æquo ſemper interuallo à terra diſtare 304.e
Stellas tamen in horizonte longius à nobis diſtare cur 309 a
Cur ſtellæ auſtro flante maiores appareant 309 d
Stellarum natura vtrum à ſublunari diuerſa ſit 375 a
Stellæ an ſint eiuſdem naturæ cum ſuo orbe 376.e
In præalto puteo die media videri ſtellas 387 c
Stellas firmamenti non moueri motu proprio 413 418 d
Stellas non moueri immoto cælo 417 a
Stellarum duplex motus 418 b
Stellæ inerrantes cur ſcintillent 419 c
Non ſolas ſtellas fixas ſcintillare 420 b
Cur in firmamento tot ſtellæ, in inferioribus autem orbibus ſingulæ tantum 445
Stellas eſſe figuræ rotundæ 455
Stellarum omnium numerus non deprehendi poſſit 445.c
Stellas in quot imagines ſeu conſtellationes aſtronomi digeſſerint 447.a
Stellarum tam fixarum, quàm errantium quæ magnitudo ſit, quæ ad terram proportio 450 b
Stellarum in ſex claſſes diſtributio 45.. d
Quo exceſſu ſtellæ tam fixæ, quam errantes terram ſuperent, aut ab ea ſuperentur 450 e

Superficies.

Opinio Platonis componentis corpora ex ſuperficiebus 523
Quæ abſurda ſequantur, ſi ex ſuperficiebus conſtent corpora ibidem

Tempus.

Quid ſit tempus 133
Extra mundum non eſſe tempus ibidem
Temporis ceſſatio quando futura 191.e
Non dari minimum tempus 103
Eodem pacto ſe habet tempus ad inſtantiã, quo corpora ad ſuperficies 523

Talpa.

Talpa audit liquidius cæteris animantibus 415
Talpam oculos modo quodam habere docet Ariſtoteles ibidem
Talpæ cur adumbrationem oculorum natura dederit ibidem
Talpæ cur aſpectum natura negarit. ibid.

Terra.

Terræ encomium 563.b
Terræ cum humano corpore ſimilitudo 563 c
Terræ beneficentia 563 b
Terra num ſit purum elementum 641. e
Terra vtrum cum montibus, an ſine montibus fuerit creata 642 c
Terra quanto magis centro appropinquat, tanto mouetur celerius 121
Terra ſumme grauis 235
Cur non omnes terræ ferre omnia poſſunt 244 c
Aſtra in terræ viſceribus aurum cæteraq; metalla gignunt 241 b
Calor cæleſtis non poteſt intimos terræ receſſus penetrare 241 d
Non omnes terræ habitus & affectiones à cælo dimanarunt 261 b
Terra elementorum omnium deſsicatiſsimũ 461
Veterum ſententię de figura terrę 463
De Propenſione terrę ad figuram globoſam. & ſeq. 499 c
Qui cauſam quietis terrę in eius latitudinem contulere 463
De terrę ambitu & diametro varię opiniones 480.a
Vnde tanta opinionum varietas 479 b
Terrę diuiſio 480 c
De terra habitabili, veterum opinio & ſeq 481.e,
Quę refelitur 483.b & ſeq.

Nullam eſſe terrarum oram, quæ ob cæli intemperiem ab hominibus re ipſa non incolatur aut incoli non poſſit 485 b
Habitari terram ſub polo arctico 485.e
Terra comparata ad cælum abſolutè non eſt quaſi punctum 490 a
Terra comparata ad complexum firmamẽti, & aliorum orbium ſuperiorum quo ad noſtrum aſpectum, eſt quaſi punctum. hoc eſt, inſenſibilem obtinet magnitudinem ibidem
Quomodo ſe habeat terra collatione aliorum orbium cæleſtium 491.c
Quanta appareat terra è globo lunari 489 b.
Sitne terra in medio mundi conſtituta 492.c
Centrum mundi, centrum grauitatis ac magnitudinis terræ, eſſe vnum & idem 493.d
Ex terra & aqua vnũ globum effici 494 c 500.d
Quomodo terra à Deo effecta ſit mari altior 501 d
Cur ij, qui ad oram maritimam nauigant terræ depreſſiores videantur 502 d
Terram in medio mundi quieſcere demonſtratur 503 b
Terræ immobilitatem è Sacræ paginæ teſtimonijs elici 504 b
De cauſa immobilitatis terræ variæ ſententiæ 504 e
Explicatio veræ cauſæ 506 b
Opinio Empedoclis de quiete terræ 529
A terra multis partibus aquam ſuperari 569 e
Quam proportionem habeat facies aquæ ad extimam terræ ſuperficiem aquis detectam 570 d
Terræ profunditas quanta 570 b
Terræ quamobrem tantum in ſe humoris contineat 547.a
Terra num ex ſe habeat vim generandi herbas aliaq́; eiuſmodi 547 d
Terra num à primæua origine produxerit cum ſpinis, an ſine ſpinis roſas 548 b

Thomas.

D. Thomæ opinio, quod ſingulis ſpeciebus rerum interennium reſpondeant in cælo peculiares virtutes, quibus conſeruentur 239 d
Quæ actionum genera cenſuit D. Thomas debere confeſtim ceſſare inhibito cæli motu 254. a
Num D. Thomas putarit aliquid reſpectu cæli caſu euenire 259.c
Virtus intentionalis, quæ à ſchola D. Thomæ in inſtrumentis ponitur, num vera ponenda ſit 266.c
Vt D. Thomas conciliet patrum dicta de numero orbium cæleſtium 320 a
Triſmeſti ſententia de mundi harmonia 13.a
De vnitate ſpecifica cæleſtis & ſublunaris materiæ 58 d

Vacuum.

Vacuum quid ſit 133
Vacui aſſertores 609
Vacui multitudinem qui cauſam eſſe leuitatis putarint 611
Vacuum non dari extra cælum 135
Vacui periculum ſi vrgeat, aſcendent grauia contra primæuã naturæ inclinationẽ 627

Velocitas.

Diſparitas velocitatis in motibus animantium in motu violento, in motu naturali grauium & leuium, vnde 363 a & ſeq.
De velocitate incredibili motus diurni corporum cæleſtium 365 a
Num maiori velocitate poſſit ab intelligentia cælum torqueri 256 b

Veneris ſtella.

Stellam Veneris ſemel mutaſſe magnitudinem, colorem, & figuram 79 d
De eadem re 83 e
Circulus viſualis Solis ad circulum viſualem Veneris habet proportionem centuplam 591. b
Num Venus poſſit eclipſin Soli afferre ibidem
Venus & Mercurius quando circulum peragant 435 b

Violentum.

Violentum quid ſit 119. 346 b
Violentus motus naturali contrarius 23
Cur nullum violentum perpetuum 233

Vita, & viuere.

Actiones vitæ ſunt à principio coniuncto 209 e

Gradus

Gradus vitæ in Vniuerſo ſuperior quam gradus naturæ, prout natura diſtinguitur ab anima 214 b
Sola viuentia à ſe ipſis mouentur 214 c
Quælibet viuentia nobilioris ſunt naturæ, quam corpora cæleſtia, etiam herbæ. 215 b
Quodlibet viuens cuilibet non viuenti excellit 217 c
Vitæ munia, quę animantibus conueniunt, nobiliora motu cæleſti 219 a
Viuentium generationes exigere cęleſtem calorem. cuius viuifica & ſalutari vi perficiantur. 256 d

Vnitas.

Omnis multitudo ab vnitate procedit dependetque. 147 c
Vnitati cur Deus ſimilis dicatur ibid.
Omnes partes vniuerſi in ordinis vnitatem conſpirare 243
In quo potiſſimum eluceat vnitas partium vniuerſi ibid.
Vnitatis ſpecificæ indicia 274 c 275 b
Vnitas mundi 124 d
Vnitatis æmula natura 590 d

Vniuerſum.

Vniuerſum dupliciter ſumi 128. c
Vniuerſum muſico inſtrumento ſimile 142 d
Vniuerſum eſſe perfectum 5 a 10 c & ſeq
Vniuerſi perfectio latè oſtenditur 10 d
Vniuerſum arte factum ſupremi archetypi & diuinę artis 10. c
Vniuerſum vt omnes gradus entium, ſaltem generales, in ſe exhibeat 12 b
Rerum varietas & inęqualitas in Vniuerſo 12. d
Miſta num pertineant ad eſſentialem perfectionem Vniuerſi 13 b
Rerum intereuntium indiuidua non ſpectare ad perfectionem Vniuerſi, ſaltem primariam 17 a
Vniuerſum quo pacto mutabilitate rerum decoretur 17 d
Quibus modis poſſit hoc Vniuerſum reddi perfectius quibus non poſſit 14. b
Vniuerſi partes fuiſſe repręſentatas tabernaculo veteris legis 318 b

Zodiacus.

Zodiaci ſigna duodecim 448 c
Varię cauſæ nomenclaturæ ſignorum Zodiaci 448 c
Zodiaci ſtellarum effecta 449. a
Zodiaci obliquitatem & eius picturam qui primus notarit 482 b
Zodiaci ſignis quam poteſtatem in hominum vitam Aſtrologi falſo tribuerint. 450 a

Zona.

Quinque mundi Zonæ. ſeu lati circuli, qui terram velut faſciæ cingunt. 48 d
Sex Zonas quis conſtituerit 482 b
Zonam mediam ob intemperantiam caloris, & duas extremas propter exceſſum frigoris inhabitabiles eſſe, veterum opinio fuit 482. c
Eius ſententię rationes ibid & ſeq.
Rem multò ſecus habere experientia compertum 483 b
Mediam Zonam multis in locis admodum temperatam eſſe, fructuum largitate & perennitate aquarum abundare ibid.
Vnde eiuſmodi temperies poſſit eſſe, multæ afferuntur cauſę 483 d

FINIS.